KALENDARZ
ILUSTROWANEGO
KURYERA CODZIENNEGO
NA ROK 1929

V
B J
C

Kalendarz Ilustrowanego Kuryera Codziennego

KALENDARZ

ILUSTROWANEGO KURYERA CODZIENNEGO

NA ROK 1929

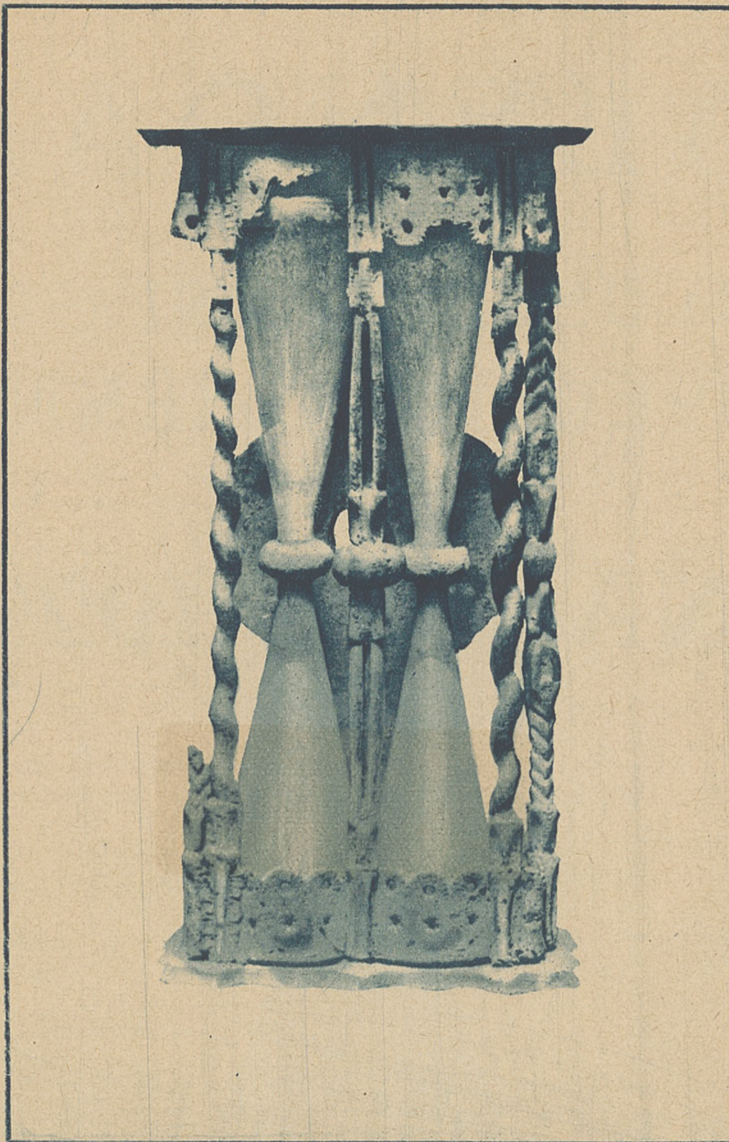

NAKŁADEM WYDAWNICTWA „ILUSTR. KURYER CODZIENNY“ W KRAKOWIE
SKŁAD GŁÓWNY W ADMINISTRACJI „IL. KURYERA CODZ.“ — „PAŁAC PRASY“

BAROKOWA POLSKA KLEPSYDRA.
(ZE ZBIORÓW MUZEUM CZAPSKICH W KRAKOWIE).

ZEGAR PIASKOWY GOTYCKI, Z EPOKI PRZEŁOMU WIEKU XIV NA XV, POCHODZĄCY Z FARY W KROŚNIE. ZABYTEK PRZYPOMINA CZASY KAZIMIERZA WIELKIEGO I LUDWIKA WĘGIERSKIEGO. JEST TO NAJSTARSZA ZE ZNANYCH KLEPSYDR POLSKIEGO POCHODZENIA.

WINIETĘ TYTUŁOWĄ ZAPROJEKTOWAŁ ART.-MALARZ ALFRED ŻMUDA.
ZAKŁADY GRAFICZNE „IL. KURYERA CODZIENNEGO" W KRAKOWIE,
ULICA WIELOPOLE L. 1 — POD ZARZĄDEM FELIKSA KORCZYŃSKIEGO.

Część astronomiczna i kalendarzowa.

Opracował dr. Banachiewicz Tadeusz, dyr. Obserwatorjum astronom. w Krakowie.

ROK 1929.

Charakterystyka roku.

Rok 1929 jest rokiem zwyczajnym i ma dni 365.

Wiosna rozpoczyna się 21 marca o godz. 4. — **Lato** dnia 21 czerwca o godz. 23. — **Jesień** dnia 23 września o godz. 14. — **Zima** dnia 22 grudnia o godz. 9.

Okresy roczne.

Liczba złota 11. — Cykl słońca 6. — Litera niedzielna F. — Epakta XIX.

Zaćmienia w r. 1929.

Na rok 1929 przypadają **dwa zaćmienia, obydwa Słońca. Zaćmień Księżyca nie będzie.** Drugie zaćmienie Słońca będzie widoczne jako cząstkowe w części Polski.

1) **Całkowite zaćmienie Słońca 9 maja,** w Polsce niewidoczne, widzialne będzie, jako cząstkowe, w południowo-wschodnich częściach Afryki i Azji, oraz w środkowej i północnej części Australji. Pas zaćmienia całkowitego przypada prawie w całości na oceany Indyjski i Spokojny, przecinając pozatem północną część Sumatry, środek półwyspu Malajskiego, oraz wyspy Filipińskie.

2) **Obrączkowe zaćmienie Słońca** dnia 1 listopada będzie **widoczne w części naszego kraju,** jako drobne zaćmienie cząstkowe. Pas zaćmienia obrączkowego przejdzie przez Afrykę. W Polsce widoczne będzie w nieznacznych tylko rozmiarach, nie przewyższając 1/20 średnicy Słońca, i przytem tylko na zachód od linji Mława—Warszawa—Rzeszów (i jej przedłużenia). W samej Warszawie zaćmienia nie będzie. W Krakowie i okolicy zaćmienie rozpocznie się o godz. 12.15, skończy się o 12.53, i podczas największej fazy, o godz. 12.34, zakryta będzie 1/50 średnicy Słońca, tak, iż gołem okiem zaćmienie będzie ledwie dostrzegalne.

Najbliższe całkowite zaćmienia słońca.

Data	Długość całkowitego zaćmienia w minutach	Obszary widzialności całkowitego zaćmienia	Data	Długość całkowitego zaćmienia w minutach	Obszary widzialności całkowitego zaćmienia
21 X. 1930	1·9	Ocean Spokojny, Patagonja	19. VI. 1936	2·5	Grecja, Azja środk., Japonja
31 VIII. 1932	1·5	Kanada	8. VI. 1937	7·1	Ocean Spokojny, Peru
1. II. 1934	2·7	Borneo, Celebes			

Widzialność planet w r. 1929.

MERKURY, najbliższa Słońca planeta, pospolicie zatopiona w blaskach zórz rannych i wieczornych i niekiedy tylko pojawiająca się wśród nich na krótko przed wschodem lub po zachodzie Słońca, widoczny będzie: wieczorami, na południo-zachodzie, w drugiej połowie stycznia, na północno-zachodzie — w środku maja, i znów na południo-zachodzie — w samym końcu grudnia; rankami — w drugiej połowie października i w pierwszych dniach listopada (na południo-wschodzie). W okresie widzialności planeta świeci na jasnem tle nieba w pobliżu poziomu, jako jasna gwiazda ze złocistym odcieniem światła.

WENUS będzie gwiazdą wieczorową do kwietnia, poczem, aż do końca roku, pojawiać się będzie jako Jutrzenka. W styczniu i lutym, a w mniejszym stopniu w marcu, planeta długo i jasno świecić będzie wieczorami, zwracając na siebie powszechną uwagę. W kwietniu szybko się zbliży do Słońca i w środku miesiąca zniknie w blaskach zorzy wieczorowej. W maju zacznie się pojawiać wśród blasków świtu. Warunki widzialności rannej polepszają się wówczas, najprzód wolno, później coraz szybciej, i w sierpniu, oraz we wrześniu planeta jasno błyszczy na niebie porannem, jako Jutrzenka. W październiku i listopadzie warunki widzialności pogarszają się i pod koniec grudnia planeta znika zupełnie w promieniach zorzy porannej.

MARS widoczny jest w pierwszem półroczu. W zimie świeci jasno wieczorami wysoko na południu i dość szybko porusza się między gwiazdami. Jasność planety wciąż się zmniejsza wskutek oddalania się jej od Ziemi. W kwietniu i maju planeta jest już o wiele słabsza, niż na początku roku, a w czerwcu zaczyna znikać w blasku zórz wieczorowych. W lipcu i w następnych miesiącach, aż do końca roku, planeta przebywa w sąsiedztwie pozornem Słońca i z tego powodu jest niewidoczna.

JOWISZ, planeta najświetniejsza po Wenus, świeci wieczorami w styczniu, lutym i marcu, przyczem czas trwania widzialności zmniejsza się. W kwietniu przepada w promieniach zorzy wieczorowej i zaczyna się pojawiać z powrotem w końcu czerwca, rankami. Od tego czasu

widzialność zaczyna się polepszać. planeta wschodzi coraz wcześniej i w listopadzie i grudniu, koło okresu przeciwstawienia, świeci przez całą noc jako gwiazda w konstelacji Wołu.

SATURN na początku roku widoczny jest rankami. W przeciwstawieniu ze Słońcem będzie w czerwcu i wówczas świeci przez całą noc, będąc koło północy w południowej części sklepienia niebieskiego. Okres ten jest najlepszy w roku do dostrzeżeń planety, jednak cały rok wogóle nie sprzyja jej obserwacjom, wobec niskiego położenia Saturna. Planeta świeci wieczorami jeszcze w lipcu, sierpniu, wrześniu i październiku, poczem w listopadzie zaczyna znikać wśród blasków zorzy wieczorowej i w grudniu będzie już całkiem niewidoczna.

Odnośnie do **KSIĘŻYCA** można zauważyć, że zaczyna się okres jego bardzo wysokich położeń na niebie podczas pełni zimowych i pierwszych kwadr wiosennych, i bardzo niskich położeń na niebie podczas pełni letnich i pierwszych kwadr jesiennych. Podczas ostatnich kwadr świecić będzie wyjątkowo nisko na wiosnę i wyjątkowo wysoko — jesienią. W następnych latach zjawisko, o którem mowa, wystąpi jeszcze wyraźniej.

Dni krytyczne Falba.

Według tez Falba główne dni krytyczne w roku 1929 byłyby następujące:
25 stycznia, 7 czerwca, 6 lipca 16 grudnia.

Święta katolickie w Polsce urzędowo ustalone.

Nowy Rok 1 stycznia.
Trzech Króli 6 stycznia.
Matki Boskiej Gromnicznej 2 lutego.
Wielkanoc (święto ruchome).
Poniedziałek Wielkanocny.
Wniebowstąpienie (ruchome).
Zielone Świątki (ruchome).
2-gi dzień Zielonych Świąt.
Boże Ciało (ruchome).
Św. Piotra i Pawła 29 czerwca.
Wniebowzięcie 15 sierpnia.
WW. Świętych 1 listopada.
Niepokalane Poczęcie 8 grudnia.
Boże Narodzenie 25 grudnia.
Św. Szczepana 26 grudnia.

Święto państwowe przypada na dzień 3-go maja.

Święta ruchome rzymsko-katolickie.

Niedziela starozapustna 27 stycznia.
Popielec 13 lutego.
Wielkanoc 31 marca.
Zielone Święta 19 maja.
Wniebowstąpienie 9 maja.
Boże Ciało 30 maja.
Najśw. Serca Jezusa 7 czerwca.
Niedziela I-sza Adwentu 1 grudnia.

Wielkanoc przypada w tym roku na dzień 31 marca. Na tęsamą datę przypadała Wielkanoc w latach (idąc wstecz): 1918, 1907. 1872, 1861, 1850, 1839, 1793, 1782, 1771, 1720, 1709, 1652, 1641, 1630 i 1619 nowego stylu. Najbliższa Wielkanoc w dniu 31 marca przypadnie w roku 1991.

Suche dni.

20, 22 i 23 lutego.
22, 24 i 25 maja.
18, 20 i 21 września.
18, 20 i 21 grudnia.

Tabela świąt ruchomych w latach 1930—1945.

Rok	Popielec	Wielkanoc	Wniebowstąpienie Pańskie	Zielone Święta	Boże Ciało	Niedziela 1-a Adwentu
1930	5 Marca	20 Kwietnia	29 Maja	8 Czerwca	19 Czerwca	30 Listopada
1931	18 Lutego	5 „	14 „	24 Maja	4 „	29 „
1932	10 „	27 Marca	5 „	15 „	26 Maja	27 „
1933	1 Marca	16 Kwietnia	25 „	4 Czerwca	15 Czerwca	3 Grudnia
1934	14 Lutego	1 „	10 „	20 Maja	31 Maja	2 „
1935	6 Marca	21 „	30 „	9 Czerwca	20 Czerwca	1 „
1936	26 Lutego	12 „	21 „	31 Maja	11 „	29 Listopada
1937	10 „	28 Marca	6 „	16 „	27 Maja	28 „
1938	2 Marca	17 Kwietnia	26 „	5 Czerwca	16 Czerwca	27 „
1939	22 Lutego	9 „	18 „	28 Maja	8 „	3 Grudnia
1940	7 „	24 Marca	2 „	12 „	23 Maja	1 „
1941	16 „	13 Kwietnia	22 „	1 Czerwca	12 Czerwca	30 Listopada
1942	18 „	5 „	14 „	24 Maja	4 „	29 „
1943	10 Marca	25 „	3 Czerwca	13 Czerwca	24 „	28 „
1944	23 Lutego	9 „	18 Maja	28 Maja	8 „	3 Grudnia
1945	14 „	1 „	10 „	20 „	31 Maja	2 „

W następnych latach, aż do końca tego wieku, Wielkanoc przypada na następujące daty:
1946 — 21 IV, 1947 — 6 IV, 1948 — 28 III, 1949 — 17 IV, 1950 — 9 IV, 1951 — 25 III, 1952 — 13 IV, 1953 — 5 IV, 1954 — 18 IV, 1955 — 10 IV, 1956 — 1 IV, 1957 — 21 IV, 1958 — 6 IV, 1959 — 29 III, 1960 — 17 IV, 1961 — 2 IV, 1962 — 22 IV, 1963 — 14 IV, 1964 — 29 III, 1965 — 18 IV, 1966 — 10 IV, 1967 — 26 III, 1968 — 14 IV, 1969 — 6 IV, 1970 — 29 III, 1971 — 11 IV, 1972 — 2 IV, 1973 — 22 IV, 1974 — 14 IV, 1975 — 30 III, 1976 — 18 IV, 1977 — 10 IV, 1978 — 26 III, 1979 — 15 IV, 1980 — 6 IV, 1981 —

19 IV, 1982 — 11 IV, 1983 — 3 IV, 1984 — 22 IV, 1985 — 7 IV, 1986 — 30 III, 1987 — 19 IV, 1988 — 3 IV, 1989 — 26 III. 1990 — 15 IV, 1991 — 31 III, 1992 — 19 IV, 1993 — 11 IV, 1994 — 3 IV, 1995 — 16 IV, 1996 — 7 IV, 1997 — 30 III, 1998 — 12 IV, 1999 — 4 IV, 2000 — 23 IV.

Święta grecko-katolickie.

	stary styl	nowy styl
Rożdestwo Chryst.	25 grudnia	7 stycznia 1929
Sobór Bohorod.	26 „	8 „
Stefana mucz.	27 „	9 „
Obriz. Hosp.	1 stycznia	14 „
Bohojawl. Hosp.	6 „	19 „
Trech Świątyt.	30 „	12 lutego
Strytenje Hosp.	2 lutego	15 „
Mięsopustna	25 „	10 marca
Suche dni	14, 16 i 17 marca	27, 29 i 30 marca
Błoh. Pr. Bohor.	25 marca	7 kwietnia
Piatok. Weł.	20 kwietnia	3 maja
Wskrzeszenie Hosp.	22 „	5 „
Poned. świtłyj	23 „	6 „
Wtornik świtłyj	24 „	7 „
Woznesenie Hosp.	31 maja	13 czerwca
Sosz. Św. Ducha	10 czerwca	23 „
Preswitoj Trojny	11 „	24 „

	stary styl	nowy styl
Suche dni	13, 15 i 16 czer.	26, 28 i 29 czer.
Tiło Chryst.	21 czerwca	4 lipca
Roż. Św. Joanna Krest.	24 „	7 „
Petra i Pawła	29 „	12 „
Preobrażenie Hosp.	6 sierpnia	19 sierpnia
Uspenje Bohor.	15 „	28 „
Rożdestwo Bohor.	8 września	21 września
Wozdwyżensije Cz. Kr.	14 „	27 „
Suche dni	19, 21 i 22 wrześ.	2, 4 i 5 paźdz.
Dymytra	26 października	8 listopada
Sob. Mich. Arch.	8 listopada	21 „
Wowed. Bohorod.	21 „	4 grudnia
Nikołaja Czudotw.	6 grudnia	19 „
Zaczatje Pr. Diwy Marji.	9 „	22 „

Święta mahometańskie.

Mahomet zostaje prorokiem	10 stycznia
Noc wniebowstąpienia	11 „
Narodziny Husseina	15 „
Noc sprawdzania	17 „
Kaaby w Mekce	28 „
Abraham dostaje księgę	13 lutego
Zesłanie koranu	14 „
Tora zstępuje z nieba	17 „
Zesłanie ewangelji	28 „
Porażka pod Wiedniem	2 marca
Noc wszechwładzy	9 „
Wielki Bajram	13, 14 i 15 marca
Śmierć Hamsy	19 marca
Bitwa pod Ohud	28 „
Obietnica postu Mojżeszowego	11 kwietnia
Siedmiu śpiących	14 „
Abraham wznosi Kaabę	15 „
Przejście Mojżesza przez Nil	17 „
Objawienie głosu Pańskiego	18 maja
Dzień ofiar (mały Bajram)	20 maja
Święto pokoju	1 czerwca
Oddanie pierścienia Ali	4 „
Nowy Rok 1348	9 „
Zamordowanie Husseina	18 „
Jerozolima zostaje Kibłą	24 „
Święto trąb	6 sierpnia
Medyna zostaje stolicą	14 „
Święta noc	17 „
Urodziny Mahometa	18 „
Śmierć Mahometa	29 „
Narodziny Ali	12 października
Śmierć Ali	19 „
Wzięcie Konstantynopola	24 „
Gabrjel ukazuje się prorokowi	4 listopada
Narodziny Ebukebra	19 „
Narodziny Fatimy	23 „
Budowa Arki Noego	3 grudnia
Noc tajemnic	6 „

Dni szczęśliwe.

25. 26 i 27 stycznia, 23, 24 i 25 lutego, 25, 26 i 27 marca, 23, 24 i 25 kwietnia, 23, 24 i 25 maja, 21, 22 i 23 czerwca, 21, 22 i 23 lipca, 19, 20 i 21 sierpnia, 18, 19 i 20 września, 17, 18 i 19 października, 16, 17 i 18 listopada, 15, 16 i 17 grudnia.

Ramadan (miesiąc postu zaczyna się 11 lutego.

Święta żydowskie.

Święta uroczyste oznaczone gwiazdką.

24 lutego	14 *Adar*	*Mały Purim*
25 marca	13 *Veadar*	*Post Estery*
26 „	14 „	*Purim*
27 „	15 „	*Szuszan Purim*
25 kwietnia	15 *Nisan*	* *I. św. Paschy*
26 „	16 „	* *II. św. Paschy*
1 maja	21 „	* *VII św. Paschy*
2 „	22 „	* *VIII. św. Paschy*
28 „	18 *Ijar*	*Lag-B'omer*
14 czerwca	6 *Sivan*	* *Ziel. Święta*
15 „	7 „	*Zdobycie świątyni*
25 lipca	17 *Thamur*	(post)
15 sierpnia	9 *Ab*	*Zburzenie świątyni* (post)
5 października	1 *Tiszri*	* *Nowy Rok 5690*
6 „	2 „	* *II św. N. Roku*
7 „	3 „	*Post Gedalji*
14 „	10 „	* *Święto Pojmania (Sąd. Dzień)*
19 „	15 „	* *I. św. Kuczek*
20 „	16 „	* *II. św. Kuczek*
25 „	21 „	*Św. palmowe*
26 „	22 „	* *Koniec Kuczek*
27 „	23 „	* *Radość z prawa*
27 grudnia	25 *Kislew*	*Pośw. świątyni*

STYCZEŃ

łaciński *Januarius* — angielski *January* — francuski *Jenvier*
niemiecki *Jaenner* — włoski *Gennaio*.

31 dni

Przysłowia i wróżby

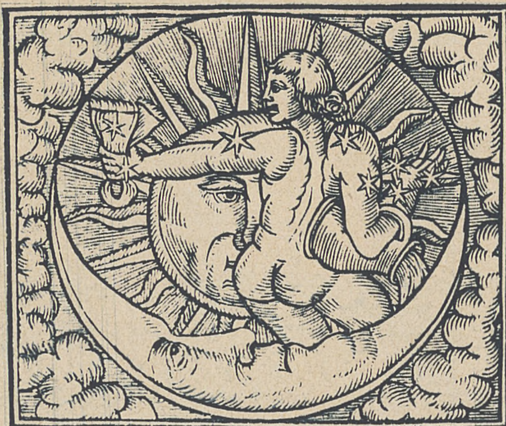
Jeśli się mróz nie sroży,
Katary, choroby mnoży.

Wielkie mrozy szczepiu
szkodzą.
Gdy małe, zbóż mało rodzą.

Na Nowy Rok
Przybywa dnia na zajęczy
skok.

Fabjan i Sebastjan pierwsi
drzewa budzą,
Ale radzi często łudzą.

Agnieszka gdy łaskawa,
Wkrótce w polu zabawa;
Agnieszka gdy nielusa,
Jeszcze w zimie pokusa.

Słońce wstępuje w zodiaku w znak Wodnika dnia 20 stycznia.

na styczeń:

Jeśli na Agnieszkę
pochmurno,
To o len nie trudno;
A jeśli jasno,
To o len ciasno.

Jeśli święta Agnieszka
Wypuszcza skowronka
z mieszka,
To już zima nie długo
Na ziemi pomieszka.

Gdy Wincenty na pogody,
Więcej wina, niźli wody.

Na nawrócenie Pawła śnieg
i deszcz,
To srogości pewny wieszcz.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	**W.**	**Nowy Rok**	Mieczysław	**Nowy Rok**	19 Hrud. 1928	7·39	15·48	22·50	11·16
2	Ś.	*Im. Jezus.* Makarego ☾	Strzeżysław	Abla i Seta	20 Ihnatyja J.	7·39	15·50	—	11·31
3	C.	Genowefy, Izaaka	Włościmiła	Enocha	21 Juljanji	7·39	15·51	0·01	11·45
4	P.	Eugenjusza, Izabeli	Dobromir	Izabelli	22 Anastazja	7·38	15·52	1·10	12·00
5	S.	*Wig. 3 Kr.* Telesfora m.	Włościbór	Szymona	23 10 Mucz.	7·38	15·53	2·18	12·17
6	**N.**	**Trzech Króli**	Bojomir	**Epifanji**	24 Wihylja	7·38	15·54	3·27	12·37
7	P.	Lucjana m.	Swiatosław	Izydora	25 **Rożd. I. C.**	7·38	15·55	4·36	13·02
8	W.	Seweryna	Mścibój	Erharda	26 **Sob. Pr. B.**	7·37	15·56	5·43	13·32
9	Ś.	Juljana i Baz.	Władymir	Marcjany	27 **Stefana**	7·37	15·58	6·45	14·14
10	C.	Jana Dobr., Florjana	Dobrosław	Pawła	28 2 tys. m.	7·36	15·59	7·39	15·06
11	P.	Hygina, Matyldy ●	Krzesimir	Matyldy	29 SS. Mł. ub.	7·36	16·00	8·24	16·06
12	S.	Ernesta, Arkadjusza	Czesława	Reinholda	30 Anysji	7·35	16·02	8·58	17·14
13	**N.**	**1 po 3 Kr.** Weroniki	Bogumir	Hilarego	31 Melanji	7·35	16·03	9·26	18·26
14	P.	Hilarego, Fel.	Radagast	Feliksa	1 **Sicz. 1929**	7·34	16·05	9·48	19·40
15	W.	Pawła p.	Damosław	Maura	2 Sylwestra	7·33	16·06	10·06	20·54
16	Ś.	Marcelego pap.	Władzimir	Marcelego	3 Małachja	7·33	16·08	10·22	22·09
17	C.	Antoniego op.	Rościsław	Antoniego	4 Sob. 70 ap.	7·32	16·09	10·38	23·26
18	P.	Stolicy św. Piotra ☽	Jaropełk	Pryski	5 Fteopem.	7·31	16·11	10·54	—
19	S.	Mariusza, Henryka	Rodzisław	Sary	6 **Boh. Hos.**	7·30	16·12	11·13	0·44
20	**N.**	**2 po 3 Kr.** Fabjana	Przedzisław	Fabjana i Sebast.	7 Ioana Krest.	7·29	16·14	11·37	2·07
21	P.	Agnieszki pan. m.	Jarosław	Agnieszki	8 Jurja	7·28	16·15	12·07	3·31
22	W.	Wincentego	Witosław	Wincentego	9 Poljekta	7·27	16·17	12·49	4·56
23	Ś.	*Zaśl. NMP.* Rajmunda	Warcisława	Emerencji	10 Hryhorja	7·26	16·18	13·46	6·12
24	C.	Tymoteusza b. m.	Chwalibóg	Tymoteusza	11 Fteodota	7·25	16·20	14·58	7·15
25	P.	Nawróc. św. Pawła ○	Miłosz	Nawróc. Pawła	12 Tatjany m.	7·24	16·22	16·21	8·01
26	S.	Polikarpa b. m.	Skarbimir	Polikarpa	13 Iermyła	7·23	16·23	17·46	8·34
27	**N.**	**3 po 3 Kr.** Jana Chr.	Przybysław	Jana Złotoustego	14 Zacheja	7·21	16·25	19·09	8·59
28	P.	Walerego i Jul.	Boisław	Karola W.	15 Pawła	7·20	16·27	20·28	9·18
29	W.	Franciszka	Zdzisław	Walerego	16 Petra Wer.	7·19	16·28	21·42	9·35
30	Ś.	Martyny, Hjacentego	Dobrogniewa	Adelajdy	17 Antonia	7·17	16·30	22·54	9·50
31	C.	Piotra z Nol., Marceli	Spitogniew	Wirg.	18 Aftanasja	7·16	16·32	—	10·05

Ze stuletniego kalendarza: Mrozy do 11, od 12 do 18 pochmurno i odwilż, 19 zimno, potem pogodnie i mroźno do 24, deszcz 26, ulewny deszcz 27, później do końca miesiąca pochmurno.

Z naszych miast wojewódzkich.

WARSZAWA.

Panorama starego miasta. Na lewo katedra św. Jana. Na Wiśle przystań statków. Zdjęcie z mostu Kierbedzia.

Kalendarzyk historyczny na Styczeń:

1. 1803. Wysłanie legjonistów na San Domingo.
1. 1807. Przybycie Dąbrowskiego do Łowicza i zaprzysiężenie pospolitego ruszenia polskiego.
3. 1795. Zawarcie traktatu rozbiorowego między Rosją a Austrją.
4. 1797. Napoleon poleca Dąbrowskiego lombardzkiemu kongresowi stanu.
5. 1796. Austrjacy zajmują Kraków.
6. 1573. Zwołanie pierwszego sejmu konwokacyjnego.
7. 1429. Zjazd Jagiełły, Witolda i Zygmunta węgierskiego w Łucku.
8. 1633. Władysław IV przybywa pod Smoleńsk..
9. 1797. Podpisanie konwencji między Dąbrowskim a generalną administracją Lombardji, w sprawie legjonów.
10. 1569. Otwarcie sejmu dotyczącego Unji Lubelskiej.
12. 1831. Wojska moskiewskie wkraczają do Królestwa Polskiego.
13. 1793. Prusacy wkraczają do Polski.
14. 1807. Utworzenie tymczasowego rządu w oswobodzonej Warszawie.
15. 1863. Początek „branki“ w Warszawie.
16. 1832. Mikołaj I znosi konstytucję Królestwa Polskiego.
17. 1649. Koronacja Jana Kazimierza.
18. 1831. Chłopicki składa dyktaturę w ręce sejmu.
19. 1831. Zebranie sejmu permanentnego.
19. 1846. Początek rzezi w Galicji.
20. 1797. Ogłoszenie odezwy Dąbrowskiego do Polaków.
20. 1320. Koronacja Władysława Łokietka.
21. 1633. Jerzy, książę brandenburski, składa hołd Władysławowi IV.
22. 1863. Wybuch powstania.
23. 1440. Węgrzy oddają koronę królowi Władysławowi Warneńczykowi.
23. 1793. Zawarcie konwencji prusko-rosyjskiej o drugi rozbiór Polski.
25. 1588. Zwycięstwo Zamoyskiego pod Byczyną.
25. 1610. Zwycięstwo Chodkiewicza nad Moskwą pod Ułą.
25. 1831. Sejm detronizuje Mikołaja I.
26. 1507. Koronacja Zygmunta Starego.
28. 1819. Zgon Kilińskiego.
20. 1831. Sejm ustanawia Rząd narodowy.
30. 1667. Traktat Andruszowski z Moskwą.
31. 1610. Poselstwo moskiewskie pod Smoleńskiem zaprasza Władysława IV na tron carski.
31. 1816. Otwarcie 1-go Sejmu Rzplitej krakowskiej.

LUTY

łaciński *Februarius* — angielski *February* — francuski *Fevrier*
niemiecki *Februar* — włoski *Febbraio*.

28 dni

Przysłowia i wróżby na luty:

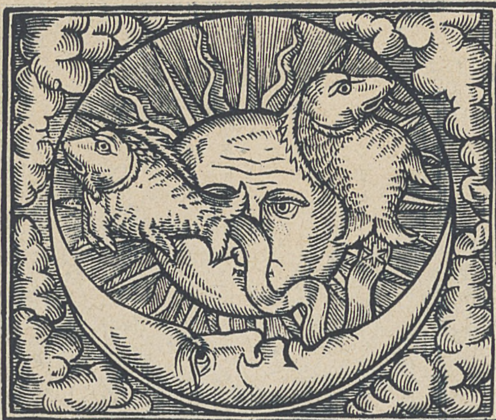
O świętej Dorocie
Wyschną chusty na płocie.

Kiedy mróz w lutym ostro
trzyma,
Wtedy jest niedługa zima.

Luty ciepły sprawia marzec
mroźny
I czas wiośnie późny.

Czasem luty się zmiłuje,
Że człek niby wiosnę czuje:
Ale czasem tak się zżyma,
Że człek prawie
nie wytrzyma.

Jasny dzień podczas Grom-
nice,
Lnu przyczynia na przęślice.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Ryb dnia 19 lutego.

Scholastyka mróz utyka,
A nim Walek nam zaświęci,
Obaczymy,
Mróz kark skręci.

Święty Walenty,
Gdy odmrozi pięty,
Na wyżywienie
Sprzedaj sprzęty.

Jeśli o św. Piotrze
W lutym ciepło służy,
Do Wielkiejnocy zima
Czasy swe przedłuży.

Jeżeli mróz w święto
Macieja,
Czterdzieści dni tegoż
nadzieja.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	P.	Ignacego b. i m. ☾	Zegota	Brygidy	19 Makarja	7·15	16·33	0·05	10·21
2	**S.**	**MP. Gromniczn.**	Miłosława	**Ocz. M. P.**	20 Jewtymja	7·13	16·35	1·15	10·40
3	**N.**	**Mięsop.** Błażeja b.	Ścibór	Błażeja	21 Maksyma	7·12	16·37	2·24	11·03
4	P.	Weroniki p., Andrzeja	Witosława	Weroniki	22 Tymofteja	7·10	16·39	3·32	11·32
5	W.	Agaty	Dobrochna	Agaty	23 Kłymenta	7·09	16·40	4·36	12·08
6	Ś.	Romualda op., Doroty	Bogdana	Doroty	24 Ksenji	7·07	16·42	5·33	12·56
7	C.	Tytusa b., Romualda	Sulisław bł.	Ryszarda	25 Hryhora	7·06	16·44	6·22	13·54
8	P.	Jana z Matty	Gniewomir	Salomona	26 Ksenofonta	7·04	16·45	6·59	15·01
9	S.	Apolonji p. i m. ●	Gorysław	Apolonji	27 Joana Zł.	7·02	16·47	7·29	16·14
10	**N.**	**Zapustna.** Scholast.	Tomiła bł.	Gabrjela	28 Jefrema	7·01	16·49	7·53	17·28
11	P.	Objawienie N. M. P.	Świętochna	Eufrozyny	29 Ihnatja	6·59	16·51	8·12	18·44
12	W.	Modesta m.	Radosta	Eulalji	30 **Tr. Swiat.**	6·57	16·52	8·29	20·00
13	Ś.	*Popielec.* Grzegorza II.	Lesław	Kastora	31 Kyra i Joan.	6·56	16·54	8·45	21 16
14	C.	Walentego kapł. męcz.	Niemira	Walentego	1 Lutyj Tryf	6·54	16·56	9·01	22·34
15	P.	Faustyny męczennicz.	Szczesław	Faustyna	2 **Stryt. H.**	6·52	16·58	9·18	23·55
16	S.	Juljanny panny i m.	Przesława	Juljany	3 Symeona	6·50	16·59	9·39	—
17	**N.**	**Wstępna.** Alekseg. ☽	Swiętoród	Konstantego	4 Isydora	6·48	17·01	10·06	1·18
18	P.	Symeona bisk. i męcz.	Wielosława	Zuzanny	5 Ahaftji	6·46	17·03	10·42	2·40
19	W.	Konrada	Ścisław	Gabina	6 Wukoły	6·44	17·04	11·31	3·58
20	Ś.	*Such.* Leona bp.	Lubomił	Eucharjusza	7 Partenja	6·43	17·06	12·36	5·03
21	C.	Fortunata, Feliksa	Onosława	Eleonory	8 Fteodora	6·41	17·08	13·53	5·54
22	P.	*Such.* Kat. ś. Piotra D.	Wracisław	Pop. Kat. Piotra	9 Nikofora	6·39	17·10	15·17	6·31
23	S.	*Such.* Piotra D. i F. ◯	Przedzisława	Seweryna	10 Charlamp.	6·37	17·11	16·41	6·59
24	**N.**	**Sucha.** Macieja ap.	Bogusz	Macieja	11 Własia	6·35	17·13	18·01	7·21
25	P.	Zygfryda b.	Sławobój	Wiktora	12 Malecja	6·33	17·15	19·19	7·38
26	W.	Aleksandra b., Wikt.	Mirosław	Bogumiła	13 Nartynjana	6·31	17·16	20·35	7·53
27	Ś.	Juljana i Leandra	Luborod	Leandra	14 Auksencjusza	6·29	17·18	21·46	8·09
28	C.	Romana opata	Tworzymir	Romana	15 Onesyma	6·27	17·20	22·58	8·24

Ze stuletniego kalendarza: 1 wiatr i deszcz, od 4 do 10 pochmurno i wiatr, 12 i 13 gwałtowny wiatr, 14 śnieg, 14 i 16 wiatr i deszcz, od 17 do 19 dżdżysto, 20 i 21 oraz do końca miesiąca pogodnie.

Z naszych miast wojewódzkich.

WILNO.

Ogólny widok miasta z Góry Zamkowej.

Kalendarzyk historyczny na Luty:

1. 1717. Sejm „niemy“ w Warszawie.
1. 1856. Nominacja Gorczakowa namiestnikiem.
2. 1421. Czesi ofiarowują tron Władysławowi Jagielle.
2. 1675. Koronacja Jana III. w Warszawie.
3. 1772. Zajęcie Zamku Wawelskiego przez konfederatów barskich pod wodzą Choisiego.
4. 1633. Władysław IV. wjeżdża do Krakowa na koronację.
4. 1633. Pogrzeb Zygmunta III.
5. 1831. Dybicz wkracza z wojskiem moskiewskiem do Królestwa Polskiego.
7. 1633. Koronacja Władysława IV.
8. 1807. Bitwa pod pruską Iławą.
8. 1863. Tajna konwencja Prus z Rosją celem stłumienia powstania polskiego.
8. 1863. Bitwa pod Węgrowem.
10. 1564. Pożar Jasnej Góry.
11. 1798. Śmierć Stanisława Augusta.
12. 1386. Wjazd Jagiełły do Krakowa.
13. 1609. Chodkiewicz odbiera Szwedom Parnawę.
13. 1831. Pierwsze starcia z armją rosyjską nad Liwcem.
15. 1831. Zwycięstwo Dwernickiego pod Stoczkiem.
17. 1386. Jagiełło poślubia Jadwigę.
17. 1831. Dywizja Skrzyneckiego walczy pod Dobrem.
18. 1836. Zajęcie Krakowa przez Austrjaków.
19. 1472. Urodziny Mikołaja Kopernika.
19. 1831. Bitwa pod Wawrem.
21. 1803. Ponowny wyjazd legjonistów na San Domingo.
21. 1846. Wybuch powstania w Krakowie.
21. 1846. Potyczka pod Narajowem.
22. 1846. Ustąpienie Austrjaków z Krakowa.
23. 1859. Zgon Zygmunta Krasińskiego.
24. 1804. Dekret Napoleona w sprawie dalszego kompletowania Legjonów.
24. 1831. Bitwa pod Białołęką.
24. 1863. Bitwa pod Małogoszczą.
25. 1831. Bitwa pod Grochowem.
26. 1831. Powołanie Skrzyneckiego na wodza naczelnego.
27. 1839. Stracenie Szymona Konarskiego.
27. 1861. Śmierć pięciu na Krakowskiem Przedmieściu w Warszawie.
27. 1864. Ponowne ogłoszenie przez Austrjaków stanu oblężenia w Krakowie i Galicji.
28. 1768. Zawiązanie konfederacji w Barze.

MARZEC

łaciński *Martius* — angielski *March* — francuski *Mars*
niemiecki *Maerz* — włoski *Marzo*.

31 dni

Przysłowia i wróżby **na marzec:**

Ile w marcu dni jasnych,
Ale z rana mglistych,
Tyle w żniwa czasów
dżdżystych.

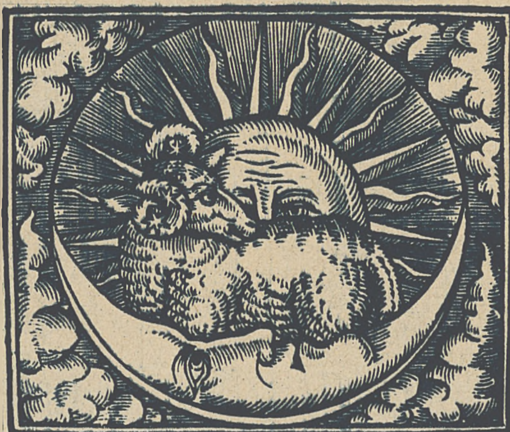
Od dnia dwudziestego marca,
Słońce zagrzewa choć starca.

Co marzec wypiecze,
To kwiecień wysiecze.

Gdy suchy marzec,
Kwiecień nagradza,
Bo deszcz sprowadza.

Wczesne kaczki z żórawiami,
Znakiem wiosny i z ciepłami.

Na św. Józef pogoda,
Będzie w polu uroda.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Barana dnia 21 marca.

Święty Józef laską w ziemię
kole,
Wyjeżdżajcie chłopy orać
w pole.

Kiedy starzec chory w marzec,
Będzie zdrów,
Lecz gdy baba w maju słaba,
Pacierz zmów.

Kiedy w marcu deszczu wiele,
Nieurodzaj zboża ściele.

Jasny świt na Zwiastowanie,
Znaczy czasy zdrowe, tanie.

Ile mgieł w marcu,
Tyle deszczów w czerwcu.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca		Księżyca	
						wschód	zachód	wschód	zachód
1	P.	Albina b.	Radosława	Albina	16 Fteodora	6·25	17·21	—	8·42
2	S.	Heleny wdowy	Budzisław	Symplicjusza	17 Lwa pap.	6·23	17·23	0·09	9·03
3	**N.**	**Głucha.** Kunegun. ☾	Sławomiła	Kunegundy	18 Archippa	6·21	17·24	1·18	9·29
4	P.	Kazimierza w.	Kazimir	Adrjana	19 Lwa ep.	6·19	17·26	2·25	10·02
5	W.	Hadrjana m., Geraz.	Pakosław	Fryderyka	20 Tymoft.	6·17	17·28	3·25	10·46
6	Ś.	Marciana bisk. i m.	Wojsław	Frydolina	21 Euchenji	6·14	17·29	4·16	11·40
7	C.	Tomasza z Akw.	Bogowid bł.	Felicji i Perpetui	22 Polykarpa	6·12	17·31	4·58	12·45
8	P	Wincentego K., Jana	Miłogost	Filemona	23 O. Hł. J.	6·10	17·33	5·30	13·55
9	S.	Franciszki wdowy Rz.	Mścisława bł.	Prudencjusza	24 Tarasa ar.	6·08	17·34	5·56	15·10
10	**N.**	**Środopust.** 40 Męcz.	Bożosław	Aleksandra	25 Porfirja	6·06	17·36	6·17	16·26
11	P.	Konstantyna ●	Ludosława	Rozyny	26 Prokopja	6·04	17·38	6·34	17·43
12	W.	Grzegorza W. papieża	Swiatosz	Grzegorza W.	27 Wasylyja	5·02	17·39	6·51	19·01
13	Ś.	Krystyny panny i m.	Niecisław	Ernesta	28 Kasjana	5·00	17·41	7·07	20·21
14	C.	Matyldy, Leona b.	Bożenna	Matyldy	1 Berezeń	5·57	17·42	7·24	21·42
15	P.	Klemensa Dworzaka	Długomił	Krzysztofa	2 Fteodora	5·55	17·44	7·43	23·06
16	S.	Abrahama pust., Cyri.	Ojcosław	Cyrjaka	3 Ewtropja	5·53	17·46	8·08	—
17	**N.**	**Czarna.** Gertrudy	Zbigniew	Gertrudy	4 Harasyma	5·51	17·47	8·40	0·30
18	P	Gabrjela ☽	Pakosław	Anzelma	5 Konona	5·49	17·49	9·25	1·50
19	W.	*Józefa oblub. N. M. P.*	Bogdan	Józefa	6 SS. 42 m.	5·46	17·50	10·24	2·58
20	Ś.	Klaudji Euf. Archippa	Polemir	Ruprechta	7 Wasylyja	5·44	17·52	11·36	3·52
21	C.	Benedykta opata	Błagosław	Benedykta	8 Fteotyłakta	5·42	17·54	12·56	4·33
22	P.	Katarzyny Szwedzkiej	Godysław	Kazimierza	9 SS. 40 m.	5·40	17·55	14·18	5·03
23	S.	Józefa Oriol., Wiktorji	Czcimisława	Eberharda	10 Kondrata	5·38	17·57	15·39	5·25
24	**N.**	**Palmowa.** Gabrjela	Zbisław	Gabrjela arch.	11 Sofronja	5·36	17·58	16·57	5·43
25	P	*Zwiastow. N. M. P.* ☺	Bolesław	**Zwiast. M. P.**	12 Fteofanta	5·33	18·00	18·12	5·58
26	W.	Dyzmy i Emanuela	Wieczysław	Emanuela	13 Nikofora	5·31	18·02	19·26	6·13
27	Ś.	Jana Damasc. wdow.	Swiętobój	Huberta	14 *Such.* Wenedyk.	5·29	18·03	20·39	6·28
28	C.	*Wielki Czw.* Jana Kap.	Bogdal bł.	*W. Czwartek* Mal.	15 Ahapja m.	5·27	18·05	21·51	6·45
29	P	*Wielki Piąt.* Wikt. i E.	Krzesław	*W. Piątek.* Eust.	16 *Such.* Sawyna	5·25	18·06	23·03	7·04
30	S.	*Wielka Sob. M. B. Bol.*	Szukosław	*W. Sobota.* Gwid.	17 *Such.* Alekseja	5·22	18·08	—	7·28
31	**N.**	**Wielkanoc.** Kornelji	Dobromira	**Wielkan.** Amosa	18 Kiryła	5·20	18·09	0·11	7·38

Ze stuletniego kalendarza: od 1 do 5 pogoda ostra i zimna, od 6 do 9 ciepło, 11 deszcz, od 12 do 16 ładnie, pomiędzy 17 a 19 ranki ostre i zimne, 22 pogoda przykra, gwałtowne wiatry do 29, 31 deszcz.

Z naszych miast wojewódzkich.

KIELCE.

Starożytna katedra, zabytek budownictwa z końca XII w.

NOWOGRÓDEK.

Charakterystyczny bazar na rynku.

Kalendarzyk historyczny na Marzec:

1. 1456. Urodziny Władysława Jagiellończyka.
1. 1634. Wojska moskiewskie poddają się pod Smoleńskiem Władysławowi IV.
4. 1386. Koronacja Władysława Jagiełły.
4. 1522. Zgon św. Kazimierza.
4. 1649. Ślub Jana Kazimierza z Marją Ludwiką.
4. 1846. Zajęcie Krakowa przez wojska trzech państw zaborczych.
4. 1863. Zwycięstwo Langiewicza pod Pieskową Skałą.
5. 1515. Wyjazd Zygmunta Starego na zjazd wiedeński.
5. 1569. Przywilej zatwierdzający Unię Lubelską dla Podlasia.
5. 1793. Wojska pruskie zajęły Częstochowę.
5. 1849. Legjon polski przeważa zwycięstwo pod Solnokiem.
6. 1454. Kazimierz Jagiellończyk wciela Prusy i Pomorze do Polski.
8. 1307. Zjazd w Wiślicy.
8. 1799. Kniaziewicz składa Dyrektorjatowi zdobyte sztandary.
9. 1579. Maksymiljan austrjacki zrzeka się praw do korony polskiej.
9. 1863. Zwycięstwo Langiewicza pod Myszyńcem.
10. 1604. Dymitr Samozwaniec na audjencji u Zygmunta III na Wawelu.
10. 1822. Śmierć Józefa Wybickiego.
10. 1863. Langiewicz zostaje dyktatorem.
11. 1039. Banicja Bolesława Śmiałego.
11. 1585. Stefan Batory staje na czele wojsk pod Rygą.
12. 1333. Śmierć Władysława Łokietka.
13. 1600. Zygmunt III nabywa prawa do Estonji.
13. 1794. Urodziny Józefa Bema w Tarnowie.
14. 1633. Zakończenie sejmu koronacyjnego Władysława IV.
14. 1801. Śmierć Ignacego Krasickiego.
14. 1812. Tajny artykuł przymierza Napoleona z Austrją w kwestji Królestwa Polskiego i Galicji.
15. 1034. Zgon Mieczysława II.
15. 1848. Rozruchy w Krakowie.
16. 1329. Król czeski Jan Luksemburski odstępuje bezprawnie Krzyżakom Ziemię Dobrzyńską.
16. 1673. Zgon ks. Augustyna Kordeckiego.
17. 1238. Śmierć Henryka Brodatego.
17. 1832. Założenie na emigracji Towarzystwa Demokratycznego.
18. 1241. Bitwa z tatarami pod Chmielnikiem.
18. 1596. Stolica Polski przeniesiona z Krakowa do Warszawy.
18. 1848. Rozruchy rewolucyjne we Lwowie.
18. 1863. Zwycięstwo Langiewicza pod Grochowicami.
19. 1503. Śmierć Fryderyka Jagiellończyka, arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupa krakowskiego.
19. 1828. Zgon Adama Czartoryskiego.
19. 1863. Aresztowanie Langiewicza.
19. 1877. Śmierć Józefa Ignacego Kraszewskiego.
20. 1849. Utworzenie w Poznaniu Komitetu rewolucyjnego przez Mierosławskiego.
21. 1609. Urodzenie Jana Kazimierza.
24. 1794. Przysięga Kościuszki w Krakowie.
24. 1863. Potyczka pod Krasnobrodem.
25. 1831. Wybuch powstania na Litwie, Żmudzi, Ukrainie i Podolu.
26. 1421. Jagiełło otwiera sejm walny na Wawelu.
26. 1530. Zygmunt August uznany następcą tronu.
26. 1799. Legjony w walce pod Weroną i Legnano.
26. 1861. Utworzenie Rady Stanu i Komisji wyznań i oświecenia publicznego w Warszawie.
27. 1809. Zaszczytny udział Legjonów w bitwie pod Cindad-Rael w Hiszpanji.
27. 1861. Wielopolski zostaje naczelnikiem Rządu cywilnego.
28. 1657. Wjazd Rakoczego do Krakowa.
29. 1790. Zawarcie traktatu polsko-pruskiego.
29. 1848. Utworzenie Legjonu przez Mickiewicza.
30. 1831. Bitwa pod Wawrem.
31. 1683. Traktat zaczepno-odporny przeciw Turkom między Sobieskim a cesarzem Leopoldem.
31. 1831. Bitwa pod Wielkiemi Dębami.

KWIECIEŃ

łaciński *Aprilis* — angielski *April* — francuski *Avril*
niemiecki *April* — włoski *Aprile*.

30 dni

Przysłowia i wróżby na kwiecień:

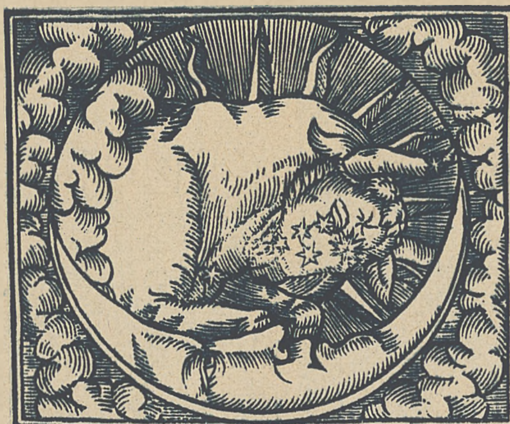
Na św. Franciszka
Przylatuje pliszka.

Kwiecień plecień,
Wciąż przeplata:
Trochę zimy,
Trochę lata.

Święty Marek poszedł na folwarek
Oglądać żytko, czy zeszło wszystko.

Kiedy grzmi w święto Wojciecha,
Rośnie rolnikom pociecha.

Przyjdzie kwiecień,
Ostatek z gumna wymiecie.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Byka dnia 20 kwietnia.

Deszcz w święty Marek,
To ziemia jak skwarek.

Na świętego Marka
Sieje się ostatnia jarka.

Grzmot w kwietniu dobra nowina,
Już szron roślin nie pościna.

Na św. Tymona
Siej orkisze, jęczmiona,
Boć się Tymon zna z Kubą,
Znajże się też z rachubą,
Pamiętając na Tymona,
Sprawuj rolę pod jęczmiona.

Na ś. Marka późny siew owsa,
A wczesna tatarka.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	**P.**	**Pon. Wielk.** Teodor.	Zbigniew	**Pon. Wielk.** T.	19 Chryzanta	5·18	18·11	1·15	8·37
2	W.	Franciszka i Pawła	Sudomir	Amalji	20 Irep. Otec	5·16	18·12	2·10	9·26
3	Ś.	Ryszarda biskupa	Mnożysław	Ryszarda	21 Jakowa	5·14	18·14	2·56	10·27
4	C.	Izydora bdK.	Wratysław	Ambrożego	22 Wasylja	5·12	18·16	3·31	11·34
5	P.	Wincentego	Borzywój bł.	Wincentego	23 Nikona	5·10	18·17	3·59	12·47
6	S.	Wilhelma	Świętobór bł.	Ireneusza	24 Zacharja	5·07	18·19	4·21	14·03
7	**N.**	**Przewodnia.** Epif.	Przesław	Hegez.	25 **Błah. P. B.**	5·05	18·20	4·39	15·20
8	P.	Djonizego	Radosław	Apolinarego	26 Hawryły	5·03	18·22	4·56	16·38
9	W.	Marcina	Dobrosław	Dymitra	27 Matrona	5·01	18·23	5·11	17·58
10	Ś.	Ezechjela proroka	Gorysław	Daniela	28 Hilarjona	4·59	18·25	5·28	19·21
11	C.	Leona W. papieża	Jaromir	Hermana	29 Marka	4·57	18·26	5·47	20·46
12	P.	Juljusza p., Wiktora	Lubosław	Juljusza	30 Iwana	4·55	18·28	6·10	22·13
13	S.	Hermenegilda męcz.	Przemysław	Justyna	31 Ipatja	4·53	18·30	6·40	23·38
14	**N.**	**2 po W.** Justyny m.	Myślimir	Tyburcjusza	1 Kwit Mar.	4·51	18·31	7·21	—
15	P.	Kresc.	Wacław bł.	Olimpji	2 Tytusa	4·48	18·33	8·16	0·52
16	W.	Benedykta Labre.	Szerzysław	Charyzjusza	3 Nikity	4·46	18·34	9·24	1·52
17	Ś.	Aniceta papieża	Krasisław	Rudolfa	4 Józefa	4·44	18·36	10·43	2·36
18	C.	Apolonjusza	Gościsław	Flawjusza	5 Fteotyla	4·42	18·37	12·04	3·07
19	P.	Tymona m., Leona p.	Władymir m.	Wernera	6 Jewtychja	4·40	18·39	13·24	3·31
20	S.	Teodora w., Wikt.	Czesław	Sulpicjusza	7 Hrehorja	4·38	18·40	14·42	3·50
21	**N.**	**3 po W.** Anzelma b.	Drogomir	Adolara	8 Irydjona	4·36	18·42	15·56	4·05
22	P.	Sotera m.	Strzeżymir	Sotera i Kaja	9 Jewpsychja	4·34	18·44	17·10	4·20
23	W.	Wojciecha bisk. m.	Wojciech św.	Albrechta	10 Terentja	4·32	18·45	18·22	4·34
24	Ś.	Fidelisa z S., Egberta	Jerzy św.	Jerzego	11 Antypy	4·30	18·48	19·35	4·50
25	C.	*Urocz. ś. Józefa.* Marka	Jarosław św.	Marka	12 Wasilija	4·29	18·49	20·47	5·08
26	P.	Kleta i Marcelina	Spitymir	Kleta	13 Artemona	4·27	18·50	21·57	5·29
27	S.	Piotra Kan. dK., Tert.	Bogufał	Anastazego	14 Martyna	4·25	18·51	23·03	5·57
28	**N.**	**4 po W.** Pawła od K.	Zywisław	Witalisa	15 Arystarha	4·23	18·53	—	6·32
29	P.	Piotra m.	Sławogost	Sybilli	16 Ahapii	4·21	18·54	0·03	7·18
30	W.	Katarzyny panny	Chwalisława	Eutropjusza	17 Symeona	4·19	18·56	0·51	8·13

Ze stuletniego kalendarza: od 1 do 9 wietrzno i pochmurno, deszcz. 10, 11, 12 i 13 deszcz, od 14 do 20 chłodno. 21 ładnie, od 26 do końca deszcz.

Z naszych miast wojewódzkich.

LWÓW.

Zdjęcie z Wysokiego Zamku. Na prawo część kopuły kościoła OO. Dominikanów, dalej wieża cerkwi Wołoskiej, na lewo kościół OO. Karmelitów, tuż przy nim (od str. prawej) gmach wojewódzki i pałac wojewody.

Kalendarzyk historyczny na Kwiecień:

1. 1548. Śmierć Zygmunta Starego.
1. 1566. Śluby Jana Kazimierza we Lwowie.
2. 1817. Kościuszko znosi pańszczyznę w Siechnowicach.
3. 1849. Zgon Juljusza Słowackiego.
4. 1794. Bitwa pod Racławicami.
4. 1814. Ostatni dekret Napoleona dla Polaków z nominacją W. Krasińskiego wodzem po ks. Józefie.
5. 1656. Bitwa pod Sandomierzem ze Szwedami.
5. 1799. Bohaterska śmierć jen. Rymkiewicza w ataku na Weronę.
6. 1364. Kazimierz W. zakłada w Krakowie Akademję.
7. 1573. Sejm elekcyjny po śmierci Zygmunta Augusta.
7. 1656. Bitwa pod Warką ze Szwedami.
8. 1861. Strzały na ulicach Warszawy.
8. 1861. Rozwiązanie Tow. Rolniczego w Warszawie.
9. 1241. Bitwa pod Legnicą z Tatarami.
10. 1525. Hołd księcia Alberta pruskiego.
10. 1831. Bitwa pod Iganiami.
10. 1864. Aresztowanie Traugutta.
11. 1818. Zwłoki T. Kościuszki przybywają do Polski.
12. 1457. Krzyżacy wydają Malborg Polakom.
14. 1809. Wojska austrjackie wkraczają do Księstwa Warszawskiego.
15. 1848. Zniesienie pańszczyzny.
15. 1861. Pierwszy Sejm polski w Galicji we Lwowie.
16. 1794. Powstanie na Żmudzi.
17. 1577. Stefan Batory karze Gdańszczan.
17. 1794. Kiliński rozpoczyna powstanie w Warszawie.
18. 1791. Sejm czteroletni nadaje nowe prawa miastom.
18. 1831. Zwycięstwo Dwernickiego pod Boremlem.
18. 1884. Pogrzeb Kraszewskiego na Skałce w Krakowie.
19. 1773. Rejtan protestuje przeciw I. rozbiorowi Polski.
19. 1809. Cypr. Godebski ginie w bitwie pod Raszynem.
21. 1490. Elekcja Władysława Jagiellończyka na króla węgierskiego.
22. 1828. Ukaz cara Mikołaja I. przeciw unitom.
23. 1794. Jakób Jasiński zaczyna powstanie w Wilnie.
24. 1863. Śmierć poety Romanowskiego w bitwie pod Józefowem.
25. 1333. Koronacja Kazimierza Wielkiego.
26. 1809. Potyczki pod Radzyminem i Grochowem.
26. 1848. Napad wojsk austr. na mieszkańców Krakowa.
26. 1865. Ostatni powstaniec ks. Brzóska, dostaje się do niewoli moskiewskiej.
27. 1796. Austrjacy obejmują rządy w Krakowie.
27. 1831. Dwernicki przekracza granicę austrjacką pod Chlebanówką i składa broń.
28. 1848. Klęska pod Miłosławiem.
30. 1632. Śmierć Zygmunta III.

MAJ

łaciński *Maius* — angielski *May* — francuski *Mai* —
niemiecki *Mai* — włoski *Maggio.*

31 dni

Przysłowia i wróżby **na maj**

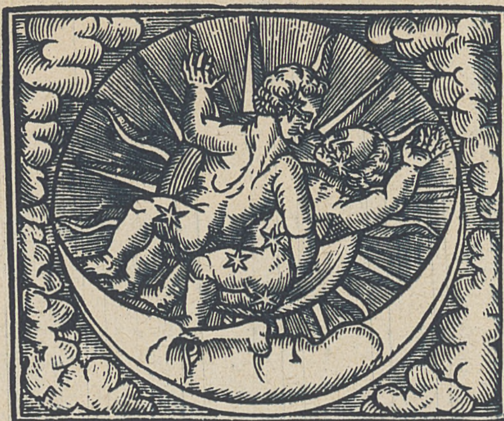
Pierwszy maja poranek
Jest tęskliwy dla kochanek.

Na św. Stanisława
W domu pustki, w polu
sława.

Urbanów owies,
Gawłowe żytko,
Kata warte wszytko.

Grzmot w maju
Sprzyja urodzaju.

Jak pszczółki na wiosnę
Z ula wcześniej wylatują,
To pewnie mróz na drzewach,
W maju nam zwiastują.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Bliźniąt dnia 21 maja.

Pankracy, Serwacy, Bonifacy,
Źli na ogrody chłopacy.

Na św. Jakóba
Ostatnia siewu próba.

Kiedy w wigilją św. Filipa
i Jakóba
Deszcz albo tej nocy rosa
pada,
Tedy pospolicie na dobry
rok znaczy.

Jasny dzień Pankracego,
Przyczynia wina dobrego

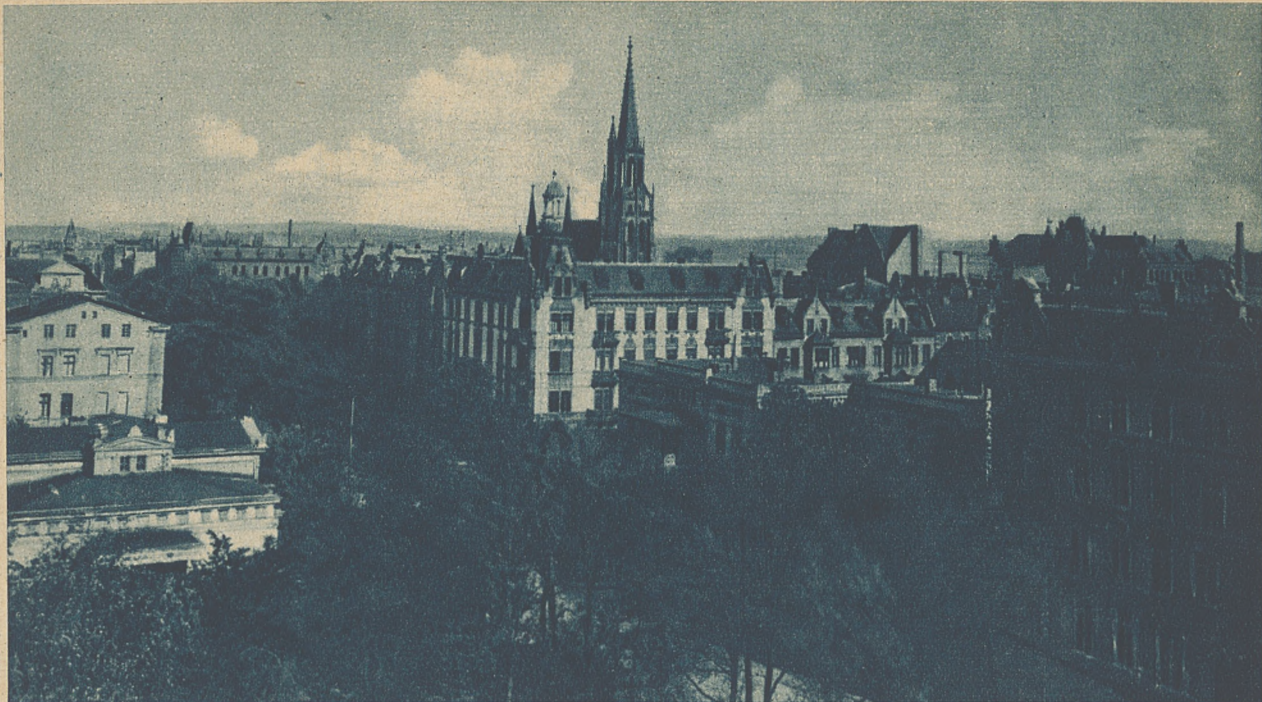
Gdy deszcz w św Urbana,
Mały profit z winogrona.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca		Księżyca	
						wschód	zachód	wschód	zachód
	Ś	Filipa i Jakóba apost,	Libomir	Filipa i Jakóba	18 **Joana D.**	4·18	18·58	1·31	9·18
2	C.	Zygmunta, Atanaz.	Witymir	Zygmunta	19 Pałnucja	4·16	18·59	2·01	10·27
3	**P.**	**Król. Korony Pol,**	Swiętosława	Znalez. św. Krzyża	20 **W. Piatnycia**	4·14	19·01	2·25	11·40
4	S.	Florjana. *Zn. ś Krzyża*	Wieńczysław	Florjana	21 Januarja	4·12	19·02	2·44	12·55
5	**N.**	**5 po W.** Piusa V p,	Gościmił	Gotharda	22 **Wosk. Hosp.**	4·10	19·04	3·00	14·12
6	P.	Jana w Oleju	Ludomiła	Dytrycha	23 **Pon. Świtłyj**	4·09	19·05	3·16	15·30
7	W.	Domiceli p., Juwenal.	Godzisław	Bogumira	24 **Wt. Świtłyj**	4·07	19·07	3·32	16·52
8	Ś.	Stanisława biskupa	Stanisław św.	Stanisława	25 Marka ew.	4·05	19·08	3·49	18·16
9	**C.**	**Wniebow. Pańs.**	Bożoród	**Wniebowst. P.**	26 Wasyłyja	4·04	19·10	4·10	19·45
10	P	Izydora rolnika, Ant.	Cierpimir	Wiktoryna	27 Symeona	4·02	19·11	4·37	21·14
11	S.	Mamerta b., Francisz.	Ludowid	Adalberta	28 Św. 9 m.	4·01	19·13	5·14	22·37
12	**N.**	**6 po W.** Pankracego	Wszemir	Pankracego	29 Jasona	3·59	19·14	6·04	23·44
13	P.	Serwacego	Cichosław	Serwacego	30 Jakowa	3·58	19·16	7·10	—
14	W.	*Dni krzyż.* Bonifacego	Dobiesław	Bonifacego	1 Traweń. J.	3·56	19·17	8·29	0·35
15	Ś.	† Zofji męcz., Jana	Strzeżysława	Zofji	2 Anastazja	3·55	19·18	9·52	1·11
16	C.	† Jana Nepomucena	Wiarosław	Jana Nepomucena	3 Tymofteja	3·53	19·20	11·13	1·38
17	P.	Antonina b.	Stabomił	Torpeta	4 Pelachjt	3·52	19·21	12·31	1·58
18	S.	*Wig* Feliksa Wenant.	Wrzesław	Liborjusza	5 Iryny	3·51	19·22	13·46	2·14
19	**N.**	**Zielone Świątki.**	Kresomyśl	**Zesł. Ducha św.**	6 Jowa	3·50	19·24	14·59	2·28
20	**P.**	**Pon. świąt.** Bernar.	Bronimir	**Pon. Ziel. Św.**	7 Sawwy m.	3·48	19·25	16·10	2·42
21	W.	Julji p. i m.. Wiktora	Przesława bł.	Pudensa	8 Joana Boh.	3·47	19·26	17·22	2·57
22	Ś.	*Such* Faustyna i Emila	Wisława bł.	Heleny	9 Isaji pr.	3·46	19·28	18·34	3·14
23	C.	Andrzeja i Dezyd.	Budziwói	Dezyderjusza	10 Symeona	3·45	19·29	19·45	3·34
24	P	*Such NMP Wsp w* l.	Tomira	Estery	11 Mokia	3·44	19·30	20·52	3·59
25	S.	*Such.* Grzegorza VII p.	Borysława	Urbana	12 Epitanji	3·42	19·32	21·55	4·30
26	**N.**	**1 po Św.** Jana i Pawła	Wiecymil	Bedy	13 Hłykerji	3·41	19·33	22·47	5·12
27	P.	Jana pap.	Rusław	Lucjana	14 Izydora	3·40	19·34	23·30	6·02
28	W.	Augustyna	Jaromir	Wilhelma	15 Pachomia	3·40	19·35	—	7·04
29	S.	Marji Magdaleny	Bogusława	Maksymiljana	16 Fteodora	3·39	19·36	0·02	8·13
30	**C.**	**Boże Ciało** Ferdyn.	Szolimir	Ferdynanda	17 Andonika	3·37	19·37	0·28	9·24
31	P	Anieli Mer., Petr.	Bożesława	Petroneli	18 Teodota	3·37	19·38	0·48	10·37

Ze stuletniego kalendarza: do 9 ładnie i cieplo, od 10 do 13 upalnie, później zimno i deszcz, 14 przymrozek, 25, 26, 27 pochmurno, 28 i 29 zimno, 30 i 31 ciepło.

Z naszych miast wojewódzkich.

KATOWICE.

Fragment panoramy. W pośrodku gotycki kościół Marjacki.

Kalendarzyk historyczny na Maj:

1. 1576. Koronacja Stefana Batorego i Anny Jagiellonki.
2. 1794. Odezwa Kościuszki do obywateli.
2. 1848. Potyczka pod Wrześnią — koniec powstania.
2. 1863. Bitwa pod Birżami.
3. 1791. Uchwalenie Konstytucji 3 Maja.
3. 1798. Legjony polskie w Rzymie.
4. 1505. Król Aleksander wydaje nowe prawa.
5. 1821. Zgon Napoleona na wyspie św. Heleny.
7. 1794. Manifest Kościuszki pod Połańcem.
7. 1810. Król Saski przybywa do Krakowa.
8. 1079. Śmierć św. Stanisława biskupa.
8. 1551. Śmierć Barbary, żony Zygmunta Augusta.
9. 1794. Lud warszawski stawia szubienice Targowiczanom.
9. 1809. Wojsko Księstwa Warszawskiego wkracza do Lublina.
10. 1808. Konwencja bajońska między Napoleonem a królem Saskim.
12. 1364. Kazimierza W. dyplom założenia Uniw. Jag.
12. 1813. Wymarsz ks. Józefa z Krakowa pod Lipsk.
12. 1831. Skrzynecki przechodzi Bug i Narew.
12. 1887. Śmierć Marjana Langiewicza.
13. 1588. Pogrzeb Stefana Batorego.
13. 1813. Moskale zajmują Kraków.
14. 1792. Targowiczanie zawiązują konfederację.
15. 1811. Zwycięskie starcie lansjerów polskich z Anglikami nad rzeką Albuhera.
15. 1815. Ustanowienie W. Ks. Poznańskiego z zapewnieniem przez króla pruskiego swobód polskiej narodowości.
15. 1863. Rozstrzelanie Zygmunta Padlewskiego przez Moskali.
16. 1429. Urodziny Kazimierza Jagiellończyka.
16. 1861. Zniesienie pańszczyzny według projektu Wielopolskiego.
17. 1773. Wojska zaborcze wkraczają do Warszawy.
17. 1810. Król Saski przybywa do Warszawy.
18. 1674. Elekcja Jana Sobieskiego na króla.
18. 1802. Wysłanie Legjonów na San Domingo.
18. 1809. Jenerał Sokolnicki i Różniecki zajmują Sandomierz.
19. 1809. Szturm na Zamość i upadek twierdzy.
20. 1648. Śmierć Władysława IV. w Mereczu.
21. 1863. Bitwa w puszczy Łabonarskiej.
22. 1609. Zygmunt III. oblega Smoleńsk.
23. 1647. Klęska Polaków pod Żółtemi Wodami.
24. 1543. Śmierć Mikołaja Kopernika.
24. 1829. Koronacja Mikołaja I. na króla polskiego.
25. 1371. Władysław Jagiellończyk królem czeskim.
25. 1809. Jenerał Rożniecki zajmuje Jarosław.
26. 1813. Kapitulacja Gdańska.
26. 1831. Bitwa pod Ostrołęką.
27. 1569. Wcielenie Ziemi Bracławskiej do Korony.
27. 1809. Zajęcie Lwowa przez wojska Księstwa Warszawskiego.
28. 1793. Zajęcie Gdańska przez Prusaków.
29. 1861. Śmierć Joachima Lelewela.
30. 1434. Śmierć Władysława Jagiełły w Gródku.
31. 1592. Koronacja Anny Austrjaczki.

CZERWIEC

łaciński *Junius* — angielski *June* — francuski *Juin*
niemiecki *Juni* — włoski *Giugno.*

30 dni

Przysłowia i wróżby na czerwiec:

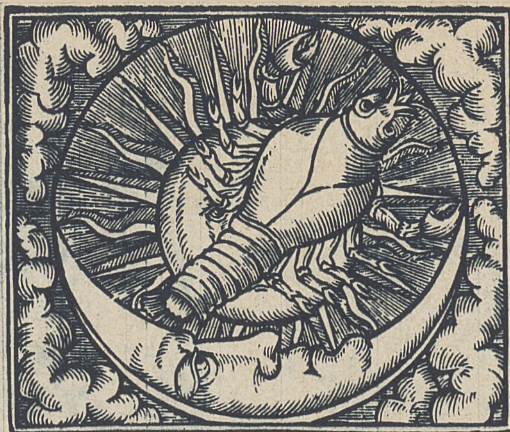
Na św. Wit,
Słowik cyt.

Święty Wicie,
A duże kłosy na życie?
Nie słyszę panie,
Bo wielkie ptaków śpiewanie

Czerwiec po deszczowym maju,
Często dżdżysty w naszym kraju.

W czerwcu się pokaże,
Co nam Bóg da w darze,

Pogoda na Nikodema,
Cztery niedziel deszczów niema.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Raka dnia 21 czerwca.

Gdy się Jaś rozpłacze,
To go Hanusia utuli,
A jak nie utuli,
To płacze do św. Urszuli.

W święty Jan gdy deszcze pluszczą,
Orzechy się nie wyłuszczą.

Gdy św. Jan łąkę rosi,
To chłop siano kosi.

Przed świętym Janem
Prosić o deszcz trzeba,
Po świętym Janie,
Nieproszony pada.

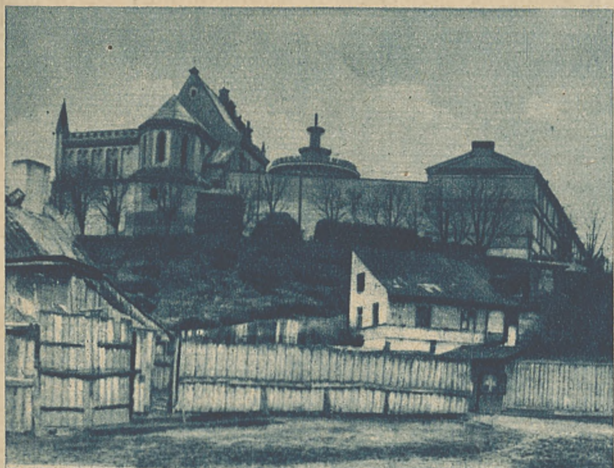
Deszcz na Wita,
Źle z jęczmieniem, źle na żyta.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	S.	Bł. Jakóba bisk.	Świętopełk	Nikodema	19 Patrykja	3·36	19·40	1·05	11·50
2	**N.**	**2 po Św.** Marcelina	Ratysław	Efraima	20 Tałłaleja	3·35	19·40	1·21	13·06
3	P.	*Św. Trójcy*	Bratomił	**Trójcy Św.**	21 Konstantyna	3·35	19·41	1·36	14·23
4	W.	Franciszka Caraccioli	Lutomił	Karpa	22 Bazyljusza	3·34	19·42	1·52	15·45
5	Ś.	Bonifacego	Dobromił	Bonifacego	23 Mychajła	3·33	19·43	2·10	17·11
6	C.	Norberta biskupa	Cichomił	Benignusa	24 Symeona	3·33	19·44	2·34	18·40
7	P.	*Najś. Serca P. Jezusa* ●	Wisław bł.	Lukrecji	25 Obr. bł. J.	3·32	19·45	3·05	20·08
8	S.	Medarda b., Seweryna	Wyszosław	Medarda	26 Karpa	3·32	19·46	3·50	21·26
9	**N.**	**3 po Św.** Felicjana	Sławój	Prym. i Fel.	27 Fteraponta	3·32	19·47	4·51	22·27
10	P.	Małgorzaty	Bogumił św.	Onufrego	28 Wsich Św.	3·31	19·47	6·07	23·10
11	W.	Barnaby apost.	Rudomił	Barnaby	29 Teodozji	3·31	19·48	7·31	23·41
12	Ś.	Eschylego, Jana a s. F.	Wyszomir	Bazylego	30 Isakja	3·30	19·49	8·56	—
13	C.	Antoniego z Padwy	Chocimir	Tobjasza	31 **Woz. Hosp.**	3·30	19·49	10·18	0·03
14	P.	Bazylego biskupa ☽	Przedzimir bł.	Antonii	1 Czerweń	3·30	19·50	11·35	0·21
15	S.	Wita i Modesta m.	Witt	Wita	2 Nikifora	3·30	19·50	12·49	0·36
16	**N.**	**4 po Św.** Benona	Budzimir	Justyny	3 Łukiljana	3·30	19·51	14·01	0·50
17	P.	Adolfa	Drogomysł	Wolmara	4 Mitrofana	3·30	19·51	15·12	1·05
18	W.	Marka, Marcella	Długosław	Gerwazego	5 Dorofteja	3·30	19·52	16·24	1·20
19	Ś.	Gerwazego Protazego	Bożysław	Sylwerjusza	6 Wisarjona	3·30	19·52	17·34	1·39
20	C.	Sylwerego, Flor.	Bogna św.	Rafała	7 Teodota	3·30	19·52	18·43	2·03
21	P.	Alojzego Gonzagi	Domysław	Albanjusza	8 Teodora	3·30	19·53	19·48	2·32
22	S.	Paulina b., Flawj. ☺	Broniwój	Achacjusza	9 Kiryła	3·30	19·53	20·43	3·10
23	**N.**	**5 po Św.** Agrypiny p.	Wanda księż.	Bazylego	10 **Sosz św. D.**	3·31	19·53	21·29	3·59
24	P.	Jana Chrziciela	Janisław	Jana Chrz.	11 **Preśw. Trojcy**	3·31	19·53	22·04	4·58
25	W.	Wilhelma opata	Włastymił św.	Eulogjusza	12 Onufrja	3·31	19·53	22·33	6·04
26	Ś.	Jana i Pawła br.	Rozmysław	Jeremiasza	13 *Such.* Akiliny	3·32	19·53	22·54	7·13
27	C.	Władysława króla	Władysław	Siedmiu Braci	14 Jełyseja	3·32	19·53	23·11	8·25
28	P.	Leona pap., Ireneusza	Zbroisław	Leona i Józefa	15 *Such.* Amosa	3·33	19·53	23·27	9·37
29	**S.**	**Piotra i Pawła ap.**	Wyszomir	**Piotra i Pawła**	16 *Such.* Tychona	3·33	19·53	23·41	10·50
30	**N.**	**6 po Św.** Wsp. ś. P. ☾	Cichosława	Wsp. Pawła	17 Manuiła	3·34	19·53	23·56	12·04

Ze stuletniego kalendarza: Zaczyna się jak maj, 4 i 5 pochmurno, mgła, 7 deszcz, później gorąco, 27, 28 i 29 deszcz, 31 chłodna noc.

Z naszych miast wojewódzkich.

LUBLIN.

Dawny zamek królewski.

TARNOPOL.

Gmach urzędu wojewódzkiego.

Kalendarzyk historyczny na Czerwiec:

1. 1236. Przyłączenie Podlasia do Korony.
1. 1809. Arcyksiążę Ferdynand opuszcza Warszawę.
2. 1624. Urodziny Jana Sobieskiego.
3. 1605. Śmierć Jana Zamoyskiego.
4. 1079. Śmierć Władysława Hermana.
4. 1872. Zgon Stanisława Moniuszki.
5. 1569. Wcielenie Kijowszczyzny do Korony.
5. 1794. Bitwa pod Szczekocinami.
6. 1818. Śmierć Henryka Dąbrowskiego.
7. 1492. Śmierć Kazimierza Jagiellończyka.
8. 1862. Nadanie autonomji Królestwu — Wielopolski naczelnikiem Rządu Cywilnego.
9. 1595. Urodziny Władysława IV.
9. 1595. Pożar zamku krakowskiego.
9. 1807. Pokój w Tylży.
9. 1815. Kongres wiedeński uchwalił utworzenie Królestwa Polskiego.
10. 1863. Bitwa pod Ignacowem koło Gopla.
11. 1860. Pierwsza manifestacja w Warszawie.
12. 1583. Ślub Jana Zamojskiego z Gryzeldą Batorówną.
12. 1893. Pogrzeb Lenartowicza na Skałce.
13. 1611. Zdobycie Smoleńska przez Zygmunta III.
14. 1793. Otwarcie ostatniego Sejmu polskiego w Grodnie.
14. 1807. Bitwa pod Frydlandem.
15. 1471. Władysław Jagiellończyk w Krakowie przyjmuje koronę czeską.
15. 1486. Koronacja Władysława na króla Czech i Węgier.
15. 1794. Prusacy zajmują Kraków.
15. 1809. Wojska polskie wkraczają do Krakowa.
16. 1786. Wjazd Stanisława Augusta do Krakowa.
17. 1026. Zgon Chrobrego.
17. 1501. Śmierć Jana Olbrachta w Toruniu.
17. 1696. Śmierć Jana III. Sobieskiego w Wilanowie.
17. 1799. Starcie Legji Dąbrowskiego nad rzeką Tidone z przednią strażą Suworowa.
17. 1863. Interwencja dyplomatyczna mocarstw w Petersburgu w sprawie polskiej.
18. 1434. Pogrzeb Władysława Jagiełły.
18. 1574. Henryk Walezy opuszcza Polskę.
18. 1792. Bitwa pod Zieleńcami.
18. i 19. 1799. Walki nad Trebbią. Zaszczytne odznaczenie się Dąbrowskiego i Chłopickiego.
19. 1205. Leszek Biały zwycięża Romana halickiego pod Zawichostem.
19. 1831. Klęska Giełguda pod Wilnem.
20. 1644. Pogrzeb Cecylji Renaty.
20. 1815. Ogłoszenie Królestwa Kongresowego.
21. 1768. Ogłoszenie Konfederacji barskiej w Krakowie.
22. 1768. Klęska Moskali przy oblężeniu Krakowa. Strzał Marcina Oracewicza.
22. 1863. Bitwa pod Popielinami.
23. 1818. Pogrzeb Kościuszki w Krakowie.
24. 1394. Hołd Pomorzan.
24. 1768. Rzeź humańska.
24. 1812. Przejście Niemna przez Napoleona.
25. 1447. Kazimierz Jagiellończyk wstępuje na tron.
26. 1295. Koronacja Przemysława w Gnieźnie.
26. 1812. Zwołanie nadzwyczajnego Sejmu w Warszawie.
26. 1862. Rozwiązanie szkoły podchorążych.
27. 1794. Zaburzenia w Warszawie.
28. 1325. Chrzest Aldony w Krakowie.
28. 1812. Napoleon wjeżdża do Wilna.
28. 1734. Zdobycie Gdańska przez Moskwę.
28. 1812. Druga sesja sejmu nadzwyczajnego i uchwalenie Konfederacji generalnej.
28. 1846. Przyłączenie Krakowa do Austrji.
29. 1470. Władysław Jagiellończyk królem Węgier.
30. 1553. Koronacja Katarzyny Mantuańskiej w Krakowie.
30. 1651. Bitwa pod Beresteczkiem.
30. 1657. Szwedzi ustępują z Krakowa.

LIPIEC

łaciński *Quintilis* — angjelski *July* — francuski *Juillet*
niemiecki *Juli* — włoski *Luglio*.

31 dni

Przysłowia i wróżby na lipiec:

Źle na Prokopa,
Jak zmoknie kopa.

Na Magdalenę pogoda,
To pszczółek wygoda,
A jak slota, to lichota.

Od św. Hanki
Chłodne wieczory, poranki.

W lipcu palić już nie trzeba,
Dosyć jest gorąca z nieba;
Więc w futrze rzadko kto
chodzi,
Żyd prawie na nie wygodzi,
Nie tak od molów
przepadnie,
Jak gdy się w nie lichwa
wkradnie.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Lwa dnia 23 lipca.

Kiedy człowiek łąkę kosi,
Lada baba deszcz uprosi.

Nawiedzenie Matki Boskiej,
Więc się chylą przed nią
kłoski.

Gdy w Nawiedzenie deszcz
pada,
Czterdzieści dni ulewa
nielada.

Jaka jest pogoda
W Siedmiu Braci Śpiących,
Taka będzie przez siedem
Tygodni następujących.

Jak ciepły św. Jakób,
Tak zimne Boże Narodzenie.

Rzymsko-katolicki			Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca		Księżyca	
						wschód	zachód	wschód	zachód
1	P.	*Przem. Krwi P. Jezusa*	Bogusław	Teobalda	18 Łeontja	3·34	19·53	—	13·21
2	W.	*Nawiedzenie N. M. P.*	Ojcomił	Naw. M. P.	19 Judy Ftad.	3·35	19·52	0·13	14 43
3	Ś.	Anatola Heljodora	Miłosław	Kornelego	20 Meftodja	3·36	19·52	0·33	16·08
4	C.	Ireneusza, Teodora b.	Wielisław	Ulrycha	21 **Tiło Chryst.**	3·36	19·52	1·00	17·37
5	P.	Antoniego Zacc.	Prokop	Szarloty	22 Jewsebja	3·37	19·51	1·36	19·00
6	S.	Izajasza pr., Łucji ●	Izasław	Goara	23 Ahrypiny	3·38	19·51	2·28	20·09
7	**N.**	**7 po Św.** Cyryla i M.	Krasnoroda	Wilibalda	24 **Roż. Joana**	3·39	19·50	3·38	21·01
8	P.	Elżbiety	Chwalimir	Kiljana	25 Feuronji	3·40	19·50	5·02	21·38
9	W.	Weroniki, Mikołaja	Strachota	Ludwiki	26 Dawida	3·40	19·49	6·29	22·05
10	Ś.	7 Braci męcz., Alek.	Radziwój	7 Braci m.	27 Samsona	3·41	19·48	7·55	22·25
11	C.	Piusa I. papieża męcz.	Olga	Placyda	28 Kira i J.	3·42	19·48	9·18	22·41
12	P.	Jana Gwalberta, Marc.	Tolimir bl.	Henryka	29 **Petra, Paw.**	3·43	19·47	10·36	22·57
13	S.	Małgorz p., Anakl. ☽	Radomiła	Małgorzaty	30 Sob. 12 Ap.	3·44	19·46	11·50	23·11
14	**N.**	**8 po Św.** Bonawent.	Dobrogost	Bonawentury	1 Lipeń K.	3·46	19·45	13·02	23·27
15	P.	Rozesłanie Apostoł.	Radosław	Rozesł. Apost.	2 P. Rizy P. D.	3·46	19·44	14·14	23·44
16	W.	*Matki Boskiej Szkapl.*	Dzierżysława	Ruty	3 Jakynfta	3·48	19·43	15·25	—
17	Ś.	Aleksego, Marcel.	Dzierżykraj	Aleksego	4 Andreja	3·49	19·42	16·34	0·06
18	C.	Szymona z Lipnicy	Unisław	Karoliny	5 Aftanazja	3·50	19·41	17·41	0·34
19	P.	Wincentego à Paulo	Wodzisław	Rufina	6 Łukja	3·51	19·40	18·39	1·08
20	S.	Czesława, Hieronima	Dysław św.	Eljasza	7 Ftomy p.	3·52	19·39	19·28	1·55
21	**N.**	**9 po Św.** Daniela ○	Stosław	Pauliny	8 Prokopa	3·54	19·38	20·06	2·50
22	P.	Marji Magdaleny	Bolesław	Magdaleny	9 Pankratja	3·55	19·37	20·37	3·55
23	W.	Apolinarego bisk. m.	Czesław	Apolinarego	10 SS. 45 m.	3·56	19·36	20·59	5·04
24	Ś.	Franciszka Kryst.,	Żelisław	Krystyny	11 Jewtymji	3·57	19·35	21·18	6·16
25	C.	Jakóba apost., Krzysz.	Sawosz	Jakóba ap.	12 Prokła	3·59	19·33	21·33	7·28
26	P.	Anny, matki N. M. P.	Mirosława	Anny	13 Hawryiła	4·00	19·32	21·48	8·40
27	S.	Pantaleona, Aurelji	Wszebór	Marty	14 Akiły ap.	4·01	19·31	22·02	9·53
28	**N.**	**10 p. Św.** Innocent.	Swiętomir	Pantaleona	15 Kiryka m.	4·02	19·29	22·17	11·07
29	P.	Kunegundy ☾	Cierpisława	Beatrycy	16 Aftynohja	4·04	19·28	22·35	12·25
30	W.	Abdona, Julity męcz.	Lubomira	Abdona	17 Maryny	4·05	19·26	22·58	13·47
31	Ś.	Ignacego Lojoli	Zdobysław	Ernestyny	18 Jemiljana	4·07	19·25	23·28	15·11

Ze stuletniego kalendarza: 1 mgła, od 3 do 5 trzydniówka, od 7 do 13 wietrzno, 15 deszcz, później pogodnie do końca.

Z naszych miast wojewódzkich.

TORUŃ.

Zdjęcie od strony dworca kolejowego na lewym brzegu Wisły. Wzdłuż brzegu widać stare mury ochronne, za niemi (od strony lewej) część starego miasta ze spichlerzami średniowiecznemi, w pośrodku jeden z najwspanialszych zabytków gotyku polskiego: kościół Panny Marji.

Kalendarzyk historyczny na Lipiec:

1. 1569. Zawarcie Unji w Lublinie.
1. 1812. Dekret Napoleona tworzący rząd tymczasowy litewski.
2. 1849. Rozwiązanie Legjonu Mickiewicza.
3. 1655. Wkroczenie Szwedów do Polski.
3. 1815. Ostatnie walki szwoleżerów polskich w Sevres.
3. 1862. Zamach na W. Ks. Konstantego.
4. 1890. Pogrzeb Adama Mickiewicza w Krakowie.
6. 1607. Bitwa pod Guzowem i stłumienie rokoszu Zebrzydowskiego.
7. 1572. Śmierć Zygmunta Augusta.
7. 1807. Utworzenie Księstwa Warszawskiego traktatem w Tylży.
9. 1330. Krzyżacy palą Nakło.
10. 1685. Zwycięstwo nad Tatarami pod Jazłowcem.
11. 1649. Bitwa z Kozakami pod Zborowem.
12. 1704. Pierwsza elekcja Stanisława Leszczyńskiego na króla.
13. 1666. Bitwa pod Mątwami między Janem Kazimierzem i Jerzym Lubomirskim.
13. 1831. Przejście Giełguda do Prus i upadek akcji na Litwie.
14. 1809. Kapitulacja Krakowa.
15. 1410. Zwycięstwo pod Grunwaldem.
15. 1794. Wojska rosyjsko-pruskie otaczają Warszawę.
15. 1809. Wojska polskie wkraczają do Krakowa.
15. 1861. Śmierć księcia Adama Czartoryskiego.
16. 1631. Konfederacja warszawska po śmierci Zygmunta III.
17. 1399. Śmierć królowej Jadwigi.
17. 1773. Utworzenie Komisji Edukacyjnej.
17. 1792. Bitwa pod Dubienką.
18. 1863. Bitwa pod Janowem.
19. 1831. Paskiewicz przechodzi Wisłę.
20. 1570. Zygmunt August nadaje przywileje Gdańskowi.
20. 1794. Wypędzenie Moskali z Wilna.
21. 1440. Koronacja Władysława Warneńczyka na króla Węgier.
22. 1807. Nadanie konstytucji Księstwu Warszawskiemu.
23. 1683. Wyjazd Jana III. na odsiecz Wiednia.
23. 1817. Przewiezienie zwłok ks. Józefa do Krakowa.
24. 1792. Stanisław August przystępuje do Targowicy.
25. 1434. Koronacja Władysława Warneńczyka na króla polskiego.
26. 1295. Przemysław wznawia Królestwo polskie.
27. 1697. Elekcja Augusta II. na króla.
28. 1696. Sejm konwokacyjny po śmierci Jana III.
28. 1914. Wybuch wojny światowej.
29. 1799. Kapitulacja Mantui i zniszczenie Legji drugiej.
30. 1838. Urodziny Jana Matejki.
31. 1847. Powieszenie Wiśniowskiego i Kapuścińskiego.

SIERPIEŃ

łaciński *Sextilis* — angielski *August* — francuski *Aout*
niemiecki *August* — włoski *Agosto*.

31 dni

Przysłowia i wróżby

Święto Wawrzyńca
I Marji Wniebowstąpienie,
Czyni zboża plenie.

Z sierpem w ręku witać
sierpień,
Wiele uciech, wiele cierpień.

Kiedy sierpień następuje,
Resztki zboża koszą,
Albo sierpem dożynają
I przepiórki płoszą.

W sierpniu gdy zagrzmi,
Strony północnemi,
Ryb klęska i co czołga się
po ziemi.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Panny dnia 23 sierpnia.

na sierpień:

W sierpniu mgły na górach:
Pewne wody,
A mgły w dolinach,
Dla pogody.

Który się owies
Nie wysypie na święty
Wawrzyniec,
Nie pójdzie już na młyniec.

Czas sierpnia bez deszczu
będący,
Koń głodny przed żłobem
stojący.

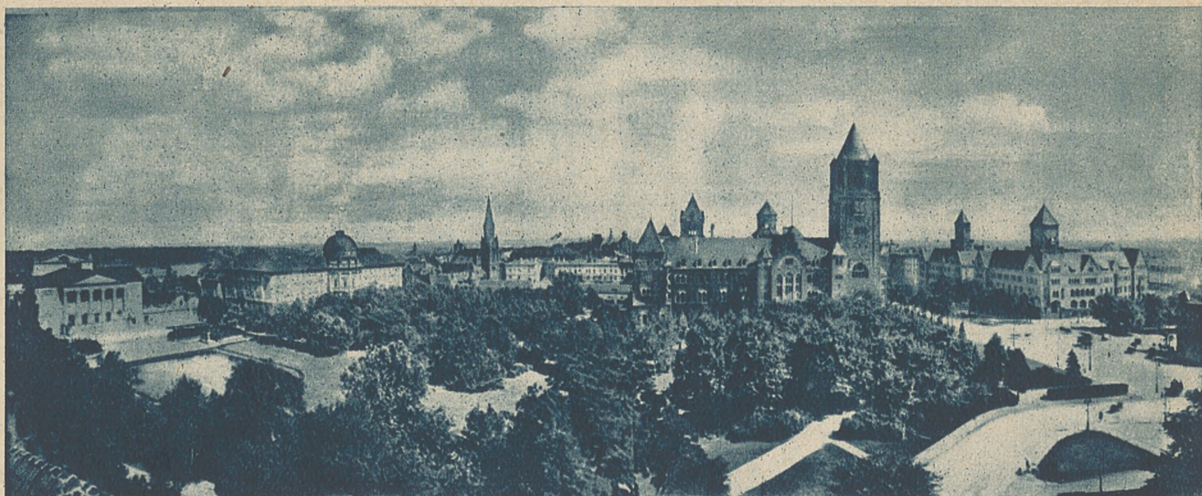
Gdy na Bernarda ziemia
twarda,
Zima będzie harda.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	C.	Piotra w okowach	Rolisław	Piotra	19 Makrymy	4·08	19·24	—	16·35
2	P.	*N. M. P. Anielskiej*	Swiatosława	Gustawa	20 Ilja	4·10	19·22	0·12	17·49
3	S.	Znalezien. św. Szczep.	Letosław	Augusta	21 Symeona	4·11	19·20	1·13	18·49
4	**N.**	**11 po Św.** Dominika	Ostromił bł.	Dominika	22 Marji Mah.	4·12	19·19	2·30	19·33
5	P.	*NMP. Śn.* Oswalda ●	Stanisława	Oswalda	23 Trofyma	4·14	19·17	3·56	20·04
6	W.	*Przemienienie Pańskie*	Chlebosław	Syksta	24 Chrystyny	4·15	19·16	5·25	20·27
7	Ś.	Kajetana w., Don.	Olech.	Donata	25 Uśp. ś. Anny	4·17	19·14	6·51	20·45
8	C.	Cyriaka m. Emila	Niezamyśl	Cyrjaka	26 Jermołaja	4·18	19·12	8·14	21·01
9	P.	Romana męc.. Juljana	Borys i Chleb.	Rolanda	27 Pantalejm.	4·20	19·10	9·31	21·15
10	S.	Wawrzyńca męcz.	Wawrzyniec	Wawrzyńca	28 Prochora	4·21	19·08	10·46	21·31
11	**N.**	**12 po Św.** Zuzanny	Włodzimira	Hermana	29 Kałynyka	4·22	19·07	12·00	21·48
12	P.	Klary p. ☽	Sława bł.	Klary	30 Syły ap.	4·24	19·05	13·13	22·08
13	W.	Hipolita m., Radegun.	Rosław	Kasjana	31 Jewdokima	4·25	19·03	14·24	22·34
14	Ś.	*Wig.* Euzebjusza bisk.	Dobrowój	Euzebjusza	1 Serpeń Pot.	4·27	19·01	15·32	23·06
15	**C.**	**Wnieb. N. M. P.**	Jacław św.	Uśp. Marji	2 Stefana m.	4·28	19·00	16·34	23·49
16	P.	Rocha, Joachima, Tar.	Domorad	Rocha	3 Isakja	4·30	18·58	17·25	—
17	S.	Jacka w., Juljanny	Miron św.	Bertrama	4 7 O. w Ef.	4·31	18·56	18·07	0·41
18	**N.**	**13 po Św.** Agapita	Bolesław	Agapeta	5 Ewsychnja	4·33	18·54	18·39	1·44
19	P.	Juljusza	Bronisława	Sebalda	6 **Pr. Hosp.**	4·34	18·52	19·04	2·52
20	W.	Bernarda op., Sam. ⊕	Sobiesław	Bernarda	7 Dometja	4·36	18·50	19·24	4·04
21	Ś.	Joanny, Fremio w.	Kazimira	Adolfa	8 Emyljana	4·37	18·48	19·40	5·17
22	C.	Tymoteusza, Antonin.	Radomił	Oswalda	9 Matteja ap.	4·39	18·46	19·55	6·30
23	P.	Filipa i Benicjana	Cichomił	Zacheusza	10 Ławrentia	4·40	18·44	20·09	7·44
24	S.	Bartłomieja apostoła	Cieszymir	Bartłomieja	11 Jewpla	4·42	18·42	20·24	8·58
25	**N.**	**14 po Św.** Ludwika	Namysław	Ludwika	12 Fotja m.	4·43	18·40	20·41	10·14
26	P.	N. M. P. Jasnogórskiej	Wlastymira	Zefiryna	13 Maksyma	4·45	18·38	21·01	11·34
27	W.	Przen. rel. ś. Kazim. ☾	Strzedzisław	Gebharda	14 Micheja pr.	4·46	18·36	21·28	12·56
28	S.	Augustyna, Aleksego	Wyszomir	Augustyna	15 **Usp. pr. B.**	4·48	18·34	22·04	14·19
29	C.	Ścięcie św. Jana Chr.	Racibór bł.	Ścięcie św. Jana	16 Norukot. O.	4·49	18·32	22·56	15·35
30	P.	Róży Limańskiej, Fel.	Szczęsny św.	Rebeki	17 Mirona	4·51	18·30	—	16·39
31	S.	Rajmunda, Paulina	Swiętosław	Paulina	18 Flora i Ław.	4·52	18·28	0·04	17·28

Ze stuletniego kalendarza: do 8 gorąco, 10 rosa i zimno, aż do 13, 14 deszcz, 15 i 16 pogodnie, 20 wielki upał, od 21 do 26 deszcze, od 27 pogodnie do końca.

Z naszych miast wojewódzkich.

POZNAŃ.

Ogólny widok, zdjęcie z obserwatorjum astronomicznego Uniw. Pozn. (Coll. Minus). Na lewo teatr miejski, dalej gmach Urzędu Ziemskiego (dawna siedziba komisji kolonizacyjnej), na pierwszym planie Zamek, obok gmach poznańskiego Ziemstwa Kredytowego.

Kalendarzyk historyczny na Sierpień:

1. 1520. Urodziny Zygmunta Augusta.
2 1897. Śmierć Adama Asnyka.
3. 1831. Świetny odwrót Dembińskiego z Litwy.
4. 1310. Rzeź w Gdańsku, dzieło Krzyżaków.
4. 1655. Zajęcie Kijowa.
4. 1863. Bitwy pod Chruśliną i Łyżynem.
5. 1772. Traktat pierwszego rozbioru Polski.
5. 1864. Stracenie na szubienicy ostatnich 5 członków Rządu Narodowego.
6. 1897. Złożenie zwłok Adama Asnyka na Skałce w Krakowie.
6. 1914. Wymarsz Kadrówki Legjonów z Krakowa przez granicę rosyjską.
7. 1863. Kruk bije Moskali pod Łyżynem.
8. 1621. Początek pierwszej wojny chocimskiej.
9. 1650. Śmierć kanclerza Józefa Ossolińskiego.
9. 1849. Gen. Bem, mianowany naczelnym wodzem wojsk węgierskich.
10. 1109. Bolesław Krzywousty bije Prusaków pod Nakłem.
11. 1702. Wojska Karola XII zajmują Zamek Wawelski.
11. 1831. Nadanie dowództwa Skrzyneckiemu.
12. 1794. Moskale zajmują Wilno.
13. 1460. Jan Kościelski zdobywa Malborg.
13. 1773. Pogrzeb konfederatów barskich w Krakowie.
14. 1018. Wjazd Bolesława Chrobrego do Kijowa.
14. 1621. Wojska Chodkiewicza stają pod Chocimem.
14. 1812. Przejście Dniepru przez armję Napoleona.
15. 1772. Upadek Konfederacji barskiej.
15. 1831. Anarchja i smutnej pamięci krwawe egzekucje w Warszawie.
16. 1680. Jan Sobieski wjeżdża do Jass na Multanach.
17. 1649. Ugoda zborowska i hołd Chmielnickiego.
17. 1768. Moskale zajmują Kraków.
17. 1812. Wojska Księstwa Warszawskiego w szturmie na Smoleńsk.
17. 1831. Rząd Narodowy składa władzę w ręce sejmu. Prezesem rządu Krukowiecki.
18. 1812. Zdobycie Smoleńska przez korpus polski.
18. 1849. Legjon polski, biorący udział w powstaniu węgierskiem, przenosi się z Węgier do Serbji.
19. 1587. Elekcja Zygmunta III. Wazy.
20. 1086. Urodziny Bolesława Krzywoustego.
20. 1655. Szwedzi zajmują Warszawę.
20. 1672. Zdobycie Kamieńca przez Turków.
21. 1649. Zbaraż uwolniony od oblężenia Tatarów i kozaków.
22. 1531. Zwycięstwo Jana Tarnowskiego pod Obertynem.
22. 1584. Śmierć Jana Kochanowskiego.
22. 1795. Akt zawiązania Deputacji polskiej we Francji dla starań w sprawie polskiej.
23 1794. Ogłoszenie powstania Kościuszki w Wielkopolsce.
23. 1809. Urodziny J. Słowackiego.
24. 1656. Stefan Czarniecki bije Szwedów pod Strzemesznem.
25. 1526. Zygmunt I. wjeżdża uroczyście do Warszawy.
25. 1674. Sobieski odbiera Bracław.
26. 1601. Karol Chodkiewicz uwalnia Rygę od oblężenia Szwedów.
26. 1794. Pierwszy szturm Prusaków do Warszawy.
27. 1270. Król węgierski Stefan w pielgrzymce u grobu św. Stanisława w Krakowie.
27. 1492. Jan Olbracht wstępuje na tron polski.
29. 1656. Wyparcie Szwedów z Krakowa.
29. 1755. Urodziny Dąbrowskiego.
30. 1704. Przymierze Augusta II z Piotrem Wielkim w Narwie przeciw Karolowi XII.
30. 1794. Kościuszko odpiera nowe szturmy Prusaków na Warszawę.
30. 1863. Potyczka pod Kruszyną.
31. 1247. Śmierć Konrada Mazowieckiego.
31. 1579. Stefan Batory zdobywa Połock.

WRZESIEŃ

łaciński *September* — angielski *September* — francuski *Septembre* — niemiecki *September* — włoski *Settembre*.

30 dni

Przysłowia i wróżby na wrzesień:

Święty Idzi
W polu nic nie widzi.

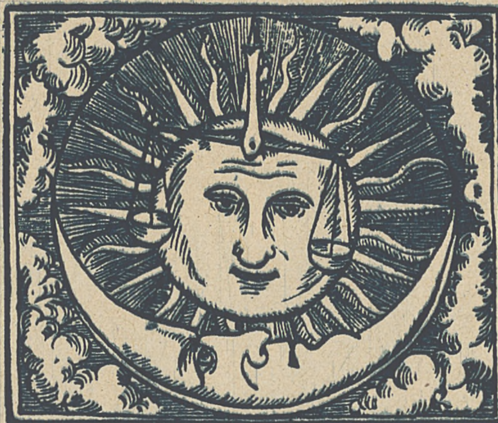
Święty Michał
Kopy pospychał.

Wrzeszczy wrzesień
Że jesień.

Kiedy wrzesień przyniósł
jesień,
To i zboże młócą;
Jedni sobie trą na żarnach,
Drudzy na targ włóczą.

Leniwiec wrzesień,
Wsadza ręce w kieszeń.

Najświętsza Panna się rodzi,
Jaskółka odchodzi.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Wagi dnia 23 września.

Przed Bogarodzicą,
Siej żytko przed pszenicą,
A po Bogarodzicy
Weźmij się do pszenicy.

We wrześniu, gdy tłuste ptaki,
Mróz w zimie nie lada jaki.

Gdy na Narodzenie NMP.
pogodnie,
Będzie tak przez 4 tygodnie.

Św. Mateusz dodaje chłodu,
I raz ostatni podbiera miodu.

Po św. Mateuszu
Chyba kiep w kapeluszu.

Jeśli jasny Maurycy,
To rad w zimie wiatr ryczy.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	**N.**	**15 po Św.** Bronisł.	Dzierżysław	Idziego	19 Andreja	4·54	18·25	1·27	18·03
2	P.	Stefana	Czcibóg	Absolona	20 Samuiła	4·55	18·23	2·54	18·27
3	W.	Zenona, Szymona ●	Przesława	Mansweta	21 Ftadeja	4·57	18·21	4·21	18·48
4	Ś.	Rozalji p., Róży Wit.	Rościsława	Rozalji	22 Ahaftona	4·58	18·19	5·46	19·04
5	C.	Wawrzyńca, Just.	Włochisław	Herkulana	23 Łupa m.	5·00	18·17	7·07	19·20
6	P.	Zacharjasza pror.	Drogowid	Magnusa	24 Jewtychja	5·01	18·15	8·25	19·35
7	S.	Anastazego, Reginy	Domosława	Reginy	25 Warftołom.	5·03	18·12	9·41	19·51
8	**N.**	**16 po Św. N. NMP.**	Radosława	Narodz. M. P.	26 Adrjana	5·04	18·10	10·56	20·10
9	P.	Gorgonjusza	Sobiebór	Gorgonjusza	27 Pimena	5·06	18·08	12·10	20·33
10	W.	Mikołaja z Tol. ☽	Władybój	Jodoka	28 Mojseja	5·07	18·06	13·20	21·03
11	Ś.	Prota i Jacka, Teod.	Iścisław	Prota	29 U. Hoł. ś. J.	5·09	18·04	14·25	21·42
12	C.	*Najśw. Imienia M. B.*	Radzimir	Cyrusa i Amad.	30 Aleksandra	5·10	18·02	15·21	22·30
13	P.	Filipa męcz., Aleks.	Chronisław	Materny	31 P. p. Pr. B	5·12	18·00	16·06	23·30
14	S.	*Podwyż. Krzyża św.*	Ziemiomysł bł.	Podw. Krzyża	1 Weresen	5·13	17·57	16·41	—
15	**N.**	**17 po Św.** *M. B. Bol.*	Budymił	Nikodema	2 Mamanta	5·15	17·55	17·09	0·37
16	P.	Kornela	Sędzisław	Eufemji	3 Antyma	5·16	17·53	17·30	1·48
17	W.	Piętna św. Franciszka	Drogosław	Lamberta	4 Wawyły	5·18	17·51	17·47	3·02
18	Ś.	*Such.* Józefa z Kup.	Dobrowid	Tytusa	5 Zachar. p.	5·19	17·48	18·02	4·16
19	C.	Januarego, Kons. ○	Krepimir	Sydonji	6 Wosp. M.	5·21	17·46	18·16	5·30
20	P.	*Such.* Eustachego m.	Myślisław	Faustyna	7 Sozanta	5·22	17·43	18·31	6·45
21	S.	*Such.* Mateusza apost.	Bożydar	Mateusza	8 **Rożdż. P. B.**	5·24	17·42	18·47	8·03
22	**N.**	**18 po Św.** Tomasza	Zelimir	Maurycego	9 Joakima	5·25	17·40	19·05	9·23
23	P.	Lina m.	Bogisława bł.	Tekli	10 Minodory	5·27	17·37	19·30	10·46
24	W.	*NMP. od wykupu niew.*	Homir	Gerarda	11 Fteodory	5·28	17·35	20·04	12·08
25	Ś.	Władysława, Kleofasa	Swiętopełk	Kleofasza	12 Awtonoma	5·30	17·33	20·50	13·26
26	C.	Cyprjana, Justyny ☾	Ładysław bł.	Cyprjana	13 Kornyła	5·31	17·31	21·51	14·35
27	P.	Kosmy i Damjana	Damian (czes.)	Adolfa	14 **Wozd. ś. K.**	5·33	17·28	23·07	15·25
28	S.	Wacława kr., Eustach.	Wacław św.	Wacława	15 Nikity	5·34	17·26	—	16·03
29	**N.**	**19 po Św.** *Michała Ar*	Dadzibóg	Michała arch.	16 Jewmysji	5·36	17·24	0·31	16·31
30	P.	Hieronima	Imisław	Hieronima	17 Sofji	5·37	17·22	1·56	16·52

Ze stuletniego kalendarza: do 6 ciepło, 8 rosa, 9 pochmurno i chłodno, od 13 do 16 pogoda, 18 deszcz, później ładnie do 21, następnie deszcz i pochmurno do końca.

Z naszych miast wojewódzkich.

BIAŁYSTOK.

Ogólny widok dworca kolejowego na wielkim szlaku z Paryża na daleki Wschód.

STANISŁAWÓW.

Polski kościół farny z XVII wieku, z dzwonnicą. Obok (na lewo) gimnazjum.

Kalendarzyk historyczny na Wrzesień:

1. 1306. Powrót Władysława Łokietka na tron.
1. 1435. Bitwa pod Wilkomierzem.
1. 1675. Jan III. oswobadza Trembowlę.
2. 1621. Oblężenie obozu polskiego pod Chocimem.
2. 1793. Sejm w Grodnie uchwala drugi podział Polski.
3. 1612. Zwycięstwo Karola Chodkiewicza pod Moskwą.
4. 1656. Wjazd Jana Kazimierza do Krakowa po wypędzeniu Szwedów.
5. 1725. Zaślubiny Ludwika XV z Marją Leszczyńską.
5. 1794. Prusacy odstępują od oblężenia Warszawy.
6. 1580. Stefan Batory zdobywa Wielkie Łuki.
6. 1831. Śmierć jenerała Sowińskiego.
6. 1831. Paskiewicz szturmuje Warszawę.
6. 1863. Śmierć Ludwika Borelowskiego pod Batorzem.
7. 1764. Ostatnia elekcja: wybór Stanisława Augusta Poniatowskiego.
7. 1812. Ks. Józef w bitwie pod Borodinem.
7. 1831. Kapitulacja Warszawy.
8. 1487. Zwycięstwo Olbrachta nad tatarami zawołżańskimi pod Kopestrzynem.
8. 1609. Zygmunt III wypowiada wojnę Rosji.
8. 1831. Wojska rosyjskie wkraczają do Warszawy.
8. 1833. Ugoda mocarstw rozbiorowych w Münchengrätz przeciw Polsce.
9. 1596. Śmierć Anny Jagiellonki.
9. 1814. Wprowadzenie zwłok Ks. Józefa do Warszawy.
10. 1794. Dąbrowski z powstańcami pod Kołem nad Wartą.
11. 1683. Sobieski na Kahlenbergu.
12. 1683. Zwycięstwo Sobieskiego pod Wiedniem.
13. 1764. Stanisław August zaprzysięga pacta conventa.
13. 1820. Car Aleksander I zagaja Sejm w Warszawie.
14. 1383. Śmierć Ludwika Węgierskiego.
14. 1484. Książę mołdawski składa hołd Kazimierzowi Jagiellończykowi.
14. 1501. Sejm elekcyjny po śmierci Jana Olbrachta.
14. 1812. Polskie wojska wkraczają do Moskwy.
15. 1697. Koronacja Augusta II.
15. 1702. Pożar Wawelu za inwazji szwedzkiej.
15. 1862. Zgon Syrokomli.
16. 1668. Jan Kazimierz składa koronę.
16. 1831. Korpus generała Ramorino wkracza do Galicji i składa broń.
17. 1374. Pakt koszycki.
17. 1462. Zwycięstwo wojsk Kazimierza Jagiellończyka nad Krzyżakami pod Puckiem—Żarnowcem.
17. 1660. Hetman Potocki bije Moskali pod Cudnowem.
17. 1794. Klęska Sierakowskiego nad Bugiem.
18. 1454. Bitwa z Krzyżakami pod Chojnicami.
18. 1253. Papież Innocenty IV. podpisał akt kanonizacji Stanisława biskupa.
19. 1861. Zamach na hr. Berga w Warszawie.
19. 1897. Śmierć Kornela Ujejskiego.
20. 1492. Koronacja Jana Olbrachta.
21. 1699. Turcy oddają Polsce Kamieniec Podolski.
22. 1703. Konfederacja jeneralna sandomierska za Augusta II.
22. 1733. Leszczyński udaje się do Gdańska.
23. 1502. Zagony tatarskie Mengli Gireja dosięgają Opatowa.
23. 1648. Klęska pod Piławcami.
24. 1621. Zgon Karola Chodkiewicza.
24. 1794. Powstańcy z Kalisza, Gniezna i Poznania łączą się z Dąbrowskim.
25. 1793. Delegacja Sejmu w Grodnie podpisuje akt zgody na drugi rozbiór z Prusami.
26. 1387. Mołdawia poddaje się Władysławowi Jagielle.
26. 1831. Karol Różycki pod naporem wojsk rosyjskich wkracza do Galicji i broń składa.
27. 1331. Łokietek zadaje Krzyżakom klęskę pod Płowcami.
27. 1463. Zwycięstwo floty gdańsko-elbląskiej nad okrętami krzyżackiemi pod Elblągiem.
27. 1605. Zwycięstwo Chodkiewicza nad Turkami pod Kirchholmem.
27. 1612. Śmierć X. Piotra Skargi w Krakowie.
28. 1648. Bitwa pod Piławcami.
28. 1651. Ugoda białocerkiewska z Kozakami.
29. 1669. Koronacja Michała Korybuta Wiśniowieckiego.
29. 1675. Obrona Trembowli.
30. 1288. Śmierć Leszka Czarnego.
30. 1657. Przymierze Polski z Danją przeciw Szwecji.

PAŹDZIERNIK

łaciński *October* — angielski *October* — francuski *Octobre* — niemiecki *October* — włoski *Ottobre*.

31 dni

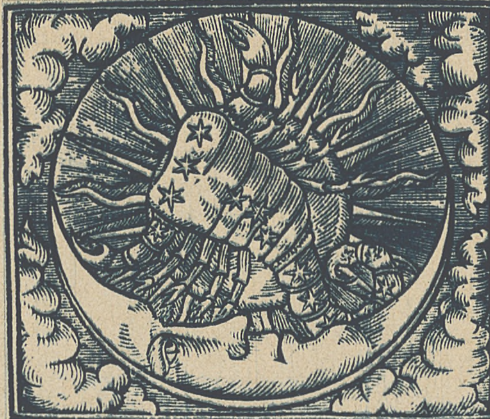
Przysłowia i wróżby na październik:

Święty Łukasz!
Czego w polu szukasz?
Rzepy.
Alboś jej w dole ślepy?

Październik, bo paździerze,
Baba z lnu cierlicą bierze.

W świętą Jadwigę
Jeśli deszcz nie pada,
To do kapusty
Miodu Bóg dokłada.

Orzech prędko gdy opada,
Zima się trwała nie nada;
Gdy długo trzyma szypułki,
Nie prędko słychać kukułki.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Niedźwiadka d. 23 października.

Na Edwarda,
Jesień twarda.

Na św. Franciszka
Chłop już w polu nic nie
zyska.

Święty Gaweł stoi za to,
Jakie będzie przyszłe lato.

Od św. Urszuli,
Oczekuj śnieżnej koszuli.

Żółknie w polu wciąż trawa,
Dla bydełka chudo,
Nie wesołać to sprawa,
Idzie Szymon z Judą.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	W.	Remigjusza, Jana z D.	Znatysław	Benigna	18 Jewmenja	5·39	17·20	3·21	17·09
2	Ś.	Aniołów Stróż., ●	Stanimir	Leodegera	19 *Such.* Trofyma	5·40	17·18	4·42	17·24
3	C.	Kandyda m. i Ew.	Siemian	Kandyda	20 Eustachja	5·42	17·15	6·00	17·39
4	P.	Franciszka z Assyżu	Bratysław	Franc. Ser.	21 *Such.* Konrada	5·44	17·13	7·18	17·55
5	S.	Placyda m. i Towarz.	Zasław	Fidesa	22 *Such.* Foki m.	5·45	17·11	8·34	18·12
6	**N.**	**20 po Św.** Brunona	Bronisław	Fryderyki	23 Zacz. Joana ,	5·47	17·09	9·50	18·33
7	P.	*N. M. P. Różańcowej*	Rosława	Amalji	24 Tekly	5·48	17·07	11·03	19·01
8	W.	Brygidy p., Laurencji	Wojsława	Pelagji	25 Jefrozyny	5.50	17·05	12·12	19·35
9	Ś.	Ludwika Bert., Djon.	Domogost	Dionizjusza	26 Joana B.	5·51	17·03	13·13	20·21
10	C.	Francisz. B., Paul. ☽	Tomił	Germana	27 Kolystrata	5·53	17·00	14·02	21·16
11	P.	Emiljana, Germana	Dobromira	Burkarda	28 Charytona	5·54	16·58	14·42	22.20
12	S.	Maksymiljana	Grzmisław	Maksymiljana	29 Kirjaka	5·56	16·56	15·12	23·29
13	**N.**	**21 po Św.** Edwarda	Ziemisław	Edwarda	30 Hryhorja	5·58	16·54	15·34	—
14	P.	Kaliksta	Dzierżymir	Kaliksta	1 Ż. Pokr. P. B.	5·59	16·52	15·53	0·42
15	W.	Jadwigi ks., Teresy	Drogosława	Jadwigi	2 Kaprjana	6·01	16·50	16·08	1·55
16	Ś.	Florentyny	Radzisław	Gawła	3 Djonysyja	6·02	16·48	16·23	3·10
17	C.	Wiktora, Małgorzaty	Zytysława	Florentyny	4 Jerofteja	6·04	16·46	16·37	4·25
18	P.	Łukasza ew., Tryf. ○	Bratomił	Łukasza ew.	5 Charytyny	6·06	16·44	16·52	5·43
19	S.	Piotra z Alk., Pelagji	Ziemowit bł.	Ferdynanda	6 Tomy ap.	6·07	16·42	17·10	7·04
20	**N.**	**22 po Św.** Jana Kant.	Budzisława	Wendelina	7 Serchja	6·09	16·40	17·33	8·28
21	P.	Urszuli	Daromiła	Urszuli	8 Pelagji	6·10	16·38	18·03	9·53
22	W.	Filipa bp., Korduli p.	Przybysława	Korduli	9 Jakowa	6·12	16·36	18·45	11·16
23	Ś.	Ignacego, Seweryna b.	Włastymir	Seweryna	10 Jewlapja	6·14	16·34	19·43	12·28
24	C.	Rafała archanioła	Siemisław	Salomona	11 Fylypa	6·15	16·32	20·55	13·25
25	P.	Chryzanta, Krysp. ☾	Semomysł	Wilhelminy	12 Tarasa	6·17	16·30	22·17	14·07
26	S.	Ewarysta p., Łucjana	Lutosław	Ewarysta	13 Karpa	6·19	16·29	23·41	14·37
27	**N.**	**23 po Św.** Sabiny p.,	Witomił	Sabiny	14 Nazarja	6·20	16·27	—	14·59
28	P.	Szymona	Władybóg	Szymona i Judy	15 Jewtymja	6·22	16·25	1·04	15·16
29	W.	Zenobiusza, Narcyza	Dalemił	Narcyza	16 Lonhyna	6·24	16·23	2·24	15·31
30	S.	*Chryst. Króla.* Alfons.	Przemysława	Klaudjusza	17 Osiji, Andr.	6·25	16·21	3·42	15·45
31	C.	*Wig.* Lucyli, Antonin.	Godzimir	**Pam. Reform.**	18 Łuki jew.	6·27	16·20	4·58	16·00

Ze stuletniego kalendarza: pogoda zmienna do 13 i 14, później 25 bardzo zimno, 26 nieco deszczu, 29 i 30 zimno, 31 deszcz.

Z naszych miast wojewódzkich.

ŁÓDŹ.

Dzielnica fabryczna wielkiego przemysłu włókienniczego.

Kalendarzyk historyczny na Październik.

1. 1794. Dąbrowski zajmuje Bydgoszcz.
1. 1805. Otwarcie Liceum Krzemienieckiego.
1. 1824. Skazanie Łukasińskiego w Warszawie.
2. 1413. Unja Horodelska z Litwą.
3. 1789. Nominacja generałami Ks. Józefa i Kościuszki.
5. 1831. Przejście armji gen. Rybińskiego do Prus.
6. 1827. Akt zmuszający unitów do przejścia na prawosławie.
6. 1862. Ogłoszenie „branki" w Warszawie.
7. 1620. Klęska pod Cecorą.
9. 1683. Zwycięstwo Sobieskiego nad Turkami pod Parkanami.
10. 1794. Klęska pod Maciejowicami.
10. 1796. Memorjał Dąbrowskiego do Dyrektorjatu z projektem formacji Legjonów.
11. 1506. Pogrzeb króla Aleksandra Jagiellończyka w Wilnie.
12. 1617. Królewicz Władysław zdobywa na Moskwie Drohobuż.
12. 1815. Kongres wiedeński uznaje Kraków wolnem miastem.
13. 1282. Wielkie zwycięstwo Leszka Czarnego nad Jadźwingami w okolicach Narwi.
13. 1773. Wywiezienie biskupa Sołtyka z Warszawy.
14. 1861. Ogłoszenie stanu wojennego w Warszawie.
15. 1384. Koronacja Jadwigi na królowę polską.
15. 1817. Śmierć Tadeusza Kościuszki.
16. 1820. Początek sypania Kopca Kościuszki.
16. 1861. Moskale katują w Warszawie lud w kościołach.
17. 1849. Śmierć Fryderyka Chopina.
17. 1863. Powstanie Rządu Narodowego z Trauguttem na czele.
18. 1817. Pogrzeb Kościuszki.
19. 1812. Napoleon opuszcza Moskwę.
19. 1813. Śmierć ks. Józefa Poniatowskiego w rzece Elsterze.
20. 1788. Sejm Wielki uchwala aukcyę wojska do 100.000.
21. 1831. Zamość poddaje się Moskalom.
24. 1795. Przystąpienie Prus do konwencji rozbiorowej.
26. 1497. Klęska Jana Olbrachta w lasach bukowińskich.
30. 1609. Oblężenie Smoleńska przez Zygmunta III.
30. 1813. Waleczny udział szwoleżerów. Fredry w bitwie pod Hanau.

LISTOPAD

łaciński *November* — angielski *November* — francuski *Novembre* niemiecki *November* — włoski *Novembre*.

30 dni

Przysłowia i wróżby na listopad:

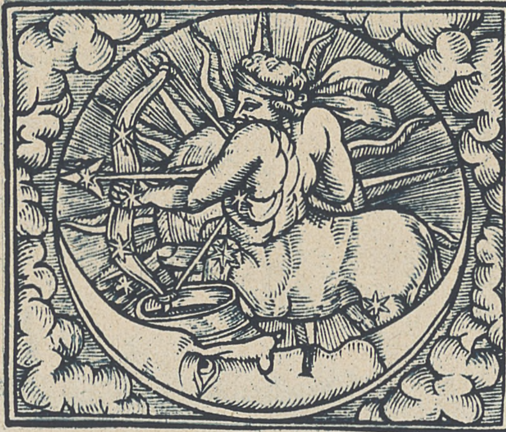
Święto Marcina,
Dużo gęsi wyrzyna.

Święta Katarzyna
Adwent rozpoczyna.

Św. Katarzyna po lodzie,
Boże Narodzenie po wodzie.

Na Wszystkich Świętych
jeśli ziemia ciepła,
To będzie zima ciepła,
A jak deszcz,
To trzeba będzie w piec wleźć.

Wiatr od południa
W wilią św. Marcina,
Pewnie będzie lekka zima.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Strzelca dnia 22 listopada.

Jak Marcin na białym koniu
Przyjedzie,
Ostrą zimę nam przywiedzie.

W św. Marcin deszcz lub
chmury,
Czas niestatecznie ponury,
Jasna zaś w ten dzień pogoda,
Znaczy mrozy. Przeczyć
szkoda.

Kiedy na św. Cecylją grzmi,
Rolnik o dobrym roku śni.

O św. Katarzynie,
Pomyśl o pierzynie,

Na św. Andrzeja,
Trza kożucha dobrodzieja.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	P.	**Wszystk. Św.**	Warcisław	**Wszyst. Święt.**	19 Joila pr.	6·29	16·18	6·14	16·16
2	S.	*Dzień Zaduszny.* Wikt.	Witimir	Dzień Zaduszny	20 Artemja	6·30	16·16	7·30	16·36
3	N.	**24 po Św.** Huberta	Chwalisław	Bogumiła	21 Ilarjona	6·32	16·14	8·45	17·00
4	P.	Karola	Mściwój	Emeryka	22 Awerkja	6·34	16·13	9·56	17·31
5	W.	Zacharjasza i Elżbiety	Bogusław	Blandyna	23 Jakowa	6·35	16·11	11·02	18·12
6	Ś.	Feliksa, Leonarda w.	Wszewład	Ziemowita	24 Arefty	6·37	16·10	11·56	19·03
7	C.	Amaranta, Antoniego	Żytomir	Malach.	25 Markjana	6·39	16·08	12·40	20·05
8	P.	Gotfryda bp., Maura	Sędziwój	Sewera	26 **Dymytra**	6·40	16·07	13·12	21·11
9	S.	Teod. żołn., Ursyn.	Bogdar	Teodora	27 Nestora	6·42	16·05	13·38	22·22
10	N.	**25 po Św.** Andrzeja	Ludomir	Probusa	28 Stefana	6·44	16·04	13·57	23·34
11	P.	Marcina	Spitosław	Marcina	29 Anastazji	6·45	16·02	14·13	—
12	W.	5 Braci Polaków	Nowosław	Jonasza	30 Zynowji	6·47	16·01	14·28	0·47
13	Ś.	Stanisława Kostki	Wszerad	Brykcjusza	31 Stachja	6·49	15·59	14·42	2·01
14	C.	Józafata bp., Jukunda	Wodzimir	Lewina	1 **Padołyst.**	6·50	15·58	14·56	3·16
15	P.	Leopolda, Gertrudy	Przebysław	Leopolda	2 Akindyna	6·52	15·57	15·13	4·36
16	S.	*MB. Ostrob.* Edmund.	Radomir	Otmara	3 Josyfa	6·54	15·56	15·33	6·00
17	N.	**26 po Św.** Salomei	Zbisława	Hugona	4 Joannyka	6·55	15·54	16·01	7·26
18	P.	Anieli M.	Stanisława K.	Gelazego	5 Hałaktjona	6·57	15·53	16·38	8·53
19	W.	Elżbiety kr. w.	Drogomira	Elżbiety	6 Pawła w.	6·58	15·52	17·31	10·14
20	Ś.	Feliksa Wal., Eust.	Sędzimir	Edmunda	7 Jerona	7·00	15·51	18·41	11·20
21	C.	*Ofiar. NMP.* Alberta	Sławogost	Ofiarow. M. P.	8 **Sob. Mich. A.**	7·02	15·50	20·03	12·07
22	P.	Cecylji pn. Filemona	Wszemiła	Cecylji	9 Onysyfora	7·03	15·49	21·27	12·40
23	S.	Klemensa p., Lukr.	Miłowój	Klemensa	10 Erasta	7·04	15·48	22·52	13·05
24	N.	**27 po Św.** Jana od Krz.	Darosław	Emilji	11 Miny m.	7·06	15·47	—	13·24
25	P.	Katarzyny	Chwalimira	Katarzyny	12 Josafata	7·08	15·46	0·12	13·39
26	W.	Sylwestra op., Jana B.	Lechosław	Konrada	13 Joana Zł.	7·09	15·45	1·30	13·53
27	Ś.	Walerjana biskupa	Tomir	Walerego	14 Fylypa	7·10	15·44	2·45	14·07
28	C.	Grzegorza, Zdzisławy	Gościrad	Rufina	15 Hurja	7·12	15·44	4·00	14·23
29	P.	Saturnina	Przemyśl	Waltera	16 Matteja	7·13	15·43	5·14	14·40
30	S.	Andrzeja ap., Justyny	Ludosław	Andrzeja	17 Hryhorja	7·15	15·42	6·29	15·02

Ze stuletniego kalendarza: od 1 do 5 deszcz, od 6 do 16 również deszcz, 23 pogodnie i mroźno, 24 odwilż, 28, 29 i 30 zaczyna się zima.

Z naszych miast wojewódzkich.

KRAKÓW.

Panorama miasta, zdjęcie z dachu „Pałacu Prasy". W głębi kopiec Kościuszki, w pośrodku kościół OO. Franciszkanów, kościół OO. Dominikanów, dalej wieża Ratuszowa, na prawo kościół Marjacki.

Kalendarzyk historyczny na Listopad:

1. 1769. Bitwa pod Lanckoroną.
1. 1905. Rzeź na Placu Teatralnym w Warszawie.
2. 1814. Memorandum Metternicha dla Kongresu wiedeńskiego, celem odbudowania Polski.
3. 1806. Dąbrowski i Wybicki przed Napoleonem w Berlinie w sprawie powstania Wielkopolan.
4. 1648. Oblężenie Zamościa przez Chmielnickiego.
4. 1794. Rzeź Pragi.
4. 1812. Wejście Francuzów do Poznania.
5. 1370. Śmierć Kazimierza Wielkiego.
6. 1657. Potwierdzenie traktatu welawsko-bydgowskiego między Polską a Prusakami.
6. 1794. Kapitulacja Warszawy.
6. 1799. Zwycięski udział dywizji Dąbrowskiego w bitwie pod Novi.
6. 1846. Austrjacy zajmują ponownie Kraków aż do wskrzeszenia państwa polskiego.
8. 1412. Zygmunt Luksemburski oddaje Polsce ziemię Spiską w zastaw.
8. 1794. Kapitulacja Warszawy.
9. 1673. Zwycięstwo Sobieskiego pod Chocimem.
10. 1794. Korpus Dąbrowskiego składa broń pod Radoszycami.
11. 1444. Bitwa pod Warną, śmierć króla Władysława.
13. 1550. Koronacja Barbary Radziwiłłówny.
13. 1783. Washington mianuje Kościuszkę generałem brygady.
14. 1806. Rozkaz generalny Dąbrowskiego do byłego wojska polskiego, wydany w Poznaniu.
15. 1587. Szturm Maksymiljana austrjackiego na Kraków, odparty przez Zamoyskiego.
16. 1808. Dekret Dąbrowskiego o poborze rekruta w Wielkopolsce.
17. 1797. Nowa konwencja Dąbrowskiego z dyrektorjatem.
17. 1796. Car Paweł wypuszcza Kościuszkę z więzienia.
18. 1655. Wojska szwedzkie oblęgają Częstochowę.
18. 1776. Kościuszko mianowany pułkownikiem wojsk amerykańskich.
19. 1794. Armja Rzeczypospolitej przestaje istnieć.
19. 1807. Deputacja Polaków przed Napoleonem w Berlinie.
19. 1809. Rozstrzygnięcie bitwy pod Ocanna przez Legjony polskie.
21. 1893. Rzeź w Krożach.
23. 1794. Zamknięcie Sejmu grodzieńskiego.
23. 1800. Uroczyste otwarcie Tow. Przyjaciół Nauk w Warszawie.
23. 1805. Legjoniści polscy pod Castel Franco.
24. 1700. Bitwa pod Olkienikami.
24. 1793. Rozwiązanie sejmu grodzieńskiego.
24. 1857. Zatwierdzenie Towarzystwa Rolniczego.
25. 1411. Złożenie 51 sztandarów grunwaldzkich w Katedrze Wawelskiej przez Jagiełłę.
25. 1795. Koniec panowania Stanisława Augusta.
26. 1799. Formacja Legji naddunajskiej Kniaziewicza.
26. 1806. Ewakuacja Warszawy przez Rosjan i Prusaków.
26. 1806. Wojska Napoleona zajmują Warszawę.
26. 1855. Śmierć Adama Mickiewicza.
27. 1633. Wjazd Jerzego Ossolińskiego do Rzymu.
27. 1806. Cesarz Napoleon w Poznaniu.
27. 28. 1812. Przejście przez Berezynę.
28. 1561. Przyłączenie Inflant do państwa polsko-litewskiego.
28. 1907. Śmierć Stanisława Wyspiańskiego.
29. 1466. Krzyżacy zwracają Polsce Pomorze i część Prus.
29. 1830. Wybuch powstania w Warszawie.
29, 30. 1808. Walki i wzięcie wąwozu Somosiera przez szwoleżerów polskich.
29. 1860. Pierwsze nabożeństwo w Warszawie w kościele na Lesznie, gdzie odśpiewano „Boże coś Polskę".

GRUDZIEŃ

łaciński *December* — angielski *December* — francuski *Decembre*
niemiecki *December* — włoski *Dicembre*.

31 dni

Przysłowia i wróżby na grudzień:

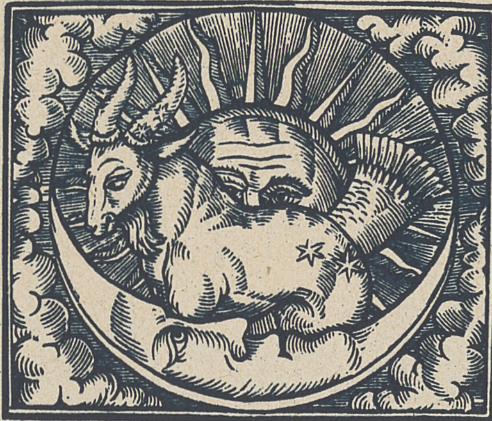
Zielone Boże Narodzenie,
A Wielkanoc biała,
W polu uciecha mała.

Gdy na Szczepana
Błoto po kolana,
Na Zmartwychwstanie
Wytoczym sanie.

Gdy zamarznie 1-go grudnia,
Wyschnie niejedna studnia.

Miesiąc grudzień wielki żmudzień
I nielada izb wystudzień.

Gdy się Chrystus w pełnią rodzi,
W następny rok urodzaj dogodzi.

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Koziorożca d. 22 grudnia.

Gdy na św. Barbarę błoto,
Będzie zima jak złoto.

Wigilja jasna, św. Jan ciemny,
Obiecują rok przyjemny.

Słota w dzień Adama i Ewy,
To strzeż od zimna chlewy.
A jak mróz i pięknie,
To zima wcześnie pęknie.

Gdy w Boże Narodzenie
Pola są zielone,
To na Wielkanoc
Będą przypruszone.

Dzień B. Narodzenia jasny,
I noc wprzód z wieczorem,
Urodzajem darzy sporym.

Dzień		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangielicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	N.	**1 Adwentu** Eligj. ●	Samosław	Długosza	18 Płatona	7·16	15·42	7·42	15·31
2	P.	Bjbjany	Sulisława	Aurelji	19 Awdija	7·17	15·41	8·49	16·08
3	W.	Franciszka Ksawerego	Wiślimir	Kasjana	20 Prokła	7·19	15·40	9·48	16·56
4	Ś.	Barbary, Piotra C.	Lubomiła	Barbary	21 **Wchod. P. B.**	7·20	15·40	10·36	17·53
5	C.	Anastazego, Sabby o.	Spitosława	Saby	22 Fyłymona	7·21	15·40	11·12	18·59
6	P.	Mikołaja biskupa i w.	Jarogniew	Mikołaja	23 Amfyłochja	7·22	15·39	11·41	20·07
7	S.	Ambrożego bisk.	Ludomył	Agatona	24 Kateryny	7·24	15·39	12·01	21·18
8	**N.**	**2 Adw. Niep. Pocz.**	Sławomir	**Dzień pokutny**	25 Kłymenta	7·25	15·38	12·19	22·28
9	P.	Leokadji, W. ☽	Wyszosława	Joachima	26 Ałypja	7·26	15·38	12·33	23·40
10	W.	*N. M. P. Loret.*, Jul.	Radzisława	Judyty	27 Jakowa	7·27	15·38	12·47	—
11	Ś.	Damazego pap., Sab.	Wojmir	Damazego	28 Stefana	7·28	15·38	13·00	0·52
12	C.	Aleksandra, Dion.	Wolidar	Epim.	29 Paramona	7·29	15·38	13·15	2·08
13	P.	Łucji pny. m., Otylji	Władysława	Łucji	30 Andreja	7·30	15·38	13·33	3·28
14	S.	Izydora, Spirydjona b.	Sławibór	Nikazego	1 Hruden	7·31	15·38	13·57	4·52
15	**N.**	**3 Adw.** Wikt., Walerj.	Wolimir	Ignacego	2 Awakuma	7·32	15·38	14·28	6·20
16	P.	Euzebjusza ◯	Zdzisława	Ananjasza	3 Sofonja	7·32	15·38	15·15	7·45
17	W.	Łazarza bp., Florjana	Zyrosław	Łazarza	4 Warwary	7·33	15·39	16·19	9·01
18	Ś.	*Oczekiwanie N. M. P.*	Wszemir	Wunibalda	5 Sawwy	7·34	15·39	17·39	9·58
19	C.	Nemezjusza, T.	Mścigniew	Abrahama	6 **Nykołaja**	7·35	15·39	19·06	10·39
20	P.	*Suchy*. Teofila, Juljusza	Bogumiła	Amona	7 Amwrozja	7·35	15·40	20·35	11·08
21	S.	*Suchy*. Tomasza, Sew.	Tomisław bł.	Tomasza	8 Patapja	7·36	15·40	21·59	11·29
22	**N.**	**4 Adw.** Zenona, Hon.	Dragomir	Beaty	9 **N. Zacz. P. B.**	7·36	15·41	23·19	11·46
23	P.	Wiktorji, M. ☾	Sławomira	Dagoberta	10 Miny	7·37	15·41	—	12·01
24	W.	*Wigilja* Adama i Ewy	Gedysława	Adama i Ewy	11 Danyiła	7·37	15·42	0·35	12·15
25	**Ś.**	**Boże Narodzenie.**	Grzmisława	**Nar. Chr. P.**	12 Spirydona	7·38	15·43	1·50	12·29
26	**C.**	**Szczepana m.**	Wrócibój	**Szczepana**	13 Eustratja	7·38	15·43	3·04	12·46
27	P.	Jana apostoła i ewag.	Radomysł	Jana Ewangelisty	14 Tyrsja	7·38	15·44	4·18	13·07
28	S.	Młodzianków męczen.	Godzisław	Młodzianków	15 Ełewterja	7·38	15·45	5·31	13·33
29	**N.**	**1 po B. N.** Tomasza	Gosław bł.	Jonatana	16 Abeja	7·39	15·46	6·40	14·06
30	P.	Eugenji	Ludmiła	Dawida kr.	17 Łazarja	7·39	15·45	7·42	14·52
31	W.	Sylwestra p., Mel. ●	Lassota	Boguchwała	18 Sewastjana	7·39	15·47	8·32	15·45

Ze stuletniego kalendarza: 1 mróz, 4 śnieg, od 5 do 10 deszcze i przybór wody, 11 i 12 deszcz, od 13 do 16 pochmurno, 21 nieco śniegu, od 22 do końca dość mroźno.

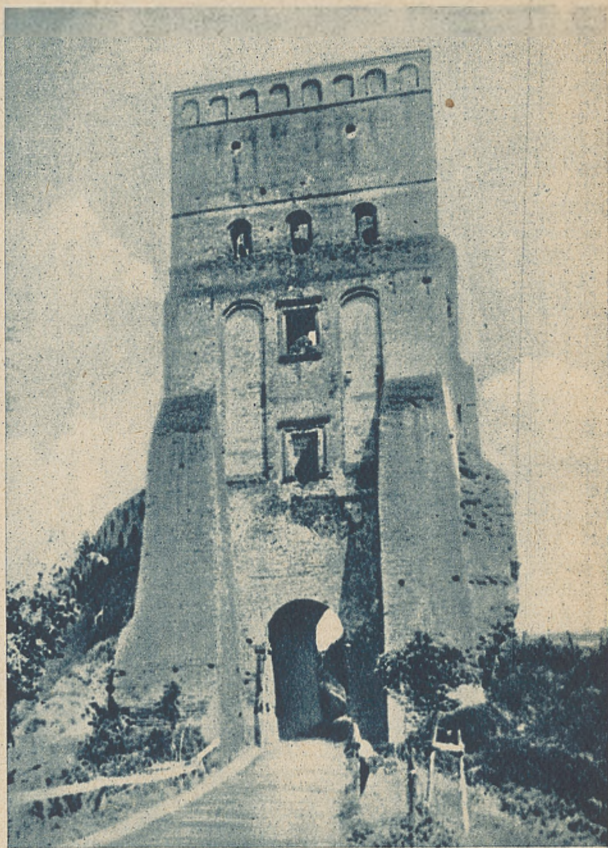
Z naszych miast wojewódzkich.

BRZEŚĆ n. B.

Widok na Bramę Podlaską, z mostu na Bugu.

ŁUCK.

Ruiny zamku książęcego Lubarta z XIII w. Baszta z bramą wjazdową.

Kalendarzyk historyczny na Grudzień:

1. 1830. Chłopicki obejmuje naczelną komendę armji.
2. 1413. Sejm horodelski.
3. 1830. Gen. Szembek z I. pułkiem strzelców łączy się z powstaniem.
4. 1796. Pierwsze spotkanie Dąbrowskiego z Napoleonem.
5. 1830. Chłopicki zostaje dyktatorem.
6. 1387. Kraków składa hołd królowi Jagielle.
6. 1531. Otwarcie sejmu na Zamku Wawelskim przez Zygmunta Starego.
6. 1812. Ney przechodzi Wisłę pod Toruniem.
7. 1335. Ugoda Weszehradzka.
7. 1806. Wezwanie ks. Józefa do objęcia czynności naczelnego wodza.
8. 1506. Zygmunt Stary królem.
10. 1657. Śmierć gen. Józefa Bema w Aleppo.
10. 1865. Zakaz nabywania majątków przez Polaków w zaborze rosyjskim.
12. 1501. Koronacja Aleksandra Jagiellończyka.
13. 1587. Śmierć Stefana Batorego.
13. 1867. Zgon Artura Grottgera.
15. 1828. Tajny związek w Szkole Podchorążych.
17. 1530. Elekcja Zygmunta Augusta.
18. 1830. Sejm uznaje powstanie za narodowe.
19. 1812. Napoleon w Warszawie.
20. 1830. Sejm powierza dyktaturę Chłopickiemu.
21. 1658. Zwycięstwo Czarnieckiego nad Szwedami pod Goldyngą.
23. 1595. Zawarcie Unji w Brześciu.
23. 1806. Początek wojny w Polsce — pierwsze starcia nad Narwią i Wisłą.
23. 1863. Rozstrzelanie Chmielińskiego przez Moskali.
24. 1798. Urodziny Adama Mickiewicza.
24. 1815. Uroczyste zaprowadzenie Konstytucji, nadanej Królestwu Kongresowemu.
25. 1806. Uniwersał Radzimińskiego, zwołujący pospolite ruszenie pod Łowicz.
26. 1655. Jen. szwedzki Müller zwija oblężenie Jasnej Góry.
27. 1355. Hołd Ziemowita, księcia mazowieckiego, Kazimierzowi Wielkiemu.
27. 1587. Koronacja Zygmunta III. w Krakowie
28. 1800. Legja Kniaziewicza w walce pod Hohenlinden.
29. 1655. Zawiązanie Konfederacji Tyszowieckiej.
30. 1855. Przewiezienie zwłok Mickiewicza z Turcji do Francji.
31. 1657. Rakoczy siedmiogrodzki wkracza do Polski.

Alfabetyczny wykaz Św. Pańskich.

A

Adama 24 grudnia
Adolfa b. wyzn. 17 czerw.
— m. 27 czerwca
Agaty p. m. 5 lutego
Agnieszki p. m. 21 stycz.
Albina b. w. 1 marca
Albiny p. m. 16 grudnia
Aleksandra m. 12 grudnia
— b. w. 26 lutego
Aleksandry m. 20 marca
Aleksego Falk. w 17 lut.
— w. 17 lipca
Alfonsa Lig. b. w. d. K.
— 2 sierpnia
Alfonsa Rodr. w. 30 paźdz.
Alojzego Gonz. w. 21 czer.
Ambrożego b. w. 7 grudnia
Amelji p. 10 lipca
Anastazego m. 22 stycz.
— p. w. 27 kwietnia
— w. 17 sierpnia
Anastazji m. 15 kwietnia
— m. 25 grudnia
— p. m. 28 października
Anatola b. w. 3 lipca
Anatolji p. m. 9 lipca
Andrzeja ap. 30 listopada
— Bob. m. 16 maja
— Kors. b. w. 4 lutego
— z Awel. w. 10 listopada
Amieli Merici p. 31 maja
Anny matki NMP 26 lipca
Antoniego op. 17 stycznia
— z Padwy 13 czerwca
— Zacc. w. 5 lipca
Antonji m. 29 kwietnia
— m. 4 maja
Antoniny m. 1 marca
Anzelma b. d. K. 21 kwiet.
Apolinarego b. m. 23 lipca
— m. 23 sierpnia
Apolonji p. m. 9 lutego
Apolonjusza m. 18 kwietn.
Atanazego b. w. d. K. 2 maja
— kr. m. 20 listopada
Anastazji wdowy 14 sierp.
Augustyna b. w. 28 maja
— b. w. d. K. 28 sierpnia

B

Balbiny p. 31 marca
Barbary p. m. 4 grudnia
Barnaby ap. 11 czerwca
Bartłomieja ap. 24 sierpnia
Benedykta Polaka m. 12 listopada
— opata 21 marca
— Józ. Labre 16 kwietnia
Benedykty p. maja
Bernarda op. d. K. 20 sier.
Błażeja b. m. 3 lutego
Bogumiła m. 5 listopada
Bogusława b. w. 22 maja
Bohdana m. 18 maja
— b. 2 listopada
Bohdany (Teodoty) m. 17 lipca
Bonawentury b. w. d. K.
Bonifacego m. 14 maja
— b. m. 5 czerwca
Bronisławy p. 1 września
Brunona w. 6 październ.
Brygidy p. 1 lutego

C

Cecylji p. m. 22 listopada
Celestyna I p. w. 6 kwiet.
Cyprjana b. m. 16 wrześ.
— m. 26 września
Cyryla b. w. d. K. 9 lut.
— Jeroz. b. w. d. K. 18 marca
— b. w. ap. Słow. 7 lipca
Czesława w. Polaka 20 lip.

D

Damazego p. w. 11 grudn.
Damjana m. 27 września
Dezyderjusza b. m. 23 maja
Dominika w. 4 sierpnia
Dominiki p. m. 6 lipca
Doroty p. m. 6 lutego
Dionizego b. w. 8 kwiet.
— p. w. 26 grudnia

E

Edmunda b. w. 16 listop.
Edwarda kr. w. 13 paźdz.
Efrema diak. 18 czerwca
Eleonory p. 21 lutego
Elżbiety kr. 8 lipca
— matki św. Jana 5 list.
Elżbiety wdowy 19 listop.
Emila m. 22 maja
— diak. m. 15 września
— m. 6 października
Emiljana m. 8 lutego
— b. m. 8 sierpnia
— w. 11 października
— kapł. w. 12 listopada
— m. 6 grudnia
Emiljany p. 5 stycznia
Erazma b. m. 2 czerwca
Ernesta op. 12 stycznia
Eugenji p. m. 25 grudnia
Eugenjusza b. m. 4 marca
— b. m. 2 maja
— m. 4 stycznia
— b. w. 1 listopada
Eustachego b. w. 16 lipca
— b. m. 20 września
— w. 12 października
Ewarysta p. m. 26 paźdz.
Ewy 24 grudnia

F

Fabjana p. m. 20 stycznia
Felicjana m. 9 czerwca
Feliksa b. w. 14 lipca
— b. w. 19 lipca
— m. 14 stycznia
— p. m. 30 maja
— w. 20 listopada
Ferdynanda III. kr. w. 30 maja
Filipa apost. 1 maja
— w. 23 sierpnia
Filipiny m. 20 września
Filomeny p. 5 lipca
Florentyny p. 20 czerwca
Florjana m. 4 maja
Franciszka Sal. b. w. d. K 29 stycznia
Franciszka w. 2 kwietnia
— Hier. w. 11 maja
— Kar. w. 4 czerwca
— Sol. w. 14 lipca
— Ser. w. 4 października
— Borg. w. 10 październ.
— Ksaw. 3 grudnia
Franciszki Rzym. wd. 9 marca

G

Gabrjela archan. 18 marca
Gaspara kr. 6 stycznia
Genowefy p. 3 stycznia
Gerarda b. m. 24 września
— Maj. w. 16 października
Gertrudy p. 15 listopada
Gerwazego m. 19 czerwca
Grzegorza N. w. 9 marca
— W. p. ww. d. K. 12 mar
— Naz. b. w. d. K. 9 maja
— VII. p. w. 25 maja
— cudotw. 17 listopada

H

Heleny p. 22 maja
— ces. wd. 18 sierpnia
Heljodora b. w. 3 lipca
Henryka b. m. 19 stycznia
— ces. w. 15 lipca
Hiacynty p. m. 30 stycznia
Hieronima E. w. 202 lipca
— w. d. K. 30 września
Hilarego b. w. d. K. 14 st.
Hilarji m. 12 sierpnia
Hipolita w. 2 grudnia
Honorata b. w. 8 lutego
Honoraty p. 11 stycznia
Huberta b. w. 3 listopada
Hugona b. w. 1 kwietnia
— w. 17 listopada
— op. 29 kwietnia

I

Idziego op. 1 września
Ignacego b. m. 1 lutego
— Loj. w. 31 lipca
Ildefonsa b. w. 23 stycznia
Imienia Marji 12 września
Innocentego I p. w. 28 lip.
Ireneusza b. m. 25 marca
— b. m. 28 czerwca
Ireny p. m. 20 październ.
— m. 5 kwietnia
Iwona kapł. w. 19 maja
Izydora b. w. d. K. 4 kw.
— rolnika w. 10 maja
— op. 14 grudnia

J

Jacka męcz. 10 lutego
— wyzn. 17 sierpnia
Jadwigi księżn. wd. 15 paź
Jakóba młod. ap. 1 maja
— star. ap. 25 lipca
— Strepy b. w. 1 czerwca
Jana Dobr. 10 stycznia
— Chryzostoma 27 stycz.
— z Maty 8 lutego
— Boż. w. 8 marca
— Dam. w. d. K. 27 mar.
— ap w ol. 6 maja
— Milcz. w. 13 maja
— Salle w. 15 maja
— Nep. m. 16 maja
— Reg. w. 16 czerwca
— Chrzc. 24 czerwca
— Gwalb. op. 12 lipca
— Dukl. w. 1 październ.
Jana Kant. w. 20 paździer.
Jana od Krz. w. 24 listop.
— Berch. w. 26 listopada
— ap. i ew. 27 grudnia
Jerzego męcz. 23 kwietnia
Joachima ojca NMP. 16 sierpnia
Joanny 24 maja
— Fr. d. Ch. wd. 21 sierp.
Józefa Obl. NMP. 10 marc.
— Kal. w. 27 sierpnia
— z Kup. w. 18 września
Jozafata bisk. m. 14 listop.
Juljana m. 7 stycznia
— b. w. 28 stycznia
— m. 12 lutego
— m. 9 sierpnia
— m. 2 września
— w. 9 czerwca
— pust. 18 października
Juljany p. m. 16 lutego
— m. 17 sierpnia
— Falk. p. 29 czerwca
— wd. 7 lutego
Julji m. 1 października
— p. m. 22 maja
— p. m. 10 grudnia
Juljusza m. 19 sierpnia
— m. 20 grudnia
Justyny m. 26 września
— p. m. 30 listopada

K

Kajetana w. 7 sierpnia
Kaliksta p. m. 14 paźdz.
Kamila Lell. w. 18 lipca
Karola Bor. b. w. 4 listop.
Katarzyny R. p. 2 lutego
— Bon. 9 marca
— Szw. 22 marca
— Sen. p. 30 kwietnia
— p. m. 25 listopada
Kazimierza kr. w. 4 marca
Klary p. 12 sierpnia
— p. 18 sierpnia

Klaudji m. 20 marca
Klemensa Dw. w. 15 mar.
— p. m. 23 listpaoda
Konrada w. 19 lutego
— b. w. 26 listopada
Konstancji m. 19 września
Konstantego b. m. 29 stycz
Korduli p. m. 22 październ.
Kornelji m. 31 marca
Kosmy m. 27 września
Kryspiny m. 5 grudnia
Krystyny p. m. 24 lipca
Krzysztofa m. 20 kwietnia
Kunegundy ces. p. 3 mar.
— księżny p. 24 lipca

L

Leokadji p. m. 9 grudnia
Leona b. w. 20 lutego
— p. w. d. K. 11 kwietnia
— p. w. 28 czerwca
Leonarda w. 6 listopada
— w. 26 listpoada
Leony m. 15 czerwca
Leopolda w. 15 listopada
Longina żoln. 15 marca
Lucjana m. 7 stycznia
Ludwika kr. w. 25 sierp.
— Bert. w. 9 październ.
Ludwiki wdowy 31 stycz.

Ł

Łucji p. m. 25 czerwca
— p. m. 13 grudnia
Łukasza eweng. 18 paźdz.

M

Macieja apost. 24 lutego
Maksyma b. m. 18 czerw.
— b. w. 8 stycznia
Maksymiljana p. m. 12 października
— b. w. 27 grudnia
Małgorzaty z Kort. 22 lut.
— król. wd. 10 czerwca
— p. m. 20 lipca
— Alac. p. 17 październ.
Marcela p. m. 16 stycznia
— m. 30 października
— b. w. 1 listopada
Marceli m. 28 czerwca
— wd. 21 stycznia
Marcelina p. m. 26 kwiet.
— kapł. w. 14 lipca
Marcina b. w. 11 listopada
— p. m. 12 listopada
Marka ew. 25 kwietnia
— m. 18 czerwca
— p. w. 7 października
Marty m. 19 stycznia
— p. m. 23 lutego
— p. 29 lipca
Marjana diak. 17 stycznia
— w. 19 sierpnia
Marji NP. Zaśl. 23 styczn.
Marji Oczyszcz. 2 lutego
— Objaw. w. L. 11 lutego
— 7 Bol. 23 mar. i 15 wrz.
— Zwiastow. 25 marca
— Dobr. Rady 26 kwietn.
— Król. Kor. Pol. 3 maja
— Pośr. Łask 31 maja
— Wspmo. wiern. 24 maja
— N. Pomocy 27 czerwca
— Nawiedz. 2 lipca
— Szkapl. 16 lipca
— Anielskiej 2 sierpnia
— Śnieżnej 5 sierpnia
— Wniebowz. 15 sierpnia
— Jasnog. 26 sierpnia
— Narodz. 8 września
— Wykupu 24 września
— Różańcowej 1 paźdz.
— Opieki 16 listopada
— Ofiarowanie 24 listop.
— Niep. Pocz. 8 grudnia
— Loretańskiej 10 grudnia
Marji egipc. 2 kwietnia
— Kleof. 9 kwietnia
— Magd. de Pazz. 29 maja
— Magd. 22 lipca
Marjusza m. 19 stycznia
Mateusza ap. ew. 21 wrz.
Matyldy kr. wd. 14 marca
Maurycego m. 10 lipca
Medarda b. w. 8 czerwca
Melanji zak. 31 grudnia
Melchjora kr. 6 stycznia
— m. 7 września
Metodego ap. Słow. 6 lipca
Michała arch. 29 wrześn.
Mikołaja b. w. 6 grudnia
— z Tol. w. 10 września
Moniki wdowy 4 maja

N

Nar. św. Jana Chrz 24 czerwca
Natalji małż. 1 grudnia
Nawr. św. Pawła ap. 25 stycznia
— św. Augustyna 5 maja
Norberta b. w. 6 czerwca

O

Onufrego pust. 12 czerwca
Oskara b. w. 3 lutego
Ottona bamb. b. w. 2 lipca
Otylji p. 13 grudnia

P

Pafnucego m. 19 kwietnia
Pankracego m. 12 maja
Paschalisa w. 17 maja
Paulina b. m. 31 sierpnia
— b. w. z Noli 22 czerwca
Pauliny m. 6 czerwca
Pawła I pust. 15 stycznia
— apost. 29 czerwca
— od Krzyża w. 28 kw.
Pelagji m. 22 marca
— p. m. 4 maja
— pok. 8 października
Piotra, ks. ap. 29 czerwca
— w okowach 1 sierpnia
— m. 29 kwietnia
— Nolasko w. 31 stycznia
— Dam. b. w. d. K. 23 lutego
— Klaw. w. 9 września
— z Alk. w. 19 październ.
— Złotoust. 4 grudnia
Polikarpa b. m. 26 stycz.
Prokopa m. 8 lipca

R

Rafała arch. 14 październ.
Rajmunda w. 31 sierpnia
Reginy p. m. 7 września
Roberta w. 17 kwietnia
— Belarmina b. w. 13 maja
— op. 7 czerwca
Rocha w. 16 sierpnia
Romana m. 9 sierpnia
— b. w. 6 października
— op. 28 lutego
— m. 28 listopada
Romualda op. 7 lutego
Rozalji p. 4 września
Róży lim. p. 30 sierpnia
— witerb. p. 4 września
Ryszarda kr. w. 7 lutego
— b. w. 3 kwietnia

S

Sabiny męcz. 27 październ.
Sadoka m. z tow. 2 czer.
Salomei księż. p. 17 list.
Samuela pror. 20 sierpnia
Scholastyki p. 10 lutego
Ścięcie św. Jana Chrzc. 26 sierpnia
Sebastjana m. 20 stycznia
Serafina w. 12 październ.
Serwacego b. w. 13 maja
Sewera m. 8. listopada
— b. w. 30 kwietnia
Seweryna op. i b. 8 stycz.
— b. w. 23 października
Stanisława b. i m. 8 maja
— Kostki 13 listopada
Stefana kr. w. 2 września
— 1-go męcz. 26 grudnia
Sylwestra op. 26 listopada
— I p. w. 31 grudnia
Szymona ap. 28 październ
— Tryd. 24 marca
— z Lipn. w. 18 lipca
— pust. 26 lipca
— Słupn. w. 3 września

T

Tadeusza ap. 28 paźdz.
Tekli p. m. 23 września
— ksieni 15 października
Telesfora p. m. 5 stycznia
Teodora b. m. 26 marca
— m. 7 lutego
— żołnierza 9 listopada
— Stud. w. 12 listopada
Teodory pokut. 11 wrześ.
Teodozjusza b. w. 17 lipca
Teofila (Bogumiła b. m.) 7 marca
— m. 22 lipca
— m. 2 października
— b. w. antjoch. 13 paź.
— żołn. 20 grudnia
— b. w. 27 kwietnia
Teofili p. m. 28 grudnia
Teotyma (Bogusława m. 18 grudnia
Teresy p. 15 października
Teresy od Dz. J. 1 paźdz.
Tomasza ap. 21 grudnia
— z Akw. w. d. K. 7 mar.
— b. 22 września
— b. m. 29 grudnia
Tymoteusza b. m. 24 stycz.
— m. 24 marca
Tytusa b. w. 6 lutego

U

Urbana b. 2 kwietnia
— m. 16 kwietnia
— p. m. 25 maja
— p. w. 29 grudnia
Ursyna b. w. 9 listopada
Urszuli p. m. 21 październ.

W

Wacława kr. m. 28 wrz.
Walentego kpl. m. 14 lut.
Walentego bisk. m. 14 lut.
Walentyny p. m. 25 lipca
Walerego b. w. 28 stycz.
Walerjana m. 14 kwietnia
— b. w. 15 grudnia
Walerji m. 28 kwietnia
— p. m. 9 grudnia
Wawrzyńca arch. m. 10 sierpnia
— b. w. 5 września
— w. 22 lipca
Weroniki p. 13 stycznia
— Jul. ksieni p. 9 lipca
Wiktora m. 25 lutego
— w. 26 lutego
— m. ż. 21 lipca
— p. m. 28 lipca
— b. w. 28 sierpnia
— p. m. 23 grudnia
Wiktorji m. 17 listopada
Wilhelma b. w. 10 stycz.
— op. 6 kwietnia
— b. w. 29 lipca
— op. 25 czerwca
Wincentego m. 22 stycznia
— Fer. w. 5 kwietnia
— a Paulo w. 19 lipca
— Kadł. b. w. 8 marca
Wita m. 15 czerwca
Witalisa m. 9 stycznia
— m. 28 kwietnia
Władysława kr. węg. 27 czerwca
Włodzimierza w. 15 lub 24 lipca
Wojciecha arc. i m. 23 kwietnia

Z

Zacharjasza pr. 6 wrześn.
— oj. św. Jana 5 listopad.
Zenona m. 14 lutego
Zenona żołn. m. 9 lipca
— m. 5 kwietnia
— b. m. 12 kwietnia
— b. w. 8 grudnia
Znal. św. Stefana 1-go m. 3 sierpnia
Zofji p. m. 30 kwietnia
— (15 maja)
Zofji wd. m. i 3 córek 30 września
Zuzanny p. m. 11 sierpnia
Zygmunta kr. 1 maja
Zyty p. 27 kwietnia

Alfabetyczny wykaz imion słowiańskich.

B.

Bogna św. 20 czerwca
Bogodar 9 listopada
Bogomił 10 czerwca
Bogomir 13 stycznia
Bogosław 29 kwietnia
Bogowit 7 marca
Boguchwał 18 marca
Bogufał 27 kwietnia
Bogumiła 20 grudnia
Bogusław 1 lipca
Bogusława 29 maja
Bogusława 29 maja
Bogusz 24 lutego
Boguwola 8 grudnia
Bohdan 19 marca
Bohdana 6 lutego
Bohdar bł. 27 marca
Bojomir 6 stycznia
Bolesław 19 sierpnia
Bolesława 22 lipca
Bolisław 1 sierpnia
Borys i Chleb. 9 sierpnia
Borysława 25 maja
Bożena 14 marca
Bożesława 31 maja
Bożesław 10 marca
Bożydar bł. 9 maja
Bożydar 21 września
Borzysław 19 czerwca
Borzywój bł. 5 kwietnia
Błażej 3 lutego
Branmiła 3 czerwca
Bratumił 18 października
Bratysław 4 października
Bronimir 20 maja
Bronisława 18 sierpnia
Bronisław 6 października
Broniwój 22 czerwca
Budzimił 15 września
Budzimir 16 czerwca
Budzisław 1 marca
Budzisława 20 paźdz.
Budziwój 23 maja

C.

Chlebosław 6 sierpnia
Chocisław 5 maja
Chotymir 13 czerwca
Chronisław 13 września
Chwalibóg 24 stycznia
Chwalibóg 28 lutego
Chwalimir 8 lipca
Chwalimira 25 listopada
Chwalisław 3 listopada
Chwalisława 30 kwietnia
Cichomił 23 sierpnia
Cichomir 6 czerwca
Cichosław 13 maja
Cichosław 30 czerwca
Cierpimir 10 maja
Cierpisława 29 lipca
Cieszymir 24 sierpnia
Czcibóg 2 września
Czcimisław 29 marca
Czcisława bł. 19 lutego
Czesław 20 lipca
Czesław m. 20 kwietnia
Czesława 12 stycznia

D.

Dadzibóg 29 września
Damelit 29 października
Damian 27 września
Daromiła 21 października
Długomir 15 marca
Długosław 18 czerwca
Długosława 15 paźdz.
Dobiesław 14 maja
Dobrochna 5 lutego
Dobrogniew 30 stycznia
Dobrogist 14 lipca
Dobromiła 11 października
Dobromir 4 stycznia
Dobromir 5 czerwca
Dobromira 31 marca
Dobrosław 10 stycznia
Dobrosława 9 kwietnia
Dobrowit 18 września
Dobrowój 14 sierpnia
Dogomost 9 października
Domorad 16 sierpnia
Domosław 15 stycznia
Domosława 7 września
Domysław 21 czerwca
Dorosław 24 listopada
Drogomił 21 kwietnia
Drogomir 22 grudnia
Drogomira 9 listopada
Drogomysł 17 czerwca
Drogosław 17 września
Drogowit 6 września
Dzierżykraj 17 lipca
Dzierżymir 14 paźdz.
Dzierżysław 16 lipca
Dzierżysław 1 września

G.

Gniewomir 8 lutego
Godysław 22 marca
Godysława 24 grudnia
Godzimir 31 października
Godzisław 28 grudnia
Gorysław 9 lutego
Gorysław 10 kwietnia
Gościsław 18 kwietnia
Gościsław 28 listopada
Gościwit 6 maja
Gosław 29 grudnia
Grzmisław 12 paźdz.
Grzmisława 25 grudnia

H.

Homil 24 września

I.

Inisław 30 września
Iścisław 11 września
Izasław 6 lipca

J.

Jacław św. 15 sierpnia
Janisław 24 czerwca
Jarogniew 6 grudnia
Jaromir 11 kwietnia
Jaromir 28 maja
Jaropełk 18 stycznia
Jarosława 21 stycznia
Jarosław 25 kwietnia
Jerzy św. 24 kwietnia
Jordan św. 13 lutego

K.

Kazimierz 4 marca
Kazimira 21 sierpnia
Krasisław 17 kwietnia
Krasnoroda 7 lipca
Krzepimir 19 września
Krzesimir 11 stycznia
Krzesław 28 marca
Krzesomyśl 19 maja

L.

Lassota 31 grudnia
Lechosław 26 listopada
Letosław 3 sierpnia
Litomił 4 czerwca
Lubomir 1 maja
Lubomira 21 marca
Lubomiła 4 grudnia
Lubomira 24 marca
Lubomira 24 lipca
Lubosław 12 kwietnia
Ludomił 30 grudnia
Ludowił 20 lutego
Ludomiła 7 maja
Ludomir 10 listopada
Ludomyśl 7 grudnia
Ludowił 11 maja
Ludowir 31 lipca
Ludosława 11 marca
Ludosław 30 listopada
Lutosław 26 października

Ł.

Ładysław bł. 26 września

M.

Mieczysław 1 stycznia
Milada bł. 16 lutego
Miłogost 8 marca
Miłosława 2 lutego
Miłosław 3 lipca
Miłosz 25 stycznia
Miływój 28 listopada
Miron św. 17 sierpnia
Mirosław 26 lutego
Mirosława 26 lipca
Mnożysław 4 kwietnia
Mścigniew 19 grudnia
Mścisław 8 stycznia
Mścisława 9 marca
Mściwój 4 listopada
Myślimir 14 kwietnia
Myślisław 20 września

N.

Namysław 25 sierpnia
Niecisław 13 marca
Niemir 14 lutego
Niezamyśl 8 sierpnia
Nonisław 16 kwietnia
Nowosłów 12 listopada

O.

Ojcomił 2 lipca
Ojcosław 16 marca
Olek św. 7 sierpnia
Olga św. 11 lipca
Onosława 21 lutego
Ostromir bł. 4 sierpnia

P.

Pakosław 5 marca
Polenir 20 marca
Prokop 5 lipca
Przebysława 22 paźdz.
Przedzimir 14 czerwca
Przedzisław 23 lutego
Przedzisław 27 sierpnia
Przemysław 13 kwietnia
Przemysław 30 paźdz.
Przemyśl 29 listopada
Przesław 7 kwietnia
Przesław 7 kwietnia
Przesław św. 8 września
Przesława 21 maja
Przybysław 27 stycznia
Przybysław 15 listopada

R.

Racibor bł. 29 sierpnia
Radogost 14 stycznia
Radomił 11 czerwca
Radomiła 13 lipca
Radomir 28 stycznia
Radomir 16 listopada
Radomyśl 27 grudnia
Radosław 2 marca
Radosław 8 kwietnia
Radosław 15 lipca
Radosława 8 września
Radzimir 12 września
Radzisław 16 paźdz.
Radzisława 10 grudnia
Radziwój 10 lipca
Radzyn św. 12 lutego
Ratymir 19 stycznia
Ratysław 2 czerwca
Rosław 13 sierpnia
Rosława 7 października
Rościsław 17 stycznia
Rościsław 4 września
Rozmysław 26 czerwca
Rustaw 27 maja

S.

Samomysł 25 października
Samosława 1 grudnia
Sebastjan 20 stycznia
Sędzimir 20 listopada
Sędzisław 16 września
Sędziwój 8 listopada
Sieman 3 października
Siemisław 24 paźdz.
Skarbimir 26 stycznia
Sław 21 listopada
Sława bł. 12 sierpnia
Sławiflor 14 grudnia
Sławimir 17 maja
Sławobój 25 lutego
Sławomiła 3 marca
Sławomir bł. 5 listopada
Sławomira 23 grudnia
Sławosz 25 lipca
Sławój 9 czerwca
Sobiebór 9 września
Sobiesław 20 sierpnia
Spitogniew 31 stycznia
Spitosław 11 listopada
Spitosława 5 grudnia

Spitymir 26 kwietnia
Stanisław św. 8 maja
Stanisław św. 5 sierpnia
Stanisław R. 18 listopada
Stanimir 2 października
Stosław i D. 21 lipca
Strachota 9 lipca
Strzeżymir 22 kwietnia
Strzeżysław 2 stycznia
Strzeżysław 15 maja
Sudomir 2 kwietnia
Sulimir 30 maja
Sulisław bł. 7 lutego
Swatosz 12 marca
Świętobój 26 marca
Świętobór 6 kwietnia
Świętochna 11 lutego
Świętomir 28 lipca
Świętopełk 1 czerwca
Świętopełk 25 września
Świętorad 17 lutego
Świętosław 7 stycznia
Świętosław 8 maja
Świętosław 31 sierpnia
Świętosława 2 sierpnia
Szczęsław 15 lutego
Szczęsny św. 30 sierpnia
Szukosław 30 marca
Szulisław 2 grudnia

T.

Tolimir bł. 12 lipca
Tomila bł. 10 lutego
Tomir 27 listopada
Tomira 24 maja
Tomisław bł. 21 grudnia.

U.

Unisław 18 lipca

W.

Wacław bł. 15 kwietnia
Wacław św. 28 września
Wanda 23 czerwca
Warcisław 1 listopada
Wawrzyniec 10 sierpnia
Welisław 4 lipca
Wialimir 8 grudnia
Wisław bł. 7 czerwca
Wisława bł. 22 maja
Wit św. 15 czerwca
Witomił 27 października
Witosław 22 stycznia
Witosław 4 lutego
Witymir 2 maja
Witymir 2 listopada
Wianosława 27 lutego
Więcymił 26 maja
Więcysław 25 marca
Wieńczysław 4 maja
Wieńczysław 16 maja
Wielosława 18 lutego
Władybóg 28 października
Władybój 10 września
Władymira 9 stycznia
Władysław 3 kwietnia
Władysława 13 grudnia
Włastybór 5 stycznia
Włastymila 8 stycznia
Włastymila 26 sierpnia
Włastymił 25 czerwca
Włastymir 28 października
Włatysław ś. 27 czerwca
Włodzimierz 16 stycznia
Włodzimierz 19 kwietnia
Włodzimira 11 sierpnia
Wodzimir 14 listopada
Wodzisław 19 lipca
Wodzisław 5 września
Wojsław 6 marca
Wojciech św. 23 kwietnia
Wojmir 11 grudnia
Wojsława 8 października
Wolidar 12 grudnia
Wolimir 15 grudnia
Wrócisława 23 stycznia
Wrócisława 22 lutego
Wróciwój 26 grudnia
Wrzesław 18 maja
Wszebór 27 lipca
Wszemil 12 maja
Wszemił 18 grudnia
Wszemiła 22 listopada
Wszerad 18 listopada
Wszewład 6 listopada
Wyszomir 12 czerwca
Wyszomir 23 sierpnia
Wyszosław 8 czerwca

Z.

Zasław 5 października.
Zatysława 17 października
Zdzisław 17 marca
Zbigniew 1 kwietnia
Zbisław 28 marca
Zbisław 17 listopada
Zbrosław 23 czerwca
Zdobysław 30 lipca
Zdosława 16 grudnia
Zdzisław 29 stycznia
Zelimir 22 września
Ziemisław 13 października
Ziemomysł 14 września
Ziemowit bł. 19 paźdz.
Znatysław 1 października

Ż.

Żegota 1 lutego
Żelisław 28 lipca
Żyrosław 17 grudnia
Żytomir 7 listopada
Żywisław 28 kwietnia.

Z polichromji kościoła N. M. P. w Krakowie (Jan Matejko).

Stworzenie Świata (Według Rafaela).

Najstarsze polskie kalendarze.

Kto chce wiedzieć sprawy niebieskie,
Przeczytaj toto osądzenie polskie,
Bo łatwiej wszyczko zniesiemy,
Gdy też pierwej przeglądniemy.
(*Osądzenie spraw niebieskich na rok 1529*).

Czterowiersz wyżej podany zamieszczony był w polskim kalendarzu Mikołaja *Szadka* na rok 1529, t. j. *równe 400 lat temu*. Kalendarz ten wydany był w Krakowie, drukiem Hieronima *Wietora*, drukarza krakowskiego, który *pierwszy zaczął wydawać kalendarze w języku polskim*.

Jak wiadomo, (Zob. artykuł „Kalendarz i jego dzieje" w Kalendarzu „I. K. C." z r. 1928), pierwowzorem wszystkich perjodycznych wydawnictw kalendarzowych w świecie jest „*Kalendarz Krakowski*", który *jako typ ustalił się w Polsce już w XV wieku*, na podłożu obliczeń kalendarzowych, prowadzonych u nas przez duchowieństwo w księgach liturgicznych już w XIII wieku. Te pierwsze kalendarze były pisane po łacinie, ale już w XIV wieku wprowadzono do nich polskie nazwy miesięcy.

Najstarszy drukowany „*Kalendarz Krakowski*", zachowany dotąd (w Bibljotece Jag.) pochodzi z r. 1472. Był to kalendarz łaciński, który zapoczątkował na długie lata szereg kalendarzy tej nazwy, mających wielki rozgłos nie tylko w kraju ale i zagranicą. Kalendarze te dopiero w 200 lat później zaczęła naśladować zagranica.

Pierwszy drukowany polski kalendarz znany jest *z roku 1516*, dochował się jednak tylko w urywkach.

Dalszy polski kalendarz, który także dochował się w urywkach, pochodzi z r. 1528. Jest to kalendarz Mikołaja Szadka. Zawiera on charakterystyczną przedmowę, w której powiedziono m. in.:

„Aczkolwiek najwyższy niebios Stworzyciel, od którego zradzona jest wszystkim bytność i żywność przyszłych rzeczy, pewną wiadomość sobie przywłaszczył, wszakoż też człowiekowi ku swemu wyobrażeniu stworzonemu, cząstkę przez niebieskie znaki domniemane znania udzielił, ale acz dał niebu i gwiazdom moc rodzenia, każenia i odmieniania rzeczy".

W przedmowie tej chodziło o pogodzenie wiary we wpływ gwiazd na życie człowieka z zasadami religji, w owych czasach bowiem rozkwitała astrologja, szczególnie w Krakowie, a kalendarze krakowskie uzyskały rozgłos i wziętość głównie podawaniem różnych przepowiedni astrologicznych.

Znacznie lepiej zachował się następny kalendarz Mikołaja Szadka, z roku 1529. Przedmowa tego kalendarza z przed 400 lat również idzie w tym kierunku, aby przy pomocy stylistyki i powoływania się na pismo święte pogodzić zasady wiary katolickiej z zasadami astrologicznemi i wierzeniami we wpływy gwiazd. W przedmowie tej powiedziano:

„Z pierwotnej onej chciwości wiedzenia dobrego i złego naszych rodziców Adama, a najprzód Ewy, jeszcze do tych czasów i póki ludzie na świecie będą, człowieczy rodzaj z serca żąda wiedzieć wysokie rzeczy, a przyszłych się pilnie dowiaduje, a to z tego, że wszelkie rzeczy dobra swego oczekiwają, że opatrznie, jako rozumny człowiek tego żąda, aby złym zabieżał, a dobrych odzierżeniu pomógł. Co wiedzieć, acz rzecz trudna jest, bo przez Pana Boga, który jest ijsta wiadomość wszech rzeczy, nam zakryta. A wszakoż, gdyż dał rozum człowiekowi samemu, zostawił

też jemu albo niektórym (bo nie każdemu wszczkiego dał), niejaki dowcip, aby przez niebios obracanie obaczyli przemienność tego świata ku dobremu i złemu, ku pogodzie i niepogodzie żywiołów i żywności, abyśmy obaczyli, że to jest od wieku zrządzenie Jego".

Przedmowa tłómaczy też, dlaczego kalendarz ten wydany jest w języku polskim, w następujący sposób:

„Przetoż, aby pospolity człowiek polski mógł czytać obietnice niebieskie, ma przełożone łacińskie Judicium w polskie — a osobnie panny, panie, których matka Ewa to im po sobie zostawiła, żeby każda z nich wiedzieć tajemności chciwa była, a to, co wie, aby żadnym obyczajem nie zataiła".

Powyższy ustęp świadczyłby, że o wydrukowaniu kalendarza w języku polskim decydował *moment wydawniczy*, mianowicie liczenie na ciekawość kobiecą, oraz udostępnienie kalendarza dla „pospolitego człowieka", nie umiejącego po łacinie.

Pierwsze kalendarze w języku polskim drukował Hieromin Wietor. Inni współcześni drukarze krakowscy, jak: Jan Haller i Ungler, którzy obok Wietora wydawali łacińskie „Judicia", nie zaryzykowali na razie druku polskich kalendarzy i dopiero później, widząc, że Wietorowi powiodło się, zaczęli także drukować kalendarze polskie.

Z początkiem XVI w. powodzenie kalendarzy krakowskich było tak wielkie, że w Krakowie zaczęto drukować w przekładzie czeskim (od roku 1431), oraz w przekładzie niemieckim (od r. 1531). Wkrótce też między drukarzami zaczęła się silna rywalizacja na tle konkurencyjnem. Drukarz Marek *Szarfenbergier* wyjednał sobie u króla Zygmunta I przywilej na wyłączne drukowanie w Krakowie kalendarzy i na tej podstawie zabraniał innym ich wydawania. Konkurenci nie zastosowali się jednak do tego i między drukarzami przyszło do wielkiego zatargu, który oparł się aż o króla. W rezultacie Zygmunt I pozwolił wszystkim drukarzom wydawać kalendarze i w następstwie tego w drugiej połowie XVI w. wydawnictwa kalendarzy polskich rozwinęły się silnie. Między innymi Mateusz *Siebeneycher* wydawał osobne kalendarze dla Polski, osobne dla Śląska i innych krajów, powodzeniem cieszyły się wydawnictwa Jana z Kobylina, Piotra Proboszczowicza, Tomasza Piotrkowczyka, Stanisława Jakobeusa, a zwłaszcza Piotra Słowakowskiego, oraz „minucye" Jana Latosa, sprzedawane po 1 srebrnym groszu w Krakowie.

Wszystkie te kalendarze zawdzięczały swe ogromne powodzenie głównie przepowiedniom astrologicznym i różnym wróżbom. Szczególnie misternie stylizowane były *prognozy meteorologiczne*, zapowiadające z całkowitą ścisłością w niektórych miejscach deszcz, a w innych pogodę, częścią deszcz, częścią pogodę, stronami deszcz, stronami pogodę. Takie przepowiednie sprawdzały się zawsze i utrwalały wiarę w nieomylność kalendarzowej meteorologji.

Równie dokładnie opiewały wróżby dla różnych stanów i zawodów. Szczególnie niewiastom przepowiadały kalendarze bardzo dyplomatycznie liczne przyjemności, jak świetne zamążpójście, łatwe porody i t. p. równocześnie zaś wróżyły innym liczne dolegliwości, porody ciężkie, kary za występki przeciw moralności i uwodzeniu nawet wybitnych mężów w narodzie (Jan Głogowczyk: Computus chirometralis, Cracoviae 1511).

Wróżbista kalendarzowy powiada między innemi:

Choćbym napisał, że brzemienne panie
Rodzić nie będą, tobym zełgał na nie.
Ale tak piszę, że będą rodziły
Po dwojgu razem, wedle swojej siły

Wróżby te nazywały się *„minucyami"*, a układający je — *minucyarzami*. Na tle epoki i rozwoju astrologji, zwłaszcza na uniwersytecie krakowskim, wiara w minucye, w praktyki tajemne, w zabobony, była zjawiskiem naturalnem i powszechnem. A do tego głośny zagraniczą rozkwit astrologji w Krakowie, ściągający tu cudzoziemców na studja, mógł tylko utrwalać w masach przekonanie o wartości naukowej wróżb i wiarę w nie. Mimo to jednak światle umysły ówczesne odnosiły się do tych przepowiedni krytycznie i naśmiewały się z nich. Żartuje też sobie z minucyarzy Jan Kochanowski, pisząc (Fraszka 125):

Nie był Stanisiel pielgrzymem, ani minucyarzem,
Gdzież się tego nauczył, że takim jest łgarzem.

Karta tytułowa Kalendarza Krakowskiego Mikołaja Szadka na r. 1520. (Druk Hieronima Wietora).

Kalendarz „Ilustrowanego Kuryera Codziennego".

Zapoczątkowany przez nas w zeszłym roku *Kalendarz I. K. C.* jako pierwszy rocznik, stałego perjodycznego wydawnictwa kalendarzowego, ukazał się w r. 1928 *w dwóch nakładach* i w ciągu kilkunastu dni *oba nakłady zostały wyczerpane*. Było to najwymowniejszym dowodem, że zaprojektowany przez nas *typ kalendarza odpowiada najwięcej wymaganiom ogółu* czytelników, jest przydatny dla każdego i ze względu na swą treść, staje się *niezbędnym w każdym domu, jako podręczny informator*.

Kalendarz I. K. C. jest *kalendarzem ogólnym*, t. j. nie wiąże się lokalnie z żadnem miastem, czy dzielnicą kraju, ani tematycznie nie jest przeznaczony dla jednego, czy kilku zawodów lub kategorji czytelników. W założeniach swych *Kalendarz I. K. C. jest dostosowany do potrzeb wszystkich mieszkańców kraju*, a pod względem treści, poza zwykłemi rubrykami, należącemi do istoty kalendarza, podaje z jednej strony *zasób najniezbędniejszych wiadomości* statystycznych i szematycznych, potrzebnych każdemu w różnych okazjach życia codziennego, jakoteż szereg różnorodnych informacyj, wskazówek o znaczeniu praktycznem i t. p. z rozmaitych dziedzin życia — z drugiej strony słowem i obrazem *bilansuje rok miniony*, ukazując jego dorobek na różnych polach pracy twórczej naszego narodu i całego świata.

W ten sposób nasz kalendarz nawiązuje do dawnych tradycyj kalendarza i jego roli w życiu domowem i staje się *podręczną encyklopedją* w domowej bibljotece.

W szczególności *Kalendarz I. K. C.* na rok 1929 jest tak opracowany, że stanowi sam dla siebie *zamkniętą całość jako informator na rok bieżący*, a równocześnie w pewnych działach o ogólniejszem znaczeniu *uzupełnia materjał informacyjny* z poprzedniego rocznika kalendarzowego i w ten sposób mimo ograniczenia ramami książkowej publikacji, *prowadzi stopniowo do ujęcia niektórych dziedzin w dostatecznie wyczerpującą całość*.

Karta tytułowa Kalendarza I. K. C. z r. 1928.

Wprowadzone w niniejszym kalendarzu różne nowości redakcyjne, jakoteż rozszerzenie niektórych dziedzin odnajdą i ocenią sami czytelnicy.

W stałem dążeniu do ulepszania wydawnictwa kalendarzowego i dania czytelnikom możliwie najlepszego kalendarza pod każdym względem, Wydawnictwo I. K. C. wprowadza w tym roczniku *w zakresie typograficznym najnowszą i najlepszą dziś technikę reprodukcyjną*, mianowicie *rotograwurę*.

Zbytecznem byłoby podnosić tutaj wartości tej techniki, ilustracje zawarte w niniejszym kalendarzu, najlepiej mówią o jej zaletach reprodukcyjnych. Temsamem też *Kalendarz I. K. C.*, ze względu na jakość podanych tu zdjęć, przy ich obfitości i doborze, staje się równocześnie *wydawnictwem albumowem o prawdziwych wartościach artystycznych*.

Przy posługiwaniu się niniejszym Kalendarzem zwrócić należy uwagę na następujące szczegóły:

W tabelach kalendarzowych wschody i zachody słońca i księżyca, opracowane są według obserwatorjum astronomicznego w Krakowie, czas środkowo-europejski.

Fazy księżyca zaznaczone są w tabelach miesięcznych konwencjonalnemi znakami: pełnia ◯ ost. kwadra ☾ nów ● pierwsza kwadra ☽

Przysłowia i wróżby meteorologiczne ludowe w tablicach kalendarzowych są dalszym ciągiem przysłowi podanych w Kalendarzu I. K. C. z r. 1928, szereg zatem spopularyzowanych przysłowi nie znajduje tu powtórzenia. Zaznaczyć należy, że na ludowe przepowiednie meteorologiczne w ostatnich czasach nauka zaczęła zwracać baczniejszą uwagę jako na sprawdzian oficjalnych prognoz.

Widoki miast, zamieszczone przy tabelach kalendarzyka historycznego, obejmują 16 miast wojewódzkich.

Dział szematyczny i statystyki krajowej w zakresie personalnym, adresowym i pod względem dat (np. ludność miast i t. d.) podaje informacje z chwili redakcyjnego zamknięcia Kalendarza.

Dział „Świat w liczbach" jest dalszym ciągiem i uzupełnianiem informacji z tego zakresu, zamieszczonych w poprzednim roczniku.

Przy tematach astrologicznych, podanych w niniejszym Kalendarzu, należy uwzględnić horoskopy zodjakowe, zamieszczone w Kalendarzu z r. 1928.

W dziale rozrywek umysłowych różne zagadnienia obliczeniowe i kombinacyjne podane są bez rozwiązań. O ileby rozwiązania te nastręczały większe trudności, na życzenie czytelników, skierowane do Redakcji Kalendarza, rozwiązania zawilszych zadań, byłyby podane na łamach „Il. Kuryera Codziennego".

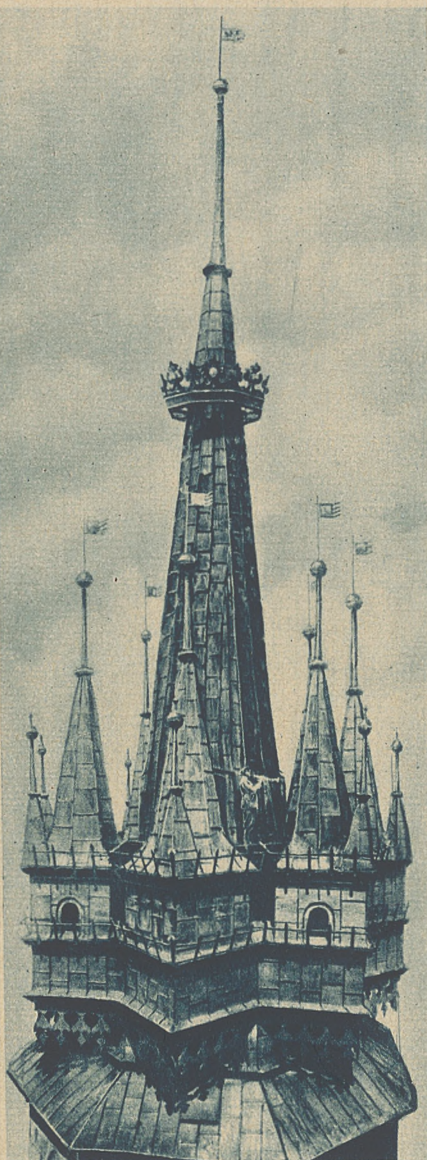
Miary czasu.

Zasadniczą jednostką miary czasu jest *średnia doba słoneczna*. Jest to okres między dwoma kolejnemi górowaniami słońca. Ten czas dzieli się na 24 godzin (h) = 1.440 minut (m) = 86.400 sekund (sek.). Wyższą jednostką miary czasu jest *rok*, t. j. okres obiegu ziemi około słońca. Rozróżniamy *rok gwiazdowy i rok zwrotnikowy*.

Rok gwiazdowy obejmuje okres obiegu ziemi, po którego upływie ziemia znajduje się z powrotem w tymsamym punkcie swej drogi około słońca. Rok gwiazdowy wynosi 365 dni, 6 h., 9 m., 10 sek. (średnich słonecznych). *Doba gwiazdowa* jest krótsza od średniej doby słonecznej i wynosi 23 h., 56 m., 4 sek., t. j. jest krótsza o 3 m. 56 sek., a średnia doba słoneczna = 1,002.737.91 doby gwiazdowej.

Rok zwrotnikowy obejmuje okres czasu, w którym ziemia wyszedłszy z punktu przesilenia wiosennego, powraca do tegosamego punktu. Ponieważ punkt ten nie jest stały na drodze ziemskiej, lecz co roku w następstwie przyciągania ziemi przez księżyc i planety cofa się nieco, rok zwrotnikowy jest krótszy od roku gwiazdowego o 20 m . 24 sek. i obejmuje 365 dni, 5 h., 48 m., 46 sek. (śr. słon.).

Doba gwiazdowa jest jednostką prawie stałą, gdyż na 1.000 lat powiększa się zaledwie o 1/10 sekundy, dlatego też ma zastosowanie w obliczeniach naukowych. Za podstawę mierzenia czasu przyjęto ruch słoneczny, a za miernik czas średni słoneczny.

Hejnał Marjacki.
Trębacz na wieży kościoła Marjackiego w Krakowie, grający słynny hejnał

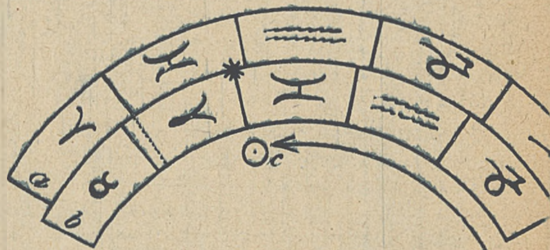
Rok Platoniczny.

Nazwy 12 znaków zodjakowych, dzielących ekliptykę, pochodzą od konstelacyj gwiezdnych, około których przebiega droga ziemska. Ten podział ekliptyki pierwotnie pokrywał się z położeniem odnośnych konstelacyj. Ponieważ jednak *ziemia w swym obiegu około słońca* zjawia się co roku nieco wcześniej w wiosennym punkcie zrównania dnia z nocą (około 50 sek.), powoduje to stałe cofanie się tego punktu wzdłuż pasa Zwierzyńcowego.

Cały pas cofania się wiosennego punktu zrównania wzdłuż wszystkich 12 konstelacyj wynosi 25.920 lat. Jest to okres, w którym ten punkt obiega całą ekliptykę i okres ten nazywa się *Rokiem Platonicznym*. Na przesunięcie się zatem wiosennego punktu przez strefę jednej konstelacji potrzeba 2.166 lat.

To cofanie się powoduje, że obecnie znaki zodjaku na ekliptyce nie pokrywają się już z położeniem odnośnych konstelacyj gwiezdnych.

W okresie od około 2.300 lat przed Chr. do ok. 150 lat przed naszą erą wiosenny punkt równonocny znajdował się w konstelacji *Barana*. Zapewne też w początkach owego okresu ustalił się podział ekliptyki według konstelacji Zwierzyńca niebieskiego, wtedy bowiem odcinek Barana na ekliptyce pokrywał się z położeniem konstelacji Barana w stosunku do drogi ziemskiej. Obecnie od około 150 roku przed Chr. wiosenny punkt zrównania pojawia się w konstelacji *Ryb*. Ponieważ jednak pierwotny podział ekliptyki został utrzymany, na ekliptyce punkt ten odpowiada znakowi *Barana*.

Rysunek wskazuje obecnie różnicę stosunku między konstelacjami Zwierzyńca a podziałem ekliptyki. a) Pas stałego rozmieszczenia konstelacji Zwierzyńca, b) Rozmieszczenie znaków zodjaku na ekliptyce. *) Wiosenny punkt równonocny, c) Wejście słońca w znak Barana dnia 21 marca.

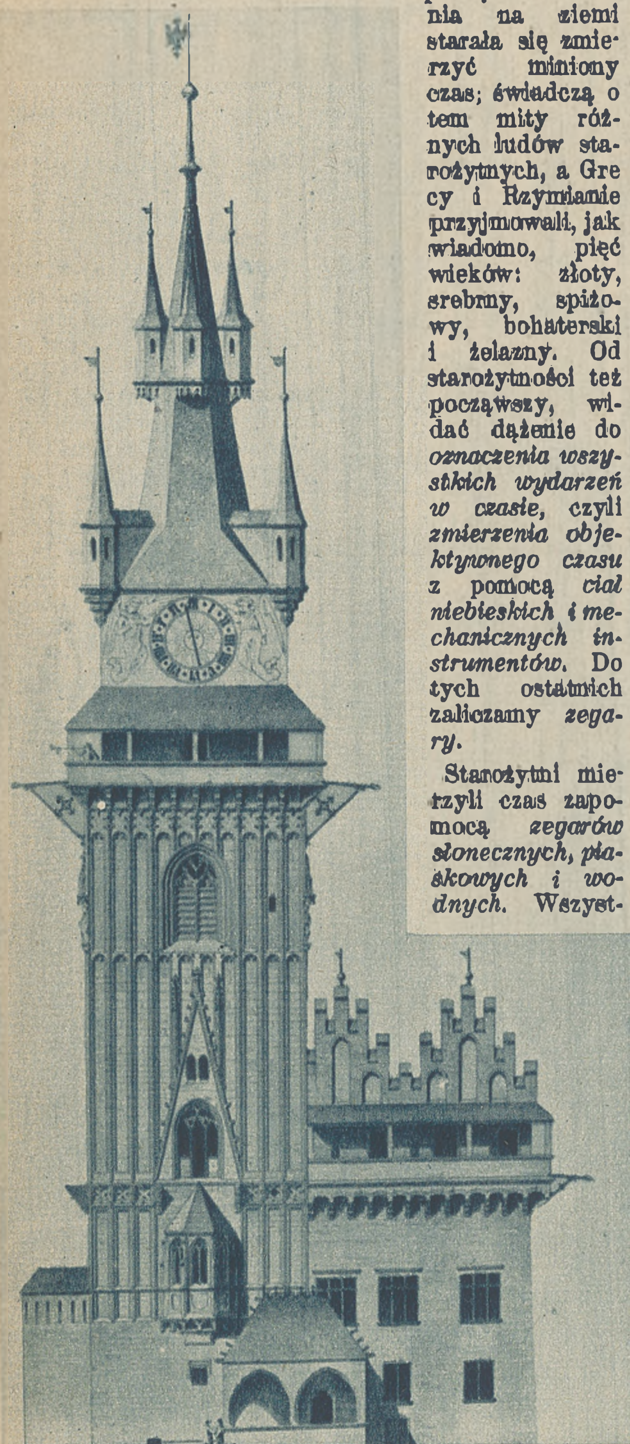
Około roku 2000 naszej ery wiosenny punkt zrównania w stosunku do pasa Zwierzyńca niebieskiego przesunie się w znak *Wodnika*.

Czas środkowo-europejski.

W Europie stosowane są 3 rachuby czasu: czas *zachodnio-europejski*, zwany *uniwersalnym*, czas *środkowo-europejski* i czas *wschodnio-europejski*. Czas *uniwersalny* jest to czas średni Greenwichski (liczony od g. 0 do g. 24 od północy Greenwichskiej). Czas *środkowo-europejski* = czas uniwersalny + 1 godzina. Czas *wschodnio-europejski* = czas uniwersalny + 2 godziny. W Polsce, na mocy ustawy z dnia 11 maja 1922, czasem urzędowym jest czas *środkowo-europejski*.

Dr. Władysław Bogatyński.

Starodawne zegary polskie.

Zegar na dawnej wieży ratuszowej w Krakowie. (Rekonstrukcja wieży według Essenweina).

Ludzkość od początku istnienia na ziemi starała się zmierzyć miniony czas; świadczą o tem mity różnych ludów starożytnych, a Grecy i Rzymianie przyjmowali, jak wiadomo, pięć wieków: złoty, srebrny, spiżowy, bohaterski i żelazny. Od starożytności też począwszy, widać dążenie do *oznaczenia wszystkich wydarzeń w czasie*, czyli *zmierzenia objektywnego czasu* z pomocą *ciał niebieskich i mechanicznych instrumentów*. Do tych ostatnich zaliczamy *zegary*.

Starożytni mierzyli czas zapomocą *zegarów słonecznych, piaskowych i wodnych*. Wszystkie przetrwały do wieków średnich, a piaskowe (klepsydry) i słoneczne także do wieków nowożytnych i jeszcze dzisiaj można je spotkać.

W XII w. miano po klasztorach używać pierwszych *zegarów bijących* o kółkowym mechanizmie. Wspomina też o nich Dante (1265—1321). *Wieżowe zegary bijące* pojawiły się w XIII w. w Anglji. Powszechniej występują takie zegary w następnym wieku we Włoszech, Francji i w Niemczech.

Najstarszym zegarem czyli godzinnikiem wieżowym *w Polsce* był zegar *na wieży kościoła N. P. Marji w Krakowie*, o którym są wzmianki *od r. 1390* w „Najstarszych księgach miasta Krakowa". — (Wzmianki mówią o zegarze miejskim, co dr. Tomkowicz odnosi do zegara na wieży Marjackiej). Zegar Marjacki istniał jeszcze w XVII w. Opis jego z czasów Jana Kazimierza mówi, że jest „w Krakowie, przy kościele farnym Panny Marji, na wieży zegar piękną akkomodowany inwencją. Najprzód każdego dnia globus miesięczny obraca się, wszystkie każdego miesiąca wyrażający kwadry, przytem są 2 niemałe statuy, więc za każdą godziną jedna z nich dzwoni i zębami, jakoby licząc uderza, pokąd bić nie przestanie. Ten zegar jest cały, który po zachodzie słońca zawsze tak w lecie, jako i zimie każdego czasu godzin 24 wybija jednakowym ciągiem". Zegar ten został usunięty prawdopodobnie równocześnie z założeniem zegara słonecznego na południowej stronie kościoła w r. 1688.

Oprócz zegara Marjackiego były jeszcze *dwa zegary wieżowe w Krakowie* w XVI w. Jeden *ratuszowy*, sprowadzony z Norymbergi z XV w., zdobny w dwa anioły. Zgorzał on w r. 1680 od pioruna, a w trzy lata potem sprawiono nowy „opus vere nobile", Pawła Mieczala w Gliwicach, który wziął za robotę 2900 zł. Przedostatni zegar pochodził z daru w r. 1906. Zegar zdjęto w czasie wojny światowej, a po okazaniu się niezdatnym do naprawy, zastąpiono nowym w r. 1926 produktem jedynej krajowej fabryki zegarów wieżowych (w Krośnie).

Drugi zegar ustawiony został *na wieży katedry wawelskiej* w r. 1521, stąd zwanej *zegarowej*. Przy naprawie w r. 1864 podany wymiar tarczy miedzianej zegara opiewał na 8 łokci w przecięciu średnicy.

Ratusz Kazimierski w Krakowie również otrzymał zegar wieżowy, prawdopodobnie zaraz po wybudowaniu wieży u schyłku XVI w.

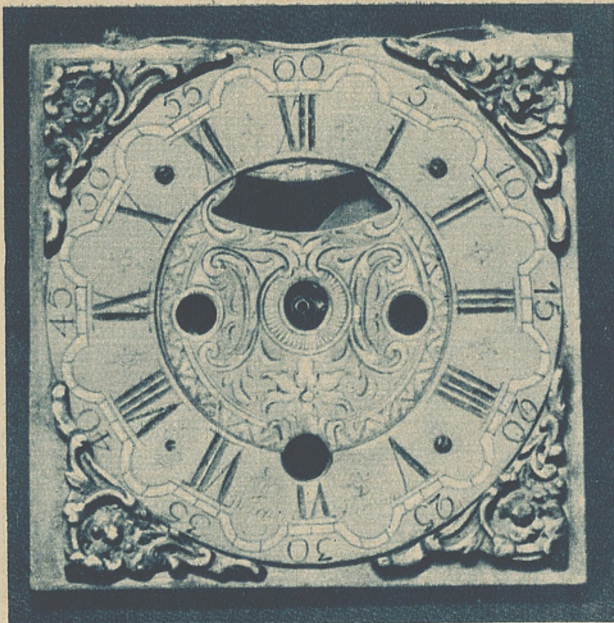
Warszawa miała także zegar wieżowy w XV w. *na ratuszu*, a w następnym wieku zastąpiono go nowym, jak świadczy o tem umowa z Pawłem z Przemyśla. W XVII w. zrobił nowy zegar na wieżę ratuszową w Warszawie *Jan Sulej, zegarmistrz warszawski* i ustawił go tam w r. 1622. Nie wiele wcześniej zawieszono zegar na wieży zegarowej świeżo zbudowanego *zamku królewskiego* w Warszawie.

Za panowania króla Jana III umieszczono zegary wieżowe *w Wilanowie* z dwoma dzwonami.

Ratusz poznański miał na swej głośnej wieży w wieku XVI zegar, dzieło Barthela Wolfa z Guben z podziałką na 24 godzin. Koło zegaru były wyma-

lowane cztery pory roku. Pożar zniszczył ratusz wraz z wieżą, raz za Zygmunta Starego, drugi raz za Jana Kazimierza. W odbudowanym ratuszu z końcem wieku XVII umieszczono na wieży cztery zegary słoneczne, a olbrzymi dzwon wydzwaniał godziny. Stary zegar z XVI w. został odnowiony w wieku XVIII po ponownem odbudowaniu głównej wieży, zniszczonej orkanem w w pierwszej połowie tego wieku. W r. 1913 został sprawiony nowy zegar w środkowej wieży wschodniej fasady. Oba zegary, stary i nowy, mają dzwony, które wydzwaniają godziny, najpierw starego, następnie nowego zegara. Nad nowym zegarem jest pomost, na którym o 12 godzinie w południe *wyskakują dwa kozły* i bodą się, jak to odbywało się już w XVI w.

Na *wczesne przyjęcie się zegarów z mechanizmem kółkowym* wskazuje istnienie zegarmistrzów. W Krakowie znany był Tomasz w r. 1412, który miał dom

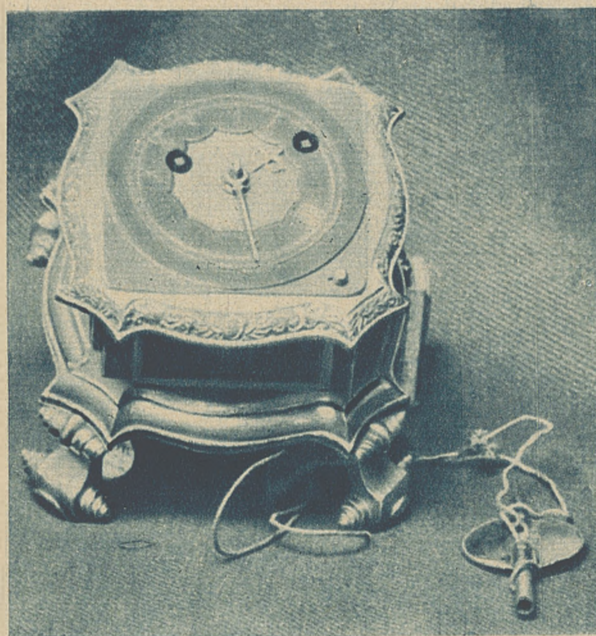
Zegar kafelkowy z XVIII wieku. Wyrób Weigarta z Tarnowa. (Z Muzeum Czapskich w Krakowie).

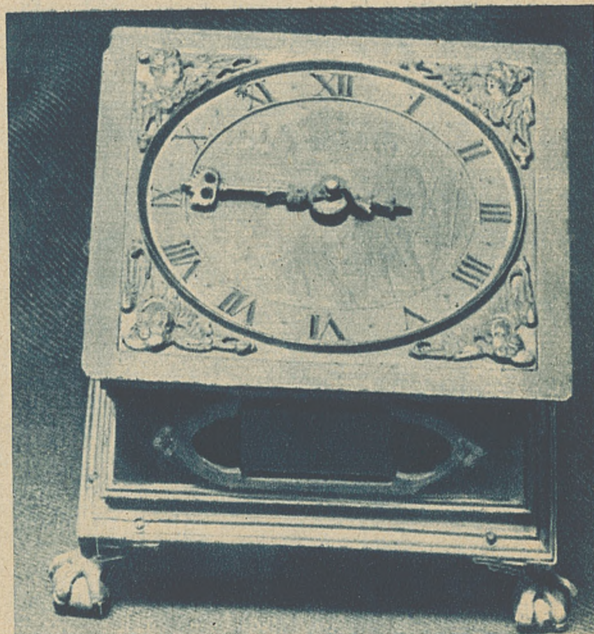
W Warszawie zegarmistrze jeszcze w r. 1750 nie stanowili własnego cechu, lecz należeli do cechu razem ze ślusarzami, puszkarzami, iglarzami i płatnerzami i dopiero w następnym roku oddzielili się i zawiązali swój własny cech. Wcześniej uczynili to zegarmistrze poznańscy, którzy już mieli własny statut w r. 1655.

Wynalazek wahadła przez Galileusza (XVII w.) i zastosowanie go do zegarów stanowi epokowe wydarzenie w rozwoju zegarmistrzostwa.

Oprócz zegarów wieżowych należy się wzmianka *zegarom astronomicznym.* Takiemi zegarami były, ze względu na ich specjalną konstrukcję i użytek, niektóre zegary wieżowe, np. Marjacki w Krakowie. Z powstaniem obserwatorjów astronomicznych, tam przewszystkiem mieszczą się zegary astronomiczne.

Prócz zegarów wieżowych i astronomicznych, zasługują na uwagę *zegary stojące i ścienne.* W skarbcu katedral-

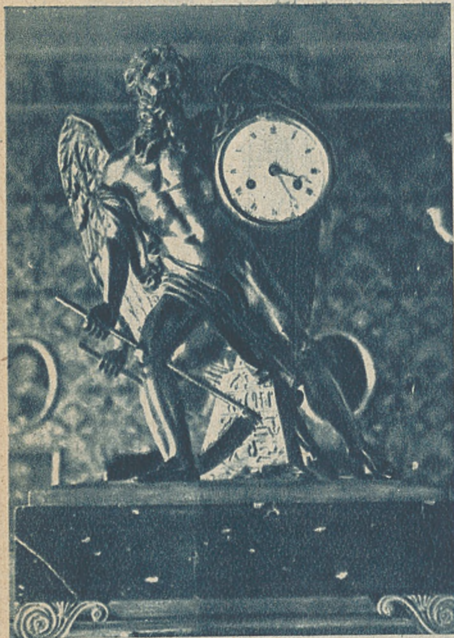

Zegar gdański barokowy z XVIII w. *Zegar kafelkowy z XVIII w. Wyrób ze Złoczowa.* *(Z Muzeum Czapskich w Krakowie).*

przy ulicy Grodzkiej, we Lwowie zajmował się zegarmistrzostwem płatnerz, Laurenty Hellenbasen w r. 1414, w N. Sączu w r. 1491 Jan Woszczak.

nym na Wawelu pokazują zegar stojący, ozdobny, *Zygmunta Starego,* podobno nawet przez niego złożony. Gabinet archeologiczny uniwersytetu

krakowskiego posiada zegar, który należał do Zygmunta Augusta, w kształcie wieży, bronzowy, złocony, z orłem Zygmuntowskim i Pogonią. Prawdopodobnie robił go zegarmistrz nadworny króla, Janusz. Nuncjusz Bongiovani widział na dworze tegoż króla *zegary wielkości człowieka, z figurami*. Zapewne figury te poruszał odpowiednio skonstruowany mechanizm. Znane bowiem były u nas i zagranicą zegary stojące (w. XVI—XVIII), a także ścienne (od XVIII w.) z mechanizmem obrazowym. Pol opisał w poemacie: „Hetmańskie Pacholę" okazały zegar stojący, z dworu hetmana Tarnowskiego (w. XVI). Zegar ten, prócz godzin, pokazywał obrazy z dziejów Starego i Nowego Zakonu. Zygmunt III Waza miał darować nuncjuszowi Gaetano zegar w kształcie świątyni, w której z uderzeniem godziny poruszała się procesja papieska. Zygmunt Waza miał też nadwornego zegarmistrza Francuza Piotra. Król jednak sam często, podobnie jak Zygmunt Stary, bawił się zegarmistrzostwem; było to upodobanie częste u ówczesnych monarchów. Warto też wspomnieć o *zegarach lustrzanych* w Wilanowie, roboty gdańskiej. Bardzo ciekawe zegary stojące z w. XVIII mieści zamek królewski w Warszawie. W sali rycerskiej jest zegar, dzieło Jakóba Monaldiego, rzeźbiarza króla Stanisława Augusta. Przedstawia starca dźwigającego na barkach glob ziemski, usiany gwiazdami, z kosą w prawej ręce, która jest wskazówką, a cyferblatem — równik niebieski ruchomy z cyframi. W ten sposób jest wyobrażony Chronos, t. j. czas. Podobne wyobrażenie czasu widzimy na zegarze w gabinecie marmurowym. Starzec trzyma kosę w prawej ręce jakby do żniwa, w lewej zegar, a z ramion wyrastają mu skrzydła.

Zegar bronzowy w Zamku Królewskim w Warszawie.

Kitowicz zanotował o zegarach ściennych, że były „po domach partykularnych, a najwięcej księżych i wzięły początek pod panowaniem Augusta III, majstrami ich byli młynarze Sasi, i choć to była sztuka podła z początku, jednak kosztowała do trzech czerwonych złotych, a potem spadła do sześciu złotych. Te zegarki drewniane były ścienne z wagami wiszącemi i dla zalecenia kunsztu miewały, acz nie wszystkie, przydaną do siebie kukułkę, swojem kukaniem wybijającemu godziny zegarowi odpowiadającą. Dzwonek bywał u nich pospolicie szklany z młotkiem drewnianym i dawał znak mocniejszy, milszy, niż gdzie był mosiężny".

Zegary szafkowe miewały mechanizm grający. Krasicki w satyrach pisze o kurantowym zegarze:

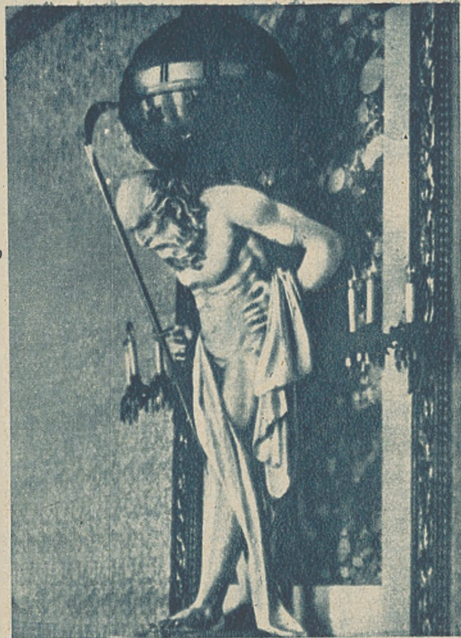
„Bije zegar kuranty, a misterne flety
Co kwadrans, co godzinę dudlą menuety".

Mickiewicz mówi w „Panu Tadeuszu" o zegarze, który wygrywał mazurek Dąbrowskiego, a Moniuszko stworzył nawet arję kurantową w „Strasznym Dworze"

Wszystkie te zegary: stojące, ścienne, szafkowe o różnym kształcie i rozmaicie zdobione, zależnie od kunsztu twórcy i stylu epoki, mieszczą się dzisiaj w licznych okazach, często świetnie zachowanych, po muzeach i zbiorach prywatnych.

Budziki, czyli ekscytarze, znano już w XVII w. Według djarjusza wyprawy wiedeńskiej, króla Jana III obudził przed bitwą o trzeciej w nocy ekscytarz.

Ciekawą jest rzeczą, że na kresach wschodnich używano jeszcze z końcem XVIII w. w życiu obozowem płonących sznurów (lontów) z węzłami do mierzenia czasu („Mohort" Pola).

Statua Chronosa. Rzeźba Monaldiego w Zamku Królewskim w Warszawie.

Kieszonkowe zegarki wynalazł Norymberczyk, Piotr Hele (1480—1542). Z powodu swego kształtu zwały się jajkami norymberskiemi. W Polsce zwano je pektoralikami. Nosili je u nas za czasów saskich ludzie zamożniejsi w kieszeniach, mężczyźni z taśmą, damy z wstążką; bywały bijące. Potem zaczęto używać do zegarków łańcuszków z przywieszonemi do nich dewizkami, czyli „wisiadłami" (brelokami); im więcej ich kto miał, tem bardziej był konsyderowany" (poważany). Łańcuszki noszono na wierzchu, zegarek wkładając za kontusz lub w stroju niemieckim do kieszonki u spodni. W wieku XIX i XX udoskonalono zegary i zegarki, których jest wiele rodzajów, zależnie od konstrukcji i zastosowania. Zegarmistrzostwo stanowi dziś poważną gałąź przemysłu w niektórych krajach. Największą sławą cieszą się *zegarki szwajcarskie*. Zdobyli ją *zegarmistrze polscy, osiedli w Genewie po r. 1831*. Bandurski, Czapek, Gostkowski i głośny Patek.

Zaczątki astrologji.

Już w bardzo dalekiej starożytności ludzie zaczęli rachować czas na podstawie zmian perjodycznych w ruchach ciał niebieskich. W tej dziedzinie najdostępniejsze do zaobserwowania było niewątpliwie stwierdzenie, że czas obiegu księżyca od pełni do pełni wynosi 28 dni. To też *pierwsza rachuba czasu opierała się na miesiącach księżycowych*. Taki miesiąc podzielono na 4 części, odpowiednio do 4 faz księżyca i tak powstało *pojęcie tygodnia*.

Dalsze obserwacje ciał niebieskich wykazały, że księżyc w ciągu jednego miesiąca obiega krąg *po linji pewnych gwiazdozbiorów*, że po tejsamej linji wędruje słońce w ciągu pewnego okresu, po którym na nowo rozpoczyna tęsamą drogę, a okres ten łączy się równocześnie z nawrotem do *tychsamych zmian w przyrodzie*, zaobserwowanych jeszcze w owych czasach, gdy formą organizacyjną pierwotnych ludów była dopiero horda. Te obserwacje ustaliły *pojęcie Zwierzyńca niebieskiego*, oraz *pojęcie roku*, jako *wyższej jednostki rachuby czasu*, dzielącej się odpowiednio do 12 znaków Zodjaku na 12 miesięcy. Wreszcie doprowadziły do *wykrycia planet*, jako przebiegających tesame kręgi, tylko w różnych okresach czasu. Tak rozwinęła się niegdyś *rachuba czasu, oparta o zasady astralne*.

Równocześnie wykryto, że pewne *stale powtarzające się zjawiska w przyrodzie*, jak n. p. początek wiosny czy zimy, długość dnia i nocy, pozostają *w związku czasowym ze stale powtarzającemi się zjawiskami na Zodjaku*. To wskazywało na *zależność pewnych zjawisk ziemskich od niebieskich* i w tem *dopatrywano się wpływu tych ostatnich na losy ziemi*.

Uogólnienie tych wpływów na *wszelkie przejawy ziemskie*, zwłaszcza na *losy człowieka*, tak bardzo zależnego od sił przyrody, przypisanie ciałom niebieskim decydującego wpływu na losy ludzkie, było naturalnem następstwem owych spostrzeżeń kosmograficznych, tembardziej, że były to czasy, gdy *religje totemistyczne zaczęły się przemieniać w astralne*, gdy z kultu świętych zwierząt ziemskich ludzkość przechodziła w kult zwierząt niebieskich, któremi zapełniała firmament, a które krążąc tam miarowo, stale, niezmiennie, jedne sprowadzając wiosnę na ziemię lub zimę, inne niosąc płodność ziemi — ujawniały swój wpływ na losy człowieka.

W ten sposób zrodziły się *zaczątki astrologji*.

Astrolog (według Rembrandta).

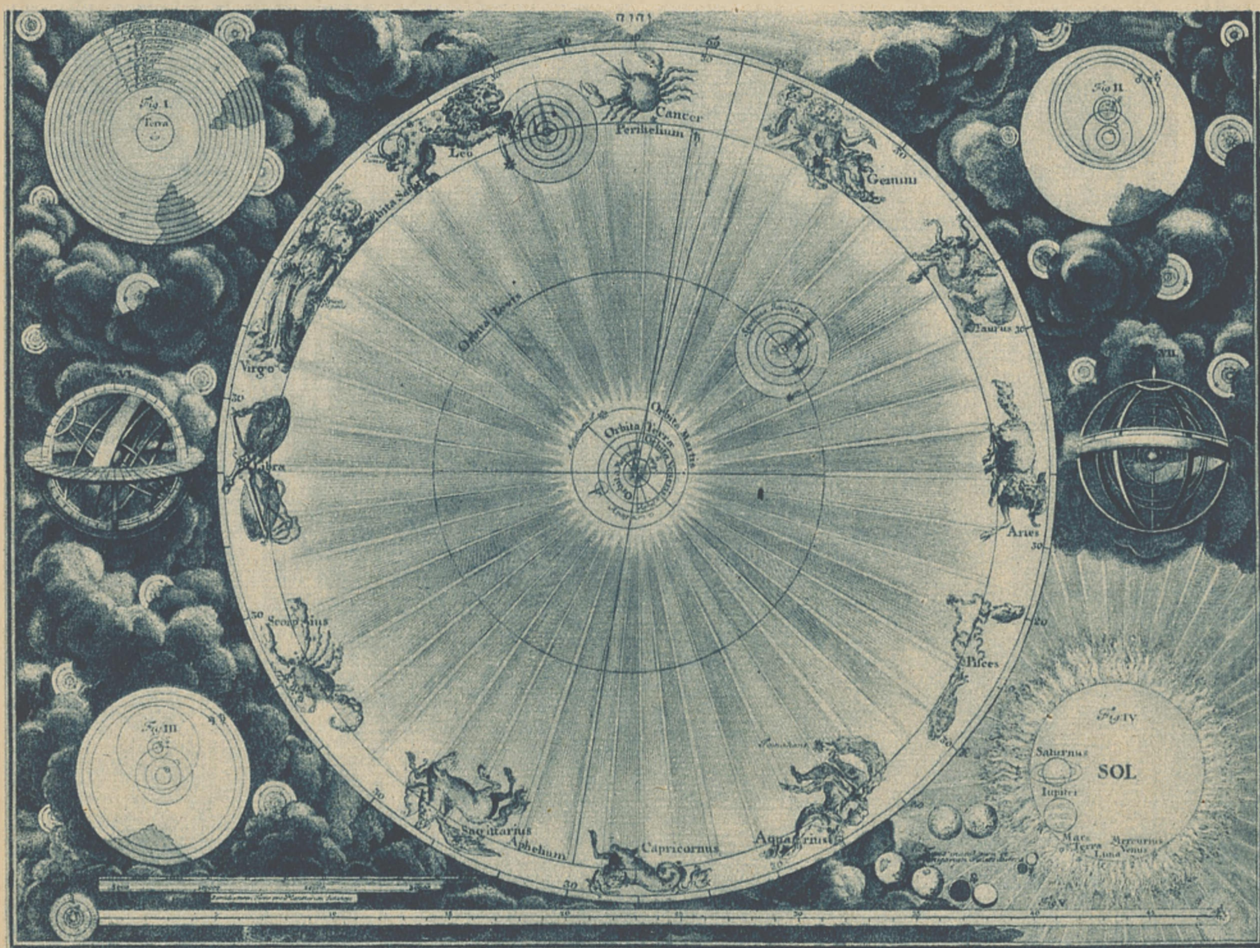
Alegorja Astrologji. (Z francuskiego manuskryptu z XVI wieku).

Mapa raju (Ze starego sztychu, według średniowiecznych wyobrażeń).

Wpływ planet.

System planetarny starożytności, odpowiednio do ówczesnego stanu kosmografji, opartej na zasadzie geocentrycznej, t. j. uznającej ziemię za środek wszechświata, obejmował ogółem 7 planet, do których zaliczano słońce i księżyc, jako ciała w sposób widoczny obiegające ziemię. Te 7 planet miało rządzić 7 dniami tygodnia, tak, że *każdy dzień pozostawał pod władzą i wpływami jednej planety*. Podział ten, oraz znaki konwencjonalne, jakiemi oznaczano planety, przedstawia się następująco:

Plan Wszechświata. (Według miedziorytu z „Bibja Sacra")

Słońce	☉	niedziela	*Merkury*	☿	środa
Księżyc	☾	poniedziałek	*Jowisz*	♃	czwartek
Mars	♂	wtorek	*Wenus*	♀	piątek
			Saturn	♄	sobota

Ostatnie 2 planety, odkryte w czasach nowożytnych, za starożytnym wzorem otrzymały znaki:

Uranus ⛢ *Neptun* ♆

Wpływ tych planet na losy człowieka zależnie od dnia jego urodzin, określiła astrologja następująco:

☉ Słońce (Niedziela).

Urodzeni w tym dniu dochodzą zwykle do wysokich i zaszczytnych stanowisk. Są odważni. Jeżeli poświęcają się naukom, zaznaczają się wybitnie. Jako przedsiębiorcy, przemysłowcy i kupcy mają w swych zamierzeniach powodzenie. Naogół wysuwają się na wybitne lub kierownicze pozycje. Znaczy się im długie życie. Mogą jednak doznać rozczarowań i popaść w zwątpienie.

☾ Księżyc (Poniedziałek).

Dla osób urodzonych w poniedziałek najlepsze korzyści daje zawód marynarzy, rybaków, aktorów, handlarzy, rękodzielników i służących. Może się jednak łatwo u nich rozwinąć próżność, chełpliwość i lenistwo. Lubią podróże, częste zmiany, łatwo ulegają nastrojom, ze szkodą dla zatrudnienia.

♂ Mars (Wtorek).

Urodzeni w tym dniu, odznaczają się naogół energją, ruchliwością, silnemi namiętnościami, żądzą czynów. Są odważnymi, śmiałymi, aż do zuchwalstwa. Łatwo wpadają w gniew i są skorzy do kłótni. Mają zamiłowanie do służby wojskowej, do broni, do polowań, ujawniają także zdolności do mechaniki, do kowalstwa i ślusarstwa, nadto z powodzeniem mogą być lekarzami, chemikami, aptekarzami i kucharzami. Łatwo jednak mogą się wypaczyć w bandytów i morderców.

☿ Merkury (Środa).

Osoby, urodzone we środę cechuje zręczność, obrotność, chytrość. Ich ruchliwość i spryt mogą im przynieść korzyści, ale mogą ich także wprowadzić łatwo na nieuczciwe drogi w interesach. Mogą się oni zaznaczyć jako mówcy, literaci, dziennikarze, podróżnicy, kupcy, oszuści i złodzieje.

♃ Jowisz (Czwartek).

Urodzeni w tym znaku mają zwykle dużo szczęścia w życiu, dochodzą do zaszczytów i bogactw, żyją długo. Cechuje ich poczucie sprawiedliwości, są miłośnikami przyrody. Mają skłonności do stanu duchownego, sędziowskiego i do sportów. Mogą stać się dobroczyńcami dla drugich, ale także łatwo mogą popaść w pychę i zarozumiałość.

♀ Wenus (Piątek).

Osoby urodzone w piątek odznaczają się pogodą i wesołem usposobieniem, zamiłowaniem do muzyki, poezji, sztuki, są skłonni do miłości i do małżeństwa. Mają powodzenie jako malarze, ogrodnicy, krawcy, fryzjerzy i sprzedawcy konfekcji damskiej. Łatwo stają się lekkomyślnymi i mogą popaść w brzydkie namiętności.

♄ Saturn (Sobota).

Urodzeni w sobotę wyróżniają się poważnem usposobieniem, wstrzemięźliwością w słowach, wytrwałością i uporem. Znaczy się im przeważnie wiele trosk i trudów i ciężka praca, zanim dojdą do celu. Przy braku dostatecznej energji mogą się łatwo zniechęcić, a wtedy stają się egoistami, skąpcami i tchórzliwymi. Mają skłonności do rolnictwa, rękodzieła, zwłaszcza stolarstwa i ciesielki. Mogą się także wyróżnić jako poważni badacze naukowi i filozofowie.

Wpływ zodjaku na organizm człowieka.

Konstelacje Zwierzyńca niebieskiego, rządzące 12 miesiącami roku i mające przez to wpływ na losy rodzących się pod ich panowaniem, miały jeszcze wedle starożytnych wierzeń astrologicznych zbiorowy wpływ na organizm każdego człowieka, a to w ten sposób, że każdej konstelacji podlegała inna część ciała ludzkiego. I tak:

Baran opiekował się głową i twarzą. *Byk* — szyją. *Bliźnięta* — ramionami. *Rak* — piersiami, płucami, żołądkiem i śledzioną. *Lew* — tułowiem i sercem. *Panna* — brzuchem i wnętrznościami. *Waga* — krzyżami, pośladkami i podbrzuszem. *Niedźwiadek* — narządami płciowemi. *Strzelec* — lędźwiami. *Koziorożec* — kolanami. *Wodnik* — goleniami i piszczelami. *Ryby* — nogami.

Konstelacje zodjakowe opiekowały się podlegającemi im częściami ciała ludzkiego, jednakże ta dobroczynna opieka wedle ustalonych wierzeń, zanotowanych już przez Ptolomeusza, mogła być paraliżowana przez księżyc, a to w ten sposób:

Jeżeli zraniona została czy uszkodzona część ciała, podlegająca wpływowi konstelacji, w której właśnie wtedy znajdował się księżyc, to wówczas nie tylko ustawał opiekuńczy wpływ konstelacji, ale nadto rana czy uszkodzenie stawało się szczególnie niebezpieczne. Należało zatem odpowiednio do wędrowania księżyca po Zodjaku szczególniej ochraniać kolejno odpowiednie części ciała. Tak n. p. gdy księżyc znajdował się w znaku Ryb, a ktoś zranił sobie wtedy nogę, to ta rana stawała się szczególniej niebezpieczną, gdy księżyc znajdował się w znaku Barana nie trzeba było narażać głowy, gdy w znaku Panny — nie trzeba było i t. d.

O skuteczności zaś onych wypraktykowanych wskazań snadnie każdy i dzisiaj przekonać się może, przestrzegając tychże przepisów.

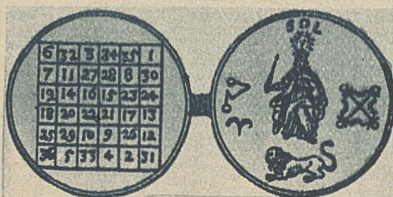
Magiczne kwadraty planet.

Już w starożytności przypisywano niektórym liczbom pewne mistyczne znaczenie i przez układanie ich w pewne grupy, oraz przez dopatrywanie się w tych grupach tajemniczego związku i przyczynowości próbowano rozwiązać różne zagadki przyrody i zagadnienia nadprzyrodzone. Ta kabalistyka liczb wyprodukowała i rozwinęła pojęcie t. zw. *kwadratów magicznych*, tj. kwadratów, w których polach rozmieszczane były liczby według pewnych prawideł. Ich typ stanowiły kwadraty, w których suma liczb w kolumnach poziomych i pionowych oraz wzdłuż przekątni była tasama. Takim kwadratom zaczęto przypisywać *znaczenie magiczne* i wtedy nabrały one *znaczenia talizmanów*.

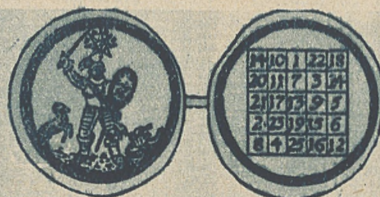
W średniowieczu alchemja i astrologja zaanektowały kabalistykę liczb do swoich praktyk, a astrologja wynalazła *ścisły związek między planetami, a pewnemi kwadratami magicznemi*. I tak też astrologiczne ustalały następujący porządek:

Saturn — kwadrat o 9 polach, *Jowisz* — o 16 polach, *Mars* — o 25 polach, *Słońce* — o 36 polach, *Wenus* — o 49 polach, *Merkury* — o 64 polach, *Księżyc* — o 81 polach.

Na tej zasadzie powstały *amulety planet*, które w pierwszej linji chroniły przed wpływami złych duchów, a następnie przynosić miały szczęście noszącym je. Chodziło tylko o to, aby posiadacz amuletu miał w nim kwadrat magiczny z ilością pól odpowiadającą planecie, pod której znakiem się urodził.

Amulet Słońca.

Amulet Marsa.

Amulet Merkurego.

Trójkąty żywiołów.

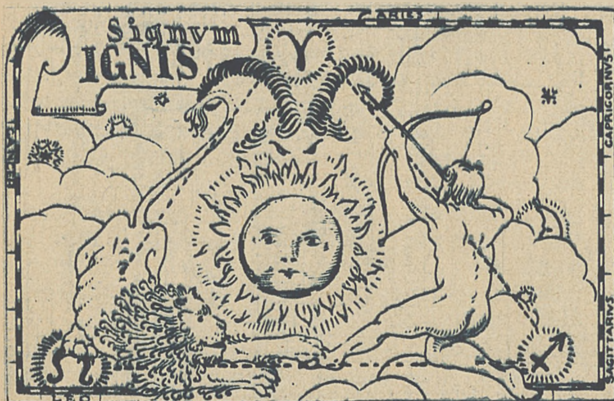
Obok wpływu planet na losy ludzkie, starożytna astrologja przypisywała takiesame wpływy, tylko w znaczniejszym jeszcze stopniu, wszystkim konstelacjom Zwierzyńca niebieskiego (Zob. Kalendarz I. K. C. z r. 1928). O losie człowieka decydowały więc w pierwszej linji wpływy konstelacji Zodjaku, panującej w czasie urodzin danej jednostki, przy uwzględnieniu wpływu planety rządzącej dniem urodzin, oraz planety znajdującej się w danej chwili w tejże konstelacji, a dalej wpływ księżyca, warunkowany jego mniejszem lub większem oddaleniem od konstelacji i częściowo od obu planet — w godzinie urodzin jednostki.

Niezależnie od tego jako czynnik rządzący losami ludzi uznano jeszcze *cztery żywioły*, odpowiednio do ówczesnych poglądów kosmogonicznych. Za żywioły te uważano w starożytności: *ogień, wodę ziemię i powietrze.* Ich sferę wpływów rozdzielono równomiernie między znaki Zodjaku i w ten sposób na szlaku rocznego obiegu słońca powstały *cztery trójkąty żywiołów*, mające decydować w ogólniejszych ramach o usposobieniach osób, urodzonych w granicach wpływów tych żywiołów.

Zodjak obejmuje następujących 12 konstelacji:

Baran	♈	*Lew*	♌	*Strzelec*	♐
Byk	♉	*Panna*	♍	*Koziorożec*	♑
Bliźnięta	♊	*Waga*	♎	*Wodnik*	♒
Rak	♋	*Niedźwiadek*	♏	*Ryby*	♓

Gwiazdozbiory te rozdzielone zostały między żywioły w następujący sposób:

Trójkąt ognia obejmuje urodzonych pod znakiem: *Barana* (21 marca do 21 kwietnia), *Lwa* (21 lipca do 20 sierpnia) i *Strzelca* (21 listopada do 20 grudnia). Urodzeni w zakresie sfery Ognia mają temperament choleryczny, są wybuchowi, ruchliwi, niespokojni, energiczni, cenią niezależność, są dumni aż do zarozumiałości. Łatwo wpadają w krańcowość. Powinni się wystrzegać zbyt raptownych czynów i szaleńczych zamysłów. Ich *szczęśliwe dni są:* Niedziela, wtorek i czwartek. *Liczby szczęśliwe:* 9, 1, 3 4. *Kamienie szczęśliwe:* Ametyst, granat, rubin. *Niebezpieczne dla nich choroby:* cierpienia serca, opłucny, febra, bóle głowy i skaleczenia.

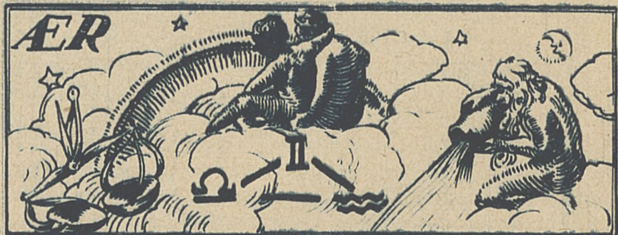
Trójkąt wody obejmuje urodzonych pod znakiem *Raka* (21 czerwca do 20 lipca), *Niedźwiadka* (21 października do 20 listopada) i *Ryb* (21 lutego do 20 marca). Urodzonych w tej sferze cechuje temperament flegmatyczny, są spokojni, wstrzemięźliwi, słabo reagujący, nierzadko bojaźliwi, kapryśni, ale także rozważni, przezorni, nieufni i o dużej dozie krytycyzmu. Są pessymistami, a w stosunku do osób zależnych od siebie są przeważnie despotyczni, aż do tyranji. Ich *szczęśliwe dni:* Poniedziałek, wtorek, piątek. *Szczęśliwe liczby:* 2 7, 9, 11. *Szczęśliwe kamienie:* Szmaragd, chryzolit, topaz. *Niebezpieczne choroby:* Cierpienia piersi, żołądka, choroby weneryczne, narośla, wodowstręt.

Trójkąt ziemi obejmuje urodzonych pod znakiem *Byka* (21 kwietnia do 20 maja), *Panny* (21 sierpnia do 20 września) i *Koziorożca* (21 grudnia do 20 stycznia). Są to przeważnie melancholicy, bardzo wrażliwi, mogą być jednak czasem upartymi i samodzielnymi. Są praktyczni, wytrwali, systematyczni, żądni dobrobytu, pomysłowi, ambitni, cierpliwi i oszczędni. Potrafią występować agresywnie, ale łatwo mogą popaść w przygnębienie i zniechęcenie. Ich *szczęśliwe dni:* Piątek, środa, sobota. *Szczęśliwe liczby:* 5, 6, 8. *Szczęśliwe kamienie:* Agat, jaspis, onyks. *Niebezpieczne choroby:* żołądka, przewodów pokarmowych, katar, reumatyzm, narośla, złamanie kości.

Trójkąt powietrza obejmuje urodzonych w znaku *Bliźniąt* (21 maja do 20 czerwca), *Wagi* (21 września do 20 października) i *Wodnika* (21 stycznia do 20 lutego). Zasadniczo są to sangwinicy, bardzo wrażliwi, serdeczni, wylani, przyjacielscy, ruchliwi, skłonni do uniesień, lubujący się w pracy umysłowej, wrażliwi na piękno, na sztukę i muzykę, rzutcy umysłowo, podatni do podejmowania badań naukowych. Ich *szczęśliwe dni:* Środa i piątek. *Szczęśliwe liczby:* 5, 6, 10. *Szczęśliwe kamienie:* Djament, szafir, beryl. *Niebezpieczne choroby:* nerwów, płuc, nerek, żółci, pęcherza, oraz kurcze.

XVIII. gabinet Rzeczypospolitej.

Zaprzysiężony w dniu 27 czerwca 1928 nowy gabinet. Na zdjęciu stoją (od strony lewej) min. komunikacji inż. Alfons Kühn, min. spraw wewn. jen. Sławoj Składkowski, min. skarbu Gabriel Czechowicz, min. spraw wojsk. marsz. Józef Piłsudski, min. ref. roln. Witold Staniewicz, min. handlu i przem. Eugenjusz Kwiatkowski, Prezydent Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki, min. robót publ. inż. Jędrzej Moraczewski, prez. min. Dr. inż. Kazimierz Bartel, min. roln. i dóbr państw. Karol Niezabytowski, min. poczt i tel. Bogusław Miedziński, min. sprawiedl. Aleksander Meysztowicz, min. pracy Dr. Stanisław Jurkiewicz, min. wyznań i oświaty Kazimierz Świtalski. — (Na fotografji brak min. spraw zagr. Augusta Zaleskiego).

Szematyzm państwa polskiego.

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ.

Ignacy Mościcki, wybrany dnia 1 czerwca 1926 r.

POPRZEDNI PREZYDENCI.

Gabrjel Narutowicz, wybrany dnia 9 grudnia 1922, † 16 grudnia 1922.

Stanisław Wojciechowski, wybrany dnia 20 grudnia 1922 r., ustąpił dnia 14 maja 1926 r.

PIERWSZY ZWIERZCHNIK PAŃSTWA.

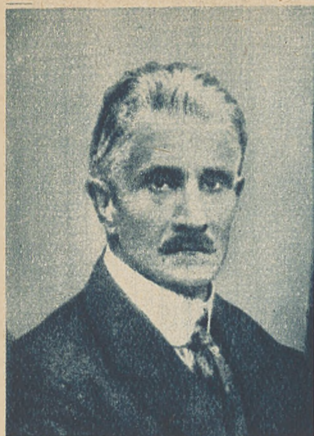
Józef Piłsudski. Po przejęciu władzy od Rady Regencyjnej dnia 14 listopada 1918 r., zatwierdzony przez Sejm dnia 20 lutego 1919, jako Naczelnik Państwa — do dnia 9 grudnia 1922.

DOTYCHCZASOWE GABINETY.

1) Za czasów okupacji:
12/XII. 1917—13/II. 1918 *Jana Kucharzewskiego*.
27/II—4/IV 1918 *Antoniego Ponikowskiego*.
4/IV—5/X 1918 *Jana Kantego Steczkowskiego*.
23/X—4/XI 1918 *Józefa Świerzyńskiego* (pierwszy gabinet bez aprobaty okupantów).
4/XI—14/XI 1918 tymczasowy gabinet (urzędniczy) kierowników ministerstw, pod przewodnictwem dra *Władysława Wróblewskiego*.

2) W Rzeczypospolitej:
17/XI 1918—16/I 1919 *Jędrzeja Moraczewskiego*.
16/I—9/XII 1919 *Ignacego Jana Paderewskiego*.
18/XII 1919—9/VI 1920 *Leopolda Skulskiego*.
23/VI—24/VII 1920 *Władysława Grabskiego*.
24/VII 1920—13/IX 1921 *Wincentego Witosa*.
19/IX 1921—3/VI 1922 *Antoniego Ponikowskiego*.
28/VI 1922—31/VII 1922 *Artura Śliwińskiego*.
31/VII 1922—14/XII 1922 *dra Juljana Nowaka*.
17/XII 1922—26/V 1923 *jen. Władysława Sikorskiego*.
28/V 1923—15/XII 1923 *Wincentego Witosa*.
20/XII 1923—13/XI 1925 *Władysława Grabskiego*.
20/XI 1925—5/V 1926 *Aleksandra Skrzyńskiego*.
10/V 1926—14/V 1926 *Wincentego Witosa*.
15/V 1926—4/VI 1926 *Kazimierza Bartla*.
8/VI 1926—24/IX 1926 *Kazimierza Bartla*.
27/IX 1926—30/IX 1926 *Kazimierza Bartla*.
1/X 1926—27 VI 1928 *Józefa Piłsudskiego*.
27/VI 1928 — *Kazimierza Bartla*.

Sejm i Senat.

Ignacy Daszyński
Marszałek Sejmu.

Juljan Szymański
Marszałek Senatu.

III. Sejm.

Obecny Sejm jest trzecim z rzędu od przywrócenia niepodległości Polski.

I Sejm: data wyborów 26. I. 1919, pierwsze posiedzenie 10. II. 1919, data rozwiązania 27. XI. 1922. Sejm rozwiązany został na mocy własnej uchwały.

II Sejm: data wyborów 5. XI. 1922, pierwsze posiedzenie 28. XI. 1922, data rozwiązania 28. XI. 1927.

III Sejm: data wyborów 4. III. 1928, pierwsze posiedzenie 27. III. 1928.

Prezydjum Sejmu:

Marszałek: *Daszyński* Ignacy.

Wicemarszałkowie: *Czetwertyński* Seweryn, *Dąbski* Jan, dr. *Marek* Zygmunt, *Woźnicki* Jan, dr. *Zahajkiewicz* Włodzimierz.

Sekretarze: *Fijałkowski* Władysław, *Karau* Jakób, dr. *Łodyka* Dmytro, dr. *Michalkiewicz* Mieczysław, *Piotrowski* Zygmunt, dr. *Rosmarin* Henryk, *Róg* Michał, *Urbański* Franciszek.

Stan liczbowy klubów przy końcu pierwszej sesji:

Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem — 122 posłów.
Związek Parl. Polskich Socjalistów — 63.
Wyzwolenie — 40.
Klub Narodowy — 37.
Ukraińsko-Białoruski Klub Sejmowy — 30.
Stronnictwo Chłopskie — 26.
P. S. L. „Piast" — 21.
Niemiecki Klub Parlamentarny — 19.
Chrześcijańska Demokracja — 15.
Narodowa Partja Robotnicza — 14.
Klub Ukr. Soc.-Radykalnej Parl. Reprezentacji — 8.
Komunistyczna Frakcja Poselska — 7.
N. P. R. Lewica — 5.
Białoruski Klub Chłopsko-Robotniczy — 5.
Klub Ukr.-Włoś.-Robotn. Soc. Zjedn. (Sel.-Rob.) — 4.
Związek Chłopski — 3.
Grupa Śląska Chrześć. Demokracji — 3.
Sel.-Rob. Lewica — 2.
Frakcja Niemieckich Posłów Socjalistycznych — 2
Bez zgłoszenia przynależności klubowej — 5.

II. Senat.

I Senat: data wyborów 12. XI. 1922, pierwsze posiedzenie 28. XI. 1922, data rozwiązania 28. XI. 1927.

II Senat: data wyborów 11. III. 1928, pierwsze posiedzenie 27. III. 1928.

Prezydjum Senatu.

Marszałek: *Szymański* Juljan.

Wicemarszałkowie: *Gliwic* Hipolit, *Hałuszczyński* Michał, *Posner* Stanisław.

Sekretarze: *Gołuchowski* Agenor, *Iżycki* Aleksander, dr. *Kamieniecki* Witold, dr. *Kopciński* Stefan, dr. *Schreiber* Dawid, *Wasiutyński* Bohdan.

Stan liczbowy klubów przy końcu pierwszej sesji.

Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem — 46 senat.
Klub Ukraiński — 12.
Związek Parl. Polskich Socjalistów — 10.
Klub Narodowy — 9.
Wyzwolenie — 7.
Klub Chrześć. Demokracji — 6.
Koło Żydowskie — 6.
Niemiecki Klub Parlamentarny — 5.
Klub Stronnictwa Chłopskiego — 3.
Narodowa Partja Robotnicza — 3.
Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast" — 3.
Ukr. Włość. Robot. Soc. Zjednoczenie — 1.

Najwyższe władze państwowe.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: Kancelarja cywilna, zamek, Tel. 136-34, 136-37. Dni przyjęć: poniedziałki, środy i piątki, w godzinach 11½—2 w południe.

Prezydjum Rady min.: Pałac Namiest. Krakowskie Przedmieście 46/48, tel. 310—310-11.

Ministerstwo spraw zagranicznych: Wierzbowa 1, tel. 413-50, 413-57, 414-50, 414-56.

Ministerstwo spraw wewnętrznych: Nowy Świat 69, telefon 62-50.

Ministerstwo skarbu: Rymarska 3/5, telefon Centrala Min. skarbu 314-36, 314-37, 318-30, 318-31.

Ministerstwo spraw wojsk.: Nowowiejska 5, telefon 272-51

Ministerstwo sprawiedliwości: Długa Nr. 7, telefon 28-67.

Ministerstwo wyznań rel. i ośw. publ.: Bagatela 12, telefon 78-39.

Ministerstwo rolnictwa i D. P.: Pałac Prymasowski, Senatorska 15, tel. 39-01.

Ministerstwo reform rolnych: Pl. Dąbrowskiego 5. telefon 60-95.

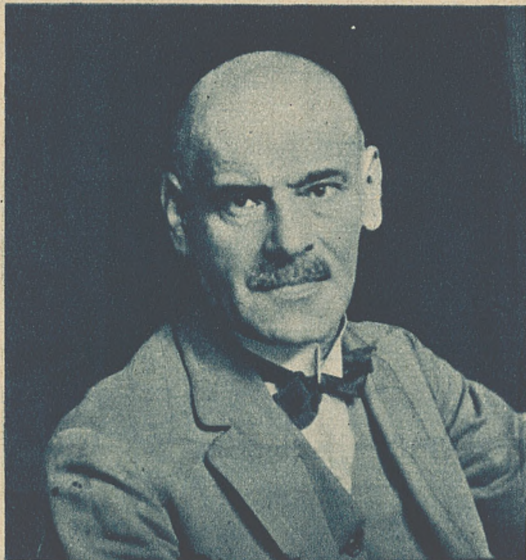
Ministerstwo komunikacji: Nowy Świat 14, tel. 2-60 do 2-68, 2-70—2-78.

Ministerstwo poczt i telegraf.: Pl. Napoleona 8, tel. 318, 40—312-46.

Rezydencja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.
Zamek królewski w Warszawie.

Ministerstwo robót publ.: Kredytowa 9, telefon 314-12 do 314-17.
Ministerstwo przemysłu i handlu: Elektoralna 2, tel. Centrala Min. przem. i han. 312-45—312-49, 412-60—412-64.
Ministerstwo pracy i O. S.: Pl. Dąbrowskiego 1, tel. 316-84
Najwyższa Izba kontroli państwa: Żórawia 44, telefon 505-50 do 505-75, 505-77.
Generalna dyrekcja służby zdrowia: Nowowiejska 89, telefon 48-30.
Generalna dyrekcja monopolu tytoniowego: Nowy Świat 4, tel. 77-51.
Generalna dyrekcja loterji państwowej: Nowy Świat 70, telefon 45-71.
Główna komenda policji państwowej: Nowy Świat 67, telefon 86-27, 76-26.
Główny urząd likwidacyjny: Foksal 3, tel. 35-14. 35-38.
Główny urząd statystyczny: Al. Jerozolimska 32, tel. 316-35, 55-85.
Główny zarząd drukarń państwowych: Miodowa 22, telefon 67-86.

Dr. Stanisław Wróblewski, Prez. Najw. Izby Kontroli

Główny urząd ziemski: Ujazdowska 7, tel. 75-55.
Główny urząd probierczy: Złota 22, tel. 69-28.
Monitor Polski: Miodowa 22, tel. 4405.
Polski Bank: Bielańska 10/12, telefon 88-81, 37-87.
Prokuratorja generalna Rzplitej: Leszno 5, tel. 101-15 do 101-17.
Urząd emigracyjny: Królewska 23, telefon 317-15.
Urząd patentowy: Elektoralna 2, telefon 110-16.
Sejm i Senat: Wiejska 4/8.

Władze rządowe polskie w Gdańsku.

I. Gen. kom. Rzpltej Polskiej, Delbrueckallee 3.

Oddziały Gen. Komisarjatu:

Biuro paszportowe: Neugarten 27.
Dział spr. wojsk.: Neugarten 27.
Zastępstwo Gen. Prokuratorji: Neugarten 27.
Urząd marynarki handlow.: Nowy Port, tel. 39-58.
Urząd handlu zagr.: Neugarten 27.
Oddział adm. majątku państw.: Neugarten 27.
Oddział dla spraw administracyjnych: Munitionshof — („Wisloujście").
Polska Kasa Rządowa: Reitbahn 4.
Nacz. insp. ceł na obszar w. m., Neugarten 27.
II. Dyrekcja kolei państw.: Olivaertor 2-4.
III. Polska Dyrekcja poczt. i telegr.: Telef. 39-48, 39-49.

Dr. Henryk Strasburger
gen. komisarz Rzeczypospolitej w Gdańsku.

Dr. Władysł. Jaroszewicz
wojewoda grodzki w m. stoł. Warszawie.

Urzędy wojewódzkie.

Województwo warszawskie.

Wojewoda Kaz. Twardo
Urząd wojewódzki — Warszawa.

Województwo białostockie.

Wojewoda Andrzej Kirst
Urząd wojewódzki — Białystok.

Województwo kieleckie.

Wojew. Władysł. Korsak
Urząd wojewódzki — Kielce.

Województwo krakowskie.

Wojew. Ludw. Darowski
Urząd wojewódzki — Kraków.

Województwo lubelskie.

Wojew. Ant. Remiszewski
Urząd wojewódzki — Lublin

Województwo lwowskie.

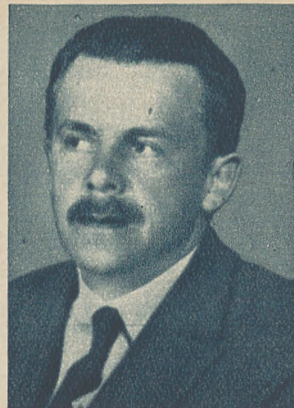
Woj. Mich. Gołuchowski
Urząd wojewódzki — Lwów.

Województwo łódzkie.

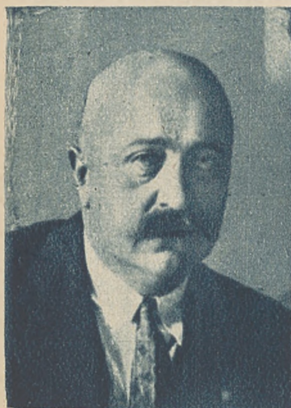
Woj. Władysł. Jaszczołt
Urząd wojewódzki — Łódź.

Województwo nowogródzkie

Woj. Zygm. Beczkowicz
Urząd wojewódzki — Nowogródek

Województwo poleskie.

Wojew. Jan Krachelski
Urząd wojewódzki — Brześć n. B.

Województwo pomorskie.

Kierownik Wiktor Lamot
Urząd wojewódzki — Toruń.

Województwo poznańskie

Woj. P. Dunin-Borkowski
Urząd wojewódzki — Poznań.

Wojew. stanisławowskie.

Wojew. Dr. K. Morawski
Urząd wojewódzki — Stanisławów.

Województwo śląskie.

Woj. Dr. Mich. Grażyński
Urząd wojewódzki — Katowice.

Województwo tarnopolskie.

Wojew. M. Kwaśniewski
Urząd wojewódzki — Tarnopol.

Województwo wileńskie.

Woj. Wład. Raczkiewicz
Urząd wojewódzki — Wilno.

Województwo wołyńskie.

Wojew. Henryk Józefski
Urząd wojewódzki — Łuck.

SEJMIKI, STAROSTWA GRODZKIE, MAGISTRATY.

Sejmiki wojewódzkie wraz z wyłonionemi przez nie wydziałami wojewódzkiemi istnieją dotychczas w *Poznaniu* i *Toruniu*. W pozostałych województwach istnieją, względnie organizują się *Rady wojewódzkie*, które wyłaniają z siebie *Wydziały wojewódzkie*.

Sejmiki powiatowe istnieją we wszystkich powiatach samorządowych, z wyjątkiem powiatów południowych, w których istnieją *Rady powiatowe*. Rady miejskie o kompetencji równej sejmikom powiatowym istnieją w 14 miastach, stanowiących powiaty miejskie, *Wydziały powiatowe* istnieją we wszystkich powiatach. Magistraty o uprawnieniach powiatowych istnieją w 14 powiatach miejskich.

Starostwa grodzkie istnieją w Warszawie 3, a po jednem w miastach: Kraków, Lwów, Łódź, Lublin, Białystok, Wilno, Częstochowa, Sosnowiec. Razem 11. Nadto w 6 miastach, stanowiących powiaty miejskie, obowiązki starostów grodzkich pełnią prezydenci miasta. Są to miasta: Toruń, Grudziądz, Poznań, Bydgoszcz, Inowrocław, Gniezno.

Rad miejskich i *magistratów* (oprócz m. Warszawy i rad miejskich powiatów grodzkich) istnieje 611.

WŁADZE BEZPIECZEŃSTWA.

W każdem województwie istnieje 1 *komenda wojewódzka policji państwowej*. Komendom tym podlega ogółem 235 komend powiatowych P. P. i 11 komend miejskich P. P. *Komisarjatów policji* jest ogółem 159, posterunków policji 3178.

Na Śląsku policja jest autonomiczna. Na czele stoi główna komenda policji śląskiej, zależna od wojewody. Podlega jej 8 komend powiatowych i 3 komendy miejskie. Na Śląsku jest 32 komisarjatów policji i 131 posterunków.

OKRĘGOWE IZBY KONTROLI.

1) **Warszawska** (dla województw: warszawskiego, białostockiego i łódzkiego)
2) **Kielecka** (dla woj. kieleckiego i lubelskiego)
3) **Brzeska** (dla woj. poleskiego i wołyńskiego)
4) **Wileńska** (dla woj. wileńskiego i nowogrodzkiego)
5) **Krakowska** (dla woj. krakowskiego)
6) **Lwowska** (dla woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego)
7) **Poznańska** (dla woj. poznańskiego i pomorskiego)
8) **Katowicki urząd kontroli państwowej** (dla woj. śląskiego)

SĄDY.

1) **Sąd Najwyższy** — Warszawa (Pl. Krasińskich 5).
2) **Sądy Apelacyjne:** I Warszawa, II Lublin, III Wilno, IV Kraków, V Lwów, VI Poznań, VII Toruń, VIII Katowice.
3) **Sądy okręgowe:** ogółem 51. Z tego w okręgu sądu apel. Warszawskiego — 13, lubelskiego — 6, wileńskiego — 4, krakowskiego — 6, lwowskiego — 11, poznańskiego — 5, toruńskiego — 4, katowickiego — 2.
4) **Sądy powiatowe:** ogółem 256 w b. zaborze austrjackim i niemieckim.
5) **Sądy pokoju:** ogółem 393 w b. zaborze rosyjskim.

Prokuratorów sądów apelacyjnych jest 8 (przy każdym sądzie apelacyjnym), prokuratorów sądów okręgowych jest 51 (przy każdym sądzie okręgowym).

IZBY SKARBOWE.

Białystok	— prezes	*Franc* August
Brześć n/B.	— „	*Mańkowski* Wiktor
Grudziądz	— „	*Brzecki* Michał
Kielce	— prezes	*Kościelski* Józef
Kraków	— „	Dr. *Greger* Józef
Lublin	— „	Dr. *Tomkiewicz* Edward
Lwów	— „	Dr. *Polak* Tadeusz
Łódź	— „	*Towarnicki* Leon
Łuck	— „	*Grażewicz* Wiktor
Poznań	— „	*Naruszewicz* Mieczysław
Warszawa	— „	*Góra* Karol
Wilno	— „	*Malecki* Jan

Wydział skarbowy:

Katowice — prezes Dr. *Bielak* Michał.

DYREKCJE KOLEJOWE.

Gdańska: prezes inż. Tadeusz *Czarnowski*, wiceprezes *Okołowicz*.

Katowicka: prezes inż. Bogumił *Dobrzycki*, wiceprezes Mieczysław *Niebieszczański*.

Krakowska: prezes inż. Karol *Barwicz*, wiceprezes Ferdynand *Gisman*.

Lwowska prezes inż. Paweł Prachtel *Morawiański*, wiceprezes Zygmunt *Swaton*.

Poznańska: prezes inż. Stanisław *Ruciński*, wiceprezes Witold *Wyszyński*.

Radomska: prezes inż. Seweryn *Andrzejewski*, wiceprezes Aureli *Rybicki*.

Stanisławowska: prezes inż. Stefan *Wiktor*, wiceprezes Jakób *Grauer*.

Warszawska: prezes inż. Witold *Bieniecki*, wiceprezes Edward *Ziętkiewicz*.

Wileńska: prezes inż. Juljan *Staszewski*, wiceprezes Bohdan *Cywiński*.

DYREKCJE POCZT I TELEGRAFÓW.

I. Warszawska	IV. Krakowska	VII. Bydgoska
II. Lubelska	V. Lwowska	VIII. Katowicka
III. Wileńska	VI. Poznańska	IX. Gdańska

W obrębie tych Dyrekcji istnieje 1601 urzędów pocztowych, 1550 agencji pocztowych i 206 agencji pośredniczych.

DYREKCJE CELNE.

1) Warszawa.	3) Poznań.	5) Wilno.
2) Mysłowice.	4) Gdańsk.	6) Lwów.

Urzędów celnych jest 228, z czego wewnątrz kraju 35, a 193 na granicach państwa. Z ogólnej liczby przypada na dyrekcję celną warszawską — 16 urzędów celnych, mysłowicką — 58, poznańską — 75, wileńską — 13. lwowską — 26, gdańską — 21.

Inspektoratów okręgowych straży celnej jest 5: w Ciechanowie (mazowiecki), Czersku (pomorski), Poznaniu (wielkopolski), Mysłowicach (śląski) i we Lwowie (małopolski).

Inspektoratów straży celnej jest 21.

Komisarjatów straży celnej jest 84.

Placówek straży celnej (na granicy niemieckiej i czeskiej) 768.

DYREKCJE LASÓW PAŃSTWOWYCH.

I. Warszawska	V. Łucka	VIII. Poznańska
II. Siedlecka	VI. Radomska	IX. Bydgoska
III. Wileńska	VII. Lwowska	X. Toruńska
IV. Białowieska		

Nadleśnictw jest 349 tj. na każdą Dyrekcję przypada od 26 do 46.

DYREKCJE DRÓG WODNYCH.

1) **Warszawska:** Warszawa, Jasna 10 (Wisła od ujścia Kamiennej do Włocławka, Bug, Narew).
2- **Wileńska:** Wilno, Bernardyński Zaułek 8, (cały system żeglugowy i spławny Niemna i Prypeci).
3) **Toruńska:** Toruń, Bydgoska 22, (Wisła od Włocławka do ujścia).

4) **Krakowska:** Kraków, Rynek gł. (Wisła do Kamiennej, część Przemszy, część Sanu).

Zarządów dróg wodnych jest 18. Z tego przypada: na dyrekcję warszawską — 5, wileńską — 7, toruńską — 3, krakowską — 3.

WYŻSZE URZĘDY GÓRNICZE.

1) Warszawa, 2) Kraków, 3) Katowice.

Okręgowych urzędów górniczych jest 12 (tj. po 4 na terytorjum każdego wyższego urzędu górniczego).

OKRĘGOWE URZĘDY ZIEMSKIE.

1) Warszawa.	9) Kraków.
2) Piotrków.	10) Lwów.
3) Kielce.	11) Łuck.
4) Lublin.	12) Brześć n/B.
5) Białystok.	13) Grodno.
6) Poznań.	14) Wilno.
7) Grudziąc.	15) Stanisławów.
8) Katowice.	16) Tarnopol.

Szematyzm wyznaniowy.

KOŚCIÓŁ RZYMSKO-KATOLICKI.

Obrządek łaciński.

Nuncjatura Stolicy Apostolskiej w Polsce: Warszawa, Aleja Batorego (Szucha) 10. Nuncjusz: X. Dr. Franciszek *Marmaggi*.

I. Prowincja kościelna gnieźnieńsko-poznańska: Obejmuje archidiecezję gnieźnieńską i poznańską z diecezjami chełmińską i włocławską.

1) *Archidiecezja gnieźnieńsko-poznańska:* Arcybiskup metropolita gnieźnieński i poznański, prymas Polski: ks. kardynał dr. August *Hlond*.

Sufragan gnieźnieński: ks. Antoni *Laubitz*.

Sufragan poznański: ks. dr. Karol *Radoński*.

2) *Diecezja chełmińska z rezydencją w Pelplinie:* Biskup chełmiński, ks. dr. Stanisław *Okoniewski*.

Sufragan: ks. *Dominik* Konstanty.

3) *Diecezja włocławska:* Biskup włocławski: ks. dr. Władysław *Krynicki*.

Sufragan: ks. dr. Wojciech *Owczarek*, biskup tyt. askalonitański.

II. Prowincja kościelna warszawska: Obejmuje archidiecezję warszawską z diecezjami płocką, sandomierską, lubelską, siedlecką czyli podlaską i łódzką.

1) *Archidiecezja warszawska:* Arcybiskup metropolita warszawski ks. dr. Aleksander *Kakowski*, kardynał.

Sufragani: ks. dr. Stanisław *Gall*, biskup tyt. halikarnaski, biskup polowy W. P.; ks. dr. *Szlagowski* Antoni, biskup Irenopolitański.

2) *Diecezja płocka:* Biskup płocki ks. Antoni Juljan *Nowowiejski*.

Sufragan ks. *Wetmański* Leon.

3) *Diecezja sandomierska:* Biskup sandomierski ks. Marjan Józef *Ryx*.

Sufragan ks. Paweł *Kubicki*, biskup tyt. chanaleński.

4) *Diecezja lubelska:* Biskup lubelski ks. Marjan Leon *Fulman*.

Sufragan ks. Adolf Józef *Jełowicki*, biskup tyt. lorymeński.

5) *Diecezja siedlecka*, czyli podlaska (z siedzibą w Siedlcach): Bisku podlaski ks. Henryk *Przeździecki*.

Sufragan ks. dr. Czesław *Sokołowski*, biskup tyt. pentakomeński.

6) *Diecezja łódzka:* Biskup łódzki ks. Wincenty *Tymieniecki*.

Sufragan ks. *Tomczak*.

III. Prowincja kościelna krakowska: Obejmuje archidiecezję krakowską z diecezjami: częstochowską katowicką, kielecką i tarnowską.

1) *Archidiecezja krakowska:* Książę arcybiskup-metropolita krakowski ks. dr. Adam *Sapieha*.

Sufragan ks. dr. Stanisław *Rospond*.

Siedziba Księdza Prymasa Polski w Poznaniu. W kole ks. kard. dr. August Hlond, Prymas Polski.

2) *Diecezja częstochowska:* Biskup częstochowski ks. dr. Teodor *Kubina.*

3) *Diecezja katowicka:* Biskup śląski ks. Arkadjusz *Lisiecki.*

4) *Diecezja kielecka:* Biskup kielecki ks. Augustyn *Łosiński.*

5) *Diecezja tarnowska:* Biskup tarnowski ks. dr. Leon *Wałęga.*

Sufragan ks. dr. Edward *Komar.*

IV. Prowincja kościelna lwowska: Obejmuje archidiecezję lwowską z diecezjami przemyską i łucką.

1) *Archidiecezja lwowska:* Metropolita arcybiskup lwowski ks. dr. Bolesław *Twardowski.*

Sufragan ks. dr. Franciszek *Lisowski.*

2) *Diecezja przemyska:* Biskup przemyski ks. Anatol *Nowak.*

Sufragan ks. Karol *Fischer*, biskup tyt. mallijski.

3) *Diecezja łucka*: Biskup łucki ks. Adolf *Szelążek.* Sufragan ks. *Walczykiewicz* Stefan.

V. Prowincja kościelna wileńska: Arcybiskup wileński ks. Romuald *Jałbrzykowski.*

Sufragan ks. Kazimierz Mikołaj *Michalkiewicz*, biskup tyt. tyatyryjski.

Przebywa w Wilnie ks. dr. Władysław *Bandurski*, biskup tyt. cydonyjski.

2) *Diecezja łomżyńska:* Biskup łomżyński ks. Stanisław *Łukomski.*

3) *Diecezja pińska:* Biskup piński ks. Zygmunt *Łoziński.*

Kurja polowa biskupia W. P.

Biskup polowy: ks. dr. Stanisław *Gall.*

Katedra w Wilnie.

OBRZĄDKI WSCHODNIE.

Prowincja kościelna grecko-katolicka.

1) *Archidiecezja lwowska:* Arcybiskup lwowski obrz. gr. kat. z rezydencją we Lwowie: ks. Andrzej *Szeptycki.*

Sufragan: *vacat.*

2) *Diecezja przemyska*: Biskup obrz. gr. kat. z rezydencją w Przemyślu, ks. Józafat Józef *Kocyłowski.*

Sufragan ks. Grzegorz *Łakota.*

3) *Diecezja stanisławowska:* Biskup obrz. gr. kat. z rezydencją w Stanisławowie, ks. Grzegorz *Chomyszyn.*

Archidiecezja ormiańsko-katolicka: Arcybiskup metropolita ormiański z rezydencją we Lwowie, ks. dr. Józef *Teodorowicz.*

Ks. Metrop. A. Szeptycki

arcybiskup lwowski, obrz. grecko-katolickiego.

Kościół prawosławny.

Głową kościoła prawosławnego w Polsce jest metropolita warszawski, wołyński i wszechpolski, *Djonizy*, zarazem archimandryta Poczajowskiej Ławry (Warszawa, Praga, Zygmuntowska 18).

Diecezje:

1) grodzieńska — biskup *Aleksy* (Gromadzki).

2) wileńska — arcybiskup wileński i lidzki *Teodozjusz*,

3) poleska — biskup poleski i piński *Aleksander* (Inozencew).

4) warszawsko-chełmska.

5) wołyńska.

Biskupi sufragani:

1) diecezji wołyńskiej — *Simon*, biskup krzemieniecki.

2) diecezji warszawskiej *Antonjusz*, biskup lubelski.

Seminarjum duchowne 10-klasowe: 1) w Krzemieńcu, 2) w Wilnie.

W armji polskiej naczelnym kapelanem wyznania prawosławnego jest ks. protoprezbiter (infułat) Bazyli *Martysz* (w randze pułkownika).

Metropolita Dyonizy

Zwierzchnik kościoła prawosławnego w Polsce,

Kościół ewangelicki.

1) *Kościół ewangelicki augsburskiego wyznania* (luterski), z konsystorzem w Warszawie. Superintendent ks. Juljusz *Bursche.*

2) *Kościół ewangelicki unijny* (połączenie administracyjne luterskiego i kalwińskiego kościoła) z konsystorzem w Poznaniu. Superintendent ks. dr. *Blau.*

3) *Kościół ewangelicki wyznania augsburskiego i helweckiego* (kalwińskiego) w Małopolsce z konsystorzem w Stanisławowie. Superintendent ks. dr. *Zöckler.*

4) *Kościół ewangelicki kalwińskiego wyznania* z konsystorzem w Warszaiwe. Superintendent ks. *Semadeni.*

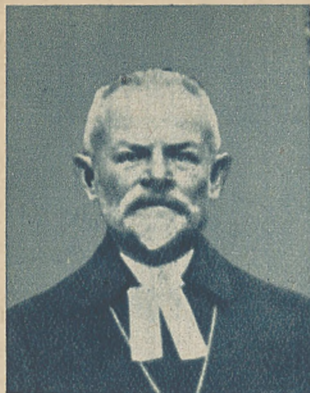
5) *Kościół ewangelicki kalwińskiego wyznania* z konsystorzem w Wilnie. Superintendent ks. *Jastrzembski.*

6) *Kościół ewangelicki unijny na Śląsku* z konsystorzem w Katowicach (utworzony na podstawie konwencji genewskiej). Prezydent kościoła ks. dr. *Voss.*

7) *Kościoły staroluterskie* w b. dzielnicy, pruskiej z centralą w Poznaniu.

Pozatem są w Polsce:

Baptyści i ewangeliczni chrześcijanie (sztundyści, przeważnie na kresach wschodnich), tworzący razem wspólną organizację.

Ks. biskup Jul. Bursche
Superintendent kościoła ewangel.

Dla *armji* utworzyło M. S. Wojsk. dla około 4% ewangelików następujące etapy kapelanów w czasie pokoju:

Po 1 naczelnym kapelanie w randze pułkownika, wyznania ewang.-augsb., ewang.-reform. i ewang.-unijnego przy M. S. Woj., po 1 kapelanie w 7 okręgach korpusów; mianowicie: w Warszawie, Grodnie, Łodzi, Krakowie, Lwowie, Poznaniu i Toruniu.

Naczelnym kapelanem wyznania ewang.-augsb. w Warszawie jest ks. senior pułk. *Paszko* Ryszard, wyznania ew.-ref. ks. sen. płk. *Szefer* Kaz. w Warszawie. Szefem duszpasterstwa ewangelickiego okręgu korpusu Nr. V. w Krakowie, a faktycznie dla całej Małopolski i Śląska jest ks. proboszcz ppułk. *Grycz* Karol, dla okręgu korpusu Nr. VII. w Poznaniu, a faktycznie dla całej Wielkopolski — ks. proboszcz ppułk. *Mamica* Józef, w Grodnie dla Wileńszczyzny ks. *Hause* Paweł.

Muftjat muzułmański.

Siedzibą muftjatu jest Wilno.

Mufti: dr. Jakób *Szymkiewicz*.

Muftjat obejmuje *20 parafij*, ilość muzułmanów w Polsce wynosi *około 6000 osób*.

Hachamat Karaimów.

Hacham w Trokach: *Szuraj bej Szapszał*, tytularny hacham taurydzko-odeski.

Ustrój wyznania Karaimów w Polsce jest autokefaliczny.

Do hachamatu należą *4 gminy:* w Trokach, Wilnie, Łucku i Haliczu.

Gminy wyznaniowe żydowskie.

Na podstawie ustawy o organizacji gmin wyznaniowych żydowskich z dnia 7 lutego 1919 r. i rozp. Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 października 1927 r. o uporządkowaniu stanu prawnego organizacji gmin wyznaniowych żydowskich (Dz. U. R. P. Nr. 911), należy do zadań gmin żydowskich zaspakajanie potrzeb religijnych swoich członków, tudzież utrzymywanie i popieranie swoich religijnych, naukowych i dobroczynnych zakładów.

Fundusze na opędzenie wydatków, połączonych z temi zadaniami, uzyskuje gmina żydowska przez nakładanie na swych członków podatku wyznaniowego, oraz pobieranie zatwierdzonych przez władzę państwową opłat od rzezi i taks cmentarnych.

Oganizacja i działalność gmin żydowskich ustaloną jest w ustawie z dnia 14 października 1927 r., która wprowadza powszechne prawo głosowania do rad gminnych, względnie zarządów gmin żydowskich z tem, że z wyjątkiem kobiet uprawione są do głosowania przy wyborach osoby, które ukończyły 25 lat życia, mieszkające w obrębie danej gminy żydowskiej bez przerwy przynajmniej przez jeden rok.

Szkolnictwo.

Na czele administracji szkolnej stoi minister Wyz. Rel. i Oś. Publ. (Bagatela 12, II p.).

Ministrem obecnie jest Dr. *Kazimierz Świtalski*.

Ministerstwu są podległe kuratorja szkolne, dotychczas terytorjalnie mniej więcej pokrywające się z województwami.

Osobną organizację stanowi t. zw. Fundacja Liceum Krzemienieckiego, obejmująca rozległe dobra i utrzymującą z dochodów, płynących z tych dóbr, szereg szkół.

W skład ministerstwa wchodzi *6 departamentów:*

1) Departament ogólny;
2) Departament szkolnictwa ogólno-kształcącego;
3) Departament szkolnictwa zawodowego;
4) Departament nauki i szkół wyższych;
5) Departament sztuki;
6) Departament wyznań religijnych.

Przy ministerstwie istnieją *pracownie:* humanistyczna, biologiczna, geograficzna i oświaty pozaszkolnej. Pracownie mają na celu: dokształcenie nauczycieli w zakresie przedmiotu nauczania, umożliwienie pracy naukowej w tych dziedzinach, wypożyczanie szkołom przyrządów, książek, obrazów i t. p., wreszcie dostarczanie porady wytwórniom środków pomocy szkolnych.

Pozatem w łonie ministerstwa istnieje *komisja pedagogiczna*, składająca się z oddziałów: pedagogji ogólnej, psychologji porównawczej, metody nauk humanistycznych, metodyki nauk matem. i przyrodniczych.

Szkoły powszechne.

Ogółem istnieje w Polsce 26.569 szkół powszechnych, z czego jednak duża liczba odpada na szkoły jedno i dwuklasowe wiejskie.

Ilość nauczycieli wynosi 66.176, z czego jest 36.920 kobiet. Naukę w języku polskim pobiera 2,810.011 dzieci. (Powyższe daty dotyczą stanu z r. 1927).

Bezpośrednio szkoły powszechne podlegają inspektoratom.

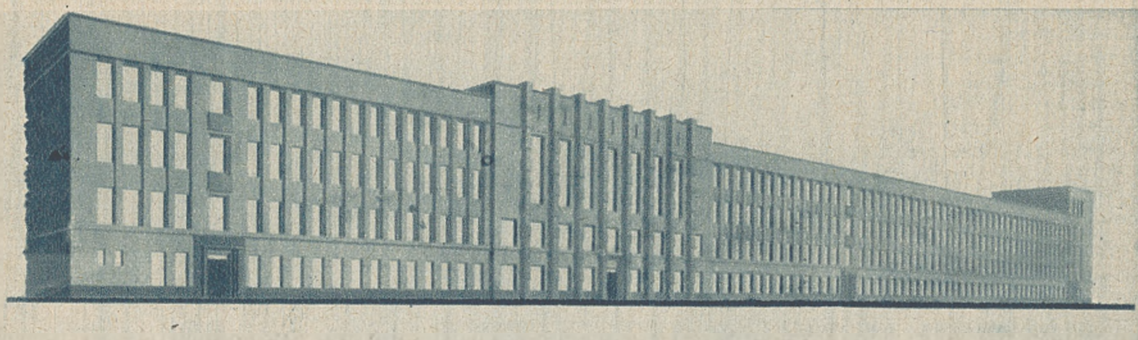
Liczba uczniów dotyczy uczniów szkół powszechnych, ćwiczeń przygotowawczych, specjalnych i wyższych klas (do III kl. włącznie) szkół średnich.

Wykaz procentowy określa stosunek liczby uczniów, bez różnicy wieku, pobierających naukę początkową, do liczby 7 roczników dzieci w wieku 7—13 lat, jako w okresie obowiązku szkolnego.

Reforma szkół powszechnych jest obecnie w toku.

Szkoły techniczne.

Bielsko — Państw. szkoła przem., **Borysław** — Krajowa szkoła górnicza i wiertnicza, **Brześć n. B.** — Szkoła techniczna kolejowa, **Bydgoszcz** — Państwowa szkoła przemysłowa, **Dąbrowa Górnicza** — Państwowa szkoła górnicza i hutnicza, **Grudziądz** — Państwowa szkoła budowy maszyn, **Jarosław** — Państwowa szkoła budownictwa, **Kowel** — Państwowa szkoła miernicza i drogowa, **Kraków** — Państwowa szkoła przemysłowa, **Kraków** — Państwowa

Pałac szkół zawodowych w Katowicach.

W gmachu (będącym w budowie) będzie pomieszczonych 7 szkół zawodowych.

szkoła przemysłu artystycznego, **Królewska Huta** — Wojewódzka szkoła mechaniczna i hutnicza, **Leszno** — Państwowa szkoła przemysłowo-handlowa, **Lwów** — Państwowa szkoła przemysłowa, **Łomża** — Państwowa szkoła miernicza i przemysłowo-leśna, **Łódź** — Państwowa szkoła włókiennicza, **Poznań** — Państwowa szkoła budownictwa i mierniczo-meljoracyjna, Państwowa szkoła budowy maszyn, Państwowa szkoła sztuki zdobniczej, Pierwsza cywilna szkoła pilotów, **Radom** — Państwowa szkoła techniczno-kolejowa, **Sosnowiec** — Państwowa średnia szkoła techniczna kolejowa, **Tarnowskie Góry** — Szkoła górnicza górnośląskiego Związku Przemysłowców, **Tczew** — Szkoła morska pod zarządem ministerstwa przemysłu i handlu, **Warszawa** — Państwowa szkoła budownictwa, Państwowa szkoła budowy maszyn i elektrotechniki, Państwowe kursa radjotechniczne, Państwowa szkoła miernicza, Państwowa szkoła techniczna, Państwowa średnia szkoła techniczno-kolejowa, Miejska szkoła sztuk zdobniczych i malarstwa, Towarzystwo kursów technicznych, **Wieliczka** — Państwowa szkoła górnicza, **Wilno** — Państwowa szkoła techniczna, Zawodowe kursy rysunkowe.

Gmach Politechniki we Lwowie.

Szkoły specjalne.

Dla dzieci głuchoniemych: Państwowy instytut głuchoniemych **w Warszawie**, Państwowa szkoła rolniczo-ogrodnicza dla głuchoniemych, **Willa Góra**, poczta **Nowy Dwór**; Krajowy Zakład głuchoniemych, **Poznań**; Krajowy Zakład głuchoniemych, **Kościan**; Krajowy Zakład głuchoniemych, **Weyherowo**.

Dla dzieci ociemniałych: Państwowy instytut głuchych i ociemniałych, **Warszawa**; Krajowy zakład ociemniałych **w Bydgoszczy**; Szkoła Towarzystwa opieki nad ociemniałymi, Małopolski Zakład ciemnych, **Lwów**.

Dla dzieci moralnie zaniedbanych: Zakłady wychowawczo-poprawcze **w Głazie**, powiat Wieluń, w **Wielucianach**, powiat wileński; **w Przedzelnicy**, powiat Dobromil, **Krajowe zakłady wychowawcze:** Antoniowo, województwo poznańskie; **Cerekwica Nowa**, województwo poznańskie; **Szubin**, województwo poznańskie; **Cieszyn**, województwo śląskie; Krajowy zakład wychowawczy **Chojnice**; zakład wychowawczo-poprawczy **Studzieniec**, województwo warszawskie.

Dla dzieci umysłowo-upośledzonych: Szkoła ćwiczeń państwowego intytutu pedagogji specjalnej, **Warszawa**; szkoły powsz. specjalne w **Warszawie, Krakowie, Lwowie, Łodzi i Poznaniu**. Szkoły przy kraj. zakładach psychjatrycznych, **Owińska**, woj. poznańskie; **Świecie** nad Wisłą, wojew. pomorskie; zakład wychowawczy gminy ewangelickiej **Warszawa**, zakład wychowawczy dra Gawrońskiego, **Wieleń**, wojew. poznańskie; zakład wychowawczy dra Onufrowicza, **Kraków**, Wenecja 1.

A) Wyższe uczelnie państwowe.

1) Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

2) Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie.

3) Uniwersytet Warszawski.

4) Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie.

5) Uniwersytet Poznański.

6) Politechnika Warszawska.

7) Politechnika Lwowska.

8) Akademja Górnicza w Krakowie.

9) Szkoła Główna Gosp. Wiejskiego w Warszawie.

10) Akademja Medycyny Weterynaryjnej w Warszawie.

11) Akademja Sztuk Pięknych w Krakowie.

12) Państwowy Instytut dentystyczny w Warszawie.

Fragment wnętrza Bibljoteki Jagiel.

B) Wyższe szkoły niepaństwowe.

1) Wyższa Szkoła Handlowa w w Warszawie (szkoła akademicka).

2) Wyższa Szkoła Handl. w Poznaniu.

3) Uniwersytet Lubelski.

4) Wolna Wszechnica Polska w Warszawie.

5) Wyższa Szkoła Handlu Zagranicznego we Lwowie.

6) Wyższe Studjum Handlowe w Krakowie.

7) Wyższa Szkoła Dziennikarska w Warszawie.

8) Szkoła Nauk Politycznych w Warszawie.

9) Wyższe Kursy Ziemiańskie we Lwowie.

10) Szkoła Nauk Politycznych w Krakowie.

Kuratorja.

1) **Kuratorjum krakowskie:** Kraków, ul. Wielopole — P. K. O., kurator: dr. Tadeusz Kupczyński.

2) **Kuratorjum lubelskie: Lublin**, ul. 3-go Maja 6, kurator: Ignacy Pytlakowski.

3) **Kuratorjum lwowskie:** Lwów, ul. Karmelicka 6, kurator: vacat.

4) **Kuratorjum łódzkie:** Łódź, ul. Piotrkowska 56, kurator: vacat.

5) **Kuratorjum poleskie:** Brześć n/Bugiem, ul. Dąbrowskiego 8, kurator: dr. Oskar Kuczewski.

6) **Kuratorjum pomorskie:** Toruń, ul. Sienkiewicza 44, kurator: Jan Szweemin.

7) **Kuratorjum poznańskie:** Poznań, ul. Towarowa 28. kurator: dr. Joachim Namysł.

8) **Kuratorjum śląskie** (a właściwie wydział szkolny województwa śląskiego): Katowice, ul. Wojewódzka, kurator: dr. Regorowicz.

9) **Kuratorjum warszawskie:** Warszawa, Al. Ujazdowska 20, kurator: G. Zawadzki.

10) **Kuratorjum wileńskie:** Wilno, Wolana 10, kurator: dr. Rymiewicz.

11) **Kuratorjum wołyńskie:** Równe, kurator: Kazimierz Szelągowski.

Polska Akademja Umiejętności.

Instytucja powstała z Krakowskiego Tow. Naukowego w r. 1871. Składa się z trzech wydziałów: filozoficznego, historyczno-filozoficznego i matematyczno-przyrodniczego. Członkowie dzielą się na zwyczajnych i nadzwyczajnych, zwyczajni na czynnych i korespondentów.

Polska Akademja Umiejętności jest najpoważniejszą placówką naukową w Polsce. Rozporządzając różnemi fundacjami i zasiłkami rządowemi, wydaje Akademja pomnikowe dzieła naukowe i nagradza twórczość naukową lub artystyczną. Adres: Kraków, ul. Sławkowska.

Prezes: Dr. Jan Michał **Rozwadowski, prof.** Uniw. Jag.

Gen. sekretarz: Dr. Stanisław **Kutrzeba**, prof. Uniw. Jag.

Dyrektor kancelarji: Józef **Rydel**.

Polskie okręty wojenne.
Ćwiczenia wzdłuż polskiego wybrzeża.

Władze wojskowe.

Zwierzchnik sił zbrojnych.

Prezydent Rzeczypospolitej

Minister spraw wojskowych: Marszałek Józef *Piłsudski*.

I-szy wiceminister: gen. dyw. Daniel *Konarzewski*.

II-gi wiceminister: gen. bryg. *Fabrycy*.

Szef gabinetu ministra: płk. S. G. Józef *Beck*.

Szef sztabu generalnego: gen. bryg. Tadeusz *Piskor*

Biuro sztabu gen.: Warszawa, pl. Saski 6.

Gen. Inspektorat sił zbrojnych.

Warszawa, Belweder.

Warszawa, Al. Ujazdowska 1-5.

Generalny Inspektor: Marszałek Józef *Piłsudski*.

Inspektorowie armji.

Generałowie dywizji: *Romer* Jan, *Osiński* Aleksander, *Rydz-Śmigły* Edward, *Rybak* Józef, *Norwid-Neugebauer* Mieczysław, *Skierski* Leopold, *Sosnkowski* Kazimierz.

Gmach M. S. Wojsk. w Warszawie.

Generałowie brygady: *Dąb-Biernacki* Stefan, *Rummel* Juljusz, *Orlicz-Dreszer* Gustaw, *Burhardt-Bukacki* Stanisław.

Dowództwa okręgów korpusów.

Nr. I. Warszawa — gen. bryg. Jan *Wróblewski*, Nr. II. Lublin — gen. dyw. Władysław *Jung*. Nr. III. Grodno — gen. brygady Aleksander *Litwinowicz*, Nr. IV. Łódź — gen. bryg. Stanisław *Małachowski*, Nr. V. Kraków — gen. bryg. Stanisław *Wróblewski*, Nr. VI. Lwów — gen. dyw. *Popowicz*, Nr. VII. Poznań — gen. dyw. Kazimierz *Dzierżanowski*, Nr. VIII. Toruń — gen. dyw. Leon *Berbecki*, Nr. IX. Brześć nad Bugiem — generał brygady Mieczysław *Trojanowski*, Nr. X. Przemyśl — generał brygady Andrzej *Galica*.

Marynarka wojenna.

Kierownictwo marynarki: Warszawa, ulica Chałubińskiego L. 3.

Szef Kierownictwa marynarki: komand. *Świrski* Jerzy.

Szef sztabu: kom. ppor. *Wolbek* Marjan.

Dowódca floty: kom. *Unrug* Józef.

Szef sztabu: kom. ppor. *Korytowski* Karol.

Dowódca dyonu torpedowców: kom. ppor. *Solski* Eugenjusz.

Komendant portu wojen. kom. por. *Mohuczy* A. (Gdynia).

Dowódca flotyli pińskiej: kom. por. *Blinstrub* Wł. (Pińsk).

Składowemi częściami marynarki wojennej są: Flotylla rzeczna w Pińsku, Kadra marynarki wojennej w Świeciu, fort wojenny Modlin.

Związek Strzelecki.

Protektor Związku: Marszałek Józef *Piłsudski*.

Prezes Honorowy: Wacław *Sieroszewski*.

Członkowie honorowi: ks. Biskup Wł. *Bandurski*, gen. broni J. *Haller*, sen. Bol. *Limanowski*, gen. dyw. Edw. *Rydz-Śmigły*, gen. dyw. Kaz. *Sosnkowski*, gen. broni Lucj. *Żeligowski*.

Prezes: Dr. Kazimierz *Dłuski*.

Komendant główny: Kazimierz *Kierzkowski*.

Pod względem organizacyjnym rozpada się Związek Strzelecki na *okręgi*. Każdy *okręg* posiada *Zarząd i komendanta okręgu*.

Związek Strzelecki już w czasie niewoli w latach 1908—1914, był pierwszym realizatorem przysposobienia wojskowego. Stworzony przez Józefa Piłsudskiego, szerzył ideę czynu zbrojnego i przygotowania doń narodu.

Z chwilą powstania państwa stanął Związek do pracy nad *przysposobieniem wojskowem*. W końcu 1919 r. poczęły się organizować pierwsze oddziały strzeleckie. Za przykładem Związku szereg stowarzyszeń o charakterze sportowym włączył do swego programu pracę P. W.

Zadaniem Związku Strzeleckiego po wojnie jest *praca przeszkolenia młodzieży* w wieku przedpoborowym i *rezerwistów*, w konsekwencji więc pomnażanie sił obronnych narodu. Dalej zadaniem Związku jest *wychowanie fizyczne*, mające wytworzyć zdrowy, silny element drogą sportów i ćwiczeń; wreszcie *praca kulturalno-oświatowa*, mająca za zadanie *wychowanie obywatelskie*.

Związek prowadzi nadto *dział pracy kobiet*, które zorganizowane są w *oddziały strzelczyń*. Zadaniem tej organizacji jest uprawianie sportów i praca kulturalno-oświatowa.

Związek organizuje co roku obozy letnie, oraz urządza różne zawody i marsze, m. in. tradycyjny „Marsz Kadrówki".

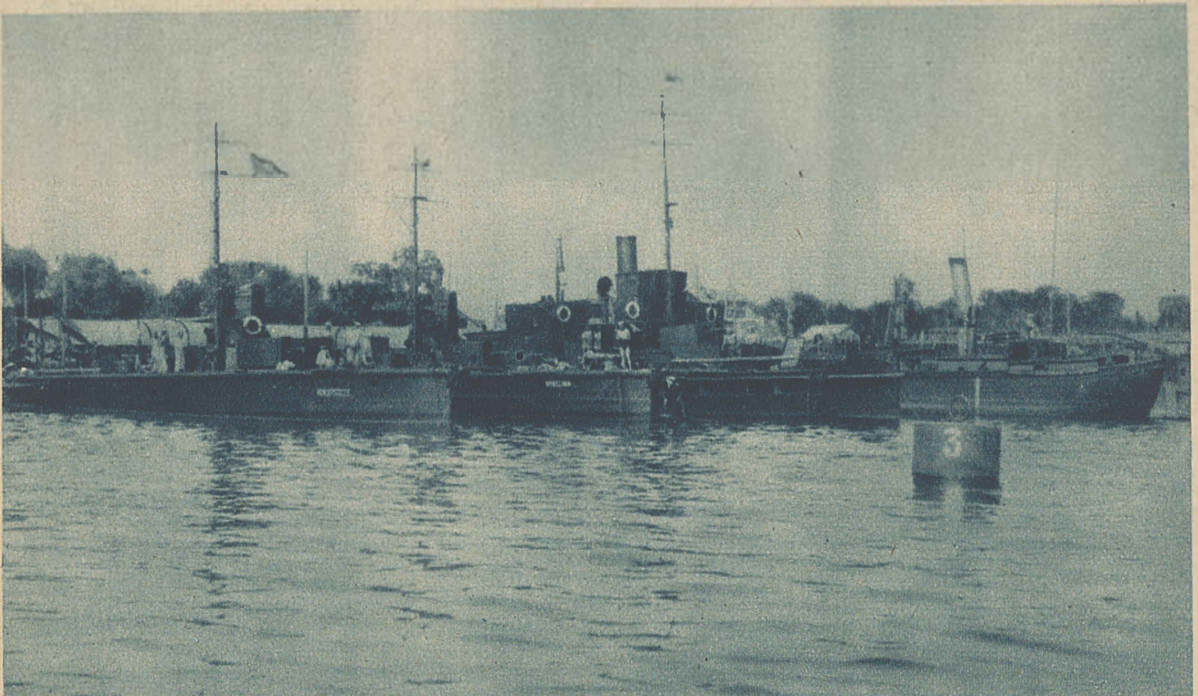
Szczególna uwaga poświęcona jest strzelectwu, jako podstawowemu sportowi w Związku Strzeleckim. Liczba zawodników i zawodniczek biorących udział w zawodach strzeleckich, przekracza 7 tysięcy.

Akcję propagandową prowadzi Związek za pośrednictwem tygodnika „Strzelec", miesięcznika „Przegląd Strzelecki i Łuczniczy".

Związek jest członkiem Międzynarodowego Związku Strzeleckiego i pozostaje w ścisłym kontakcie z podobnemi organizacjami we Francji, Szwajcarji, Anglji, Stanach Zjednoczonych i t. d.

Dr. Kazimierz Dłuski.
Prezes Związku Strzeleckiego.

Polska flotylla wojenna na Prypeci (w porcie pińskim).

Placówki dyplomatyczne.

Polskie urzędy dyplomatyczne i konsularne zagranicą.

STOLICA APOSTOLSKA

Ambasada — Rzym (Lungotevere del Melini 24).

Władysław Skrzyński

Ambasador Rzpltej przy Watykanie.

LIGA NARODÓW.

Delegacja — Genewa (Quai Wilson 33).

Argentyna. Poselstwo — Buenos Aires (Calle Rincon 280), Konsulat Buenos Aires (przy poselstwie).

Austrja. Poselstwo — Wiedeń (III. Rennweg 1). Konsulat — Wiedeń (przy poselstwie).

Australja. Konsulat — Sydney (46—52 Carrington street).

Belgja. Poselstwo — Bruksela (29, Avenue des Galois). Konsulaty: Antwerpja (38 rue van Dyck), Bruksela (39 rue de la Loi).

Brazylja. Poselstwo — Rio de Janeiro (Senador Vergueiro 197). Konsulaty — Rio de Janeiro (przy poselstwie) i Kurytyba (Rue 13 do Maio 63).

nikova 46), Bratislava (Gundolicova 12), Koszyce (Rakoczy 16), Marjanské Lazne (Hans Hannover) i Morawska Ostrawa (Denisovo Namesti).

Danja. Poselstwo — Kopenhaga (Frederiksgade 17), Konsulaty — Kopenhaga (przy poselstwie), Aalborg (Jumfru 16), Aarhus (Rosenkranzgade 23), Hasle a Bornholm (Kinker og Chamottestenfabriker) i Odense (Odensen Aegforretning).

Estonja. Poselstwo — Tallin (Kohtu tanaw 10). Konsulat: Tallin (przy poselstwie).

Finlandja. Poselstwo — Helsingfors (Annegatan 16) Konsulat — Helsingfors przy poselstwie).

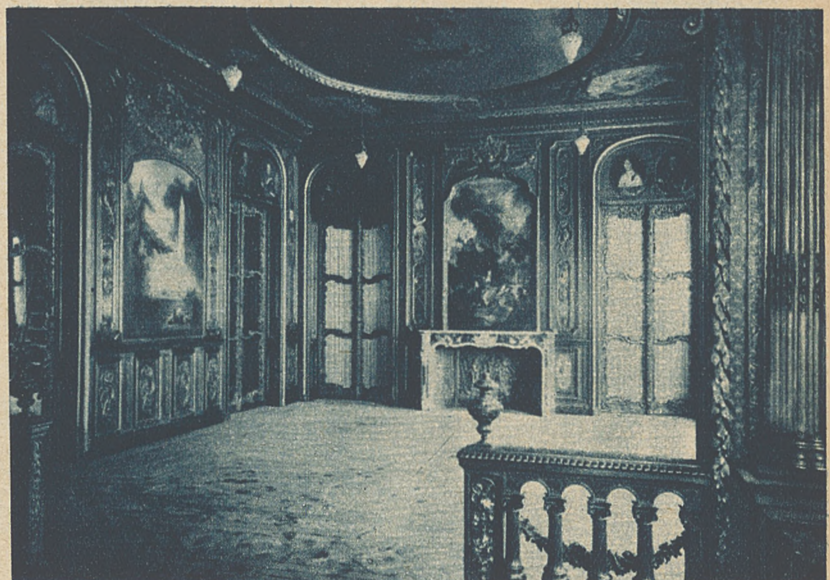
Alfred Chłapowski

Ambasador Rzpltej w Paryżu.

Francja. Ambasada — Paryż (14, Avenue de Tokio). Konsulaty — Paryż (43 rue Théophile Gautier), Algier (rue Empereur Vespasien 8), Bordeaux (Allée de Chartres 7), Le Havre

Gmach poselstwa polskiego w Angorze.

Salon recepcyjny w gmachu ambasady polskiej w Paryżu.

Bułgarja. Poselstwo — Sofia (Patriarch Eftimi 35). Konsulaty — Sofia (przy poselstwie) i Warna (Angle des Rues Tsar Boris et Raukow).

Chile. Poselstwo — Santiago (Calle Nueva York 54).

Chiny (Mandżurja). Delegatura — Charbin (Gloukhaia 21).

Czechosłowacja. Poselstwo — Praga (Staromestké Namesti. Palac Kinskeho). Konsulaty — Praga (Smichov, Stefa-

(Boulevard de Strassbourg 148), Lille (Boulevard de la Republique 119), Lyon (Boulevard de la Cote 14), Marsylja (Place Saint Ferreol 6), Nicea (Rue de France 98), Strassburg (Boulevard Clemenceau 41).

Grecja. Poselstwo — Ateny (Guilford 2, Mateo Syrigo).

Hiszpanja. Poselstwo — Madryt (Calle de Goya 9). Konsulaty: Madryt (przy pos.) i Barcelona (Rambla Cataluna)

Holandja. Poselstwo — Haga (Prinsessegracht 9). Konsulaty — Amsterdam (Heerengracht 495) i Rotterdam (Schiekade 190a).

Indje Holenderskie (Jawa) Konsulat — Batawja.

Japonja. Poselstwo — Tokjo (55 Zaimkucho, Azabu-ku), Konsulat — Tokio (przy poselstwie) i Osaka).

Jugosławja. Poselstwo — Belgrad (Krunska 58). Konsulaty — Belgrad (przy poselstwie) i Zagrzeb (Kukovicera 16).

Kanada. Konsulat — Montreal (430, Mackay street).

Luxemburg. Konsulat — Luxemburg (5 rue Joseph).

Łotwa. Poselstwo — Ryga (Nikolaja iela 27-29). Konsulaty — Ryga (Rainis bul. 6). Dyneburg (Teatra iela 8) i Libawa (Lorenca iela 17).

Niemcy. Poselstwo — Berlin (Kurfürstenstrasse 136). Konsulaty — Berlin (Kurfürstenstrasse 137). Bytom (Gleiwitzerstr. 10), Ełk (Freystr. 3), Essen (Bahnhofstr. 90-92), Hamburg (Kirchenallee 27), Kolonja (Lindenthal Duerenerstr. 248), Królewiec (Neudammgasse 20), Kwidzyń (Hennenstr. 14), Lipsk (Petersteinweg 10), Monachjum (Von der Tannstr. 26). Olsztyn (Kaiserstr. 28), Piła (Koenigstr. 37), Szczecin (Breitestr. 46/1), Wrocław (Freiburgerstr. 7).

Norwegja. Poselstwo — Oslo (Riddervoldsgate 2). Konsulaty — Oslo (Riddervoldsgate 2) i Tönsberg.

Persja. Poselstwo — Teheran.

Palestyna. Konsulat — Jerozolima (Bab-el Zahré).

Paragnay. Konsulat — Asuncion (Calle 15 de Agosto 225).

Peru. Konsulat — Lima (Barranco Malecon de los Ingleses 325).

Portugalja. Konsulaty — Lizbona (rua dos Luziadas) i Porto (Avenida dos Aliados 41. II).

Rosja. Poselstwo — Moskwa (Powarskaja 21). Konsulaty — Moskwa (przy poselstwie, 2. Mieszczanskaja 32-34), Charków (Rakowskiego 15), Kijów, Leningrad, Mińsk Sowiecka 84) i Tyflis.

Rumunja. Poselstwo — Bukareszt (Sosea Kissieleff 47). Konsulaty — Bukareszt (Strada Popa Tatu 47), Czerniowce (Str. Vlahuta 8), Galacz (Cura Voda 58) i Kiszyniów (rue de Mohileff 5).

Stany Zjedn. Am. Półn. Poselstwo — Waszyngton (C. C. 2640, 16-th street). Konsulaty — Chicago (III America Fore 844 Rush street). Buffalo (N. Y. Filmore Avenue 761-765). Detroit (80 E. Garfieldave), Nowy Jork (953, Third Avenue, 57-th street) i Pittsburg (249 N. Craig street).

Szwajcarja. Poselstwo — Bern (Elfenstrasse 20), Konsulaty — Bern (przy poselstwie) i Zurych (Fraumensterstr. 13).

Szwecja. Poselstwo — Sztokholm (Narvavägen 32). Konsutaty — Sztokholm (przy poselstwie Sztokholm (Strandvägen 1) i Malmö (Jöns Filsgatan 2).

Turcja. Poselstwo — Angora (rue Stamboul). Konsulat (przy poselstwie) Konstantynopol (Nichantache 53).

Urugnay. Konsulat — Montevideo (Calle Brandren 2282.

Węgry. Poselstwo — Budapeszt (I. Orszaghaz-utca 13). Konsulat — Budapeszt — przy poselstwie (I. Orszaghaz-utca 15).

Wielka Brytanja. Poselstwo — Londyn (W. I. 47. Portland Place). Konsulat — Londyn (2, Upper Montague street W. C. I. Russel Square).

Włochy. Poselstwo — Rzym (Piazza Campitelli 3). Konsulaty — Rzym — przy poselstwie (Via Sicilia 66), Florencja (Lung Arno del Tempio 22), Medjolan (Piazza Cajazzo 33), Neapol (Via dei Mille 47), Palermo (Piazza della Marina 18), Wenecja (S. Marcuola 1459), Triest (Piazza della Borsa 4) i Turyn (Via Milano 20).

Zagraniczne urzędy dyplomatyczne i konsularne w Polsce.

Stolica Apostolska.

Nuncjatura — Warszawa (Al. Szucha 12).

Argentyna. Poselstwo — Praga (Hotel Passage). Konsulaty — Warszawa (Senatorska 35), Gdańsk (Taubenweg 5) i Kraków (Radziwiłłowska 23).

Austrja. Poselstwo — Warszawa (Koszykowa 11 b). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Bielsk (Blichowa 27), Gdańsk (Langermarkt 38), Katowice (Plac Wolności 6), Poznań (Plac Wolności 18), Kraków (Wolska 4), Lwów (Pełczyńska 35) i Łódź.

Belgja. Poselstwo — Warszawa (Świętokrzyska 25). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Hansaplatz 13), Lwów (Pl. Marjacki 7), Łódź (Nawrot 6) i Poznań (Słowackiego 55).

Ks. dr. Franciszek Marmaggi
nuncjusz papieski w Polsce.

Bułgarja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 39) Konsulat — (Warszawa (przy poselstwie).

Brazylja. Poselstwo — Warszawa (Al. Róż 4). Konsulaty — Warszawa, Zgoda 4), Gdańsk (Dominikswald 1), Katowice, Marjacka 13), Lwów (Lindego 2), Łódź i Poznań (Kantaka 7).

Chile. Poselstwo — Warszawa (Al. Szucha 8), Konsulaty — Warszawa (Al. Szucha 8) i Gdańsk.

Costarika. Konsulat — Łódź (Andrzeja 3).

Czechosłowacja. Poselstwo — Warszawa (Zgoda 10). Konsulaty — Warszawa (Złota 4), Katowice (Mickiewicza 14), Kraków (Gołębia 18), Lwów (3-go Maja 2), i Poznań (Plac Sapieżyński 8).

Danja. Poselstwo — Warszawa (Piękna 10). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langgasse 78), Lwów (Nowy Świat 14), Łódź (Piotrkowska 135) i Poznań (Ratajczaka 16).

Egipt. Poselstwo — Praga (Hotel d'Europe).

Estonja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 19). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie) i Gdańsk (Stadtgraben 6).

Finlandja. Poselstwo — (Plac Napoleona 8). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Katowice (J. Ligonia 3), Gdańsk (Katergasse 21-23).

Francja. Ambasada — Warszawa (Al. Ujazdowska 31). Konsulaty — Warszawa (Al. Róż 2), Gdańsk (Promenade 2), Gdynia, Katowice (3-go Maja 28), Lwów (Czarnieckiego 2), Łódź, Poznań (Wielkie Garbary 42), Toruń (Mostowa 28), Kraków (Pawia).

Grecja. Poselstwo — Warszawa (Mokotowska 62). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Promenade 2), Kraków (Sławkowska 1), Łódź, Poznań (Rzeczpospolitej 1).

Gwatemala. Konsulaty — Gdańsk (Hundegasse 65), Poznań (Św. Marcina 26).

Hiszpanja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 10). Konsulaty — Warszawa (Piękna 66a) i Gdańsk (Rennerstiftsgasse 9/III).

Holandja Poselstwo — Warszawa (Czackiego 9). Konsulaty — Warszawa (Czackiego 9), Gdańsk (Hundegasse 35), Lwów (Mickiewicza 10), Łódź (Milna 40) i Poznań (Mickiewicza 41).

Honduras. Konsulat — Gdańsk (Hundegasse 65).

Japonja. Poselstwo — Warszawa (Foksal 10). Konsulat — Warszawa (Foksal 10).

Jugosławja. Poselstwo — Warszawa (Smolna 9). Konsulat — Warszawa (przy poselstwie).

Łotwa. Poselstwo — Warszawa (Szkolna 6). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Werftgasse 3), Łódź (Piotrkowska 143), Poznań (27-go Grudnia 2) i Wilno (Antokolska 24a).

Meksyk. Konsulaty — Warszawa (Królewska 27) i Gdańsk.

Nikaragwa. Konsulat — Gdańsk (Hundegasse 65).

Niemcy. Poselstwo — Warszawa (Piękna 17). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Krebsmarkt 7/8), Katowice (Opolska 8), Kraków (Warszawska 7), Łódź (Piotrkowska 157), Poznań (Zwierzyniecka 15) i Toruń (Bydgoska 36).

Norwegja. Poselstwo — Warszawa (Marszałkowska 79). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie i Hipoteczna 1), Gdańsk (Hundegasse 89) i Gdynia.

Panama. Konsulat — Gdańsk.

Persja. Poselstwo — Warszawa (Al. Szucha 10).

Peru. Konsulat — Warszawa (Obożna 11), Kraków (Długa 27).

Portugalja. Poselstwo — Warszawa (Senatorska 37). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie) i Gdańsk (Dominikswall 12).

San Marino. Konsulat — Warszawa (Wspólna 29).

Rosja. Poselstwo — Warszawa (Poznańska 15). Konsulat— Warszawa (przy poselstwie), Lwów (Nabielaka 27).

Rumunja. Poselstwo — Warszawa (Wiejska 10). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk, Lwów, (Pl. Marjacki 8) i Poznań (Pl. Wolności 17).

Stany Zjednoczone Am. Półn. Poselstwo — Warszawa (Foksal 3). Konsulaty — Warszawa (Jasna 11), Gdańsk (Elisabethwall 9).

Szwajcarja. Poselstwo — Warszawa (Smolna 25). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie) i Gdańsk.

Szwecja. Poselstwo — Warszawa (Królewska 3). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Bydgoszcz (Gdańska 120), Gdańsk (Langemarkt 20), Katowice (Jul. Ligonia 3), Poznań (Św. Marcina 26).

Turcja. Poselstwo — Warszawa (Szopena 2a). Konsulaty — Warszawa (Szopena 2a), Gdańsk i Lwów.

Urugwaj Poselstwo — Wiedeń (Hotel Kranz). Konsulat — Łódź (Kościuszki 37/1).

Wenezuela. Konsulat — Gdańsk (Breitgasse 21).

Węgry. Poselstwo — Warszawa (Służewska 5). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Kraków (Podwale 7), Gdańsk i Lwów (Łyczakowska 3).

Wielka Brytanja. Poselstwo — Warszawa (Nowy Świat 18). Konsulaty — Warszawa (Al. Róż 10), Borysław, Gdańsk (Stadtgraben 14), Katowice (3-go Maja 33), Lwów (Asnyka 1), Łódź i Poznań (Wielkie Garbary 42).

Włochy. Poselstwo — Warszawa (Plac Dąbrowskiego 6). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Rennerstiftsgasse 21). Łódź i Katowice (Pocztowa 11).

Duży salon w ambasadzie francuskiej w Warszawie.

Mapa Polski.

Granice państwa

Granice województw

Linje kolejowe

I. G.

Granice państwa polskiego i ich wyznaczenie.

Granice państwa wyznacza się na podstawie dobrowolnych umów obydwu sąsiadujących państw, albo na podstawie traktatów międzynarodowych, zostających pod gwarancją pewnej grupy państw zainteresowanych. Umowy te, czy też traktaty, stanowią rodzaj hipotecznego i prawnego zabezpieczenia własności państwa, oraz służą do rozstrzygania spraw spornych, wynikłych z przeprowadzenia, a następnie konserwacji granicy.

Państwo polskie graniczy *z dziewięciu państwami*. Są to: Białoruś, Czechosłowacja, Wolne Miasto Gdańsk, Litwa, Łotwa, Niemcy, Rosja, Rumunja, Ukraina.

Granica z Niemcami i W. M. Gdańskiem została wyznaczona na podstawie traktatu międzynarodowego, granica z Czechosłowacją na podstawie decyzji Rady Ambasadorów, granica z Rumunją i państwami Związku Sowietów na podstawie umowy obu stron, granicę z Litwą wyznaczyła decyzja

Inż. Tadeusz Niedzielski
kierownik wyznaczania granic państwa.

przeprowadzenie pomiarów i sporządzenie dokumentów, zabezpieczających granicę w terenie na przyszłość.

Rola i czynność komisji politycznych jest naogół dosyć znana szerokiemu ogółowi, ażeby bliżej wchodzić w ich zakres działania, natomiast mniej znaną jest społeczeństwu *ciężka i ofiarna praca naszych techników*, którzy w trudnych warunkach, *niejednokrotnie z narażeniem życia*, spełniali swoją odpowiedzialną a żmudną powinność wobec państwa.

Ogólne kierownictwo technicznej strony wyznaczenia granic państwa, oraz konserwacja tychże granic należy resortowo do *Ministerstwa Robót Publicznych*. Na czele tego resortu stoi *inż. Tadeusz Niedzielski*, były profesor Szkoły Przemysłowej w Krakowie, obecnie naczelnik Wydziału Miernictwa tegoż Ministerstwa. Inż. Niedzielski skupiał w swych rękach ogólne kierownictwo prac na poszczególnych odcinkach, swoją energją, szerokiem

Osadzanie słupa granicznego
Granica sowiecka.

Słupy na granicy polsko-sowieckiej.
Przy słupach posterunki: polski i sowiecki.

państw Ententy, zaś granica z Łotwą nie jest jeszcze ostatecznie uregulowana.

Do wyznaczenia powyższych granic powołane zostały *Komisje graniczne*, o składzie zależnym od charakteru aktu wyznaczającego granicę. Komisje te składały się z dwu zasadniczych elementów:

a) *komisja polityczna*, której zadanie polegało na wskazaniu linji granicznej na miejscu, po przeprowadzeniu dochodzeń i rokowań;

b) *komisja techniczna*, mająca powierzone sobie ustalenie linji na gruncie, osadzenie znaków granicznych,

Posterunek sowiecki pilnujący granicy.

doświadczeniem i zdolnościami organizacyjnemi kładąc duże zasługi w przeprowadzeniu tego dzieła.

Ministerstwo wyznaczało dla poszczególnych zadań specjalne grupy techniczne, pracujące *w ścisłym związku z komisjami politycznemi* i grupami technicznemi sąsiadów z drugiej strony granicy.

W chronologicznym porządku dzieje naszej delimitacji przedstawiają się następująco:

Pierwszą z kolei była *granica polsko-niemiecka*.

Traktat wersalski z czerwca 1919 położył podstawę wyznaczenia tej linji.

Polski słup przy granicy sowieckiej.

Wytyczanie granicy polskiej od strony sowieckiej. Prace wśród ostrej zimy.

Już w roku 1920 została wyznaczona komisja delimitacyjna, złożona z pułk. *Gardana* (Francuz) jako przewodniczącego, zastępców Anglji, Włoch, Japonji, oraz po jednym delegacie ze strony Polski i Niemiec. Delegatem Polski był *hr. Szembek,* zaś kierownictwo techniczne zmieniało się wielokrotnie, pozostając najdłużej w ręku *inż. W. Łebińskiego* z Poznania.

Granica rozpoczyna się *przy ujściu rzeki Piasnicy* do Morza Bałtyckiego i kończy się *przy zbiegu rzek Olzy i Odry,* w idealnym punkcie t. zw. trzech republik. Granica oznaczona jest słupami wystającymi ponad ziemię, o wysokości do jednego metra i ma dwa typy kamieni: jedne są duże, tak zwane odcinkowe, oznaczone literami *D* (Deutschland) i *P* (Polska) z napisem w środku „Versailles 1919“, drugie słupy są małe, t. zw. *pośrednie,* mające tylko oznaczenie państw.

Na dawnej granicy niemiecko-rosyjskiej zostały wymienione tylko słupy, a dokumentacja przyjęta według dawnych planów rosyjsko-niemieckich, ratyfikowanych podpisami przez Polskę i Niemcy.

Długość tej granicy wynosi *1911 km.* Na linji tej znajduje się *5607 kamieni granicznych.*

Praca techniczna trwała tu *lat cztery,* bez żadnych poważniejszych incydentów granicznych i została *zakończona* przekazaniem w październiku 1924 roku całego operatu granicznego Konferencji Ambasadorów w Paryżu.

Podobnie oznaczono *granicę z W. M. Gdańskiem* o długości 119 km. Na tej linji jest 693 słupów kamiennych granicznych.

Drugą z rzędu wytyczoną granicą była *granica polsko-rosyjska, polsko-białoruska i polsko-ukraińska,* ustalona na mocy traktatu ryskiego z marca 1921 r.

Granica polsko-sowiecka wyznaczona została *na zasadzie porozumienia się obu państw,* bez udziału jakichkolwiek superarbitrów ze strony postronnych mocarstw. Na czele polskiej delegacji stał były minister spraw zagranicznych *Leon Wasilewski,* kierownikiem technicznym ze strony ministerstwa robót publicznych był pułk. *Piotr Rybarski.*

Przebieg i targi o linję graniczną odbywały się *w atmosferze dramatycznej, dochodzącej do momentów tragicznych.* Olbrzymie szmaty ziemi polskiej, leżące poza wyznaczoną linją graniczną, *jak deski ratunku oczekiwały przydzielenia ich do Polski,* małe dworki polskiej kresowej szlachty i drobnych rolników wyciągały dłonie ku Polsce, szły delegacje polskie, ruskie i ukraińskie do Warszawy z błaganiami o zabranie ich — niestety, napróżno.

Traktat ryski dość jasno określił granice władzy Komisji granicznej, poza które nie można było wystąpić.

Dolina Zbrucza poniżej Kałaharówki.

Prace wśród ostrej zimy.

Wytyczanie granicy polskiej od strony Czechosłowacji.

Słup graniczny na granicy czesko-polskiej.

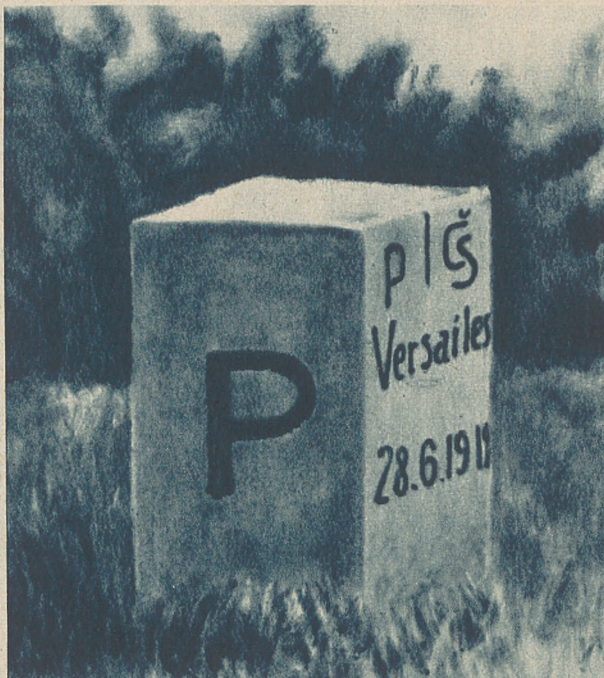
Pod względem technicznym przeprowadzenie delimitacji utrudniał *brak jakiejkolwiek mapy katastralnej*, rozrzucenie gmin na wielkim obszarze, wreszcie różnice ustroju społecznego państw granicznych.

Jako *znak graniczny* przyjęto *dwa rzędy słupów dębowych*, na dwa i pół metra wysokich, opatrzonych oznaczeniem państwa i numerem porządkowym. Odstęp między słupami wynosi około pięciu metrów i stanowi niejako pas neutralny, zaś granica państwowa biegnie środkiem tego pasa. Ponadto pomiędzy słupami znajduje się *szereg kopców granicznych* odarniowanych i opatrzonych w środku palem drewnianym.

Długość tej linji graniczne wynosi *1412 km.* i ma *2290 par słupów*, oraz *około 5000 kopców*.

Słupy polskie mają tabliczkę z godłem państwa, oraz są w większości pomalowane pasami biało-czerwonem', słupy sowieckie mają znaki wypalane.

Pomiary na tej linji były *niesłychanie uciążliwe*, szczególnie na odcinkach idących przez *bagna poleskie i błota wołyńskie*.

Kamień graniczny polsko-czechosłowacki przy dopływie Olzy do Odry. Na kamieniu znaki P (Polska) i Cs (Czechosłowacja), oraz napis „Versailles 28. 6. 1919" (data traktatu wersalskiego).

Brak komunikacji, uciążliwa pogoda, brak pomieszczeń i żywności utrudniał w niesłychany sposób pracę naszym technikom, choroby grasowały, *a kilka wypadków utopienia się ludzi przy pomiarach granicznych* powiększało grozę warunków pracy.

Przez długi czas trwania pomiarów *odbywały się potyczki i nawet małe bitwy. Wymiana strzałów była codzienną muzyką pracowników technicznych*, zwłaszcza w początkach pracy, tam, gdzie granica wogóle była płynną linją, *a przemytnictwo, agitacja i zła wola grasowały szeroką falą na naszych kresach*.

Dlatego też zastosowano przy pomiarach metodę zdjęcia z lotu ptaka i sporządzono mapy *aerofotogrammetryczne*. Mapy te nie mają jednak mocy prawnej, gdyż strona sowiecka nie chciała ich uznać.

Prace delimitacyjne zakończyły się w lipcu 1925 roku przez *podpisanie dokumentów granicznych w Moskwie*.

Trzecią z kolei jest *granica polsko-czechosłowacka*.

Bolesne rozstrzygnięcie w sprawie Śląska Cieszyń-

Skała nad rzeką Białką, użyta jako słup granicy polsko-czechosłowackiej.

skiego poprowadziło *krwawą pręgę granicy przez rdzennie polskie ziemice piastowskie.* Przepadły złoża węglowe śląskie, przepadły fabryki i miasta, a co boleśniejsze, odłączono od macierzy polski, zdrowy, dobry i pracowity lud śląski.

Rola delegacji polskiej była tu *tragiczna.*

Decyzja Rady Ambasadorów ustanowiła Komisję Graniczną w składzie przedstawicieli Francji, Włoch, Anglji, Japonji (później wycofała się Japonja), oraz po jednym przedstawicielu Polski i Czechosłowacji.

Motywem linji granicznej były względy natury gospodarczej — linja koszycko-bogumińska — no i węgiel śląski.

Delegaci polscy zmieniali się bardzo często — *napięcie nerwowe było zbyt wielkie, poczucie krzywdy zbyt silne.*

Pracowano nierzadko w gradzie kul — były to *kule górników, którzy w ten sposób protestowali przeciw rozdarciu* — częściej *w złorzeczeniu ludności,* która widząc, że wszystkie jej prośby i przedstawienia u komisji aljanckiej były bezskuteczne, gniew swój wywierała na technikach wykonawcach. No, ale trudno.

Delimitacja Spisza i Orawy nie natrafiała na większe trudności.

Głośna *sprawa Jaworzyny* wypadła *na naszą niekorzyść.* Podobnie też *przegraliśmy prawie bez wyjątku na rzecz Czechów* wszystkie drobniejsze lub większe sprawy sporne graniczne.

Delegatem Polski był *prof. dr. Walerjan Goetel* z Krakowa, kierownictwo techniczne spoczywało w ręku *inż. Romana Gryglaszewskiego.*

Granica polsko-rumuńska. Młyny na granicznym Dniestrze poniżej Mielnicy.

Rogatka celna na granicy polsko-rumuńskiej na drodze ze Śniatyna do Czerniowiec.

Słupy graniczne podobne są tu do typu słupów granicznych polsko-niemieckich, z tą różnicą, iż na kamieniach głównych wyryte są obustronnie herby obu państw i skróty nazwy państwa. Długość granicy wynosi *930 km.* i obejmuje *2537 znaków granicznych*, oraz bardzo dużą ilość *kopców pośrednich*. Granica zaczyna się od punktu trzech republik na Olzie, a kończy tripleksem polsko - czesko - rumuńskim na Stohu koło Czarnohory.

Granica oddana została Radzie Ambasadorów w październiku 1927 roku w Paryżu.

Od Stohu do Dniestru ciągnie się na długości *około 350 km. granica polsko-rumuńska*, przebiegająca *prześlicznemi dolinami Czeremoszu, Prutu i Dniestru*.

Wyznaczenie tej granicy rozpoczęto w roku ubiegłym i prawdopodobnie czynność ta potrwa *jeszcze około trzech lat*. Ze strony polskiej przewodniczy minister *Leon Wasilewski*, kierownictwo techniczne spoczywa w ręku *inż. Jana Medyńskiego*. Słupy graniczne są *z lanego żelaza* i składane z części, ze względu na łatwiejszy transport na góry.

Z granicą tą łączy się *jeszcze wiele nierozstrzygniętych kwestyj politycznych i gospodarczych*, między innemi *sprawa uruchomienia ruchu kolejowego na linji Zaleszczyki — Kołomyja*, odbudowa mostu kolejowego na Dniestrze, regulacja Czeremoszu i t. d.

Zmiana patroli K. O. P. w okolicy Nowoświęcian.

W głębi wiocha graniczna.

Wreszcie jako ostatnie przypada *rozgraniczenie Polski i Litwy*, oraz związane z tem *rozgraniczenie Polski i Łotwy*. To ostatnie napotyka *na szkopuł prawny siedmiu gmin koło Dyneburga*, które są *niejako okupowane przez Łotwę*, która to sprawa jednak *prawdopodobnie bardzo zgodnie zostanie załatwiona* w chwili rozpoczęcia definitywnego prac granicznych z Litwą. Obecnie stoją tam *prowizoryczne znaki graniczne dla straży celnej*.

Tak się przedstawia sprawa *oparkanienia Polski*. W krótkiem ujęciu nie można tu przedstawić owego *ogromu żmudnej pracy, jaką technicy polscy musieli wykonać w bardzo trudnych warunkach*, pracy do tego honorowanej niejednokrotnie dwa i trzy razy niżej od poborów techników państw obcych. Toteż teraz, gdy roboty techniczne w najtrudniejszej części zostały ukończone, *trzeba z uznaniem podnieść trud i owocną pracę naszych techników pomiarowych*, pracę przeprowadzoną wśród tak wyjątkowo ciężkich warunków.

Osadzanie słupa granicznego przez żołnierzy rumuńskich.

Kronika z roku 1928.

Przegląd polityczny.

Korpus dyplomatyczny na noworocznem przyjęciu u Prezydenta Rzeczypospolitej.
Na zdjęciu Prezydent Rzeczypospolitej (x), Marszałek Piłsudski (xx), minister Zaleski (xxx).

Patrząc na świat przez pryzmat polityka, wypada odpowiedzieć, że rok ubiegły odbył się *pod znakiem wyborów.*

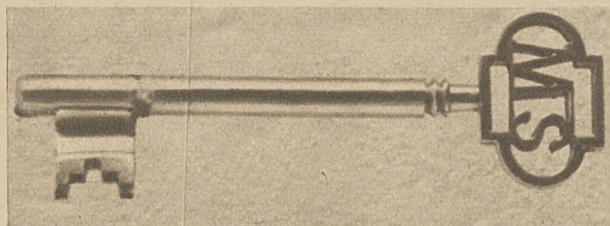
Mieliśmy wybory do Sejmu i Senatu *w Polsce*, odbyły się wybory do izb ustawodawczych *w Niemczech, we Francji i w Grecji. Ameryka* gotuje się

Obrazek z agitacji wyborczej w Warszawie.

do wyboru nowego prezydenta, były nawet pogłoski, że *parlament angielski* zostanie rozwiązany i przeprowadzone będą nowe wybory.

Gdyby chcieć oprócz tego charakterystycznego zjawiska w kilku słowach zestawić momenty, które skoncentrowały na sobie całą uwagę świata politycznego, to należy powiedzieć: *konflikt polsko-litewski*, sprawa *okupacji Nadrenji, pakt Kelloga* i związane z nim rozmowy.

Najważniejszem wydarzeniem polityki wewnętrznej *w Polsce* były *wybory do Sejmu i Senatu.* Cały kraj z naprężeniem oczekiwał obydwu niedzieli wyborczych, bo one przecież miały wykazać doniosłe zmiany i przesunięcia w ukształtowaniu się sił politycznych w kraju, które wystąpiły w ciągu dwóch lat pod wpływem stanu rzeczy, stworzonego w roku 1926 przez przewrót majowy.

Klucz do sali sejmowej.
Na kluczu inicjały M. S. (Marszałek Sejmu).

Otwarcie sesji Sejmu i Senatu wprowadza nas bezpośrednio w drugi okres wewnętrznej polityki Polski. Sesja wypełniona była pracami budżetowemi, obfitując przytem w epizody dość burzliwe.

Po uchwaleniu budżetu i zamknięciu sesji sejmowej w dniu 22 czerwca, *rząd Marszałka Piłsudskiego* podał się zupełnie *niespodziewanie do dymisji.* Powody tej dymisji wyłuszczył Marszałek Piłsudski w znanym wywiadzie, atakując dość silnie sposób pracy naszego parlamentu. Wywiad ten stał się przedmiotem żywej dyskusji.

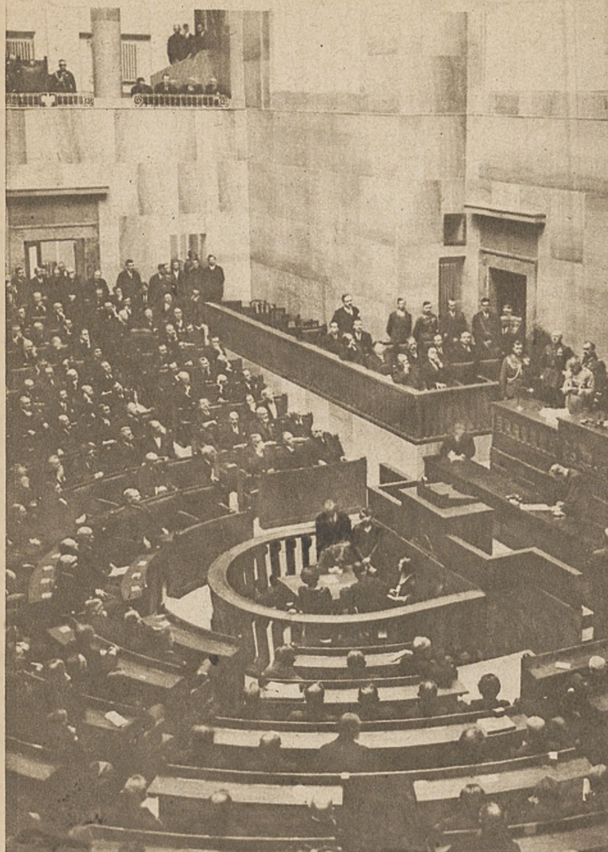
Nowy rząd z dotychczasowym wicepremjerem *prof. Bartlem jako premjerem* na czele, a Marsz. Piłsudskim jako ministrem spraw wojskowych, można traktować jako alter ego (drugie ja) poprzedniego rządu.

Po wyborach *sprawa reformy konstytucji* wysunęła się na naczelne miejsce w wewnętrznem życiu politycznem kraju.

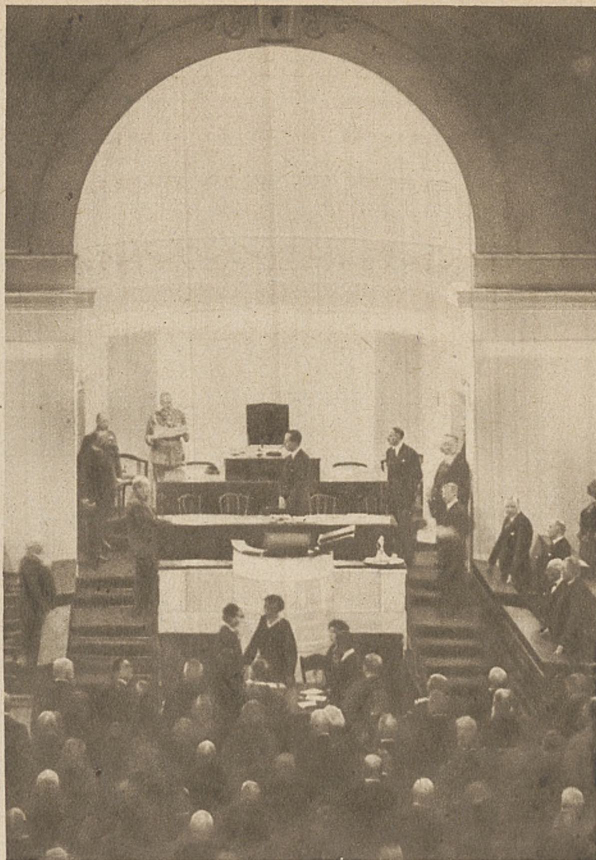
W centrum *polskiej polityki zagranicznej* znalazła się sprawa t. zw. *zatargu polsko-litewskiego.*

Cały rok ubiegły wypełniony był konferencjami, notami i rozmowami polsko-litewskiemi, nie doprowadzającemi jednak do pozytywnego rezultatu.

Na czerwcowej sesji Ligi Narodów przyjęto rezolucję, wzywającą Litwę do rokowań z Polską i *rokowania rozpoczęły* się rzeczywiście. Plenarne posiedzenie delegatów polskich i litewskich w Królewcu pod osobistem przewodnictwem min. Zaleskiego i litewskiego premjera Waldemarasa, pozwalało nawet

Otwarcie posiedzenia Sejmu.

Otwarcie posiedzenia Senatu.

W obu izbach otwarcia dokonał marszałek Piłsudski w imieniu Prezydenta Rzeczypospolitej.

rokować nadzieję, że dojdzie do jakiegoś kompromisowego choćby układu, w sprawach najbardziej naglących, t. j. w sprawach komunikacyjnych.

Tymczasem rokowania komunikacyjne spełzły na niczem, wskutek zupełnie nieustępliwego stanowiska Litwinów, którzy odrzucając wszystkie propozycje polskie, sami wysuwali projekty nie do przyjęcia dla Polski.

Podkreślić należy, że *Polska* w ciągu całego przebiegu t. zw. konfliktu polsko-litewskiego wykazała *niebywałą cierpliwość* i nie dała się żadnemi prowokacjami litewskiemi wyprowadzić z równowagi, ujawniając ciągle ponowne dowody dobrej woli i pojednawczości.

Tuż przed wrześniową sesją Ligi Narodów miała się odbyć *ostateczna plenarna konferencja polsko-litewska.* Litwa jednak uchylała się od tej konferencji, a natomiast oskarżała Polskę o „zamiary wojenne". Wyrazem tego była nota litewska do Ligi Narodów, wskazująca na „groźby wojenne" ze strony Polski, w związku z rzekomemi manewrami, które Polska — według tenoru noty — urządzać chciała na pograniczu litewskiem.

Wymiana jeńców na granicy polsko-sowieckiej.

W drugiej połowie stycznia nastąpiła wymiana jeńców między Sowietami a Polską. Fotografja przedstawia delegację sowiecką, przybyłą dla wymiany jeńców do Kołosowa na granicy polsko-sowieckiej.

Sekretarjat Ligi Narodów na skutek kontrnoty polskiej, w której wykazano zupełną bezpodstawność insynuacyj litewskich, *nie wziął wogóle pod poważne rozważania noty litewskiej* i nie wysłał — jak tego Litwa żądała — na pogranicze sprawozdawcy, któryby stwierdził, czy istnieją przygotowania wojenne ze strony Polski.

We wrześniu problemem stosunków polsko-litewskich zajęła się *znowu Rada Ligi Narodów.* W rezolucji *polecono dalsze rokowania* bezpośrednie i zapowiedziano że w razie ich bezowocności Liga Narodów wyśle na miejsce *ekspertów,* którzy mają być *pomocni w dalszych rokowaniach.*

Sprawa konfliktu polsko-litewskiego była jednak nietylko kwestją *polityki zagranicznej Polski,* była

Odjazd delegacji polskiej na konferencję polsko-litewską.
Zdjęcie w chwili wsiadania do pociągu. Na stopniach wagonu stoi min. Zaleski.

ona *zagadnieniem polityki światowej*. Państwa zachodnie są zdania, że *postępowanie Litwy jest poważnem niebezpieczeństwem dla pokoju* na Wschodzie, a temsamem dla pokoju światowego.

Dlatego też rządy angielski i francuski wywierały *nacisk na Kowno*, przedstawiając konieczność zaniechania polityki prowokacyjnej i zaprzestania mącenia stosunków pokojowych na Wschodzie. Z drugiej strony *Litwa doznała poparcia ze strony Niemiec i Rosji sowieckiej*.

Konflikt polsko-litewski jest dla *Rzeszy niemieckiej* okazją, zapomocą której Niemcy chciałyby wywalczyć sobie jakieś *ustępstwo w sprawie granic zachodnich Polski*, czyli t. zw. „korytarza", którego usunięcie jest jedym *z dogmatów niemieckiej polityki wogóle*.

Należy tu zaznaczyć, że tendencja do odebrania Polsce w tej, czy innej formie ziem zachodnich, czyli t. zw. „rewizja traktatów", jest kamieniem węgielnym *programu politycznego wszystkich partyj niemieckich*, od nacjonalistów do socjalistów. Zwycięstwo partji socjalistycznej przy wyborach w Niemczech w tej sprawie nie zmieniło w niczem tego programowego stanu rzeczy.

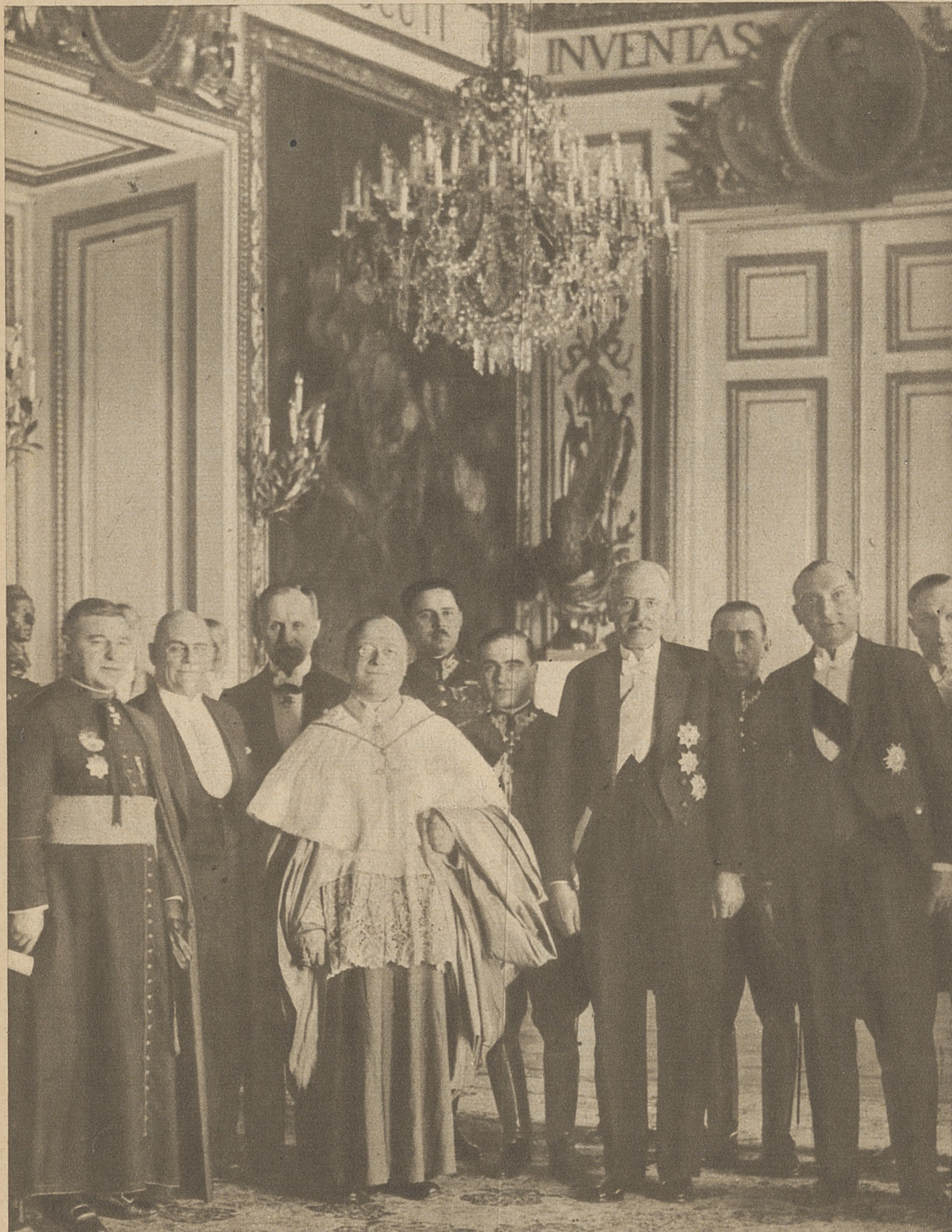
Mr. Devey.
Doradca finansowy w Polsce.

Rosja ze swej strony patrzy wogóle *chętnie na każde naprężenie stosunków między państwami*, spodziewając się, że w razie jakiegoś zatargu uda jej się tą drogą zrealizować *rewolucję światową*.

Szczególnie w wypadku litewskim *Rosji zależy na tem, by utrzymać niepokój*, gdyż w razie *zgody polsko-litewskiej* stanowisko Polski wśród państw bałtyckich znacznieby wzrosło i mur Europy przed komunistyczną Rosją umocniłby się.

Wewnątrz kraju nasz sąsiad wschodni miał wielkie trudności z opozycją. Przedewszystkiem *Stalin*, zwolennik czystej idei *Lenina*, musiał stoczyć zaciekły spór *z opozycją dogmatyczną Trockiego*. Walka ta zakończyła się jego zwycięstwem, a klęską i zesłaniem na Sybir kierowników opozycji z Trockim na czele.

Sam *Stalin* musiał kapitulować po dłuższej, cichej walce *przed opozycją chłopską*, która stała się tem groźniejsza, że Rosja znalazła się w obliczu głodu. Uczynił więc liczne *koncesje na rzecz chłopów*, szczególnie zamożniejszych, łagodząc terrorystyczne metody postępowania wobec chłopstwa,

Nowy nuncjusz apostolski w Polsce.

Msgre Marmaggi u Prezydenta Rzeczypospolitej po wręczeniu listów uwierzytelniających.

które w innych wypadkach są nadal stosowane z zupełną bezceremonjalnością, jak to wykazała głośna *sprawa doniecka*, zakończona skazaniem szeregu inżynierów pod pretekstem sabotażu gospodarczego.

Sprawa ta przyczyniła się do *chwilowego pogorszenia stosunków niemiecko-sowieckich*, ponieważ w liczbie oskarżonych znaleźli się też obywatele niemieccy. Rząd niemiecki wystąpił ostro przeciw sowietom, którzy koniec końców po przeprowadzeniu z rzekomą bezstronnością całego „procesu" — ułaskawili inżynierów niemieckich.

Głośnem wydarzeniem na arenie polityki światowej było przyjęcie i podpisanie t. zw. *Paktu Kelloga*, czyli traktatu potępiającego wojnę. Amerykański podsekretarz stanu Kellog opracował projekt paktu, który postawił *„wojnę jako narzędzie polityki narodowej poza nawias prawa"*. Po dłuższych rozmowach w tej sprawie państwa zaproszone do podpisania paktu, m. in. Polska, przyjęły projekt amerykańskiego męża stanu, czyniąc jednak równocześnie *zastrzeżenia*, idące mniej więcej w tym kierunku, że pakt ten nie koliduje z dotychczas zawartemi traktatami pokojowemi, traktatami regjonalnego bezpieczeństwa i paktem Ligi Narodów.

Uroczyste podpisanie tego paktu odbyło się w *Paryżu*, gdzie pierwszy raz od czasów *Bismarcka* zjawił się oficjalnie niemiecki minister spraw zagranicznych p. *Stresemann*.

Uroczysta chwila podpisania aktu została nieco zmącona *niezadowoleniem Ameryki z powodu porozumienia francusko-angielskiego w sprawie zbrojeń morskich*. Porozumienie to oznaczało poniekąd odżycie na nowo *dawnej ententy francusko-angielskiej*.

P. *Kellog* dał swemu niezadowoleniu wyraz, omijając w czasie swojej podróży europejskiej terytorjum angielskie.

Położywszy swój podpis na nowym *„instrumencie pokoju"*, p. Kellog zawiózł pakt przez Irlandję do Ameryki, gdzie ten traktat ma się stać jednym z argumentów wyborczych przy walce o prezydenturę Ameryki. Walka będzie prowadzona między demokratycznym gubernatorem Nowego Jorku *Smithem*, a republikańskim kandydatem, p. *Hooverem*.

Dalszą sprawą, która skupiała na sobie uwagę świata politycznego i która się stała zarazem tematem szerokich dyskusyj, była sprawa t. zw. *ewakuacji Nadrenji*. We wrześniu konferencja delegatów Francji, Włoch, Anglji, Japonji, Belgji i Niemiec uchwaliła rozpocząć oficjalne rokowania w tej mierze, przyczem mają być poruszone sprawy odszkodowania wojennego, płaconego przez Niemcy, oraz gwarancji bezpieczeństwa.

Najważniejszem wydarzeniem wewnętrzno-politycznem w życiu *Francji* ub. roku były *wybory*, które przyniosły *zwycięstwo p. Poincare'mu* i tym sposobem *aprobatę dla wielkiego dzieła sanacji gospodarczej Francji*.

Do doniosłych wydarzeń politycznych należy zaliczyć *naprężenie wewnętrzne w Jugosławji*, które znalazło swój punkt kulminacyjny *w morderstwie*, dokonanem podczas posiedzenia skupczyny na osobach przywódców opozycji chłopsko-demokratycznej.

W pierwszej chwili wyglądało nawet na to, że *jedność królestwa S. H. S. jest silnie zagrożona*, ponieważ Chorwaci, stanowiący trzon opozycji chłopsko-demokratycznej, pod wpływem wypadków białogrodzkich domagali się zupełnie wyraźnie federacji i odłączenia Chorwacji od reszty państwa.

Nad Rumunją zawisły w ub. roku *groźne chmury*, gdy w Alba Julja odbył się wielki kongres chłopski, nazwany nawet mianem kontrparlamentu. Kongres jednak wbrew oczekiwaniom miał przebieg raczej spokojny i pozostał bez większego wpływu na tok spraw politycznych królestwa rumuńskiego.

Wogóle *na Bałkanach* rok ub. zaznaczył się ważkiemi wypadkami. W *Bułgarji* posłowie Anglji i Francji musieli poważnie interwenjować przeciw *rozzuchwaleniu się band macedońskich. Grecja*

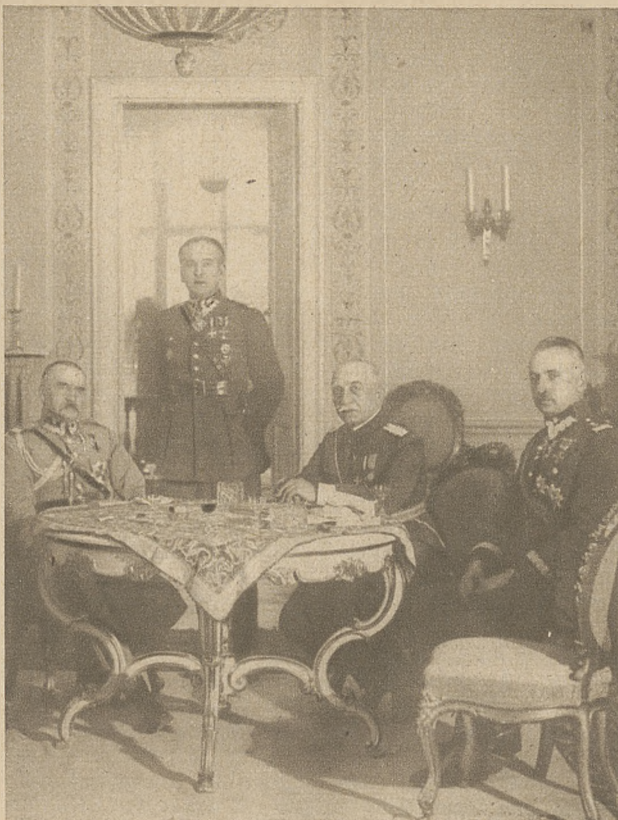
Starcia w dniu 1-go maja w Warszawie.

Pochód socjalistów przez Krakowskie Przedmieście.

przyniosła zupełnie niezwykłe zwycięstwo wyborcze premjerowi *Venizelosowi*, a w małem państewku *w Albanji* dokonana została *zmiana ustroju* i dotychczasowy dyktator *Achmed Zogu* został *proklamowany królem.*

W *Egipcie* król Fuad dokonał *zamachu stanu*, rozwiązując parlament niewygodny Anglji i mianując rząd ustępliwy, wbrew 3/4 głosom Izby egipskiej.

Na *Dalekim Wschodzie w Chinach, w dalszym ciągu toczyły się krwawe walki generałów chińskich*, które ostatecznie dały *zwycięstwo rządu nankińskiego i zjednoczenie narodowe państwa Wschodzącego Słońca.* W czasie wojny domowej chińskiej doszło również *do zbrojnego zatargu między wojskami japońskiemi a chińskiemi.*

Rumuńscy oficerowie sztabu generalnego u Marsz. Piłsudskiego.

Obok Marszałka siedzi jen. Mazdarescu, szef szt. gen. rum., dalej inspektor armji Sosnkowski; stoi w głębi pułk. Długoszowski.

W Polsce.

W chronologicznym przebiegu wydarzeń w Polsce zarejestrować należy następujące momenty:

Rok polityczny w Polsce rozpoczął się tradycyjnem przyjęciem noworocznem u Prezydenta Rzeczypospolitej.

Pierwsze 2 miesiące wypełniało w życiu wewnętrznem kraju *przygotowywanie się do wyborów* sejmowych i senackich, kształtowanie się bloków wyborczych i rozwój agitacji.

Dnia 1 marca doradca finansowy Banku Polskiego p. *Dewey* wydał pierwsze swoje sprawozdanie o położeniu gospodarczem Polski, podkreślając *pomyślny rozwój ekonomiczny państwa polskiego.*

Dzień 4 marca był jednym z najważniejszych dni u. r. w polityce wewnętrznej Polski. W tym dniu odbyły się wybory do Sejmu, przynosząc wielki sukces Blokowi Współpracy z Rządem Marszałka Piłsudskiego. Blok zdobył 135 mandatów poselskich do Sejmu. Prawica wyszła z wyborów silnie osłabiona, lewica utrzymała na ogół swój stan posiadania.

Dzień 11 marca był ostatecznem zamknięciem okresu wyborczego; w tym dniu odbyły się wybory do Senatu. Sukces listy współpracy z rządem był jeszcze większy, niż przy wyborach sejmowych. Lista ta uzyskała 49 na 111 mandatów senatorskich.

Dnia 13 marca został we Lwowie zakończony proces przeciw mordercom kuratora Sobińskiego, który poniósł śmierć z rąk terorystów ukraińskich. Zamachowców skazano na śmierć.

Dnia 13 marca zdarzył się na arenie politycznej ważny wypadek: Marszałek *Piłsudski* wygłosił przed nowowybranymi posłami i senatorami B. B. W. R. mowę programową, w której podkreślił, że podejmuje *3-cią próbę współpracy z parlamentem.*

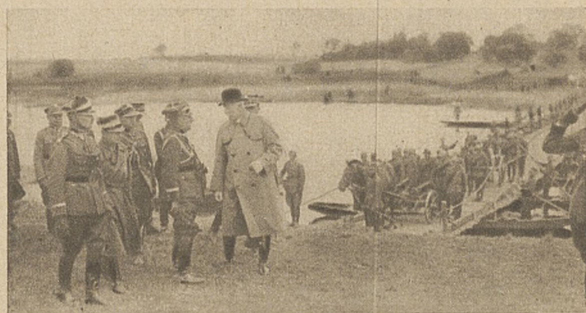
Dnia 14 marca przybył do Polski nowy nuncjusz apostolski, mons. *Marmaggi.*

Dnia 22 marca Prezydent Rzplitej podpisał *dekret zwołujący sejm i senat* na pierwszą sesję.

Otwarcie sejmu i senatu odbyło się dnia *27-go marca.* W zastępstwie p. Prezydenta Rzplitej odczytał orędzie Marsz. *Piłsudski*, przyczem w Izbie doszło do pożałowania godnych incydentów i demonstracyj komunistycznych. Tegoż dnia odbył się *wybór marszałków.* Marszałkiem sejmu został wybrany *pos. Daszyński* (P. P. S.), a marszałkiem senatu pos. *Szymański* z B. B. W. R. Posłowie z listy

Prezydent Rzeczypospolitej na zamknięciu Marszu Kadrówki w Kielcach.

Prezydent Rzeczypospolitej na manewrach w Biedrusku.

Król Afganistanu w Warszawie.

Król Amanullah ze świtą w przejeździe z Zamku po złożeniu wizyty Prezydentowi Rzeczypospolitej. Na lewo w owalu portret króla.

Nr. 1 wobec upadku ich kandydata na marszałka Sejmu, *nie przyjęli mandatów w prezydjum sejmu.*

Przez kwiecień trwały obrady budżetowe izb ustawodawczych .

Dnia 28-go kwietnia przybył z Berlina do Polski *król Afganistanu Amanullah,* witany bardzo uroczyście w stolicy Polski. Polskę opuścił król *Amanullah dnia 2-go maja.*

Dnia 1-go maja w związku z pochodem demonstracyjnym robotników *w Warszawie,* doszło do *krwawych awantur* między socjalistami i komunistami. Również i w *Sosnowcu* dzień ten miał *przebieg krwawy.* W innych częściach państwa manifestacje 1-majowe odbyły się spokojnie.

W dniu 3-go maja, jako w dniu święta narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, odbyły się w całym kraju podniosłe uroczystości.

Dnia 4-go maja dokonano w Warszawie zamachu na radcę handlowego poselstwa sowieckiego *Lizarewa.* W następstwie tego dnia 6-go maja poseł sowiecki doręczył notę, wskazującą na rzekome niebezpieczeństwo dla przedstawicielstwa dyplomatycznego Rosji w Polsce. Incydent z zamachem został ostatecznie wyrównany, dzięki zręczności dyplomacji polskiej.

Dnia 17 i 24 maja min. *Zaleski* wygłosił w sejmie i senacie obszerne ekspose w sprawie *polityki zagranicznej* polskiej, przyczem podkreślić należy, że wszystkie partje wyraziły mu uznanie.

Dnia 22-go maja zapadł *wyrok w dużym procesie Hromady* białoruskiej; czterech posłów, oskarżonych o zdradę stanu, zasądzono na 12 lat więzienia.

Dzień 24-go marca należy zanotować jako charakterystyczny wyraz polityki sejmu wobec rządu. Oto opozycja sejmowa odrzuciła wogóle bez rozpatrzenia rządowe projekty podatkowe.

Dnia 6-go czerwca przybyła do stolicy Polski z wizytą grupa rumuńskich oficerów sztabu generalnego, która została przyjęta przez Prezydenta Rzplitej i Marsz. Piłsudskiego.

Dnia 15-go czerwca sejm uchwalił w trzeciem czytaniu budżet rządowy, zniekształciwszy go poprzednio w formie odpowiednich skreśleń i podwyższeń o charakterze demonstracyjno-manifestacyjnym.

Dnia 19-go czerwca ciała ustawodawcze uchwaliły *ustawę amnestyjną* ku uczczeniu 10-lecia odzyskania Niepodległości.

Dnia 22-go czerwca senat uchwalił ostatecznie budżet. Tegoż dnia Prezydent Rzplitej wydał orędzie, *zamykające sesję sejmu i senatu.*

Dnia 25-go czerwca odbyła się *rada gabinetowa* na Zamku, w czasie której zapadła uchwała podania się rządu do dymisji.

Dymisja rządu Marsz. Piłsudskiego nastąpiła dnia

27-go czerwca. W tym dniu z polecenia Prezydenta utworzył *nowy rząd* wicepremjer *dr. Bartel.* W skład rządu weszli jako nowi ministrowie: min. *Kuehn* (komunikacja) i dr. *Switalski* (W. R. i O. P.). Marsz. *Piłsudski* zatrzymał tekę spraw wojskowych. Zaprzysiężenie nowego rządu odbyło się dnia *28-go czerwca.*

Dnia 30 czerwca Marsz. *Piłsudski* udzielił *wywiadu prasie*, przedstawiając powody, dla których złożył urząd premjera. Wywiad Marsz. Piłsudskiego wywołał wielkie wrażenie tak w kraju, jak i zagranicą.

Dnia 3-go lipca marsz. Daszyński ogłosił wywiad, jakby odpowiedź na wywiad Marsz. Piłsudskiego i w wywodach swych usprawiedliwiał Sejm.

Dnia 4-go lipca doręczono w Warszawie *Marsz. Piłsudskiemu* najwyższe odznaczenie *wojskowe japońskie.*

Dnia 17-go lipca *Prezydent Rzplitej* udał się na 2-tygodniowy pobyt do Wielkopolski, witany entuzjastycznie przez tamtejszą ludność. Poznań, stolica Wielkopolski, był przez ten czas jakby stolicą państwa: tam załatwiał p. Prezydent wszystkie akty państwowe.

Dnia 4-go sierpnia nastąpiło podpisanie *trzech umów polsko-gdańskich*, znamiennych dlatego, że są one wyrazem zawrócenia Gdańska z dotychczasowej wrogiej polityki wobec Polski.

Dzień 5-go sierpnia był dniem *„Marszu Kadrówki"*. W rocznicę wymarszu pierwszego oddziału legjonowego odbył się ten tradycyjny marsz, na którego metę do Kielc przybył Prezydent Rzplitej w otoczeniu swego domu cywilnego i wojskowego.

Dnia 9-go sierpnia nastąpiło w Warszawie *uroczyste otwarcie Kongresu Prawa Międzynarodowego.*

Ze Zjazdu Legjonistów w Wilnie.

Składanie wieńców na Górze Zamkowej na grobie Nieznanego Żołnierza. Wśród legjonistów p. marsz. Piłsudska (x), jen. Rydz-Śmigły (1), jen. Sosnkowski (2).

Ze Zjazdu Legjonistów w Wilnie.

Legjoniści z Podhala w strojach góralskich. Między nimi poseł Jan Piłsudski (x).

Dzień 12-go sierpnia przyniósł z naprężeniem oczekiwany *zjazd legjonowy w Wilnie*. Na zjeździe Marsz. *Piłsudski* wygłosił dłuższe przemówienie, sprawiając zawód tym, którzy oczekiwali jakichś doniosłych enuncjacyj, czy to w dziedzinie polityki wewnętrznej czy zagranicznej.

Dnia 19-go sierpnia Marsz. Piłsudski wyjechał do *Rumunji*, na urlop wypoczynkowy, podczas którego złożył też wizytę królowej rumuńskiej.

Pod koniec sierpnia i we wrześniu zainteresowanie naszego życia politycznego przeniosło się na wydarzenia zagranicą (Pakt Kelloga, sesja Rady Ligi Narodów i sprawa Nadrenji).

Konfiskata amunicji w St. Gotthard.

Kronika zagraniczna.

Dnia 2 stycznia doszło w miejscowości granicznej Sanct Gotthard do incydentu, który stał się powodem naprężenia stosunków między *Małą Ententą a Węgrami*. Przychwycono bowiem w transporcie kolejowym przesyłkę broni, skierowaną rzekomo z Włoch do Węgier. Mała Ententa zaczęła kuć z tego broń przeciw Węgrom i skierowała skargę do Ligi Narodów. Ostatecznie jednak incydent załagodzono.

Dnia 9-go stycznia zesłano *w Rosji sowieckiej 30 przywódców* opozycji, między innymi *Trockiego i Radka, na Sybir*. Spór o władzę między Stalinem a Trockim zakończył się więc na razie zwycięstwem Stalina.

Dnia 2-go lutego *Anglja* odmówiła ratyfikacji układu w sprawie 8-godzinnego dnia pracy.

W 150 lat po podpisaniu pierwszego traktatu przyjaźni między Francją a Ameryką, dnia 6 lutego nastąpiło podpisanie francusko-amerykańskiego traktatu rozjemczego, który miał się stać podstawą do rozszerzenia tej akcji w formie t. zw. traktatu Kelloga.

Minister Zaleski w Rzymie.

Chwila po uroczystem złożeniu wieńca na grobie Nieznanego Żołnierza. Na fotografji min. Zaleski (1), poseł Italji w Warszawie Majoni (2), poseł polski w Rzymie Roman Knoll (3).

Wybory we Francji.
Prezydent Rzeczypospolitej francuskiej Doumergue oddaje swój głos do urny wyborczej w Paryżu.

Dnia 24-go lutego święciła *Estonja 10-lecie* swego istnienia. Na uroczystości wysłała Polska osobną delegację, podkreślając temsamem węzły przyjaźni łączące oba kraje.

Dnia 3-go marca premier włoski *Mussolini* wygłosił mowę, w której niesłychanie ostro zwrócił się przeciwko podnoszeniu ze strony Austrji sprawy południowego Tyrolu.

Dnia 3-go marca *Brazylja* obchodziła w sposób niezwykle uroczysty 30-lecie wyzwolenia tego kraju z pod panowania hiszpańskiego.

Od dnia 5 do 9-go marca odbyły się *posiedzenia Rady Ligi Narodów*. Dyskutowano na nich sprawę znalezienia broni w Sanct Gotthard, oraz spór polsko-litewski. Wezwano telegraficznie Waldemarasa do Genewy, który jednak zasłaniając się błahymi powodami, odmówił przybycia do Genewy.

W Rosji sowieckiej aresztowano dnia 10-go marca t. zw. speców, czyli fachowców technicznych przedsiębiorstw w Zagłębiu Donieckiem — przeważnie narodowości niemieckiej — pod zarzutem sabotażu i szpiegostwa. Spowodowało to chwilowe oziębienie stosunków między Niemcami a Sowietami.

Wybuch fosgenu pod Hamburgiem.
Obraz zniszczenia po wybuchu.

Dnia 17-go marca nastąpiło *rozwiązanie parlamentu francuskiego*.

Dnia 30-go marca w Królewcu rozpoczęły się obrady polsko-litewskie, które w wyniku doprowadziły do utworzenia trzech specjalnych komisyj.

Dnia 31-go marca rozwiązano w *Niemczech parlament Rzeszy*.

Dnia 6-go kwietnia wyjechał do Włoch polski minister spraw zagranicznych *Zaleski*, który dnia 13-go kwietnia spotkał się z *Mussolinim*.

Dnia 15-go kwietnia podczas otwarcia targów w Medjolanie usiłowano popełnić *zamach na życie króla włoskiego Wiktora Emanuela*. Maszyna piekielna ukryta w latarni ulicznej, eksplodowała przed przejazdem króla i Mussoliniego, wybuch jednak spowodował liczne ofiary.

Proces speców.
Członkowie trybunału prowadzącego rozprawę przeciw inżynierom oskarżonym o sabotaż gospodarczy w Zagłębiu Donieckiem.

Dnia 22-go kwietnia odbyły się *wybory do parlamentu francuskiego*, przynosząc wielkie zwycięstwo Poincaremu.

Dnia 27-go kwietnia aresztowano we *Wiedniu* znanego terorystę węgierskiego, komunistę *Belę Kuna*.

Dnia 30-go kwietnia *Anglja* wystosowała do *Egiptu notę*, żądając zniesienia z porządku dziennego parlamentu ustawy o zgromadzeniach.

W *Alba Julja* zgromadziło się dnia *6-go maja* 200.000 chłopów na wielki kongres, podejmując uchwały opozycyjne w stosunku do rządu.

Dnia 8-go maja rozpoczęły się w Kownie rokowania komisyjne polsko-litewskie.

Tegoż dnia *Anglja* wydaliła ze swych granic *ks. Karola rumuńskiego*, który w wywiadzie dziennikarskim oświadczył, że dąży do odzyskania korony i prowadził z Anglji kampanję w tym kierunku. Rząd angielski uważał to za złamanie warunków prawa azylu.

Zamach na króla włoskiego.

Uroczysty pogrzeb ofiar zamachu. Fragment przed katedrą w Medjolanie

Dnia 9-go maja Japonja wystosowała ultimatum do Chin.

Dnia 18-go maja rozpoczął się *proces przeciw* t. zw. specom, czyli pracownikom technicznym Zagłębia Donieckiego.

Wybory w Niemczech odbyły się dnia 21-go maja i przyniosły zwycięstwo niemieckiej socjal-demokracji, a porażkę nacjonalistów. W tym dniu *w Hamburgu* zdarzyła się *straszliwa katastrofa eksplozji kotła*, zawierającego *fosgen, jeden z najgroźniejszych gazów wojennych*. Katastrofa hamburska zdemaskowała tajne zbrojenia niemieckie.

Dnia 25-go maja ogłosił *Smetona*, prezydent Litwy, konstytucję, w której *proklamowano Wilno stolicą państwa litewskiego*. W związku z tem dnia *31-go maja* rząd polski wystosował notę. *wskazując na bezcelowość podobnych demonstracyj*.

Dnia 3-go maja walki domowe w Chinach, toczące się od szeregu lat, weszły *w stadjum decydujące*. W tym dniu gen. Czang-Tso-Lin, władca południowych Chin, wydał generałowi rządu nankińskiego, Fengowi, Pekin. W czasie odwrotu z Pekinu Czang-Tso-Lin padł ofiarą zamachu.

Dnia 4-go czerwca rozpoczęła się *sesja Rady Ligi Narodów*. W ciągu obrad przyjęto rezolucję, wzywającą Litwę do podjęcia rokowań z Polską.

Herman Mueller.

Nowy kanclerz Niemiec.

Dnia 6-go czerwca rząd nankiński wydał odezwę, wskazującą na konieczność zjednoczenia Chin.

Dnia 12-go czerwca w wyniku wyborów Rzeszy Niemieckiej rząd *Marxa* podał się *dymisji*. Misję utworzenia rządu otrzymał poseł socjaldemokratyczny, *dr. Herman Mueller*.

Dnia 15-go czerwca w *Kansas-City* w Ameryce odbył się kongres partji republikańskiej. Uchwalono kandydaturę *Hoovera* na prezydenta Stanów Zjednoczonych.

Kandydatem *partji demokratycznej* został gubernator Nowego Jorku, *Smith*.

Dnia 20-go czerwca zaogniła się w Białogrodzie naprężona sytuacja między rządem a opozycją chłopsko-demokratyczną. Podczas obrad w Skupczynie jeden z posłów serbskich, *Racić*, *strzelił do posłów chorwackich, zabijając Pawla Radicza* i raniąc śmiertelnie posła Basaryczewa. Nadto *Stefan Radicz*, przywódca Chorwatów, został *ranny* i zmarł dnia 8 sierpnia. Po krwawych wypadkach białogrodzkich doszło do licznych demonstracyj w całej Chorwacji i do krwawych zamachów.

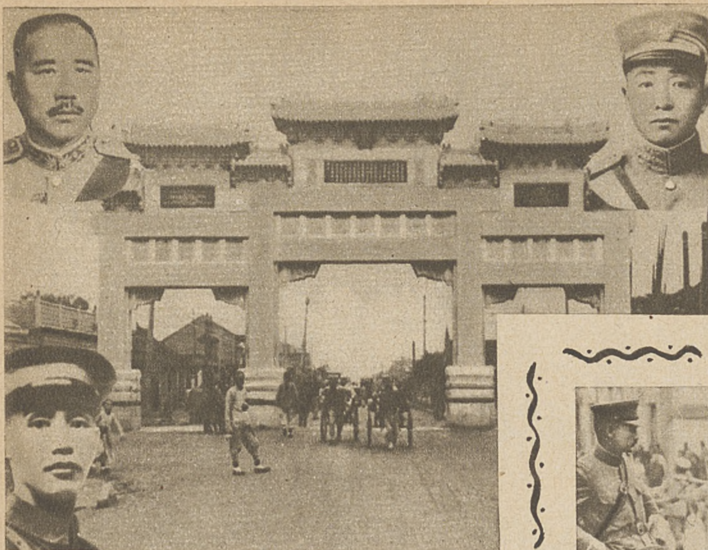
Dnia 21-go czerwca posłowie Anglji i Francji przedstawili rządowi kowień-

mordowano Prezydenta Meksyku Obregona. Następstwem zamachu było zaostrzenie zatargu między rządem a sferami katolickiemi.

W Moskwie rozpoczął się dnia *17-go lipca kongres Kominternu*, Międzynarodówki komunistycznej, w czasie którego to kongresu *Bucharin* wygłosił mowę niezwykle agresywną.

Dnia 18-go lipca zjawił się u premjera litewskiego poseł niemiecki, interwenjując w sprawie konfliktu polsko-litewskiego. Równocześnie niemal przedstawił też poseł sowiecki w Kownie stanowisko swego rządu w tej sprawie.

W Egipcie *król Fuad dokonał zamachu stanu,*

Z wojny domowej w Chinach.

Wielka brama w Pekinie. U góry generałowie armji północnej: Czau-Czun-Czau (na lewo) i Jau-Hai-Szau, u dołu Czan-kai-Szek Na zdjęciu bocznem scena z walk japońsko-chińskich. Oddział japoński oszańcowany workami z ziemią.

skiemu konieczności bardziej pojednawczej polityki wobec Polski.

Dnia 21-go czerwca doręczono w stolicach państw zainteresowanych *notę Kelloga.*

Dzień 24-go czerwca jest datą przełomową w polityce gospodarczej Francji. W tym dniu została dokonaną *ustawowa stabilizacja franka* i powrót Francji do waluty złotej.

Dnia 26-go czerwca skazano we Wiedniu *Belę Kuna na 5 tygodni aresztu* za niedozwolone przekroczenie granicy. Żądanie *Węgier* wydania Beli Kuna, *odrzucono*. Czerwony dyktator Węgier został odstawiony następnie przez Niemcy do Rosji.

Dnia 28-go czerwca po długich pertraktacjach udało się *dr. Muellerowi* utworzyć *rząd Rzeszy Niemieckiej.* Nowy kanclerz niemiecki wygłosił swoje oświadczenie rządowe dnia *30-go lipca.*

Al. Smith

Demokratyczny kandydat na prezydenta Stanów Zjedn.

Dnia 4-go lipca podał się do dymisji *rząd jusłowiański.*

Proces doniecki, odbywający się w Moskwie, zakończył się dnia 6-go lipca. *11-tu oskarżonych skazano na śmierć*, 2-ch oskarżonych Niemców ułaskawiono.

Dnia 11-go lipca doręczono w Warszawie notę w sprawie *rokowań handlowych niemiecko-polskich.* Tego dnia rząd polski wystosował do Ligi Narodów notę, wskazującą na sabotaż i złą wolę Litwy.

Dnia 17-go lipca *za-*

rozwiązując na przeciąg trzech lat parlament egipski.

Dnia 21-go lipca wybuchła w *Portugalji rewolucja,* która została jednak natychmiast stłumiona i rząd portugalski opanował sytuację.

Dnia 25-go lipca poseł *Patek* poczynił kroki w *Moskwie*, wskazując na niedopuszczalność tego rodzaju wystąpień, jak mowa wojenna *Bucharina na kongresie Kominternu.*

Dnia 27-go lipca po długotrwałem przesileniu gabinetowem, utworzono w *S. H. S. nowy rząd*, na czele którego stanął członek słoweńskiej partji klerykalnej, *dr. Koroszec.*

Dnia 2-go sierpnia nastąpiło podpisanie *angielsko-francuskiego porozumienia w sprawie zbrojeń morskich.* Układ ten wywołał zaniepokojenie w Ameryce i w Niemczech, tembardziej, że postanowienia jego są trzymane w tajemnicy.

Dnia 4-go sierpnia od-

Herbert Hoover

Republikański kandydat na prezydenta Stanów Zjedn.

Z kampanji przedwyborczej w Stanach Zjednoczonych.

Fragment ulicy w Kansas po proklamowaniu kandydatury Hoovera przez stronnictwo republikańskie.

było się *pierwsze posiedzenie skupczyny* od czasu krwawych wypadków w Białogrodzie. Równocześnie w Zagrzebiu odbyło się *demonstracyjne posiedzenie posłów chorwackich*, na którem powzięto bardzo ostre uchwały, nie uznające parlamentu białogrodzkiego.

Dnia 5-go sierpnia rozpoczęły się w *Brukseli obrady II Międzynarodówki* socjalistycznej.

Zamach stanu w Egipcie.

Dymisja gabinetu egipskiego. W środku premjer Nakas pasza.

Rozruchy studenckie w Kairo. Demonstracje przeciw ugodowej polityce wobec Angiji.

Prez. Meksyku Obregon
zamordowany przed objęciem urzędu

U posła Rzeczypospolitej *w Berlinie* Knolla, zjawił się dnia *4-go sierpnia* reprezentant niemieckiego urzędu spraw zagranicznych „interwenjując i informując się“ w sprawie konfliktu polsko-litewskiego i rzekomych gróźb polskich, skierowanych przeciw Litwie.

Komuniści francuscy urządzili dnia 6-go sierpnia wielkie *demonstracje w Paryżu,* w wyniku których policja aresztowała aż 1.339 osób.

Dnia 10-go sierpnia rząd niemiecki pod przewodnictwem socjal-demokratycznego kanclerza *Muellera,* uchwalił *budowę nowego pancernika „A“.* Sprawa budowy pancernika stała się przyczyną tarć w łonie samej socjal-demokracji, a następnie rozwinęła się w zagadnienie, które miało być rozstrzygnięte *przez plebiscyt.*

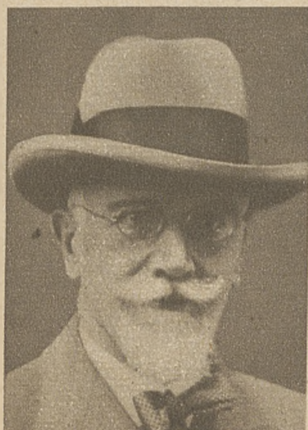
Dnia 12-go sierpnia *Chorwacja* złożyła na wieczny sen zmarłego posła *Stefana Radicza.* Pogrzeb Radicza stał się olbrzymią narodową demonstracją Chorwacji.

Stefan Radicz
przywódca opozycji chorwackiej.

Demonstracyjny pogrzeb posłów chorwackich, zabitych w Skupczynie.

Venizelos
wybitny polityk grecki.

Wybory w Grecji odbyły się dnia 19-go sierpnia, przynosząc przygniatające zwycięstwo premjerowi Venizelosowi.

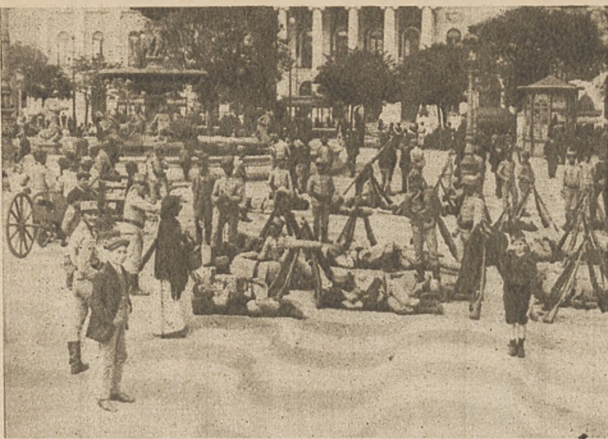
Komuniści łotewscy usiłowali dokonać *przewrotu w Rydze* dnia 22-go sierpnia. Próba *nie powiodła się* i rząd łotewski zgniótł powstanie w zarodku.

Dnia 25-go sierpnia zebrało się zgromadzenie narodowe albańskie *w Tiranie,* by proklamować dotychczasowego dyktatora *Achmeda Zogu królem albańskim.*

Dnia 27-go sierpnia odbyło się w Paryżu uroczyste podpisanie *paktu Kellogа.* Celem położenia swego podpisu na tym traktacie, potępiającym wojnę, przybył do Paryża *p. Stresemann.* Był to pierwszy wypadek od czasów Bis-

Achmed Zogu
nowy król Albanii.

Rewolucja w Portugalji.

Wojska rządowe biwakujące na „La Place du Rocie" w Lizbonie.

Zrewoltowani oficerowie na zamku św. Jerzego w Lizbonie, nad zwłokami poległych towarzyszy.

marcka, że minister niemiecki gościł w stolicy nadsekwańskiej.

Dnia 30-go sierpnia rozpoczęła się w Genewie 51-sza *sesja Rady Ligi Narodów*. Punktem kulmanicyjnym obrad była sprawa polsko-litewska.

Na dzień 22 września przypadła jedna z najbardziej sensacyjnych afer politycznych ub. roku. Mianowicie skutkiem niedyskrecji urzędnika franc. Min. Spr. Zagr., prasa amerykańska opublikowała okólnik Brianda, zawierający prawie wszystkie *szczegóły tajnego układu francusko-angielskiego*.

Dnia 26 września zamknięto *IX. Zgromadzenie Ligi Narodów*. Sesja genewska przyniosła *Polsce sukcesy*. Oprócz załatwienia sprawy litewskiej, Liga Narodów odrzuciła skargi niemieckiej mniejszości na G. Śląsku w sprawie szkolnictwa.

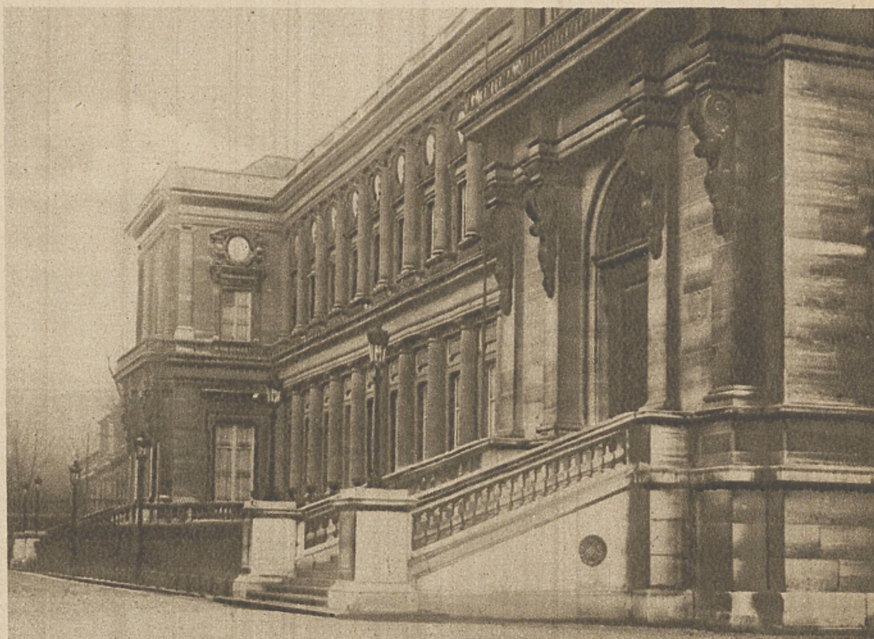
Pozatem na sesji Ligi dominowała sprawa *ewakuacji Nadrenji*. Na komisji sześciu państw osiągnięto w tej sprawie zasadnicze porozumienie.

Dnia 30 września marsz. *Piłsudski*, bawiący od 6-ciu tygodni na wypoczynku w Rumunji, przed powrotem do Polski złożył *w Bukareszcie* wizyty oficjalnym czynnikom rumuńskim. Pobyt Marsz. Piłsudskiego w Bukareszcie, mający charakter wyłącznie kurtuazyjny, dał prasie niemieckiej temat do snucia różnych fantastycznych kombinacyj o tworzeniu się nowych ugrupowań politycznych w Europie.

Podpisanie paktu Kelloga.

Na lewo twórcy paktu: Kellog (u góry) i Briand, w środku złote pióro, którem pakt podpisano, na prawo gmach ministerstwa spraw zagr. w Paryżu, miejsce podpisania paktu.

Pochód kultury w roku 1928.

W 50-lecie pracy naukowej prof. Brucknera.
Uroczystość jubileuszowa w poselstwie polskiem w Berlinie. Prof. Brueckner (x) w otoczeniu delegacji Uniwersytetu Jagiellońskiego, członków poselstwa i reprezentantów polskiej kolonji w Berlinie.

Praca ubiegłego roku na polu kultury, nie tamowana żadną poważniejszą przeszkodą, posunęła świat znowu o dalszy krok w kierunku urzeczywistnienia ideałów ludzkości. Jakie są te ideały? Czego pragnie ludzkość? Czy da się w krótkiej syntezie określić, ku jakim sferom, ku jakim celom dążą dwa miljardy ludzi, a w szczególności najżywiej idąca naprzód biała rasa? I czy w ogóle można na te pytania odpowiedzieć?

W obecnych czasach widzimy w całym świecie jeden wielki prąd, jedną myśl, która przenika nasze dążenia, a tą myślą jest *pacyfizm.* Do realizacji tej idei stanęły jednostki i całe społeczeństwo, zdążając do stworzenia takiego stanu, ażeby wzajemne mordowanie się ludów stało się niemożliwością. Może nigdy jeszcze od czasów wypraw krzyżowych ludzkość nie znajdowała się w okresie takiego idealistycznego podniecenia, w okresie tak wielkiej duchowej przemiany, jak to się dzieje obecnie. Prawda, że jest to może forma reakcji po wojnie, niemniej jednak zapanowała już szeroko atmosfera wroga rozstrzyganiom sporów przy pomocy oręża, drogą wojny, rujnującej kulturę, a więc *atmosfera o wysokiem napięciu etycznem.*

Karin Michaelis
w gościnie w Polsce.

Wyrazem jej jest tworzenie się różnych *związków pacyfistycznych,* zbieranie się różnych *międzynarodowych kongresów dla ułatwienia współżycia narodów.*

A na tem tle ujawniają się bratnie uczucia, zacierające niedawne jeszcze antagonizmy i ponad słupami granicznemi coraz częściej przepływają *wzajemne prądy współżycia.* Pięknym tego wyrazem była ofiarna pomoc, z jaką różne narody spieszyły do nawiedzonej trzęsieniem ziemi Bułgarji i Grecji, oraz ów *szlachetny zbiorowy wyścig w niesieniu ratunku członkom wyprawy Nobilego.*

Równocześnie *na polu techniki* postęp szybkiemi krokami podąża *ku zwiększeniu dobrobytu cywilizacyjnego.* Odkrycia, wynalazki spieszą się. I tu znać *wyścig pracy.* A w parze z tem idzie *polepszenie warunków pracy,* polepszenie bytu pracowników, a więc *materjalne i moralne podnoszenie najszerszych warstw ku wyżynom.*

W dziedzinie nauk wre praca nietylko w wielkich ośrodkach kultury, ale decentralizuje się i rozchodzi na cały glob. Gdzieś nad Indusem pracuje największy botanik świata, nad zatoką Hudsońską największy fizyk, idą badacze do źródeł Amazonki, w mroki tajemniczego Tybetu Równocześnie zaś

w samych narodach zwiększa się podstawa rekrutacyjna pracowników kultury przez *coraz większe postępy oświaty*.

Na tem tle manifestuje się potężny *wpływ i siła promieniowania indoeuropejskiej kultury* na inne kultury, bardzo stare i wysokie. Dowodem tego jest *europeizowanie się krajów t. zw. egzotycznych*, które starały się dotąd odosabniać od wpływów naszej cywilizacji. Do tych krajów należy przedewszystkiem *Turcja*, gdzie pod wpływem reform Kemala paszy *zmodernizowano całe życie państwowe i prywatne*, zniesiono m. in. przymus zakrywania twarzy u kobiet, skasowano fezy, które zastąpiono europejskiemi kapeluszami, zaczęto wprowadzać alfabet łaciński na miejsce dotychczasowego tureckiego. Za europeizacją zaś obyczajów kroczy postęp techniczny, budowa dróg, kolei, modernistyczna rozbudowa miast i t. d.

Swen Hedin
najwybitniejszy współczesny badacz Azji centralnej.

Tosamo, chociaż dopiero w zaczątkach, widać *w Persji i Afganistanie*. Władca tego ostatniego kraju, Amanullah, po pobycie w Europie wrócił do swego kraju z zamiarem europeizacji tego wielkiego państwa, które najsilniej może zachowało stare mahometańskie tradycje i obyczaje.

Modernizują się coraz bardziej *Chiny*, które z jednej strony wyzwalają się z pod politycznego wpływu obcych mocarstw, a z drugiej przejmują ich kulturę. Obcinanie warkoczy, wprowadzanie tu i ówdzie alfabetu łacińskiego na miejsce dotychczasowych znaków pisma chińskiego, wyzwalanie się kobiety, zanikający wpływ mandarynów, organizacja administracji i szkolnictwa na wzór zachodni — oto niektóre objawy przewrotu kulturalnego w krainie prastarej swoistej kultury.

Nawet kraje leżące *we wnętrzu Azji*, „zdala od świata“, zaczynają garnąć się pod skrzydła tego dobroczynnego indoeuropejskiego prądu. Tak n. p. *Mongolja*, niezależne państwo tatarskie, którego ludność dotychczas prowadziła tryb życia przeważnie koczowniczy, coraz silniej zaczyna się europeizować. W stolicy tego kraju, w Urdze, można widzieć maszyny do pisania. Obok młynków buddyjskich do modlenia się, samochody na tamtejszych, jeszcze prymitywnych drogach, nie są już rzadkiem zjawiskiem.

Nowy wiadukt kolejowy w Jaremczu.

Z drugiej jednak strony trzeba stwierdzić, że *sama kultura europejska powoli zatraca swój dotychczasowy charakter i zamienia się zwolna na angielsko-amerykańską*. Może nawet nie zdajemy sobie sprawy, jak wplatamy się *w kolisko amerykanizacji*. Nigdy jeszcze Ameryka ze swojemi właściwościami nie oddziaływała tak silnie na Europę, jak obecnie. Filmy amerykańskie nauczyły szerokie tłumy rozkoszować się ckliwą, a równocześnie umoralniającą strawą duchową. Amerykański jazzband, girlsy i rewje na sposób amerykański z murzynami, nabyły u nas prawo obywatelstwa. YMCA przyniosła Europie swój nowy system wychowania dorastającej młodzieży. Nawet amerykańska literatura weszła w Europie w modę, a teatr europejski coraz częściej wystawia sztuki autorów amerykańskich.

Ten wielki wpływ Ameryki idzie jednem korytem z politycznym i finansowym wpływem. Ogromna rola, jaką Ameryka odgrywa w Europie w koncercie wszystkich państw, jej preponderancja ekonomiczna w Europie (pożyczki amerykańskie i kontrola finansowa), coraz

Nowy most na Wiśle pod Sandomierzem.

Tajemnica jeziora.

Jezioro Nemi pod Rzymem, kryjące w sobie starorzymskie galery luksusowe, bogato zdobione.

większy zbyt amerykańskich towarów w Europie, wszystko to wytwarza doskonałą atmosferę dla zaszczepienia się tutaj motywów Ameryki. *Standaryzacja,* hasło pracy w Ameryce, zaaklimatyzowała się już w Europie. Sport. który powstał w Anglji, a znalazłszy w Ameryce szerokie pole rozwoju, wybujał do nieco ekscentrycznych rozmiarów, przeniósł swój styl do Europy i amerykanizuje tutejsze gałęzie sportu metodami swego tworzenia najróżnorodniejszych rekordów.

Postępy telewizji.

Fotografja z pogrzebu prezydenta Obregona w Meksyku, przesłana iskrowo z Meksyku przez ocean do Londynu w ciągu kilku sekund.

W światowym pochodzie kultury *Polska,* mimo ciasnych ram naszych możliwości materjalnych, godnie dotrzymuje kroku, a w niejednym kierunku wyróżniła się chlubnie. Świadczą o tem liczne kongresy naukowe i wystąpienia na nich przedstawicieli polskiej nauki, oraz sukcesy osiągane na różnych międzynarodowych występach.

W kraju liczba poważnych dzieł naukowych wzrasta, mnożą się laboratorja i inne placówki pracy naukowej. Jeżeli zaś kulturę danego narodu można mierzyć ilością wydawnictw, to zaznaczyć trzeba, że w roku 1927 ilość polskich druków dosięgła takiejsamej liczby, jaką się szczycą Włochy.

Wreszcie w zakresie *wewnętrznego zagospodarowania się* widać wielkie postępy. Kryzys budowlany słabnie, powstają nowe, dobre gościńce, nowe linje kolejowe, nowe fabryki (żeby wspomnieć choćby prawdziwe miasto fabryczne: drugi Chorzów koło Tarnowa) i t. d.

Dorobek ten, wspólnie z dorobkiem poprzednich lat odrodzonej Polski, znajdzie godny siebie wyraz na *wielkiej wystawie krajowej* w roku 1929 w Poznaniu, nad której przygotowaniem pracowano przez rok ubiegły.

Rok 1928 zamyka się *dla Polski pod względem dorobku kulturalnego wysokiemi dodatniemi pozycjami.*

Przegląd chronologiczny.

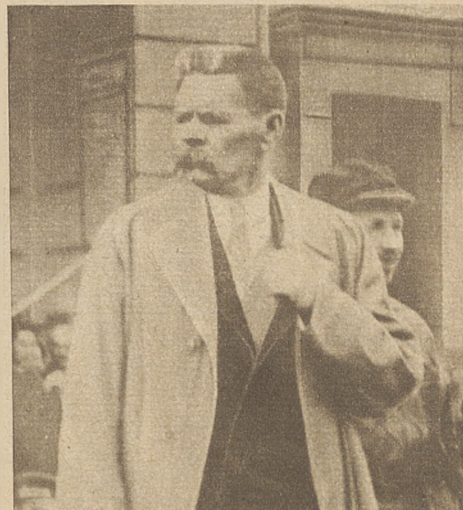
W związku z powyższemi uwagami należy zanotować z ub. roku kolejno następujące momenty z kraju i zagranicy:

Gigantyczne dzieło nowoczesnej techniki oddano do użytku w Ameryce w styczniu. Oto *pod rzeką Hudson wybudowano podwójny tunel,* łączący z sobą Nowy Jork i New Jersey. Tunel jest długi na 920 stóp. Przejeżdża nim na godzinę 3.800 samochodów w jednę i drugą stronę. Tunel zaopatrują w czyste powietrze potężne wentylatory, które pod względem wielkości i nowożytności urządzeń nie mają sobie równych.

W styczniu obchodził 40-letni jubileusz pracy pedagogicznej na polu muzycznem oraz kompozytorskiem profesor konserwatorjum warszawskiego, *Stanisław Niewiadomski,* autor wielu pięknych pieśni i drobniejszych utworów muzycznych.

50-letni jubileusz pracy scenicznej obchodził z początkiem roku jeden z największych mistrzów sceny polskiej, *Mieczysław Frenkel.* We Lwowie święciła jubileusz znakomita artystka, *Amalja Kasprowiczowa,* która 35 lat służyła sztuce dramatycznej. Również 35-letni jubileusz obchodziła w Krakowie *Konstancja Bednarzewska,* wybitna artystka dramatyczna.

Z początkiem roku znakomita powieściopisarka duńska. *Karin Michaelis,* bojowniczka o prawa ko-

Maksym Gorkij.

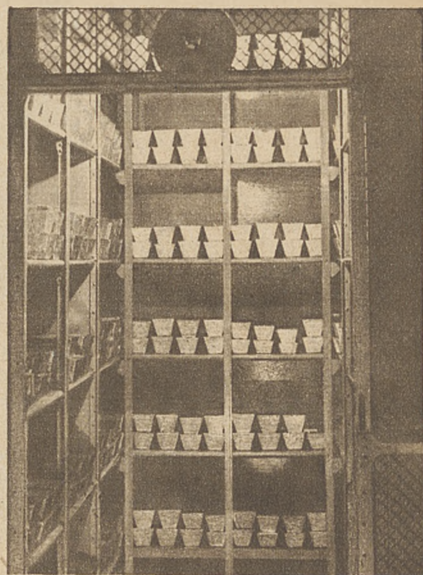
Stulecie Banku Polskiego.
Gmach Banku Polskiego w Warszawie przed 100 laty. (Według sztychu z r. 1829).

biety, odwiedziła nasz kraj i wygłosiła w kilku większych miastach szereg interesujących odczytów.

50-lecie pracy naukowej prof. *Bruecknera* obchodziła cała Polska w styczniu. Brueckner, z zawodu filolog, jest jednym z największych działaczy na polu tworzenia kultury polskiej. Liczba jego publikacyj jest wprost olbrzymia, wynosi bowiem 1245 numerów. Brueckner otworzył skarb dokumentów językowych staropolskich. Odnalazł Kazania Świętokrzyskie, całą spuściznę Potockiego i wiele innych dokumentów językowych. Jako gramatyk, jest autorem nader pożytecznej książki „Dzieje języka polskiego“, oraz jedynej tego rodzaju publikacji p. t.: „Słownik etymologiczny języka polskiego“. Jego „Historja literatury polskiej“ posiada światową sławę. Do niespożytych zasług Brucknera należą też badania nad Reformacją w Polsce i „odkrycie“ polskich Arjan. Świat naukowy uczcił Brucknera wydaniem wielkiej księgi p. t.: „Studja staropolskie“.

Stulecie Banku Polskiego.
Obecny gmach Banku Polskiego w Warszawie.

Stulecie Banku Polskiego.
Wnętrze jednej z kas ze sztabkami złota i srebra.

Henryk Zbierzchowski.

„Place de Varsovie“ w Paryżu.

Dn. 14 stycznia powstał w Warszawie dzięki ofiarności publicznej *chemiczny Instytut badawczy*, na Żoliborzu, wybudowany staraniem komitetu, złożonego z ludzi dobrej woli, z Prezydentem Rzplitej Ignacym Mościckim na czele.

Przez szereg miesięcy z. r. świat naukowy zagranicą był poruszony niezwykłym sporem. Oto we Francji, w malutkiej miejscowości *Glozel*, pewien amator archeolog „wykrył“ rozmaite *zabytki, pochodzące rzekomo z epoki przedhistorycznej*. Były to skorupki i cegiełki pokryte dziwnemi znakami, podobnemi do *pisma klinowego*. Archeolodzy podzielili się na dwa obozy. Część sądziła, iż należy uważać te wykopaliska za resztki jakiejś nieznanej kultury, inni uważali je za falsyfikaty. Po długich sporach, które nawet znalazły epilog w sądzie, i po badaniach specjalnej międzynarodowej komisji, *zabytki z Glozel uznano za sfałszowane*.

„Ewa“ Edwarda Wittiga.

Wśród licznych prac technicznych, jakie mamy do zanotowania w ubiegłym roku, godnym uwagi jest *wspaniały most na Wiśle pod Sandomierzem*, którego 6 przęseł po 76 m. rozpiętości robi naprawdę imponujące wrażenie. Podobnie powojennem dziełem polskiej techniki było odbudowanie ogromnego *wiaduktu kolejowego w Jaremczu*, po zniszczeniu go podczas wojny.

Jednę z najciekawszych prac archeologicznych przeprowadzano od początku zeszłego roku *na jeziorze Nemi* we Włoszech. Na dnie tego jeziora znajdują się *zatopione starożytne okręty*, między innemi okręt-pałac cesarza Kaliguli. Wodę tego jeziora wypompowywano, ażeby ułatwić pracę nurkom, którzy będą wydobywać te antyczne skarby.

Nader cenne zabytki polskiej przeszłości znaleziono w marcu *we wsi Siemienice* w pow. grodzieńskim, w starym dworku szlacheckim. Są to pisane dokumenty, obejmujące traktaty o budowie zamków, sztuce wojskowej XVI w., listy króla Zygmunta Augusta i t. p.

Niemałą senzację wśród uczonych wywołała wiadomość, że prof. *Trombetti* we Włoszech zdołał *rozwiązać zagadkę pisma języków etruskich*. Około 8.000 napisów, wyrytych na tablicach i kolumnach, znalezionych wśród ruin dawnej kultury etruskiej, jest dotychczas nie odcyfrowanych. Odczytanie ich będzie kluczem do poznania tej zagadkowej jeszcze dzisiaj kultury.

Dobrą propagandą polskiej sztuki zagranicą była *wystawa malarstwa i rzeźby polskiej w wiedeńskiej „Secesji“*. Wystawa ta, obesłana doborowemi dziełami naszych artystów, spotkała się z gorącem przyjęciem krytyki wiedeńskiej.

Doświadczenia *z telewizją*, czyli widzeniem obrazów na odległość, weszły w r. 1928 *w fazę realizacji*. Z początkiem marca zdołano przesłać pierwsze obrazy z N. Jorku do Londynu. W lecie dokonano w Ameryce pomyślnych prób transmisji filmów.

W z. r. Polska odzyskała od sowietów dalsze 26 *wawelskich arrasów*, wywiezionych przez Rosjan.

Juljan Fałat.

Ogółem odzyskaliśmy 136 arrasów. Równocześnie powróciła do Warszawy z Rosji kolekcja sztychów króla Stanisława Augusta, składająca się z 99.000 egz. Kolekcja ta jest swego rodzaju unikatem. — Z innych odzyskanych pamiątek należy wymienić *Szczerbiec*, którego obecny powrót do Polski ma poniekąd symboliczne znaczenie.

W kwietniu obchodził 60-lecie urodzin jeden z największych współczesnych pisarzy świata, twórca „Mieszczan“ i „Na dnie“, *Maksym Gorkij*. Po dłuższym pobycie we Włoszech Gorkij przesiedlił się do Rosji.

W kwietniu odbył się w Berlinie Międzynarodowy Kongres Autorów Dramatycznych, w którym wzięli udział również dramaturdzy polscy. Tematem obrad były głównie sprawy ochrony interesów autorów dramatycznych.

Interesującego odkrycia dokonano w kwietniu *w cieszyńskiem Muzeum miejskiem.* Znaleziono tam *jeden z najstarszych druków polskich* p. t.: „Prognosticon alibo przestroga nadeść lat przyszłych“. — Książka ta, zawierająca proroctwa, drukowana była przed rokiem 1588.

Polski świat naukowy obchodził w kwietniu rzadki jubileusz 95-ej rocznicy urodzin *Benedykta Dybowskiego.* (Zob. art. „Polscy podróżnicy i odkrywcy“). Ten badacz światowej sławy po powrocie ze Syberji i Kamczatki, objął katedrę zoologji w uniwersytecie lwowskim, a obecnie mieszkając we Lwowie jako emeryt, ciągle jeszcze jest naukowo twórczy.

Zasłużony dla krzewienia idei gospodarczych w Polsce *Bank Polski* obchodził w kwietniu 1928 r. swe stulecie.

Trzydziestolecie pracy obchodził literat poeta lwowski, autor „Małżeństwa Loli“ oraz „Orląt“, *Henryk Zbierzchowski*. W jesieni Zbierzchowski uzyskał nagrodę literacką m. Lwowa za rok ubiegły.

Jednym z najsenzacyjniejszych wynalazków, jaki zrealizowano w ubiegłym roku, był wynalazek francuskiego chemika *George Claude*, któremu udało się *poruszyć turbinę energją, uzyskaną bezpośrednio z wody oceanicznej.* Tajemnica jego wynalazku polega na zręcznem *wyzyskaniu różnicy temperatur* na powierzchni wody i w głębi oceanu.

W Nałęczowie odsłonięto w czerwcu *pomnik Stefana Żeromskiego.* Żeromski przebywał tam dłuższy czas i tam napisał wiele wybitnych dzieł.

Niemałym sukcesem polskiej sztuki było ustawienie pięknej rzeźby naszego artysty *E. Wittiga* w ogrodzie Pałacu Trocadero w Paryżu. Rzeźba ta jest zatytułowana „Ewa“.

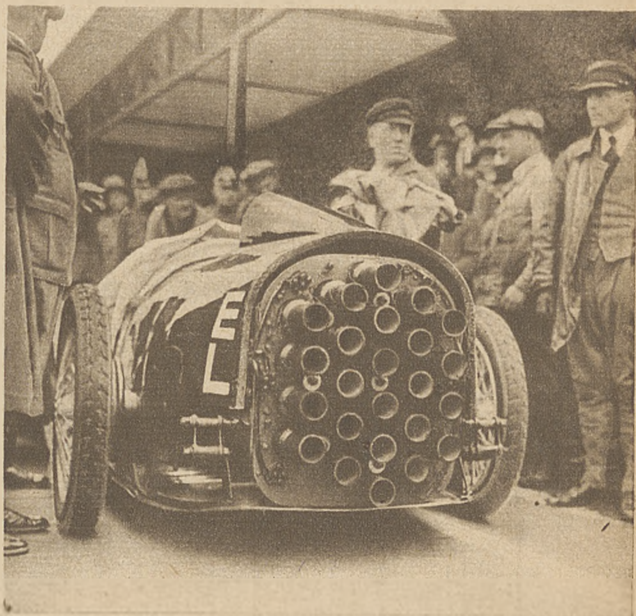
W Bibljotece Narodowej w Paryżu znaleziono listy z zapiskami o ciekawych *eksperymentach lotniczych*, jakich dokonywał *na dworze Władysława IV.* Włoch Tytus *Buratini*, a które miały na celu *zbudowanie maszyny do latania.*

W Bibljotece Kórnickiej między rękopisami znaleziono *zbiór autografów Napoleona* z lat 1793—7. W dokumentach tych znajduje się własnoręcznie przez Napoleona skreślony szkic planów kampanji włoskiej.

75-lecie swej znakomitej twórczości święcił w lecie z r. polski malarz *Juljan Fałat*, mistrz krajobrazu polskiego.

W ciągu drugiego półrocza z. r. inż. Oppel w Niemczech dokonał kilku prób *z samochodami, poruszanemi wybuchającemi rakietami.* Próby te, które na razie nie wydały większych rezultatów, suggerowały wyobraźni ogółu możliwość stworzenia na tej drodze komunikacji międzyplanetarnej.

Doroczne publiczne posiedzenie Polskiej Akademji

Samochód rakietowy inż. Oppla.

Wystawa prasowa w Kolonji.
Widok ogólny.

Umiejętności w Krakowie wykazało *szeroką działalność polskiej nauki.* Jest w druku VIII tom „Encyklopedji polskiej", wydano V tom wielkiego dzieła p. t.: „Monumenta Poloniae Vaticana", z „Atlasu historycznego Polski" wydano już kilka map, zaprojektowano wydanie „Atlasu językowego Polski". (Całość obejmie tysiąc map i będzie kosztować 400.000 zł.), przeznaczono 80.000 zł. na subwencjonowanie badań nad rakiem itd.

Wydarzeniem kulturalnem o wielkiem znaczeniu była *wystawa prasowa w Kolonji*, otwarta w lecie z. r. We wspaniałym gmachu, długim na kilometr, wystawa obrazowała dzieje i współczesny stan prasy całego świata.

W Bernie Morawskiem była otwarta wielka *wystawa czeskiej kultury spółczesnej*, która dobrze obrazowała dzisiejszy rozkwit Czechosłowacji.

Drugi kongres „Powszechnego Stowarzyszenia Teatru" odbył się z końcem czerwca w Paryżu. Polska była reprezentowana przez Boya i Antoniego Potockiego. Sensacją kongresu było oświadczenie dyrektora „Odeonu", paryskiego aktora Gemier'a, iż teatralna produkcja we Francji tak dobrze jak... nie istnieje.

Wycieczka polska z Ameryki na tarasie przed pałacem Wilanowskim.

W *St. Hillaire* dnia 7 lipca odsłonięto *pomnik żołnierzy polskich, poległych we Francji.* W uroczystości odsłonięcia wzięło udział między innymi 450 byłych oficerów i żołnierzy armji Hallera.

W lipcu przybyła do Polski *wycieczka Związku Narodowego z Ameryki*, w liczbie 800 osób, przyjmowana entuzjastycznie przez miasta polskie. Podobna wycieczka gościła w Polsce na wiosnę. Jest to bardzo piękny i godny najwyższego uznania objaw żywej łączności pomiędzy emigracją polską a Ojczyzną. Łączność ta objawia się także przysyłaniem przez Polonję amerykańską znacznych sum pieniężnych do Polski na różne cele.

Znany ze swej ofiarności na cele naukowe miljoner amerykański, *Rockefeller*, ofiarował 50 miljonów franków na *rozbudowanie ogromnego miasta uniwersyteckiego*, które powstaje *pod Paryżem.* W mieście tem powstaje obok domów różnych narodowości, także Dom Polski.

W lipcu b. r. w jednej z berlińskich firm kinematograficznych demonstrowano *film barwny*, oparty

„Łucznik" Władysława Skoczylasa
laureata nagrody malarskiej na Olimpjadzie.

Kazimierz Wierzyński
laureat konkursu poetyckiego na Olimpjadzie.

na wynalazku naszego rodaka, ś. p. *Jana Szczepanika z Krosna.* Doniosłość wynalazku polega na tem, iż filmy dają obrazy w kolorach naturalnych, z najdelikatniejszemi odcieniami światła. Jest to t. zw. „zabarwienie spektralne". Jan Szczepanik głośny był w swoim czasie przez wynalazek barwnego druku

Przedhistoryczny las.

W Nowej Zelandji, przy przekładaniu łożyska rzeki Waikato, znaleziono na dnie starego łożyska liczne skamieniałe pnie drzew przedhistorycznych, sterczące z ziemi. Widocznie podczas jakiejś katastrofy żywiołowej las został zawalony ziemią i w ciągu wieków skamieniał. Martwe, wysokie pnie wywierają niesamowite wrażenie.

Kongres Eucharystyczny w Częstochowie.
Tłumy pątników na wzgórzu przed klasztorem.

na tkaninach, dokonał również różnych ulepszeń na polu radjo-telegrafji. Umarł w 1926 r.

Podczas *zawodów olimpijskich w Amsterdamie* odbył się też *konkurs poetycki*, na którym nagrodzono najlepsze prace z dziedziny literatury i sztuki, a których tematem jest sport. W konkursie tym Polska odniosła piękne zwycięstwo: *pierwszą nagrodę zdobył Polak, Kazimierz Wierzyński*, młody autor zbioru wierszy p. t. „Laur Olimpijski". *Trzecią nagrodę malarską* zyskał znany artysta polski, *Skoczylas*, za akwafortę „Łucznik".

W dziedzinie chemji doniosłego wynalazku dokonał węgierski chemik, *Auer*, któremu powiodło się *na drodze syntetycznej stworzyć kauczuk*. Patent Auera zakupiony został przez angielski trust kauczukowy.

W sierpniu odbył się w Antwerpji *XX wszechświatowy Kongres Esperantystów*, na który przybyło 1.500 delegatów z 35 krajów wszystkich części świata. Polska reprezentowana była przez delegację, składającą się z 40 osób. Na kongresie stwierdzono rozszerzanie się języka esperanto, realizującego postulat wprowadzenia języka międzynarodowego na ziemi.

W Oslo, stolicy Norwegji, odbył się w sierpniu *powszechny kongres historyków*. Na kongresie tym referaty polskich uczonych wzbudziły wielkie zainteresowanie.

W zeszłym roku odbyły się w Polsce *dwa wielkie kongresy eucharystyczne*, we Lwowie i Częstochowie. Szczególnie imponująco wypadł kongres eucharystyczny w Częstochowie we wrześniu, przy udziale 400.000 osób.

W Pittsburgu dokonano z powodzeniem po raz pierwszy *transmisji filmów kinowych drogą radjową* na odległość 2 mil. Ta próba otwiera szeroko nowe horyzonty i uprawnia do daleko sięgających przypuszczeń i możliwości.

Z nowym rokiem szkolnym 1928/29 powstało w Rydzynie w Poznańskiem, *gimnazjum dla najlepszych uczniów*. Jest to pierwszy w Polsce tego rodzaju zakład naukowy.

W zakresie *podróżnictwa odkrywczego* wśród licznych *wypraw naukowych*, podejmowanych w zeszłym roku, należy wymienić amerykańską ekspedycję Phamanna-Andrewsa, która dokonała *w Mongolji sensacyjnych wykopalisk i odkryć*. Ekspedycja stwierdziła, iż Mongolja była gęsto zamieszkana przed 20.000 lat. Znaleziono także *szkielet nieznanego jaszczura, ważący 60 ton*. Było to zapewne najpotężniejsze zwierzę, jakie istniało wogóle na kuli ziemskiej.

1

2

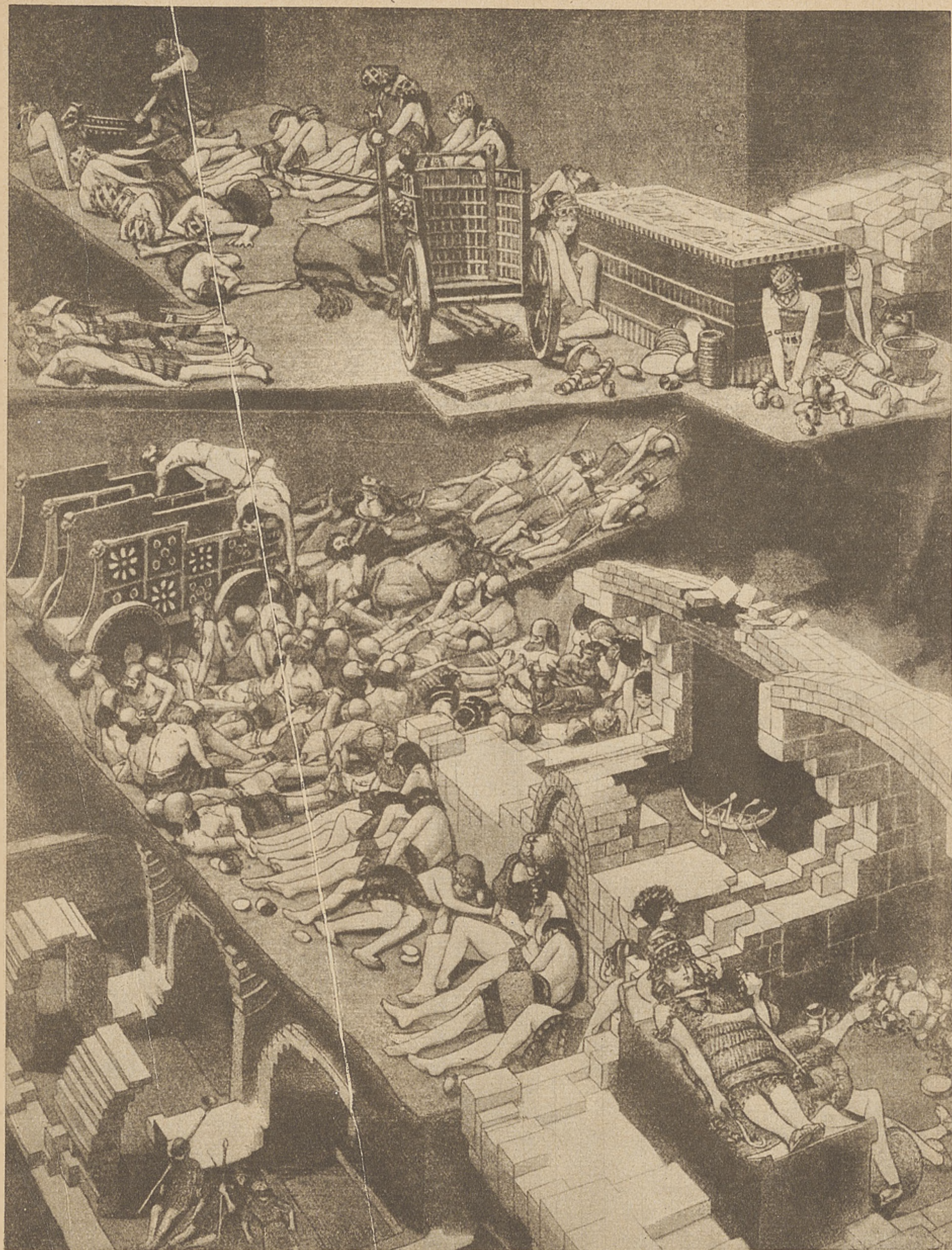
Wykopaliska w Ur.

1) Figurka z piaskowca, znaleziona w odkopanem mieście Ur, przedstawiająca postać królowej. Oczy i brwi zrobione są z muszli i „lapis lazuli". 2) Wóz pogrzebowy króla chaldejskiego, dwukołowy, nakryty skórą lamparta, zaprzężony w muły. Rzeźba na płycie grobowca. 3) Broń znaleziona w grobach królewskich, zabytek sztuk złotniczej. 4) Złoty hełm króla chaldejskiego z djademem. Z boku naśladowane ucho, z tyłu plastycznie wykonana dekoracja włosów. Najcenniejszy zabytek z czasu około 3300 lat przed Chrystusem. 5) Głowa wyrzeźbionego byka, podpierajacego jeden z odnalezionych grobów. Oczy byka z muszli i agatu.

3

4

5

60 ofiar ludzkich w grobie chaldejskiego króla Mes Kalam Duga, w Ur.
Rekonstrukcja amerykańskiego rysownika na podstawie odkopaliska.

Okręty wyprawy Byrda do bieguna południowego.

Tesame obszary zwiedził też *Sven Hedin*, przywożąc do Europy niemało materjału geograficznego i antropologicznego.

Po 5-cioletnim pobycie w Tybecie powrócił stamtąd *dr Edward Filchner*, który swe zdobycze naukowe okupił torturami ze strony tubylców.

Pierwszorzędnej doniosłości odkryć dokonała *ekspedycja brytyjsko-amerykańska w miejscowości Ur*, ojczyźnie Abrahama, w Mezopotamji. Oto w odkopanych tam grobach królewskich znaleziono bardzo wiele przedmiotów. ilustrujących kulturę ówczesnego narodu. Szczególnie interesujące było znalezienie resztek orszaku pogrzebowego królewskiego wraz ze szkieletami kilkunastu osób, które przy sposobności pogrzebu zamordowano.

W lecie z. r. wyruszyły *do bieguna południowego 3 wyprawy okrętowe*. Jedną prowadzi zdobywca bieguna północnego i oceanu, lotnik *Byrd*, drugą badacz okolic podbiegunowych sir George Hubert *Wilkins*, trzecią oficer angielskiej marynarki Douglas George *Jeffrey*. Największą z nich jest ekspedycja Byrda, która oprócz statku, zaopatrzonego dobrze w przyrządy naukowe. oraz żywność, posiada również samolot.

Ruiny stadjonu Domicjana w Rzymie.

Obok tych ruin istniał niegdyś słynny Circus Maximus. Obecnie w Rzymie powstał plan odkopania tej budowli.

Z Ameryki wyruszyła *wyprawa do Brazylji*, celem *odszukania śladów podróżnika Fawreta*, zaginionego od 7 lat w lasach nad Amazonką.

Celem zbadania możliwości kolonizacyjnych wyprawiła się w zimie zeszłego roku *polska ekspedycja do Peru*, w dorzeczu rzeki Ukayali. Na czele tej ekspedycji stał inż. F. Gadomski. Po 3-miesięcznych badaniach ekspedycja powróciła, a rezultatem jej będzie rozpoczęcie *próbnej kolonizacji polskiej*.

W jesieni prof. U. J., *Sawicki*, wyruszył *na Bałkan*, celem zbadania pod względem geograficznym

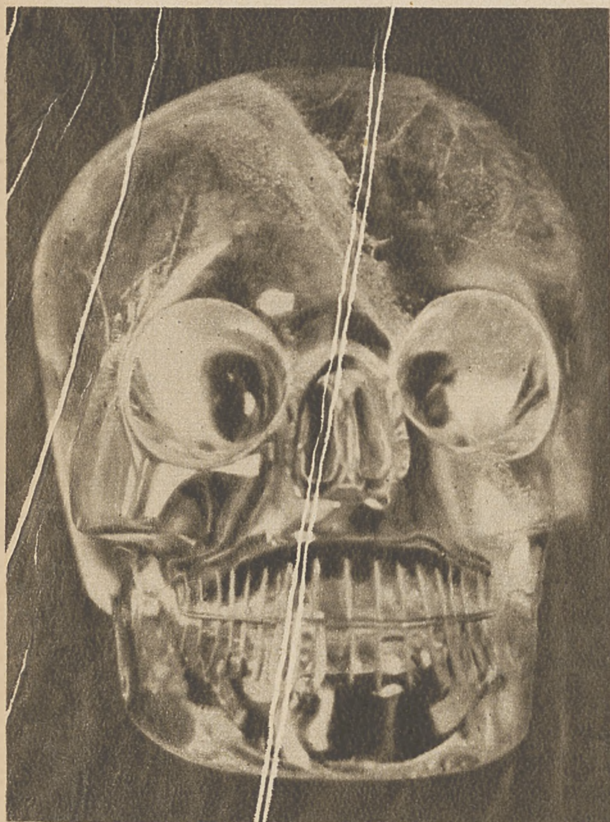
wschodniej Bułgarji i półwyspu Gallipoli.

Malowniczy brzeg rzeki Ukayali w Peru.

Medycyna notuje w z. r. definitywne wprowadzenie w lecznictwo *skutecznego środka* na zawsze dotąd śmiertelną *anemję złośliwą.* Dzisiaj potrawami z wątroby leczymy tę dotąd oporną wszelkim metodom leczniczym chorobę w krótkim czasie, ratując życie choremu. Niezwykłym etapem jest *wprowadzenie na rynek handlowy sztucznych, wysoce skutecznych preparatów witaminowych.* Badania nad przemianą materji komórki rakowatej posunęły się naprzód, odsłaniając tajniki niesłychanie ekspanzywnej energji rozwojowej tkanki nowotwornej. Kongres dla zwalczania raka w Londynie (lipiec) nie przyniósł jednak, niestety, zasadniczych zmian *w dotychczasowych metodach leczenia raka.* Kilku chirurgów może się poszczycić efektownemi operacjami, polegającemi na otwarciu serca i wyjęcia zeń skrzepu, przez co uratowano kilka żyć ludzkich. — Farmakologji udało się uzyskać skuteczny preparat, który chroni *przed dolegliwościami morskiej choroby.* — Prof. Haberlandt ogłasza swoje badania nad nowodkrytym w jego pracowni *hormonem,* będącym niewidzialnym motorem serca. Prof. Wagner Jauregg, słynny psychjatra, twórca metody leczenia malarją paraliżu postępowego, przekroczywszy ustawą akademicką przewidziany wiek, ustąpił z katedry wiedeńskiej.

Kraków uczcił 50-tą rocznicę śmierci wybitnego internisty, *Józefa Dietla,* wydaniem księgi pamiątkowej.

Niezwykły zabytek kultury Azteków.

Maska boga śmierci i niebа, wyrznięta w krysztale górskim, znaleziona w świątyni Azteków w Meksyku (obecnie w British Museum w Londynie). Zabytek pochodzi z czasów prastarej kultury pierwotnych mieszkańców Meksyku, którzy z pośród metali umieli jedynie obrabiać złoto, a kryształ rzeźbili przez polerowanie piaskiem.

Cenna rzeźba staroegipska.

W Egipcie pracuje ciągle szereg ekspedycyj naukowych, prowadząc rozkopy i poszukując zabytków prastarej kultury. W okolicach piramid ekspedycje amerykańskie i niemieckie wydobyły wiele cennych rzeźb z różnych epoki starego Egiptu. Zdjęcie przedstawia głowę mężczyzny, dzieło sztuki z czasów faraona Amenophisa III.

Wielkie rocznice.

W ubiegłym roku świat artystyczny obchodził stulecie śmierci *Goyi*, wielkiego hiszpańskiego malarza, wyróżniającego się w swych dziełach niezwykłą śmiałością rysunku, oyginalnością i różnorodnością typów. W ojczyźnie artysty obchody miały imponujący przebieg.

Setną rocznicę swego założenia obchodził w lutym *Zakład Narodowy im. Ossolińskich* we Lwowie, założony przez wielkiego patrjotę i zbieracza, Józefa Maksymiljana Ossolińskiego. Uczeni z całej Polski, zwłaszcza bibljotekarze i bibljofile, zjechali się we Lwowie i oddali hołd tej wspaniałej instytucji, która tak dobrze zasłużyła się dla polskiej kultury.

Józef Maksymiljan Ossoliński.

W zeszłym roku minęło 100 lat od narodzin *Juljusza Verne'a*, jednego z najpopularniejszych pisarzy, jakich wydała Francja, najbardziej spopularyzowanego w świecie autora książek dla młodzieży. Wielkie wizje techniczne Verne'a, stworzone jego wyobraźnią, jak łódź podwodna, telegraf bez drutu, wehikuły rakietowe i t. d. zostały już zrealizowane i te momenty nadały obchodom rocznicy niezwykłe, oryginalne piętno.

Henryk *Dunant*, człowiek, któremu ludzkość zawdzięcza złagodzenie wojny, jeden z największych filantropów świata, *założyciel Czerwonego Krzyża*, był uczczony w maju przez cały świat z racji przypadającej setnej rocznicy jego urodzin. Był on Szwajcarem. Z jego inicjatywy powstała słynna *„konwencja genewska“*, na której szereg państw zawarł umowę w kierunku złagodzenia wojny. Dunant otrzymał w r. 1901 pokojową nagrodę Nobla.

Jubileusz 80-letniego istnienia obchodziła w maju *„Gwiazdka Cieszyńska“*, pismo na Śląsku Cieszyńskim, zasłużone na polu utrzymania ducha narodowego.

W ub. roku obchodzono 150-lecie śmierci wielkiego filozofa francuskiego, *Voltaire'a*, pioniera obalenia absolutyzmu w Europie, oraz J. Jakóba *Rousseau*, który swemi śmiałemi poglądami niemało przyczynił się do wybuchu rewolucji francuskiej z roku 1789.

Świat teatralny obchodził w lutym i marcu z. r. stulecie urodzin największego norweskiego pisarza, jednego z najpotężniejszych dramaturgów, *Ibsena*. Ibsen był grany na wszystkich scenach polskich i najwięksi nasi aktorzy zbierali laury w jego sztukach. Szczególnie imponujące uroczystości ibsenowskie odbyły się w stolicy Norwegji, Oslo.

Setną rocznicę śmierci wielkiego niemieckiego muzyka, *Fr. Schuberta*, święcili Niemcy nader uro-

Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie.

czyście. W lecie zjechało do Wiednia blisko 100.000 śpiewaków niemieckich z różnych stron świata, aby oddać hołd swemu wielkiemu kompozytorowi. Obchód w Wiedniu, w założeniach swych wybitnie

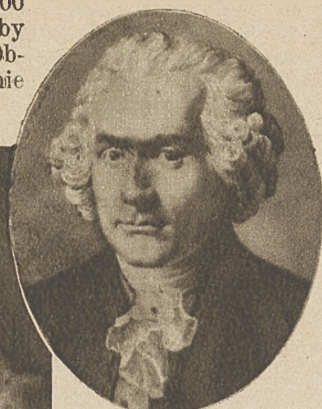

Fr. Voltaire

Albrecht Duerer. *Fr. Goya.*

Jan J. Rousseau.

Lew Tołstoj.

Henryk Ibsen.

artystyczny, przybrał jednak cechy polityczne, zamieniając się w manifestację na rzecz przyłączenie Austrji do Niemiec.

Niezwykły jubileusz 2000-go istnienia obchodziło miasto *Carcasonne* we Francji. Z okazji tej odbyły się w Carcasonne piękne, malownicze uroczystości z pochodami w stylu różnych wieków.

Stulecie urodzin *Lwa Tołstoja,* jednego z najgłębszych umysłów, jakie wydał duch rosyjski, obchodzono nader uroczyście we wszystkich krajach. Szczególnie imponujące uroczystości odbyły się w Moskwie.

W Niemczech obchodzono 500-lecie śmierci *Albrechta*

Pomnik Juljusza Verne'a w Paryżu.

Duerera, jednego z napotężniejszych malarzy niemieckich. Rocznica ta przypadała na 6-go kwietnia.

Dnia 14 lipca upłynęło 75 lat od chwili zaświecenia we Lwowie pierwszej lampy naftowej na świecie. Wynalazku tego dokonał ówczesny prowizor apteczny, *Ignacy Łukasiewicz* (1822—1882). Łukasiewicz *pierwszy na kuli ziemskiej począł na większą skalę destylować naftę,* pierwszy na ziemiach Polski począł ją kopać, uchodzi więc słusznie za *twórcę przemysłu naftowego w Polsce,* który to przemysł Szczepanowski dopiero rozbudował. Eksploatując naftę w Krośnieńskiem, dorobił się Łukasiewicz dużego ma-

Obchód 1100-lecia przywiezienia zwłok św. Marka do Wenecji.

Zabytkowe miasto.

Fragment z uroczystości jubileuszowych miasta Carcasonne, obchodzonych w stylu średniowiecznym. W głębi dobrze zachowane starożytne baszty i mury.

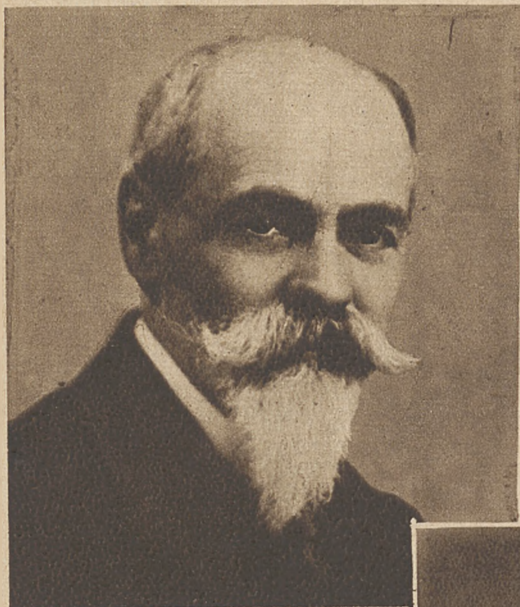
jątku, który prawie w całości rozdał na cele filantropijne i społeczne. Jedna to z najszlachetniejszych postaci wśród naszych przemysłowców. W związku z tą rocznicą urządzono w Polsce akademje ku czci Łukasiewicza, a w Krośnie położono kamień węgielny pod jego pomnik.

Dnia 24 sierpnia obchodzono w Polsce 150-lecie urodzin jednego z największych matematyków i metafizyków, *Hoene-Wrońskiego*. W kraju już od kilku lat zaczęto się coraz żywiej zajmować badaniem tego niezwykłego myśliciela.

Ignacy Łukasiewicz.

Laureaci Akademji Umiejętności w r. 1928.

U góry na lewo: Dr. Stanisław Zaremba, prof. Uniw. Jag. (nagroda z fund. Erazma i Anny Jerzmanowskich), na prawo: dr. Juljusz Kleiner, prof. Uniw. Lwowsk. (nagroda z fund. Probusa Barczewskiego za dzieło historyczno-literackie); w środku: dr. Edmund Załęski, prof. Uniw. Jag. (nagroda z fund. Józefa Federowicza), u dołu na lewo: art. mal. Ludomir Sleńdziński (nagroda z fund. Probusa Barczewskiego za dzieło malarskie), na prawo: art. mal. Marja Gutkowska (nagroda z fundacji Feliksa Jasieńskiego i dra Witolda Łozińskiego).

Laureaci literatury i sztuki.

Przyznane w ub. roku różne doroczne nagrody, jakoteż nagrody specjalnych konkursów, otrzymali literaci i artyści, których portrety tutaj zreprodukowano. Portret laureata literackiej nagrody m. Lwowa znajduje się na str. 86, przy zarejestrowaniu jubileuszu laureata.

Leopold Staff
Laureat państw. nagrody literatury.

Maciej Szukiewicz
Laureat konkursu dramatycznego m. Lwowa.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer
Nagroda literacka m. Warszawy.

Jacek Malczewski
Nagroda artystyczna m. Warszawy.

Juljan Tuwim
Nagroda artystyczna m. Łodzi.

Laureaci polskiego konkursu kompozytorskiego w Paryżu.

Jerzy Fitelberg
I. nagroda.

Zygfryd Kassern
II. Nagroda.

Michał Kondracki
III. nagroda.

Rozwój lotnictwa w r. 1928.

Awjonetka polska.
Nagrodzona I nagrodą na ogólno-polskim konkursie awjonetek. Zbudowana przez studenta J. Drzewieckiego.

Awjatyka w r. 1928 nie może poszczycić się takim epokowym sukcesem, jak to było w r. 1927, gdy maszyna do latania pokonała Atlantyk. Rok 1928 był raczej *okresem rozbudowywania* owego zwycięstwa, ulepszania motorów, badania nowych nadmorskich szlaków lotniczych i jakby przygotowywania do wprowadzenia stałej transoceanicznej komunikacji lotniczej. Nie było prawie tygodnia, ażeby w jakiejś części świata odważni lotnicy nie wyruszali na podbój tego lub innego odcinka morza, przyczem wyprawy nie rzadko kończyły się niepomyślnie.

W zakresie międzykontynentalnych raidów *większa ilość lotów nie powiodła się.* Największym sukcesem mógł się poszczycić jedynie amerykański lotnik *Wilkins,* który brawurowym lotem przeleciał ponad biegunem północnym. W rzędzie zaś podejmowanych wielkich wypraw lotniczych dominujące miejsce zajmowała *wyprawa biegunowa Nobilego,* zakończona szeregiem ofiar, wśród nich zaginięciem wielkiego badacza biegunów, *Amundsena,* wyprawa, która przez długi czas trzymała świat w naprężeniu i wywołała rozliczne krytyki i ujemne komentarze.

Dla nas najważniejszem wydarzeniem lotniczem była *wyprawa transoceaniczna polskich lotników, majorów Kubali i Idzikowskiego,* nie uwieńczona wprawdzie rezultatem,

Costes (1) i Le Brix (2) u Prezydenta Rzeczypospolitej.
Z boków reprodukcja medalu francuskiego, wybitego ku czci lotników.

Kapitan Bentlof

witany na lotnisku w Kapstadzie przez swą narzeczoną i prezydenta lotników południowo-afrykańskich. W głębi tysięczne tłumy.

jednak z przyczyn niezależnych od lotników. Poza temi pracami *w dziedzinie sportowo-lotniczej* mechanicy i inżynierowie pracowali dalej usilnie nad *udoskonaleniem lotnictwa* w różnych kierunkach. Chodzi tu o zwiększenie bezpieczeństwa samolotu w podróży, o praktyczne rozwiązanie wznoszenia się samolotu pionowo z pola startu, o udoskonalenie budowy kadłubów samolotu, o wybudowanie typu lekkiego samolotu sportowego, o stworzenie aerobusu do przewozu wielkiej ilości podróżnych, o umożliwienie lotów nocnych itd. W tych wszystkich kierunkach odbywają się ciągłe próby i badania.

Że zaś w zagadnieniu żeglugi powietrznej jest jeszcze dużo do zrobienia, świadczą o tem liczne nieszczęśliwe wypadki, z których w r. z. najgłośniejszem echem odbiła się u nas *śmierć ś. p. Szalasa* w Bagdadzie, we Francji zaś śmierć ministra *Bokanowskiego,* który spalił się w samolocie. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że lotnictwo jest jeszcze bardzo młode. Właśnie w z. r. upłynęło zaledwie 20 lat od czasu słynnych prób Farmana. A porównajmy, jak niedołężną była kolej, gdy miała za sobą zaledwie 20 lat rozwoju.

U nas *w kraju lotnictwo rozwija się* i wykazuje postępy, *zwłaszcza lotnictwo wojskowe,* wyprzedzające lotnictwo cywilne. Rozwój ten jest jednak dosyć powolny, gdyż w społeczeństwie niema jeszcze tego zrozumienia dla awjacji i zainteresowania nią, jakie jest zagranicą, we Francji, w Anglji, w Niemczech, a zwłaszcza w Rosji. A przecież udział całego społeczeństwa z rozbudowie polskiego lotnictwa, powiększanie parku lotniczego drogą ofiarnej współpracy obywatelskiej, tworzenie w tym celu lokalnych organizacyj po miastach i miasteczkach, budowa lotnisk i t. d. — to są konieczności, nie wymagające szerokiego udowadniania.

.Huenefeld (od lewej), mjr. Fitzmaurice i kpt. Koehl.

Kingsford Smith.

Lotnik amerykański, który pierwszy przeleciał Ocean Spokojny z Kalifornji do Sydney.

Miss Amelia Earhart

Pierwsza kobieta, któr przeleciała ocean.

Kpt. Wilkins

Zdobywca Bieguna Północnego brawurowym lotem.

Jack Cope

wykonał ze spadochronem skok z samolotu z wysokości 10.000 stóp (w 13 1/2 sekundach).

Kroniki lotnicze ubiegłego roku notują następujące ważniejsze wydarzenia:

W początkach stycznia włoski lotnik *Renato Donari* pobił na samolocie swój dotychczasowy *rekord wysokości*, wznosząc się na 11.827 m.

Pierwszy przelot samolotu pasażerskiego *ponad Mont Blanc* odbył się dnia 29 stycznia.

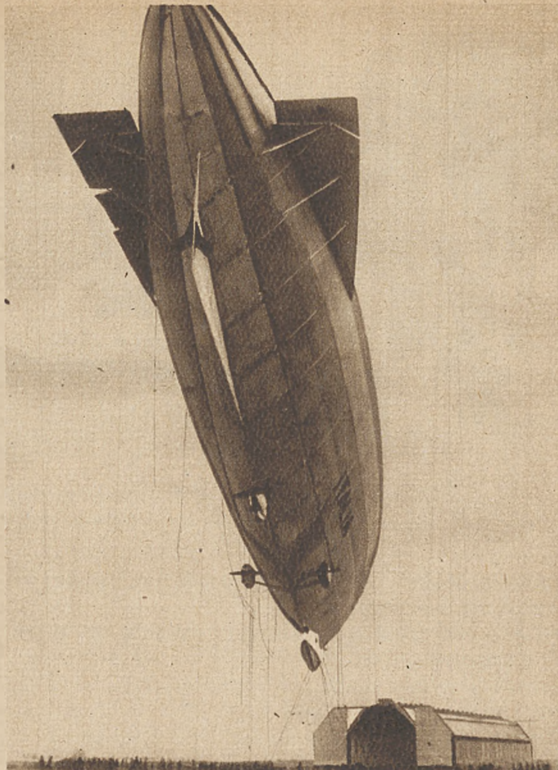
Nowym krokiem na drodze rozwoju lotnictwa pasażerskiego było *wylądowanie dnia 29 stycznia statku napowietrznego „Los Angeles“ na okręcie wojennym* „Saratoga“, płynącym z szybkością 30 węzłów. Tego rodzaju lądowanie etapowe

Katastrofa samolotu por. K. Szałasa w Bagdadzie.

W górze portret śp. Kazimierza Szałasa.

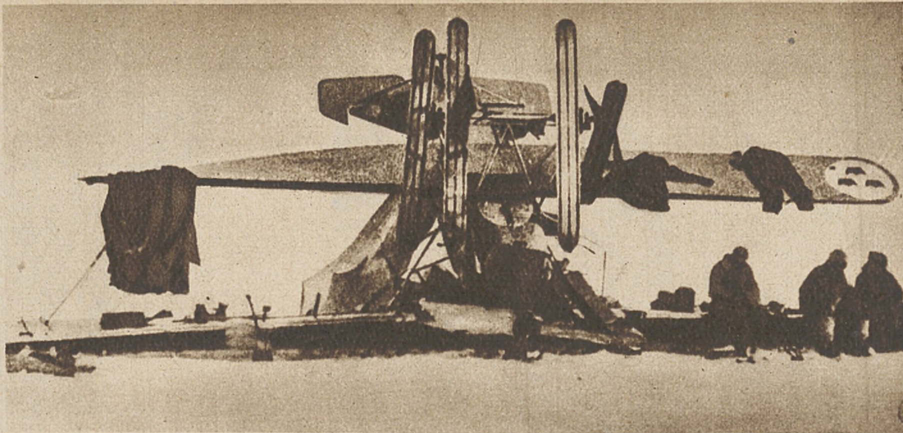
Gen. Nobile
w drzwiach kabiny „Italii".

Sterowiec „Italia"
opuszczający hangar w Słupsku.

Grupa Nobilego przy „czerwonym namiocie".
Zdjęcie obozu rozbitków na krze lodowej, dokonane z samolotu majora Penzo.

Samolot Lundborga koło „Czerwonego namiotu“, przewrócony przy lądowaniu.
Na prawo kpt. Lundborg, siedzący z rozbitkami na skrzydle samolotu.

na okrętach ułatwi znacznie wprowadzenie stałej komunikacji transoceanicznej.

Między Londynem a Berlinem otwarto w marcu linję pocztową lotniczą, obsługiwaną w nocy, tak, że list nadany wieczorem w Berlinie, nazajutrz przybywał do Londynu.

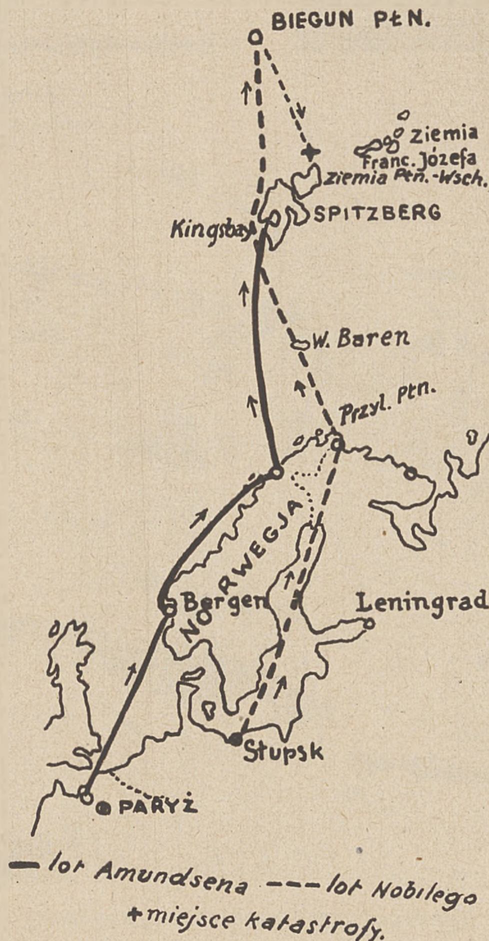
Brawurowego lotu etapowego *Londyn—Kapstad* (Pł. Afryka) dokonał kap. *Bentlof*, który odbył przelot sam, bez towarzysza.

W kwietniu *lotnicy niemieccy* w towarzystwie irlandzkiego majora *Fitzmaurice*, na samolocie *„Bremen“* podjęli lot *z Europy do Ameryki*. Wyprawa *nie dotarła do celu*, lotnicy po 42-godzinnym locie, przebywszy przeszło 3000 km., wylądowali na wysepce koło N. Funlandji, przyczem aparat został uszkodzony.

Podjęty w marcu przez lotników francuskich *Costes i Le Brix lot dookoła świata* z lotniska le Bourget pod Paryżem, skończył się dnia 14 kwietnia po przebyciu etapami przestrzeni 58.670 km. Czas lotu wynosił 337 godzin. Lot ten uważają Francuzi za największy w dziejach lotnictwa.

Amerykański lotnik *Kingsford* w marcu przeleciał pierwszy na aparacie „Krzyż Południa“ *Ocean Spokojny*, z Kalifornji do Australji. W Sidney powitało lotnika entuzjastycznie 200.000 ludzi.

Dnia 15 kwietnia łotnik amerykański kpt. *Wilkins* wyleciał na aparacie z wybrzeży północnej Alaski, celem zbadania okolic bieguna północnego. Wilkins w forsownym locie *przeleciał nad biegunem*, poczem wylądował po przeciwnej stronie na Spitzbergu. Cały ten lot trwał 20 godzin

Amundsen.

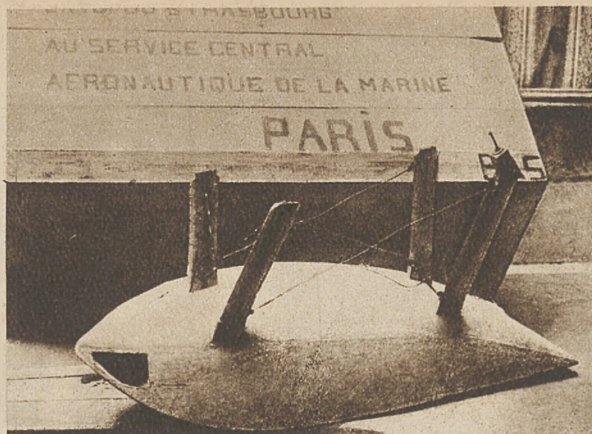

Malmgreen.

i 20 minut. Wilkins czynił podczas drogi obserwacje geograficzne i stwierdził, że *rzekome kraje podbiegunowe Crockera i Keemana nie istnieją.*

Z końcem kwietnia wyruszył z Włoch do bieguna północnego *jenerał Nobile* sterowcem *„Italia“*, mając na pokładzie 23 ludzi załogi. Celem wyprawy było dotarcie do bieguna, a następnie badanie okolic podbiegunowych. Sterowiec z pewnemi trudnościami dotarł do bieguna, gdzie rzucono krzyż, ofiarowany na ten cel przez papieża. W drodze powrotnej *sterowiec rozbił się* w ten sposób, że część załogi spadła na bryły lodowe, a część, siedm osób, wraz z uszkodzoną powłoką balonu, uniesiona została dalej. Rozbitki rozdzieleni na 3 grupy, znaleźli się na ruchomych krach lodowych w okolicach na północ od Spitzbergu i każda z grup musiała osobno szukać wyjścia z tragicznej sytuacji.

Na wiadomość o katastrofie ruszyły ekspedycje ratunkowe z Włoch, a równocześnie pośpieszyły ofiarnie z ratunkiem wyprawy przedewszystkiem z krajów północnych, ze Szwecji, Norwegji i Rosji, a nadto z Francji. Z pomocą pośpieszył także słynny podróżnik podbiegunowy *Amundsen* i wyruszył samolotem na poszukiwanie rozbitków.

Dowód śmierci Amundsena.

Pływak z samolotu „Latham“, na którym Amundsen wyruszył na ratunek rozbitków „Italji“. Pływak ten znaleziony w morzu, jest dowodem, że „Latham“ uległ katastrofie, a z nim Amundsen, Guilbauld i de Cuverville, którzy stanowili załogę samolotu. Dwa takie pływaki były przymocowane do skrzydeł samolotu, w celu niedopuszczenia do zatonięcia w razie przymusowego osiadania na falach morskich.

Pełne poświęcenia *wysiłki lotników norweskich i rosyjskich*, oraz sowieckiego okrętu do łamania lodów *„Krasin“*, doprowadziły do *uratowania Nobilego i większości członków wyprawy*, ale cała impreza okupiona została *śmiercią ogółem siedmnastu ludzi*, a wśród nich znalazł się wybitny badacz okolic podbiegunowych, docent uniwersytetu w Upsali, *Malmgreen*, oraz *Amundsen*, który z towarzyszącym mu pilotem Guilbauldem zaginął wśród lodów północy.

Z lotników najbardziej zasłużonych w ratowaniu rozbitków, należy się pierwszeństwo Rosjaninowi, *Czuchnowskiemu*.

Polska eskadra lotnicza w Jugosławji.

Powitanie w Nowym Sadzie.

„Marszałek Piłsudski".

Zdjęcie samolotu wyprowadzonego z hangaru na lotnisku Le Bourget pod Paryżem, dokonane bezpośrednio przed startem. Na lewo major Kubala, na prawo major Idzikowski.

Polski samolot nad Tatrami.

Z ćwiczeń oficerów sztabowych w Zakopanem.

Wyprawa „Italji“ zapisała się w kronikach lotnictwa *bardzo tragicznemi rezultatami.*

Z początkiem czerwca lotnicy australscy i amerykańscy przelecieli samolotem *z San Francisco na wyspy Fidżi*, przebywając w przeciągu 35 godzin 4.709 klm. Lot ten odbył się w dwóch etapach: San Francisco — wyspy Hawajskie (3.600 klm.) i wyspy Hawajskie — Fidżi.

Pierwszą kobietą, która zdołała przelecieć Ocean Atlantycki z Ameryki do Europy, była miss *Amelja Earhart*, lotniczka z Bostonu, która na samolocie *„Friendship“* dotarła do Europy w czerwcu 1928 r.

Niestety inne śmiałe próby lotniczek przelotu przez Ocean skończyły się tragicznie. I tak zginęły w falach Atlantyku: *Elsie Mackay*, towarzyszka kpt. Hincliffe'a, *Ruth Elder* i miss *Grayson*, siostrzenica b. prezydenta Wilsona.

Lotu *Włochy—Brazylja bez lądowania* dokonał samolot włoski z lotnikami *Ferrari* i *Del Prete* dnia 5 lipca. W ten sposób światowy rekord długości lotu, ustanowiony przez Chamberlina w roku 1927 na dystansie 6.294 klm., został pobity.

Dnia 7 lipca lotnicy niemieccy *Ristitz i Zimmermann* osiągnęli *światowy rekord wytrzymałości lotu*, przepędziwszy w powietrzu 64 godziny i 14 minut. Temsamem pobili rekord wytrwałości lotu lotników włoskich Ferrari i Del Prete o 6 i pół godziny.

W dniu 14 lipca lotniczka francuska, Marja *Bastio*, przeleciała na *awionetce 1.154 kilometrów*, stwarzając rekord długości lotu awionetki.

Polski pilot, *Kazimierz Szalas*, zginął w lecie w tragiczny sposób podczas rajdu Warszawa—Bagdad—Warszawa. Lądując pod Bagdadem, lotnik uderzył o wał, otaczający lotnisko i to spowodowało katastrofę. Pogrzeb ś. p. por. Szalasa w Bagdadzie odbył się bardzo uroczyście.

Przygotowywany przez długi czas *lot transoceaniczny polskich lotników majorów Idzikowskiego i Kubali* nastąpił dnia 4 sierpnia z portu lotniczego Le Bourget pod Paryżem. Lotnicy wyruszyli na aparacie francuskim typu Lorrain-Dietrich. Wiadomość o rozpoczęciu lotu zelektryzowała całą Polskę, a napięcie nerwów w oczekiwaniu wieści o przebiegu lotu był wprost olbrzymie. Niestety szczęście nie dopisało lotnikom: po 18-godzinnym locie, gdy już minęli Azory, spostrzegli defekt w motorze (wyciekanie oliwy) i musieli zawrócić. W odległości 33 klm. od wybrzeży półwyspu Iberyjskiego lotnicy opadli na morze, gdzie zostali wyratowani wraz z aparatem przez niemiecki parowiec „Santos“ i przewiezieni do Oporto w Portugalji.

Ku czci pionierów lotnictwa transoceanicznego.

Pomnik na lotnisku Le Bourget odsłonięty dnia 8 maja ku czci pierwszych transoceanicznych lotników. Na cokole jest napis: „Ku czci dwuch nieustraszonych lotników: Nungessera i Coli, oraz ich szczęśliwszego następcy Lindbergha“.

Mimo tego niepowodzenia, lotnicy polscy nie zrezygnowali z zamiaru podjęcia ponownie wyprawy, a do materjalnego zrealizowania nowego lotu przystąpili ofiarnie nasi *rodacy z Ameryki.*

Dnia 9 sierpnia rozpoczął się wielki rajd lotniczy lotników małej ententy i Polski, w którym wzięło udział 5 samolotów polskich. Trasa lotu Praga - Kraków - Warszawa - Lwów - Jassy - Bukareszt - Belgrad - Bratysława - Brno - Praga wynosiła 2.920 klm. Start nastąpił w Pradze. Rajd nie miał żadnego nieszczęśliwego wypadku.

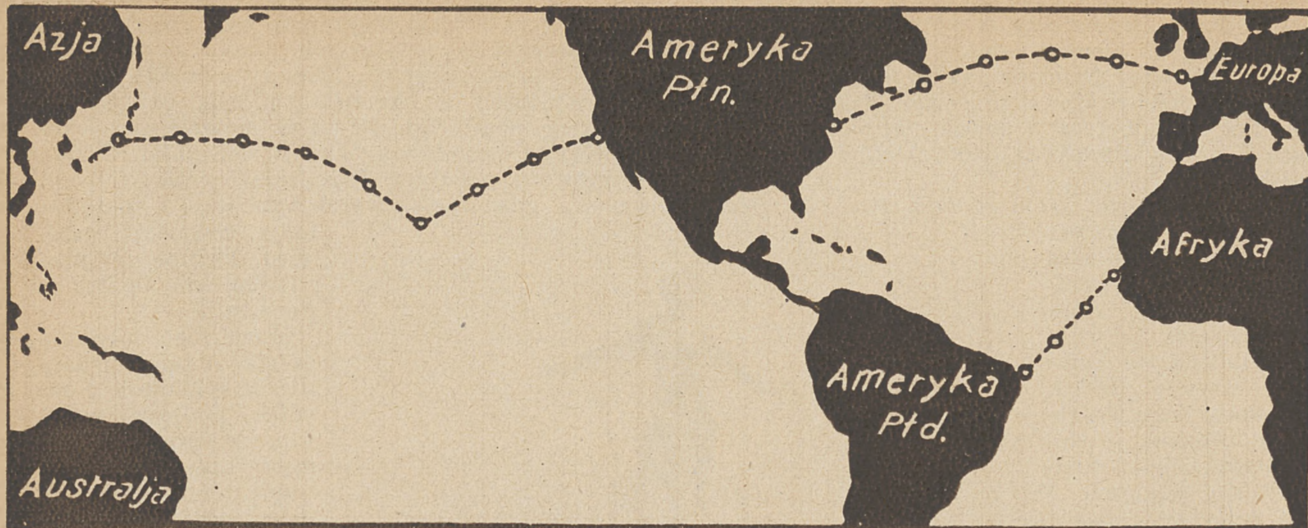
Inż. *Lusser* ze Stuttgardu wylądował w sierpniu samolotem typu „Ford“ *na przełęczy Jungfrau*, na wysokości 3.500 m.

Z końcem września odbyły się nad jeziorem Bodeńskiem udane loty nowego sterowca *„Graf Zeppelin L. Z. 727“*, poruszanego jakimś nowym gazem, stanowiącym jeszcze tajemnicę.

Nowy „Zeppelin“ odbył także pomyślnie próbne loty nad kontynentem europejskim, oraz Anglją.

Wielkie zainteresowanie wzbudziły próby dokonywane przez hiszpańskiego konstruktora, hr. Ciervy, który zbudował aparat zdolny do *startowania wprost z ziemi*, zwany *„giroplanem“*. Aparat ten jednak, po szeregu udanych wzlotów, uległ katastrofie w Paryżu.

W Anglji pracują nad konstrukcją nowego sterowca który ma być dwa razy większy od Zeppelina.

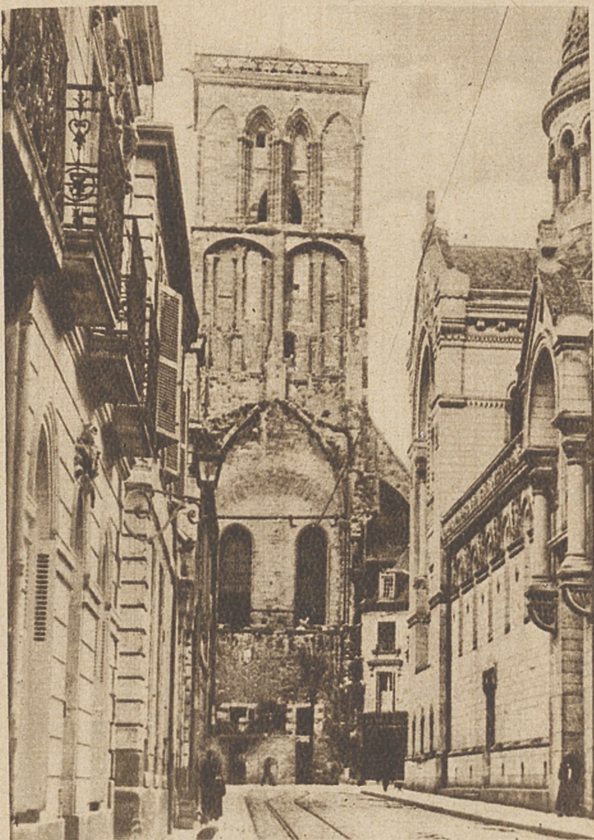

Transoceaniczna komunikacja lotnicza przyszłości.

Etapowe lotnisko morskie.

Celem rozwiązania zagadnienia stałej lotniczej komunikacji między kontynentami rozważany jest śmiały projekt rozmieszczenia wzdłuż przyszłych nadmorskich tras lotniczych szeregu sztucznych wysepek, przytwierdzonych do dna morskiego gigantycznemi kotwicami, a urządzonych jako lotniska dla startu i lądowania hydroplanów. Ilustracja przedstawia plan takiej wyspy lotniczej. Na mapce wyznaczone są projektowane przyszłe trasy lotnicze, wzdłuż których odbywałyby się stałe przeloty, a to etapami, od wysepki do wysepki. Kółeczka na mapce oznaczają owe etapowe lotniska morskie.

Kronika katastrof i nieszczęśliwych wypadków w roku 1928.

Ubiegły rok obfitował we wszelkiego rodzaju katastrofy, jak gdyby nie chciał się dać zakasować rokowi poprzedniemu, pamiętnemu z licznych klęsk. I w zeszłym roku najwięcej ofiar pochłonęły, najwięcej cierpień spowodowały *klęski żywiołowe*. Najgłośniejszem echem odbiły się *katastrofalne trzęsienia ziemi* na półwyspie Bałkańskim, które w tak dotkliwy sposób nawiedziły Bułgarję i Grecję. *Katastrofy zaś atmosferyczne* najgroźniejszemi okazały się dla Ameryki. Najzgubniej zaznaczył się niesamowity huragan, który, wyszedłszy z morza Karaibskiego, zmiótł prawie zupełnie *wyspę Portorico*, ażeby później przenieść się *na Florydę* i tam dokonać nie mniej groźnych spustoszeń.

Zawalenie się zabytkowej wieży.
W mieście Tours runęła (w styczniu) zabytkowa wieża gotyckiej katedry z XII w.

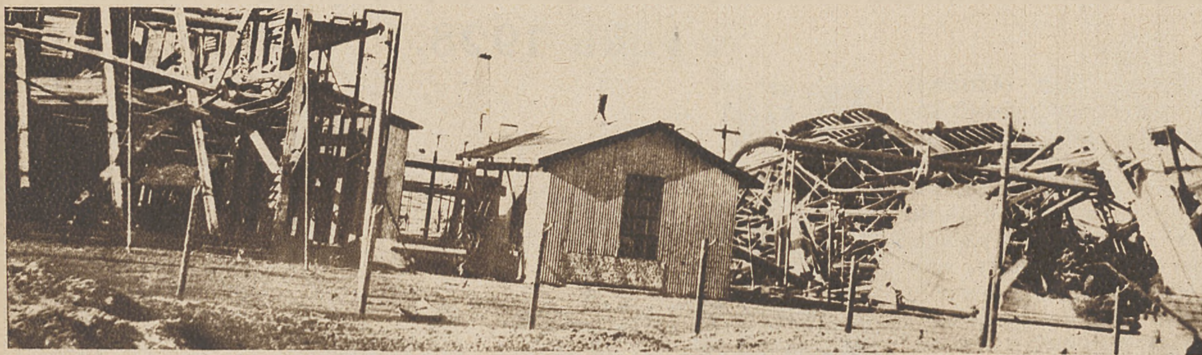
W tym i w wielu wypadkach okazało się, jak bezsilny jest człowiek w walce z żywiołami. Pomimo gigantycznego rozwoju techniki, pomimo, iż umysł ludzki sięgnął w głąb tajników przyrody, nie udało się jeszcze ani zrozumieć dostatecznie, ani opanować niszczących ruchów atmosfery lub skorupy ziemskiej. Zaczyna też zyskiwać na prawdopodobieństwie hipoteza, że *zaburzenia atmosferyczne stoją w związku z nasileniem plam słonecznych.* Nasilenie to było szczególnie wielkie właśnie przed katastrofalnym cyklonem w Ameryce.

Katastrofy żywiołowe.

Londyn padł ofiarą wielkiej *powodzi.* W pierw-

Wielka powódź w Londynie.
Scena nocna na jednej z ulic zalanych wylewem Tamizy.

Tędy przeszedł tornado.

Rafinerja nafty w Wyoming, zniszczona przejściem tornado. Strata 400.000 dol.

szych dniach stycznia *Tamiza* przerwała tamy nadbrzeżne i zalała *kilka dzielnic*. Przy tej sposobności uległy zniszczeniu bezcenne szkice malarza angielskiego Turnera, umieszczone w piwnicy „Tate Gallery".

Jedna z największych powodzi, jaka wogóle w ostatnich latach nawiedziła północną Afrykę, dotknęła w początkach stycznia *Marokko*. Teren zalany obejmował *5000 klm. kw.* Wiele tam zostało zerwanych, liczne mosty poniszczone.

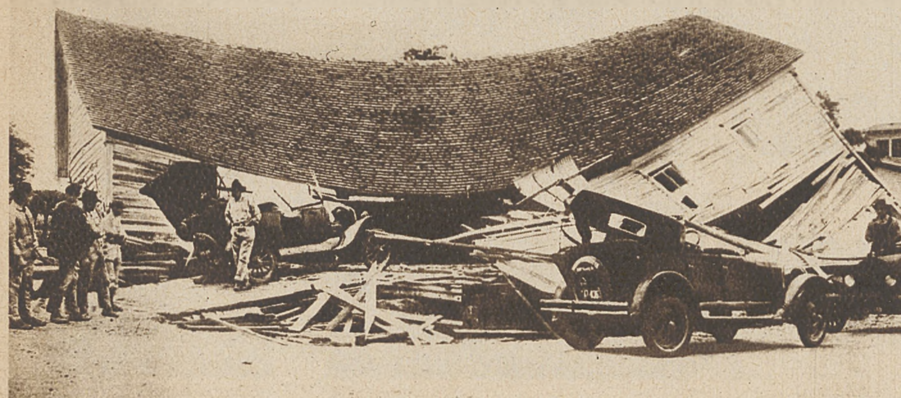
Olbrzymie szkody wyrządził *w Anglji wielki orkan*, który w dniu 26 stycznia spowodował zatonięcie dwóch żaglowców.

W Kalifornji, prawdopodobnie *wskutek sabotażu*, zo-

Miasto Fort Pierce

(Kalifornja) zniszczone przez tornado.

Dom zgnieciony uderzeniem tornado.

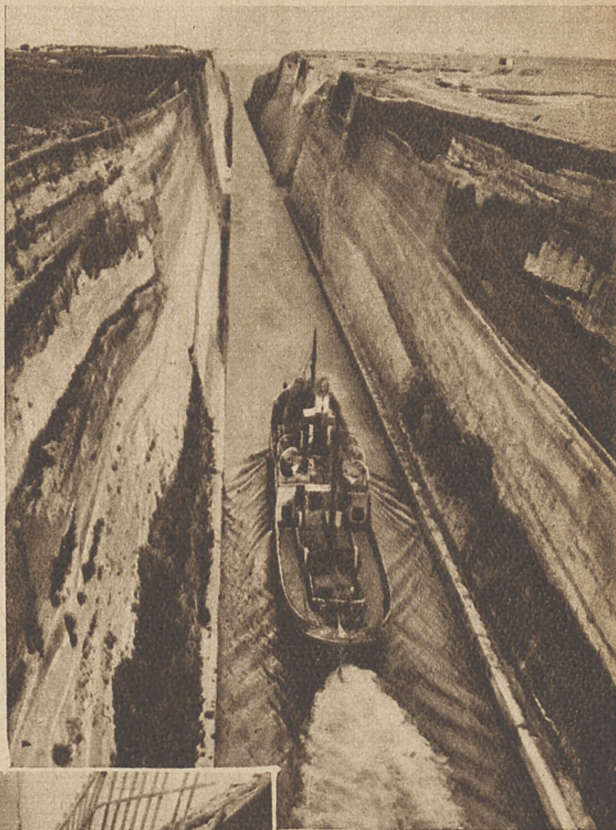
stała *przerwana grobla olbrzymiego zbiornika wody* pod Santa Paula. Masa wód, wysoka na 30 m., runęła w dolinę, pustosząc dzieła pracy ludzkiej i zatapiając przeszło 50 ludzi.

Gwałtowny *cyklon* nawiedził 29 marca Stan *Alabama* w Północnej Ameryce. Oprócz wielu zabitych i rannych były ogromne szkody materjalne.

Dnia 12 kwietnia przeszedł przez *Meksyk* ponad

Trzęsienie ziemi w Bułgarji.
Fragment z Filipopola.

Kanał Korynckl w Grecji.
Uszkodzony trzęsieniem ziemi.

Trzęsienie ziemi we Włoszech.
Odkopywanie zwłok w Cavazzo Carnico.

prowincją Coahuila *orkan*, który poczynił wielkie szkody, niszcząc szereg wsi i miasteczek.

W kwietniu usunęła się góra w *Grudziądzu* nad brzegiem Wisły, niszcząc pobliską restaurację i piękny bulwar spacerowy. Ofiar w ludziach nie było na szczęście.

W dniu 5 lipca szalał *nad Europą huragan*, który dokonał wielkich spustoszeń. Spustoszenia te zanotowano również i *w Polsce*. M. in. orkan uszkodził, a częściowo zniszczył *20 samolotów na lotnisku mokotowskiem* w Warszawie. Ilość ofiar huraganu przenosiła w Polsce setkę osób. O sile burzy świadczy fakt, *iż w Białymstoku wichura uniosła w powietrze maszynę wagi 650 kg.*

Górne Włochy nawiedziło w pierwszej połowie 1928 silne trzęsienie ziemi, powodujące znaczne szkody materjalne.

Przez *Japonję* przeszedł dnia 2 sierpnia *tajfun*, który pociągnął za sobą kilkadziesiąt ofiar w zabitych i wielu rannych. Wielka ilość mostów kolejowych została zerwana.

Nad województwem *tarnopolskiem* przeszła w dniu 13 sierpnia *wielka burza z piorunami*, która wyrządziła ogromne spustoszenia. Na przestrzeni kilkuset morgów przeszło 90 proc. zasiewów uległo zupełnemu zniszczeniu. W czasie burzy od pioruna zginęło pięcioro ludzi, powstały również liczne pożary.

W czasie burzy szalejącej dn. 17 sierpnia na Oceanie Spokojnym w pobliżu zachodniego wybrzeża Meksyku *fale porwały z pokładu amerykańskiego okrętu 14 osób*, które poniosły śmierć.

Przez okolicę *Nowego Sadu* przeszedł z końcem sierpnia wielki orkan, szalejąc blisko 3 godziny. Orkan spowodował *zalanie wodą Nowego Sadu* i okolicy.

Z końcem sierpnia szalejący *w Medjolanie* wicher w czasie oberwania się chmury przewrócił dwa kominy fabryczne, które pogrzebały pod sobą 150 osób.

Od dn. 13 do 15 września szalał *u wybrzeży chińskich tajfun*, wyrządzając w Szanghaju i okolicy olbrzymie spustoszenia. Liczba zabitych i rannych była bardzo znaczna. Równocześnie nastąpiło tam oberwanie chmury, wskutek czego wiele dzielnic stanęło pod wodą.

Wybuch wulkanu podwodnego
w Archipelagu Malajskim.

Kolonję afrykańską *Keloe* nawiedziło dn. 10-go stycznia silne trzęsienie ziemi, wskutek którego utworzyła się w ziemi *szczelina długa na 9 klm.*

Wybuch wulkanu *Krakatau* w Archipelagu Malajskim w dniu 24 stycznia spowodował w zatoce Sunda powstanie nowej wyspy.

Wulkan *Santorin* na morzu Egejskiem stał się czynnym z początkiem marca. W okolicy wulkanu powstało pięć nowych kraterów, wyrzucających wielkie masy lawy.

Wielkie trzęsienie ziemi nawiedziło dnia 13 marca szereg miejscowości *w Persji.*

Dnia 1 kwietnia zdarzyło się *w Smyrnie olbrzymie trzęsienie ziemi,* które zniszczyło 200 domów i pociągnęło *500 ofiar ludzkich.* Wiele

W pierwszej połowie września nawiedził *wyspy środkowej Ameryki niszczycielski huragan.* Spustoszył on najpierw wyspę *Virginję* w Małych Antyllach, a następnie przeciągnął nad *Portorico,* gdzie w samej tylko stolicy San Juan kilka tysięcy osób pozostało bez dachu nad głową. Orkan zwrócił się w kierunku północno-zachodnim nad morzem Karaibskiem, zdążając przez wyspy Bahama ku Florydzie, gdzie przechodził miejscami *w trąbę powietrzną,* Straty spowodowane tą największą katastrofą z. r. obliczono na *300 miljonów dolarów, a liczba ofiar dochodzi do 3.500 osób,* z czego na samo Portorico przypada 1.000 osób.

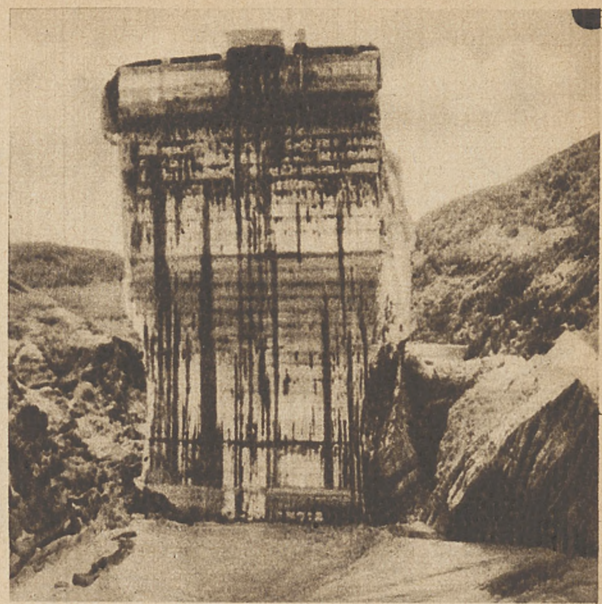
Równocześnie trąby powietrzne zniszczyły *w kilku Stanach Ameryki* szereg mniejszych miejscowości, spustoszyły zasiewy i zbiory.

Pochód trąby powietrznej.

Wybuch Wezuwiusza.

Katastrofa tamy w Santa Paula.

okrętów, zerwanych z kotwicy, uległo większym uszkodzeniom.

W dniu 3 kwietnia przeszedł *przez Alpy Wschodnie potężny wstrząs ziemi,* który spowodował zawalenie się szeregu domów, oraz pociągnął za sobą ofiary w zabitych i rannych. Trzęsienie to odczuto najbardziej w Bad Reihenhall, Sonnblick i Bad Gastein.

Dnia 14 kwietnia i kilka dni następnych miasta *Czirpan i Filipopol* wraz z okolicami zostały nawiedzone *katastrofalnem trzęsieniem ziemi.* Pasma wzgórz zniknęły, inne wyłoniły się, tak że krajobraz okolic nawiedzonych trzęsieniem uległ zmianie. Katastrofa zniszczyła terytorjum *o przestrzeni 600 km. kwadr.* Miasto Filipopol o 100 tysiącach mieszkańców, nie posiadało ani jednego domu, któryby nie był uszkodzony. Około *80.000 rodzin było bez dachu.* Zginęło przeszło 100 osób, a rannych było 400, zburzonych zostało 5000 domów. Z pierwszą pomocą dla

Osunięcie się góry pod Grudziądzem.

Pochód cyklonu.

Zdjęcia przedstawiają fragmenty zniszczenia w Palm Beach na Florydzie.

U dołu: Cyklon ponad Chińskiem jeziorem koło Pittsburga. Statki na jeziorze ocalały, odwołane w porę iskrowo.

ofiar katastrofy pospieszyło kilka krajów, między innymi z Polski wysłano pociąg „Czerwonego Krzyża" z żywnością i opatrunkami.

Katastrofalne trzęsienie ziemi nawiedziło w kilka dni później duże greckie miasto *Korynt*, liczące 40.000 mieszkańców. Trzęsienie to, ujawniające się w ciągu kilku dni, nie oszczędziło literalnie *ani jednego domu*, tak, że całe to piękne, kwitnące handlowe miasto zamieniło się na ogromne rumowisko. Korynt już po raz drugi w niewielkim odstępie czasu został zburzony trzęsieniem. Pierwszy raz miasto to zostało zrównane z ziemią w roku 1856, ale po tej katastrofie odbudowało się na nowo.

Na wyspie *Sunda* na archipelagu Malajskim nastąpił *wybuch wulkanu*, powodujący znaczne szkody.

Skutkiem silnego wzburzenia morza w okolicy wyspy Flores zaginęło 20 łodzi z kilkudziesięciu ludźmi.

W dniu 8 sierpnia obserwatorjum na *Wezuwiuszu* zanotowało wybuch wulkanu. Na stokach wulkanu utworzyło się jezioro 70 mtr. średnicy.

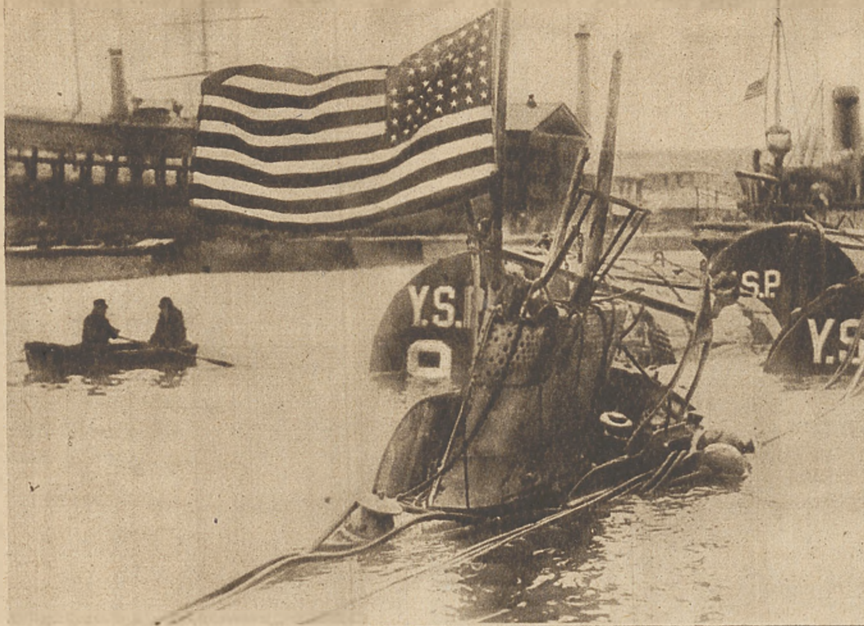
Wskutek wybuchu wulkanu *Rokatinda* na wyspie Kalao, na północ od wyspy Flores, na archipelagu Malajskim, *spalonych zostało sześć wsi*. W płomieniach *zginęło przeszło tysiąc osób, a około 800 zostało rannych* przez wyrzucane z wulkanu kamienie. Większą część wyspy zalała wypływająca z krateru lawa, która wszystko wokoło zamieniła w popiół.

Algier nawiedziło dnia 18 sierpnia trzęsienie ziemi, które wyrządziło *miljonowe szkody w mieście Dżedżeli.* Liczba osób zabitych wynosi 20.

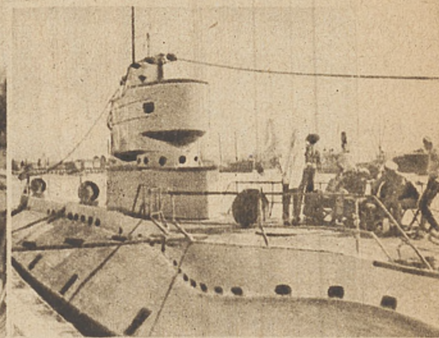
Katastrofy okrętowe.

Dnia 2 stycznia amerykańska *łódź podwodna S. 4* została najechana przez parowiec na wysokości Princetown. Usiłowania udzielenia pomocy zamkniętej załodze nie powiodły się z powodu fatalnych warunków atmosferycznych. Ofiarą padła cała załoga łodzi w liczbie 52 ludzi.

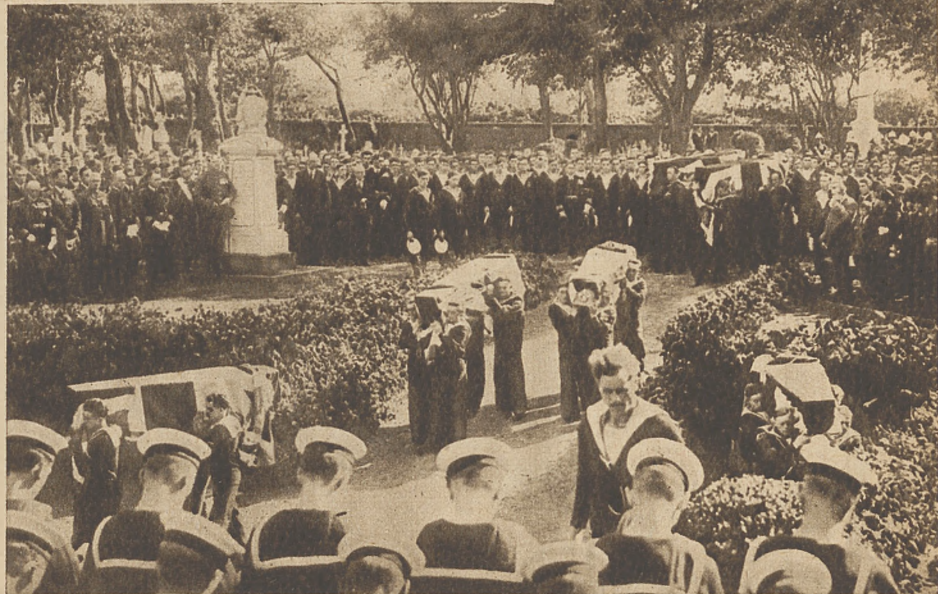
Amerykańska łódź S. 4 wyruszająca w tragiczną podróż.

Na lewo: Wydobywanie łodzi S. 4 w porcie nowojorskim.
U dołu pogrzeb ofiar zatopionej angielskiej łodzi podwodnej L. 55.

Podobna katastrofa zdarzyła się dn. 8 sierpnia koło wyspy *Brioni. Na łódź podwodną „F. 14"* o załodze 31 ludzi najechał torpedowiec, zatapiając łódź w głębi 40 m. Wskutek przedostawania się wody do akumulatorów wytworzył się w zatopionej łodzi *chlorowodór*, który wchłaniany przez członków załogi, spowodował ich śmierć, zanim łódź zdołano wydobyć.

Jedną *z największych katastrof okrętowych* roku 1928 było zatonięcie dnia 27-go stycznia okrętu belgijskiego *„Elisabethville"* koło wysp Wedyjskich, *z 200 podróżnymi.*

Pożary, wybuchy, katastrofy kolejowe etc.

Na schyłku roku 1927 zdarzyła się *w Dzikowie* pod Tarnobrzegiem katastrofa pożaru, która kulturze polskiej wyrządziła znaczne szkody. Spalił się tam zabytkowy zamek hr. Tarnowskich, a w nim spłonęło wiele dzieł sztuki, oraz cennych zabytków bibjotecznych. Przy ratowaniu *zginęło siedm osób*, wśród nich „polski Nurmi", głośny biegacz *Freyer*.

Wstrząsająca katastrofa budowlana zdarzyła się dnia 5 stycznia *w Berlinie*. Wskutek niewyjaśnionej eksplozji runęła 7-piętrowa kamienica. Z pod gruzów wydobyto 12 zabitych i 20 ciężko rannych.

Dnia 7 kwietnia zgorzał krakowski stylowy teatrzyk *„Bagatela"*.

W szeregu katastrof kolejowych wymienić należy, jako największą, *katastrofę na linji Monachjum—Würzberg* (9 czerwca), gdzie pociąg pospieszny najechał na przeszkodę przy krzyżowaniu toru z drogą. Katastrofa pociągnęła za sobą 24 zabitych i 120 rannych.

Wielkich spustoszeń dokonał w czerwcu wybuch w fabryce prochu w mieście *Spezii we Włoszech.* Większą rozmiarami była katastrofa wybuchu *fortu pod Melilą* w Marokku hiszpańskiem. Zginęło tam przeszło 50 osób, wiele domów runęło.

Wielka katastrofa kopalniana zdarzyła się w sierpniu koło miejscowości *St. Etienne* we Francji, gdzie

wskutek wybuchu gazów *zginęło 54 górników.* Wśród nich było *14-tu Polaków.*

W sierpniu wybuchła *w Grecji nowa choroba,* nazwana chorobą Dengue, a objawiająca się gorączką i bezwładem. Epidemja w czasie największego nasilenia ogarnęła czwartą część ludności. Śmiertelność wynosiła około 1 procent.

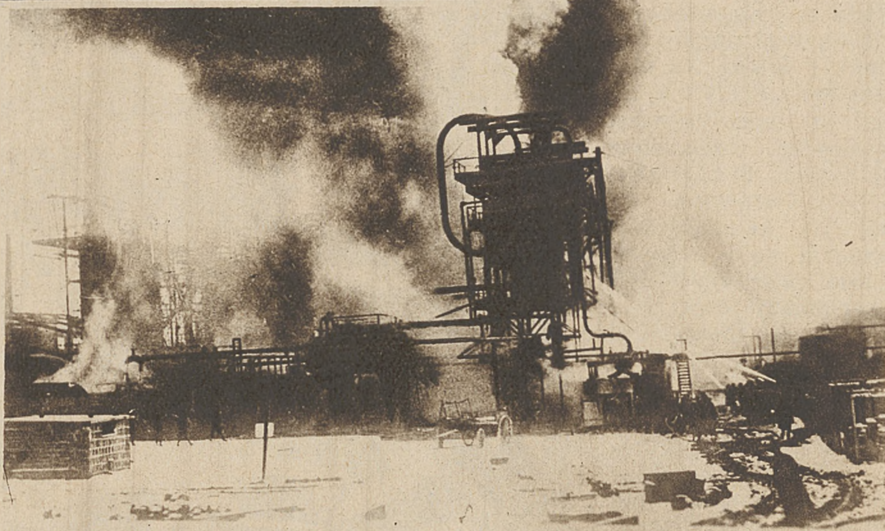
W Paryżu spłonęło 23-go sierpnia *13 wielkich domów handlowych.* Straty wyniosły przeszło 10 miljonów franków.

Straszliwa w swej grozie katastrofa zdarzyła się dnia 26 sierpnia *w kolejce podziemnej w N. Jorku.* Dwa pociągi zderzyły się, powodując śmierć 25 ludzi, oraz zranienie przeszło stu.

U góry: Katastrofa budowlana w Berlinie, spowodowana zagadkową eksplozją.

Na prawo: Wybuch w rafinerji nafty w Evert (St. Zjedn.).

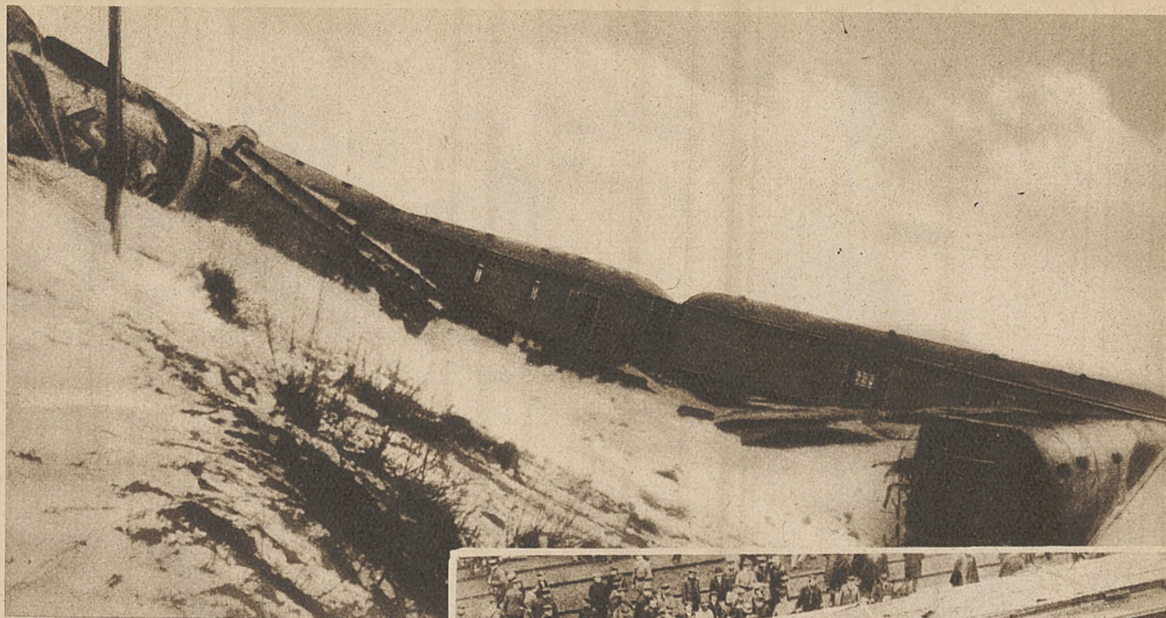
U dołu: Willa w Dahlen pod Berlinem, zniszczona zagadkowym wybuchem.

W miejscowości *Zajeci na Morawach* zderzenie pociągów osobowego z towarowym pociągnęło za sobą 17 zabitych i 40 rannych. Podobna katastrofa zdarzyła się *w Mor. Ostrawie,* przyczem było zabitych 35 osób.

Dnia 10 września podczas wyścigów samochodowych w mieście *Monza* we Wło-

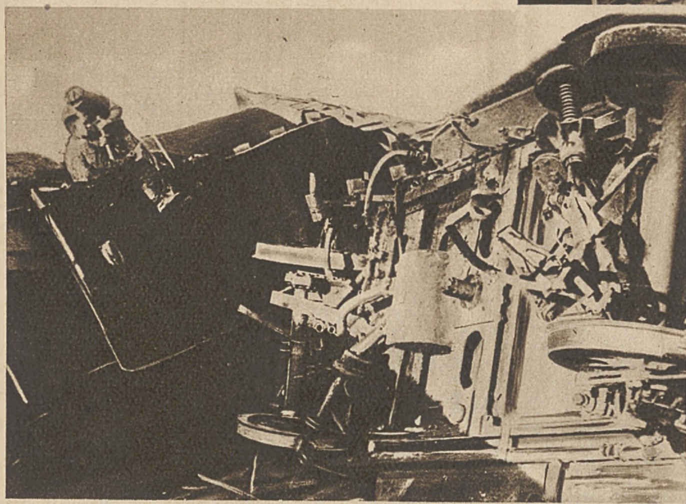

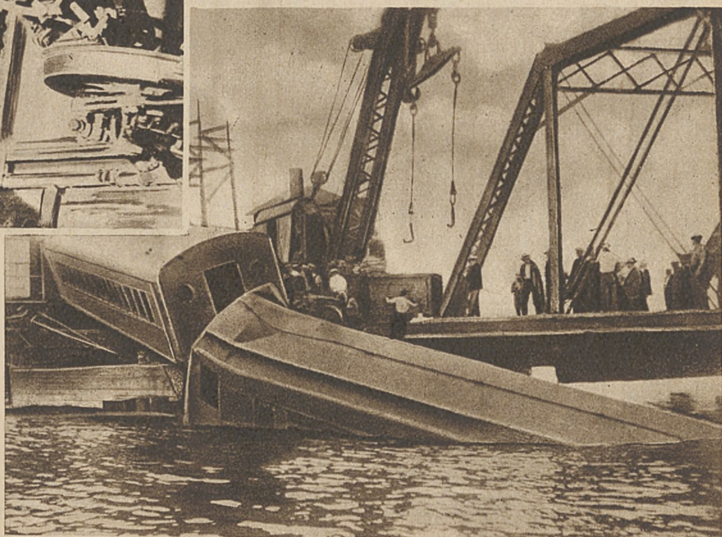

Z kroniki katastrof kolejowych.

U góry: Na linii Union Pacific pociąg wykoleiwszy się spadł z wysokiego nasypu do rzeki Columbii, powodując liczne ofiary w zabitych.

Poniżej: Wielka katastrofa kolejowa na dworcu północnym w Paryżu. 15 zabitych, 30 rannych.

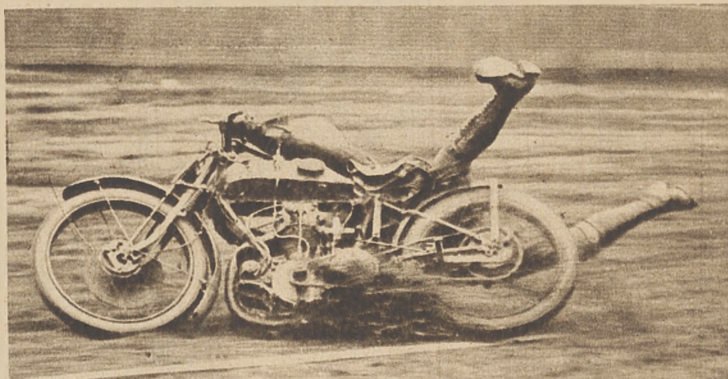
Katastrofa kolejowa na Morawach, spowodowana mylnem ustawieniem zwrotnicy. Na zdjęciu widać lokomotywę włoczoną w wagony.

Na prawo: Pociąg w morzu. Skutkiem wczesnego podniesienia mostu zwodzonego pociąg kolei elektrycznej na Long Island wpadł do zatoki morskiej. 9 osób ciężko rannych, 250 lżej.

Niezwykłe zdjęcia z katastrof samochodowych.

Podczas międzynarodowych wyścigów samochodowych w Monzie o wielką nagrodę Europy, wóz prowadzony przez Florentczyka Materassiego wyskoczył z toru i przez wał ochronny wpadł w tłum widzów, powodując liczne ofiary.

Na zdjęciu widzimy wóz po katastrofie, leżący na stoku ochronnego wału.

U góry: Samochód Miss May Cunliffe podczas wyścigów w Southport w Anglji przewrócił się. Zdjęcie wykonane w chwili, gdy miss Cunliffe wyskakuje z wozu, a towarzyszący jej ojciec, wyrzucony z wozu, ginie na miejscu.

Poniżej: Angielski sportowiec D. Bird, podczas wyścigów motocyklowych na torze Kings Oak Speedway, przewrócił się z maszyną, ponosząc śmierć na miejscu. Zdjęcie przedstawia moment przewrócenia się motocyklu.

Katastrofa lotnicza w Krakowie.

Na lewo pod spadochronem zwłoki lotnika kpt. Świeykowskiego.

szech samochód, pędzący z szybkością 200 km. na godzinę, wpadł w tłum zgromadzony przy trasie. Pociągnęło to za sobą śmierć 21 osób, oraz liczne kalectwa.

Dnia 23 września *spłonął w Madrycie doszczętnie teatr* w czasie przedstawienia. W teatrze znajdowało się 3000 osób. Panika, jaka wybuchła podczas pożaru, trudna jest do opisania. W gruzach znaleziono przeszło 100 zwłok zwęglonych. Rannych było kilkaset osób.

Góra *Monte Urbina* koło Bellinzone w Szwajcarji *obsunęła się* powodując straty materjalne na przeszło dwa miljony franków. Zniszczeniu uległa m. in. także górska kolej zębata.

W Atenach i okolicy wybuchła *dżuma* z początkiem października. Skonstatowano szereg wypadków tej strasznej choroby, którą jednak na szczęście rychło opanowano.

W czasie budowy linji kolejowej między Saragossą a Caminreal *w Hiszpanji, zapadł się tunel kolejowy*, grzebiąc kilkudziesięciu robotników.

W Dąbiu *pod Krakowem* dnia 6 października spłonął wielki 5-piętrowy *młyn i łuszczarnia ryżu*, powodując miljonowe straty.

Wielki zakład kąpielowy na Lido

zniszczony pożarem.

Masowe *zatrucie bakcylami tyfusu w Dreźnie* zdarzyło się dnia 8-go października. Rozsadnikiem epidemji był kucharz restauracji, który mimo choroby obsługiwał gości.

Wstrząsająca katastrofa budowlana wydarzyła się w centrum miasta *Pragi dnia* 9-go października. Mianowicie *zawalił się nowo budowany 7-piętrowy gmach*, grzebiąc pod gruzami kilkudziesięciu robotników pracujących przy budowie, oraz przechodniów. Powodem katastrofy były wady w prowadzeniu budowli, wynikające ze zbyt szybkiego a oszczędnościowego sposobu powojennego budowania domów. Ofiarą katastrofy w zabitych i rannych było kilkadziesiąt osób.

W dwa dni później, także *w Pradze zawalił się drugi nowo wybudowany gmach czteropiętrowy*. Tym razem nie było ofiar, gdyż zawalenie się budowli wydarzyło się na szczęście w nocy, gdy w gmachu nie było żadnego robotnika.

Przyczyna katastrofy była takasama, jak poprzednio.

Pożar teatru w Madrycie.

Scena gaszenia ognia.

Kronika w obrazach.

Międzynarodowy Kongres Pokoju w Warszawie.
Delegacja Kongresu u Prezydenta Rzeczypospolitej.

Pawilon polski na Międzynarodowej Wystawie Przeciwgruźliczej w Rzymie.
Na zdjęciu plastyczna mapa Polski, pod Białym Orłem, modele ośrodków zdrowia i tablice statystyczne.

Marszałek Piłsudski przy Grobie Nieznanego Żołnierza w Bukareszcie.

Obok Marszałka rumuński minister wojny gen. Angelescu.

Ks. Kardynał Kakowski w Paryżu.

Towarzystwo „France Pologne" urządziło w Instytucie katolickim w Paryżu uroczystą akademję na cześć bawiącego we Francji arcybiskupa metropolity warszawskiego ks. kardynała Kakowskiego (x).

W 10-tą rocznicę bitwy pod Kaniowem.

Wnętrze kościoła Marjackiego w Krakowie podczas uroczystego nabożeństwa.

Prymas Polski kardynałem.

Ks. prymas dr. August Hlond w kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie, po otrzymaniu odznak godności kardynalskiej, wraz z innymi nowomianowanymi kardynałami.

Zjazd wychodźtwa polskiego we Francji.

Delegaci związków emigracyjnych i przedstawiciele rządu na przyjęciu w ambasadzie polskiej w Paryżu.

Polska pielgrzymka w Lourdes.

We wrześniu wyruszyła do słynnej groty M. B. w Lourdes pierwsza z Odrodzonej Polski wycieczka pielgrzymia, udająca się specjalnie do Lourdes. Miejsce to, słynące cudami, jest oddawna spopularyzowane wśród pątników polskich i przed wojną niejednokrotnie wyruszały tam polskie pielgrzymki.

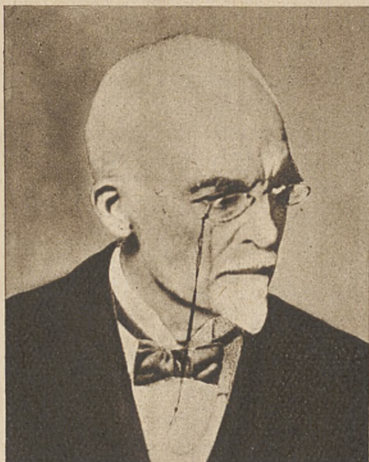
Z kroniki żałobnej w roku 1928.

Z wielu wybitnych osobistości, które zakończyły życie w ub. roku, zarejestrować należy m. in.:

Tomasz Hardy, „poeta angielskich wsi“, który może być uważanym za angielskiego Reymonta, umarł w styczniu, dożywszy sędziwego wieku.

Wielki jałmużnik polski, mecenas Antoni *Osuchowski*, zmarł w 80 r. życia dnia 10 stycznia w Warszawie. Osuchowski niestrudzenie pracował przez 40 lat na niwie oświaty, stworzył na Śląsku Cieszyńskim Macierz Szkolną, gimnazjum i seminarjum nauczycielskie polskie. Następnie przeniósł się do b. Królestwa Polskiego i tam założył Polską Macierz Szkolną, oraz zbierał gorliwie składki na szkołę polską. Po uzyskaniu wspaniałych rezultatów przeniósł się do zaboru niemieckiego i zorganizował Bank Ziemski celem wykupu ziemi polskiej z rąk hakaty. Podczas wojny utworzył wraz z Paderewskim i Sienkiewiczem w Szwajcarji komitet pomocy ofiarom wojny.

Hiszpański powieściopisarz światowej sławy *Blasco Ibanez* zmarł 29 stycznia w Mentonie. Ibanez był autorem nader licznych powieści, z których największą poczytność zdobyła powieść „Czterech

Antoni Osuchowski.

Władysław Szajnocha.

Henryk Melcer.

Kazimierz Kamiński.

Henryk Czeczott.

Zygmunt Laskowski.

Kazimierz Młodzianowski.

Henryk Kunzek.

jeźdźców Apokalipsy". Nie uznawał on dyktatury Primo de Rivery i dlatego przepędził ostatnie lata swego życia na obczyźnie, we Francji.

Dnia 1 lutego zmarł w Londynie w 67 r. życia marszałek *Douglas Haig*, który od roku 1915 dowodził podczas wojny armją ekspedycyjną angielską. Swoje przeżycia wojenne skreślił Haig w pamiętnikach, napisanych na krótko przed śmiercią.

Polska medycyna poniosła wielką stratę wskutek śmierci prof. *Tadeusza Browicza* w dniu 20 marca. Prof. Browicz wykładał na uniwersytecie krakowskim przez długie lata anatomję patologiczną i był autorem licznych publikacyj naukowych. Pracował też na polu słownictwa lekarskiego. Był on współzałożycielem parku Jordana w Krakowie.

Artysta rzeźbiarz *Tadeusz Błotnicki* (ur. w roku 1858) zmarł dnia 29-go marca w Krakowie. Jego dziełem jest pomnik Bałuckiego na plantach krakowskich, oraz pomnik Mickiewicza w Tarnowie.

Edward Krzymuski.

We Włoszech zmarł na wiosnę jenerał *Diaz*, głównodowodzący armją włoską w r. 1918, zwany ojcem zwycięstwa.

Dnia 18 kwietnia zmarł w Warszawie były dyrektor konserwatorjum tamtejszego, *Henryk Melcer*, autor opery „Marja" i wielu cennych kompozycyj muzycznych.

Dotkliwą stratę poniosło dziennikarstwo polskie przez zgon (dnia 23 kwietnia) *Michała Konopińskiego*, zasłużonego i długoletniego redaktora „Nowej Reformy", zmarłego w wieku 72 lat.

W kwietniu zmarł w Genewie wybitny uczony i patrjota polski prof. *dr. Zygmunt Laskowski*. Spędził on całe życie na emigracji i działał głównie w Genewie jako profesor anatomji na tamtejszym uniwersytecie. Z licznych jego prac należy wymienić jego metodę konserwowania zwłok przy pomocy gliceryny. Za to odkrycie otrzymał ś. p. Laskowski 3 złote medale i liczne odznaczenia.

Dnia 2 maja zmarła w Warszawie *dr. Józefa Joteyko*, zasłużona badaczka na polu psychologji pedagogicznej, autorka szeregu dzieł z tej dziedziny, n. p. „Zmęczenie", „Wiedza o pracy i jej organizacji". Przed wojną pracowała w brukselskim Instytucie Pedagogicznym, po wskrzeszeniu Polski przeniosła się do Warszawy, gdzie chcąc pracować dla kraju i służyć ojczyźnie, objęła znacznie skromniejsze stanowisko.

Kazimierz *Młodzianowski*, były wojewoda poleski,

Michał Konopiński.

Józefa Joteyko.

Dnia 14 sierpnia zmarł nagle w Warszawie *Hugh H. L. Bellot*, generalny sekretarz odbywającego się w Warszawie kongresu prawa międzynarodowego. — Zmarły zajmował w świecie politycznym i naukowym wybitne stanowisko.

Dnia 18 sierpnia zmarł prof. Uniw. Jag. dr *Edmund Krzymuski*, członek Polskiej Akademji Umiejętności, autor poważnych prac z dziedziny prawa karnego.

Dnia 1 września zmarł w Monachjum w 65 roku życia znany niemiecki malarz *Franciszek Stuck*, przywódca secesji artystów, ostatnio profesor monachijskiej akademji. Do najwięcej znanych jego obrazów należą: „Stróż raju", „Grzech", „Alegorja wojny", „Bachanalja".

We wrześniu zmarł jeden z wielkiej trójcy polskich artystów sceny, obok Frenkla i Solskiego największy mistrz żywego słowa i mimiki, *Kazimierz Kamiński*. Jego występy sceniczne oparte były na nader pracowitem i niezmiernie drobiazgowem wystudjowaniu każdej roli.

Ksawery Fierich

były komendant szkoły podchorążych w Warszawie, jenerał W. P., zmarł dnia 4-go lipca w Krynicy, w sile wieku. Zaznaczył się jako energiczny administrator i działacz ideowy.

Sensację w całym świecie wywołała śmierć finansisty belgijskiego *Loewensteina*, który przelatując nad kanałem La Manche w swoim własnym samolocie, w tajemniczy sposób wypadł z samolotu i znalazł śmierć w morzu. Zagadkowa jego śmierć, dająca pole do różnorodnych przypuszczeń — nie została wyświetlona.

Jerzy Mycielski

W lipcu zmarł we Włoszech *Giovanni Giolitti*, wybitny włoski mąż stanu, kilkakrotny prezydent ministrów. W polityce włoskiej reprezentował Giolitti germanofilski kierunek.

W Krakowie zmarł d. 10 lipca *Henryk Dziewicki*, lektor języka angielskiego na Uniwersytecie Jag., syn powstańca z r. 1831, naturalizowany w Anglji, tłómacz na język angielski „Konrada Wallenroda", „Chłopów" i „Ziemi Obiecanej".

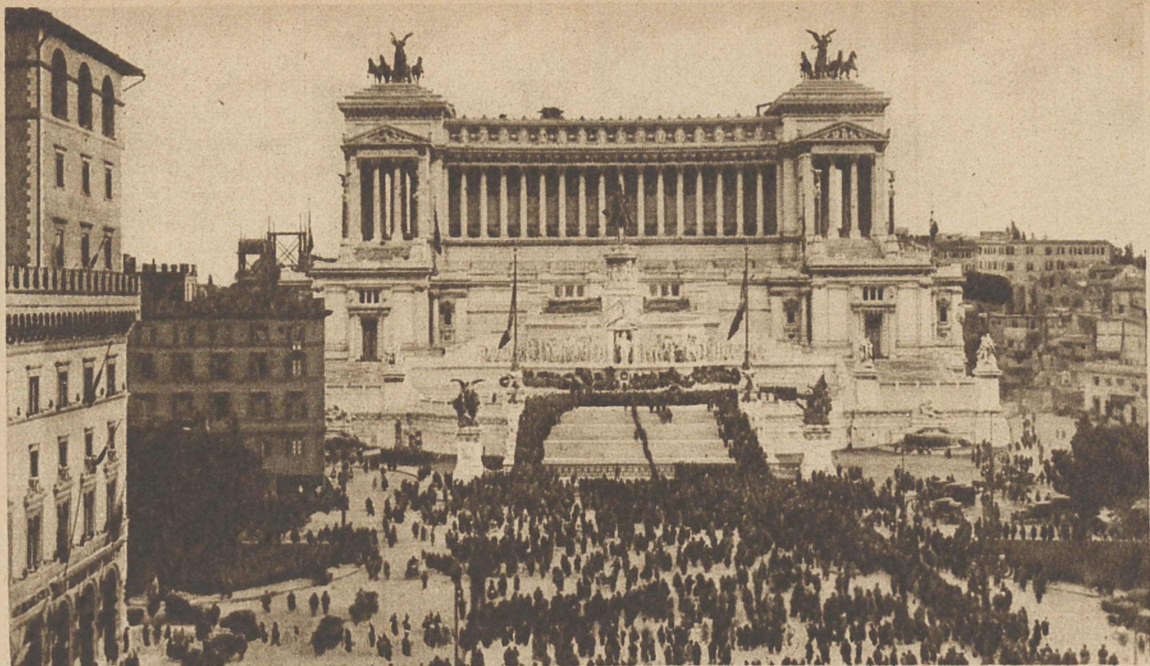
Wybitny polski geolog, prof. Uniw. Jag., badacz pokładów roponośnych w Polsce, *W. Szajnocha*, zmarł dnia 3 sierpnia w Krakowie.

Dnia 4 sierpnia zmarł dr *Józef Polak*, działacz na niwie higjeny publicznej i niestrudzony krzewiciel idei pokoju światowego. Zmarły był twórcą warszawskiego Tow. Hygjenicznego, którego był prezesem do ostatniej chwili życia.

Dnia 6 września zmarł w podróży naukowej po Niemczech prof. Akademji Górniczej w Krakowie inż. *Henryk Czeczott*, jeden z pierwszorzędnych światowych fachowców w dziedzinie górnictwa. Był on organizatorem ekspedycji dla poszukiwania złota w Syberji, Azji Środkowej, Mongolji, Chinach i Ameryce półn. Po zmarłym pozostała znaczna spuścizna naukowa, obejmująca 26 prac, z których „Teorja prą-

Ludomir Sawicki

Pogrzeb marszałka Diaza.
Wystawienie zwłok przed grobem Nieznanego Żołnierza w Rzymie, przy pomniku Wiktora Emanuela II, pierwszego króla Zjednoczonych Włoch.

Minister Bokanowski

dów przekątnych" przez fachowców uważana jest za jedno z najpoważniejszych górniczych dzieł naukowych obecnej doby.

Dnia 8 września zmarł w Warszawie profesor Un. Jag. *Ksawery Fierich*, nestor prawników polskich, członek Akademji Umiejętności, prezes komisji kodyfikacyjnej, założyciel „Czasopisma prawniczego i ekonomicznego". Jako prezes komisji kodyfikacyjnej rozwinął niestrudzoną działalność i stał się pionierem ujednostajnienia prawa polskiego. W ostatnich czasach przed śmiercią prowadził kodyfikację procesu cywilnego. Był autorem rozlicznych rozpraw i prac naukowych, które zjednały mu uznanie za granicą.

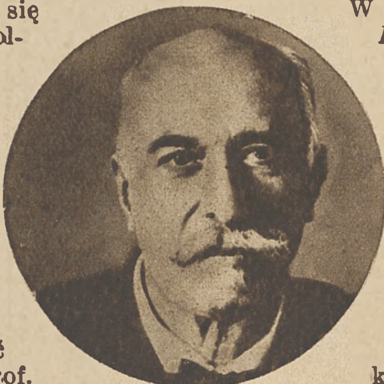
W Bydgoszczy zmarł dn. 12-go września nestor dziennikarstwa pomorskiego *Ludwik Masłowski*, pierwszy tłómacz dzieł Darwina na język polski.

Dnia 14 września zaskoczyła śmierć znakomitego uczonego polskiego, prof. politechniki warsz. dra *Jana Zawidzkiego*.

W Krakowie zmarł we wrześniu art. rzeźbiarz dr. *Henryk Kunzek*, prof. krakowskiej Akademji Sztuk Pięknych, lekarz pułkownik W. P., zasłużony w organizowaniu związków strzeleckich przed wojną i jako lekarz ofiarnie pełniący służbę w Legjonach w czasie wojny, wybitny działacz na polu kultury, zwłaszcza w zakresie ochrony zabytków. Zgon jego był dla świata kulturalnego krakowskiego bardzo dotkliwą stratą.

Blasco Ibanez

Giovanni Giolitti.

W Paryżu zmarł we wrześniu marszałek *Fayolle*, głośny w dziejach ostatniej wojny światowej.

Dnia 26 września zmarł w Krakowie profesor historji sztuki na Uniw. Jag. dr. *Jerzy Mycielski*, gorliwy krzewiciel kultury estetycznej wśród społeczeństwa, mecenas współczesnych artystów, autor licznych prac i rozpraw z dziedziny historji sztuki.

Teatr poznański poniósł poważną stratę przez śmierć jednego z najstarszych aktorów, *Franciszka Rylla*, który przez 30 lat pracował niezmordowanie na poznańskiej scenie.

Jeden z najbardziej twórczych archite-

M. Loewenstein.

Fr. Stuck.

któw polskich, *Stanisław Noakowski*, profesor architektoniki wnętrz na politechnice warszawskiej, zmarł dnia 1-go października w Warszawie. Zmarły był odznaczony krzyżem komandorskim orderu Odrodzenia Polski.

Dnia 3 października zmarł w Krakowie prof. Un. Jag. *Ludomir Sawicki*, po powrocie z wyprawy naukowej na Bałkan, jeden z najwybitniejszych polskich badaczy na polu geografji, autor około 50 dzieł naukowych w różnych językach. W zakres jego badań wchodziły takie problemy, jak hydrografja, antropogeografja, statystyka i kultura z punktu widzenia geograficznego.

Teatr poznański poniósł poważną stratę przez śmierć jednego z najstarszych aktorów, *Franciszka Rylla*, który przez 30 lat pracował na poznańskiej scenie.

Dnia 9 października zmarł w Warszawie *Jan Guzik*, który jako medjum pozyskał wielki rozgłos w kołach spirytystycznych Europy.

Dnia 4-go października zmarł w Warszawie generał brygady inż. *Czesław Rybiński*, b. generał-major armji rosyjskiej. Podczas wojny polsko-bolszewickiej był szefem służby inżynierskiej i saperskiej wojsk polskich.

Marsz. Fayolle.

Marsz. Haig.

W Warszawie zmarł dn. 10 października w 64 r. życia wybitny aktor dram. *Teodor Konopka (Roland)*, który od r. 1884 pracował na różnych scenach polskich, a także przez 3 lata w Petersburgu.

Grobowiec rodziny Haigów w Szkocji.

Według Andriollego.

Marja Konopnicka.

Na Nowy Rok.

Zawsze ja będę błogosławić ciebie,
O nowa zorzo na pochmurnem niebie
Smętnych okręgów żywota!
Zawsze ja wyjdę na próg naszej chaty
Pieśnią cię witać, o gościu skrzydlaty,
O jutrznio złota!

Raz w rok...! Jak mało! A przecież jak wiele!
Dłoń mi podajcie, drodzy przyjaciele,
Którzy czujecie wraz ze mną!
Jutrznia, co błyska nad ziemią uśpioną,
Niechaj nie będzie dla ducha straconą,
Ani daremną!

Przez jeden moment tak wiele czuć można,
W płomień wybucha iskierka tak trwożna,
Co w piersi tajemnie tleje...
W sercu się wzmaga na rok cały bicie,
Nowem ogniskiem zajmuje się życie,
Krzewią nadzieje!

Ach gdyby przez rok, przez jednę godzinę
Ludzie się w bratnią łączyli drużynę,
W spólne ogniwa łańcucha
I czuli razem swój ból, choć przez chwilę,
Ileżby życiu przybyło na sile,
Na mocy ducha!

Więc zawsze będę błogosławić ciebie,
O nowa zorzo na pochmurnem niebie
Smętnych okręgów żywota!
Zawsze ja wyjdę na próg naszej chaty
Pieśnią cię witać, o gościu skrzydlaty,
O jutrznio złota!

Tadeusz Szantroch.

Zmartwychwstanie Polski
w przepowiedniach ludowych.

Śpiący rycerze. (Według Walerego Eljasza).

Losami Polski kierują, jakby w tajemniczy sposób, proroctwa, przepowiednie i znaki. Nie brakło ich w czasach już najdawniejszych. Spotykamy je w starodawnym żywocie *św. Stanisława*, gdzie przyszłe podzielenie i odnowienie królestwa zestawia biograf biskupa z posiekaniem ciała Świętego i odnalezieniem potem wszystkich jego członków. *Długosz* odnosi to proroctwo nietylko do czasów po *Bolesławie Śmiałym*, lecz i do dalszej jeszcze przyszłości. Przepowiednie te przewidziały upadek Polski podczas trwania najświetniejszego okresu, „złotego wieku", w pamiętnych słowach *St. Orzechowskiego:* *„Byś serce moje rozkroił, nie nalazbyś w niem nic innego jeno to słowo: zginiemy"*, i w natchnionych proroczym bólem wołaniach *Skargi: „Będziecie bez pana krwie swojej... bez ojczyzny i królestwa, wygnańcy, nędzni, wzgardzeni"*, i w tylu, tylu innych, za niemi już powtórzonych biadaniach. Dziwna rzecz jednak, że przepowiednie upadku Polski odrazu łączyły się z wiarą w jej zmartwychwstanie, żeby przypomnieć tylko tegoż *Skargi* powtórzenie słów proroka: *„Ożywi nas i trzeciego dnia wzbudzi nas"*.

Popularność w Polsce proroctwa *św. Brygidy* stwierdził *H. Sienkiewicz*, wplatając je w wątek powieściowy „Potopu", gdy Kmicic, spiesząc do Częstochowy, przybywa do starosty Sochaczęwskiego.

Kiedy później przepowiadany upadek nastąpił, cała nasza wielka poezja głosi już wyraźnie zmartwychwstanie Ojczyzny, począwszy od *Woronicza: „Troja na to upadła, żeby Rzym zrodziła"*, a mesjanizm wielkich romantyków powołuje nawet Polskę do najwyższych zadań założenia Królestwa Bożego na ziemi. Potężne wizje *Mickiewicza, Słowackiego, Krasińskiego, Ujejskiego, Asnyka i Wyspiańskiego* dostrzegają odrodzoną Polskę z nieomylną pewnością natchnienia i wiary, widzą ją przez łzy bólu i żalu, przez tęczę uwielbienia, mgłę tęsknoty. Idą ku niej wielcy poeci narodowi wszystkiemi szlakami twórczych porywów i mozołów.

A równocześnie maszeruje przez pokolenie wśród werbla bijących tarabanów, na tułaczce zrodzona

Pieśń Legjonów z 1797 r., Józefa Wybickiego: „*Jeszcze Polska nie zginęła*“, niosąc w niej *żołnierską pewność zwycięstwa.*

Pewność zmartwychwstania Polski, ugruntowana samopoczuciem sił drzemiących w narodzie, stała się pierwszym artykułem wiary narodu. Z tą wiarą rodziły się, szły w bój o wolność i umierały pokolenia, przekazując ją następnym. Wiara ta była żywą wiarą żywych i testamentem umarłych.

Jeśli przypomnimy sobie jednak układ społeczeństwa z czasów rozbiorowych i lat bezpośrednio po nich następujących, stwierdzić musimy, że wiara ta biła najpierw w sercach tylko szlacheckich, promieniowała w literaturze pięknej i nie miała jeszcze korzeni wprost w ziemi ornej zapuszczonych, ludu sięgających. Zapóźno trochę ruszyli pod Racławice chłopi z kosami, na sztorc nabitemi, zapóźno mogli odczuć i zrozumieć, że oni, oni właśnie są narodem, który ma i chce mieć prawo do niepodległego bytu. Chłopi nie brali udziału w życiu politycznem i społecznem Polski niepodległej, nie porywała ich dawna Jej wielkość i potęga, za którą nie najlepiej im się wiodło. Krwawy upiór Szeli mówił w kilkadziesiąt lat później coś innego, przeciwnego nawet...

A jednak z podobnych oparów krwi i rzezi hajdamackich, „z dymu pożarów, z kurzu krwi bratniej“ wstała już przedtem postać z ludu: lirnik ukraiński, *Wernyhora,* postać zapatrzona w Polskę, w niej rozkochana, wieszcząca tej Polski zmartwychwstanie. Utrwalili ją w nieśmiertelnych rysach *St. Czajkowski* w powieści „Wernyhora“, *J. Matejko* na wspaniałym obrazie i *St. Wyspiański* w „Weselu“. Przepowiednie Wernyhory krążyły za czasów niewoli w mnóstwie odpisów, czytała je potajemnie, z bijącem sercem, młodzież przy świeczce po nędznych stancjach studenckich, szła o nich wieść szeptana, uparta. Wernyhora, chłop-lirnik, zyskiwał z biegiem czasu ów potężny majestat, z jakim wkracza na scenę w „Weselu“ *Wyspiańskiego.*

Kościółek na górze św. Marcina pod Tarnowem.

(Według Jadwigi Tetmajer).

A mówiła ta przepowiednia:

„Po długich latach... nadzieja zabłyśnie dla Polski. Polacy na polskiej ziemi walczyć będą ze swymi wrogami, ale nadejdzie czas, kiedy Anglik sypnie złotem, Francuz wesprze, Muzułmanin konie napoi w Horyniu“.

Jeżeli zadziwia nas prorocza *modlitwa Mickiewicza o wielką wojnę narodów,* o ileż więcej zdumiewa ta ludowa przepowiednia analogją wymienionych szczegółów, z historją wielkiej wojny się pokrywających, gdzie n. p. udział Turków w walkach na froncie wschodnim tak dobitnie uderza zgodnością ze słowami przepowiedni!

Jeśli jednak lud nasz w masie nie był jeszcze na tyle uświadomiony narodowo, by sprawę zmartwychwstania Polski wprost swoją uczynić, czynił ją taką pośrednio przez swoje najgłębsze przywiązanie do wiary katolickiej. „Katolik“ był dla ludu naszego zawsze „Polakiem“. To też *lud łączył losy wiary i Kościoła z losami Polski,* a z literatury religijnej i dewocyjnej przenikała doń ustawicznie wiara w zmartwychwstanie przez Świętych, Błogosławionych i natchnionych kaznodziejów głoszona.

A było tych proroctw i przepowiedni dosyć, by wymienić *bl. Andrzeja Bobolę*) i księdza Marka* chociażby. Znali te proroctwa i śpiewali o nich napewno

*) Ks. Józef Kruszyński: Błogosławiony Andrzej Bobola.

Wernyhora. Warjant znanego obrazu Jana Matejki w Muzeum Narodowem w Krakowie.

przewodnicy kompanij pątniczych, dziady odpustowe i jarmarczni pieśniarze...

I znowu jakże przedziwnie schodzi się *proroctwo bł. Andrzeja Boboli* z historją wielkiej wojny! *Bł. A. Bobola* miał w 1819 r. objawić się w Wilnie pobożnemu Dominikaninowi, O. Korzenieckiemu, ukazując mu *okolicę Pińska,* pokrytą niezliczonemi bataljonami Rosjan, Turków, Niemców i innych narodów, walczących z sobą zaciekle. Kiedy zdziwiony zakonnik nie mógł widzenia zrozumieć, miał *bł. Bobola* wyrzec doń te słowa:

„Płaszczyzna, którą widzisz, to okolica Pińska... Kiedy ludzie doczekają się takiej wojny, za przywróceniem pokoju nastąpi wskrzeszenie Polski".

Wystarczy przypomnieć znane walki na błotach pińskich, od Jasiołdy przez Prypeć i Styr, w prostej

linji na Horyń, walki pamiętne bohaterskiemi wysiłkami Legjonów.

Z historją wielkiej wojny łączy się także inna przepowiednia ludowa, którą zanotował w *„Ilustrowanym Kurjerze Codziennym“* z dnia 7 kwietnia 1928 r. *Jan Grzywiński*, odnosząca się do starego modrzewiowego *kościółka na górze św. Marcina koło Tarnowa*. Głosi ona,

„Polska zmartwychwstanie wtedy, gdy krew z Dunajca dopłynie do stóp kościółka na górze św. Marcina“.

„Przepowiednia ta — pisze *J. Grzywiński* — przypomniała się na tle wojny. Jak wiadomo, początek maja 1915 r. przyniósł pamiętne przełamanie frontu rosyjskiego nad Dunajcem. Jedno z uderzeń przełamujących szło w kierunku Tarnowa. Szły bocznemi drogami ambulanse z rannymi, wlekli się lżej ranni— *krew z Dunajca znalazła się na górze św. Marcina*“.

Możnaby znaleźć niejedną jeszcze taką przepowiednię, przywiązaną do jakiegoś miejsca albo budynku, a będącą dalszem potwierdzeniem rozszerzonej wśród ludu wiary. Wykład ich często nie łatwo da się przeprowadzić. I tak n. p. jedna z przepowiedni zmartwychwstania Polski doczepiona jest do *legend o kościele Marjackim w Krakowie*, a głosi, że

„wtedy Polska powstanie na nowo, gdy kościół Marjacki będzie słomą pokryty“.

W czasie wojennych zachłannych rekwirowań przez rząd austrjacki mosiądzu i miedzi, gdy zdejmowano ze świątyń prastare dzwony kościelne, nie wiele może brakowało, by kościół Marjacki był słomą pokryty. A podczas bitwy pod Krakowem, gdy rozważano zabezpieczenie cennych witraży Marjackich, by nie popękały od huku dział, rozważano osłonięcie ich słomą i deskami. I ta przepowiednia bliska więc była historycznych wydarzeń.

Przepowiednie te spisze kiedyś ktoś, jako bogaty materjał, dla przyszłego badacza do *„Księgi Sybillińskiej“* Józefa Chociszewskiego, dziełka niegdyś bardzo poszukiwanego. Żyje jednak podziśdzień wśród ludu podanie, powtarzające się na całym obszarze ziem polskich, będące doskonałym wyrazem wiary ludowej w zmartwychwstanie Polski. Naukowo rzecz biorąc, nazwiemy niezawodnie wątek tego podania „wątkiem wędrownym“, który i u innych narodów, Francuzów i Niemców spotykamy. Nie zmniejsza to przecież wcale jego prawdziwości, ani odejmuje czaru legendzie. Jest to podanie o *„śpiących rycerzach“*, którzy, pogrążeni w sen od wieków, od czasów Chrobrego, *powstać mieli, gdy nadejdzie czas i wrogów wiary pokonać, a Polskę oswobodzić.*

Wyobraźnia ludowa rozmieściła ich po całym obszarze ziem polskich. Spać miały te wojska na kwaterach w Trzebnicy, w Srocej Górze przy Bytomiu, w pieczarach Babiej Góry, w wieży siedmiu wodzów*), w Karpatach, pod Mątwami, Dzierząsnem, pod Giewontem i w dolinie Kościeliskiej. Czekać tam miały na wezwanie jakiegoś chłopca czystego, czy *„złotego rogu“*, aż przyjdzie czas... a koronę polską kuć miały duchy w dolinie Pięciu Stawów **).

Serce silniej uderza, że wedle przepowiedni tyle wojsk tych być miało, że wszędzie były ich obozy, jak Polska długa i szeroka. Ta przepowiednia spełniła się: w bój o wolność Polski poszły siły ze wszystkich stron Polski.

Gniazda tych podań były przeważnie górskie. Wyrosły one tam, gdzie powietrze jest czyste i rzeźwe, gdzie przyroda urasta do kształtów olbrzymich. Wieje z tych podań czar legendy urodziwej, wierzącej, chrobrej. Chrobra legenda o Chrobrym Czynie— ziściła się.

---

*) Podanie o wojsku śpiącem w Wieży siedmiu wodzów opracował *Roman Zmorski* w utworze p. t. „Wieża siedmiu wodzów“.

**) Podanie o rycerzach śpiących w Tatrach opracował w gwarze podhalańskiej *Sz. Stopka i J. Kasprowicz.*

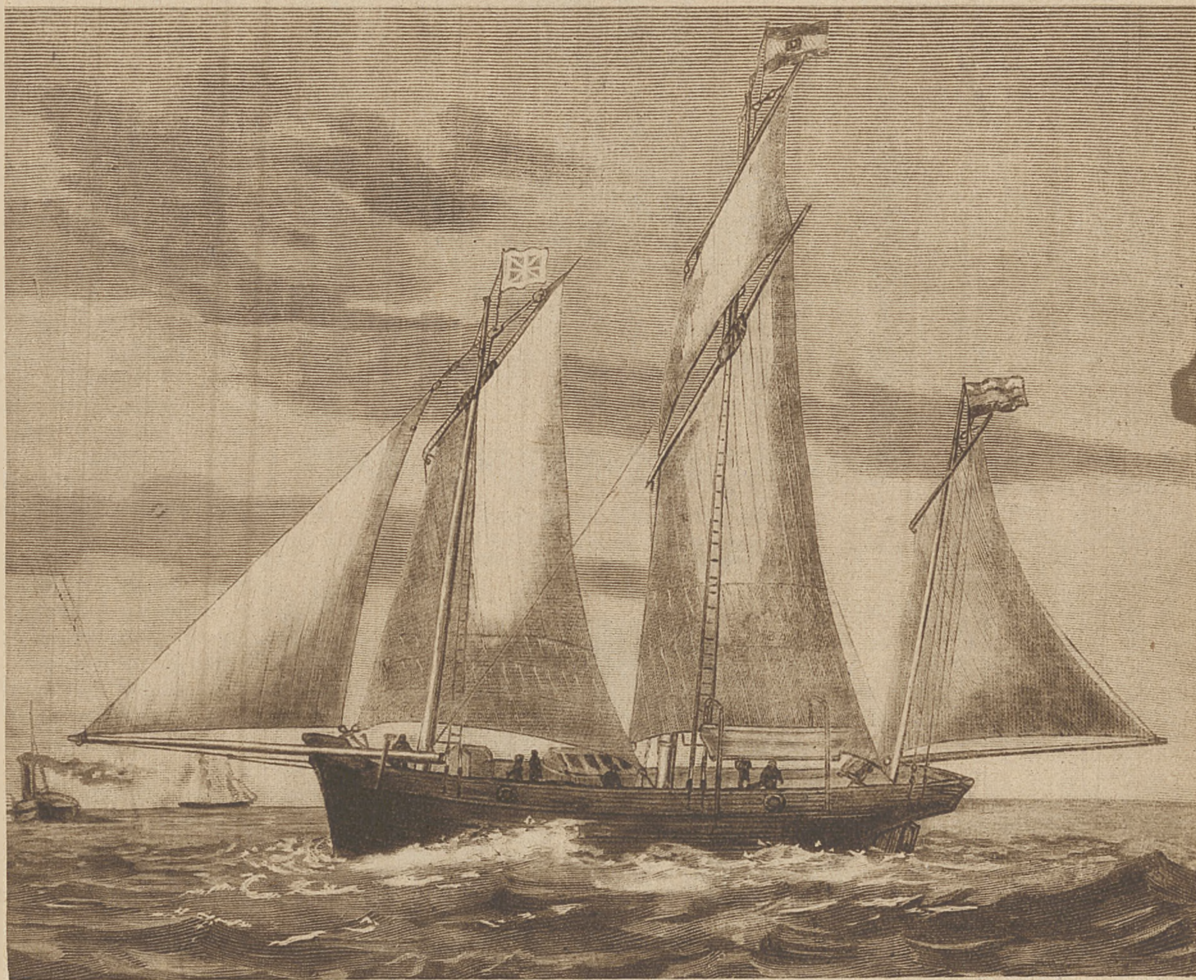

Reduta Piłsudskiego. (Polska Góra).

Dr. Adam Gadomski.

Polscy odkrywcy i podróżnicy.

Rok 1928 zapisał się w historji ludzkości, a zwłaszcza w dziejach podróży odkrywczych, wyprawą gen Nobilego do Bieguna Północnego, katastrofą tejże wyprawy, oraz bohaterską akcją ratowniczą, w czasie której zaginął Amundsen, najwybitniejszy podróżnik doby obecnej, zdobywca obu biegunów.

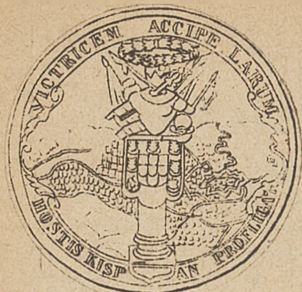

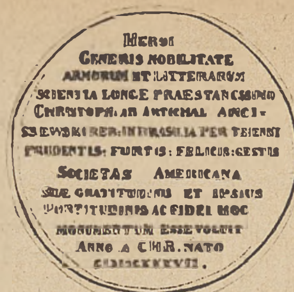
„Łucja Małgorzata", okręt afrykańskiej wyprawy Rogozińskiego.

Ta wyprawa, jakoteż podejmowane równocześnie wyprawy odkrywcze w głąb Australji, wzdłuż Amazonki, do Tybetu i t. d., przywodzą na myśl okres wielkich podróży odkrywczych i przypominają szereg nazwisk światowej sławy. W ich rzędzie jest *długi szereg Polaków*, stwierdzający, że w podróżnictwie, w *dziedzinie badań ziemi, Polacy nie pozostali w tyle poza innemi narodami*. Chodzi jednak o to, że nazwiska niektórych wielkich badaczy *zaanektowali obcy*, na swój rachunek. W czasach przedwojennych nie miał się kto o nich upomnieć, ale dziś trzeba się zająć *ich rewindykacją*.

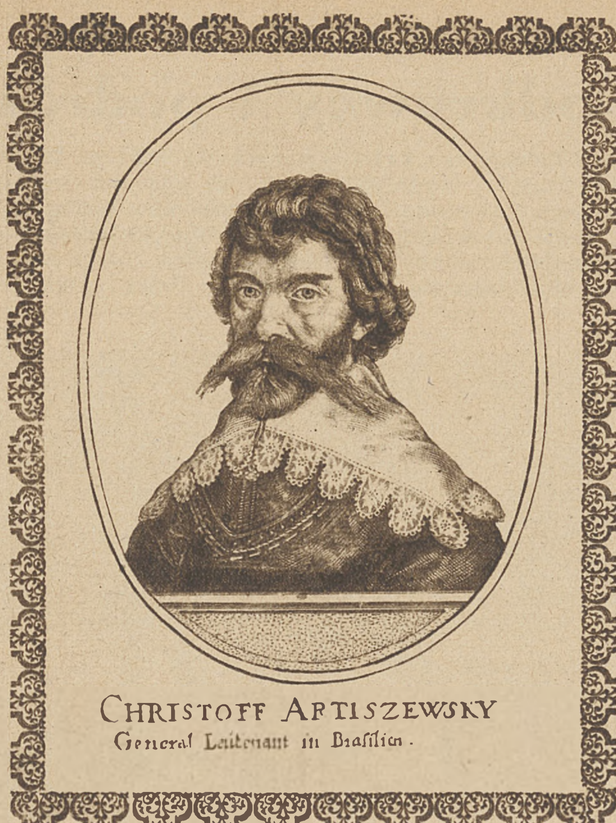
Jak wiadomo, szereg wybitnych o światowej sławie podróżników Polaków, rozpoczyna w XV w. śmiały żeglarz *Jan z Kolna*, o którym stare kroniki głoszą, że Polak w służbie duńskiej, Jan z Kolna *„bel jesz przed Kolybusem" w Ameryce*. Toteż nie dziw, że *pierwsze naukowe potraktowanie nowych ziem znajduje się u nas w druku już w r. 1512*, opracowane w przedmowie Jana ze Stobnicy, profesora Akademji Krakowskiej, do Kosmografji Ptolomeusza.

Jan z Kolna (Scolnus) powiódł wyprawę duńską za panowania króla Chrystjana II-go do *Labradoru, Ziemi Baffina i Cieśniny Hudsońskiej, w roku 1476, a więc dotarł do wybrzeży Ameryki o 16 lat wcze-*

śniej od Krzysztofa Kolumba, Włocha w służbie hiszpańskiej, uchodzącego za odkrywcę Ameryki. Wspólna obu odkrywcom Ameryki tragedja: Polak odkrywa Amerykę w służbie duńskiej, Włoch — w hiszpańskiej. Marzeniem Jana z Kolna było poprowadzenie wyprawy w odkryte przez siebie strony Ameryki Północnej, ale *pod flagą polską.* Zaczął więc *budować w Gdańsku własny statek,* ale nie znajdując poparcia w kraju, lecz tylko przeszkody, nic dokonał tego zamiaru. Tragedję duszy wielkiego żeglarza Polaka, przez swoich i obcych zapomnianego, pięknie odzwierciedlił Stefan Żeromski w jednym z rozdziałów swej powieści p. t.: „Wiatr od morza". (Odkrywcą Jana z Kolna dla polskiej literatury podróżniczej na podstawie badań archiwalnych jest dr. Wacław Jezierski, geograf, wizytator Min. W. R. i O. P.).

Admirał Krzysztof Arciszewski.
Po obu stronach portretu medal wybity w Ameryce na cześć Arciszewskiego (Drzeworyt niemiecki z XVII. w.)

Nie możemy tu wymienić wszystkich polskich podróżników, gdyż było ich bardzo wielu. Wystarczy zaznaczyć, że w wiekach średnich, w czasie wielkich odkryć geograficznych przewinęło się wielu naszych podróżników, którzy wyruszyli w świat w celu badań i odkryć, albo też podróżowali w obcej służbie. Kroniki o nich wspominają, a widziały ich ziemie Azji, Ameryki, Afryki i Europy, nadto pozostały po nich liczne, a ciekawe opisy krajów zwiedzonych. Wymienimy tylko najważniejszych, których nazwiska nabrały światowego rozgłosu, oraz znaczenia odkrywczego.

I tak w wieku XVII-tym znajdujemy postać *Krzysztofa Arciszewskiego,* admirała w służbie holenderskiej, który *zdobył na Portugalczykach Brazylję* i fortyfikował dla Holandji porty: Pernambuco, Bahię i Rio de Janeiro.

Maurycy Beniowski.
(Miedzioryt z XVIII w.).

Wypadki polityczne w Polsce z czasów rozbioru wytrąciły mnóstwo ludzi z ich dotychczasowego trybu życia i stały się przyczyną wprost niesamowitych ich przygód i podróży. I tak *Maurycy Beniowski* (ur. w r. 1711) konfederat barski, którego nazwisko opiewał Słowacki, zostaje (w r. 1767) przez Rosjan zesłany na Kamczatkę. Tam przy pomocy innych zesłańców opanowuje czasowo port Petropawłowsk i na zdobytym wojennym okręcie rosyjskim *pod flagą konfederacji barskiej* rusza na Ocean Spokojny. Staje się postrachem Oceanu, gdzie do dziś nazywają go: *„Wiking of Pacyfic",* wreszcie ze swoją drużyną przybywa *na Madagaskar,* podbija takowy, *a mieszkańcy wyspy obwołują go królem.*

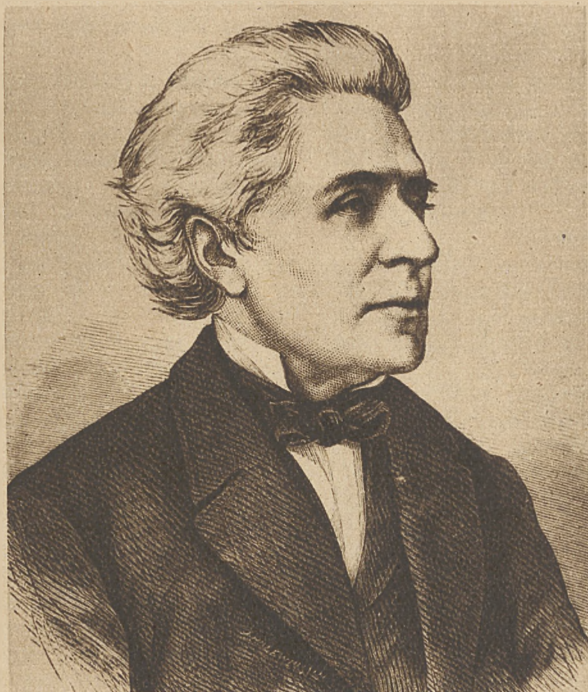
Jego *„Memoirs and travels"* (Londyn 1790) stały się *sensacją ówczesnej Europy.* One to dały asumpt do napisania dwóch powieści Wacławowi Sieroszewskiemu, dawnemu wygnańcowi syberyjskiemu. Tytuły tych powieści są „Beniowski" i „Ocean", należałoby jeszcze oczekiwać „Madagaskaru", gdzie Beniowski dokonał swego żywota, nie mogąc już wracać do kraju pod obcem jarzmem, a dokąd powrót był mu wzbroniony. Ten zdobywca i król Madagaskaru zginął w r. 1786-tym w walce z Francuzami, którzy wtedy zaczynali zwolna podbijać wyspę, zginął zatem w obronie swego królestwa. Uzyskali sławę światową zdobywcy Meksyku i Peru: Kortez i Pizarro, zwyczajni

„Drzewo wędrowników". (Krajobraz z Madagaskaru).

awanturnicy, którzy w poszukiwaniu skarbów zupełnie bezcelowo i nieopatrznie zniszczyli dwa państwa indyjskie o wysokiej kulturze, zyskał światową sławę i Beniowski, ale wnet o nim zapomniano w kraju bez państwa. Obecnie należy jego nazwisko wydobyć, przypomnieć światu i uwypuklić jego walory, jako patrjoty, polskiego podróżnika, zdobywcy i organizatora dalekiego, zupełnie nieznanego w owych czasach Madagaskaru. — Trzeba też przypomnieć światu, że *nad Madagaskarem powiewał polski sztandar* i że królem był tam Polak, towarzysz broni Pułaskiego, bohatera Stanów Zjednoczonych.

W związku z martyrologją narodu polskiego w czasach porozbiorowych należałoby wymienić szereg nazwisk zesłańców polskich n. p. *jen. Kopecia, Ciecierskiego, Maszewskiego, Gralewskiego, Hryniewieckiego* i t. p. *badaczy Syberji, Kaukazu i innych ziem azjatyckich* rosyjskiego imperjum, których badania i studja przynosiły pierwsze naukowe wiadomości o tych nieznanych właściwie krainach.

Naturalnie te badania, przedsiębrane na osiedleniu, bez środków pomocniczych, nie mogły z samej natury rzeczy nabrać większego rozgłosu, tłumionego zresztą przez zazdrosne władze rosyjskie. Światową sławę mogli jedynie zyskać podróżnicy wolni, przebywający w obcej służbie, zaopatrzeni w środki naukowe i takiej sławy doczekał się *dr. Paweł Strzelecki* (ur. w Wielkopolsce w 1796 r., zmarł w 1873 r.). Po upadku powstania listopadowego w r. 1831, udał się Strzelecki do Anglji, gdzie studjował geologję i geografję w Edynburgu i Oksfordzie. W latach 1835—37, odbywa podróż do obu Ameryk, następnie w latach 1837—39 po Oceanji i Indjach Wschodnich. Ląduje na wybrzeżach nieznanej Australji; *bada Alpy Australijskie*, których szczyt najwyższy mianuje *Górą Kościuszki* (2241 mtr.), jest

Edmund Strzelecki.

skiego kraju i postawiła go w rzędzie najsilniejszych republik Południowej Ameryki. Prócz tego odkrywa Domejko, jako doskonały geolog i górnik, inne bogactwa mineralne kraju, jakoto jod, boraks, miedź, złoto, srebro i węgiel, przez co stał się dla swej przybranej ojczyzny tem, czem dla Polski był *Stanisław Staszic*, autor epokowego dzieła: „O ziemiorództwie Karpatów", oraz *pierwszej mapy hypsometrycznej*

Góra Kościuszki.

Sport zimowy.

Typowy krajobraz nowozelandski.

Z wyprawy odkrywczej Strzeleckiego.

jednym z pierwszych, który znalazł złoto w Autralji (1839 r.); *bada Nową Zelandję*, ojczyznę Maorysów, bawi dłuższy czas *na Wyspach Hawajskich*, gdzie określa wzniesienie dwóch potężnych wulkanów: *Mauna Kea* (4208 m.) i *Mauna Loa* (4170 m.), zdejmuje plany wulkanów czynnych i wygasłych, oraz pozostawia bogatą literacką spuściznę.

Należy tu wymienić monumentalne dzieło: „Physical Description of New South Wales and Van Diemers Land", dalej dzieło poświęcone Nowej Zelandji, oraz liczne naukowe traktaty w piśmie „Hawaiian Spectator".

Również polscy badacze pracują i w innych częściach świata. W latach 1844—53 *Józef Warszewicz bada Amerykę Środkową*, przywożąc do kraju *bardzo cenne zbiory botaniczne, inż. Ernest Malinowski* buduje *w Południowej Ameryce pierwszą kolej przez Andy*, na wysokości 5300 m.

Prawdziwym mężem opatrznościowym dla Rzeczypospolitej *Chile* staje się Polak, *Ignacy Domejko*, którego pomniki wznoszą się w wielu miastach tego państwa, a nazwisko jest powszechnie znane i cenione. Domejko pierwszy zwrócił uwagę na płody górnicze i bogactwa tych terenów, zwłaszcza na rozległe *pola saletry*, która wywożona w wielkiej ilości, podniosła bardzo dobrobyt ekonomiczny tego gór-

w Europie, właściwy twórca polskiego górnictwa.

Światową sławę, jako *odkrywca Kamerunu* w Afryce, zyskał *Rogoziński*, który całe swe życie poświęcił badaniom tego kraju. W czasach, gdy na ziemiach Polski panował ucisk, gdy imię Polski było wykreślone z rodziny państw europejskich, grono zacnych patrjotów polskich z Rogozińskim na czele powzięło *plan założenia polskiej kolonji w Afryce.* Były to czasy, gdy Afrykę rozdzielono między mocarstwa europejskie, a wieści o wnętrzu czarnego lądu były jeszcze bardzo skąpe. Ekspedycja polska z Rogozińskim na czele, wyruszyła ku wybrzeżom Zatoki Gwinejskiej, odkrywając w głębi kraju *nieznane dotychczas wysokie góry Kameruńskie*, wznoszące się do 4000 m. Odkrycie to było na ówczesne czasy *prawdziwą rewelacją* i odsłoniło rąbek tajemniczego dotychczas wnętrza Afryki. Z gór Kameruńskich spływa potężna rzeka, nad której brzegami znaleziono niezmiernie bujną i urozmaiconą roślinność. Otóż w tym kraju, świeżo odkrytym przez Polaka, *wywieszono sztandar polski* i powstał projekt, by emigrantów z Polski kierować do Kamerunu, aby tam powstała niezależna polska kolonja, którąby dawała znać światu o istnieniu polskiej flagi i polskiej suwerenności państwowej.

Dzieło Ernesta Malinowskiego.

Linja kolejowa w Peru, najwyżej wzniesiona na ziemi, pierwsza wogóle linja kolejowa w Płd. Ameryce przeprowadzona przez Andy. Jej najwyższe wzniesienie wynosi 5 300 m. (Najwyższa w Europie góra Montblanc, ma 4 810 m.).

W świecie politycznym *zawrzało na wiadomość o wywieszeniu polskiego sztandaru* w świeżo odkrytej kolonji. Przedewszystkiem oburzone były Niemcy i Rosja, które uważały to za akt wrogi ich potędze mocarstwowej. Niemcy, dumne po świeżo odniesionem zwycięstwie nad Francją (w r. 1870/71), zaprotestowały i na znak tego wysłały na wody Kameruńskie flotę wojenną. Wtedy Rogoziński oddał się *pod opiekę Francji i Anglji, oddając władzom angielskim odkryty przez siebie kraj* i wywieszając na nim flagę angielską. To powstrzymało na razie pierwszy impet eskadry niemieckiej. Nastały długie rokowania, w których Niemcy, ciągle pobrzękując szablą, wymogły, iż w r. 1884 przyznano im ostatecznie kolonję Kameruńską. Fakt ten złamał wszelkie marzenia Rogozińskiego, który nie mogąc już wracać do kraju, gdzieby go władze zaborcze aresztowały jako rebeljanta, osiadł na resztę życia na hiszpańskiej wysepce *Fernando Po,* leżącej naprzeciw Kamerunu. Tam przy boku towarzyszącej mu żony, niedawno zmarłej powieściopisarki *Hajoty*, pędził życie, oddany pracom plantacyjnym, oraz zwiedzaniu wnętrza wyspy, tam też razem z żoną dokonał *pierwszego wyjścia na najwyższy szczyt tej wyspy, Clarence Pic,* z którego wierzchołka mógł obserwować siniejące na północy, a odebrane mu góry Kameruńskie. Zawody stały się przyczyną choroby umysłowej, a następnie śmierci Rogozińskiego. Zmarł na wyspie Fernando Po.

Ignacy Domejko.
(Podług fotogramu Diaza w Santiago).

Nasuwa się pytanie, czy teraz, po wojnie światowej, gdy odebrano Kamerun Niemcom i podzielono go pomiędzy Anglję i Francję — Polska nie mogłaby *upomnieć się chociażby o część Kamerunu,* z powołaniem się na odkrycie tej ziemi przez Polaka i na wywieszenie na nim po odkryciu flagi polskiej. Przed wojną na utrzymanie kolonji niemieckich płaciły przecież podatki między innemi także Poznańskie, Pomorze i G. Śląsk, jako prowincje Rzeszy Niemieckiej. We własnej kolonji byłoby najlepsze pomieszczenie dla emigracji polskiej

i zabezpieczałoby tę emigrację przed wynarodowieniem.

Lata 1863—4 i 5, po upadku powstania styczniowego, powodują nową falę teroru rosyjskiego, a z nim liczne zesłania na Sybir, gdzie wielu uczonych Polaków-zesłańców bada znowu tamtejsze obszary.

Tu możnaby wymienić szereg nazwisk cenionych badaczy, których sława nie zabłysła tylko ze względu na ich wyjątkowy charakter zesłańców politycznych. W ich rzędzie światową sławę uzyskał słynny badacz Bajkału, *Benedykt Dybowski*, skazany na 15 lat Sybiru za udział w powstaniu styczniowem, *właściwy odkrywca fauny Bajkału, badacz kraju Amurskiego, Usuryjskiego i nadmorskiego.* O doniosłości jego odkryć w zakresie fauny Bajkalskiej świadczy fakt, że petersburskie Tow. geograficzne odznaczyło Dybowskiego, choć był zesłańcem, złotym medalem. Dybowski po zwolnieniu ze zesłania badał przez 5 lat *Sachalin i Kamczatkę*, a podczas wyprawy na *wyspę Beringa* zasłynął swemi próbami *zaklimatyzowania tam reniferów i koni*. Tubylcy, początkowo wrogo usposobieni przeciw tym nowościom, wnet ocenili dobrodziejstwo próby, tembardziej, że aklimatyzacja powiodła się i stała się wkrótce źródłem bogactwa miejscowej ludności. Toteż *mieszkańcy wyspy czcili Dybowskiego jak nieziemskiego wysłannika*, chcieli go obrać swym naczelnikiem, a wdzięczność swą dla niego okazali (w r. 1903) w ten sposób, że przysłali mu w darze szkielet krowy morskiej (znajdujący się w Muzeum Uniwersytetu lwowskiego). Olbrzymi dorobek naukowy Dybowskiego, zoogeograficzny, antropologiczny i etniczny, wysunął tego badacza jako *pierwszorzędnego światowej sławy podróżnika azjatyckiego* i najznakomitszego przyrodnika polskiego XIX wieku.

Członkowie wyprawy Rogozińskiego do Kamerunu.

U dołu od lewej: Ostaszewski i Tomczyk, za nimi: Rutkowski, Rogoziński, Janikowski.

Pozatem światową sławę podróżników i odkrywców zyskało dwóch Polaków na służbie rządu rosyjskiego, a to: *Przewalski i Grąbczewski*, badacze i znawcy *Tybetu, Pamiru i Karakorum w Centralnej Azji*. Tych dwóch podróżników zaanektowali dla siebie Rosjanie, podając ich za swych uczonych i za takich są oni uważani.

Generał *Grąbczewski* sam się zrewindykował dla Polski, w swoich publikacjach podróżniczo-naukowych, napisanych po polsku, w czasie, gdy osiadł na stałe w Warszawie. Jego publikacje podróżnicze, tak głośne i spopularyzowane u nas, wykazują olbrzymi dorobek odkrywczy tego niestrudzonego ba-

Góry Kamerunu odkryte przez Rogozińskiego.

Benedykt Dybowski.

Leon Barszczewski.

dacza obszarów, rozdzielających posiadłości rosyjskie od chińskich i afgańskich, a oznaczonych na mapach przed Grąbczewskim *białemi plamami.* Grąbczewski bada Kaszgarję, dociera do źródeł Syr Darji, zapuszcza się w Himalaje, gdzie omal nie ginie od śnieżnych huraganów, przedziera się do niedostępnego Tybetu, bada Dach świata — Pamir, odkrywa nieznanego dotąd olbrzyma górskiego za Himalajami (Anglik Yunghusband, który dopiero po Grąbczewskim dotarł do tej góry, zaanektował dla siebie sławę jej odkrycia).

Pierwsza wyprawa Grąbczewskiego do Kaszgarji i Chotanu, gdzie związał swe prace topograficzne z pracami Przewalskiego, przyniosła mu sławę w świecie naukowym. W trudnej i niebezpiecznej drugiej wyprawie do źródeł rzeki Indus, wśród niezwykłych trudności klimatu i terenu, wśród walk z półdzikimi góralami, przeszedł Grąbczewski 3000 klm. przez tereny mało, albo zupełnie nieznane, dokonał nowych zdjęć topograficznych 1.475 km. drogi, określił 14 punktów astronomicznych, 158 wysokości barometrycznych, odkrył złoża nefrytu, zebrał olbrzymie zbiory etnograficzne i przyrodnicze. W trzeciej wyprawie, która z powodu mrozów omal nie skończyła się katastrofą, w ciągu 18 miesięcy podróży zbadał topograficznie 7.200 km., w tem 5000 km. w obszarach przedtem niezbadanych, określił 73 punkty astr. i 351 wysokości barometr. i przywiózł bogate cenne zbiory geologiczne i botaniczne.

A Petersburskie Tow. Geograficzne zasuggerowało świat naukowy, że tych wszystkich doniosłych odkryć dokonał — Rosjanin Grombczewskij.

Grąbczewski sam się zrewindykował dla Polski, natomiast *jest postulatem na dzisiaj, a obowiązkiem polskiego świata naukowego, by Przewalski został zrewindykowany.*

Na razie *rewindykację przeprowadza krewny podróżnika,* p. Stefan Przewalski, młody geograf, bawiący na studjach w Krakowie. W związku z tą sprawą mamy od p. Stefana Przewalskiego następujące rewelacyjne oświadczenie:

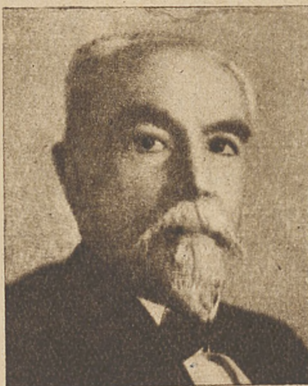
„Znany podróżnik po Azji Centralnej, gen. Mikołaj Przewalski, w dotychczasowej literaturze naukowej uchodzi za Rosjanina. Jako członek tejże, co on rodziny, odważyłem się zabrać głos w sprawie jego faktycznej przynależności narodowej. Wprawdzie Mikołaj Przewalski znaczną część życia spędził na służbie rosyjskiej, lecz *za Rosjanina bynajmniej się nie uważał:* zarówno *tradycje rodzinne, jakoteż jego uczucia wiązały go zawsze z Polską i polskością.* Pomijając już fakt, że rodzina Przewalskich posiada i obecnie swych polskich przedstawicieli, powołać się tu można i na *dowody rękopiśmienne.* Znajdujący się w moich rękach wypis z Ksiąg Heraldycznych gubernji Witebskiej z r. 1841, wykazuje, iż ród Przewalskich, występujący na widownię dziejową w wieku XVI, przez cały czas jak najsilniej był związany z Polską. Rodzina ta, osiadła na kresach w Witebskiem i Smoleńskiem, *do ostatnich czasów pozostała katolicką* i dopiero ojciec generała ożenił się z osobą wyznania prawosławnego. W roku urodzin generała, t. j. 1830 — w czasie jak najostrzejszych represyj popowstaniowych, *sama przynależność do Kościoła katolickiego jest swego rodzaju patentem przynależności narodowej,*" a małżeństwo mieszane, wobec praw panujących w Rosji, tłumaczy nam, dlaczego generał należał — przynajmniej oficjalnie — do cerkwi prawosławnej.

Przekrój przez Azję Centralną.

(Wzdłuż 90° wsch. dł.).
Teren badań Przewalskiego, Grąbczewskiego i Barszczewskiego.

Wyznanie, stanowisko na służbie rosyjskiej i niewzięcie udziału w powstaniu, w którego powodzenie nie wierzył, jak wielu innych Polaków, odstrychnęło od niego opinję rodaków, gdy równocześnie *narodowość polska utrudniała mu pracę na gruncie rosyjskim*. Nasuwa się tu samo przez się porównanie z Grąbczewskim, również przez długie lata uważanym wyłącznie za podróżnika rosyjskiego. Tylko, że Grąbczewski doczekał się niepodległości Polski i mógł z piórem w ręku dowieść swej przynależności do narodu polskiego".

Bronisław Grąbczewski.

Powyższe oświadczenie powinno byó przez naukę polską zużytkowane zagranicą. Wyniki odkryć Przewalskiego są znane i zbytecznem byłoby przypominać je tutaj. Jego podróże przypadały na czas 1870—1888 r. i objęły Mongolję, Mandżurję, północne Chiny, Tybet, wschodni Turkestan i góry graniczne. O wartości naukowej jego odkryć świadczy najlepiej fakt, że gdy Przewalski w r. 1888, w czasie przygotowań do swej piątej wyprawy odkrywczej, zmarł w mieście *Karakol*, nad rzeką Issik-Kul, rząd rosyjski miastu temu od nazwiska wielkiego odkrywcy nadał nazwę *Przewalsk*.

Wreszcie obok nazwisk Grąbczewskiego i Przewalskiego staje pułkownik b. carskiej armji, *Leon Barszczewski*, (ur. 1849 w Warszawie, † 1910 w Częstochowie), *badacz Pamiru, Ałtaju, Turkestanu, Buchary i tajemniczego Afganistanu*, który na podróżach naukowych po Azji spędził 21 l. Barszczewski jest *pierwszym badaczem lodowców w Azji* i zarazem pierwszym polskim glacjologiem. Lodowce azjatyckie w odróżnieniu od europejskich wykazują znaczną chyżość ruchu i w związku z tem ujawniają wielkie wahania, polegające na gwałtownych wypadach. albo na całkowitych niemal zanikaniach. Tak np. Barszczewski *odkrył na Pamirze lodowiec, który dzisiaj już nie istnieje*. Stwierdzenie to stanowi *pierwszorzędny fakt naukowy w dziedzinie badań zagadkowego świata lodowców*. Barszczewskiego jako badacza polskiego należy także wprowadzić w publikacje naukowe zagraniczne.

Z odkryć gen. Grąbczewskiego.

Złoża nefrytu nad rzeką Pil w Kaszgarji, z którego wykonany został grobowiec Tamerlana w Samarkandzie. — Złoża odkrył gen. Grąbczewski.

Z zestawień powyższych widać, *jak wielką rolę odegrali polscy podróżnicy w badaniach i odkrywaniu Azji*.

Przechodząc do biegunowej wyprawy Nobilego i do zaginionego, w związku z nią, najwybitniejszego badacza polarnego, Amundsena, należy przypomnieć, że *Amundsen* pierwszą swą wyprawę biegunową odbył w r. 1898, jako oficer belgijskiej wyprawy do bieguna południowego (okrętem „Belgika"), w której *naukowym kierownikiem był Polak, Henryk Arctowski*, obecnie profesor geofizyki na uniwersytecie lwowskim. Wyprawa ta, w której uczestniczył także drugi Polak, prof. *Dobrowolski*, autor dzieła „Wyprawy Polarne", przyniosła *Arctowskiemu światową sławę* w podróżnictwie. Celem wyprawy było zbadanie nieznanych okolic podbiegunowych, a rezultatem było, że okręt przepłynął wśród lodów do 71°'30' szer. płd. i mimo, iż załoga nie była najlepiej zaopatrzoną, *przezimowała, jako pierwsza wogóle, pod biegunem*.

Dzięki energji Arctowskiego zbadano w tak trudnych zimowych warunkach przyrodę nieznanych krajów, oraz *stwierdzono, że Antaktyda jest lądem i odrębną częścią świata*. Dzięki tej wyprawie dowiedzieliśmy się, że *okolice bieguna południowego tworzy rozległy kontynent, albo archipelag* wielu wysp, które są pokryte lodami i śniegiem a tu i ówdzie rozczłonkowane. Wpoprzek kontynentu ciągnie się potężny (do 4.500 m. wysoki) system górski. Pozatem *odkryto rozległe wyże* (do 3000 m.), z których to gór spływają olbrzymie lodowce w morze.

Wyprawa Arctowskiego wykazała ponadto, iż *istnieje wielkie ogniwo kraju Grahama, niejako przedłużenie Ameryki południowej w Antarktydzie*.

Można tedy śmiało *uważać Arctowskiego za właściwego odkrywcę nowej części świata, pod nazwą: Antarktyda*.

Stawiał Polak, Jan z Kolna, w XV-ym wieku pierwsze kroki na lądzie amerykańskim i zawędrował aż w okolice Bieguna Północnego, to z końcem XIX wieku Polak Arctowski pierwszy stwierdził istnienie Antarktydy i pierwszy przezimował pod Biegunem Południowym.

W zestawieniu niniejszem podano jedynie tylko drobną cząstkę nazwisk polskich odkrywców i badaczy, zamieszczono tylko nazwiska o światowem znaczeniu. A ileż to nazwisk polskich, ze względu na prześladowania przez państwa zaborcze, pozostało zupełnie w ukryciu i w zapomnieniu. Tak n. p. wielkie zasługi przy *zbadaniu Sachalinu*, a zwłaszcza jako badacz folkloru i języka Ainów, położył *Bronisław Piłsudski* (rodzony brat Marszałka). Sachalin, smutnie zapisany w pamięci Polaków, jako miejsce zesłania, odznacza się bardzo surowym klimatem, a posiada wymierającą zwolna *ludność pierwotną Ainów*, bardzo ciekawy typ antropologiczny i et-

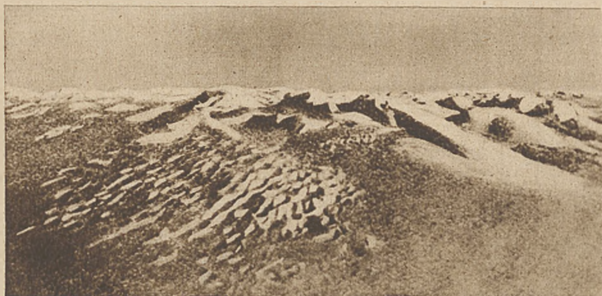
Henryk Arctowski.

Barjera lodowa w Antarktydzie.

niczny. Otóż język i zwyczaje tych Ainów utrwalił dla nauki Bronisław Piłsudski w czasie swego pobytu na zesłaniu na Sachalinie.

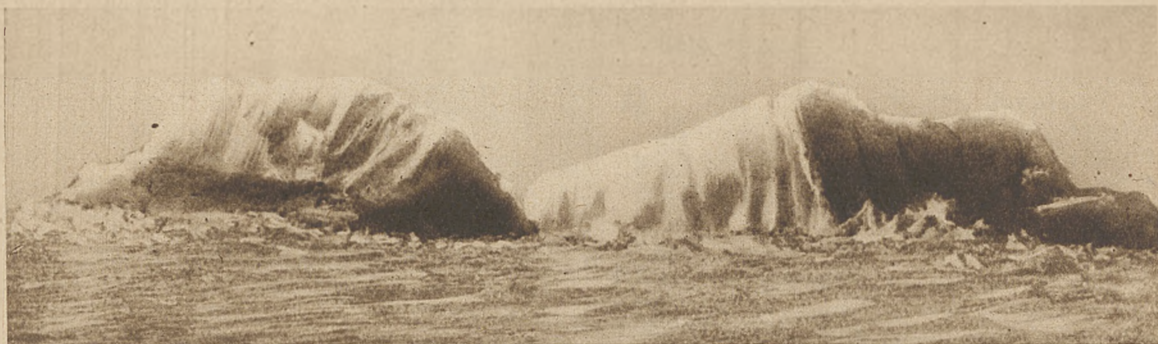
Dalszą listę naszych badaczów i podróżników zamykaliby: *Adam Sierakowski,* badacz Berberji, *Jan Kubary,* badacz Polinezji, *Wacław Rzewuski,* badacz Wschodu, *dr. Emil Habdank-Dunikowski,* badacz niemal całego świata, z wyjątkiem Australji, *Aleksander Czekanowski,* badacz północnej części wschodniej Syberji, geolog i paleontolog, niestrudzony podróżnik, zmarły tragicznie, *Jan Czerski,* geolog i paleozoolog, autor atlasu geologicznego pewnych części Syberji i pracy o Nowej Ziemi, który zmarł na posterunku w czasie wyprawy naukowej do północnej Syberji, dalej botanik *Łagowski,* archeolog *Witkowski* — wszyscy pracujący w ciężkich warunkach na Syberji po r. 1863-cim.

Pola lodowe pod biegunem południowym.

Ci wszyscy polscy badacze Dalekiego Wschodu dokonywali swych prac z własnej inicjatywy, wśród jak najcięższych warunków życiowych, a dopiero później skupili się koło Towarzystwa Geograficznego w Irkucku, z którego zbiorów, materjałów i pomocy korzystali.

Wreszcie listę tę należałoby uzupełnić podróżnikami współczesnymi, pracującymi jednak już w innych, lepszych warunkach, bo w wolnej i niepodległej Polsce, dla której imienia tamci pracowali, cierpieli i ginęli. Tamtych należy teraz przypomnieć i stwierdzić ich zasługi.

Góry lodowe w Antarktydzie.

(Z wyprawy Arctowskiego).

Dr. Kazimierz Szczepański.

Polskie morze.

Jastrzębia Góra.

Bezpośrednio przed wybuchem wielkiej wojny, bo w czerwcu 1914 roku, przybyła do miasta Trjestu polska wycieczka i zwiedziła m. in. także i pięknie rysującą się na horyzoncie latarnię morską, w której istnieje zbiór flag i bander różnych państw. Między temi flagami znajdowała się także *dawna flaga polska.*

Na zapytanie, postawione przez jednego z polskich turystów, odpowiedział stary latarnik:

— Długo żyję i pełnię tu służbę, ale takiej bandery nigdy jeszcze nie napotkałem.

Nie minęło lat dziesięć od historycznych strzałów w Sarajewie i wybuchu wojny światowej, gdy w odrodzonej już Ojczyźnie naszej mógł się odbyć uroczysty akt zaślubin z polskiem morzem *i na morzu pojawiła się znów polska bandera.*

Nie wielki wprawdzie jest brzeg morski, należący do Polski, nie mniej jednak daje nam *bezpośredni dostęp drogą wodną do całego świata.*

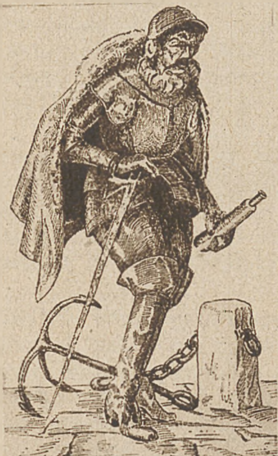
Urząd Morski w Gdyni.

Nie wielki brzeg — przeto słusznie tylko *„oknem na świat“* nazwany — ale za to bardzo cenny, bo własny i olbrzymie mający znaczenie dla naszej państwowości, dla naszego życia gospodarczego.

Polska w swym historycznym rozwoju bardzo mało interesowała się morzem i nie doceniała należycie jego znaczenia. Kroniki polskie wspominają, że *Bolesław Krzywousty* w walce z Pomorzanami posługiwał się okrętami. Później Pomorze, zagarnięte przez *Krzyżaków*, odpadło od Polski i dopiero za *Kazimierza Jagiellończyka*, po pokoju toruńskim, uzyskał *Gdańsk* charakter wolnego miasta i szereg przywilejów, a między Polską i Europą zachodnią rozwinął się żywy handel.

Późniejsi królowie nie myśleli o budowie własnej floty. Dopiero za *Zygmunta Augusta*, którego pomnik zdobi szczyt Dworu Artusa w Gdańsku, zainteresowała się Polska sprawą bałtycką i rozpoczęła budowę floty w zwią-

zku z walkami o posiadanie *Inflant*. Nie mogąc zyskać okrętów od *Gdańska, przystąpił Zygmunt August do budowy floty*, która za jego panowania liczyła 15 okrętów i której admirałem, *„hetmanem wojska morskiego“* był *Tomasz Sierpinek*.

Tomasz Sierpinek
Pierwszy admirał polski.

Nie wiele takich jasnych chwil, o ile chodzi o politykę morską, miała Ojczyzna nasza. Nie rozumiano wartości posiadania własnego brzegu morskiego.

W czem leży znaczenie morza?

Przedewszystkiem morza mają dla kraju nad niemi położonego *olbrzymie znaczenie gospodarcze*. Wszak krajów samowystarczalnych niema na

Pomijając niezmiernie ważną sprawę *polskiej polityki emigracyjnej*, zwrócić trzeba uwagę także i na *stronę gospodarczą* tej sprawy. Toć nie z sentymentu, jeno dla olbrzymich, naprawdę olbrzymich zysków żerują na ciele Polski liczne *obce agencje emigracyjne*, żyjące z prowizji od sprzedaży biletów okrętowych. O nędzy i ciężkiej doli emigrantów, tak bardzo wymownie opisanej przez Konopnicką w poemacie p. t.: „Pan Balcer w Brazylji“, nie potrzeba się rozwodzić. Jakież kapitały pozostaną w kraju, gdy zaczną kursować coraz liczniejsze polskie okręty transoceaniczne. choćby tylko służące celom emigracyjnym!

Dawne polskie bandery.
(Wojenne i handlowe).

Port w Gdyni.

świecie. Produkty, odgrywające dziś tak wielką rolę, jak kauczuk i guma, bawełna, rudy metaliczne i t. d., dalej produkty rolnicze, a między niemi zboże, owoce i t. d., są przywożone do Polski obcemi okrętami i pociągami, listy zaś przewozowe pochłaniają zawrotne wprost sumy.

Nie mniejsze znaczenie ma jednak *eksport naszych własnych produktów*, przedewszystkiem węgla i drzewa.

W tej dziedzinie eksportu mamy i mieć będziemy jeszcze przez długie lata *emigrację ludności wiejskiej*, a to prawdopodobnie w rozmiarach większych, aniżeli obecnie. Dotąd z Polski już po wojnie wywędrował okrągło miljon ludzi.

Do tej pory większość obywateli polskich mówi i myśli o naszem morzu tak, jak o Podhalu i Zakopanem, traktując je tylko z punktu widzenia letniska, lub uzdrowiska, z punktu widzenia „przyjemnościowego“.

Dziś nieliczni tylko uważają nasze kąpieliska jako rodzaj zapory, niedopuszczającej do wywozu gotówki zagranicę, a najmniej zaś jest takich, którzy sobie w całej pełni zdają sprawę z olbrzymiego znaczenia bezpośredniego dostępu do morza.

Spojrzyjmy, zamiast wyszukiwania argumentów, na *powstanie i rozwój portu naszego w Gdyni*. Z amerykańskim rozmachem powstał i rośnie ten port, budząc podziw u swoich i obcych. Jego po-

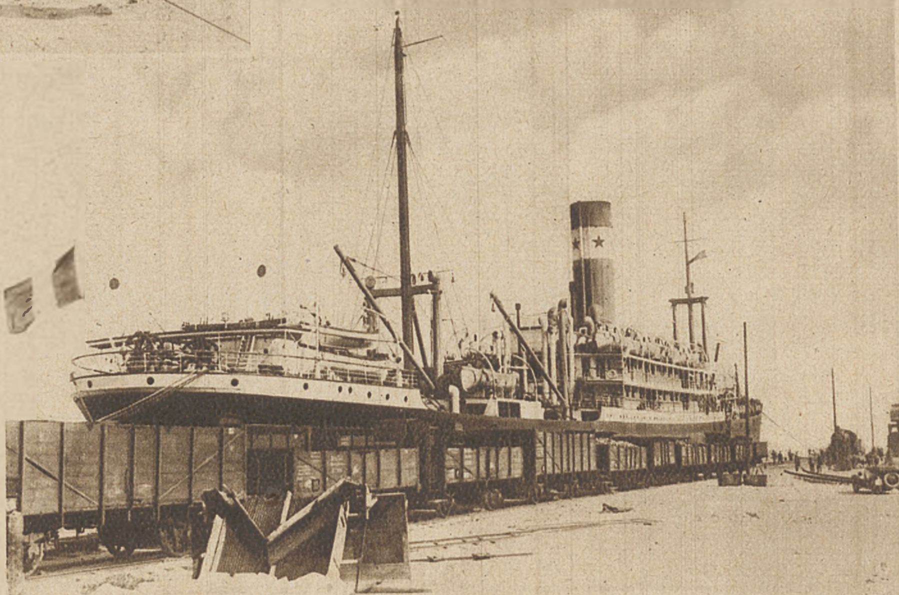
Emigranci polscy wsiadający na okręt w Gdyni.

ści finansowych kraju. Ale spytajmy, czy jest tu współdziałanie ogółu? Powtarzamy: ogółu, z naszym rządem? *Gdzie powszechna współpraca nad stworzeniem własnej floty?* Dotąd stanęły do roboty *tylko jednostki*. Ale już widać wysiłek i widać owoce ich zabiegów. Ci ludzie, którzy ocenili znaczenie morza dla dobra państwa, zdołali, mimo trudności, zebrać w Polsce kapitały na zakupno okrętów handlowych. Ludziom tym mamy do zawdzięczenia, że coraz to nowe okręty prują już morze pod polską banderą, że powstają własne magazyny i fabryki w gdyńskim porcie.

Niestety, statki te nie są jeszcze budowane w stoczniach polskich, jeszcze trzeba je zakupywać zagranicą. Jeżeli jednak za pierwszymi pionierami rozwoju naszej floty rychło ruszy się ogół, to wnet polskie okręty będzie budował polski robotnik, w polskiej stoczni.

Rząd nasz, forsując rozbudowę portu w Gdyni i dostosowanie całego naszego wybrzeża do celów żeglugi, buduje *nowe linje kolejowe*, łączące Gdynię ze środkiem kraju, zwłaszcza z naszem zagłębiem górnośląskiem, a równocześnie są w toku także i prace nad projektami *sieci kanałów wodnych*, mającej, przy wyzyskaniu rzek, pokryć cały kraj linjami komunikacyjnemi, tak, aby *Bałtyk połączyć drogami wodnemi z Czarnem Morzem*. Jest to dawna nasza wytyczna: *„Polska od morza do morza“*, ale *nie w znaczeniu politycznem, lecz gospodarczo-handlowem.* Im rychlej zrealizuje się ten wielki program, tem rychlej polskie statki poniosą na bliższy i dalszy wschód, a także i na zachód, krajowe produkty, bez płacenia obcym okrętom haraczu w postaci opłat za przewóz.

Wreszcie jedna jeszcze uwaga: Dla naszej emigracji zamorskiej zaczęto u nas *szukać terenów ko-*

Ładowanie polskiego węgla w Gdyni.

wstanie w kilku zaledwie latach, na miejscu, po którem tylko wichry morskie hulały, urządzenie go w takim krótkim czasie do przyjmowania już dziś wielkich okrętów transoceanicznych, z towarem z całego świata, jest czemś tak wielkiem, iż budzi największe nadzieje na przyszłość.

Dodajmy do tego *widoki rozwoju Tczewa*, jako portu!

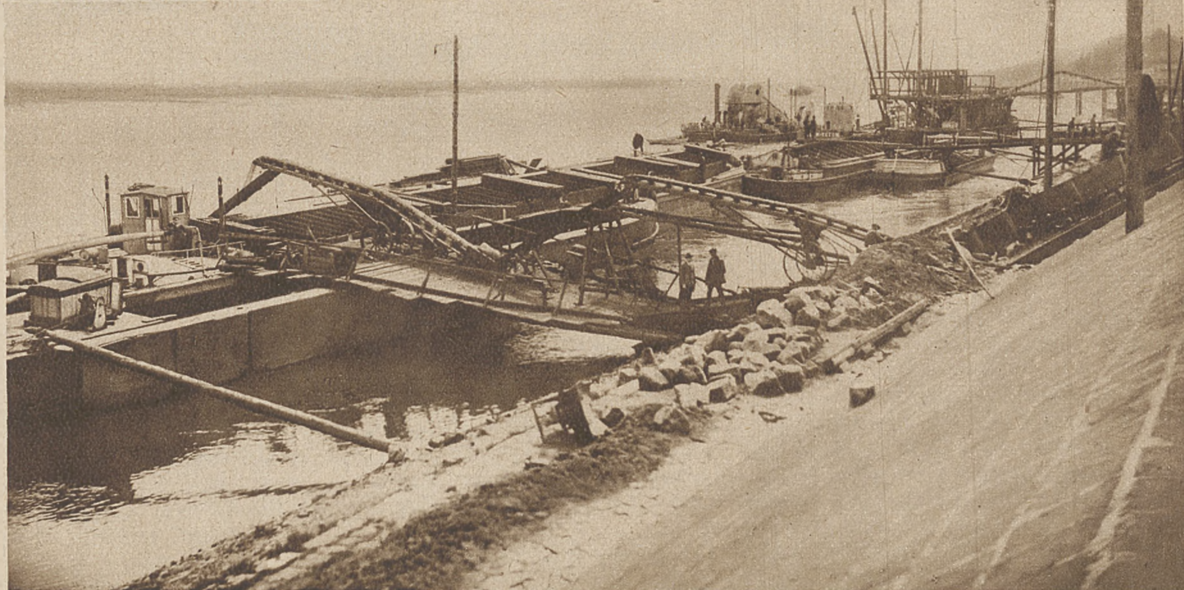
Pisząc zaś o znaczeniu morza, nie podobna pominąć *sprawy rybołówstwa naszych Kaszubów*. Jakkolwiek Bałtyk nie należy do najrybniejszych mórz, to jednakowoż jego rybołówstwo przedstawia stosunkowo dużą wartość gospodarczą przez zmniejszenie odpływu pieniędzy polskich za granicę za konserwy rybne.

Jest więc własna baza morska, są podstawy rozwoju flotowego — chodzi o tę flotę. Trzeba ją stworzyć, trzeba budować i to we własnych stoczniach. Trzeba te stocznie stworzyć, rozbudować.

Rząd nasz robi w tym kierunku tak wiele, że więcej od niego nie można wymagać. Stworzenie portu w Gdyni, to zasługa naszego rządu; na ten cel popłynęły poważne kwoty, mimo znacznych trudno-

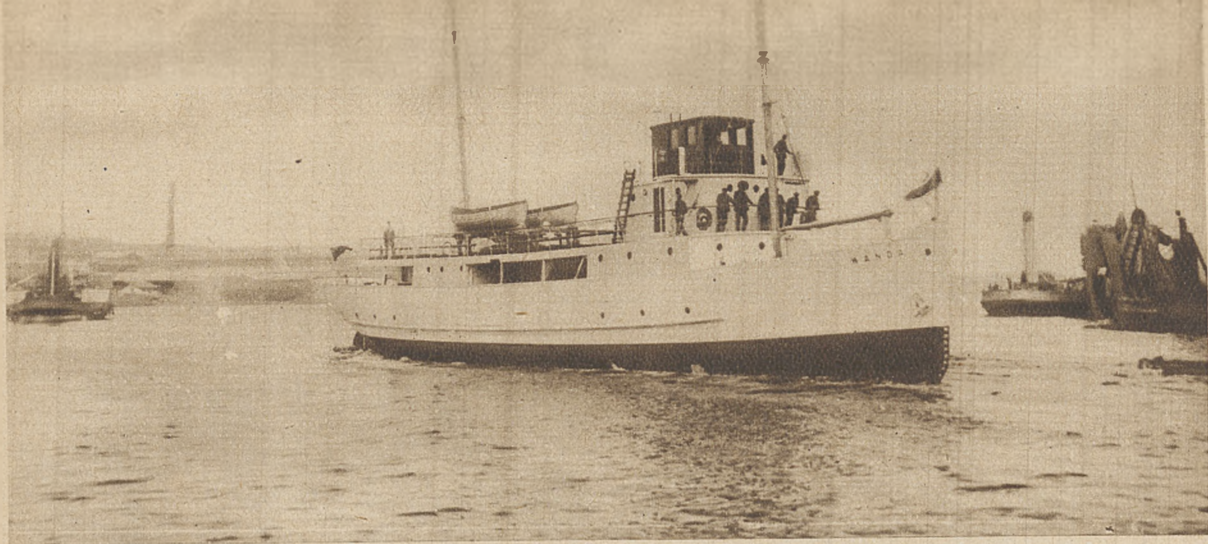
Na lewo: Nurkowie polskiej marynarki podczas ćwiczeń w Gdyni. Moment przed zanurzeniem się nurka w falach morza.
Poniżej: Port handlowy w Tczewie. Ładowanie węgla na barki i lichtugi morskie wprost z wagonów kolejowych.

Polska flota handlowa.

Poświęcenie nowych statków „Żeglugi Polskiej" w Gdyni.

Okręt „Wanda“ na wodach angielskich.

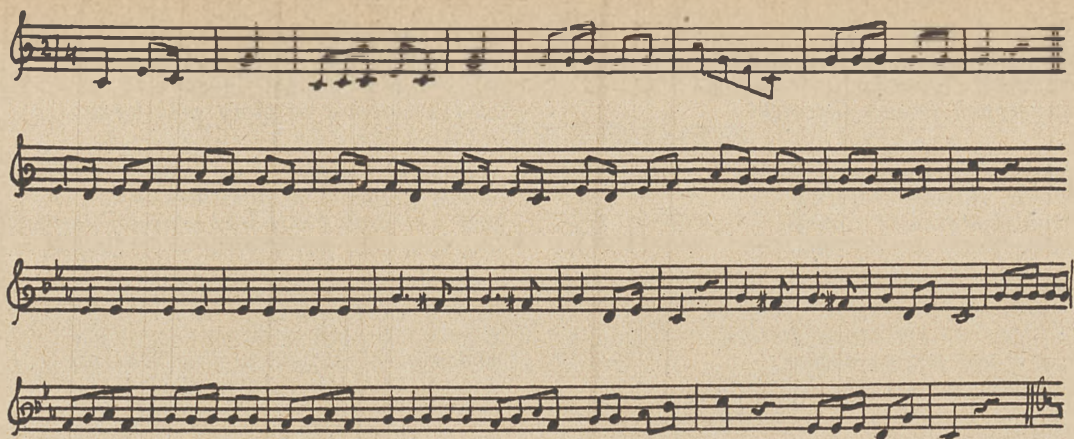
lonizacyjnych w Peru. Otóż czy nie należałoby pomyśleć o tem. abyśmy uzyskali własne kolonję? Mamy do tego tytuł historyczny i tytuł rzeczowy, na podstawie którego po wojnie ustalono rozdział kolonij (zob. art. „Polscy podróżnicy i odkrywcy“). Chodziłoby o zrobienie użytku z tych praw, o podjęcie odpowiednich starań. A sposobność po temu nadarza się, gdyż *w roku 1931 przypada termin rewizji mandatów kolonjalnych.* O tem należy pamiętać.

Wreszcie trzeba zdać sobie sprawę i z tego, że jeżeli sąsiedzi Polski z zachodu, Niemcy, chcą nam odebrać t. zw. korytarz i podnoszą jako argument rzekome trudności w komunikacji między Rzeszą a Prusami wschodniemi, jeżeli fałszują z całą perfidną świadomością mapy i z naszych Kaszubów chcą uczynić Niemców, mówiących tylko narzeczem słowiańskiem — to w gruncie rzeczy chodzi im o to, aby nam zamknąć dostęp do morza i w ten sposób odciąć od świata.

Uwzględniając wszystkie powyższe momenty, zrozumiemy, jak ważne jest dla nas nasze „okno na świat“ i pojmiemy, że trzeba nam dążyć jak najsilniej do tego, by z polskiego brzegu wyruszały w otwarty szeroki świat coraz częściej i coraz liczniej polskie okręty. Niechże ów latarnik w Trjeście, on i jego koledzy, rozsiani wśród rozległych brzegów mórz całego świata, widzą coraz częściej powiewającą u szczytu masztu — polską banderę!

Molo w Gdyni.

Marsz Bema w Siedmiogrodzie w r. 1849.

Grób generała Bema w Aleppo.

Mauzoleum Bema w Tarnowie.

Jan Kazimierz Zaremba.

Na powrót zwłok generała Józefa Bema.

Ziemia wolna wygląda swych synów,
prochów szarych, po ziemi rozsianych...
girlandami splecionych wawrzynów
wracające przystraja rydwany.

Idą ku nam zetlałe ich kości,
przepalone tęsknotą ich trumny,
powitane żałobą — radości,
świstem syren srebrzystym i dumnym.

Aż i Ciebie ruszono żołnierzu,
coś od Polski kochanej daleki,
na spalonem syryjskiem wybrzeżu
leżał z twarzą, zwróconą do Mekki.

Generale! Milczący i mały,
i w niepamięć zapadły tak bardzo,
hardy wolą niezłomną nad skały,
wielki chwały i sławy pogardą.

Jakim cudem Twój obraz spłowiały
wyczarować z mgły czasem zasnutej?
chyba jasne Twych oczy wystrzały
błysną ku nam z powstańczej reduty!

Twarz Twa w blizny spękana, poryta,
zaślni ku nam przez lonty płonące,
kłęby dymu sinego rozkwitłe,
jasne salwy, rozprysłe jak słońca.

Byłeś szańcem niezłomnym, stalowym,
sprawy zawsze przegranej i świętej,
pod Warszawą, Iganiem, Grochowem,
na nieszczęsnych polach Ostrołęki.

Kiedy wojsko skrwawiono i zbito,
gdy ostatnie złamano rezerwy,
jak archanioł błyskałeś rozwitą
jasną salwą Twej konnej baterji.

Polska lśniła w Twej szabli rozbłysku,
kiedyś walczył za sprawę węgierską,
wyrębując z pod jarzma ucisku
wolnych ludów powszechne braterstwo.

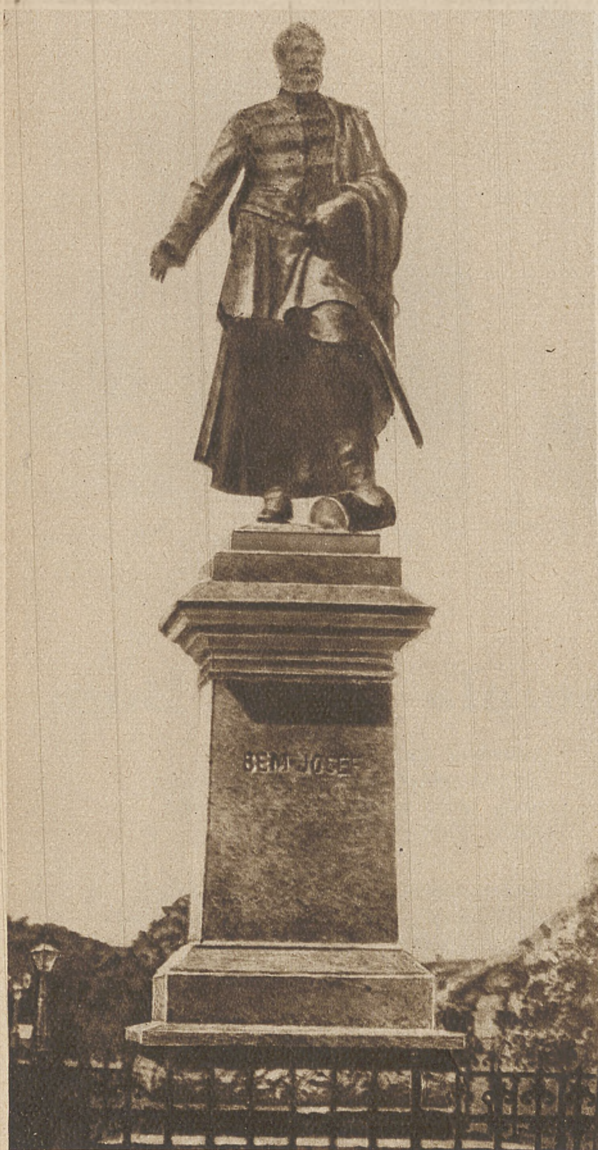
Grzmiały pieśnią Twych armat i czynów
na śmierć wierne Ci serca szeklerskie,
brzegi Cisy i mury Sybinu,
wielkie puszty i równie węgierskie.

Żadne gromy, rozpacze, ni klęski,
nie zdołały Twej duszy zwyciężyć,
bój o Polskę marzyłeś zwycięski,
kiedyś chwytał za złoty półksiężyc.

Aż płonące zagasły Twe oczy
w ciszy głuchej pustyni dalekiej...
tam jest grób Twój śród piasków roztoczy
a w nim cała jest Polska — w Aleppo.

Więc po latach, gdy prochy zetlałe
z piaskiem Azji zmieszane gorącym,
podźwignięto na nowy dzień chwały,
poniesiono do kraju i w słońce.

Niech Cię Polska dziękczynnym, ostatnim
ogniów jasnych obejmie uściskiem!
skrami salwy niech trysną armatnie,
boś był naszym piorunem i błyskiem!

فريق
مراد پاشا

U góry: Napis turecki na mauzoleum w Tarnowie, nadesłany przez rząd turecki. Napis opiewa: Ferik Murad Pasza.

Poniżej: Medal wydany przez komitet sprowadzenia zwłok gen. Bema, projekt art. rzeźb. St. Popławskiego.

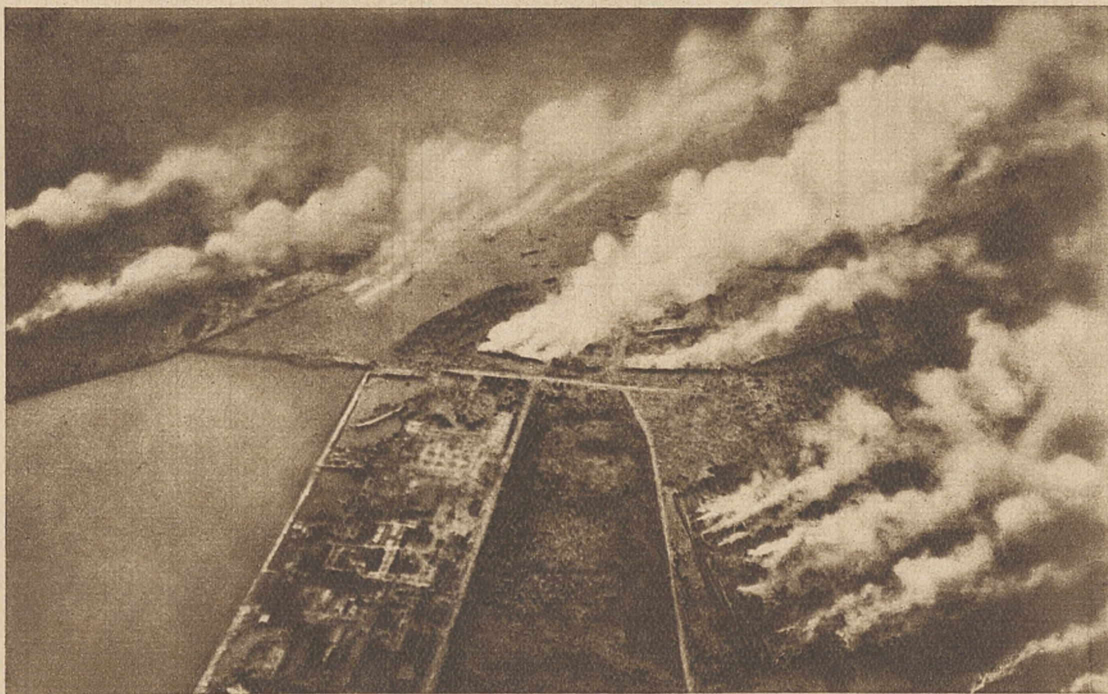
Z boku: Węgierski pomnik Bema w Marosz Vasarhely, ofiarowany Polsce przez Rumunję.

Dr. Wiktor Ormicki.

Zagadnienie trzęsień ziemi.

Trudno o bardziej mylne i zawodne mniemanie, jak pogląd o martwocie i bezruchu skorupy ziemskiej i jej powierzchni; mieszkańcy, i to głównie ła i wśród wytężającej pracy pokoleń najznakomitszych badaczy i myśliciели.

Dzisiaj wiemy, że skorupa wraz z jej powierz-

Tokio w płomieniach w czasie pamiętnego trzęsienia.
Szalejący pożar nad brzegami rzeki Sumida. (Zdjęcie z samolotu wojskowego).

okolic nie nawiedzanych trzęsieniami ziemi, chętnie wierzą w absolutną poprostu stałość „gruntu pod nogami" i wydaje im się wprost urąganiem zdrowemu rozsądkowi wątpić w nieruchomość skorupy ziemskiej. Istotnie trzeba było lat badań i studjów, lat pracy nad udoskonaleniem instrumentów naukowych i nad konstrukcją nowych specjalnych, by błędny ten, aczkolwiek szeroko rozpowszechniony sąd podważyć, usunąć i wykorzenić, a na jego miejsce wstawić inny, z pewnością nie definitywny, niemniej jednak zdobyty w pocie czo-

Sejsmogram trzęsienia na Filipinach 15. XII. 1901.
Sejsmogram ten nakreślony został wahadłem osadzonem w ziemi prostopadle. Uderzenia nadbiegające poziomo, wprawiały wahadło w ruch, który został zanotowany w sposób uwidoczniony na rycinie.

chnią *żyje*, że posiada zatem pewne znamiona, uzewnętrzniające się w sposób wysoce wieloraki. Wiemy też dzisiaj, że znamiona te zdają się podlegać pewnym prawidłom.

Do znamion życia skorupy ziemskiej zaliczamy prócz *trzęsień ziemi* (lądu) *i trzęsień morskich*, także i t. zw. *pulsacje*. Zarówno trzęsienia jak i pulsacje są ruchami, które różnią się nietylko co do wywołujących je przyczyn, ale i co do stopnia dostrzegalności.

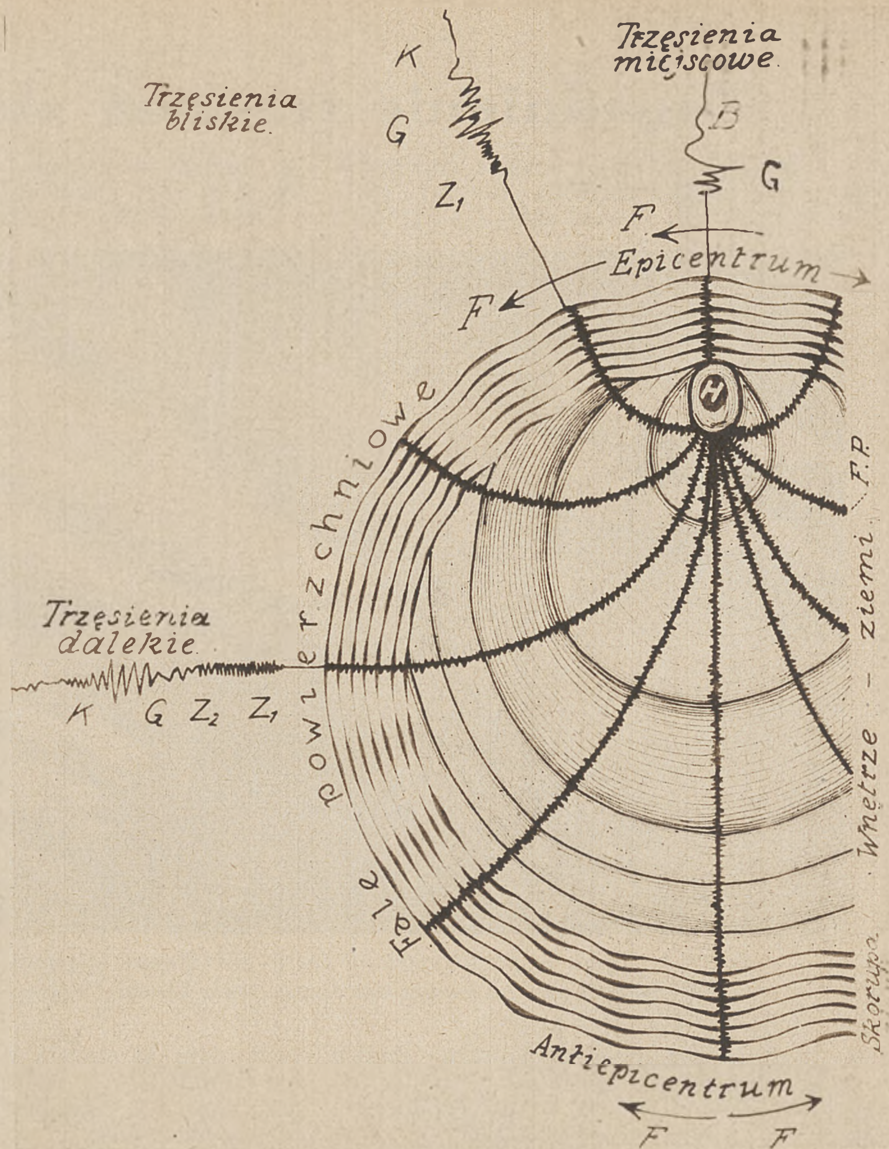
Pulsacją skorupy ziemskiej nazwano delikatne i nader subtelne ruchy, rozwijające się pod wpływem *sił zewnętrznych*, t. zn. sił mających *siedlisko poza ziemią*. Ruchy te są uchwytne jedynie dla nadzwyczaj czułych specjalnych aparatów naukowych. Pulsacje dochodzą do skutku jużto pod wływem czynników meteorologicznych (n. p. znaczne zmiany ciśnienia atmosferycznego. Zmiana ciśnienia o 1m/m. odpowiada zmianie obciążenia metra kwadr. powierzchni o prawie 14 kg), jużto przy współudziale elementów astronomicznych (n. p. zmiany w sile przyciągania wskutek ciągle zmiennych konstelacyj, albo zmiany w obciążeniu wskutek przypływu i odpływu).

W przeciwieństwie do pulsacyj trzęsienia ziemi

zawdzięczają swe istnienie zasadniczo działaniu *sił wewnętrznych*. Wyłania się zatem problem genezy owych tajemniczych sił wewnętrznych. Skąd się biorą?

Według dzisiejszych poglądów ziemia wzięła początek z mgławicy, która stygnąc stopniowo, otaczała się skorupą, gdy wewnątrz do dzisiaj zachować się miała masa ognisto-płynna. Masa ta, stygnąc, kurczy się, co wywołuje w całej skorupie silne napięcia. Sztywny pancerz zewnętrzny, podlegając prawu powszechnego ciążenia, dąży ku środkowi. W ten sposób stale powtarza się możliwość zmian wzajemnego położenia poszczególnych części skorupy ziemskiej względem siebie i jądra ziemi. Skorupa ziemska zbudowana jest tak silnie, by oprzeć się powstającym, rozwijającym się lub istniejącym, a więc czynnym, napięciom. Z tą chwilą, *gdy pod wpływem działania owych sił wewnętrznych, jakakolwiek część powierzchni ziemi dozna wstrząsu, mamy do czynienia z trzęsieniem ziemi*. Każdy wstrząs, wywołany *innemi siłami*, jest niewątpliwie wstrząsem ziemi, jednak *nauka nie uważa go za trzęsienie*. Wynika stąd, że *najbardziej charakterystyczną cechą trzęsienia jest udział sił wewnętrznych*.

W ścisłej zależności od rodzaju czynnych sił dzielą się trzęsienia na *wulkaniczne*, *zapadliskowe i dyslokacyjne*, czyli *tektoniczne*. Pozatem w użyciu znajduje się jeszcze podział na *trzęsienia lądowe i morskie*.

Schematyczny obraz rozchodzenia się fal sejsmicznych.

Rysunek przedstawia przekrój przez kulę ziemską. Z hypocentrum (H) wybiegają fale poprzeczne (F), które uderzają prostopadle o powierzchnię ziemi w Epicentrum i w anti-epicentrum. Z obu tych punktów rozchodzą się poprzeczne powierzchniowe fale trzęsieniowe (F).

W zależności od położenia obszaru nawiedzonego trzęsieniem ziemi w stosunku do epicentrum, sejsmogramy wyglądają rozmaicie. Im epicentrum odleglejsze, tem dłuższa zapowiedź (Z) i tem dłużej trwają ruchy potrzęsieniowe (K).

Trzęsienia wulkaniczne powstają *wskutek nacisku gazów* nagromadzonych we wnętrzu ziemi przed wybuchem wulkanicznym, a szukających ujścia. Dlatego trzęsienia te albo poprzedzają wybuchy wulkaniczne, albo też należą do zjawisk wtórnych, dokonując się po erupcji. W tym ostatnim wypadku trzęsienie jest konsekwencją odprężeń, jakie nastąpiły wewnątrz skorupy wskutek zmian ciśnienia. Zdarzają się atoli bardzo często t. zw. *trzęsienia krypto-wulkaniczne*. Są to trzęsienia wywołane procesami wulkanicznemi, które jednak nie ujawniły się na powierzchni ziemi. Z tego powodu odróżnienie trzęsienia krypto-wulkanicznego od innych, n. p. tektonicznych lub zapadliskowych, nie zawsze jest możliwe.

Zupełnie inne siły są czynne, gdy chodzi *o wyjaśnienie trzęsień zapadliskowych*. W wielu wypadkach wchodzą tu w grę procesy związane *z chemiczną działalnością wody* wewnątrz ziemi, bardzo często górnictwo przyczynia się do zakłócenia stanu równowagi wewnątrz ziemi, niemniej jednak znane są procesy, które, dokonując się w znaczniejszych głębokościach, prowadzą do naruszenia chwilowej równowagi i wywołują tą drogą trzęsienia zapadliskowe.

Procesy bywają zwyczajnie natury tektonicznej, co w wysokim stopniu utrudnia rozeznanie charakteru trzęsienia, tem więcej, że wszelkie przedsiębrane przez człowieka podziały mają na celu głównie segregację zjawisk, celem umożliwienia sobie orjentacji w bogatym świecie fenomenów przyrodniczych.

Trzęsienia dyslokacyjne są najczęstsze. Różnią się od poprzednich niekiedy bardzo znacznym zasięgiem, często dają się odczuć na całym globie. Zaistnienie trzęsienia dyslokacyjnego związane jest nieodłącznie *z przemieszczaniem się mas w głębi ziemi*. Te właśnie trzęsienia budują ziemię w jej postaci zewnętrznej. One są dowodem aktywności procesów żywotnych i działalności górotwórczych, one sprowadzają, budują systemy górskie, ustalają poziom spływu wód i t. d. i t. d.

Tu raz jeszcze podkreślić należy niemożność absolutnego rozgraniczenia trzęsień wulkanicznych od tektonicznych. Procesy, towarzyszące erupcjom wulkanicznym, nie dając się precyzyjnie oddzielić od czynności tektonicznych, dają w sumie typ trzęsienia, stojący na pograniczu; typ, który ma pewne cechy wspólne, a który będąc efektem naruszenia równowagi warstw wewnętrznych skorupy i jej plastycznego podłoża, nosi nazwę *trzęsienia wyzwolonego* (według Schaffera).

Ziemia popękana skutkiem trzęsienia.
Głębokie szczeliny na ulicy Gaisen w Tokio, obok pałacu cesarskiego.

Mechanizm trzęsienia ziemi.

Leżące w głębi ziemi przestrzenne źródło trzęsienia, z którego rozchodzą się *fale trzęsieniowe*, nosi nazwę *hypocentrum*. Fale mają teoretycznie kształt kulisty, w rzeczywistości jednak są ekscentryczne i zdeformowane, ponieważ ośrodek, w którym się przenoszą, jest pod względem gęstości niejednolity.

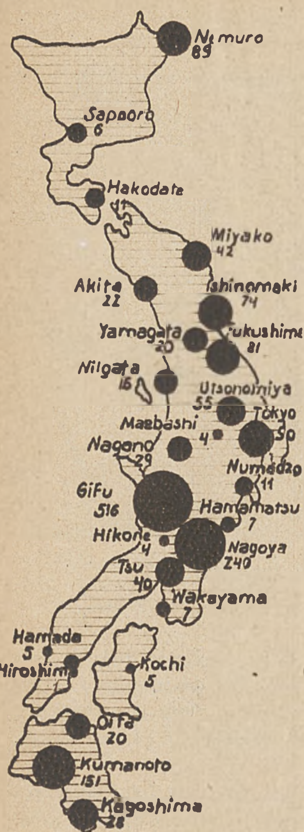
Ruiny Yokohamy po trzęsieniu ziemi.
W głębi za ruinami dymy pożarów.

Trzęsienie ziemi wznieca *dwa rodzaje fal*, t. zw. *fale podłużne*, które posuwają się pozornie z chyżością 7 do 14 km. na sekundę *i fale poprzeczne* o chyżości pozornej znacznie mniejszej (4 do 7 km. na sekundę).

Zmienna gęstość wnętrza ziemi odkształca z reguły fale trzęsieniowe, wskutek tego *promień uderzeniowy* (t. j. promień prostopadłego uderzenia fal o powierzchnię ziemi) ulega skrzywieniu. Obszar, w którym fala poprzeczna uderza prostopadle do powierzchni ziemi, t. zn. obszar, leżący w sąsiedztwie punktu, przez który przechodzi promień uderzeniowy, nosi nazwę *epicentrum*. Dodajmy odrazu, że zawsze obszar ten najdotkliwiej odczuwa katastrofę.

Zaburzenie wywołane uderzeniem prostopadle do epicentrum dobiegającej fali, wznieca tutaj system nowych fal, t. zw. *poprzeczne powierzchniowe fale trzęsieniowe*, które powodują wstrząs w mniejszym lub dalszym promieniu od epicentrum. Z tego powodu, jak i ze względu na słabnącą z oddaleniem od epicentrum siłę niszczącą poprzecznych powierzchniowych fal trzęsieniowych rozpadają się trzęsienia na *bliskie i dalekie*, przyczem istnieją między niemi różnice. Pozorna chyżość fal powierzchniowych nie przekracza średnio 3.4 km. na sekundę. Analogiczne poprzeczne powierzchniowe fale trzęsieniowe, ale II rzędu, emituje antiepicentrum, t. j. drugi punkt na globie, uderzony prostopadle przez falę poprzeczną.

Z powyższego, bardzo zresztą uproszczonego przedstawienia wynika, że w czasie trzęsienia ziemi czynnych jest kilka systemów fal, a cóż dopiero, gdy uwzględnimy cały proces interferencji, t. j. fakt wzajemnego krzyżowania się fal.

Rozmieszczenie trzęsień w Japonji i ich częstość.

Mapa obrazuje rozmieszczenie trzęsień ziemi w Japonji, przyczem średnica kół jest proporcjonalna do częstości trzęsień. - Liczby obok kół oznaczają średnią roczną ilość trzęsień, według obserwacyj na głównych stacjach sejsmologicznych. Te daty wykazują, że Japonja jest obszarem silnie sejsmicznym.

Współczesne poglądy na mechanizm trzęsienia ziemi są owocem długoletnich badań, przy zastosowaniu bardzo czułych specjalnych instrumentów, zwanych *sejsmografami*. Nie wchodząc tutaj w rozważania nad ich konstrukcją, ograniczymy się do stwierdzenia, że sejsmograf notuje trzęsienie, kreśląc drgania powierzchni ziemi, a zatem odchylenie od poziomu, na przesuwającej się pod nim automatycznie wstędze papieru. Notatka sejsmografu, informująca o przebiegu trzęsienia, czasie jego trwania i t. d., nosi miano *sejsmogramu*.

Porównanie sejsmogramów zwróciło uwagę, że zależnie od położenia stacji sejsmograficznej w stosunku do epicentrum sejsmogram ma inny wygląd. Dzięki tej obserwacji wyróżniono opisane wyżej systemy fal i zrozumiano, że w różnych warunkach zmienia się znaczenie poszczególnych systemów fal.

Tensam system fal (w danym wypadku) powoduje w epicentrum *główne trzęsienie*, niczem nie zapowiedziane, podczas gdy przy t. zw. *bliskich i dalekich trzęsieniach* stanowi 1-szą, względnie 1-szą i 2-gą zapowiedź, dając się odczuć jako bardzo lekki wstrząs. Tak się ma rzecz z falami poprzecznemi, gdy główne trzęsienie przy trzęsieniach dalekich jest powodowane przez poprzeczne fale powierzchniowe, wzniecone w epicentrum.

Skala siły trzęsień.

Nauka zajmująca się badaniem trzęsień ziemi *(sejsmologja)* zwraca uwagę na siłę trzęsienia, czas rozprzestrzeniania się fal trzęsieniowych, oraz na trwanie trzęsienia.

Stwierdzono, że siła trzęsienia słabnie naogół z rosnącą odległością od epicentrum. Ponadto zaobserwowano, że trzęsienie pociąga za sobą groźniejsze skutki, gdy ma miejsce w podłożu luźnem. Mimo usilnych prób nie zdołano usunąć do tej pory trudności, jakie wyłaniają się przy określaniu siły trzęsienia. Z szeregu pomysłów podajemy dwa:

Rossi i Forel zaproponowali *dziesięciostopniową skalę* opartą na doświadczeniach, zebranych w czasie trzęsień. Podział jest następujący:

I. Drgnienia sejsmografu bardzo słabe, dostrzega je na sejsmogramie tylko wyszkolone oko, bez pomocy sejsmografu trzęsienie jest niedostrzegalne.

II. Rozmaite sejsmografy notują wstrząs, obserwacja bezpośrednia bardzo rzadka.

III. Obserwacja bezpośrednia, można szacować trwanie i kierunek.

IV. Obserwacja bezpośrednia, nawet w czasie zajęć, wstrząs drzwi i okien, trzeszczenie belkowania.

V. Cała ludność odczuwa wstrząs. W mieszkaniach przesuwa się umeblowanie.

VI. Ludzie zrywają się ze snu, budowle chwieją się, zegary stają, i t. p. Ludność częściowo wybiega na ulice.

VII. Luźne przedmioty spadają, dzwony rozkołysane biją, tynk odpada ze ścian.

VIII. Kominy się walą, mury w budynkach ulegają zarysowaniu.

IX. Zabudowania walą się częściowo lub w całości.

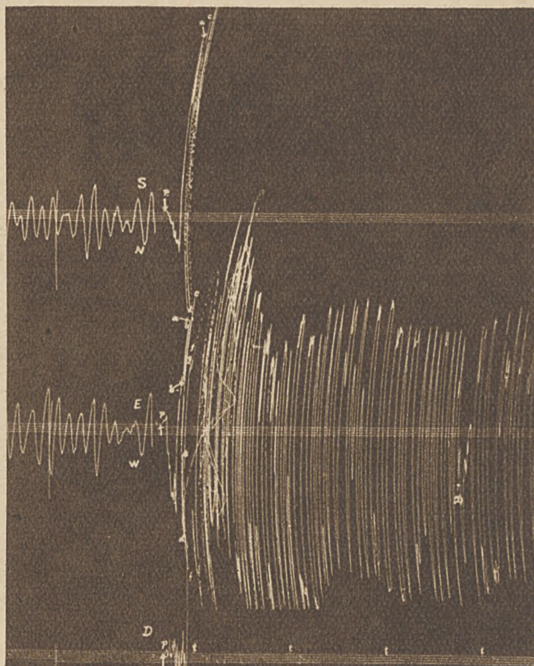
X. Większość zabudowań zniszczona, szpary w powierzchni ziemi, zsuwy i t. d.

Jak widać, Forel i Rossi przyjęli za podstawę klasyfikacji potęgowanie się zniszczenia, atoli na podstawie osobistej oceny.

Badacze japońscy wyszli z odmiennych założeń. Są oni zwolennikami *czterostopniowej skali*, opartej na wychyleniach cząstek w m/m na sekundę.

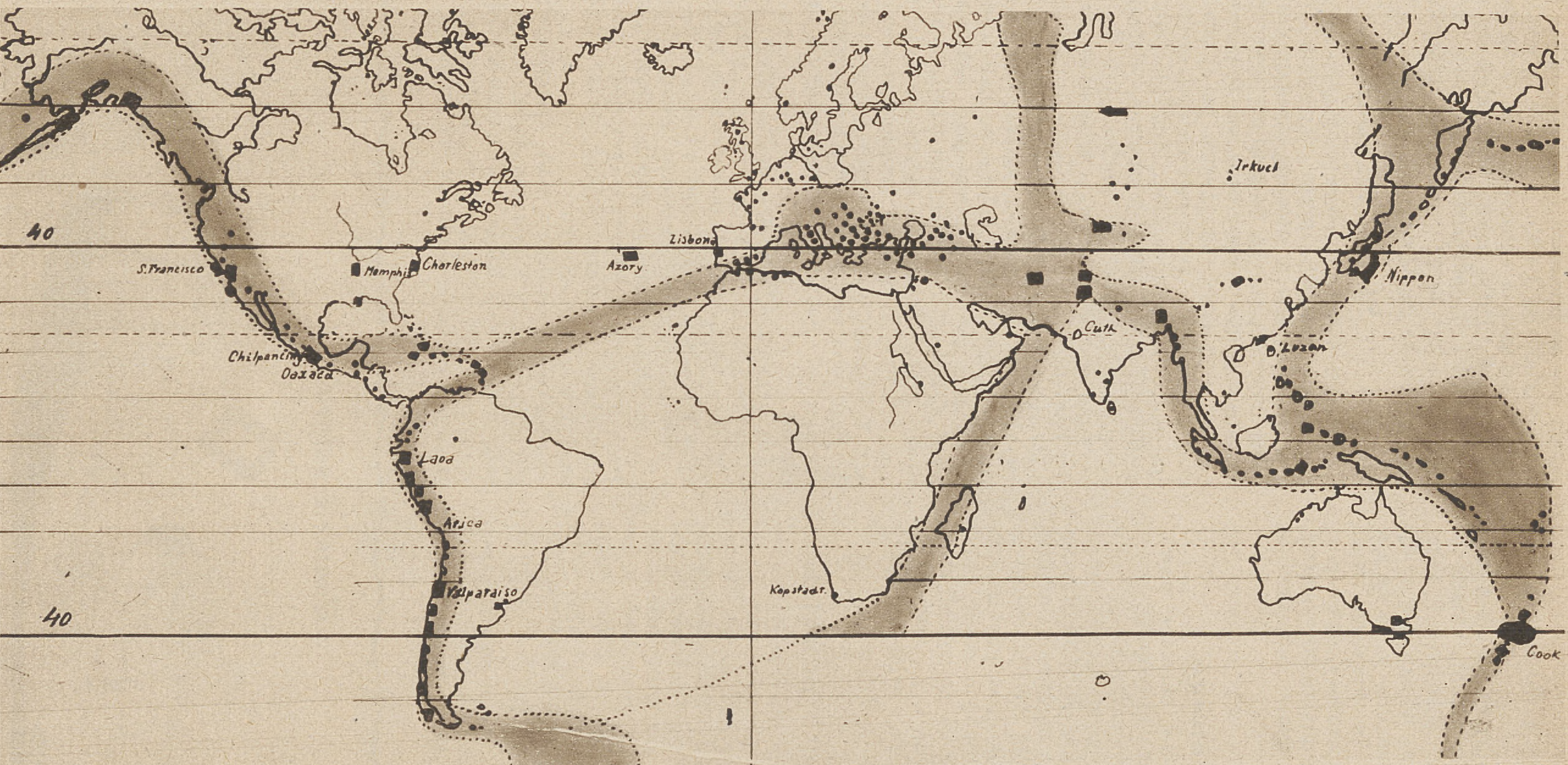
I. Wychylenia nie przekraczają 1 m/m na sek.; trzęsienie słabe, względnie b. lekkie

II. Wychylenia nie przekraczają 10 m/m na sek.; silne trzęsienie, szkody małe

Sejsmogram wielkiego trzęsienia w Japonji.

Rejestracja z japońskiej Akademji Um. w Tokio.

Geosynklinale i pas trzęsień ziemi.

(Według Schaffera).

Geosynklinami lub geosynklinalami nazywane są głębokie bruzdy w skorupie ziemi, które odgrywają poważną rolę przy kształtowaniu się gór. Wyznaczają one pasy, wzdłuż których powstają wyniesienia skorupy ziemskiej. W obliczu ziemi zarysowane są od dawien dawna dwie szczególnie wyraziste synklinale. Pierwsza z nich pokrywa się z pacyficznem wybrzeżem Azji i Ameryki, przyczem obejmuje ponadto łuk Antyllów. Śladów drugiej dopatrywać się należy w górotworze, wybiegającym z północnej Afryki (Atlas) przez Europę południową, północną Azję, a ciągnącym się aż do Nowej Zelandji i Nowej Kaledonji. Tak zakreślony przebieg dzisiejszych górotworów pozostaje w związku z rozkładem lądów i mórz od najdawniejszych czasów historji ziemi. — Na rysunku wyznaczono synklinale według poglądów znakomitego francuskiego geologa Haug'a. Drobne czarne punkty obrazują epicentra najgłówniejszych trzęsień ziemi, większe czarne prostokąty odpowiadają obszarom żywszej katastrofalnej dla człowieka działalności tektonicznej, której wyrazem są częstsze trzęsienia tektoniczne.

III. Wychylenia nie przekraczają 60 m/m na sek.; budynki doznają uszkodzeń

IV. Wychylenia nie przekraczają 150 m/m na sek.; katastrofalne trzęsienie.

Badania nad rozprzestrzenianiem się trzęsień mają o tyle donioślejsze znaczenie, że rzucają światło na wewnętrzną budowę skorupy ziemskiej i ziemi. Równie interesujących wyników dostarczają studja nad trwaniem trzęsień. Stwierdzono n. p., że do zjawisk bardzo częstych należą t. zw. *trzęsienia zespolowe*. Są to pozornie odrębne wstrząsy, które powstają jednak na skutek jednej przyczyny, działającej przez cały czas dłuższy jużto bezpośrednio, jużto pośrednio.

Obszary sejsmiczne.

Ugrupowanie na kuli ziemskiej obszarów nawiedzanych trzęsieniami ziemi jest godne uwagi.

Obliczenia, dokonane przez znakomitego sejsmologa *Montesus de Ballore* (a oparte na 171.000 obserwacyj trzęsień ziemi), wskazują, że 52.5% dostrzeżonych trzęsień miało miejsce na terenie wielkiej geosynklinali, opasującej glob, 38.5% notowano wzdłuż brzegowisk Pacyfiku, podczas gdy na całą kulę ziemską przypadło w tymsamym czasie zaledwie 9%. Na tej podstawie wyróżnia się na kuli ziemskiej t. zw. *obszary sejsmiczne* t. j. nawiedzane trzęsieniami ziemi i przeciwstawia się im inne, *asejsmiczne*, gdzie trzęsienia są rzadkością.

Trzęsienia na ziemiach polskich.

*Ziemie polskie należą do typowych obszarów asejsmicznych. W ciągu 900 lat naliczono ogółem zaledwie 70 trzęsień**), które dotknęły ziemie Polski.

Wprawdzie *Rudzki*, poprzedni dyrektor krakowskiego Obserwatorjum Astronomicznego, zakwestjonował ścisłość powyższego obliczenia, nie mniej jednak nie ulega wątpliwości, że częstemi trzęsienia ziemi u nas nie są. Lokalne trzęsienia notowane w Polsce, mają *epicentra jużto w Karpatach, jużto na pd.-wsch. granicach Rzeczypospolitej* (trzęsienia krasowe i zapadliskowe). Pozatem dla trzęsień w pd.-zachodniej Polsce szukać należy epicentrów na pn. Węgrzech lub w Sudetach, podczas gdy trzęsienia w pd.-wschodniej Polsce, o ile nie są lokalne, pozostają w związku *z epicentrami na Wołyniu, Podolu lub Ukrainie*. Tutaj należy wspomnieć, że *trzęsienia w Rumunji i Siedmiogrodzie docierają w okolice Lwowa*. — Za obszar względnie *najbardziej asejsmiczny* uważa się *Litwę*.

*) Obliczeń tych dokonał Laśko. Dla porównania zaznaczyć należy, że w trzech latach (1870—1873) naliczono w Focydzie 300 silnych wstrząsów i 50.000 lżejszych i lekkich.

Skutki trzęsień.

Zbyteczne byłoby tu obszerne przypominanie zniszczeń powodowanych przez trzęsienia. W jednem okamgnieniu idzie w perzynę skrzętny dorobek pokoleń, tem więcej, że trzęsieniom towarzyszą bądź to katastrofalne pożary, bądź też żywiołowe opady i grozę siejące wylewy. Ziemia pęka, otwierają się w niej szczeliny, poszczególne jej części doznają przesunięć i przemieszczeń. Budowle, miasta, wsi, wodociągi, koleje, sieć elektryczna, telefoniczna, telegraficzna, urządzenia portowe i t. d. i t. d. — wszystko to pada pastwą wyzwolonej na moment siły żywiołu.

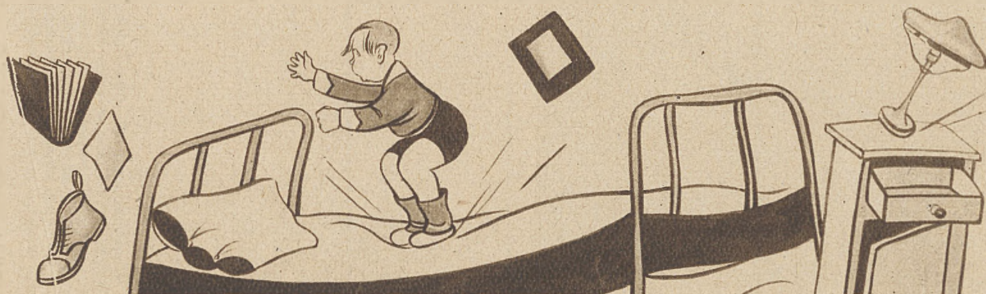
Do stosunkowo rzadkich należą katastrofalne zalewania wybrzeży przez *oceaniczne fale trzęsieniowe*, które sięgając bardzo daleko w głąb lądu, jednem uderzeniem zacierają nawet ślad istnienia jeszcze przed chwilą wielotysięcznych miast, tętniących życiem i pracą. Fala taka obiega niekiedy wszystkie oceany. (Fala wywołana trzęsieniem ziemi w Peru w r. 1868 przemierzyła Pacyfik i dotarła do Australji. Fala, powstała przy wybuchu Krakatau, obiegła w ciągu 17 godzin Afrykę i osiągnęła przylądek Hoorn).

Dla uzupełnienia obrazu dodać należy, że trzęsieniom towarzyszą często zsuwy, lawiny skalne i śnieżne, zanik źródeł, powstawanie nowych, zmiany w łożyskach i biegu rzek i t. d. i t . d.

Jednem zdaniem, trzęsienia ziemi są problemem i to problemem pierwszorzędnej doniosłości. Pobudzają one zmysł badawczy uczonego, zmuszają do niedołężnego jeszcze dzisiaj przeciwdziałania ze względów gospodarczych.

Jednakowoż chwilowy stan naszych wiadomości jest zbyt szczupły i pobieżny, byśmy mogli przedsiębrać jakiekolwiek istotnie skuteczne środki zapobiegawcze. W tej chwili byłoby olbrzymim sukcesem nauki — *zdobycie podstaw dla prognozy sejsmicznej*.

Humor i satyra.

Mały Staś robi trzęsienie.

Ludwik Szczepański.

Radjofonja w Polsce.

Rozpęd i wypoczynek. — Ilu mamy radjosłuchaczów? — Konieczności radjowe w Polsce. — Międzynarodowa wymiana programów. — Wielkie zamierzenia Polskiego Radja na rok 1929. — Instytut Radjotechniczny.

Z końcem b. r. nie minęło jeszcze trzech lat od chwili, kiedy (dnia 18 kwietnia 1926 r.) w Warszawie *pierwsza stacja broadcastingowa Polskiego Radja* (Spółki Akcyjnej, w której rząd posiada 40 proc. kapitału) poczęła *normalnie pracować*. Radjofonja polska, jedna *z najmłodszych w Europie* (Niemcy wyprzedziły Polskę o 2 lata), wzięła jednak odrazu potężny rozmach — i w ciągu roku 1927 powstały *trzy stacje filjalne P. R. i jedna stacja samoistna* (na zasadzie subkoncesji): mianowicie w Krakowie (dnia 1 marca 1927 r.), *w Poznaniu* (uroczyście otwarta dnia 24 kwietnia 1927 r., a założona sumptem gminy poznańskiej i sejmików powiatowych), *w Katowicach* (uroczyście otwarta dnia 4 grudnia) i wreszcie *w Wilnie*, która rozpoczęła pracę dnia 4 grudnia, a otwarta została oficjalnie dnia 15 stycznia 1928 r.

Radjofonja polska zdobyła się tedy w ciągu pierwszych *dwu* lat swego istnienia na pięć stacyj nadawczych, z których dwie należą do stacyj *silnych* — *katowicka* z 12 kw. w antenie, najsilniejsza stacja polska, i *warszawska* z 8 do 10 kw. Stacje krakowska i poznańska są słabe, *półtora kilowatowe*, a wileńska pracuje z energją tylko pół kw. w antenie.

Hejnał Marjacki w Radjo.

Strażnik z wieży kościoła N. M. P. w Krakowie, grający hejnał dla transmitowania przez radjostację krakowską.

Dyrekcja „Polskiego Radja" (naczelnym dyrektorem jest p. Z. Chamiec, technicznym inż. Wł. Heller) wypracowała piękny plan pokrycia Polski siecią stacyj radjofonicznych, tak, aby na wszystkich prawie ziemiach Rzplitej był możliwy odbiór audycyj radjowych *detektorem*. Tempo rozwoju radjofonji, jeżeli chodzi o ilość i moc stacyj, jest wszędzie zagranicą tak szybkie, że zaszła konieczna potrzeba zmiany całego planu rozbudowy sieci polskich stacyj nadawczych. Uzgodnienie tego planu, uwzględniające postulaty wszystkich ważniejszych resortów państwowych, a zarazem biorące pod uwagę wszystkie najnowsze zdobycze techniki — odsunęło budowę nowych stacyj do wiosny roku 1929. W pierwszym rzędzie przewidziana jest budowa stacji we Lwowie, oraz stacji na Pomorzu.

Założenie silnej stacji radjowej we Lwowie, tej stolicy kresowej, jest *koniecznością narodową i kulturalną* — i powinno nastąpić w jak najbliższym czasie. Niemniej konieczną jest budowa stacji na *Pomorzu*. Miejmy nadzieję, że w r. 1929 stacje te powstaną, zaczem radjoamatorstwo polskie weźmie nowy rozpęd i liczba radjoabonentów wydatnie się powiększy.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, ogólna liczba zarejestrowanych radjodbiorników po dzień 31 grudnia 1927 r. w całej Polsce wynosiła 120.552. W dniu 1 kwietnia 1928 r. ilość radjoabonentów w całej Polsce przekroczyła 160 tysięcy. Ten szybki wzrost w okresie trzymiesięcznym przypisać należy głównie sile atrakcyjnej nowych stacyj w Katowicach i Wilnie.

W Polsce, jak zresztą w przeważnej części państw, z wyjątkiem Ameryki, o rozwoju radjoamatorstwa stanowi detektor. Gdzie można odbierać audycje *tanim* aparatem kryształkowym, tam zastępy radjosłuchaczy idą w tysiące.

Tabela, poniżej zamieszczona, pokazuje nam rozwój radjofonji w okręgach poszczególnych *Dyrekcyj Poczt* z początkiem II. kwartału 1928 roku.

Dyrekcje Poczt i Tel.	Ilość mieszkańców	Ilość radjoabon.	
Warszawska	6,878.690	1 kwiet.	70.475
Krakowska	3,705.034	1 lipca	28.576
Poznańska	1,765.065	1 lipca	17.579
Katowicka	1,124.967	1 kwiet.	26.489
Wileńska	2,774.487	„ „	7.304
Bydgoska	1,138.263	„ „	4.539
Lubelska	3.984.691	„ „	4.993
Lwowska	5.495.114	„ „	4.746

W całej Polsce w kwietniu 1928 r. na około 30 miljonów mieszkańców 164.701

Speakerki i speaker radjostacyj polskich.

Irena Sztompkówna
(Warszawa),

Karol Bocheński
(Warszawa).

Lena Meyerhold
(Kraków).

Z końcem 1928 r. liczbę zarejestrowanych radjoabonentów w Polsce określić można cyfrą niespełna *180.000*. Cyfra ta będzie *większą*, gdy będziemy mieli stację we Lwowie i na Pomorzu ze stacjami przekaźnikowemi, które zwerbują radju nowe zastępy detektorowiczów, słuchających audycyj za pomocą *tanich* aparatów, niewymagających przytem tej umiejętnej obsługi, co lampowe.

Jak widzimy z powyższej cyfry, *Polska pozostała pod względem rozwoju radjofonji daleko w tyle po za innemi*, nawet znacznie mniejszemi państwami. Przytoczymy dla porównania kilka cyfr, ilustrujących rozwój radjofonji *w innych państwach*.

I tak *w Czechosłowacji* (o 15 milj. mieszkańców) liczono dnia 1 czerwca *225.651 radjoabonentów*, mała *Austrja* miała (dnia 1 marca) *283.651* radjoabonentów, *Danja* w tym samym czasie 210.996. Cóż dopiero mówić o *Niemcach*, które posiadają dziś 27 stacyj nadawczych i w dniu 1 lipca 1928 r. wykazywały *2,284.248* zarejestrowanych radjosłuchaczy! *Niemcy* w szybkiem tempie zbliżają się do *Anglji*, która pod względem rozwoju radjo-

Marja Kwołekówna
(Wilno).

Barbara Jurkówna
(Poznań).

Marja Prusinkiewiczowa
(Poznań).

Helena Reutt
(Katowice).

fonji dotychczas przoduje Europie i liczyła w czerwcu ub. r. 2,506.846 słuchaczy. Trzeba podkreślić, że jedną z ważniejszych przyczyn, powodujących opóźnienie rozwoju polskiej radjofonji, jest też silnie rozwinięte u nas „radjopajęczarstwo". Drugim powodem, który wymienić należy, jest brak inwencji ze strony naszego *przemysłu radjowego*, który nie produkuje aparatów specjalnie przystosowanych do polskich warunków, a zwłaszcza aparatów tanich.

* * *

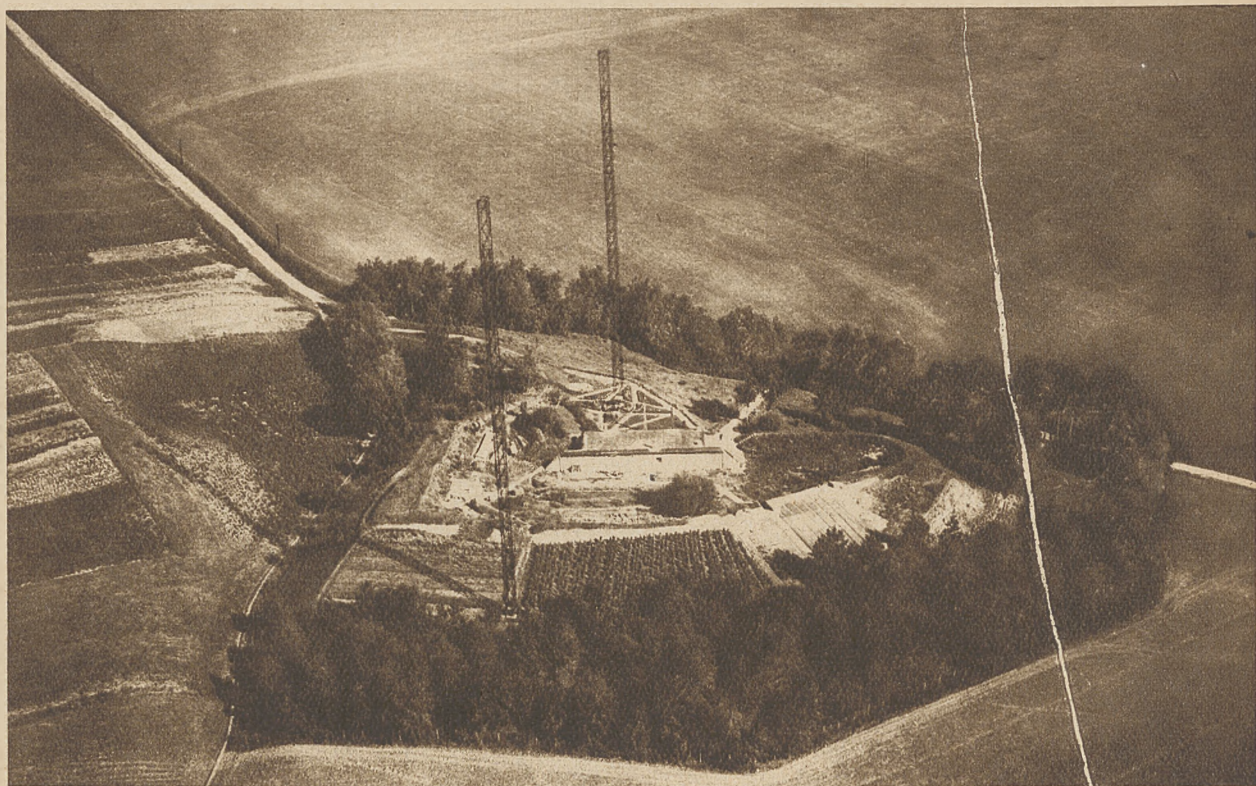
Dalszy rozwój radjofonji polskiej leży w interesie narodowym, politycznym i kulturalnym polskim — i czynniki powołane, a więc Dyrekcja Polskiego Radja, rząd, oraz organizacje społeczne powinny współdziałać w kierunku rozbudowy radjofonji polskiej. Prowincja polska — przedewszystkiem z powodu ubóstwa — niestety, zbyt mało jeszcze interesuje się radjem. A przecież radjo, specjalnie na prowincji, jest nieraz jedynem źródłem rozrywki, oświaty i informacyj. W każdej gminie, w każdym domu ludowym, w każdej szkole wiejskiej powinien się znaleźć odbiornik z głośnikiem, aby myśl polska państwowa i kultura polska promieniować mogła szeroko. Zakup aparatu da się uskutecznić z funduszów gminy lub organizacji społecznej — *a rząd w tej mierze idzie gminom na rękę, umożliwiając im uzyskanie kredytu w Banku Rolniczym.*

* * *

Radjostacje polskie mają *autonomję programową, tak,* iż każda nadaje swój własny program muzyczny i odczytowy, transmitując sobie jednak nawzajem celniejsze audycje. Programy stacyj polskich stoją naogół wysoko i mogą snadnie mierzyć się z programami większości stacyj zagranicznych. Należałoby tylko sobie życzyć, aby radjo w większej jeszcze mierze dziś, niż dotychczas, sięgało w życie i dawało słuchaczom żywy, pełny obraz wydarzeń chwili bieżącej. Dziś dzieje się to w formie szematyzowanych wiadomości PATa, bo bez urzędowego stempla nie może być nadany żaden komunikat prasowy.

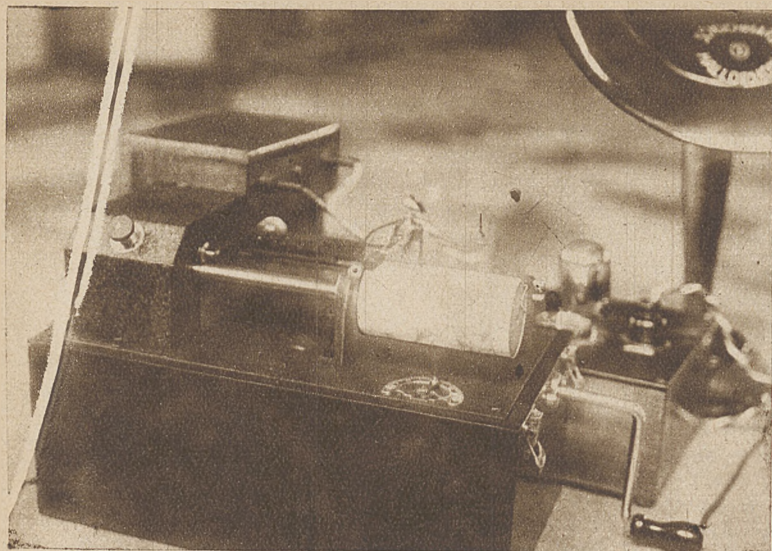
* * *

Międzynarodowy Związek Radjofoniczny w Genewie, obejmujący około 200 stacyj radjofonicznych prawie wszystkich państw w Europie, uznaje w radju instrument *pokojowego, kulturalnego zbliżenia narodów* i pragnie w drodze nadawania „programów narodowych", oraz *wymiany programów* pracować na rzecz takiego zbliżenia. W ubiegłym roku akcja ta została pomyślnie zapoczątkowana i weszła na realne tory. Wprowadzono t. zw. „wieczory narodowe", nadawane tego samego wieczoru przez kilkadziesiąt radjostacyj w krajach, należących do Związku. Wprowadzono także *wymianę koncertów* między Wiedniem, Berlinem, Pragą, Zagrzebiem i Warszawą (wraz ze stacjami filjalnemi). Zaznaczyć należy, że Polskie Radjo w akcji tej żywy wzięło udział,

Malownicze położenie radjostacji krakowskiej.

Aparatura stacji mieści się w starym bastjonie pofortecznym na wzgórzu na Zwierzyńcu. (Zdjęcie z samolotu).

Odbiornik fultograficzny.
Na walcu odbiorczym karykatura.

a naczelny dyrektor P. R., p. Zygmunt Chamiec, na międzynarodowej konferencji Związku Radjofonicznego, która się odbyła w r. zeszłym w Lozannie, obrany został *prezesem komisji międzynarodowej wymiany programów*. Na konferencji w Berlinie z początkiem września określono porządek i normy tych transmisyj koncertowych, a co do charakteru programów ustalono, że każdy kraj wprowadzać ma do programu tylko te dzieła muzyczne, które mają pierwszorzędną wartość muzyczną.

Pod koniec roku wymianą programów objęta została *Szwajcarja*, a od r. 1929 także *Belgja i Anglja* będą w wymianie koncertów uczestniczyły.

*

Okres wypoczynkowy, trwający przez rok 1928, posłużył jednak P. Radju do nabrania tchu. Jak słychać, z początkiem roku 1929 *dyrekcja Polskiego Radja przystąpi do wykonania planu rozbudowy radjofonji polskiej na wielką skalę, który stworzy dla radjofonji polskiej nowe warunki rozwoju i zapewni polskości nowe siły propagandowe*. Miejmy nadzieję, że cały plan urzeczywistni się już w roku bieżącym.

Z zadowoleniem też zaznaczyć należy, że dzięki uchwale Sejmu (przyznającej kredyt w wysokości 200.000 zł. na badania naukowe w zakresie radjotechniki) i subwencjom prywatnym, powstanie w Polsce w r. 1929 *Instytut Radjotechniczny*. Na stanowisko naczelnego kierownika naukowego Instytutu powołany został znakomity fachowiec, prof. kpt. Janusz *Groszkowski*, autor cennych prac o lampach katodowych, prac tłumaczonych na języki obce.

Radjofonja na falach krótkich w Polsce

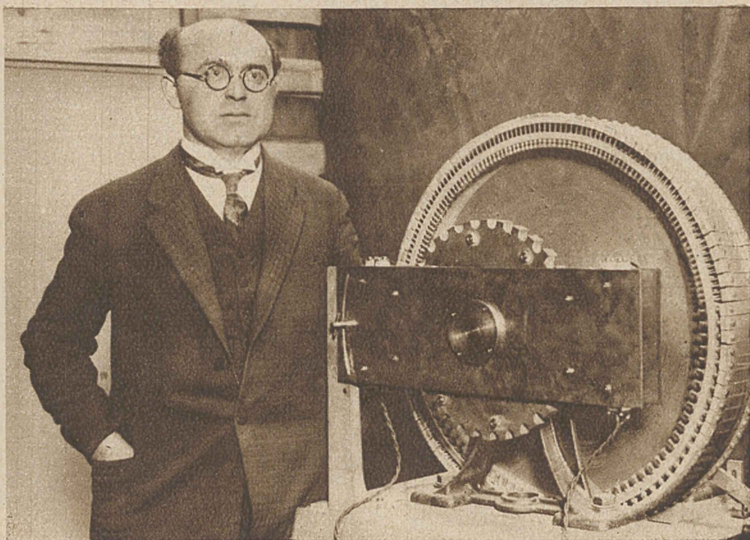
Marzeniem każdego rozmiłowanego w radju radjoamatora-konstruktora, jest, aby mógł zostać *krótkofalowcem* i komunikować się z całym światem. Jeszcze przed rokiem możność słuchania radjofonicznych stacyj na falach poniżej 100 metrów uchodziła za coś wymagającego osobnych, specjalnie troskliwie zbudowanych aparatów. Od tego czasu sytuacja uległa zasadniczej zmianie. Przybyło dużo stacyj radjofonicznych w zakresie fal od 14 do 100 metrów, znakomicie działających, a następnie przekonano się, że nie potrzeba wymyślnych aparatów do *odbioru*, lecz, że bardzo prymitywnie zbudowane odbiorniki czynią to z łatwością. Krótkie fale nie są tak zależne od przeszkód atmosferycznych, jak długie i dlatego, o ile chodzi o odbiór z wielkich odległości, rozwój radjofonji pójdzie *po linji krótkich fal*, których niezgłębione jeszcze tajemnice badają dziś usilnie setki uczonych eksperymentatorów.

Nadawczych większych publicznych stacyj radjowych fonicznych jest kilkadziesiąt w świecie.

Do najbardziej znanych stacyj krótko-falowych radjofonicznych należy wspaniała stacja Philipsa w Eidhoven (a właściwie Hilversum obok Amsterdamu), w Anglji Chelmsford (fabryka Marconiego), w Niemczech Döbberitz, w Ameryce Schenectady (czytaj Skenektedi) etc. etc. Bardzo dobra też stacja znajduje się na Jawie.

Słychać, że w bieżącym roku firma Philipsa uruchomi krótkofalową stację foniczną w Polsce.

Amatorskich nadawczych stacyj radjotelegraficznych istnieje w świecie *wiele tysięcy*. Ci radjoama-

Telewizja.
Wynalazca niemiecki, dr Karolus, ze swym aparatem

torzy wyróżniają się od zwykłych radjosłuchaczy, gdyż krótkofalowcem jest ten tylko, który posiada pewną znajomość teorji i techniki odbioru i nadawania (według orzeczenia Międzynarodowego Związku Radjoamatorów, I ARU). Krótkofalowcy zorganizowani są w licznych związkach.

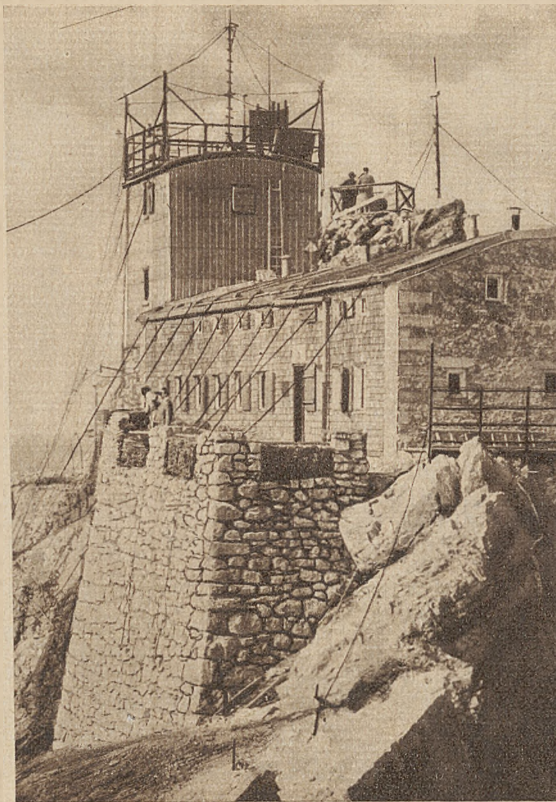
W Polsce posiadanie amatorskiej krótkofalowej *stacji nadawczej* natrafia na pewne trudności, bo nasze prawo radjowe nie reguluje tych kwestyj odpowiednio. *W Polsce istnieje dziś dopiero około 50 krótkofalowców nadawców.* Chcąc w Polsce uzyskać licencję na posiadanie stacji, trzeba należeć do jednego *z klubów krótkofalowych* za poręczeniem uznanych krótkofalowców.

Klubów krótkofalowych mamy w Polsce *dwa.* Adresy ich są następujące: *„Polski Klub Radjonadawczy P. K. R. N.“*, sekretarz Mokrzycki, Warszawa, ul. Narbutta 30.

„Lwowski Klub Krótkofalowców L. K. K. L. K.“, sekretarz J. Ziembicki, Lwów, Bielowskiego 6.

Rząd polski dąży obecnie do rozbudowania sieci mniejszych stacyj krótkofalowych, w Ministerstwie Komunikacji, Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych, razem w liczbie 8. Ponadto jest w projekcie większa stacja w Gdyni, mająca służyć do komunikacji międzynarodowej, oraz stacja w Gdańsku dla łączności z Warszawą.

Wspomnieć nie zawadzi, że w nocy 20 maja 1928 r. po raz *pierwszy w Polsce retransmitowany został koncert* amerykańskiej stacji krótkofalowej Schenectady — przez *stację krakowską.* Audycję amerykańską uchwycił prof. Dr. Wilkosz własnym czterolampowym aparatem — stacja krakowska nadała ją na antenę.

Najwyższa radjostacja na świecie.

W obserwatorjum meteorologicznem na Zugspitze (2904 m.) w Alpach istnieje telefoniczna stacja nadawcza, służąca celom naukowym.

Triumfy radjotechniki w r. 1928.

Fultografja. — Telewizja. — Elektryczne sterowanie na odległość. — Film mówiący.

Wynalazczość na polu radjotechniki kroczy zaiste w butach siedmiomilowych! Nowości mnożą się prawdziwie w oszałamiającą szybkością. Czytelnicy gazet w ciągu ub. roku raz po razu dowiadywali się o nowych *sukcesach radjotechniki,* czytali o sensacyjnych próbach, mniej lub więcej udałych, nowych wynalazków, musieli przyswajać sobie nowe dziwne terminy, jak „telewizja“, „fultografja“, „triergon“, „statofony“, „movieton“, „film mówiący“, „kino synchroniczne“ (Gleichlaufkino). Wreszcie dowiadywali się o nowych próbach sterowania falami elektrycznemi z odległości etc. W każdem niemal większem państwie, a więc w Anglji, Francji, Niemczech, we Włoszech, dziesiątki wynalazców i techników mozolą się dziś nad opracowaniem nowych pomysłów i ulepszeniem istniejących metod, przoduje w tem wszystkiem jednak Ameryka, w której technicy kroczą własnemi drogami — i niektóre wynalazki, nad któremi mozoli się Europa, jak np. „film mówiący“, już eksploatują w praktyce.

W roku 1929 niewątpliwie kilka *wynalazków radjotechnicznych,* o których głośno było w roku minionym, wejdzie w Europie na tory *praktycznego, przemysłowego zastosowania.* Przedewszystkiem mamy na myśli *fultografję* i t. zw. *„film mówiący“;* na *telewizję,* czyli możność widzenia na odległość, poczekamy jednak zapewne jeszcze kilka lat.

Fultografja.

Co to jest fultografja, albo telektrografja?

Jest to sposób przenoszenia *drogą radjową obrazów* (fotografij, planów, pisma itp.). W dziedzinie teletrografji pracuje z powodzeniem *kilku* wynalazców. W Niemczech metoda Korn-Karolus, posługująca się lampami fotoelektrycznemi, daje zadawalające wyniki, uzyskane jednak drogą skomplikowaną i niezwykle kosztowną. Na takie odbiorniki i nadajniki pozwolić sobie mogą tylko bogate państwa, lub bogate instytucje.

Metodą *tanią, dostępną szerokim sferom radjoamatorów,* jest metoda angielskich wynalazców *Backer-Fultona* (od nazwiska Fultona — „fultografja“). Metoda ta jest już dziś *przemysłowo zorganizowana* i była w ciągu 1928 roku w szeregu państw praktycznie już stosowana. Także *w Polsce* dla eksploatacji tego wynalazku powstaje „Towarzystwo Fultograficzne“ z siedzibą w Krakowie — i można mieć nadzieję, że Polska nie pozostanie w tyle poza innemi państwami Polskie Radjo wzorem wiedeńskiego „Ravagu“, londyńskiego „Wireless Pictures Ltd“ i innych tow. radjofonicznych przystąpi do regularnego nadawania obrazów fultograficznych.

Jak pracuje „Fultograf?"

Przenoszenie obrazów dokonywa się zasadniczo w ten sposób, że obraz zostaje rozłożony na liczne drobne cząsteczki, a wartości świetlnej każdej cząstki odpowiada właściwy prąd elektryczny. W aparacie *odbiorczym* prąd pozostawia znaki na papierze uczulonym elektrochemicznie. A więc równoczesność przestrzenna danego obrazu zamienia się przy tej procedurze w czasową i przestrzenną kolejność.

Pierwszy z tych aparatów zbudowany został jeszcze przed stu laty przez fizyka Caselli'ego. Historyczny ten aparat pracował zapomocą przewodu metalowego, który z aparatu nadawczego przenosił prąd elektryczny do aparatu odbiorczego. W aparacie nadawczym obraz sporządzony był na płycie nieprzewodzącej prądu zapomocą czernidła, przewodzącego prąd. *Obraz* w aparacie *odbiorczym* powstawał przez działanie eletrotechniczne na papierze, skąpanym w rozczynie jodu. W aparacie *nadawczym* po obrazie przesuwała się igła, która dotykając w różnych miejscach płyty, wywoływała zmianę oporu w przewodzie, a temsamem w aparacie odbiorczym zmianę prądu elektrycznego.

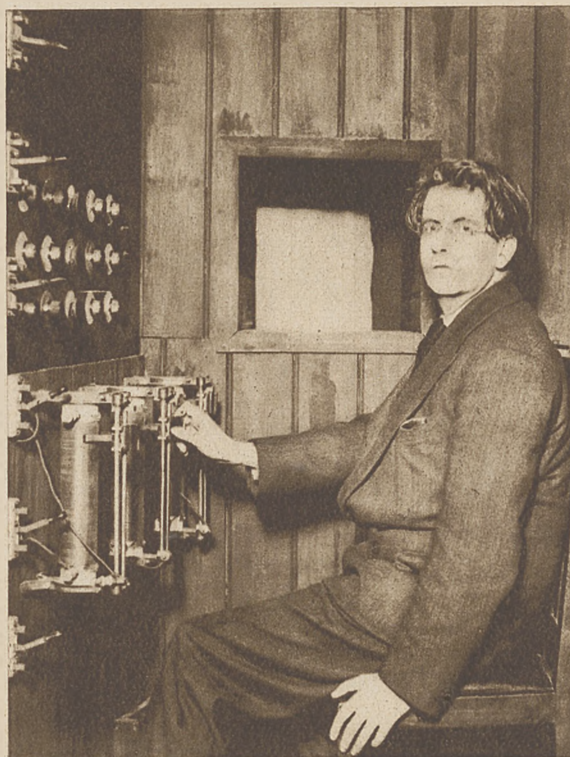
Iżby elementy obrazu uwidoczniały się na właściwych miejscach na papierze w aparacie odbiorczym, płyta *z obrazem* i płyta *z papierem odbiorczym* utrzymywane były w synchronicznym ruchu zapomocą wahadła.

W ciągu blisko 100 lat różni wynalazcy pracowali nad elektrycznem przenoszeniem obrazów, ale rezultaty osiągnięte przedstawiały się jeszcze prymitywnie, dopiero *z rozwojem radja i lampy katodowej* telektrografja uzyskała praktyczne znaczenie.

Od blisko 18 lat angielski konstruktor Thorne Backer pracował nad udoskonaleniem systemu przenoszenia obrazów drogą elektryczną i drogą radjową. Współpracownikiem jego jest kapitan *Fulton;* od niego nowy system nosi także nazwę fultografji.

W „fultografji" mamy zasadniczo do czynienia z układem podobnym do układu Caselli'ego, z tą różnicą, że zamiast płytek użyto *walców.*

Aparat nadawczy składa się z małego walca, który obraca się powoli, popędzany przyrządem zegarowym. Po walcu przesuwa się igła stalowa. Obraz, który ma być nadany, zostaje *sfotografowany przez raster* (siatkę), otrzymuje się zatem obraz (negatyw), w którym półtony oddane są przez system białoczarnych punktów. Ten negatyw kopjuje się na cieniutką blaszkę miedzianą, pokrytą warstwą dwuchromianu potasu (proceder ten znany jest fotografji, jako druk gumowy). Jak wiadomo, dwuchromian potasu rozpuszcza się w wodzie w tych miejscach, które zostały naświetlone, nie rozpuszcza się zaś w miejscach nienaświetlonych. Gdy wykąpiemy obraz w wodzie, na miejscach naświetlonych występuje blacha miedziana, natomiast nienaświetlone części obrazu pokryte są warstwą chromową izolującą. Po kąpieli blaszkę nakłada się na walec, i skoro ten walec pocznie się obracać, a igła po blasze przesuwać, przepływa prąd, ilekroć igła łotknie miedzi. Każda zaś przez warstwę izolacyjną ochroniona partja obrazu przerywa prąd. Te prądy po odpowiedniem wzmocnieniu służą do kierowania aparatu radjonadawczego.

Telewizja.
Angielski wynalazca Baird w swej pracowni w Londynie.

Aparat *odbiorczy* podobny jest do nadawczego, tylko zamiast igły stalowej, posiada drucik platynowy. Fultograf może być dołączony do każdego radjoodbiornika, nawet do detektora z odpowiedniem wzmocnieniem niskiej częstości. Na walcu odbiorczym umieszcza się kawałek papieru, wykąpanego w rozczynie jodu. Rozczyn ten może być nabyty w handlu, w formie gotowej do użytku.

Do zabarwienia papieru wystarcza już prąd od 3 do 10 millamperów, a więc tasama energja, jakiej wymaga zwyczajny głośnik. Dopóki obrazy są mokre, mają ton fioletowy, który po wysuszeniu przechodzi w kolor ciemnej sepji.

Telewizja.

Słowo „telewizja" oznacza: *widzenie na odległość.* Telewizja umożliwić ma nam widzenie obrazów ruchomych, które — tak jak obrazy kinematograficzne — rzucane są na ekran lub szybę matową. Nad telewizją pracuje w Anglji z powodzeniem wynalazca *Baird*, w Niemczech Węgier, osiadły w Berlinie *Denes Mihaly,* a przedewszystkiem *dr. Karolus.*

Ale dotychchczasowe wyniki nie wyszły po za sferę pokazów naukowej wartości i — jak wspomnieliśmy — na praktyczne zastosowanie wynalazku telewizji trzeba będzie jeszcze poczekać.

Elektryczne sterowanie na odległość.

W ubiegłym roku sensację wywołały niemieckie doświadczenia w zakresie sterowania okrętu i kierowania samochodem falami elektrycznemi z odległości. Niemcy zaopatrzyli stary okręt linjowy „Zähringen“ w odpowiednie aparaty — statek ten płynął bez załogi i wykonywał różne zwroty, posłuszny elektrycznym sygnałom, dawanym mu z płynącego opodal torpedowca.

Nie należy jednak sądzić, jakoby tylko Niemcy, lubiący się reklamować, sami jedni pracowali z powodzeniem w zakresie sterowania na odległość. Szereg *innych państw* przeprowadził w ostatnich latach niemniej pomyślne próby. Pomijając próby przedwojenne, czynione w Anglji i w Niemczech, wspomnieć należy, że po wojnie we Francji dokonano udanych doświadczeń z aeroplanem bez pilota, który to samolot, sterowany z ziemi, wyrzucał w oznaczonych miejscowościach worki z pocztą; puszczono także w ruch łódź podwodną bez załogi. We Włoszech w roku 1924 przeprowadzono na morzu podobne próby, jakie Niemcy w ubiegłym roku dokonali z okrętem „Zaehringen“. Szczególniej zaś w *Ameryce* pracują technicy od szeregu lat nad sterowaniem samolotów i balonów z odległości. W roku 1927 przeprowadzono z powodzeniem eksperyment bmbardowania statku wojennego z balonu bez załogi.

Jest rzeczą jasną, że wszystkie państwa, które — oczywiście w celach *wojennych!* — przeprowadzają próby sterowania elektrycznego na odległość, starają się odnośne aparaty osłaniać największą tajemnicą. Konstrukcja aparatów do sterowania z odległości, pozostaje więc nieznaną *w szczegółach i wykonaniu technicznem*, ale wiadomą jest jej *zasada*.

Odnośny okręt, czy balon, samolot lub samochód zaopatrzony jest *w akumulatory*, które dostarczają prądu licznym silnikom elektrycznym, poruszającym ster i różne dźwignie. Wysyłane z odległości specjalne fale elektromagnetyczne, chwytane są przez antenę łodzi lub balonu — i otwierają lub zamykają prąd akumulatora. Prąd z akumulatorów płynie do odnośnego silnika, który wtedy poczyna pracować i wprowadza w ruch ster, śrubę czy dźwignię. Okręt, samolot, balon płyną tedy i wykonywają zwroty, bez załogi, posłuszne wysyłanym zdala falom elektromagnetycznym.

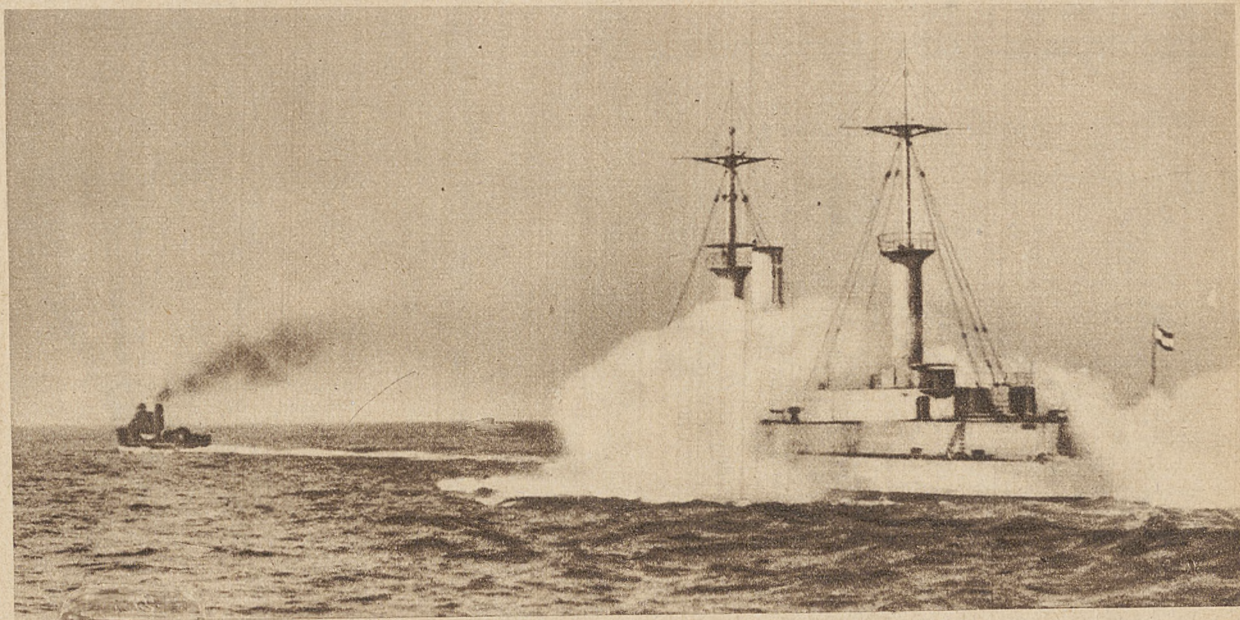
Dotychczasowe sensacyjne próby są dopiero pierwszemi krokami techniki. Genjusz wynalazczy z pewnością wykorzysta fale radjowe w sposób, który przewyższy jeszcze nasze marzenia.

Film mówiący.

Równocześnie w *Niemczech* i w *Ameryce* technicy i wynalazcy własną drogą samoistnie rozwiązali problem *filmu akustycznego*. W Ameryce nazywają go popularnie „movieton“, w Niemczech wynalazek ten nosi nazwę „triergonu“ (słowo to, z greckiego, oznacza „trójdzieło“, bo trzech wynalazców: Masolle, Vogt i Engl, złożyło się na nie).

Film akustyczny daje możność nietylko zaopatrzenia niemego dotychczas filmu w żywe, naturalnie brzmiące *słowo*, towarzyszące akcji, ale odtwarza także *akompanjament muzyczny* i wszystki dźwięki jak n. p. szum morza, turkot pociągu, huk wystrzałów, ryki zwierząt etc.

Triergon czy movieton ma *z radjem* ten związek, że posługuje się *falami elektrycznemi* (zmienia fale akustyczne w świetlne i elektryczne) i zawdzięcza swe istnienie postępowi radjotechniki, wynalazkowi głośników radjowych. Bez radja nie byłoby filmu akustycznego.

Okręt widmo.

Statek bez załogi „Zaehringen“ sterowany z odległości falami elektrycznemi.

Jak pracuje film akustyczny?

Aparat *odbiorczy* filmu akustycznego, to *kamera fotograficzna i mikrofon*. Odnośny *obraz* (przypuśćmy: mowca na estradzie) zdjęty zostaje *kinematograficznie*, głos zaś uchwycony zostaje przez *mikrofon*, wzmocniony w amplifikatorze i zamieniony *w prąd elektryczny*. Prąd ten działa na specjalną *lampę elektryczną*, której światło, zależnie od zmian prądu, drga *z różną intensywnością*. Te zmiany natężenia światła fotografuje się na tej samej *taśmie filmowej*, która służy do sfotografowania obrazu (w danym wypadku: mowcy na estradzie).

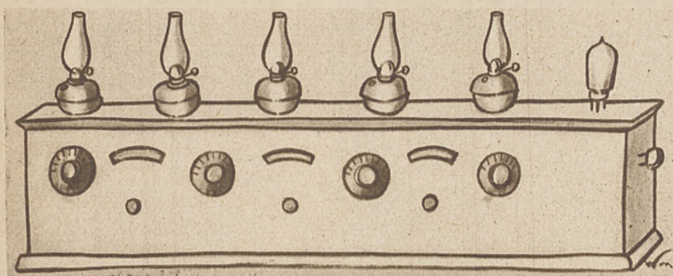
Ilustracja, zamieszczona obok, przedstawia nam *taśmę filmową* z wizerunkiem mowcy, a po lewej stronie taśmy widzimy pasek z czarnymi i jasnymi kreskami: to *fotografja głosu*.

Reprodukcja takiego filmu akustycznego odbywa się zapomocą *kinematograficznego aparatu projekcyjnego*, oraz *aparatu fotoelektrycznego*, który szybkozmienne światło (pasek z kreskami biało czarnemi) przemienia w *prądy elektryczne*. Te prądy zaś idą do specjalnych głośników „statofonów“, które przetwarzają je na *głos*. Statofony — to głośniki triergonu, które mają specjalną budowę i różne typy, przystosowane każdy z osobna, do dobrego reprodukowania tylko wąskiego zakresu częstości, ale za to już dokładnie i równomiernie. Głośniki te, połączone w baterje (do dwudziestu sztuk razem) składają się na całość, oddającą do złudzenia rzeczywistość naturalnej audycji.

„Film mówiący“ to wynalazek, który otwiera *nowe drogi filmowi* i zapowiada *przewrót w sztuce ekranowej*. Szybkiemu jego rozpowszechnieniu stoją na razie w drodze zarówno *koszta produkcji* (aparaty odbiorcze są bardzo kosztowne) jak i *koszta reprodukcji* (bo odnośny aparat filmowy projekcyjny wraz z głośnikami kosztuje dziś podobno 20 tys. dolarów). Niemniej zwycięski pochód filmu akustycznego nastąpi mimo oporu obecnych właścicieli kinoteatrów — a na giełdzie filmowej akcje artystów, umiejących mówić i śpiewać, przewyższą niebawem znacznie w kursie walory akcyj obecnych gwiazd filmowych, których sztuka jest niemą.

Wspomnieć tu jeszcze należy o t. zw. kinie synchronicznem (Gleichlauf-Kino). Jest to przez firmę Telefunken opracowany sposób, umożliwiający równoczesne puszczanie w różnych miejscach taśm filmowych, będących kopjami jednego i tego samego filmu. Ta sprawa z drogą radjową nie ma nic wspólnego, natomiast *objaśnienia* lub *ilustracja muzyczna*, nadawane przy tej sposobności w centrali, są przekazywane drogą radjową stacjom przekaźnikowym.

Humor i satyra.

Aparat „sześcio-lampowy“.

„Ten pan łapie fale“
Tak sobie to mały Jaś wyobraża.

Dyr. Bolesław Wallek-Walewski
dyrygujący do radja.

Ilustrował A. Żmuda.

Słońce stało wysoko ponad Sloperton-Hall i czerwieniło okna samotnej komnaty w wieży zachodniej, o której szły słychy, że duch sir Edwarda Sedilia, założyciela rodu, w niej pokutuje. W oddali wznosiło się mauzoleum lady Felicji Sedilia, która miała zwyczaj wychodzić w nocy na spacer. Nieco na lewo od zamku widać było stare ruiny, zwane „basztą Gwidona", zamieszkane przez ducha sir Gwidona Sedilia, którego znaleziono nieżywego wśród gruzów i kamieni. Ale o tej porze gdy słońce wyzłaca jeszcze wszystko, zdawałoby się, że zupełny pokój panuje na starem zamczysku.

Lady Selina siedzi w łukowem oknie, z którego rozciąga się piękny widok na park.

Słońce już zasnęło na piersiach Oceanu, a lady Selina wciąż jeszcze nie podnosiła zamyślonej główki, opartej na malutkiej rączce. Wreszcie, kiedy zupełne ciemności zaległy już komnatę, Selina podskoczyła na krześle, gdyż usłyszała tętent kopyt końskich w podworcu.

Zaledwo powstała z miejsca, gdy już młody człowiek o arystokratycznym wyglądzie leżał u jej stóp.

— Moja Selino!

— Edgarze, ty tutaj!

— Tak jest, najdroższa.

— A czy — nic — nie widziałeś? — zapytała młoda kobieta drżącym głosem i odwróciła twarz, ażeby ukryć wzruszenie.

— Ach, nic godnego uwagi. Przeszedłem w parku obok ducha twojej ciotki, ujrzałem zjawę twego wuja w jego baszcie i schorowane rysy twojej babki w jej ulubionym zakątku. Ale poza temi drobnostkami nie zauważyłem nic szczególnego. Przysięgam ci najdroższa Selino, że nic nie widziałem.

I młodzieniec wlepił spojrzenie pełne zawrotnej miłości w niewinnem obliczu swojej narzeczonej.

— Mój jedyny Edgarze, więc kochasz mnie zawsze jednako? Chcesz się ze mną ożenić pomimo fatalizmu, ciążącego nad moim rodem, pomimo strasznych przepowiedni mojej sędziwej piastunki?

— Chcę Selino.

Młodzieniec objął ramieniem jej uwodzicielsko piękną kibić i oboje zakochanych patrzyło sobie w oczy z niewypowiedzianym wyrazem.

Naraz Selina wzdrygnęła się.

— Opuść mnie Edgarze, opuść mnie natychmiast! Coś tajemniczego, jakieś podejrzenie, jakieś podświadome powątpiewanie i niedowierzanie wprawiają mnie w niepokój. Muszę być samą.

Młody człowiek podniósł się posłusznie.

— A więc 17-go odbędzie się nasz ślub, nieprawdaż?

— Siedmnastego — powtarza lady Selina z tajemnym dreszczem.

Uściskali się i Edgar wyszedł.

Gdy ścichł głos podków końskich, lady Selina opadła na fotel z ciężkiem westchnieniem.

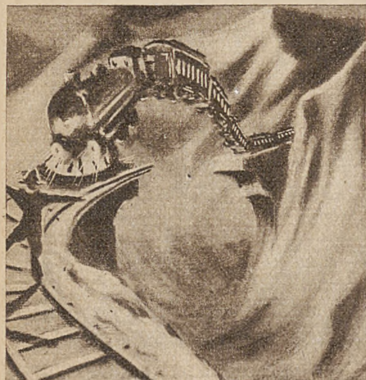
— Siedmnastego — powiedziała sama do siebie z ponownym dreszczem. — Ha! Cóżby on rzekł, gdyby się dowiedział, że posiadam jeszcze żyjącego męża! Czy może mam mu się przyznać, że posiadam dwoje lagalnych i troje naturalnych dzieci? Czyż ośmielę się wyznać mu historję mojej młodości? Wyspowiadać mu się, że mając siedm lat, otrułam moją siostrę, dosypując jej arszeniku do ciastek z kremem? Że mając lat 12 strąciłam moją kuzynkę z huśtawki

— Wstrzymaj się, Selino — rzekła zjawa niesamowitym głosem...

Bret Harte, popularny pisarz amerykański, jest znany z parodjowania sensacyjnych i niesamowitych powieści.

i że biedna pokojówka, która ściągnęła na siebie mój gniew, spoczywa na dnie parkowego stawu? Nie, nie i po trzykroć nie! On jest zbyt dobry, zbyt szlachetny, czysty i niewinny, ażeby usłyszeć tak potworne rzeczy.

...pociąg przeskakuje przez przepaść. .

Gdy to sobie powtarzała, ciało jej wiło się z bólu, jaki sprawiały jej te okropne wspomnienia.

Ale wkrótce wróciła do równowagi. Stąpając pewnym krokiem, otworzyła szafę, ukrytą w ścianie i wyjęła z niej lont, zupełnie gotowy do zapalenia.

— Ten lont — rzekła do siebie lady Selina — jest połączony z miną podłożoną pod wieżą zachodnią, w której się znajduje moich troje dzieci. Druga część tej miny jest umieszczona w zakrystji kościelnej, gdzie przechowują moją metrykę ślubną. Wystarczy mi tylko zapalić ten lont, a całe moje przeszłe życie zostanie wymazane!

Przybliżyła lont do płonącej świecy... ale w tejsamej chwili jakaś ręka spoczęła na jej ramieniu i z głośnym okrzykiem upadła lady Selina na kolana przed duchem sir Gwidona.

II.

— Wstrzymaj się Selino — rzekła zjawa niesamowitym głosem.

— Dlaczegóż to mam się wstrzymać — odparła Selina, odzyskując z powrotem swoją odwagę. — Wszak znaną ci jest tajemnica naszego rodu?

— Znam ją. Ale chciej zrozumieć Selino, że nic mnie nie obchodzą głupstwa, które popełniałaś w młodości. Znam straszny los, który cię zmusił otruć swoją siostrę i utopić swoją pokojówkę. Znam nieszczęsną fatalność, którą sam sprowadziłem na ten dom! Ale jeśli zgładzisz jeszcze swoje dzieci ze świata, wówczas...

— I cóż wówczas? — zapytała gwałtownie lady Selina.

— Będą cię prześladować.

— Ja się nie boję — odparła lady Selina i wyprostowała swoją dumną postać.

— No, dobrze, niech będzie i tak. Ale w którem miejscu będą one mogły straszyć? Ruiny są już zajęte przez ducha twego wuja, twoja ciotka zmonopolizowała cały park i muszę zauważyć, że przekracza nawet zakreślone jej granice. Nad stawem parkowym straszy często twoja pokojówka, a twoja otruta siostra wymówiła sobie wyłączny użytek korytarzy zamkowych. Jak więc widzisz, to prawdę mówiąc niema już więcej miejsca dla duchów w całym Sloperton-Hall.

— Nie mogę ich przecież trzymać w moich pokojach, bo wiesz dobrze, że nie znoszę dzieci.

— Więc zastanów się dobrze, co zamierzasz uczynić! Czy też może chciałabyś zmusić ducha twego pradziadka, ażeby szukał innego pomieszkania?

Świeca wypadła z drżących rąk lady Seliny.

— Nie, nie! — zawołała gwałtownie i upadła zemdlona na ziemię.

III.

Edgar jechał pełnym galopem w stronę wsi Sloperton.

Przejeżdżając obok baszty Gwidona zatrzymał konia i rzekł do siebie:

— Jeszcze tylko kilka minut do umówionej godziny. On się nie odważy złamać danego mi słowa. Przyjdzie z pewnością.

Rozglądnął się niespokojnie w ciemnościach.

— Ach, jakie to szczęście, że ona nie wie o niczem! Gdybyż wiedziała, że jestem człowiekiem zrujnowanym! Że jestem zbrodniarzem! Gdybyż wiedziała, że mając 14 lat zamordowałem mego profesora łaciny i sfałszowałem testament mego wuja! Gdybyż wiedziała, że miałem już trzy żony i że czwarta moja żona ma nadjechać dziś nocnym pociągiem, razem z mojem dzieckiem! Ale nie, ona się o tem nie dowie, a Konstancja nie może przybyć do Sloperton. Burke Slogger już się o to postara! A, otóż i on.

Niska, krępa postać wyszła właśnie z baszty Gwidona, z kapeluszem, naciśniętym na czoło.

— Posłuchaj mnie Burke! Jestem w posiadaniu dowodów, któreby cię wysłały na galery. Wiem o zamordowaniu Billa Smithersa, o rabunku w urzędzie celnym i o zgładzeniu córki sir Reginalda. Jedno słowo z moich ust, a żandarmerja będzie na twoim tropie!

Burke Slogger zadrżał.

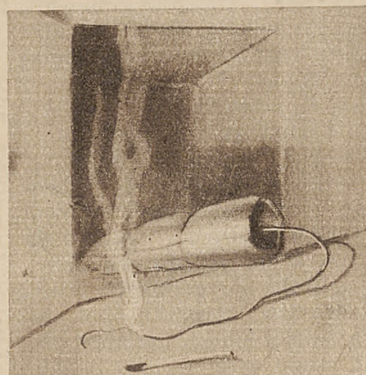
— Służ mi dobrze, a będę cię oszczędzał. Pociąg wychodzący o piątej z Clapham, ma przyjechać o 9.25 do Sloperton. Ten pociąg nie może przybyć. Zrozumiałeś?

Oczy złoczyńcy zabłysły złowrogo w ciemnościach, skinął potakująco głową.

IV.

O milę przed stacją Sloperton pociąg z Clapham przejeżdża przez most.

Gdy cienie nocy spuściły się na ziemię, można było zauważyć człowieka z kapeluszem naciśnietym na czoło, zbliżającego się do mostu, z siekierą i piłą.

...zapaliła lont.

Za chwilę człowiek skrył się między filarami mostu i dało się słyszeć szybkie piłowanie. O godz. 9-tej człowiek ów opuścił swoje miejsce, oparł się całą siłą o most i w ten sposób wstrząsnął głównym filarem. Most zachwiał się i runął w wodę tak, iż po-

między dwoma brzegami powstała szeroka przepaść. Gdy to nastąpiło, Burke Slogger zaśmiał się szatańsko i odszedł w bok, ażeby czekać na pociąg. Za chwilę słychać już było gwizd lokomotywy. Burke Slogger ujrzał dwa czerwone ślepia, błyszczące w ciemnościach.

Ale w następnej chwili pociąg przeskakuje przez przepaść, wpada na złoczyńcę i bez zatrzymania się pędzi dalej do Sloperton.

Pierwszą rzeczą, którą ujrzał Edgar, stojący na stacji, był trup Burke Sloggera, wiszący przy buforach, a pierwszą twarzą, która się do niego wychyliła z przedziału II-giej klasy, było uśmiechnięte oblicze jego opuszczonej małżonki.

V.

Drżąc z przestrachu, wpadła Klaryssa, pokojówka lady Seliny, do komnaty swojej pani.

— O pani, co za wiadomość!

— Cóż się stało — zawołała lady Selina.

— Nieszczęście na kolei, pociąg przejechał człowieka.

— Na Boga, chyba nie Edgar — krzyknęła lady.

— Nie, to Burke Slogger, wasza wielmożność.

— Mój pierwszy mąż — zawołała lady Selina, padając na kolana. — Niebu niech będą dzięki.

W tej chwili odezwał się ponury dźwięk dzwonu z baszty sir Gwidona...

VI.

Poranek siedmnastego dnia wstał jasny i piękny nad Sloperton-Hall.

— Jakiż piękny dzień na uroczystość weselną — powiedział zakrystjan do piwnicznego zamku Sloperton. Ale stary sługa potrząsnął ze smutkiem głową.

— Niestety, nie można wierzyć podobnym przepowiedniom. Przed laty już, w takisam dzień jak dzisiaj, moja młoda pani....

Dalszą mowę przerwało mu zjawienie się jakiegoś obcego.

— Chciałbym mówić z panem Edgarem — rzekł z niecierpliwością przybysz.

Narzeczony, który miał już właśnie jechać do kościoła, wyszedł do przybyłego.

— Wszystko zrobione — rzekł obcy zachrypłym głosem.

— A gdzie ją pochowaliście?

— Obok trzech pierwszych — odparł obcy.

— Dość, nie mówmy więcej o tem. Zapłatę otrzymacie po spełnionej ceremonji ślubnej.

Obcy odszedł, a Edgar powrócił do narzeczonej.

— To nic, moja droga, załatwiłem tylko małą formalność. Jedźmy już do kościoła, ukochana.

I młody człowiek uścisnął dłoń zarumienionej oblubienicy.

Sznur pojazdów opuścił zamek. W tejsamej chwili ozwał się ponury jęk dzwonu z baszty sir Gwidona, który to dźwięk zawsze zapowiadał nieszczęście.

VII.

Skoro tylko orszak weselny opuścił zamek, Alicja Sedilia, najmłodsza córka lady Seliny, korzystając z nieuwagi pokojówki Klaryssy, opuściła wieżę zachodnią. Ciesząc się ze swobody, dziewczę przebiegło kilka korytarzy i znalazło się w buduarze swojej matki. Jakiś czas zabawiała się Alicja flakonami i puzderkmi, stojącemi na tualecie lady Seliny. Podczas tej zabawy nacisnęła tajemną sprężynę i szafa ukryta w ścianie otwarła się naoścież. Alicja ujrzała z zachwytem coś, co wyglądało zupełnie jak rakieta do ogni sztucznych. Prędko zaświeciła zapałkę i zbliżyła ją do lontu.

Chwilkę jeszcze wahała się, bojąc się co matka na to powie. Ale w tejsamej chwili usłyszała dźwięk dzwonów, zwiastujący, że orszak ślubny wkroczył do kościoła. Pewna, iż nikt jej nie przeszkodzi, Alicja z uśmiechem zapaliła lont.

VIII.

Siedmnastego o godzinie 2-giej popołudniu Rupert Sedilia, który właśnie powrócił z Indyj, zbliżał się do zamku w Sloperton-Hall.

— Jeśli potrafię udowodnić, że moja ciotka lady Selina była zamężna jeszcze przed śmiercią mego ojca, wówczas miałbym widoki odziedziczenia Sloperton — mówił półgłosem.

Nagle zatrzymał się przerażony, gdyż ziemia zadrżała pod jego stopami i okropna eksplozja, głośna jak ogień całego pułku artylerji, rozległa się w powietrzu. W tejżesamej chwili podniósł się słup dymu nad kościołem w Sloperton. Równocześnie wieża zachodnia zachwiała się w posadach i runęła w gruzy.

Tuż pod nogi przerażonego Ruperta Sedilia upadły dwa przedmioty. Podniósł je czemprędzej i krzyknął z podziwu: miał w ręku księgę kościelną, zawierającą akt ślubny lady Seliny i Burke Sloggera. Drugim przedmiotem był zaginiony testament jego ojca, sir Jamesa Sedilia!!!

IX

Gdy w jakiś czas później dzwony znowu zabrzmiały w nowo odbudowanym kościele w Sloperton, obwieszczały one ślub sir Ruperta Sedilia z jego kuzynką Alicją, jedyną pozostałą przy życiu z całej rodziny.

Pięć nowych duchów przyłączyło się do poprzednich, nadprzyrodzonych mieszkańców Sloperton-Hall... Może to było powodem, że sir Rupert sprzedał wkrótce tę posiadłość, w której teraz 10 upiorów zaczęło spory o obszary, na których miałyby bezkonkurencyjne prawo do straszenia.

Tłum. z ang. *Jola Fuchsówna.*

Przegląd statystyczny Polski.

Obszar i granice.

Rzeczpospolita Polska leży w północno-wschodniej części Europy środkowej, między 55 st. 55 m. a 47 st. 44 m. szerokości północnej i między 28 st. 30 m. a 15 st. 45 m. wschodniej długości (od Greenwich). Ku północy najdalej wysunięty punkt kraju znajduje się w załomie Dźwiny poniżej Dryssy, ku południowi — u źródeł Czeremoszu, ku wschodowi — przy ujściu Dzisny do Dźwiny, ku zachodowi — w miejscowości Pszczewo, woj. poznańskiego.

Ogólny **obszar Polski wynosi 388.390 km. kwadr.**, t. j. pod względem obszaru Polska wśród państw europejskich zajmuje **6-te miejsce.**

Granice kraju są prawie wyłącznie lądowe i przeważnie otwarte. Tylko południową granicę stanowi pasmo górskie, Karpat, granica zaś morska przy Bałtyku wynosi 73 klm., nie licząc brzegów bardzo wąskiego półwyspu Helu.

Długość granic Polski określają na **5.397 klm.** (Definitywna długość nie jest jeszcze ustalona, wobec nieukończenia pomiarów granic).

Pod tym względem Polska zajmuje **w Europie 7-e miejsce.**

Zaludnienie.

Ogólna liczba ludności według spisu na całym obszarze Rzeczypospolitej w roku 1921 wynosiła 27.176.713, t. j., uwzględniając naturalny przyrost, w roku 1928, ogólna liczba mieszkańców dochodzi **do 30 miljonów.**

Gęstość zaludnienia według stanu z r. 1921 wynosi **70 mieszkańców na 1 km. kwadr.** Na Śląsku Górnym i w Cieszyńskiem gęstość zaludnienia wynosi 306 na 1 km. kwadr., w b. Królestwie Kongresowem i w Małopolsce 100, w Wielkopolsce 72, w województwach wschodnich 40.

Przyrost naturalny ludności wynosi w Polsce, według dat z roku 1910, **na 100 osób 1.5.** (W Holandji przyrost naturalny wynosi 1.6, w Danji, Niemczech i Włoszech 1.3, w Belgji 0.8, we Francji 0.6).

Wzrost ludności
(szacunkowo w tysiącach).

Styczeń	1922	27·177
"	1923	28·144
"	1924	28·470
"	1925	28·873
"	1926	29·249
"	1927	29·628
"	1928	30·002

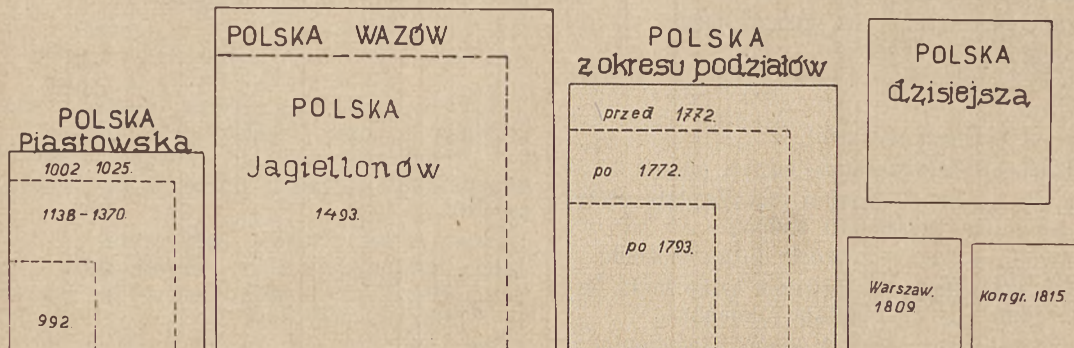
Emigracja, reemigracja, repatrjacja.

Lata	Emigracja		Reemigracja		Repatrjacja
	zamorska	kontynentalna	zamorska	kontynentalna	
1918	4.629	—	6.261	—	82,952
1919	5.901	804	26.328	—	286.350
1920	74.121	14.183	50.205	—	86.037
1921	107.449	8.851	11.116	—	482.320
1922	38.716	31.373	5.925	—	278.750
1923	55.401	72.020	52.082	—	34.574
1924	22.511	52.082	16.629	8.231	13.748
1925	38.449	42.769	4.101	17.131	—
1926	49.457	117.136	—	—	—

Antropologiczny skład rasowy ludności polskiej.

Cechy	Typ				
	północny	presłowiański	sarmacki	dynarski	alpejski
Barwa włosów	jasno-blond	ciemno-blond	blond	ciemne	ciemne
" oczu	niebieskie	jasno-piwne	niebiesko-zielone	piwne	szare
Wzrost w cm.	168 – 170	161 – 163	170—172	170	średni

Obszar Polski w różnych okresach dziejów.

Kwadraty obrazują obszar Polski w epokach i latach, uwidocznionych na nich.

Przekrój terenu Polski od Tatr do Bałtyku.

Zaludnienie i obszar miast.

(Stan rejestracji określają daty w nawiasie).

Warszawa (1 stycznia 1928) 1,050.187
W tem mężczyzn 480.628, kobiet 569.559. Według wyznań było 731.062 chrześcijan, żydów 319.125.
Obszar 12.100 ha. (W tem śródmieście 3.273 ha, przedmieścia 8,210 ha, Wisła 617 ha).

Łódź (początek 1918) 580.000
W tem mężczyzn 270.000, kobiet 310.000. Według wyznań 313.000 rz.-kat., 197.000 żydów, 63.000 ewang., 7.000 inne. Z mniejszości narodowych jest około 40.000 Niemców, 2.000 innych.
Obszar 5.875 ha.

Lwów (1 lipca 1928) 300.000
W tem rzym.-kat. 185.000, gr. kat. 26.000, żyd. 70.000, inne 19.000.
Obszar 31.9 km².

Poznań (1 sierpnia 1928) 236.265
W tem mężczyzn około 108.000, kobiet około 128.000. — Rzym.-kat. 225.835, ewang. 7.635, żydów 2.182, innych 612. — Obszar 6.738 ha.

Kraków (połowa r. 1928) 204.962
W tem 91.358 mężczyzn., 113.604 kobiet. Chrześcijan 153.142, żydów 51.820.
Obszar 48.5 km.² (W tem grunty uprawne 40 km., domy z podwórzami 4 km., drogi i woda 4 km., nieużytki 0.5 km.).

Wilno (październik 1926) ok. 198.000
Obszar 10.400 ha.

Katowice (koniec lipca 1928) 121.500
W tem katolików 110.694, ewangelików 6.371 żydów 4.083, innych wyznań 400. — Obywatelstwo polskie posiadało 117.783 osób, niemieckie 2.797, inne 904. — Obszar 4.023 ha, 38 ar. 22 m².

Bydgoszcz (1 sierpnia 1928) 113.197
W tem mężczyzn 55.463, kobiet 57.734. Rzymsko-kat. 99.985, ewang. 11.387, żydów 1.421, innych 404. Polaków 103.831, Niemców 8.737, innych 629. — Obszar 65 km².

Lublin (1 lipca 1917) 112.222
W tem 68.922 chrześcijan, 43.300 żydów.

Sosnowiec (koniec października 1927) 106.000

Częstochowa (1 sierpnia 1928) 96.659
W tem mężczyzn 43.241, kobiet 53.418. Rzymsko-kat. 72.196, ewang. 572, prawosł. 338, żydów 23.553.
Obszar 31.5 km². (Po zamknięciu zestawienia przyłączono do miasta obszar 8.5 km²., przez co ludność miasta wzrosła do ok. 120.000).

Białystok (1 stycznia 1928) 90.224
Obszar 4,5 km².

Królewska Huta (1 sierpnia 1928) 87.885
W tem rzymsk.-kat. 80.000, ewang. 5.000, żydów 3.000. Reszta na inne wyznania — Obszar 6.242.000 m².

Stanisławów (październik 1927) 67.000

Równe (1 sierpnia 1928) 66.000
W tem mężczyzn 26.400, kobiet 39.600. Z mniejszości narodowych jest Rosjan 2.032, Ukraińców 2.778, Czechów 638, innych 102. — Obszar 5.9 km².

Grodno (początek r. 1928) ok. 64.000

Przemyśl (połowa r. 1928) ok. 62.000
W tem mężczyzn 27.000, kobiet 35.000. Według wyznań: rz.-kat. 27.700, żydów 23.600, gr.-kat. 9.300, inne 300.
Obszar 1.651.94 ha., z tego 480 ha. zabudowanych.

Grudziądz (30 czerwca 1928) 58.647
W tem mężczyzn 28.582, kobiet 30.065. Rzymsko-kat. 47.856, ewang. 9.442, żydów 822, innych wyznań 527. Polaków 48.500, Niemców 8.700, innych 1.447. — Obszar 21 km².

Toruń (1 sierpnia 1928) 51.310
W tem Niemców 2.612, żydów 506. — Obszar 36 km².

Tarnów (połowa r. 1928) ok. 48.000
W tem 23.000 mężczyzn, 25.000 kobiet. Według wyznań: ok. 28.000 rz.-kat., ok. 20.000 żydów.
Obszar 17.5 km.²

Kołomyja (koniec października 1927) . . . 46.000

Piotrków (1 stycznia 1928) 45.892
W tem rzymsko-kat. 31.517 (68.68%), ewang. 973 (2,12%), prawosł. 243 (0,53%), żydów 12.942 (28,20%), bezwyzn. 206 (0,45%), innych 14 (0.2%).
Obszar 3.869 ha.

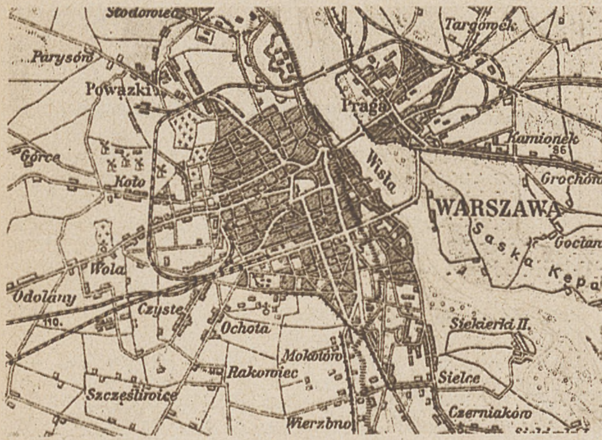
Kalisz (spis z r. 1921) 44.613

Będzin (sierpień 1928) 43.806
Obszar 16 km².

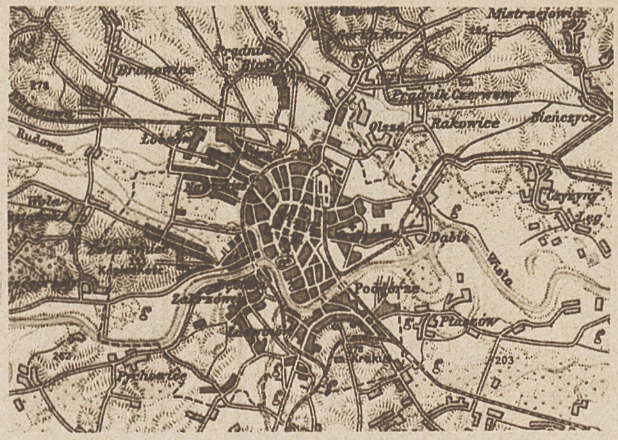
Pabjanice (początek 1928) 43.000
W tem ok. 20.000 mężczyzn, 23.000 kobiet. Według wyznań ok. 29.300 rz.-kat., ok. 10.100 żydów, 3.300 ewang., 300 inne. Z mniejszości nar. ok. 2.100 Niemców.

Zawiercie (październik 1927) 42.000

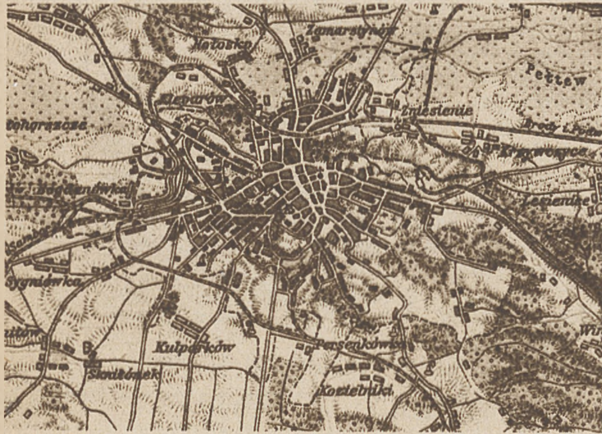
Mapki głównych miast.

Warszawa.

Kraków.

Lwów.

Poznań.

Wilno.

Gdańsk.

Stryj (początek r. 1928) ok. 35.000
W tem mężczyzn ok. 15.400, kobiet ok. 19.600. Według narodowości: Rusinów ok. 10.000. Niemców ok. 1.270.
Obszar 3.500 ha.

Dąbrowa (sierpień 1928) 34.439
Obszar przeszło 12 km².

Nowy Sącz (1 sierpnia 1928) 32.000
W tem mężczyzn około 40%. kobiet około 60%. Według wyznań przypada 32% na żydów, 0.7% na protestantów, reszta rzym.-kat. Z mniejszości narod. jest 0.6% Rusinów.

Łuck (1 stycznia 1928) 29.508
W tem mężczyzn 16.200, kobiet 13.308. Według wyznań rz.-kat. 7.026, prawosl. 4.531, luteran. 402, żyd. 17.269, karaimów 49, ewang. chrz. 230. Z mniejszości nar. jest 4.578 Rosjan i Ukraińców, 358 Niemców, 261 Czechów. 16 innych.
Obszar 618 ha. 1.782 m.²

Inowrocław (1 sierpnia 1928) 28.303
W tem mężczyzn 13.213 kobiet 15.090, rz.-kat. 27,317, ewang. 795, prawosl. 64, żydów 127. Polaków 27,306, Niemców 809, Rosjan 61. — Obszar 10 km².

Gniezno (1 sierpnia 1928) 28.163
W tem mężczyzn 13.116, kobiet 15.047. Według wyznań 27.281 rz.-kat., 692 ewang., 163 żydów; 27 prawosl.
Obszar 1.363.58 ha.

Łomża (wrzesień 1928) ok. 28.000
W tem 55% mężczyzn, 45% kobiet. Według wyznań 36% żydów, ½% prawosławnych.
Obszar 750 ha.

Drohobycz (spis z r. 1921) 26.747
W tem mężczyzn 12.736. kobiet 14.011. Rusinów 6.354, Niemców 134. Rz.-kat. 8.173 gr.-kat. 6.688; żyd. 11.778, inne 108.
Obszar 2.665 ha, 25 ar. 15 m.²

Czeladź (koniec października 1927) 25.000

Rzeszów (spis z r. 1921) 24.942

Zgierz (początek 1928) 23.500
W tem ok. 11.000 mężczyzn, 12.500 kobiet. Według wyznań ok. 15.100 rz.-kat., ok. 4.000 żydów, 2.600 ewang., 1.700 inne. Z mniejszości narod. ok. 1.600 Niemców, 100 innych.

Pińsk (spis z r. 1921) 23.468

Chełm (spis z r. 1921) 23.221

Ostrowiec (spis z r. 1921) 22.215

Żyrardów (spis z r. 1921) 21.336

Kowel (spis z r. 1921) 20.118

Położenie geograficzne miast polskich.

	Szerokość geogr.	Długość geogr. od Greenwich	Wzniesienie n. p. m. wm.
Baranowicze	53° 4'	26° 0'	190
Będzin	50° 20'	19° 8'	290
Białystok	53° 7'	23° 14'	140
Bogucice	50° 16'	19° 3'	270
Brześć nad B.	52° 5'	23° 38'	133
Bydgoszcz	53° 7'	18° 0'	33
Chełm	51° 8'	23° 29'	200
Cieszyn	49° 45'	18° 38'	277
Częstochowa	50° 50'	19° 6'	286
Dąbrowa Górnicza	50° 20'	19° 11'	280
Drohobycz	49° 21'	23° 31'	309
Dukla	49° 33'	21° 41'	502
Gdynia	54° 34'	18° 33'	15
Gniezno	52° 32'	17° 34'	105
Grodno	53° 41'	23° 50'	115
Hajduki Wielkie	50° 17'	18° 57'	275
Inowrocław	52° 48'	18° 16'	90
Kalisz	51° 45'	18° 6'	105
Katowice	50° 16'	19° 2'	260
Kielce	50° 52'	20° 37'	270
Kołomyja	48° 32'	25° 3'	280
Kowel	51° 13'	24° 43'	173
Kraków	50° 3' 52"	19° 57' 34"	222
Królewska Huta	50° 18'	18° 57'	300
Krynica	49° 26'	20° 28'	585
Krzemieniec	50° 6'	25° 43'	290
Lublin	51° 14'	22° 35'	175
Lwów	49° 50' 11"	24° 1' 0"	338
Łódź	51° 47'	19° 30'	200
Łomża	53° 10'	22° 8'	130
Łuck	50° 45'	50° 20	180
Nowogródek	53° 35'	25° 50'	304
Nowy Sącz	49° 38'	20° 42'	290
Pabjanice	51° 40'	19° 22'	183
Pińsk	52° 7'	26° 7'	140
Piotrków	51° 24'	19° 42'	190
Płock	52° 32'	19° 46'	54
Poznań	52° 23' 49"	16° 52' 39"	85
Przemyśl	49° 47	22° 47'	241
Puck	54° 43'	18° 25'	15
Puławy	51° 27'	21° 57'	120
Radom	51° 24'	21° 9'	150
Radomsko	51° 5'	19° 27'	220
Równe	50° 37'	26° 12'	180
Ruda	50° 19'	18° 52'	265
Rzeszów	50° 3'	22° 0'	215
Sandomierz	50° 41'	21° 46'	168
Siedlce	52° 9'	22° 19'	149
Sosnowiec	50° 16'	19° 7'	250
Stanisławów	48° 56'	24° 43'	256
Stryj	49° 16'	23° 51	302
Świętochłowice	50° 17'	18° 56'	280
Tarnopol	49° 43'	25° 36'	319
Tarnów	50° 1'	21° 0'	225
Tomaszów	51° 32'	20° 0'	173
Toruń	53° 1'	18° 38'	36
Warszawa	52° 13° 5"	21° 1' 49"	121
Wilno	54° 41' 0"	25° 15' 15"	122
Włocławek	52° 39'	19° 8'	44
Zakopane	49° 18'	19° 57'	837
Zaleszczyki	48° 38'	25° 54'	301
Zawiercie	50° 30'	19° 26'	320
Zgierz	51° 51'	19° 25'	198
Żyrardów	52° 3'	20° 27'	115

Średnie wzniesienie Polski n. p. m. 223 m.

Rozwój ważniejszych miast w XIX w.

(W tysiącach mieszkańców).

Zaludnienie w latach:	1800	1850	1880	1900	1910	1920
Warszawa	100	160	252	638	856	931
Kraków	24	50	66	91	150	182
Poznań	—	—	66	117	157	170
Lwów	39	68	110	160	207	—
Łódź	—	—	34	315	396	452

Elementy magnetyzmu ziemskiego w ważniejszych miastach Polski.

Kula ziemska jest, jak wiadomo, magnesem, skutkiem tego mieszkamy wszyscy w pewnem polu magnetycznem, stworzonem przez samą przyrodę.

Gdy igła magnesowa, mogąca się poruszać swobodnie tylko w płaszczyźnie poziomej, dokoła nieruchomej osi, t. zw. igła deklinacyjna, jest w równowadze, to ustawia

się ona w płaszczyźnie tworzącej kąt z płaszczyzną geograficznego południka. Kąt ostry, zawarty między płaszczyznami geograficznego i magnetycznego południka, nazywa się **deklinacją lub zboczeniem magnetycznem.**

Gdy natomiast umieścimy igłę magnesową swobodnie na osi nieruchomej poziomej, przechodzącej przez środek ciężkości igły, a zarazem prostopadłej do płaszczyzny magnetycznego południka, to igła może poruszać się tylko w płaszczyźnie tego południka. Igła taka, zwana **igłą inklinacyjną,** jest u nas, w Polsce, w równowadze, gdy biegun północny igły jest nachylony pod poziom. Ostry kąt, zawarty między kierunkiem igły, a najbliższym kierunkiem poziomu, zwie się **inklinacją,** lub **magnetycznem nachyleniem.**

Pole magnetyczne na ziemi nie jest jednostajne, a południki magnetyczne wiją się nieregularnie po powierzchni ziemi.

Elementy magnetyczne nie zachowują w danem miejscu na powierzchni ziemi stałych wartości, zmieniają się one ciągle wraz z polem magnetycznem. Jedne zmiany elementów, t. zw. wiekowe, odbywają się powoli, lecz trwale i po dłuższych okresach czasu dochodzą do znacznych wartości; inne zmiany dokonują się perjodycznie, powtarzają się zatem i znowu znikają w rozmaitych krótkich i długich okresach; niekiedy wydarzają się także skoki nagłe, niespodziewane, które nazywamy **magnetycznemi zaburzeniami.**

Magnetyzm zwany ziemskim, nie jest wyłącznie ziemskiem zjawiskiem, jest również objawem węzłów i związków, dziś jeszcze nie dość jasnych, które ziemię naszą łączą ze słońcem i innemi ciałami niebieskiemi (plamy słoneczne).

W tabelce poniżej umieszczonej, podane są w stopniach wartości deklinacji i inklinacji niektórych miast Polski, według ostatnio dokonanych pomiarów.

	deklinacja	inklinacja		deklinacja	inklinacja
Cieszyn	8° 5'	64° 17'	Przemyśl	5° 34'	63° 57'
Gdańsk	4° 22'	67° 58'	Tarnów	6° 50'	64° 18'
Kraków	7° 21'	64° 27'	Warszawa	3° 20'	66° 30'
Lwów	5° 10'	64° 0'	Zakopane	6° 37'	63° 45'
Poznań	5° 15'	66° 29'			

Góry w Polsce.

Tatry. (Widok z Gubałówki).

1) Hawrań, 2) Murań, 3) Jagnięcy. 4) Kołowy, 5) Łomnica, 6) Lodowy, 7) Kosista, 8) Żółta Turnia, 9) Granaty, 10) Kozi Wierch, 11) Kościelec. 12) Świnica, 13) Kasprowy Wierch, 14) Giewont, 15) Małołączniak, 16) Krzesanica, 17) Ciemniak, 18) Starorobociański Wierch, 19) Orawskie Tatry Zach.

Najważniejsze szczyty.

Szczyt:	Pasmo:	Wysokość:
Rysy	Tatry	2503 m.
Rysy Niższe	„	2438 „
Mięguszowiecki	„	2437 „
Hińczowska Turnia	„	2377 „
Świnica	„	2306 „
Żabi Koń	„	2300 „
Kozi Wierch	„	2295 „
Żabi szczyt Wyżni	„	2252 „
Miedziane	„	2239 „
Granaty	„	2232 „
Kosista	„	2193 „
Zamarła Turnia	„	2189 „
Błyszcz	„ Zach.	2163 „
Kościelec	„ Wysokie	2159 „
Zawrat	„ „	2158 „
Hawrań	„ „	2151 „
Pośrednia Turnia	„ „	2129 „
Krzesanica Czerw. Wierch.	„ Zach.	2123 „
Wołowiec	„ Wysokie	2065 „
Szalony Wierch	„ Bielskie	2062 „
Howerla	Czarnohora	2058 „
Pop Iwan	„	2026 „
Kasprowa Czuba	Tatry Wysokie	1989 „
Bujaczy Wierch	Tatry Bielskie	1950 „
Turkul	Beskid Wschod	1937 „
Murań	Tatry Bielskie	1827 m.
Sewula	Gorgany	1818 „
Ihrowyszcze	Beskid Wsch.	1815 „
Siwy Wierch	Or.-Lipt. Hale	1806 „
Doboszanka	Gorgany	1757 „
Babia Góra	Beskid zach.	1725 „
Kopa Magóra	„ „	1704 „
Stoh	„ Lesisty	1679 „
Pilsko	„ Zach.	1557 „
Pikuj	„ Lesisty	1405 „
Krokiew	Tatry Wysokie	1378 „
Police	Beskid Zach.	1367 „
Romanka	„ „	1366 „
Wielki Kopieniec	Tatry Wysokie	1334 „
Łysa Góra	Beskid zach.	1325 „
Niedźwiedź	„ „	1311 „
Radziejowa	„ „	1265 „
Kopiec nad Hutami, Gubałówka	Tatry Wysokie	1253 „
Nosal	„ „	1251 „
Racza Hala	Beskid Zach.	1236 „
Mały Kopieniec	Tatry Wysokie	1231 „
Barania Góra	Beskid Zach.	1214 „
Pantyr — Przełęcz Legj.	Gorgany	1200 „
Kopiec nad Zakopanem — Gubałówka	Tatry	1123 „
Luboń Wielki	Beskid Zach.	1023 „
Trzy Korony.	Pieniny	982 „

Z naszych zdrojowisk i uzdrowisk.

Zakłady zdrojowe w Krynicy.

Staw z łabędziami w Ciechocinku.

Krakowska Brama w Ojcowie.

Główne rzeki.

NAZWA	Długość rzeki	Długość w granicach Polski	Odpływ wód do zlewiska Bałtyku w km³			Wysokość odpływu w roku w mm.	Opad roczny w km³
			zimą	latem	przez rok		
Wisła	1 092 km.	1.027 km.	17·98	12·54	30·52	158·1	119·7
Warta	752 „	626 „					
Dniestr	1.305 „	495 „					
Niemen.	992 „	407 „	11·06	6·82	17·88	196·0	52·8
Prypeć	650 „	315 „					
Dźwina	830 „	90 „					

Jeziora.

NAZWA	Kraina geograficzna	Dorzecze	Wzniesienie n. p. m.	Powierzchnia w km²	Maksym. głębokość m.	Geneza
Narocz	Pojezierze Wileńskie	Wilja	166	80·5	18·5	polodowcowa
Snudy	„ „	Dźwina	131	63·5		
Dryświaty	„ „	„	140	44·7	23·4	polodowcowa
Drywiaty	„ „	„	130	37·8	18	
Switeź poleska	Polesie	Bug	163	28·5	79	woda gruntowa
Wygonowskie	„	Niemen	153	26·6	6	„ „
Wigry	Pojezierze Suwalskie	„	132	21·3	58	polodowcowa
Wdzydze	Pomorze	Czarna Woda	133	14·2	55	
Popielewskie.	Wielkopolska	Noteć	96	3·1	50·5	
Wielki Staw.	Tatry	Białka	1 669	0·33	79	cyrkowa
Morskie Oko	„	„	1.393	0·30	53·5	„
Czarny Staw nad M. Okiem. .	„	„	1.584	0 18	84	„
Czarny Staw Gąsienicowy . .	„	Biały Dunajec	1.620	0·17	50·4	„

Podział administracyjny kraju.

(Według stanu z dnia 1. V. 1928 r.).

Województwa	Obszar w km²	Powiaty	Miasta wydzielone z pow.	Miasta niewydzielone	Gminy wiejskie	Obszary dworskie
M. stoł. Warszawa	121	3	—	—	—	—
Warszawskie	29.310	23	3	56	295	—
Łódzkie	19.034	14	4	39	234	—
Kieleckie	25.736	17	8	30	310	—
Lubelskie	31.160	19	2	30	283	—
Białostockie	32.745	13	4	43	183	—
Wileńskie	28.008	9	—	13	107	—
Nowogrodzkie	23.478	7	—	8	91	—
Poleskie	42.286	10	2	16	113	—
Wołyńskie	30.288	10	3	16	95	—
Poznańskie	26.528	38	—	114	3.044	1.651
Pomorskie	16.386	19	—	31	1.354	711
Śląskie	4.230	11	—	15	414	—
Krakowskie	17.448	23	-	52	1.902	—
Lwowskie	27.024	28	—	60	2.200	—
Stanisławowskie	18.368	16	—	28	901	—
Tarnopolskie	16.240	17	—	35	1.084	—
Razem	**388.390**	**277**	**26**	**586**	**12.610**	**2 362**

Podział uprawy ziemi.

(Stan za rok 1928 — w tysiącach hektarów).

Województwa	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki
	tysiące hektarów				
Ogółem: Przeciętna 1909 – 13	1.352,7	5.087,2	1. 65,4	2.749,0	2.404,4
Ogółem: 1923 – 27	1.084,6	4.738,4	1.223,0	2.580,6	2,347.3
Ogółem: 1927	1.138,7	4.889,1	1.239,4	2.620,2	2.406 2
Ogółem: **1928**	**1.078.8**	**45.42,7**	**1.280,5**	**2.696,1**	**2.469,4**
Warszawa, . . .	109,0	508,7	109,1	270,8	283,3
Łódź	62 2	389.9	64,3	177,5	216,2
Kielce	85,7	345.8	139,6	225.3	232,1
Lublin	144,4	384.1	118,4	274,7	228,3
Białystok	24,6	359,4	55,0	179,3	155,0
Wilno	10,5	365,6	72,8	141,6	98.7
Nowogródek . . .	6,8	224.9	38.8	107,2	59,5
Polesie	7,2	195,8	24,5	78,3	65,1
Wołyń	97,7	343,2	75,0	183.4	79,0
Poznań. . . .	71,1	540,8	118,3	149,5	289,2
Pomorze	28,6	254,5	45,0	76,6	129,7
Śląsk	7,2	45,3	6,9	46,3	43,6
Kraków. . . .	88,1	160,0	92,8	228,7	162,6
Lwów	146,1	224,5	127,9	281,4	182,8
Stanisławów . . .	58,1	62,4	51,8	116,0	101,1
Tarnopol	131,5	136,8	140,3	158,6	143,2

Najmniejszym powiatem w Polsce pod względem terytorjalnym jest powiat **świętochłowicki** na G. Śląsku. Terytorjalnie obejmuje on zaledwie 83 km.², zaludnienie zaś jego jest bardzo gęste, bo wynosi 215.000 ludzi, t. j. na 1 km.² wypada 2.030 głów, podczas kiedy w całej Polsce na 1 km.² wypada 70 osób. Kobiet w powiecie świętochłowickim jest o 3000 mniej, niż mężczyzn.

Majątki państwowe.

Ogólna powierzchnia majątków państwowych, znajdujących się pod zarządem ministerstwa rolnictwa wynosiła:

w roku 1925 — 389,377.57 ha
„ 1926 — 271,611.41 ha
„ 1927 — 216,122.57 ha

Stałe zmniejszanie się tych obszarów jest następstwem systematycznego przekazywania majątków państwowych organom ministerstwa reform rolnych do parcelacji w związku z wykonaniem ustawy o reformie rolnej.

Z ogólnej powierzchni majątków państwowych w roku 1921 obszar rolny wynosił 160,734.02 ha, resztę, t. j. przeszło 55.000 ha, stanowiły jeziora, gospodarstwa rybne, stawowe, łąki, dzierżawy wieczyste, zakłady przemysłowe i t. d.

Zalesienie kraju.

Rodzaj lasu	% ogólnej powierzchni lasów	Rodzaj lasu	% ogólnej powierzchni lasu
Sosna	66·3	Brzoza	3·3
Świerk	9·5	Jesion	2·0
Jodła	6·5	Buk	2·0
Olcha.	5·5	Grab	0·8
Dąb	4·3		

Bilans zniszczeń wojennych w budynkach.

Województwa	Ilość
Warszawa	92·017
Łódź	10.860
Kielce	83.764
Lublin	174.881
Białystok	186·791
Wilno	33·521
Nowogródek	106·434
Polesie	129·063
Wołyń	226.427
Poznań	—
Pomorze	—
Śląsk	—
Kraków	34.920
Lwów	150.619
Tarnopol	231.501
Stanisławów	109.571
Razem	1,570.369

Wedle uzupełniających obliczeń 1.811.604.

Odbudowa zniszczonych budynków.

Do końca roku	Odbudowano
1922	48·5 %
1923	61·0 %
1924	67·0 %
1925	73·0 %
1926	77·0 %

Sieć komunikacji kołowej.

Według stanu, z początku roku 1926 ogólna ilość dróg bitych i gruntowych w kraju wynosiła:

dróg **bitych** państwowych	13.061	km.
dróg **bitych** samorządowych (z gminnemi) .	31.050	„
razem .	44.111	„
dróg **gruntowych** państwowych	4.337	„
dróg **gruntowych** samorządowych	22.583	„
razem .	26.920	„

Na 100 km² powierzchni kraju przypada dróg bitych:

w województwach zachodnich	29	km.
w województwach południowych	26	„
w województwach środkowych	8.4	„
w województwach wschodnich	1.7	„
w województwie wileńskiem	0.7	„

Pod względem długości sieci komunikacji kołowej **Polska jest jednym z najuboższych krajów Europy.** Francja na 100 km² powierzchni posiada 104 km. dróg bitych, Anglja 81, Belgja 78, Niemcy 48.

Rozwój lotnictwa.

Statystyka Polskiej Linji Lotniczej Aerolot za r. 1927 wykazuje następujące daty:

PRZESTRZEŃ	Wykonano lotów	Klm	Przewieziono osób	Przewieziono towarów w kg	Przewieziono poczty w kg
Warszawa—Gdańsk . .	412	138.020	997	28.724	493,2
Warszawa—Łódź . . .	470	58.750	1.164	24.765	897,3
Łódź—Kraków . .	132	26 400	224	9.051	48,7
Warszawa—Kraków . .	446	122.650	1.304	47.289	3575,8
Warszawa—Lwów . .	562	208.740	1.607	46.072	5012,6
Kraków—Lwów . . .	491	161.930	741	35.871	1173,3
Łódź—Lwów	26	11.154	23	1.090	18,1
Kraków—Wiedeń . .	524	220.080	939	[illegible]7.064	1602,3
Kraków—Berno Mor. .	31	10.385	15	3.115	16,2
Berno Mor. - Wiedeń .	31	3 875	14	2.864	2,9
Loty dodatkowe na przestrzeni .	191	59.450	302	15.895	342,6
Inne loty, jak próbne itd.	463	33.112	830	—	—
Razem . .	3.779	1054.546	8.160	271.800	13.183

Sieć stałej komunikacji lotniczej.

Od roku 1925 ruch na wszystkich linjach utrzymany był bez przerwy zimowej z regularnością 80 - 98%.

Kroniki stałej komunikacji lotniczej nie zanotowały dotąd ani jednego nieszczęśliwego wypadku.

Ogółem w czasie 1 IX 1922 — 31 XII 1927 wykonano:

Rok	Lotów	Km	Przewieziono osób	Przewieziono towarów w kg	Przewieziono poczty w kg
1922	271	104.688	659	9.410	295
1923	596	228.618	2.089	12.487	406
1924	1.470	379.462	2.791	30.209	657
1925	2.809	749.707	5.394	75.528	1.361
1926	2.815	830.381	6.704	158.116	716
1927	3.779	1.054.546	8.160	271.800	13.183
Razem	**11 740**	**3,347 402**	**25 797**	**557.550**	**16.618**

Sieć komunikacji powietrznej w Polsce ma ogółem 2.313 km. długości. Sieć tę obsługują trzy Towarzystwa lotnicze:

1) P. L. L. „Aerolot", siedziba zarządu: Warszawa, Nowy Świat, długość linji 1.703 km.

2) Sp. Akc. „Aero", siedziba zarządu: Poznań, Wały Zygmunta Starego 4, długość linji 280 km.

3) Międzynarodowe Tow. Żeglugi Pow. C. I. D. N. A., długość linji 330 km.

Z początkiem r. 1929 rząd przejmuje powyższe linje.

Rozwój przemysłu cukrowniczego.

Zmniejszenie się produkcji cukru w kampanji z 1926/27 spowodowane zostało szkodami w plantacjach, wyrządzonemi przez nadmierne deszcze, oraz przez klęskę grzybka buraczanego. Zły zbiór buraków spowodował, że wydajność cukru z 1 ha plantacji spadła z 3.01 do 2.66 ton białego kryształu.

Obszar plantacji w r. 1927 zwiększył się do 202.000 ha.

ROK	Obszar plantacyj w tys. ha	Przerób buraków w q	Produkcja cukru w q	Spożycie w kraju w q	Eksport cukru w tonach
1924-25	166,3	30.755.607	4,898.088	2,520.790	209.654
1925-26	173.9	35,917.905	5,790.380	2,672.550	260.572
1926-27	185,9	33,696.740	5,747.495	3,090.600	286.692

Produkcja soli.

Gatunki soli	Rok 1925	Rok 1926	Rok 1927	% przyrostu w stosunku do r. 1925
Kamienna . . .	133.786	137.919	163.888	22·6
Warzona . . .	91.333	110.170	115.425	26·4
Razem . .	**225.119**	**248.089**	**269.313**	**24.1**
W tem: jadalna .	209.812	225.304	250.487	19·4
przemysłowa .	9.552	14.071	15.161	59·0
bydlęca . . .	4.016	6.990	12.412	210·0
inna	1.739	1.724	1.253	—

Koszt produkcji 1 tony (w złotych).

(Ostatnia rubryka podaje % spadku kosztów w stosunku do r. 1925)

	Rok 1925	Rok 1926	Rok 1927	% spadku
Przeciętnie . .	38·55	25·20	26·31	31·8
Soli kamiennej .	30·94	22·25	23·52	24·7
„ warzonej .	51·40	29·50	30·48	40·7

Stan młynarstwa.

Według stanu z roku 1923 w Polsce było 15.600 młynów. Z tego przypadało na młyny parowe 5 procent, motorowe 4.5 proc., wodne 50.0 proc. wiatrakowe 39.6 procent.

Pod względem zdolności przetwórczej należało w roku 1927 do kategorji większych młynów w kraju 476. Z tego przypadało na województwa (liczba w nawiasie oznacza zdolność przeróbki na dobę w q):

Warszawskie 45 młynów (18.050), łódzkie 35 młynów (12.500), kieleckie 42 młynów (7.300), lubelskie 22 młynów (12.240), białostockie 20 młynów (4.020), poznańskie 111 młynów (12.000), pomorskie 12 młynów (7.500), krakowskie 18 młynów (9.140), lwowskie 22 młynów (4.320), tarnopolskie 21 młynów (2.740), stanisławowskie 1 młyn (120), wileńskie 26 młynów (4.200), nowogródzkie 41 młynów (6.400), poleskie 7 młynów (1.010), wołyńskie 49 młynów (6.920), śląskie 4 młyny (480).

Razem zdolność przetwórcza większych młynów w roku 1927 na dobę — 108.940 q.

Stan gorzelnictwa.

W r. 1927 na ogólną liczbę 1.444 gorzelni rolniczych było czynnych 1281 (oraz 40 gorzelni przemysłowych).

W r. 1926 było czynnych 1.500 gorzelni rolniczych, w r. 1925 — 1.307.

W czasie wojny na ziemiach polskich nieczynnych zostało 950 gorzelni, z tego na obszarze województwa tarnopolskiego 285, lwowskiego — 125, lubelskiego — 66, białostockiego — 43, wileńskiego — 58, nowogródzkiego — 56, poleskiego — 72, wołyńskiego — 57.

Po wojnie odbudowano 110 zniszczonych gorzelni, zbudowano 10 nowych.

Przeciętnie na 1 hl. spirytusu użyto 9 q. ziemniaków i 0.21 q. jęczmienia.

Przetwory tytoniowe.

W r. 1927 było w kraju czynnych 21 fabryk, które zatrudniały w czerwcu 10.707 robotników, w grudniu 11.902.

Zużyto surowca zagranicznego 18.288 tonn (w r. 1926 — 16.959 tonn), krajowego 658 tonn.

Wyprodukowano (w tysiącach sztuk) cygar 45.216, cygaretek 16.285, papierosów ustnikowych 5,615.769, bezustnikowych 2,569.893, tytoniu do palenia 12.838 tonn, w tem: przedniego 4.589, niższego 7.317, innego 932 tonn.

Państwowy chów koni.

Państwowych zakładów chowu koni jest 10, w tem: 2 stadniny państwowe: Janów Podlaski i Kozienice, 8 państwowych stad ogierów: Janów Podlaski, Bogusławice, Łąck, Gniezno, Sieraków, Starogard, Drogomyśl, Sądowa Wisznia.

Z końcem r. 1927 w państwowych stadninach było 310 koni i w źrebięciarniach 27 ogierów. W państwowych stadach ogierów było ogółem 1.340 ogierów

Ruch w zdrojowiskach państwowych.

		Ilość kuracjuszów	Liczba kąpieli
Busk:	Rok 1925	4.170	100.092
	„ 1926	5.183	413.036
	„ 1927	6.464	164.946
Ciechocinek:	Rok 1925	11.605	277.186
	„ 1926	14.396	357.728
	„ 1927	15.765	390.772
Krynica:	Rok 1925	18.437	256.191
	„ 1926	23.744	308.392
	„ 1927	29.506	422.115

Stan szpitalnictwa.

Wykaz z dnia 1. stycznia 1927 (bez szpitali wojskowych).

WOJEWÓDZTWA	Lekarze	Szpitale	Łóżka	w tem szpitale: dla umysłowo chorych	Łóżka	Państwowe	Łóżka	Samorządowe	Łóżka	Społeczne	Łóżka	Prywatne	Łóżka
m. Warszawa	1874	46	6281	3	359	3	230	15	4761	11	927	17	363
wojew. warszawskie	381	53	3524	5	1177	1	662	34	1634	11	998	7	230
" łódzkie	708	45	3904	2	520	—	—	29	2588	11	1222	5	94
" kieleckie	439	50	2692	—	—	2	135	28	1575	20	982	—	—
" lubelskie	391	41	2172	—	—	—	—	29	1465	9	665	3	42
" białostockie	309	40	1764	—	—	3	194	28	1269	6	261	3	40
" wileńskie	390	33	1985	1	100	9	660	13	858	4	327	7	141
" nowogrodzkie	116	17	603	—	—	3	150	11	403	3	50	—	—
" poleskie	168	22	1092	—	—	2	50	13	619	7	423	—	—
" wołyńskie	214	32	965	—	—	1	18	24	730	7	217	—	—
" poznańskie	594	77	7330	3	2180	—	—	36	4726	28	2334	13	270
" pomorskie	192	40	4575	2	2135	—	—	17	3189	18	1308	5	78
" śląskie	363	67	9454	2	1962	—	—	21	3513	38	5926	8	115
" krakowskie	868	35	4457	2	566	4	2125	12	1202	12	886	7	244
" lwowskie	1240	26	4390	2	1127	2	2632	14	1249	9	493	1	16
" stanisławowskie	311	18	1132	—	—	—	—	10	912	8	220	—	—
" tarnopolskie	240	14	892	—	—	—	—	9	740	5	152	—	—
Ogółem	**8798**	**656**	**57313**	**22**	**10126**	**30**	**6856**	**343**	**31433**	**207**	**17391**	**76**	**1633**

Zestawienie lekarzy obejmuje lekarzy zarejestrowanych przez Generalną Dyrekcję służby zdrowia. Lekarze rządowi, samorządowi i wojskowi nie są tu wliczeni, o ile nie wykonują wolnej praktyki lekarskiej.

Rejestracja z dnia 1. stycznia 1927 obejmuje ogółem 2709 lekarzy dentystów, 2357 felczerów i 6857 akuszerek.

Stan urzędniczy.

Wedle statystyki z dnia 1 sierpnia 1927 roku, było w służbie państwowej:

urzędników	43.693
niższych	20.550
sędziów, prokuratorów i aplikantów sąd. . .	4.224
profesorów i nauczycieli	73.901
pracowników pocztowych i telegraficznych .	26.467
pracowników kolejowych	167.147
funkcjonarjuszów administracji lasów państw.	9.003
funkcjonarjuszów policji państwowej . .	30.601

W stosunku do stanu z roku poprzedniego ilość urzędników zmniejszyła się o 1.307, nauczycieli o 1.707, funkcjonarjuszów policji państwowej o 2.147, pracowników kolejowych o 3.824.

Stan więziennictwa.

Ogólna liczba więzień 329 (w tem 3 zakłady wychowawczo-poprawcze dla nieletnich chłopców).

Dużych więzień I klasy — 30
Średnich więzień II klasy — 52
Małych więzień III klasy — 36

Aresztów przy sądach powiatowych 211.

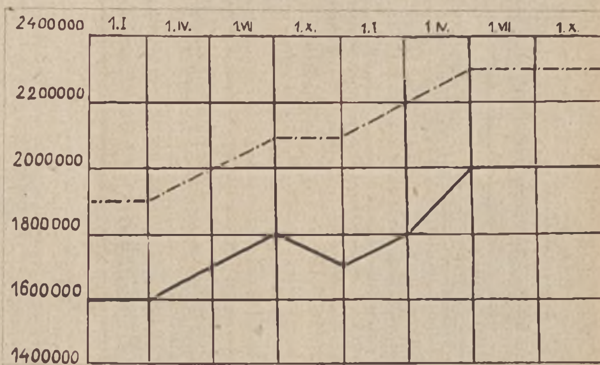
Ogólna pojemność więzień i aresztów sądowych — 41.644 miejsc.

Zaludnienie więzień w dniu 1 grudnia 1927 r.: około 30.000 więźniów.

W roku 1926 Prezydent Rzplitej ułaskawił 2.505 więźniów, w roku 1927 — 1.781.

Rozwój Kas chorych.

(Bez górnośląskiej części województwa śląskiego).

— ilość ubezpieczonych. — . — ilość członków rodzin ubezp.

Rozwój początkowego nauczania.

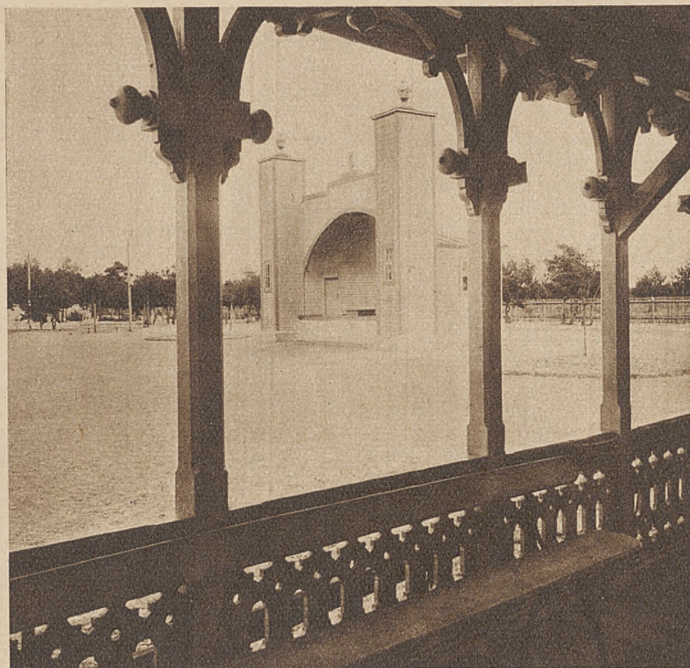
Lata szkolne	1921/22	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27
Liczba uczniów w szkołach . .	3,342.019	3,345.309	3,395.484	3,362.675	3.353.530	3,450.535
Stosunek procentowy	66·2	68·9	75·1	79·5	85·6	91·9

Z naszych zdrojowisk i uzdrowisk.

Motyw z Jaremcza.

Nowoczesna willa w Milanówku.

Fragment z Otwocka.

Szkoły zawodowe.

Stan z r. 1926/27. Wykaz obejmuje razem szkoły państwowe i niepaństwowe.

Szkoły		techniczne i przemysłu artystyczn.	kolejowe	agro=techniczne	rzemieślniczo przemysłowe	handlowe	Zawodowe żeńskie	Razem
Ilość	szkół	56	9	14	94	113	93	379
	nauczycieli i instruktorów	826	212	161	1.032	1.283	1.077	4.591
	uczniów i uczennic	6.335	2.826	1.272	10.445	11.393	11.299	43.569

Szkoły średnie ogólno=kształcące.

Stan z r. 1926/27.

Ilość	Szkoły państwowe	Szkoły niepaństw.	Razem
Szkół	268	528	769
Sił nauczycielskich	5.399	9.377	14.776
Uczniów	86.787	49.285	136.072
Uczenic	21.512	57.886	79.398
Razem uczących się	108.209	107 171	215.470

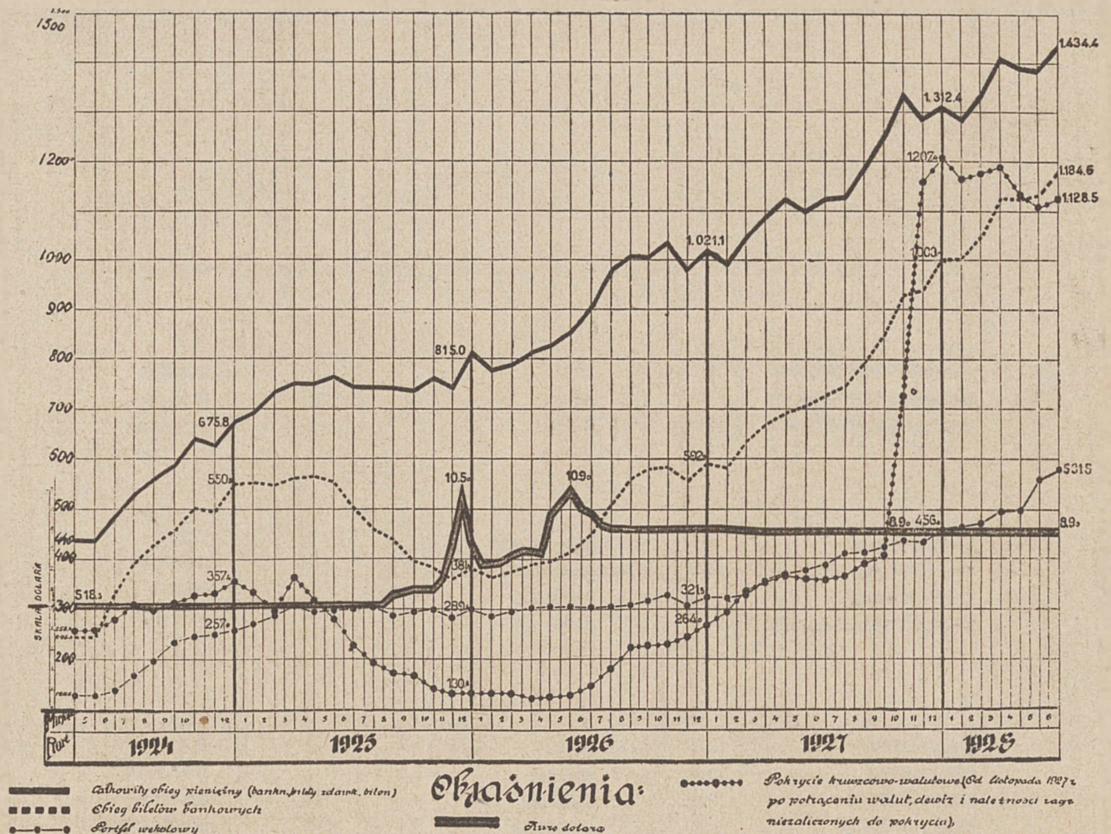
Szkoły wyższe.

Stan z r. 1926/27.

Ilość				Razem uczących się
Profe=sorów	Pomocni=czych sił naukowych	Słuchaczy	Słucha=czek	
785	1.332	27.458	9.192	36 650

Obieg pieniężny i stan rachunków Banku Polskiego.

(W milionach zł.).

Zadłużenie Polski.

(Stan z dnia 1 lipca 1928 r.).

Długi wewnętrzne państwa, oprocentowane, wynoszą: 7.843,110.228 m. polsk., 176,993.270.75 zł., 36,523.125 fr. zł., 5,012.965 dol.

Długi wewnętrzne gotówkowe okrągło 25,000.000 zł. (bezprocentowy kredyt skarbu państwa w Banku Polskim).

Długi wewnętrzne w obligacjach: 22,932.718.76 złotych i 102,665.284.97 zł. w złocie.

Długi zagraniczne: W Ameryce: 285,234.500 dolarów i 1,960.000 f. szt. We Francji: 1.077,668.165.87 fr. franc. W Anglji: 4,658.189.18.1 f. szt. We Włoszech: 430,897.000 lirów. W Holandji: 6,419.966.67 fl. holen. W Norwegji: 19,354.800 kor. norw. i 1,428.15 f. szt. W Danji: 409.575 kor. duńskich. W Szwecji: 6,341.490.52 kor. szw. W Szwajcarji: 85.725 fr. szw.

Zobowiązania państwa, powstałe z tytułu wykonania protokółu insbruckiego i umowy praskiej wynoszą razem: 66,618.779 fl. austr. i 21,418.662 kor. zł.

Gwarancje finansowe, udzielone przez państwo, obejmują następujące pozycje:

Gwarancje dla miast 25,000.000 kor. austr.

Gwarancje na zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych: 3,894.504 dol., 1,715.250 f. szt., 20,029.400 zł., 845.000.000 zł. w złocie i z przeliczenia na złote 1,281,400.000 zł.

Inne gwarancje bezpośrednie skarbu państwa: 305.290 f. szt., 42,800.000 zł., 21,500.000 zł. w złocie.

Regwarancje skarbu za gwarancje Banku Gosp. Krajowego: 1,767.132 dol., 102.596. 9.7 f. szt., 104.809.40 f. holen.

Pieniądz i kredyt.

Stan rachunków Banku polskiego i obieg pieniężny w kraju (w miljonach złotych).

W dniu	Kruszec i waluty netto *)	Portfel wekslowy	Bezproc. kredyt Skarbu Państwa	Obieg biletów bankowych	Rachunki żyrowe i kas państw.	Stopa dyskontowa	Całkowity obieg pieniężny w kraju
31-go grudnia 1924 . . .	357.4	257.0	20.8	550.9	64.1	10	673.9
31-go „ 1925 . . .	130.8	289.4	50.0	344.6	65.6	12	815.0
31-go „ 1926 . . .	264.0	321.3	25.0	563.4	134.4	9	1,021.0
31-go „ 1927 . . .	1,202.0	456.0	25.0	1,003.0	421.7	8	1,312.4
31-go „ 1928 . . .	1,107.9	591.1	25.0	1,159.3	423.8	8	1,404.9

*) do 30-go czerwca 1927 według kursu 1 dolar = Zł. 5·18; od 31-go grudnia 1927 r. 1 dol. = Zł. 8·91.

Wskaźnik cen hurtowych.

Przeciętna z roku 1927 = 100·00.

	1927 r.			1928 r.			
	V.	VII.	XII.	I.	IV.	V.	VI.
Ogólny . .	101.7	102.1	100.9	99.7	104.7	103.4	102.5
Artykuły rolne . .	104.9	104.5	97.3	94.4	104.0	102.0	100.3
„ przemysł.	99.3	100.2	103.7	103.8	105.3	104.6	104.5

Zatrudnienie robotników według gałęzi przemysłu.

GÓRNICZY

Rok.	Ilość robot.
1925	140.531
1926	147.476
1927	140.519

SKÓRZANY

Rok.	Ilość robot.
1924	4.556
1925	5.101
1926	3.858
1927	4.696

HUTNICZY

Rok.	Ilość robot.
1925	48.946
1926	47.305
1927	58.089

WŁÓKIENNICZY

1924	118.950
1925	131.911
1926	122.124
1927	165.167

SPOŻYWCZY

1924	56.410
1925	50.528
1926	45.026
1927	48.837

DRZEWNY

1924	33.173
1925	45.827
1926	41.389
1927	49.288

METALOWY

1924	67.150
1925	61.939
1926	65.363
1927	85.242

MINERALNY

1924	26.334
1925	43.435
1926	43.378
1927	55·632

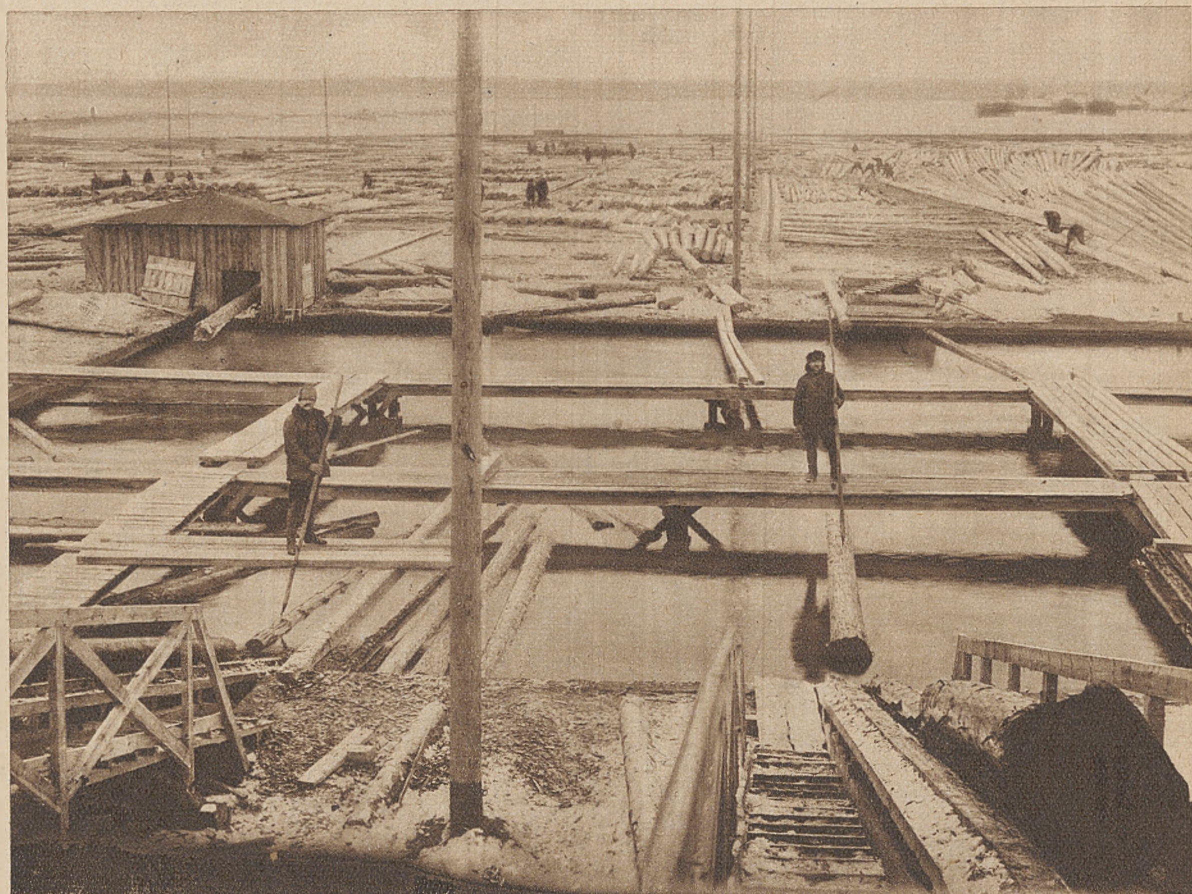
BUDOWLANY

1924	9.449
1925	26.381
1926	23.155
1927	31.099

Statystyka bezrobocia.

Liczba bezrobotnych, zarejestrowanych w państwowych urzędach pośrednictwa pracy.

Daty		Ogółem	Centralne	w tem: Warszawa	w tem: Łódź	w tem: Sosnowiec	w tem: Białystok	Wschodnie	Zachodnie	Południowe	Śląskie
		WOJEWÓDZTWA									
1927 r.											
Wrzesień	28/VIII— 3/IX .	132.358	62.908	8.226	25.097	9.998	2.401	4.782	6.077	17.571	41.023
Listopad	6—12 . . .	120.222	56.901	7.679	19.550	11.577	2.673	5.083	6.380	16.998	34.852
Grudzień	27/XI— 3/XII .	139.919	66.076	8.982	21.259	12.125	2.729	5.566	9.380	20.165	38.730
1928 r.											
Styczeń	1—7	169.355	78.988	10.477	23.383	12.416	2.745	6.341	16.511	25.027	42.480
Luty	29/I—7/II . . .	181.454	86.431	12.684	25.789	12.619	3.483	7.530	17.941	24.982	44.570
Marzec	26/II—3/III . .	177.388	84.918	10.711	27.451	12.340	3.524	7.5[illegible]1	16.734	23.064	45.121
Kwiecień	1—7	164.874	77.603	9.515	25.184	11.718	3.534	7.226	14.745	21.811	43.489
Maj	29/IV—5/V . . .	148.508	71.447	9.218	24.886	11.879	2.899	7.378	10.609	19.661	39.413
Czerwiec	3—9	128.654	61.452	7.389	22.445	11.837	2.362	6.183	8.451	15.952	36.616
Lipiec	1—7	112.604	55.860	6.074	20.431	11.642	2.189	5.304	6.143	13.192	32.105
	8—14	109.536	54.017	6.035	19.325	11.424	2.067	5.274	5.975	12.985	31.285
	15—21	106.098	51.349	6.053	18.378	10.719	1.686	5.048	5.841	13.070	30.790
	22—28	100.487	47.665	5.912	16.507	9.723	1.712	4.948	5.353	12.639	29.882
Sierpień	29/VII—4/VIII .	97.976	46.952	5.855	17.220	9.170	1.630	4.744	5.360	11.730	29.190

Przemysł drzewny na kresach wschodnich.

Basen największego tartaku na Kresach wschodnich (pow. stołpecki i nieświeski) do którego spławią się drzewo z okolicznych lasów.

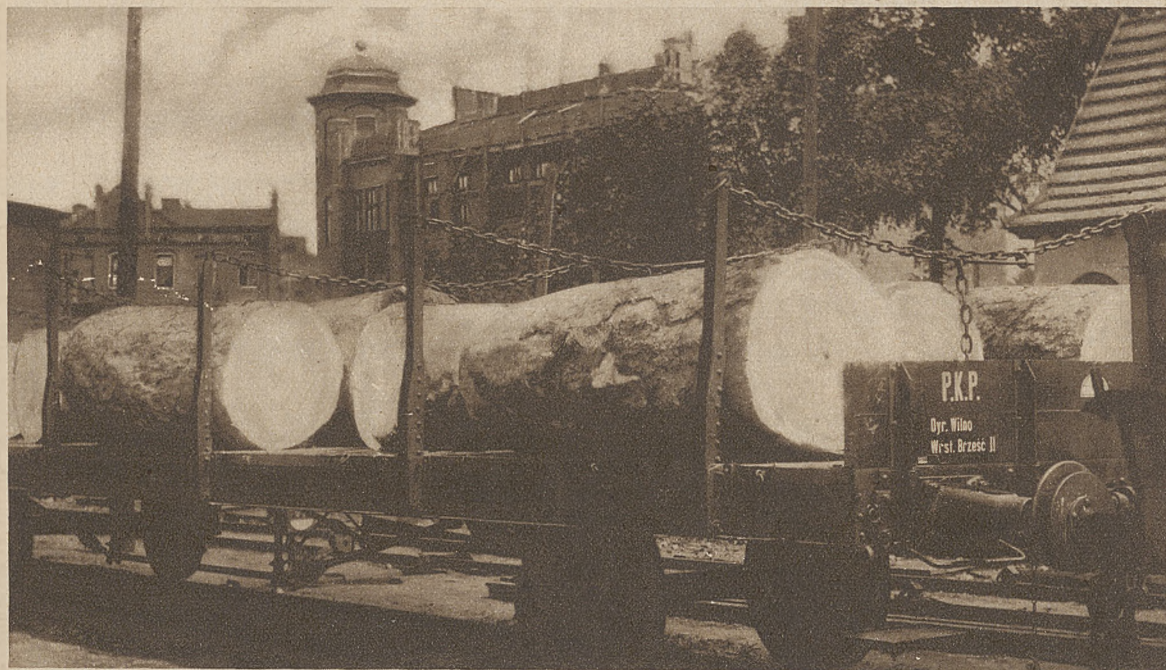
Skarbowość państwowa.

(W tysiącach złotych).

Wyszczególnienie	Rzeczywiste 1927/28	Budżet na 1928/29	Rzeczywiste kwiecień – lipiec 1928/29 Suma	Rzeczywiste kwiecień – lipiec 1928/29 w % budżetu
Wydatki ogółem	**2 554 390**	**2,528 247**	**873.683**	34.6
Wydatki zwyczajne	2,293.157	2,362.809	816.856	34.6
„ nadzwycz.	261.233	165.428	56.827	34.3
Administracja . .	**2,533.481**	**2,508.392**	**863 671**	34.4
Władze naczelne .		21.130	7.055	33.4
Ministerstwa:				
Spraw zagran.		52.278	18.737	35.8
„ wojsk.		740.758	244.273	33.0
„ wewn.		217.769	76.172	35.0
Skarbu . . .		130. 25	46.315	35.6
Sprawiedliwości		108.176	33.940	31.4
Przem. i Handlu	2,093.421	47.893	20.085	41.9
Komunikacji .		16.101	1.301	8.1
Rolnictwa . .		55.261	11.515	20.8
W. R. i O. P.		398.974	136.598	34.2
Robót Publiczn.		136.816	45.615	33.3
Pracy i Op. Sp.		61.298	16.912	27.6
Reform rolnych		53.316	13.841	26.0
Poczt i Telegr.		2.388	626	27.1
Emerytury . . .	102.351	102.839	43.(22	42.4
Renty inwalidzkie i pensje . . .	141.435	132.046	48.439	36.7
Długi państwowe	186.274	231.224	98.615	42.6
Przedsiębiorstwa .	**30 909**	**19.8 5**	**10.012**	50.4

Wyszczególnienie	Rzeczywiste 1927/28	Budżet na 1928/29	Rzeczywiste kwiecień – lipiec 1928/29 Suma	Rzeczywiste kwiecień – lipiec 1928/29 w % budżetu
Dochody ogółem	**2,768.827**	**2,655,010**	**916.953**	34.4
Dochody zwyczajne	2,569.976	2,490,967	858.314	34.5
„ nadzwycz.	198.851	164.043	58.63	35.7
Administracja . .	**1 771 387**	**1,578.847**	**616 797**	39.1
Podątki bezpośr.	614.946	521.250	228.628	43.9
„ pośredn.	166.872	159.010	59.821	37.6
Cło	371.978	330.000	136.269	41.3
Opłaty stemplowe	178.732	165.070	67.625	41.0
Podatek majątk.	65.909	50.000	7.940	15.9
Dodatek 10% do danin publiczn.	96.530	82.000	36.528	44.5
Inne dochody administracyjne .	276.420	271.517	79.986	29.5
Przedsiębiorstwa .	**200.635**	**199 601**	**26.921**	13.5
Monopole	**796 805**	**876,562**	**273.235**	31.2
Nadzwyczajne wydatki inwestycyjne	—	—	**12 851**	—

Rok skarbowy liczy się od dnia 1 kwietnia do 31 marca.

Bogactwo drzewne Polski.

Zdjęcie przedstawia transport 12 kloców jaworowych, pochodzących z nadgranicznych lasów za Stryjem, a przeznaczonych dla wielkich fabryk perkalików, na wały dla wyżymania wody z b. cienkich tkanin. Jawory te, wedle obliczenia słojów drzewnych, mają po przeszło 600 lat. Cena jednego kloca wynosi 1200 zł.

Wzrost spożycia.

	1924	1925	1926	1927
a) W kg: na 1 mieszkańca:				
Węgiel kam.	700,0	710,0	730,0	840,0
Koks	32.5	31,5	35,0	48,3
Surówka żel.	11,9	11,2	10,9	18,0
Cukier	6,3	8 7	9 2	10,8
Papier	2.3	3,5	2,9	4,0
Tkaniny bawełn. i wełn.	2.0	2,1	2,4	3,3
b) W tonnach:				
Wytwory walcowane	391,205	545,581	550,799	843,609
Nafta	99,885	128,072	135.556	149,375
Benzyna	17,862	32,806	32,883	50.465
Gazolina	2,065	7,980	15,714	25,233
Olejesmar.	42,130	47,395	64 463	62,483
Sól	349,602	420,407	445,198	489,739
Nawozy sztuczne	379,000	684,000	647,000	900,000
Śledzie	46,800	47.300	57.500	76,600

Przemysł górniczo-hutniczy na G. Śląsku.

Górnośląski przemysł górniczo-hutniczy zajmuje w życi gospodarczem państwa polskiego tak pod względem rozmiarów i wartości swej produkcji, jak i pod względem ilości zatrudnionych robotników, jedno z najpierwszych miejsc. Przemysł ten obejmuje:

1. Kopalnie węgla kamiennego,
2. kopalnie rudy żelaznej, łomy dolomitu i wapienniki,
3. kopalnie rudy cynkowej i ołowianej,
4. koksownie i destylarnie smoły wraz z fabrykami benzolu,
5. fabryki brykietów,
6. zakłady wielkopiecowe,
7. odlewnie żelaza, stali i metalu,
8. stalownie i walcownie,
9. działy fabrykacji wyrobów gotowych, jak a) prasy i kuźnice, b) walcownie rur, prasy do rur i spawalnie rur, c) warsztaty konstrukcyjne, d) zakłady budowy maszyn i warsztaty naprawy maszyn, c) walcownie na zimno, fabryki drobnych wyrobów żelaznych, wyrobów blaszanych i inne,
10. prażelnie blendy cynkowej,
11. huty cynkowe i huty tlenku cynkowego,
12. walcownie blachy cynkowej,
13. huty ołowiu i srebra,
14. inne gałęzie produkcji, jak fabryki materjałów wybuchowych, elektrownie i fabryki chemiczne.

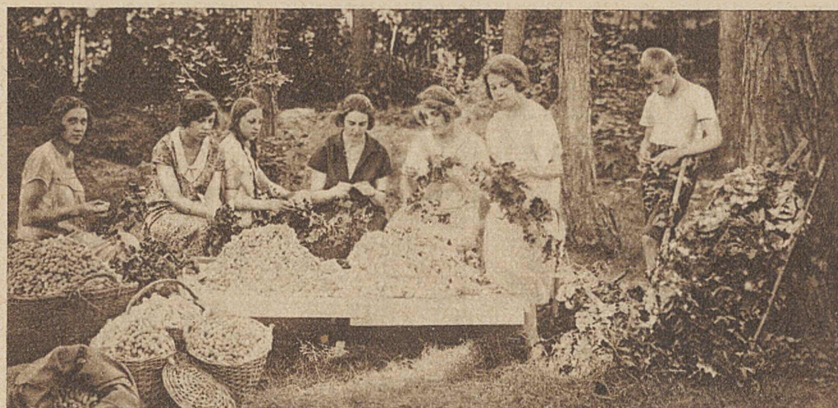
W zakładach powyższych wyprodukowano w r. 1927 w najważniejszych działach produkcji:

a) węgla kamiennego 27,718.181 ton, wartości 463,076.406 złotych;
b) koksu 1,311.514 ton, wartości 38,711.882 zł.
c) blendy cynkowej 221.031 ton, wartości 39,681.713 zł.
d) surówki żelaznej 441.010 ton, wartości 81,583.085 zł.
e) stali surowej w blokach 786.690 ton;
f) półfabrykatów na sprzedaż, 60. 525 ton, wartości 16,227.824 zł.
g) gotowych wyrobów 621.444 ton, wartości 237,772.739 złotych;
h) wyrobów gotowych różnego rodzaju 152.033 ton, wartości 123,571.094 zł.
i) kwasu siarkowego 227.380 ton, wartości 8,675.745 zł.
j) cynku surowego 129.830 ton;
z tego:
cynku surowego na zbyt 72.437 ton, wartości 81,950.922 zł.
cynku rafinowanego 57.574 ton, wartości 68.684.661 złotych;
pyłu cynkowego 7.892 ton, wartości 9,235.577 zł.
kadmu 6.134 kg., wartości 54.706 zł.
blachy cynkowej 12.722 ton, wartości 17,480.074 zł.
k) ołowiu surowego 28.883 ton,
z tego:
ołowiu rafinowanego 18.637 ton, wartości 18.085.552 złotych;
blachy ołowianej 757 ton, wartości 1,079.891 zł.
innych wyrobów z ołowiu metalicznego 790 ton, wartości 1,206.218 zł.
l) srebra 6.030 kg., wartości 899.189 zł.

Przemysł górnośląski zatrudniał w dn. 31 grudnia 1927 robotników:

a) w kopalniach węgla 76.730,
b) w koksowniach i fabrykach produktów ubocznych 2.722,
c) w hutach żelaznych 28.697,
d) w kopalniach rudy cynkowej i ołowianej 5.498,
e) w hutach cynkowych i ołowianych 10.838,
f) w innych gałęziach produkcji 4.273.

Ogółem zatrudniał przemysł górnośląski w dniu 31 **grudnia 1927 129.354 robotników i 8.578** urzędników, ogólna zaś suma wypłaconych zarobków wynosiła **309,224.391 zł.**

Zbieranie oprzędów jedwabniczych
w Milanówku.

Pawilon wchodowy
na Krajowej Wystawie w Poznaniu.

Z dziedziny wielkiego przemysłu w Polsce.

Szyby naftowe w Borysławiu.

Hala tkalni w jednej z fabryk łódzkich.

Stan gospodarczy.

Wyszczególnienie	1927 VIII	1927 IX	1927 X	1927 XI	1927 XII	1928 I	1928 II	1928 III	1928 IV	1928 V	1928 VI	1928 VII
	Produkcja w tysiącach tonn											
Węgiel	3 189	3 254	3 40[illegible]	3 436	3 446	3 454	3 271	3 509	2.981	3 060	3 191	—
Surówka żelaza	56,6	59,2	62,4	55,6	57,6	59,0	54,3	58,0	54,9	54,7	53.8	—
Stal	115.0	110,7	104,3	106,2	95,0	104,1	102,3	118,2	108,1	111,6	116,3	—
Cynk	12,9	12,9	13,2	12,8	13,2	13,0	12,6	13,5	12 9	13,4	13,4	—
Praca												
Zatrudnieni } tys.	719,3	715,7	739,7	739,4	720.7	695,3	709,6	727,8	753,0	764,8	778,4	—
Bezrobotni } tys.	133,0	116,8	115,7	136,7	165,3	179,6	178,4	167,0	154,7	132,5	116,7	—
„ częściowo 0/0	4,4	10,3	7.4	7,3	13,5	11,5	12,0	12,4	12,4	17.5	9,2	—
Komunikacja												
Koleje, tys. wagonów	15,4	15,9	17,8	17,7	15,2	13.6	14,9	16,2	13,6	14,5	16,1	16.5
Statki, tys. tonn												
Gdańsk { weszło	390,4	369,9	370,7	388,5	387,4	372,3	321,8	373.1	422,0	425,0	479,7	—
i Gdynia { wyszło	388,1	383.7	356.2	371,5	413,6	344,8	335,2	383,9	389,2	447.6	464,4	—
Handel zagran., mil. złotych *)												
Wywóz ogółem	207,8	205,2	238,1	229,2	215,4	218,4	197,8	208,3	184,5	201,8	192,0	201,5
Produkty rolne	57,6	73,0	89,5	103.0	88,4	90,3	80,1	81,2	66,9	74 5	61,4	—
Węgiel	30,5	26,0	34,2	25,2	25,7	30.5	26,6	23,6	23 3	26,4	37,2	29,0
Przywóz ogółem	223 5	219,0	259,7	265 9	275,3	271,2	270,5	372,2	265,6	296,5	289,7	288,2
Sur. włókiennicza	34,1	40,9	52,0	55,8	52,5	58,5	56.6	65,2	53,9	48,3	46,3	—
Saldo	—15,7	—13.8	—21,6	—31,7	—59.9	—52,7	—72,6	-163.9	—81,1	—94,7	—97,7	86,7
Ceny — Wskaźniki *)												
Hurtowy:												
Ogólny	120 1	119,3	119,3	120,4	119,6	118,1	117,4	121,0	124.1	122,5	121,5	120.6
Rolny	132,3	129,4	128.4	129,7	127.0	123,2	122,5	131,1	135,7	133,1	130,9	130,2
Przemysłowy	113,7	114,4	115,0	115 6	116,2	116.4	115,5	115.7	118,0	117,3	117,1	116,8
Koszty utrzymania	116,4	117,2	119,0	121,8	121.0	120,3	118,3	119,3	120,7	121,3	121,8	122,6
Koszty żywności	143,3	143,2	143,5	148,5	146,5	142.8	138.0	140,2	141,4	142.1	142.8	144.1
Kredyt												
Dolar, wskaźnik	172,3	172,3	99,8	99,8	99,8	99.8	99,8	99,8	99,8	99,8	99,8	99.8
Akcje, wskaźnik *)	20,65	22,58	24,97	24,41	24.49	23.42	24,17	23,12	24 17	24,18	21,41	21,84
Obieg pieniężny } mil. zł.	1 191	1 253	1 339	1 289	1 312	1 289	1 328	1 413	1 392	1 385	1 434	1 405
Banknoty } mil. zł.	794	844	929	940	1 003	1 003	1 048	1 128	1 126	1 133	1 184	1 159
Bilon } mil. zł.	397	409	410	349	309	285	280	285	266	252	250	246
Bank Polski												
Waluty, mil. złotych *)	405,3	418,3	401,1	881,0	894,6	837,1	851,6	843,5	780,7	752,2	733,4	709,7
Dyskonto, mil. złotych	407,9	419,7	432,6	430,9	456,0	460,7	469,2	495,8	499,0	558,3	581,5	591,1
Banki akcyjne												
Dyskonto } miljonów złotych	238,3	242,3	254,2	276,1	284,9	309,3	323,6	341,5	359,2	372,9	384,2	—
Wkłady: } miljonów złotych												
Terminowe } miljonów złotych	90,6	91,2	91,8	104,3	115,0	123,7	118,5	124.7	131,1	144,9	150,5	—
Bezterminowe } miljonów złotych	215.0	221,2	232,3	248,5	236,4	244,4	255,3	284,8	297,6	289,1	298,7	—
Kasy oszczędności												
Wkłady, miljonów złotych	113,8	117,6	123.5	132,0	137,5	154,3	165,1	179,8	191,1	197,6	202,9	—
Spółdzielnie												
Wkłady, miljonów złotych	19,7	19,9	20,9	22,6	23,4	25,7	27,4	28,3	29,7	30,6	31,4	—

*) Obliczono w nowych złotych parytetowych 1 dol. = 8·91.

Statystyka przywozu i wywozu.

PRZYWÓZ	Rok 1927 ton	Rok 1927 tysiące frs. złotych
Ogółem	**4,903.049**	**1,680.530**
Pszenica	265.208	81.050
Żyto	131.362	32.216
Jęczmień	3.675	890
Owies	49.242	10.343
Ryż	69.513	28.086
Mąka pszenna	13.012	6.027
Cytryny i pomarańcze	17.750	7.693
Śliwki	8.768	6.006
Herbata	2.095	10.414
Kawa	6.984	18.122
Ryby	4.480	4.832
Tłuszcze jadalne zwierzęce	18.873	29.262
Tłuszcze jadalne roślinne	1.737	5.084
Wino	4.023	4.632
Tytoń	15.289	19.468
Skóry surowe	21.672	36.173
Garbniki	19.070	10.625
Skóry wyprawione	5.749	52.317
Futra wyprawione	284	12.670
Obuwie skórzane	245	5.628
Szkło i wyroby szklane	6.185	4.724
Juta i odpadki	22.569	18.390
Bawełna i odpadki	79.395	170.538
Przędza bawełniana	3.065	25.099
Tkaniny bawełniane	1.561	21.331
Wełna i odpadki	17.645	96.060
Wełna czesana	2.189	19.231
Przędza wełniana	2.824	36.734
Tkaniny wełniane	556	7.809
Tkaniny jedwabne	189	20.075
Bielizna wszelka	104	2.360
Wyroby dziane	230	8.222
Odzież wszelka	48	1.884
Galanterja	447	5.350
Papier i wyroby z papieru	29.260	20.120
Fosforyty	202.181	4.947
Saletra chilijska	34.045	10.012
Oleje roślinne techniczne	25.480	25.067
Tłuszcze zwierzęce techn.	18.492	17.142
Barwniki syntetyczne	1.059	10.431
Paliwo, asfalt, ropa i pochodne	247.197	9.119
Rudy cynkowe	196.655	29.228
Rudy żelazne	709.530	15.077
Żelastwo (szmelc)	472.032	31.816
Surowiec żelaza	10.950	2.421
Szyny, żelazo wszelkie i stal	16.699	5.899
Blacha żelazna i stalowa	10.164	5.088
Wyroby żeliwne i odlewy stalowe	4.183	2.497
Narzędzia rzemieślnicze	1.396	5.823
Miedź i wyroby z miedzi	8.159	13.761
Stopy z miedzi i wyroby z nich	2.628	7.456
Silniki	4.331	9.980
Maszyny elektryczne	2.219	10.547
Obrabiarki do drzewa i metali	3.978	9.206
Maszyny włókiennicze	9.121	27.263
Maszyny rolnicze	11.101	20.296
Przyrządy, przewodniki i inne materjały elektrotechn.	15.270	42.636
Kotły, aparaty i części do ogrzewań	4.314	11.585
Samochody	6.832	28.256

WYWÓZ	Rok 1927 ton	Rok 1927 tysiące frs. złotych
Ogółem	szt. 2,404.270 **20,356.038**	**1,459.379**
Pszenica	6.304	1.974
Żyto	8.836	2.402
Jęczmień	63.985	15.525
Owies	7.308	1.646
Ziemniaki	130.598	7.526
Płatki ziemniacz., mąka i krochmal ziemniaczany	20.165	6.024
Cukier surowy	122.228	43.350
„ kryształ	56.907	22.774
„ rafinada	1.537	746
„ niewymieniony	21.603	8.951
Jaja	65.590	97.271
Chmiel	1.746	10.875
Pasza	285.572	39.989
Bydło rogate	*) 6.338	2.396
Trzoda chlewna	*) 771.418	97.532
Gęsi	*) 1,074.431	5.284
Pierze, puch i wyroby	2.343	4.[illegible]36
Papierówka	1,272.902	40.354
Okrąglaki i kopalniaki	1,099.205	28.549
Kłody, kloce i dłużyce	1,451.679	75.082
Bale, deski i łaty	2,004.222	174.710
Słupy telegraficzne	64.493	2.682
Podkłady kolejowe	228.768	14.780
Wyroby bednarskie	37.691	6.154
Meble wszelkie	6.084	7.033
Forn. klejone i wyroby z nich	21.548	8.807
Nasiona	71.815	35.555
Materjały budowlane i wyroby ceramiczne	747.653	9.709
Szkło i wyroby szklane	4.805	1.918
Len i odpadki	17.192	9.010
Konopie i odpadki	3.022	1.329
Tkaniny i worki jutowe	1.840	2.110
Przędza bawełniana	1.540	6.083
Tkaniny bawełniane	5.375	29.491
Wełna i odpadki	1.408	4.433
Przędza wełniana	1.447	17.568
Tkaniny wełniane	683	8.819
Jedwab sztuczny	41	479
Odzież i konfekcja	377	3.449
Galanterja	25	726
Celuloza	8.776	1.666
Papier tekt. i wyroby z papieru	4.601	2.399
Nawozy sztuczne	44.490	4.826
Kwas siarkowy	28.03[illegible]	1.114
Benzol	8.478	2.874
Farby, barwniki i lakiery	4.006	2.835
Nafta	50.644	7.793
Oleje pędne	57.446	6.149
„ smarowe	49.774	7.728
Benzyna	60.298	16.660
Parafina	23.032	12.921
Węgiel	11,094.508	199.149
Koks	120.580	2.574
Szyny żelazne i stal wszelaka	51.5[illegible]8	9.423
Blacha żelazna i stalowa	52.834	17.113
Rury	39.123	14.339
Ołów	15.830	10.453
Cynk i pył cynkowy	128.012	94.6[illegible]8
Blacha cynkowa	12.056	10.920

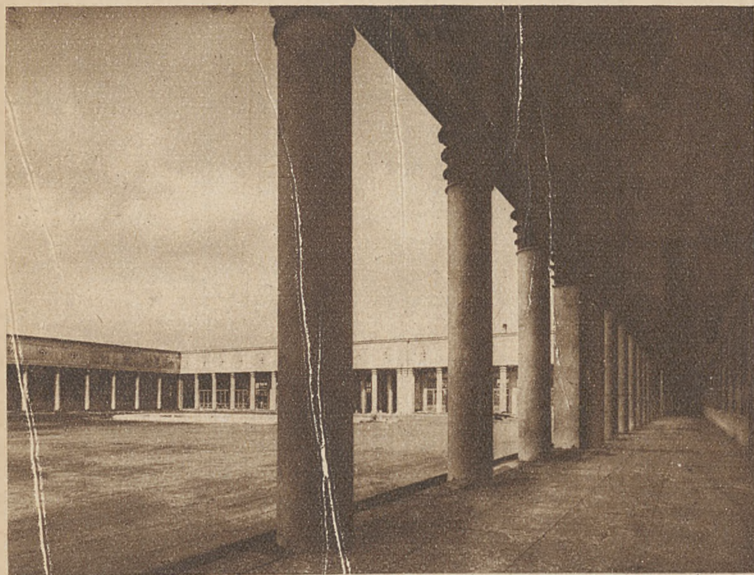
*) W sztukach.

Bilans płatniczy Polski za 1926 r.

Stan czynny	W miljonach zł.	
Przychody bieżące		
Wywóz towarów		2.221·8
Obrót dla uszlachetnienia		52·0
Cła, przekazane przez Gdańsk Skarbowi Państwa		41·0
Koleje		117·6
Poczta i telegraf		3·6
Pobrane proc. i prowizje bankowe		6·0
Dywidenda od przedsiębiorstw zagranicznych		0·5
Wycofane kapitały z zagranicznych oddziałów Spółek krajowych		3·9
Reasekuracja		4·2
Ruch podróżnych		60·7
Emigracja:		
a) Stany Zjednoczone	167·0	
b) Francja	23·0	
c) Niemcy	25·4	
d) Kanada i inne	25·7	241·1
Dochody placówek polskich		11·2
Wydatki placówek zagranicznych w Polsce		13·0
Ofiary na cele publiczne i dobroczynne		8·2
Razem		2.784·8
Przychody zwiększające zadłużenie		
Pożyczki zaciągnięte:		
a) państwowe	—	
b) komunalne	12·1	
c) prywatne (bez banków)	596·2	
d) banki	71·2	679·5
Razem		679·5
Przychody zmniejszające majątek		
Zwrot pożyczek osób prywatnych		33·3
Sprzedaż papierów wartościowych		20·0
Udziały nabyte przez zagranicę w przedsiębiorstwach krajowych		12·3
Sprzedaż nieruchomości obcokraj.		18·9
Razem		84·5
Ogółem przychody		3·548·8

Stan bierny	W miljonach zł.	
Rozchody bieżące		
Przywóz towarów		1.356·2
Inne rozchody, związane z handlem zagranicznym		172·3
Koleje		78·8
Poczta i telegraf		3·8
Zapłacone procenty od długów:		
a) państwowych	78·3	
b) komunalnych	1·9	
c) prywatnych (bez banków)	64·8	145·0
Zapłacone procenty i prowizje bankowe		15·0
Wypłacone przedsięb. zagran.:		
a) dywidenda	14·3	
b) tantjema, koszty administr.	1·2	15·5
Reasekuracja		5·4
Za wynajem filmów, licencje, pozwolenia na wykonanie sztuk		3·5
Ruch podróżnych		76·9
Emigracja:		
a) do Palestyny	3·9	
b) do innych krajów	58·5	62·4
Wydatki placówek polskich za granicą		20·1
Dochody placówek zagranicznych w Polsce		8·5
Ofiary na cele publiczne i dobroczynne		8·0
Razem		1.971·4
Rozchody zmniejszające zadłużenie		
Pożyczki zwrócone:		
a) państwowe	73·9	
b) komunalne	1·3	
c) prywatne	486·7	
d) Banku Polskiego	61·7	
e) innych banków	—	623·6
Razem		623·6
Rozchody zwiększające majątek		
Pożyczki udzielone zagranicy przez osoby prywatne		39·4
Pożyczki udzielone zagranicy przez:		
a) Bank Polski	177·2	
b) banki akcyjne	75·9	253·1
Kupno papierów wartościowych		7·5
Inwestycje w oddziałach zagranicznych Spółek krajowych		5·6
Straty oddziałów zagranicznych Spółek krajowych		3·9
Wykup nieruchomości z rąk obcokrajowców		14·4
Razem		323·9
Ogółem rozchody		2.918·9
Przewyżka ujętych przychodów nad ujętemi rozchodami		629·9
Razem		3·548·8

Powszechna Wystawa Krajowa w r. 1929 w Poznaniu.

Fragment hali centralnej P. W. K. od strony dziedzińca.

W r. 1929. w dziesiątą rocznicę odrodzenia naszej państwowości, odbędzie się w Poznaniu, w czasie od 16 maja do końca września *pierwsza w Polsce Powszechna Wystawa Krajowa.*

Dźwignięta zbiorowym wysiłkiem Narodu całego, będzie ona żywym obrazem Polski współczesnej, generalnym przeglądem dorobku naszego we wszelkich dziedzinach twórczości, tak materjalnej, jak i kulturalnej.

Rozmiary wystawy zakrojone są na miarę europejską. Na olbrzymich terenach, obejmujących przeszło 60 ha. powierzchni, a położonych w sercu miasta, powstało 180 wielkich, dużych i małych gmachów wystawowych. W nich, zapomocą eksponatów, tablic statystycznych, grafikonów i plastycznych pokazów, zilustrowany zostanie rozwój i stan wszystkich gałęzi przemysłu, rolnictwa, rzemiosła, handlu, finansów, samorządów i instytucyj społecznych. Osobny dział stanowić będzie Wystawa kultury i sztuki.

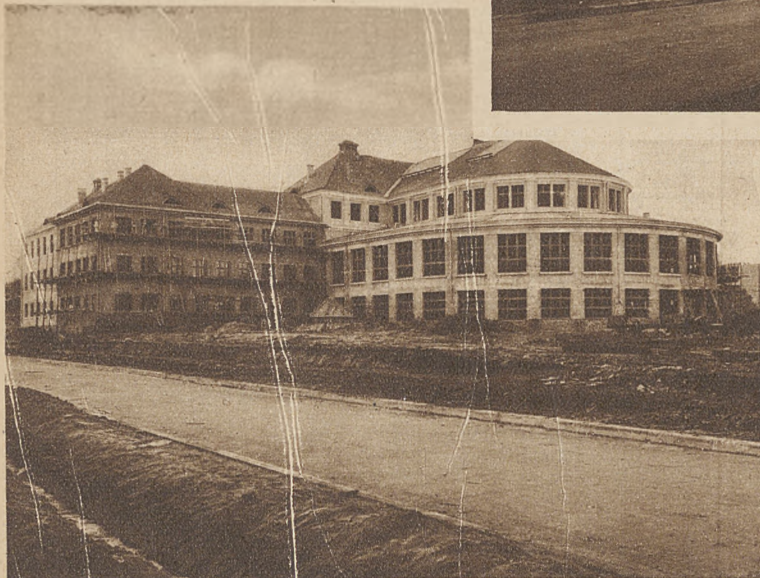
Na szeroką skalę zakrojona jest również Wystawa Rządu, obejmująca wszystkie jego resorty.

W pawilonie „Polonia zagranicą" emigracja nasza wykaże swój stan posiadania, gospodarczy, kulturalny i polityczny.

Zadania, jakie spełni to wielkie dzieło ogólno-narodowe, są nadzwyczaj doniosłe. P. W. K. będzie potężnym środkiem propagandy zagranicznej, ukaże bowiem światu naszą rzeczywistość gospodarczą i kulturalną. P. W. K. przekona kupców zagranicznych o wartości naszych towarów, o naszych bogactwach i otworzy przed nami nowe rynki eksportowe.

Gmach wystawy Rządu Rzpltej.

Pałac wystawy kultury i sztuki.

P. W. K. obudzi w kraju zaufanie do wyrobów rodzimych i przyczyni się do importu, oraz rozszerzenia pojemności rynku wewnętrznego. P. W. K. ożywi nasz przemysł i handel i będzie wielkim krokiem w kierunku zrównania bilansu handlowego. P. W. K. wreszcie spełni doniosłe zadania dydaktyczne, nauczy wszystkich tego, co o Polsce wiedzieć należy.

Zwiedzenie P. W. K. jest obowiązkiem każdego Polaka.

HASŁO DOBY OBECNEJ:

ZMNIEJSZAĆ IMPORT WZMAGAĆ EXPORT!

Idąc za przewodnią myślą obecnej doby o zmniejszeniu importu wszelkich wyrobów produkowanych w kraju, Zakłady nasze stworzyły specjalny dział fabrykacji wszystkich rodzajów przędzy i włóczki barwionej, używanych w przemyśle wytwarzającym wykwintne wyroby dziane, jak n. p. sweatery, jumpery, kostjumy i suknie damskie etc., jak również w przemyśle domowym i do robót ręcznych.

Wystawiając, pragniemy zaznajomić szeroki ogół publiczności z naszymi wyrobami tego specjalnego działu fabrykacji i mamy niepłonną nadzieję, że import zagranicznej włóczki wskutek tego znacznie osłabnie.

Nasze włóczki i wełny z marką fabryczną **„Trójkąt w Kole"** są do nabycia we wszystkich składach, a przedewszystkiem u przedstawicieli:

Na Małopolskę i Górny Śląsk:

L. SCHICKMAN, KRAKÓW, ULICA GRODZKA L. 71.

Na Kongresówkę:

MAX MENKES, WARSZAWA, ELEKTORALNA L. 13

i Skład własny w WARSZAWIE, NALEWKI L. 33.

Na Wielkopolskę i Pomorze:

E. MIESZKOWSKI, BYDGOSZCZ, PADEREWSKIEGO 32

Różnorodne **barwy** Trójkątów w Kole na etykietach i opaskach oznaczają **gatunki** wełny i włóczki, zaczynając od **najtańszego** do **najdroższego** w nast. kolejności:

Brązowy	**Trójkąt w Kole**	**Granatowy**	**Trójkąt w Kole**
Czerwony	**Trójkąt w Kole**	**Pomarańczowy**	**Trójkąt w Kole**
Zielony	**Trójkąt w Kole**	**Fioletowy**	**Trójkąt w Kole**
Żółty	**Trójkąt w Kole**	**Szary**	**Trójkąt w Kole**

Czarny Trójkąt w Kole

Przedstawicielstwa udzielają wszelkich informacji i wysyłają na żądanie wzory.

Kupujcie włóczki i wełny wyrobu krajowego!

29

ZAKŁADY PRZEMYSŁU WŁÓKIENNICZEGO

C. G. SCHÖN

Sp. Akc.

SOSNOWIEC.

Polska w statystyce światowej.

Ludność polska poza granicami kraju.

Według zestawień Wydziału konsularnego Ministerstwa spraw zagr., dokonanych w połowie z. r., poza granicami Polski mieszka **ogółem przeszło 6,600.000 Polaków.** Z tego przypada na Europę 2,837.700, Amerykę 3.742.150, Azję 18.950, Afrykę 1.250, Australję 300.

Podział w Europie jest następujący: Niemcy 1,100.000, Rosja 650.000, Francja 500.000, Litwa 200.000, Czechosłowacja 137.800, Łotwa 83.000, Rumunja 56.580, Gdańsk 30.000, Węgry 17.000, Jugosławja 15.000, Belgja 12.600, Danja 12.000, Austrja 8000, Anglja 5000, Holandja 4000, Luksemburg 3000, Estonja 1000, Włochy 980, Szwajcarja 800, Finlandja 500, Szwecja 200 wreszcie poniżej 100 osób w Bułgarji, Grecji, Hiszpanji, Norwegji i Portugalji.

W Ameryce: Stany Zjednoczone 3,500.000, Brazylja 140.000 (z tego w stanie Parana 120.000), Kanada 72.000, Argentyna 27.000, Kuba 2000, w małych republikach południowej Ameryki 1000, w Meksyku 500.

W Azji: Syberja 15.000, Chiny 3000, Turcja 800, poniżej 100 w Persji, Japonji i w Indjach Holenderskich.

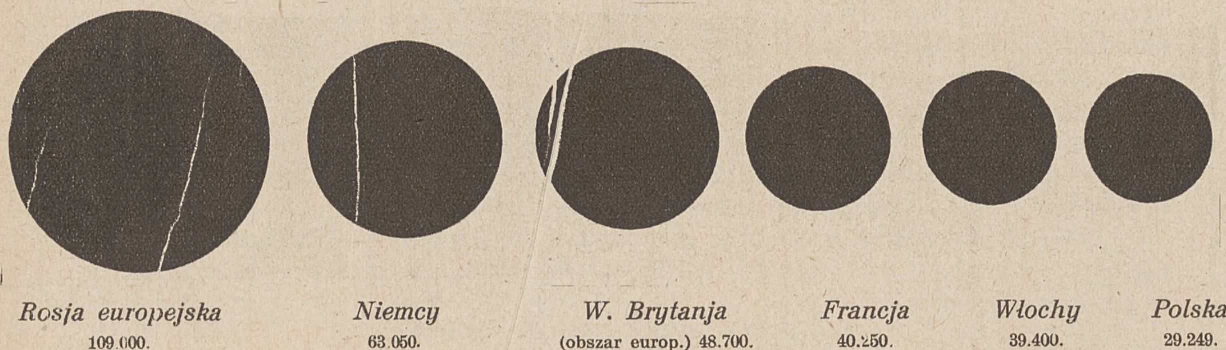
W Afryce: Algier 1.200, reszta rozrzucona.

Stosunek procentowy.

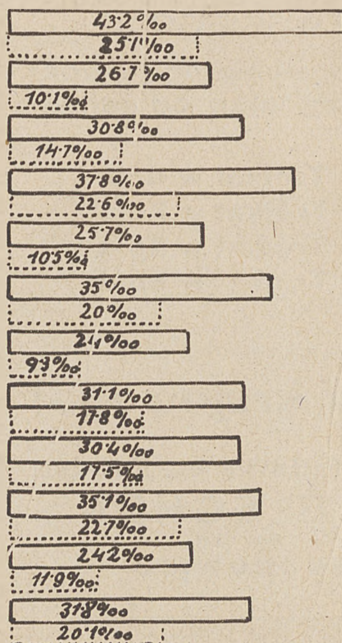
Według zestawienia z r. 1921, Polacy stanowią: 15.7% Słowian, 2.7% rasy białej, 0.14% ludności ziemi.

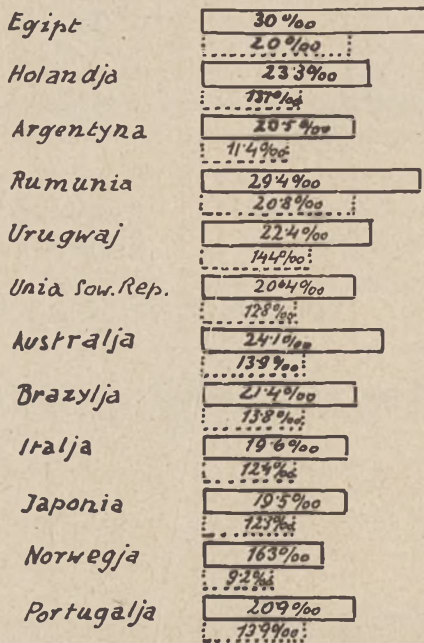
Największe państwa Europy.

(Zaludnienie w tysiącach, według stanu z r. 1926).

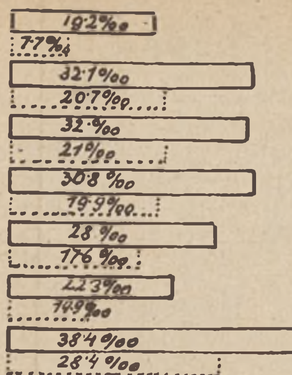

Statystyka urodzin i śmiertelności.

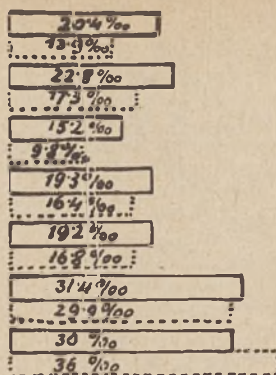

Polska
St. Zj. Amer.
Łotwa
Węgry
Litwa
Anglja
Finlandja
Grecja
Szwecja
Szwajcarja
Afryka Poł.
Niemcy

Kanada
Hiszpanja
Jugosławja
Bułgarja
Czecho-Słow
Danja
Chile

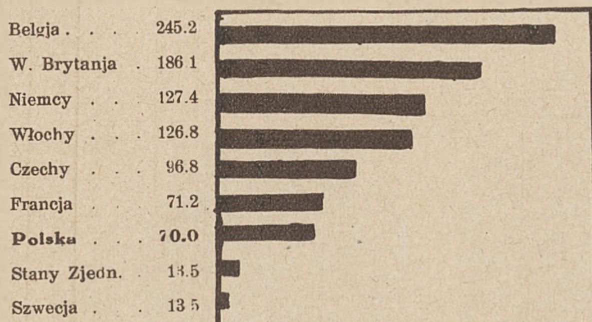

Belgja
Austrja
Albanja
Estonja
Francja
Indje Bryt.
Meksyk

Liczby na białych polach oznaczają stosunek procentowy urodzin, na 1000 mieszkańców w roku, przy punktowanych polach – stosunek zgonów. Wykresy dotyczą statystyki z lat 1921 i 1922. Wykres dla Polski (r. 1922) wykazuje nadwyżkę urodzin 10‰. W r. 1924 nadwyżka ta wynosiła 12‰.

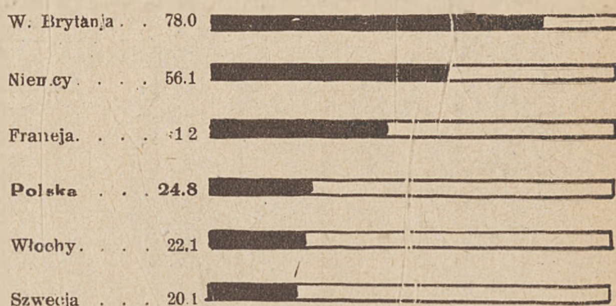
Porównanie gęstości zaludnienia.

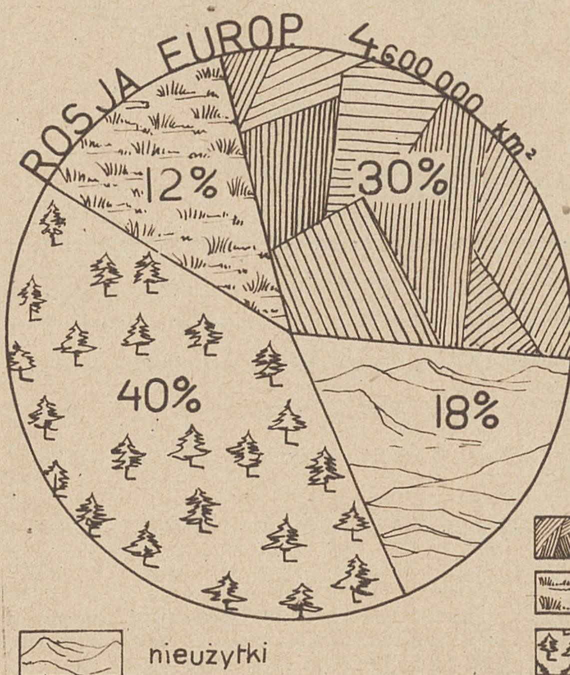
(Liczby oznaczają ilość mieszkańców na 1 km²).

Zaludnienie miast w Europie.

(Liczby oznaczają ilość mieszkańców miast w wymienionych państwach na 100 mieszkańców tych krajów).

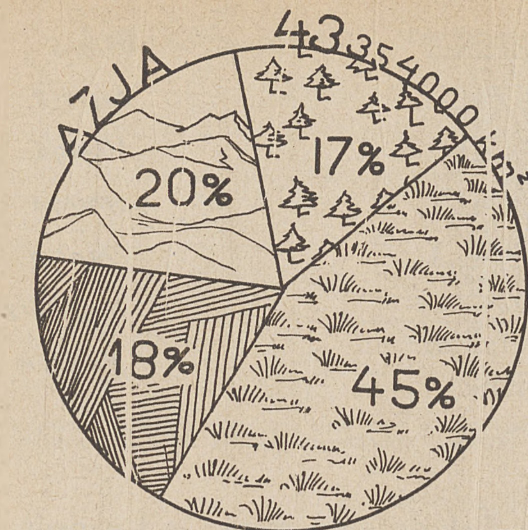

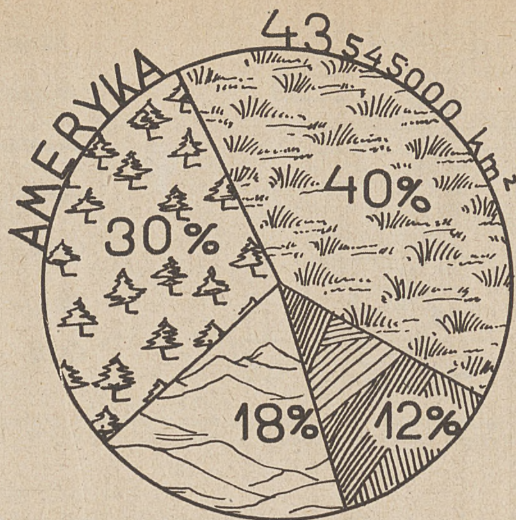

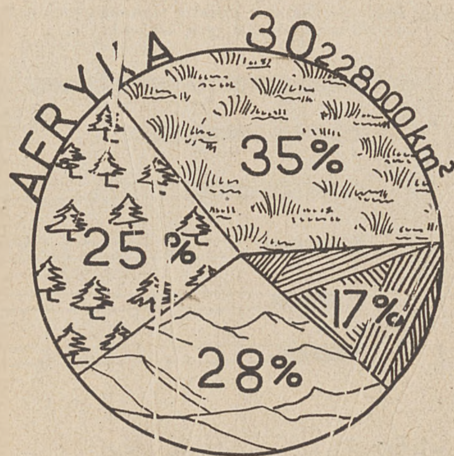

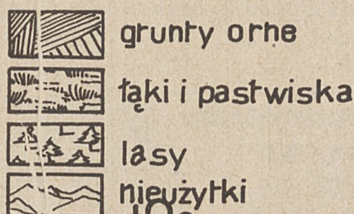

Zużytkowanie ziemi w największych państwach Europy.

Zużytkowanie ziemi według części świata.

Światowa produkcja zboża.

Zestawienie za rok 1927 w miljonach q.

	Pszenica	Jęczmień	Żyto	Owies	Ryż	Kukurudza	Razem
Zbiory w r. 1927	1182·83	428·65	407·90	655·56	1088·99	1105·84	4869·77
Zapasy z r. 1926 istniejące w czasie zbiorów w r. 1927 w przybliżeniu . . .	70·94	4·87	9·54	10·31	28·31	26·97	150·94
Razem zbiory z r. 1927 z zapasami z poprzedniego roku	1253·77	433·52	417·44	665·87	1117·30	1132·81	5020·71
Prawdopodobne zapotrzebowanie zboża (dla konsumpcji, zasiewów, celów przemysłowych itd.) na rok 1927/8 . .	1166·03	422·40	392·18	651·84	1099·57	1091·02	4823·04
Prawdopodobny zapas w czasie zbiorów w r. 1928	41·87	10·62	23·04	9·48	17·73	6·88	109·62

Z ogólnej powierzchni roli uprawnej przypada **pod uprawę zbóż** przeważna część gruntów w następujących krajach: w Rosji azjatyckiej 93.3 procent, w Rosji europejskiej 90.4, w Jugosławji 92.7, na Węgrzech 72.7 w Rumunji 71.9, w Stanach Zjednoczonych 65.1 proc., w Grecji 60.8, w Bułgarji 64.4 procent.

Około połowa gruntów uprawnych przypada pod uprawę zbóż w następujących krajach: Anglja 47.8 procent, Argentyna 51.5, Australja 47.7, Austrja 54.0, Belgja 52.7, Czechosłowacja 53.8, Francja 43.3, Hiszpanja 43.5, Holandja 48.2, Indje brytyjskie 49.2, Indje holenderskie 49.5, Irlandja 46.2, Kanada 48.9, Niemcy 53.6, **Polska 45.3**, Włochy 51.2.

Ceny giełdowe zbóż.

(W dolarach za 1 q).

Giełda	Przeciętna		Ceny w pierwszej połowie sierpnia	
	1913	1926/27	1927	1928
	Pszenica			
Warszawa	3·75	5·93	5·44	6·24
Poznań	4·53	5·54	5·10	5·62
Berlin	4·68	6·52	—	5·64
Hamburg	4·09	—	—	4·87
Praga	4·27	7·16	6·79	6·42
Paryż	4·26	5·80	6·39	6·08
Liwerpool	4·04	6·14	6·20	5·07
Chicago	3·32	5·24	5·27	4·13
Nowy Jork	3·57	5·78	5·75	4·75
Buenos-Aires	3·67	4·98	5·29	4·22
	Żyto			
Warszawa	2·77	4·67	4·36	4·66
Poznań	3·72	4·58	4·22	4·27
Berlin	3·96	5·71	5·14	5·55
Hamburg	3·96	—	—	4·70
Praga	3·57	6·16	6·02	6·15
Paryż	3·82	5·45	5·29	5·12
Chicago	2·51	4·16	3·86	—
Nowy Jork	—	—	4·43	4·40
	Jęczmień			
Warszawa	3·13	4·28	—	4·87
Poznań	3·26	4·07	—	4·32
Berlin	3·24	5·59	—	5·01
Praga	3·42	5·40	5·63	6·00
Paryż	4·26	5·00	5·13	5·21
	Owies			
Warszawa	2·98	4·01	4·52	5·53
Poznań	3·72	3·73	4·54	4·07
Berlin	4·13	4·90	—	6·01
Praga	3·28	4·78	5·81	5·63
Paryż	3·78	4·14	4·31	4·57
Liverpool	3·17	4·36	4·84	5·39
Chicago	2·72	3·63	3·50	4·16
Buenos-Aires	2·33	2·85	3·24	3·85

Udział Polski w światowej produkcji rolnej.

Polska zajmowała w r. 1927:

W produkcji **pszenicy 15-te miejsce,** z produkcją 14.85 milj. q. (Na I. miejscu Stany Zjedn. z produkcją 234.19 milj. q). Przypuszczalnie **potrzebny import** dla pokrycia zapotrzebowania 0.45 milj. q.

W produkcji **jęczmienia 3-cie miejsce,** z produkcją 59.84 milj. q. (Na I. miejscu Unja sowiecka z produkcją 160 milj. q). Przypuszczalna **nadwyżka na eksport 7.19 milj. q.**

W produkcji **żyta 8-me miejsce,** z produkcją 16.29 milj. q. (Na I. miejscu Stany Zjedn., z produkcją 56.20 milj. q). Przypuszczalna **nadwyżka na eksport 1.60 milj. q.**

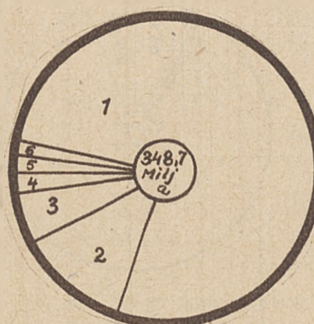
W produkcji **owsa 6-te miejsce,** z produkcją 34.19 milj. q. (Na I. miejscu Stany Zjedn. z produkcją 172.19 milj. q). Przypuszczalna **nadwyżka na eksport 2.88 milj. q.**

W produkcji **kukurudzy 41-e miejsce,** z produkcją 0.97 milj. q. (Na I miejscu Stany Zjedn. z produkcją 656.00 milj. q). Przypuszczalnie **potrzebny import 0.58 milj. q.**

W produkcji **ziemniaków 2-gie miejsce,** z produkcją 291.85 milj. q. (Na I. miejscu Niemcy, z produkcją 346.00 milj. q). Światowa produkcja ziemniaków w r. 1927 dała 1.589.76 milj. q.

Obrót zbożem między częściami świata.

Przywóz.

Wywóz.

1) Europa, 2) Azja, 3) Ameryka półn., 4) Ameryka połud., 5) Afryka, 6) Australja.

Przywóz zboża (pszenica, żyto, jęczmień i owies) do Polski w r. 1926 wynosił 20.670 ton, wywóz tychsamych płodów 476.553.

Przegląd inwentarza żywego w Europie.

Zestawienie za rok 1925.

KRAJE	Konie w tys. sztuk	Na 100 ha	Na 1000 mieszkańców	Bydło rogate w tys. sztuk	Na 100 ha	Na 1000 mieszkańców	Trzoda chlewna w tys. sztuk	Na 100 ha	Na 1000 mieszkańców
Anglja	1.447	6,3	33,0	8,034	34,8	187,7	2.910	12,6	66,4
Austrja	283	3,4	43,3	2.162	25,8	310.8	1.473	17,6	225,4
Bułgarja	398	3,9	78,3	1.877	18,2	369,3	1.090	10,6	214,5
Czechy	591	4,2	41,4	4.377	31,2	307,2	2.053	14,6	144,1
Danja	536	12,4	156,7	2.758	64,1	806 4	2.517	58,5	735,9
Francja	2.880	5.3	72,2	14.373	26,4	360,4	5.793	10 6	145,2
Hiszpanja	634	1,3	29,1	3.436	6,8	157,9	4.160	8,2	191,1
Niemcy	3.915	8,3	61,8	17.183	36,4	371,3	16.160	34,2	255,2
Polska	**4.000**	**10,3**	**138,5**	**8.800**	**22,7**	**304,8**	**5.500**	**14,2**	**190,5**
Rumunja	1.815	6,2	108,4	5.049	17,1	301,6	3.088	10.5	184,5
Szwecja	728	1,8	120,2	2.736	6,7	451,9	1.011	1,5	166,9
Węgry	876	9,4	104,7	1.920	20 7	229,5	2.633	28,3	314.8
Włochy	990	3,2	24,4	6.239	20.1	153,8	2.339	7,5	67,7

W r. 1927 w Polsce było koni 4.112,000, bydła 9.475,000, trzody chlewnej 6,100,000.

Światowe zapasy węgla.

(Do głębokości 2000 m., w miljonach metrtonn).

	Złoża stwierdzone			Przypuszczalne			Razem
	Antracyt	Węgiel kamienny	Węgiel brunatny	Antracyt	Węgiel kamienny	Węgiel brunatny	
Europa . . .	13.026	236.606	22.360	41.300	443.734	9.013	769.815
Azja	8.895	11.355	1.035	398.742	749.063	112.148	1.281.038
Afryka	2	343	154	11.660	44.780	900	57.839
Ameryka	675	31.248	384.968	21.867	2,239.842	2,426.938	5,105.528
Australja	99	2.360	1.050	560	130.801	34.277	168.928
Ogółem . .	**22.697**	**281 912**	**409.567**	**474.029**	**3,608 220**	**2,583 276**	**7,383.148**

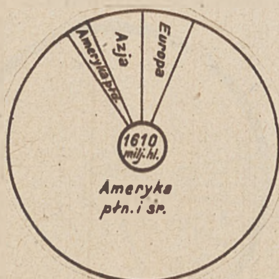
Na całej ziemi wydobyto węgla (w miljonach tonn) w r. 1860 — 136, r. 1875 — 283, r. 1890 — 512, r. 1900 — 769, r. 1910 — 1.164, r. 1923 — 1.350, r. 1925 — 1.368.

Produkja węgla **w Polsce** wynosiła w r. 1923 — 36.1 milj. tonn, t. j. w stosunku do produkcji światowej Polska zajmuje **5-te miejsce.** W r. 1927 produkcja węgla kamiennego w Polsce wyniosła 38.08 milj. tonn.

W produkcji **koksu** zajmuje **Polska** (r. 1922) **7-e miejsce,** z wytwórczością 13 milj. tonn. Światowa produkcja — 800 milj. tonn.

Światowa produkcja górnicza.

Ogólna wydajność górnicza wszystkich produktów kopalnianych na całym globie ziemskim, wedle obliczeń za rok 1924, oszacowana została na około 12 miljardów dolarów. W produkcji tej przypadało około 40% na węgiel, 25% na ropę, 13% na żelazo i około 9% na inne produkty kopalniane.

Światowa produkcja ropy.

Wykres przedstawia rozdział światowej produkcji ropy na części świata.

Produkcja ropy w Polsce wynosiła w roku 1926 796.000 ton, tj. w produkcji światowej zajmuje Polska 9-te miejsce

Przypuszczalne zasoby ropy w Polsce szacują na 120 milj. ton.

Torf.

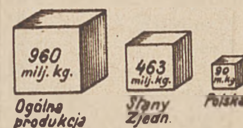
Torfowiska zajmują **w Polsce** około 3 miljony ha. Do celów opałowych nadaje się ich 30%, reszta może być wyzyskana rolniczo, po przeprowadzeniu meljoracji.

Uprawa jarzyn.

Na ogólną powierzchnię roli uprawnej procentowy stosunek gruntów oddanych pod uprawę jarzyn, jest następujący: Holandja 28.5%, Irlandja 27.3, Anglja, Belgja, Japonja, Niemcy, **Polska** 17—18%, Chile, Danja Egipt, Francja, Włochy 8—9%, Rosja 5.9%, Stany Zjednoczone 3.2%.

Światowa produkcja cynku.

Polska w światowej produkcji cynku zajmuje 3-cie miejsce. W r. 1923 przerobka cynku w Polsce wynosiła 90 miljonów kg., w roku 1924 wzrosła do 92·6 miljonów kg.

Produkcja soli.

Światowa produkcja soli kuchennej za rok 1923/24 wynosiła 185 milj. q, produkcja w Polsce 2.2 milj. q.

W r. 1925 produkcja soli kuchennej w Polsce dała 330.029 tonn, w r. 1926 — 445.000 tonn.

Na początku tego wieku konsumcja soli kuchennej na kuli ziemskiej wynosiła przeciętnie 10 kg. rocznie na każdego mieszkańca ziemi.

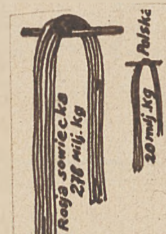
Produkcja lnu i konopi.

Len.

Światowa produkcja lnu (w r. 1923) około 475 milj. kg. Polska zajmuje 2-gie miejsce.

Konopie.

Światowa produkcja konopi (w r. 1923) około 6 5 milj. kg. Polska zajmuje 4-te miejsce.

Ruch emigracyjny z Polski.

	ROK 1922	1923	1924	1925	1926		ROK 1922	1923	1924	1925	1926
Ogółem	**70.089**	**127.421**	**74·593**	**81·218**	**166·593**	Meksyk-Kuba . .	—	3·315	1·973	461	—
Emigracja zamors.	38·716	55·401	22·511	38·419	49·457	Argentyna . . .	3·311	4·977	5·590	8·820	14·034
						Brazylja	776	97	2·513	1·383	2·471
W tem do krajów;						Palestyna . . .	2·232	1·973	5·724	13·696	6·839
Stany Zjednoczone	27·723	12·332	4·290	9·099	8·249	Emigracja europejska	31·372	72·020	52·082	42·769	**117·136**
Kanada	3·717	2·851	2·271	4·268	15·759						

Światowy ruch statków w porcie gdyńskim.

Rok i miesiąc	Weszło statków				Wyszło statków			
	Ogółem	Pojemność netto reg. ton	Ładunek ton	Pasażerowie	Ogółem	Pojemność netto reg. ton	Ładunek ton	Pasażerowie
1927	**530**	**422.939**	**6 702**	**1.514**	**519**	**416.322**	**889.439**	**7.990**
VII	44	46.886	2 708	810	43	43.706	80.396	996
VIII	47	35.851	44	24	49	38.463	85.740	791
IX	66	47.138	8	293	64	46.063	99.321	848
X	51	41.288	43	83	51	42.421	97.165	716
XI	64	47.365	2.815	24	59	43.698	94 577	855
XII	66	51 737	947	19	64	50.941	108.895	957
1928								
I	61	49.194	2.793	5	66	50.585	106.728	303
II	63	55 971	6.003	7	63	55.265	106.998	756
III	73	61.801	5.208	25	74	63.671	118.233	1.339
IV	77	73.555	13.480	41	73	70.715	135.340	939
V	108	92.738	28.898	702	103	86.442	157.078	1.172
VI	110	88.370	37.504	332	114	95.139	156.916	1.956
VII	123	103,326	33.838	1.273	118	101.063	169.311	1.588

Podział według bander.

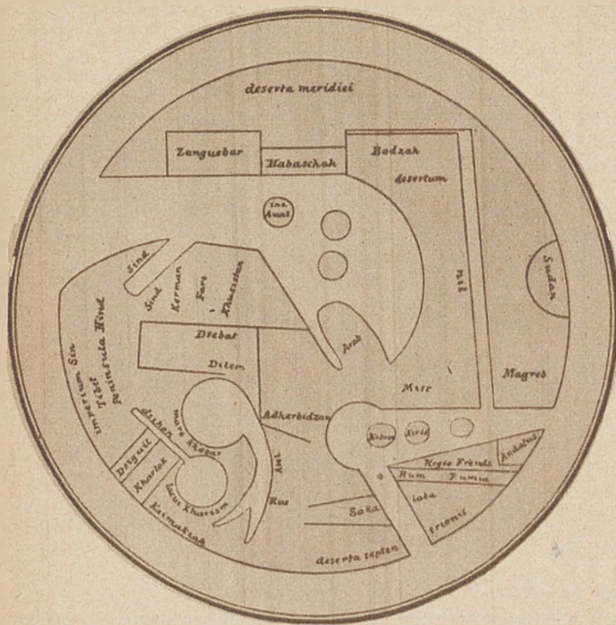
Bandera	II kwartał 1928		II kwartał 1927		Bandera	II kwartał 1928		II kwartał 1927	
	Liczba statków	Netto reg. tonn	Liczba statków	Netto reg. tonn		Liczba statków	Netto reg. tonn	Liczba statków	Netto reg. tonn
	Weszło					**Wyszło**			
Ogółem	**295**	**254.663**	**112**	**94.274**	**Ogółem**	**290**	**252.296**	**111**	**93 664**
Angielska	12	19.114	2	1.459	Angielska	12	19.354	2	1.459
Duńska	21	21.350	14	12.749	Duńska	21	21.351	14	12.749
Estońska	5	3.575	—	—	Estońska	5	3.575	—	—
Finlandzka	1	1.970	—	—	Finlandzka	1	1.970	—	—
Francuska	16	40.309	5	9.205	Francuska	16	40.309	5	9.205
Gdańska	5	2.908	3	1.797	Gdańska	5	2.908	3	1.797
Holenderska	1	742	—	—	Holenderska	1	742	—	—
Litewska	1	438	—	—	Litewska	1	438	—	—
Łotewska	28	26.519	6	6.525	Łotewska	26	25.185	6	6.525
Niemiecka	64	41.255	18	11.604	Niemiecka	65	43.303	19	12.112
Norweska	18	14.292	3	2.491	Norweska	17	12.711	3	2.491
Polska	37	28.250	14	15.651	**Polska**	34	29.233	14	15.666
Szwedzka	86	53.941	47	32.793	Szwedzka	86	51.217	45	31.660

Handel zagraniczny Polski

z poszczególnemi krajami (w tysiącach złotych)

Kraje	Styczeń — Czerwiec				Kraje	Styczeń — Czerwiec			
	1928		1927			1928		1927	
	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz		Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
	w tysiącach złotych					w tysiącach złotych			
Anglja . . .	160.173	111.220	123.029	152.801	Rosja ZSSR.	20.145	16.196	76.794	28.433
Austrja . .	115.365	153.679	86.296	138.989	Rumunja . .	22 030	27.124	45.295	44.706
Belgja . . .	34.628	27.128	21.250	31.696	Stany Zjedn.	248.902	10.734	169.146	9 850
Czechosłow.	107.802	147.412	72 743	108.698	Szwajcarja .	40.348	7.736	27.521	10.302
Danja . . .	26.074	40.013	25.097	36.007	Szwecja . .	38.930	55.996	27.861	85.635
Francja . .	139.646	20.737	103.930	22.764	Węgry . . .	26.727	18.216	26.145	26.745
Holandja . .	73.350	47.122	57.709	46.954	Włochy . .	49.055	23.889	46.684	29.273
Indje Bryt. .	55.806	712	31.224	13.480	Inne kraje .	143.192	77.087	118.900	54.376
Łotwa . . .	8.641	27.193	7 367	18.420					
Niemcy . .	454.726	390.616	347.1·6	363.579	**Ogółem**	**1,765 540**	**1,202.810**	**1,414.147**	**1,222.708**

Świat w liczbach.

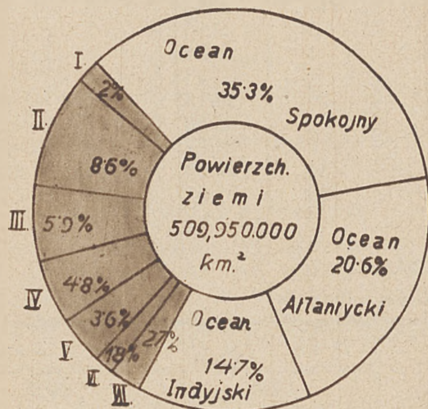

Mapa ziemi z r. 950.
(Według Abu Al Ishak al Farsi al Istachri).

Mapa ziemi z XI w.
(Z lipskiego kodeksu)

Rozmieszczenie lądów i mórz.

Powierzchnia globu ziemskiego wedle dzisiejszych wiadomości wynosi 509,950.000 km.². Z tego przypada na obszar wód 360,150.000 km.² (70.6% całej powierzchni ziemi), a na obszar lądów 194,800.000 km.² (29.4% pow. ziemi).

Podział lądów.

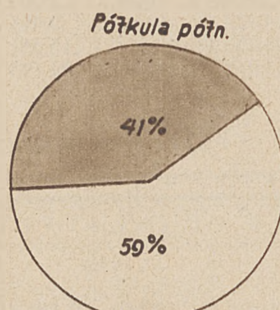
	w tysiącach km2	Średnia wys. w m.
I. Europa	10.029	300
II. Azja	43.865	950
III. Afryka	30.312	650
IV. Ameryka północna .	24.476	715
V. „ połudn. .	18.155	580
VI. Australja.	8.973	350
VII. Antarktyda	14.000	2.900

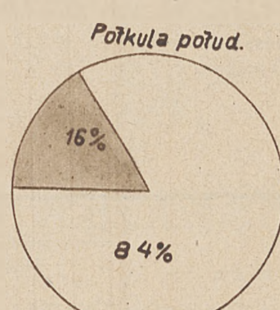
Najwyższe wzniesienie na ziemi — Mt. Everest 8.882 m.
Średnia wysokość lądów na całym globie . . . 825 „
Średnie wzniesienie Polski n. p. m. . . . . . 223 „

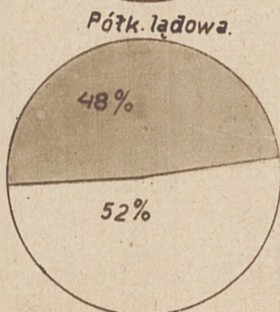
Podział na strefy.

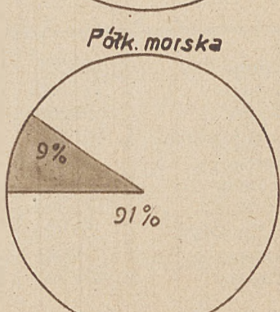
Z całej powierzchni ziemi przypada:

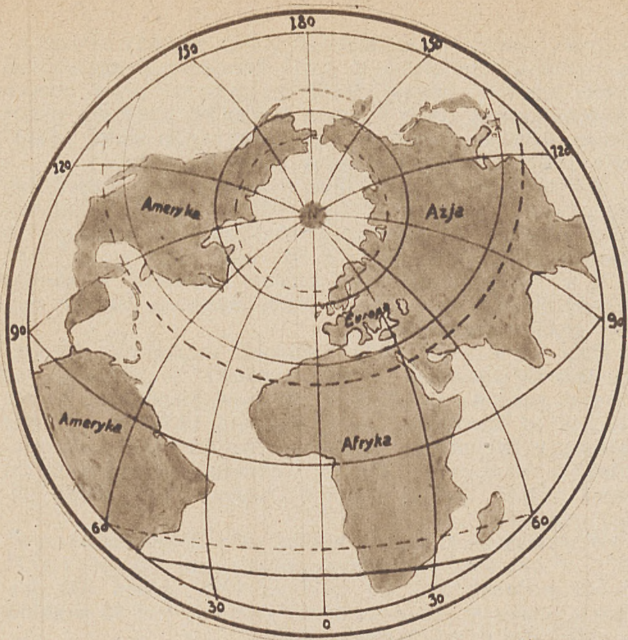
na strefę równikową	202¼ miljonów km.²	t. j. 39.7%
na strefy umiarkowane	265¼ „ „	„ 52.0%
na strefy podbiegunowe	42½ „ „	„ 8.3%

Półkula lądów.

Półkula mórz.

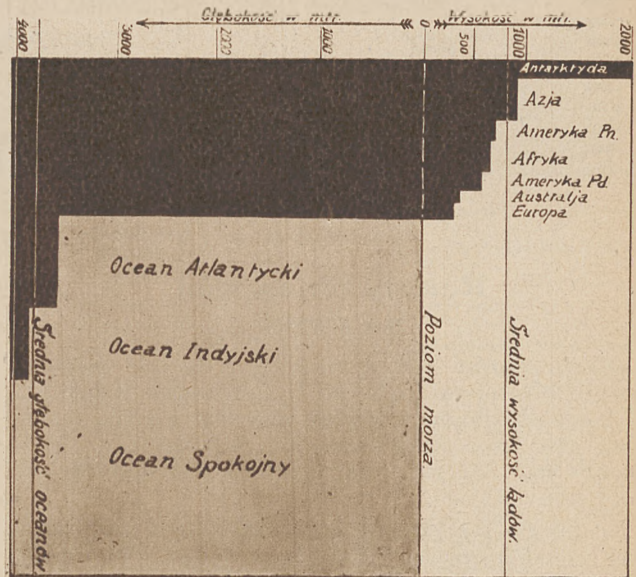
Stosunki wielkościowe lądów i mórz.

Obok podziału globu ziemskiego na półkulę północną i południową można podzielić ziemię (jak na rycinach): na półkulę lądów, obejmującą kontynenty prawie w całości, oraz na półkulę mórz. Środek półkuli lądów znajduje się w Europie, na terenie Francji.

Lądy, półwyspy, wyspy.

lądy półwyspy wyspy

Stosunek lądów i mórz.

Długość wybrzeży kontynentów.

Europa (bez wysp arktycznych) .	37.800 km.
Azja	69.600 "
Afryka	30.400 "
Ameryka pł. (bez Grenlandji) . .	75.200 "
Ameryka płd.	28.800 "
Australja	19.600 "

Podział wód.

Ilość wód procentowo na każde 10 stopni szerokości geogr. od równika ku biegunom na obu półkulach jest uwidoczniona na poniższej tabelce.

Powierzchnia oceanów wraz z przynależnemi do nich morzami i średnie głębokości oceanów przedstawiają się następująco:

Szerokość geograficzna	0 – 10⁰	10 – 20⁰	20 – 30⁰	30 – 40⁰	40 – 50⁰	50 – 60⁰	60 – 70⁰	70 – 80⁰	80 – 90⁰
Półkula północna . .	77·46	78·77	62·51	57·72	48 93	43·61	29·80	70·70	(95)
Półkula południowa .	76·4	78·0	76·83	88·65	96·92	99·18	(85)	(27)	(0)

Ocean Wielki	180 milj. km²	(35.3%)	średnia głęb.	4.030 m.
Ocean Atlan.	106 „	(21%)	„ „	3.330 „
Ocean Indyj.	75 „	(14.7%)	„ „	3.900 „

Średnia głębokość oceanów 3.800 m.

Temperatury na powierzchni oceanów.

Szerokość geogr. . . .	0°	10°	20°	30°	40°	50°	60°
Średnia temperatura powietrza	25·9°	25·8°	24·2°	19·4°	13·1°	5·7°	0·3°
Średnia temperatura morza .	26·3°	25·5°	23·0°	19·2°	13·9°	7·7°	1·2°

Największe głębokości oceanów.

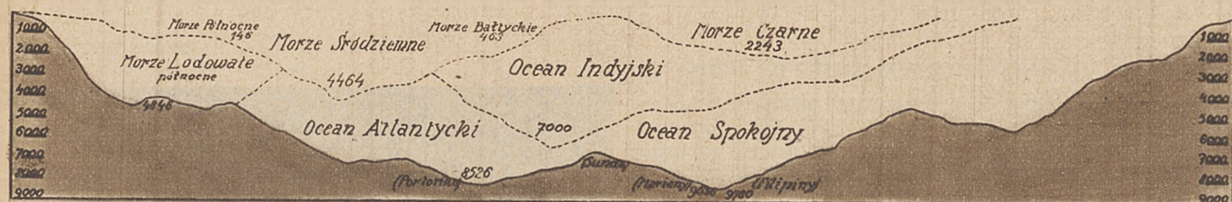
W końcu zeszłego wieku za największe głębiny na Oceanie Spokojnym były uważane: głębia w rowie Tonga, 9.184 metrów (odkryta przez angielski statek wojenny „Penguin" w r. 1895), dalej głębia w rowie Kermadec, w sąsiedztwie wysp tejsamej nazwy, 9.427 m. (odkryta przez tensam okręt), wreszcie głębia w rowie Marjanów, niedaleko wyspy Guam, 9.636 m. (odkryta przez amerykański statek „Nero" w r. 1899, zakładający kabel w rowie Marjanów).

W tym wieku, w lipcu 1912, niemiecki okręt ekspedycyjny „Planet", przeprowadzający pomiary w rowie Salomonów (9.140 m.) i Filipinów (9.386 m.), znalazł głębinę 9.788 metrów (półn. szer. geogr. 9° 56', wsch. dług. g. 126° 50').

W r. 1924 japoński okręt wojenny „Mandżu" w okolicy wyspy Shihito, o 50 klm. od wsch. wybrzeża Japonji, znalazł głębię ponad 9.800 m.

Dnia 29 kwietnia 1926, niemiecki krążownik „Emden" znalazł w odległości 13 mil morskich na pd. wsch. od miejsca sondowania „Planeta" w rowie Filipińskim, na pn. wschód od Mindungo, głębię, **sięgającą 10,793 m.** Pomiar dokonany był metodą sondowania akustycznego i skontrolowany został przez „Emden" dalszemi sondowaniami tąsamą metodą. Jest to zatem największa znana dotąd głębia oceanowa.

W okolicy tej głębi, t. j. między półn. równoleżnikami 9°, 42' i 9° 59', oraz wschodnimi południkami 126° 49' i 127°, przeprowadzono dnia 29 kwietnia 1927 ogółem 335 dalszych pomiarów, które wykazały istnienie tam **46 punktów o głębokości ponad 10.000 metrów.**

Głębie mórz i oceanów.

Roczny obieg wód na ziemi.

Ogólna objętość wód wyparowanych na kuli ziemskiej w ciągu roku wynosi 465.300 km.³, co przeciętnie w stosunku do całej powierzchni ziemskiej daje słup wody o wysokości 910 mm. Na wyparowanie z oceanów przypada 384.000 km.³ (750 mm.), na wyparowanie z lądów 81.300 km.³ (160 mm.).

Z ogólnej ilości wyparowanej wody powraca do oceanów w formie opadów 353.360 km.³ (t. j. w stosunku do powierzchni oceanów — 980 mm.), reszta, t. j. 111.940 km.³, daje opady na ląd (t. j. w stosunku do powierzchni wszystkich lądów — 1.200 mm.).

Z ogólnej ilości opadów na ląd przypada 101.450 km.³, na obszary mające odpływy do morza (870 mm.). Z tego wyparowuje na nowo 70.810 km.³, a rzekami do mórz odpływa reszta 30.640 km.³, t. j. około 90 km.³ dziennie.

Rozdział rocznych opadów na część świata przedstawia się następująco:

Europa	5.800	km.³,	t. j.	590	mm.
Azja	38.600	„	„	750	„
Ameryka Północna	13.200	„	„	640	„
Ameryka Południowa	25.200	„	„	1.420	„
Afryka	24.400	„	„	820	„
Australja	4.000	„	„	500	„
Arktyda	1.500	„	„	390	„
Antarktyda	4200	„	„	300	„

Wydajność rzek.

W ciągu minuty wlewają do morza przeciętnie metrów sześciennych wody:

Amazonka . . .	2,060.000	Ganges . . .	400.000
La Plata . . .	1,700.000	Nil	320.000
Missisipi . . .	1,140.000	Dniepr . . .	240.000
Św. Wawrzyńca .	940.000	Don	230.000
Ob	660.000	Eufrat . . .	220.000
Wołga	620.000	Ren	130.000
Jang Tse Kiang .	600.000	Pad	120.000
Dunaj . . .	500.000	Wisła . . .	90.000
Kongo . . .	500.000		

Najważniejsze jeziora.

(Powierzchnia w tysiącach klm.)

W Europie: Kaspijskie 438, Ładoga (Rosja) 18, Onega (Rosja) 9, Ilmeń (Rosja) 0'9, Wener (Szwecja) 6, Wetter (Szwecja) 1.9, Melar (Szwecja) 1.7, Saima (Finlandja) 1.8, Genewskie (Szwajcarja) 0.6, Bodeńskie (Szwajcarja) 0.5, Czterech Kantonów (Szwajcarja) 0.1, Zurychskie (Szwajcarja) 0.09, Lugańskie (Szwajcarja) 0.05, Garda (Włochy) 0.4, Lago Maggiore (Włochy) 0.2, Como (Włochy) 0.15.

W Azji: Aralskie (Rosja) 69, Bajkalskie (Rosja) 35, Balkalskie (Rosja) 21, Tuskul (Rosja) 6, Wan (Rosja) 3.7, Morze Martwe (Palestyna) 0.9.

W Ameryce Półn.: Jezioro Górne 83, Michigan 68, Huron 60, Niedźwiedzie 29, Niewolników 29, Erie 26, Winnipeg 25, Ontario 19, Atabaska 7. W Ameryce Centr.: Nikaragwa 8. W Ameryce Poludn.: Marakaibo 14.

W Afryce: Wiktorja 69, Tanganika 35, Njassa 31, Czad 16, Rudolf 8.

Długość w klm. Obszar dorzecza w km.□

1 m/m□ = 13.800 klm□ J = 500 km.

Europa.

Długość w klm.	Rzeka	Obszar dorzecza w km.□
322	Tamiza	13.600
712	Wezera	48.000
650	Pad	75.000
705	Sekwana	78.000
1371	Dniestr	81.000
910	Tajo	82.500
760	Ebro	85.000
840	Dźwina	85.000
780	Duero	98.000
810	Rodan	99.000
910	Niemen	101.000
905	Odra	118.600
1002	Loara	121000
1165	Łaba	144000
1050	Wisła	192000
1225	Ren	193.000
1350	Ural	250.000
1580	Peczora	330.000
1780	Dźwina Ptn.	[illegible]
1860	Don	430.000
2150	Dniepr	520.000
2860	Dunaj	817.000
3600	Wołga	1,460000 □Klm.

Azja.

Długość w klm.	Rzeka	Obszar dorzecza w km.□
2200	Amu Darja	450.000
2780	Eufrat	720000
3180	Indus	960.000
4100	Hoangho	1,000.000
3000	Ganges	1,800.000
5100	Jang-tse-kiang	1,775.000
4480	Amur	2,055.000
4600	Lena	2,280.000
5200	Jenissej	2,550.000
3640 / 5300	Ob	3,000.000

Australja.

Długość w klm.	Rzeka	Obszar dorzecza w km.□
1990 / 3490	Murray	910.000

Afryka.

Długość w klm.	Rzeka	Obszar dorzecza w km.□
1600	Limpopo	400.000
1430	Senegal	440.000
1860	Oranja	960.000
2660	Zambesi	1.330.000
4180	Niger	2,160.000
6500	Nil	2,870.000
4200	Kongo	3,690.000

Ameryka.

Długość w klm.	Rzeka	Obszar dorzecza w km.□
2800	Rio Grande del Norte	570000
2700	Colorado	600.000
2250	Columbia	670.000
3280	Yukon	860.000
2250	Orinoko	960.000
680 / 2440	Nelson	1,180.000
3820	Lorenzo	1,250.000
1700 / 4000	Mackenzie	1,660.000
4210 / 6600	Mississippi	3250.000
3700	La Plata	3,100.000
5500	Amazonka	7,000.000

Długość rzek i powierzchnia obszarów dorzeczy.

Z dziejów badań ziemi.

Średniowieczne przedstawienie wypraw Aleksandra Wielkiego.

Średnie temperatury.

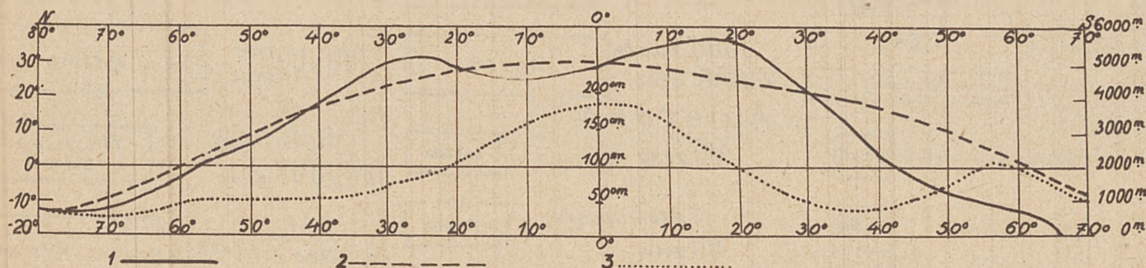
Średnia roczna temperatura na ziemi . .	14.4 st. C.
Średnia temperatura w styczniu	12.6 „
Średnia temperatura w lipcu	16.4 „

Średnie temperatury ważniejszych miast.

Miasta	Wzniesienie n. p. m. w mtr.	Styczeń	Lipiec	Średnia temp. roczna
Ateny	90	8.1	26.9	17.3
Berlin	48	—0.8	18.8	9.0
Buenos Aires	22	24.3	10.4	17.2
Kapsztad	12	20.6	12.6	16.5
Kijów	180	—6.0	19.1	6.8
Kopenhaga	13	—0.4	16.6	7.4
Kraków	222	—3.4	18.4	7.6
Londyn	37	3.5	17.9	10.3
Lwów	338	—4.4	18.7	7.2
Madryt	665	4.9	24.5	13.5
Moskwa	160	—11.1	18.9	3.9
Nowy Jork	8	—1.0	23.9	11.0
Oslo	23	—5.1	16.5	5.2
Paryż	34	2.0	18.3	10.3
Petersburg	10	—9.4	17.7	2.6
Poznań	85	—1.5	18.7	6.2
Rzym	50	6.7	24.8	15.3
Sztokholm	44	—3.7	16.4	5.2
Sydney	47	21.8	11.2	17.1
Warszawa	121	—3.5	18.4	7.2
Wiedeń	202	—1.9	19.6	9.2
Wilno	122	—5.2	18.3	6.2

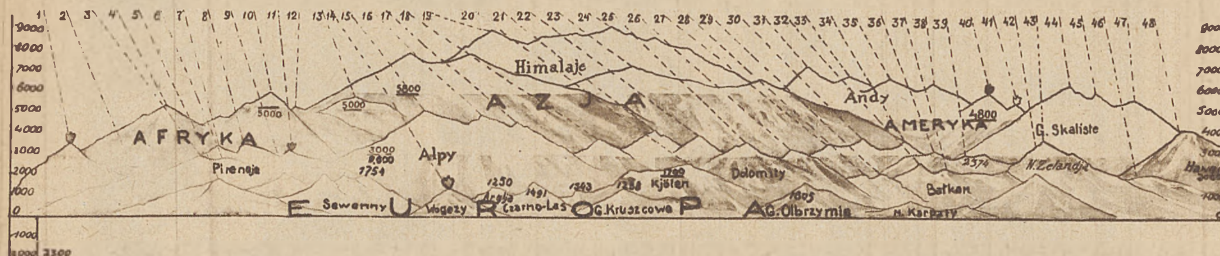
Granice wiecznego śniegu.

	Szerokość geogr.	Wys w m. n. p. m.
Spitzberg	77 Płn.	460
Alaska (Góra Eliasza)	60 „	600
Mont Blanc	47 „	2.860—3.100
Kaukaz	43	2.900—3.500
Ararat	40 „	4.300
Demawent (Persja)	36	4.300
Tybet	32	5.500
Himalaja	27—28	4.900—5.600
Ekwador (Pł. Kordyljery)	1 Pł.	4.720
Andy (Boliwja)	16—17 „	4.850—5.620
Corcovado (Chile)	44 „	1.360
Kraj Ogniowy	54 „	1.070
Antarktyda	70 „	0

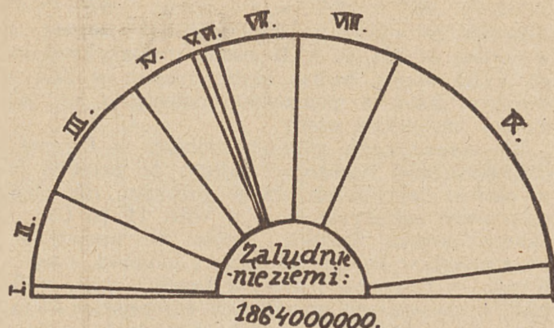

Wieczny śnieg, średnia temperatura powietrza, średnie opady.

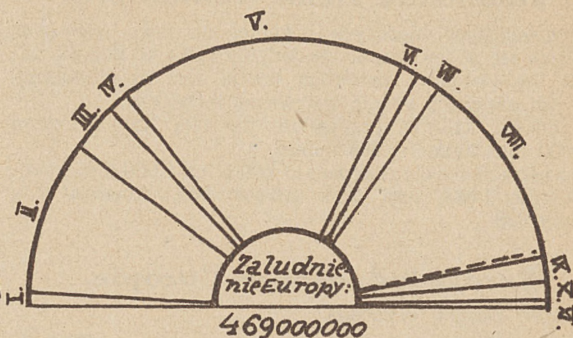
1) Wahania średniej granicy wiecznych śniegów (skala pionowa). 2) Wahania średniej temperatury powietrza (skala pozioma). 3) Wahania średnich opadów w różnych szerokościach geograficznych (skala pionowa w środku).

Najważniejsze gory na ziemi.

1) Pico de Teyde (Teneryfa), 3730 m. 2) Sierra de Estrella 1991. 3) Pas de Europa 2665. 4) Kenia 5125. 5) Plaza de Almanzor 2661. 6) Cristobal 1650. 7) Maladetta 3404. 8) Sierra Nevada 3481. 9) Mt. Dore 1886. 10) Kilimandżaro 5893. 11) Etna 3274 12) Ruvenzori 5500. 13) Elbrus 5000. 14) Wezuwiusz 1186 15) Mont Blanc 4810 16) Monte Rosa 4638 17) Finsteraarhorn 4275. 18) Toedi 3623. 19) Godwin Austen 8620, 20) Goldhoepigen 2560 21) Bernina 4052. 22) Ortler 3902 23) Gaurisankar 7147. 24) Ewerest 8882. 25) Hochfeiler 3523. 26) Marmolata 3344. 27) Venediger 3660. 28) Hochschwab 2278 29) Ankogel 3263, 30) Grossglockner 3798 31) Aconcagua 7035, 32) Gerlsdorfer 2663 33) Sorata 6677, 34) Hochalpen Sp. 3356. 35) Huascan 6720 36) Dachstein 2996 37) Negoi 2536. 38) Chimborasso 6310 39) Olymp 2918. 40) Cotopaxi 5943 41) Pico de Orizaba 5550. 42) Athos 1935. 43) Mont Cooc 3768 44) Mc Kinley 6240. 45) Mont Logan 5950. 46) Góra Kościuszki 2196. 47) St. Elias 5520. 48) Mauna Kea 4210.
Wykres na lewo pod poziomem: najgłębsze wiercenie na ziemi, Fairmont, Zachodnia Wirginia (St. Zjedn.).

Podział wyznań na ziemi (Stan z r. 1925).

I.	Bezwyznaniowi	15	mil.	0·8%	
II.	Ewangelicy	230	„	12 4%	Chrześcjan 710 mil. 38·1%
III.	Katolicy	340	„	18 2%	
IV.	Prawosławni	130	„	7%	
V.	Inni chrześcijanie	10	„	0 5%	
VI.	Żydzi	13·2	„	0 7%	
VII	Mahometanie	230	„	12 8%	
VIII.	Mazdeiści i Bramini	240 1	„	12·9%	
IX.	Wyznawcy wschodn. azjatyckich religij	580	„	31·2%	
X.	Wyznawcy wierzeń pierwotnych	76	„	4·1%	

Podział wyznań w Europie (Stan z r. 1925).

I.	Bezwyznaniowi	9	mil.	2.1%	
II.	Luteranie, Kalwini, Unitarzyści i i.	81	„	17·3%	Chrześcijanie-ewangelicy 118 mil. 25·2%
III.	Anglikanie	27	„	5·8%	
IV.	Inni ewangelicy	10	„	2 1%	
V.	Rzymsko-katolicy	190	„	40·4%	Chrześcjanie-katolicy 205 mil. 43·7%
VI.	Unici i Ormjanie	5 5	„	1 2%	
VII.	Rosyjscy katolicy	10	„	2·1%	
VIII.	Prawosławni, w tem 525.000 wyzn. kośc. czesko-słowackiego	115	„	24 5%	
IX.	Żydzi	9·5	„	2%	
X.	Mahometanie	12	„	2·5%	
XI.	Inne religje	0·3	„	0·06%	

Rozmieszczenie ludności.

Najgęściejsze zaludnienie przypada na obszary:

Japonja	na jeden	km.	kwadr.	146	mieszk.
Chiny	„	„	„	„	93	„
Stany Zjedn. (Stany zachodnie)	„	„	„	„	93	„
Środkowo - zachodnia Europa (bez Rosji, półwyspu hiszpańskiego, skandynawskiego i bałkańskiego)	na jeden	km.	kwadr.	146	mieszk.
skiego)	„	„	„	„	93	„
Indje brytyjskie . . .	„	„	„	„	89	„
Dolny Egipt	„	„	„	„	41	„

Powyższe obszary, liczące razem przeszło 1 miljard ludności, t. j. 61% całej ludności ziemi, zajmują powierzchnię około 11 miljonów km. kwadr., t. j. obszar równy mniej więcej obszarowi Syberji.

Najgęściej skupiona jest ludność na terenach mających do 200 m. wzniesienia n. p. m. (158 mieszkańców na 1 km. kwadr.). Na terenach 200—300 m. gęstość = 103, na obszarach mających ponad 900 m. gęstość = 18.

Z dziejow badań ziemi.

Walka Aleksandra W. z ludźmi o 6 rękach

Zaludnienie ziemi według płci.

Rozmieszczenie mężczyzn i kobiet na kuli ziemskiej kształtuje się w ten sposób, że jedynie tylko w Europie zaznacza się ilościowa przewaga kobiet nad mężczyznami, w innych częściach świata jest więcej mężczyzn.

Z końcem XIX w. przypadało na całą ludność ziemi na 1.000 mężczyzn — 988 kobiet.

W częściach świata przypadało kobiet na 1.000 mężczyzn. W Europie 1.024, Azji' 958, Afryce 968, Ameryce 973, Australji 822.

Wzrost ludności w Europie.

Ludność Europy wynosiła:

W roku	1350 — 100 milj	W roku	1800 — 182 milj.
„	1700 — 110 „	„	1850 — 267 „
„	1750 — 140 „	„	1880 — 334 „
W roku	1890 — 365 milj.	W roku	1910 — 443 milj.
„	1900 — 406 „	„	1920 — 449 „

Liczby te wykazują bardzo słaby przyrost ludności w okresie od XIV do XVII wieku, znaczny przyrost w ciągu XVIII wieku, bardzo szybki rozrost w XIX w., oraz wybitny zastój w poprzednim dziesiątku lat, jako znamienne następstwo wojny.

Dla zobrazowania rozwoju ludności w Europie w erze chrześcijańskiej zaznaczyć należy, że państwo rzymskie w okresie największego swego rozkwitu, gdy obejmowało cały świat starożytny, t. j. w roku 14 po Chr., w roku śmierci cesarza Augusta, liczyło we wszystkich swych prowincjach w Europie 23 miljony ludności, z tego w Italji 6 milj., w Hiszpanji 6 milj., w Grecji 3 milj., w Galji 3.4 milj., w pozostałych prowincjach europejskich 4.6 milj. (Pozatem we wszystkich kolonjach azjatyckich liczyło państwo rzymskie 19.5 milj., w kolonjach afrykańskich 11.5, razem więc państwo rzymskie miało ogółem 54 miljony ludności).

Rozwój ludności świata.

Przyrost ludności w częściach świata przedstawia się następująco (w miljonach):

	W latach						
	1810	1828	1845	1874	1886	1924	1925
Europa	187	214	245	301	347	449	489
Azja	380	481	620	798	822	1017	1027
Ameryka	21	40	50	85	112	215	224
Afryka	99	109	90	203 (?)	197 (?)	131	154
Australja	2	3	4	4	5	9	9
Razem .	682	847	1009	1391	1483	1821	1903

Przyspieszenie siły ciężkości ziemi.

Wszystkie ciała ciężkie puszczone swobodnie, spadają ku ziemi ruchem jednostajnie przyspieszonym, a wielkość tego przyspieszenia jest miarą działającej na to ciało siły grawitacyjnej (przyciągającej) ziemi. Przy pomocy wahadła stwierdzono, że w danej miejscowości na powierzchni ziemi przyspieszenie ciężkości dla wszystkich ciał ma wartość jednakową. Zmienia się dopiero przy przenoszeniu się od równika ku biegunowi, lub gdy w danej miejscowości wznosimy się balonem do góry. Przyspieszenie ciężkości jest więc liczbą stałą, powszechną, niezależną od natury ciała, które spada, ale zależną od położenia tego ciała względem kuli ziemskiej.

Zmienność przyspieszenia ciężkości na powierzchni ziemi wynika z rozmaitych przyczyn. Jest nią w pierwszym rzędzie ruch obrotowy ziemi dokoła jej osi i wytworzona w ten sposób siła odśrodkowa. Dalszą przyczyną jest niedoskonała kulistość, a zwłaszcza spłaszczenie ziemi przy biegunach, gdzie przyspieszenie jest największe, dalej niejednostajne rozmieszczenie na ziemi mas przyciągających

Tabelka przyspieszenia w cm., w ważniejszych punktach ziemi.

	cm.		cm.		cm.
Berlin	981·274	Królewiec.	981.473	Rzym	980.348
Bombay	978.639	Lizbona	980.094	St. Francisco	979.960
Bruksela	981.112	**Lwów**	**980.911**	Singapore	978.070
Budapeszt	980.852	Madryt	979.981	Sydney	978.684
Buenos Aires	979.669	Mont Blanc.	979.401	Stokholm.	981.843
Filadelfja.	980.196	Moskwa	981.564	Tokio	979·801
Gdańsk	981.045	New York	980.247	Triest	980.665
Genewa	980.598	Oslo	981.929	Tunis	979.937
Greenwich	981.188	Ottawa	980.607	**Warszawa**	**981.234**
Helsingfors	981.912	Paryż	980.943	Washington	980.112
Honolulu	978,960	Piotrogrød	981.925	Wiedeń	980.853
Kapstadt	979.657	**Poznań**	**981.026**	**Wilno**	**981.480**
Kijów	981.074	Rio de Janeiro	978.805	Władywostok	980.486
Kraków	**981.054**				

Najdłuższe tunele.

Simplon	19.803 m.	Ricken (Szwajcarja) . . .	8.520 „	Col di Tenda (Włochy) . .	8.080 „
St. Gotthard	14.990 „	Otira (N. Zelandja) . . .	8.450 „	Hoosac (Zjedn. St. Am.) . .	7.645 „
Lötschberg	14.536 „	Giovi (Włochy)	8.260 „	Pireneje	7.600 „
Mont Cenis	13.636 „	Hauenstein (Szwajcarja) . .	8.134 „	Karawanki (Włochy) . . .	7.350 „
Arlberg	10.270 „	Transandine	8.100 „	Severn (W. Brytanja) . . .	7.250 „
Tauern	8.550 „				

Podział gospodarczy Europy.

Stan gospodarczy krajów charakteryzuje się rozwojem rolnictwa i przemysłu i odpowiednio do tego rozróżnia się **trzy typy gospodarcze:**

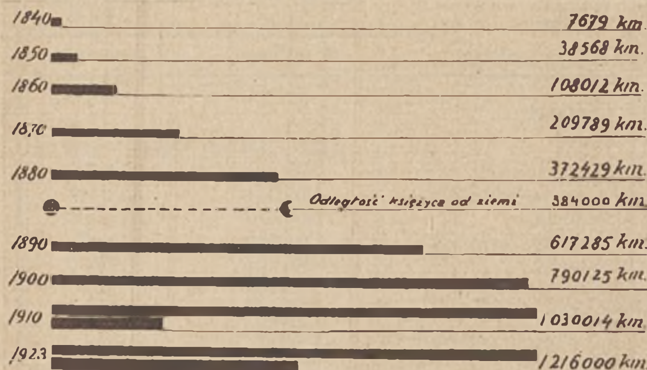
1) kraje rolnicze;
2) kraje rolniczo-przemysłowe;
3) kraje przemysłowe.

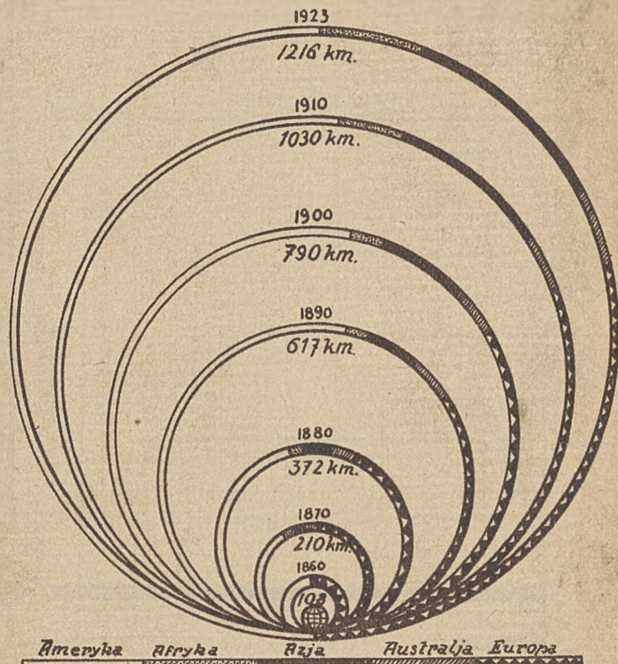
Wskaźnikiem określającym typ danego kraju jest **gęstość zaludnienia.** Na tej podstawie podział gospodarczy Europy przedstawia się następująco:

1) **Kraje rolnicze** (do 70 mieszkańców na 1 km. kwadr.): Bułgarja, Estonja, Finlandja, Grecja, Hiszpanja, Jugosławja, Litwa, Łotwa, Norwegja, **Polska**, Portugalja, Rosja, Rumunja. Szwecja.

2) **Kraje rolniczo-przemysłowe** (70—150 mieszkańców na 1 km. kwadr.): Austrja, Czechosłowacja, Francja, Niemcy, Szwajcarja, Węgry, Włochy.

3) **Kraje przemysłowe** (ponad 150 mieszkańców na 1 km. kwadr.): Anglja, Belgja, Holandja.

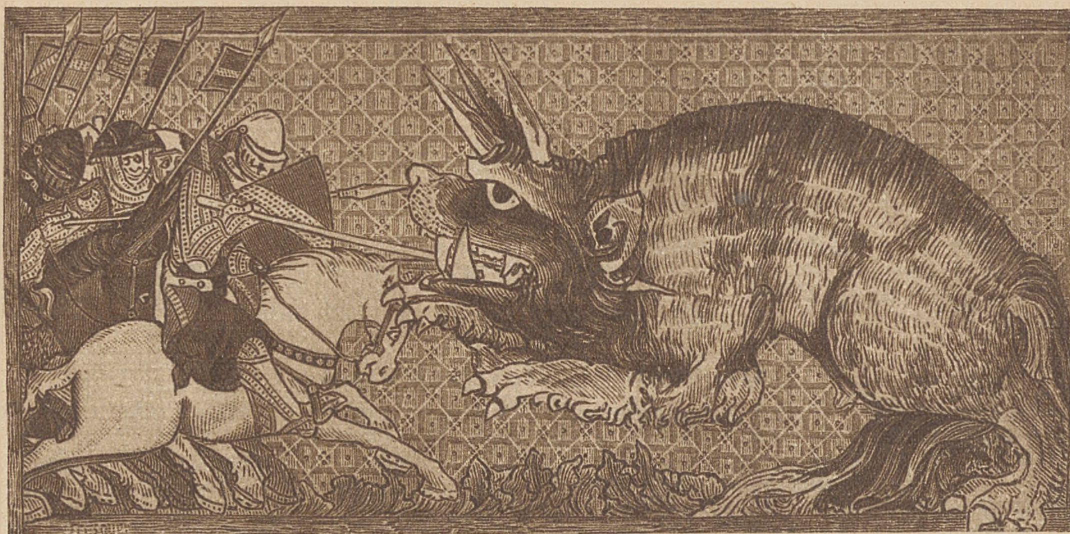

Rozwój światowej sieci kolejowej.

Wykres u góry przedstawia przyrost światowej sieci kolejowej według dziesiątków lat. Na wykresie dla porównania zaznaczona jest odległość księżyca od ziemi. Sieć kolejowa w r. 1880 prawie dorównywała tej odległości, a w 10 lat później przekroczyła ją o blisko 2/3.

Na prawo. Liczby w kołach oznaczają długość linii kolejowych w częściach świata, w tysiącach km., według lat uwidocznionych nad kołami, oraz rozdział sieci kolejowej na części świata.

Ziemia umieszczona w środku koła z r. 1860 obrazuje stosunek jej obwodu do sieci kolejowej. Z porównania widać, że w r. 1860 światowa sieć kolejowa była 2½ razy dłuższa od równika (długość równika = 40.070 km.) — a w pół wieku później przekroczyła równik 25-krotnie.

Z dziejów badań ziemi.

Aleksander W. zwalcza potwora o trzech rogach.

Bilans wojny światowej.

Siły walczące w wojnie światowej.

(Liczby w nawiasach są przybliżone).

Państwo	Ile zmobilizowano osób podczas wojny	Stan armji na końcu wojny
Państwa centralne		
Niemcy	13.250.000	8.000.000
Austro-Węgry . . .	9.000.000	?
Turcja	(1.800.000)	?
Bułgarja	(1.000.000)	857.000
Razem . okrągło **25 miljonów**		
Ententa		
Rosja	19.000.000	?
W. Brytanja (z dominjami)	9.496.370	3.236.000
Francja	8.194.500	5.192.000
Włochy	5.615.000	1.956.213
Rumunja	1.000.000	?
Belgja	350.000	?
Serbja i Czarnogóra .	(800.000)	150.000
Grecja	(400.000)	353.000
Portugalja	(53.000)	53.000
Stany Zjednoczone .	3.899.697	1.864.000
Japonja	(30.000)	?
Razem . okrągło **49 miljonów**		

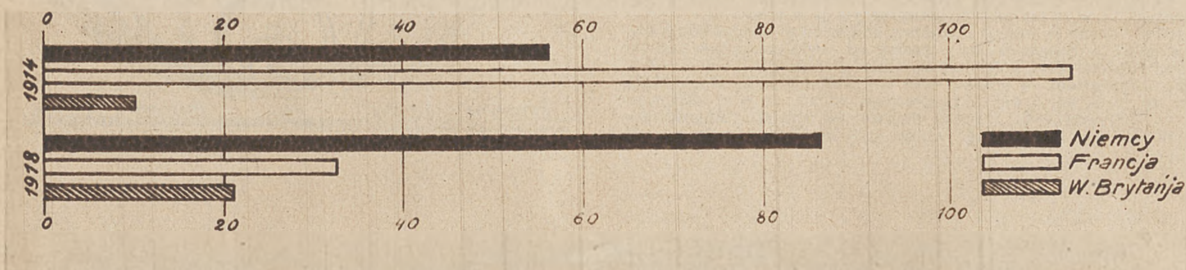
Ogółem po obu stronach zmobilizowano około **74 miljony**.

Straty w ludziach.

(Liczby w nawiasach są przybliżone).

Państwo	Zabici	Ranni
Państwa centralne		
Niemcy	1.885.291	4.248.158
Austro-Węgry . .	(1.400.000—1.500.000)	(2.000.000)
Turcja	(400.000—500.000)	(600.000—750.000)
Bułgarja	70.000	(100.000)
Razem okrągło . .	**4 miljony**	**7 miljonów**
Ententa		
Rosja	(2.000.000—2.500.000)	(5.000.000—6.000.000)
W. Brytanja . . .	743.702	1.693.262
Kolonje brytyjskie .	202.321	428.644
Francja	1.358.872	2.560.000
Kolonje francuskie .	67.000	140.000
Włochy	496.921	949.576
Rumunja	159.000	(170.000)
Belgja	115.000	?
Serbja i Czarnogóra	690.000	?
Stany Zjednoczone .	56.618	245.994
Razem okrągło . .	**6 miljonów**	**12—14 miljonów**

Ogółem po obu stronach było **zabitych 10 miljonów, rannych 19—21 miljonów**.

Wykres górny obrazuje pierwszą niemiecką ofenzywę nad Marną w r. 1914; wykres dolny — ostatnią ofenzywę marszałka Focha w r. 1918. Podziałka oznacza miesięczny ubytek w zabitych, rannych i jeńcach, w tysiącach osób.

Inwalidzi.

Na liczbę 20 miljonów rannych część zmarła, część powróciła po wyzdrowieniu do produktywnej pracy. Ogółem **ilość inwalidów** obliczono na **około 10 miljonów**. Z sumy tej przypadało na poszczególne państwa (liczby w nawiasach oznaczają miesiąc i rok spisu):

Rosja (VII, 1921) 775.000, Niemcy (I, 1920) 1,537.000, Wielka Brytanja (VII, 1923) 900.000, Francja (VI, 1920) 1,500.000, Włochy (1921) 800.000, **Polska** (II, 1921) 320.000, Rumunja (IV, 1922) 100.000, Jugosławja (III, 1921) 164.000, Belgja (IX 1921) 50.000, Austrja (III, 1921) 164.000, Stany Zjednoczone (III, 1922) 157.000, Kanada (III 1922) 45.000, Australja (VI, 1922) 76.000.

Procentowy stosunek strat.

Na każde tysiąc żołnierzy w armjach walczących, przy uwzględnieniu czasu trwania wojny dla danego państwa (liczby podane w nawiasach oznaczają ilość miesięcy wojny) straty w ludziach w zabitych, zmarłych z ran i chorób przedstawiają się następująco:

Rosja (39 miesięcy) 123.1, **Niemcy** (53) 128.6. **Francja** (53) 174.0, **Belgja** (53) 303.0, **Włochy** (42) 106.0, **Wielka Brytanja** (53) 100.0, **Stany Zjednoczone** (12) 14.9 proc.

Dla porównania zaznaczyć należy, że przy podobnych założeniach stosunek procentowy strat **w poprzednich wojnach** był następujący:

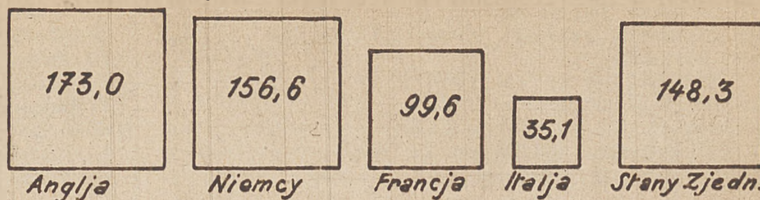
Wojna **krymska** w r. 1854—1856 (12 miesięcy) — Francuzi 250.4, Anglicy 226, na 1000 żołnierzy.

Wojna **francusko-pruska** r. 1870—1871 (12 miesięcy) — Francuzi 53.0, Niemcy 37.0.

Wojna **rosyjsko-japońska** r. 1904—1905 (23 miesiące) — Japończycy 81.1, Rosjanie 31.7.

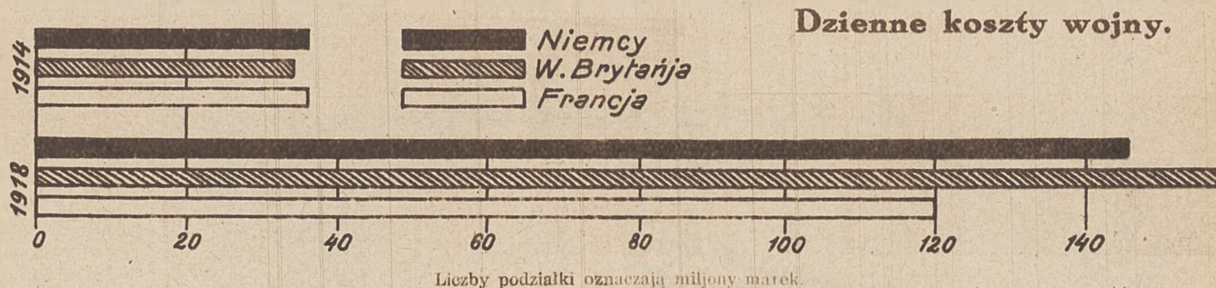
Koszty wojny.

Liczby obok podane nabierają szczególniejszego znaczenia, jeżeli się zważy, że ogólny majątek wszystkich ludów na całej kuli ziemskiej szacowano przed wojną teoretycznie na koło 1000 miljardów dolarów. Z porównania zatem wynika, że wojna pochłonęła **około 10 procent całego mienia na kuli ziemskiej.**

Sumy przypadające na powyższe państwa obejmują okres od wybuchu wojny do końca 1919 roku.

Dzienne koszty wojny.

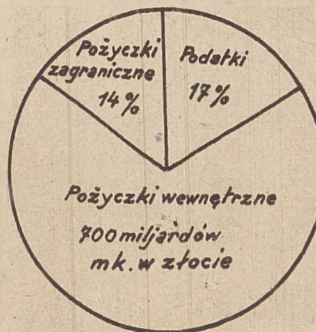

Liczby podziałki oznaczają miljony marek.

Zmiany terytorjalne po wojnie.

Wykresy poniżej zamieszczone, przedstawiają przedwojenne obszary: A) Niemiec, B) Austro-Węgier, C) Rosji, D) kolonij niemieckich, E) Turcji i F) Bułgarji, oraz wyznaczone na tych polach obszary utracone.

A) Niemcy: Obszar przed wojną 541.955 km.², po wojnie 471.34 km.², t. j. 87%. Z ubytku otrzymały:

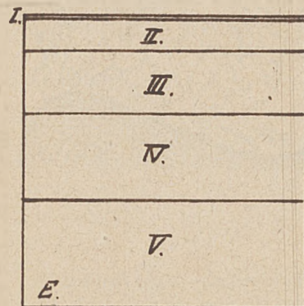
I. Belgja 1036 km.² = 0.19%.
II. Gdańsk 1952 km.² = 0.25%.
III. Litwa 2657 km.² = 0.5%.
IV. Danja 3891 km² = 0.7%.
V. Francja 14.512 km² = 2.7%.
VI. Polska 46.210 km.² = 8.5%.
Nadto Czechosłowacja otrzymała 316 km.² = 0.06%.

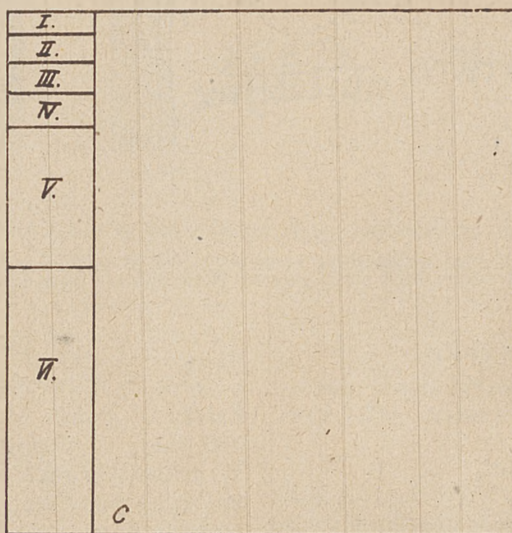

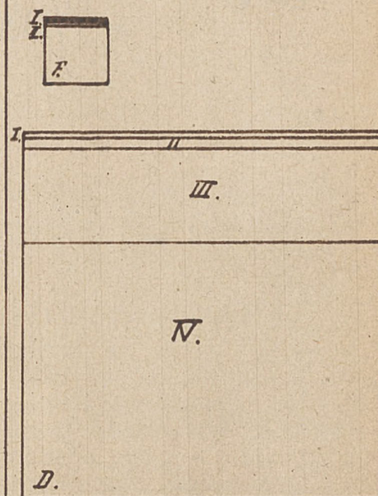

Pokrycie kosztów wojny.

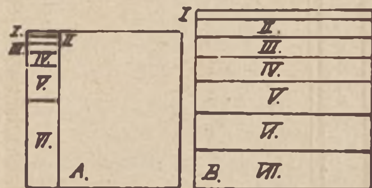
Wojna a rozwój ludności.

Do bilansu strat w ludziach skutkiem wojny doliczyć jeszcze należy **zmniejszenie się ilości urodzin i wzrost śmiertelności** we wszystkich państwach, które uczestniczyły w wojnie. Spadek liczby urodzin szacują na **przeszło 20 miljonów,** przyrost śmiertelności na **przeszło 7 miljonów.**

B) Austro-Węgry: Obszar przed wojną 675.904 km.². Z podziału otrzymały:

I. Włochy 23.437 km.² = 3.5%.
II. Polska 80.111 km.² = 12.1%.
III. Austrja 83.833 km.² = 12.4%.
IV. Węgry 92.916 km.² = 13.7%.
V. Rumunja 111.919 km.² = 16.6%.
VI Czechosłowacja 140.036 km.² = 20.7%.
VII. Jugosławja 143.652 km² = 21.1%.

C) Rosja. Obszar europejski przed wojną 5,456.000 km.², po wojnie 4,600.000 km.², t. j. 84.3%. Z ubytku otrzymały:

I. Rumunja 44.422 km.² = 0.8%.
II. Estonja 47.550 km.² = 0.9%.
III. Litwa 49.431 km.² = 0.9%.

IV. Łotwa 65.791 km.² = 1.2%.
V. Polska 260.313 km.² = 4.8%.
VI. Finlandja 388.451 km.² = 7.1%

D) Niemieckie kolonje: Obszar 2,993.000 km.². Z podziału otrzymały:
I. Japonja 2.514 km.² = 0.08%.
II. Belgja 54.000 km.² = 1.8%.
III. Francja 152.000 km.² — 25.1%.
V. W. Brytanja 2,184.000 km.² = 72.8%.
Nadto Chiny otrzymały 522 km.² = 0.02%.

E) Turcja: Obszar przed wojną 1,920.000 km.². Otrzymały:
I. Włochy 2.625 km.² = 10.7%.
II. W. Brytanja 436.000 km.² = 22.7%.
III. Państwa zachodnio-arabskie 565.000 km.² = 29.4%.
IV. Obszar pozostały Turcji 711.000 km.² = 37%.

F) Bułgarja: Obszar przed wojną 114.423 km.², po wojnie 103.146 km.², t. j. 90.2%. Otrzymały:
I. Jugosławja 2.566 km² = 2.2%.
II. Grecja 8.711 km.² = 7.6%.

Z życia człowieka.

Ze średniowiecznych wyobrażeń o człowieku.

Na lewo: Człowiek z egzotycznego szczepu, mający dolną wargę tak wielką, że mógł jej używać jako parasolki przed słońcem
Na prawo: Rasa ludzi z psiemi głowami. (Reprodukcje z mapy Hereforda).

Organizm człowieka.

Organizm ludzki ma następujący skład procentowy: kości 16%, mięśni 42%, tłuszczu 18%, krwi 7%, tkanki gruczołowej 16.9%.

Głowa ludzka posiada 77 mięśni.

Włos rośnie w ciągu miesiąca o 0.8 do 13.2 mm. Jod i brom zażyte doustnie, przechodzą do włosów. Człowiek w wieku 18 do 26 lat produkuje dziennie 0.20 gr. substancji włosowej, w lecie i przy częstszem strzyżeniu jeszcze więcej.

Najgrubszym nerwem organizmu jest nerw kuszowy (n. ischiadicus). Jest on grubości małego palca u ręki.

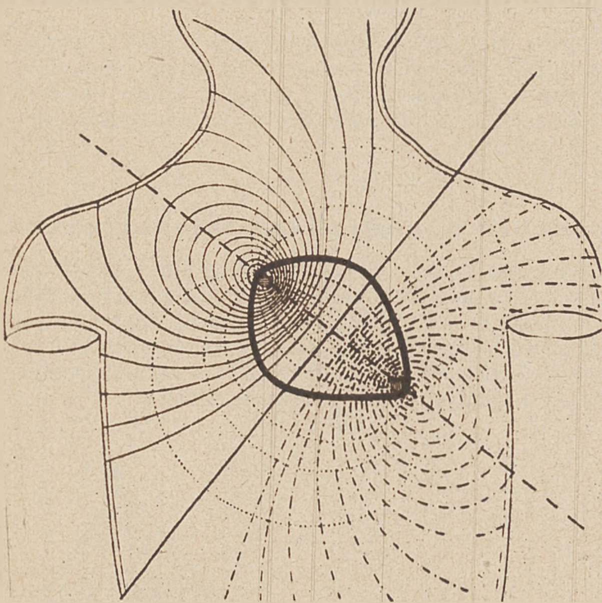
Praca serca.

Serce ludzkie uderza 70 do 80 razy na minutę. Zależy to jednak od wieku. U noworodka serce bije 130 razy, z biegiem zaś lat zwalnia swą pracę. W dziesiątym roku życia ilość uderzeń wynosi około 90, w 15-tym roku 78, do 50-go roku około 70. potem nieco się podnosi (do 80).

W pozycji stojącej tętno jest nieco szybsze. niż w pozycji leżącej. Praca fizyczna, wzmożone ciśnienie, przyjmowanie pożywienia, wzruszenia psychiczne przyspieszają tętno. Przy głodzeniu się tętno zwalnia się.

Obieg i skład krwi.

Ilość krwi w organizmie ludzkim waha się w granicach około 7% wagi ciała (jak inni podają 5.3%). Podczas głodowania ilość krwi zmniejsza się; ludzie tłuści posiadają stosunkowo mało krwi. Krew w tętnicach płynie przeciętnie *z szybkością 8—10 metrów na sekundę.* Zależy to jednak w dużej mierze od od-

Rozprzestrzenianie się elektr. prądow serca.

Każdy pracujący żywy mięsień ludzki wysyła prąd elektryczny, który można stwierdzić zapomocą czułych przyrządów elektro-metrycznych. Podobnie i serce bijące wysyła czynnościowe prądy elektryczne, których kierunek rozprzestrzeniania się objaśnia rycina.

ległości danej tętnicy od serca i od jej średnicy. *Pełny obieg krwi* wynosi u dorosłego człowieka *około 55 sek.*

W 1-ym mm³ znaduje się *4 do 5 miljonów czerwonych ciałek krwi;* ilość ta zresztą waha się, zależnie od płci, stanów fizjologicznych etc. W całym organizmie, który zawiera *około 5 litrów krwi,* znajduje się przeto okrągło *25 biljonów krwinek czerwonych.* Ciałek *białych* znajduje się normalnie 5—10.000 w I-nym mm³, ilość ich więc waha się w dużych granicach. W pozycji leżącej jest ich więcej, niż w pozycji stojącej; różnica ta może wynosić nawet 100%. W większości stanów chorobowych, zwłaszcza w ropieniach, ilość białych ciałek zwiększa się. Ilość ich zwiększa się jednak również w stanach fizjologicznych, jak np. podczas trawienia.

Ciepłota organizmu.

Średnia temperatura człowieka, mierzona pod pachą, wynosi 36.9 C., mierzona w kiszce stolcowej: 37.2. Podczas dnia temperatura ulega wahaniom, podnosząc się i osiągając maximum między godz.. 17 a 18. W ciągu nocy opada, osiągając minimum między godz. 2 a 6 rano. Średnia temperatura jest mniej więcej w trzy godziny po śniadaniu. Temperatura skóry jest zależna w wysokim stopniu od warunków zewnętrznych, podlega też największym wahaniom. Przy średnio grubem ubraniu temperatura skóry przy temperaturze powietrza 15° wynosi 32°, przy temperaturze powietrza 26° — 33°, przy temperaturze powietrza 32° — 35.4°. Koniec nosa i małżowiny uszne nieosłonięte, posiadają temperaturę zaledwie 23°. Pozatem skóra, znajdująca się ponad mięśniami, jest cieplejsza, niż skóra ponad kośćiami. Starcy mają niższą temperaturę skóry. Temperatura krwi w prawej części serca wynosi 38.8°, zaś w lewej — 38.6, prawdopodobnie dlatego, ponieważ część lewa otrzymuje krew oziębioną nieco w płucach.

Oddechanie.

Ilość oddechów wynosi u człowieka dorosłego 12 do 24 na minutę. Przeciętnie cztery uderzenia pulsu przypadają na jeden oddech. Najwolniej oddecha człowiek w pozycji leżącej, szybciej w pozycji siedzącej, najszybciej w pozycji stojącej. Stosunkowo najszybciej oddechają dzieci, najwolniej ludzie w 30 roku życia. Do 8-go roku życia oddechają chłopcy szybciej, niż dziewczęta; po 15-tym roku życia następuje zmiana; kobiety oddechają o wiele szybciej, niż mężczyźni.

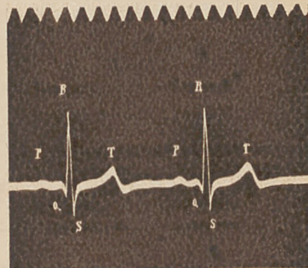
W jednej minucie przeciętnie wciąga człowiek *5—7 litrów powietrza* (t. j. za jednym oddechem ½ litra). Przy pracy mięśniowej ilość ta wzmaga się i osiągnać może nawet 30 do 40 litrów. Na dobę przyjmuje człowiek okrągło 500 litrów tlenu, wydaje zaś okrągło 420 litrów dwutlenu węgla. Płuca wydalają na dobę przeciętnie 420 gr. wody.

Waga mózgu.

Mózg dorosłego *mężczyzny* waży *około 1.350 gr.;* mózg *kobiety* waży *o 100 gramów mniej.*

Proces odżywiania.

Organizm ludzki w ciągu doby potrzebuje pożywienia, wynoszącego około 100 gr. białka, 500 gr. węglowodanów, 60 gr. tłuszczów, 2.800 gr. wody.

Kardjogram.

Wykres przedstawia wahania prądów czynnościowych mięśnia sercowego, przeniesione za pośrednictwem cienkiej igiełki na papier pokryty sadzą. Wykres taki nazywa się kardjogramem.

Dodając do tego sole nieorganiczne i witaminy, wszystko razem (przy średniej pracy) ma mieć *wartość około 3000 kaloryj.*

Pokarmy odpowiednio rozpuszczone i rozłożone na najprostsze składniki przez fermenty przewodu pokarmowego, wchłaniane są *za pośrednictwem błony śluzowej,* wyścielającej cały przewód pokar-

mowy. *Błona śluzowa żołądka posiada bardzo małe zdolności wchłaniania;* wchłonieniu ulegają w żołądku jedynie sole i cukier, rozpuszczony w wodzie, podczas gdy sama woda w żołądku prawie że zupełnie wchłonięta nie zostaje. Ponadto błona śluzowa żołądka wchłania alkohol i substancje w alkoholu rozpuszczone. Białek, ani tłuszczów błona śluzowa żołądka nie wchłania.

Główną rolę wchłaniania pokarmów odgrywa *jelito cienkie,* posiadające wybujałą w postaci kosmków błonę śluzową, przez co jej powierzchnia jest znacznie zwiększona. Natomiast błona śluzowa *jamy ustnej* i przełyku w resorpcji pokarmów nie odgrywa roli, za wyjątkiem niektórych trucizn, jak np. cyan kali, które wchłaniają się już z błony śluzowej jamy ustnej.

Żołądek na czczo zawiera tylko nieco płynu i gazów, zresztą ściany żołądka przylegają do siebie. *Pojemność żołądka* wynosi *1 do 2 litrów.*

Długość jelita cienkiego wynosi około 5 metrów. Jelito cienkie uchodzi w okolicy biodrowego talerza prawego do jelita grubego. Długość jelita grubego wynosi około 1.3 metra. W sumie *długość przewodu pokarmowego* wraz z przełykiem i odbytnicą wynosi *około 7 metrów.*

Pożywienie przebywa *w przewodzie pokarmowym 15 do 24 godzin.* Z tego 5 do 7 godzin przebywa pokarm w jelicie cienkiem, zaś 10 do 20 godzin w jelicie grubem. Co do czasu, jaki pokarmy przebywają w żołądku, to jest on niejednolity, zależy bowiem przedewszystkiem od rodzaju pożywienia. I tak np. bułka z herbatą już po dwóch godzinach opuszcza żołądek, gdy tymczasem sztuka mięsa z ziemniakami i buljonem przebywa w żołądku do 7-miu godzin. Podobnie *leżenie na lewym boku* po przyjęciu pokarmów opaźnia bardzo znacznie opróżnienie żołądka.

Jak wykazały badania promieniami Roentgena, najdłużej przebywa pokarm w jelicie grubem, i to w jego partji początkowej (kiszka ślepa, okrężnica wstępująca i poprzeczna).

Kał tworzy się w jelicie grubem w odległości mniej więcej metra od otworu odbytowego. Kał zawiera resztki niestrawionych pokarmów, nieznaczne ilości substancyj wydzielonych przez błonę śluzową końcowej partji jelita grubego, znaczna zaś część, bo jedna trzecia, składa się z zabitych bakteryj; bakterje bowiem znajdują się w ogromnych ilościach w przewodzie pokarmowym, gdzie pomagając w trawieniu, oddają nam duże usługi; są to bakterje niechorobotwórcze. Otóż bakterje te, ukończywszy swe procesy fermentacyjne w jelicie grubem, giną i odchodzą masowo z organizmu.

Szybkość przewodnictwa włókien nerwowych.

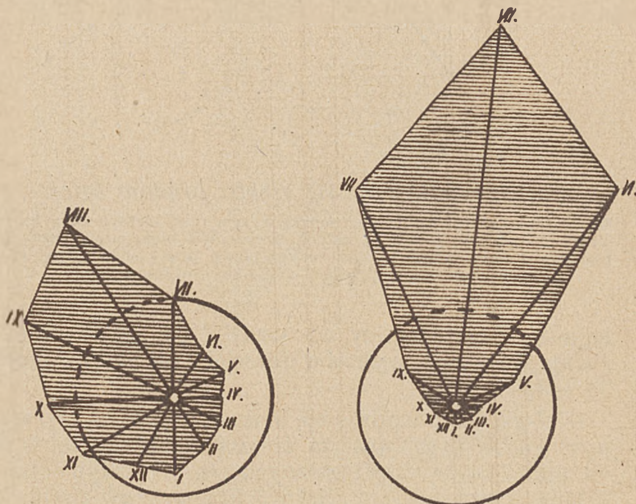
Jak wiadomo, celem wykonania ruchu musi na mięsień podziałać *pobudka nerwowa* za pośrednictwem odnośnego nerwu. Otóż pobudka nerwowa przebiega wzdłuż włókna nerwu ruchowego *z szybkością 66 do 69.3 m. na sekundę.* Jeśli ukłujemy się w palec, wówczas zadrażniamy zakończenia *nerwów czuciowych,* wzdłuż których pobudka przebiega w kierunku centralnego systemu nerwowego (do naszej świadomości) z szybkością *od 30 do 94 m. na sekundę.* W centralnym systemie nerwowym szybkość ta zmniejsza się znacznie.

Przyswajanie niektórych produktów.

Wódka ½ godziny, pstrąg, ryż 1½ godz., mleko, jaja, bułki 2½ godz., befsztyk, pieczone ziemniaki 3½ godz., pieczeń cielęca 4 godz., mięso wołowe 5½ godz., kaczka pieczona 6½ godz., sardynki w oliwie 8 godzin.

Nasilenie w chorobach infekcyjnych.

Zapadalność na choroby infekcyjne przybiera maksymalne nasilenie, zależnie od pór roku, dla różnych chorób różne. Wykresy ilustrują nasilenie zapadalności na najczęstsze u nas epidemje duru brzusznego i czerwonki. Liczby rzymskie oznaczają miesiące, tło zaciemnione — stan nasilenia.

Tyfus brzuszny. *Czerwonka.*

(Przeciętny typ obserwacji z pierwszego dziesiątka tego wieku).

Nasiąkanie tkanin wodą.

Gatunek tkaniny	Porowatość w stanie suchym %	Porowatość w stanie minimalnej pojemności %	Pozostałe porów zawierających powietrze %
Flanela wełniana . .	923	803	89
Flanela bawełniana .	888	723	81
Trykot jedwabny . .	832	501	60
Trykot wełniany . .	833	612	73
Trykot bawełniany .	847	617	72
Trykot lniany . . .	733	318	43
Płótno bawełn. cienkie	520	0	0

Skład chemiczny pokarmów pochodzenia roślinnego.

Produkty spożywcze	W 100 gr. znajduje się przeciętnie:				
	Azotowe substancje	Tłuszcze	Węglowodany	Popiół	Kalorje
Groch	23,3	1,9	52,6	2,8	329
Kasza manna . . .	9,4	0,2	75,9	0,7	354
Kasza owsiana . . .	13.4	5,9	68,1	2,1	389
Ryż	7,9	0,5	77,8	0,8	349
Chleb pszenny . . .	6,8	0,5	57,8	0,9	270
Chleb razowy . . .	7,8	0,5	42,6	1.2	211
Suchary żytnie . . .	10,8	1,0	71,8	1,7	348
Makaron	10.9	0,6	75,5	0,6	359
Mąka pszenna delikat.	8,9	1,1	74,1	0,6	350
Mąka żytnia	11,0	1,9	69,7	1,5	344
Ziemniaki świeże . .	2,1	0,2	20,5	1,0	98
Marchew	1,1	0,2	9,1	1,0	43
Rzepa	1,1	0,2	6,1	0,8	31
Ogórek	1,1	0,1	2,2	0,5	14
Kapusta	1,8	0,2	5,8	0,8	33
Grzyby świeże . . .	4,9	0,2	3,6	0,8	37
Grzyby suche, białe .	28,5	2,0	6,3	6,4	161
Jabłka świeże . . .	0,4	0,7	12.1	0,4	58
Winogrona	0,7	0,7	16,5	0,5	77
Orzechy	16,7	58,5	12,9	1,6	665
Kasztany	10.8	7,2	69,3	2,7	396
Owoce suche (kompot)	2,5	—	52,4	1.8	225

Praca różnych zawodów w kalorjach.

Ilość wielkich kaloryj ciepła wytwarzana na dobę przez organizm człowieka pracującego w rozmaitych zawodach przedstawia się następująco:

Dorosły i zdrowy mężczyzna przy spokoju w mieszkaniu	2.400	Robotnik w fabryce maszyn	3.300
Biuralista, buchalter i t. p. . . .	2.500	Praczka	3.400
Nauczyciel szkoły (4 godz. na dobę)	2.600	Woźnica rozw. cięż.	3.500
Szwaczka pracująca ręcznie	2.700	Stolarz	3.600
Przepisywacz na maszynie . . .	2.800	Szewc	3.600
Służba domowa .	2.800	Żniwiarz	4.000
Krawiec i szwaczka pracująca na maszynie	3.000	Kowal	4.100
		Kamieniarz obcios. kamienie . .	4.800
		Oracz	5.000
		Tracz	5.200
		Drwal	6.000
		Tragacz cegieł . .	8.900
		Cyklista w biegu rekordowym . .	9.000

Skład chemiczny pokarmów pochodzenia zwierzęcego.

Produkty spożywcze	W 100 grm znajduje się przeciętnie:				
	Azotowe substancje	Tłuszcze	Węglowodany	Popiół	Kalorje
Mięso wołowe (śr. tłus.)	20,9	5,4	0,5	1,0	138
Cielęcina	18,9	7,4	0,1	1,4	147
Baranina tłusta .	17,0	29,8	—	0,9	347
Wieprzowina tłusta .	14,5	37,3	—	0,7	456
Wątroba , ...	19,9	3,6	3,3	1,5	128
Mózgi	9,0	8,6	—	1,4	117
Flaki	10,4	1,1	—	1,0	53
Podróbki (płuca, serce)	17,4	2,2	0,4	1,1	92
Pekefleisz , . . .	19,3	4,5	—	16,7	121
Szynka . . . . . ,	24,7	36,5	—	10,5	441
Słonina	2,0	86,2	—	3,9	810
Kiełbasa gotowana ,	25,0	20,7	3,8	2,5	311
Kiełbasa wędzona . .	23,8	23,9	—	6,6	320
Szczupak	18,4	0,5	—	1,0	80
Sztokfisz	81,5	0,7	—	1,5	342
Śledź świeży	10,1	7,1	—	2,1	107
Śledź solony	18,9	16,9	—	16,4	235
Kawior	25,9	16,1	—	4,3	256
Mleko niezbierane .	4,2	4,1	4,1	0,7	72
Śmietana	4,1	35,6	2,1	0,7	356
Ser . . . . . . ,	14,7	0,6	2,2	1,2	125
Ser szwajcarski . . .	24,6	31,8	4,6	5,5	416
Jaja kurze	12,5	12,0	0,7	1,1	64
Kura tłusta . . .	18,1	9,3	1,2	0,9	164
Cietrzew	20,6	22,9	—	0,6	297
Gęś świeża	14,2	44,3	—	0,7	510
Gęś wędzona . . .	21.5	31,5	—	4,6	381

Mechaniczne własności tkanin.

Gatunek tkaniny	Grubość w mm	Waga 100 cm^2 tkaniny	Ciężar właściwy	Procent porowatości	Zmniejszenie grubości pod ciśnieniem procentowo
Płótno grube . . .	0,40	2,66	0,665	48,9	0
Trykot lniany . . .	1,10	3,61	0,388	73,3	17
Trykot jedwabny . .	0,60	1,50	0,219	83,2	24
Trykot bawełniany .	1,01	2,17	0,199	84,7	37
Trykot wełniany . .	1,12	2,01	0,179	86,3	43
Flanela bawełniana .	1,09	1.77	0,146	88,8	50
Flanela wełn., gruba .	3,00	2,86	0,095	92,3	54
Kamgarn letni . . .	1,00	3,58	0,350	73,0	20
Kamgarn zimowy . .	2,50	5,95	0,238	81,7	30
Sukno na paltot cienkie	2,20	5,40	0,243	81,3	23
Sukno na paltot, grube	5,60	8,19	0,146	88.8	31

Przeciętne temperatury potrzebne w lokalach.

Istnienie i praca człowieka na kuli ziemskiej możliwe są w szerokich granicach temperatury, mianowicie od — 60° C (Syberja) do + 50° C (Afryka, praca górników). Jednak dla pobytu i pracy w zamkniętych lokalach potrzebna jest ciepłota, która wytwarza najlepsze stosunki fizjologiczne w człowieku i daje mu poczucie przyjemnej równowagi. Taka temperatura waha się w szczupłych granicach 15 do 20° C.

Przeciętne normy ciepłoty powietrza, potrzebne w rozmaitych lokalach naszej strefy, wypośrodkowane zostały następująco.

w lokalach mieszkaniowych i dla pracy umysł	15—20 C
w szkołach, salach wykładowych, teatrach	14—19 C
w izbach szpitalnych	14—20 C
w sypialniach	12—16 C
w fabrykach	12—18 C
w kościołach, muzeach	10—15 C
w korytarzach, przedpokojach	12—16 C

Rozrywki umysłowe.

Polskie palindromy i anagramy.

W Kalendarzu I. K. C. z r. 1928 podaliśmy na tem miejscu w rubryce „Osobliwości językowe" kilka „palindromów", t. j. zdań, które czytane z początku i od końca, mają jednakie brzmienie. W związku z zamieszczonym tam palindromem „Signa te signa..." jeden z naszych czytelników w liście do Redakcji Kalendarza I. K. C. informuje nas, że palindrom ten jest polskiego pochodzenia. Mianowicie ułożył go głośny w Europie w XVI w. humanista polski, Stanisław Niegoszewski, poeta-improwizator, który we Włoszech zbierał liczne laury i odznaczenia.

Niegoszewski ma być także autorem następującego palindromu heksametrycznego:

„Si bene te trades, sedes sed arte tenebis".

(W przekładzie: Jeżeli się dobrze podasz, to sztuką będziesz zajmował miejsce).

Byłoby pożądane, aby filolodzy polscy wyszukali, z których utworów Niegoszewskiego pochodzą te heksametry. Zdaje się, że najwięcej jego utworów znajduje się w Ossolineum we Lwowie.

Jeszcze większą osobliwością językową jest poemat wystosowany przez znanego z dziejów Reformacji w Polsce Jana Łaskiego do ks. Karola Sudermańskiego, zaczynający się tak:

„Aspice! nam raro mittit timor arma, nec ipsa
Si se mente reget, non te reget Nemesis".

(Patrz, albowiem rzadko strach podnosi broń i nawet sama Nemezis nie poniesie cię, jeżeli się będziesz rządził rozumem).

Powyższy dwuwiersz jest dystychem elegjackim, złożonym z heksametru i pentametru, które są palindromami.

Dystych ten nie jest u nas zużytkowany w podręcznikach szkolnych, co może dziwić tembardziej, że znajduje się on — w niemieckim podręczniku szkolnym, mianowicie w zbiorze zadań matematycznych "Sammlung von Beispielen u. Aufgaben aus.. Algebra, von Dr. Eduard Heis"". Podręcznik ten jest nader rozpowszechniony, gdyż w r. 1898 ukazał się już w 98-em wydaniu. Dwuwiersz jest tam użyty jako zadanie do obliczenia ilości permutacji liter.

Tasama książka zużytkowuje drugą jeszcze nader ciekawą igraszkę językową polskiego pochodzenia, także jako zadania z permutacji, dające szereg ciekawych „anagramów". (Anagramem nazywa się przestawienie liter w słowie lub zdaniu, w ten sposób, aby utworzyć z nich nowe słowo lub zdanie. (Wynalazcą anagramów ma być Lykophron z II w. przed Chr. Anagramy rozwinęli szczególnie kabaliści żydowscy, a rozkwit tej rozrywki przypada na XVI i XVII wiek).

Igraszka ta przedstawia się następująco:

Gdy Stanisław Leszczyński w młodości swej powracał ze studjów zagranicą do Leszna, zgromadziła się tam na jego przyjęcie cała rodzina Leszczyńskich i powitała go wielką uroczystością. Rektor szkoły w Lesznie, Jabłoński, ułożył wedle ówczesnych zwyczajów na cześć witanego balet, odtańczony przez 13-tu uczniów szkoły, przebranych za starożytnych bohaterów. Każdy z nich miał w ręku tarczę z wypisaną na niej złotą literą. Po odtańczeniu pierwszej części baletu wszyscy młodzieńcy ustawili się w rzędzie w ten sposób, że z liter utworzył się napis: „Domus Lescinia" (Dom Leszczyńskich).

Po drugiej części baletu stanęli tancerze w innym porządku, tworząc napis: „Ades incolumis" (Jesteś tutaj w całości).

Po części trzeciej rozstawienie tancerzy dało napis: „Omnis es lucida" (Cały jaśniejesz).

Po części czwartej napis opiewał: „Lucida, sis omen" (Jaśniejąc, bądź dobrym znakiem).

Po piątej: „Mane sidus loci" (Pozostań jako gwiazda tych okolic).

Po szóstej: „Sis columna Dei" (Bądź kolumną Boga).

Wreszcie na zakończenie tancerze ustawili napis: „I, scandre solium" (Idź, wstępuj na tron).

Ostatnia permutacja jest tem osobliwsza, że ułożona właściwie jako pochlebstwo, w duchu epoki panegirycznej, w niedługim czasie spełniła się: Leszczyński został królem.

Powyższą serję anagramów uważa dr. Heis za prawdopodobnie najpiękniejszą ze wszystkich, jakie kiedykolwiek ułożono.

Jednakże permutacje powyższe nie wyczerpują wszystkich możliwości. Gdyby w danem zdaniu było 13 różnych liter, to permutacyj byłoby przeszło 6 miljardów. Ponieważ jednak powtarzają się tu dwie litery („i" oraz „s"), przeto wszystkich możliwości jest „tylko" 1,556,755.200.

Naturalnie łatwo można tu anagramów ułożyć znacznie więcej, trudność polega na tem, aby ułożyć zdanie odpowiednie do żądanego sensu. N. p. można utworzyć anagram: „Sis lumen acido", ale sens pozostawiałby tu wiele do życzenia (Bądź światłem dla kwasu"), o ile nie traktowałoby się tego zdania jako — myśli Machiavella.

W rzędzie igraszek językowych przypomnieć jeszcze należy „Raki" Kochanowskiego, dwuwiersz, mający tę osobliwość, że słowa czytane od końca zmieniają zasadniczo sens wiersza.

Wiersz ten brzmi:

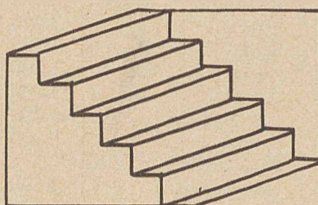
Folgujmy paniom, nie sobie, ma rada,
Miłujmy wiernie, nie jest w nich przesada.

Czytany od końca, wiersz powyższy, przedstawia się następująco:

Rada ma, sobie, nie paniom, folgujmy,
Przesada w nich jest, niewiernie miłujmy.

Złudzenia wzrokowe.

Pewne szczególne ułożenie narysowanych linij lub figur powoduje nieraz, że wzrok nasz ulega złudzeniu czy to w ocenie wielkości tych linij, czy też w ujęciu całości figur.

Zwłaszcza przy figurach bryłowych stwierdzić można złudzenie, wynikające albo z pozornej zmienności punktów widzenia, albo z pojmowania tych brył raz jako przeźroczyste, drugi raz jako nieprzeźroczyste. Podajemy tu kilka takich przykładów.

Na rysunku, przedstawiającym schody, widzimy je raz z wierzchu, jako zwykłe schody, drugi raz zaś odwrotnie, jak gdybyśmy w klatce schodowej oglądali je od spodu, ponad nami. Na złudzenie to zwrócił uwagę fizyk Zoellner i stąd zjawisko znane jest pod nazwą: schody Zoellnera.

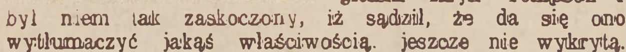
Na drugim rysunku widzimy cylinder o dwóch równoległych podstawach, jeżeli obserwujemy go jako bryłę przeźroczystą. Jeżeli zaś spojrzymy na niego jako na ciało nieprzeźroczyste, przedstawia się nam jako cylinder ścięty z obu końców, w kierunku ku przodowi.

Na trzecim rysunku znajduje się 6 tarcz. Jeżeli ten rysunek zaczniemy

wolno obracać, doznamy ciekawego złudzenia, zdadać się bowiem będzie, że każda tarcza obraca się około swego środka, w tymsamym kierunku, w jakim obracamy cały rysunek i wszystkie tarcze wykonają pełny obrót równocześnie z pełnym obrotem rysunku.

To złudzenie ruchu zarejestrował pierwszy angielski fizyk Tompson i

był niem tak zaskoczony, iż sądził, że da się ono wytłumaczyć jakąś właściwością. jeszcze nie wykrytą.

List na ziarnku żyta.

Znane są różne przykłady, jak ludzie, mający sporo czasu, oraz ochotę do psucia wzroku, zabawiali się pisaniem tak drobnym „maczkiem", iż potrafili w tym kierunku stworzyć niejednokrotnie pewnego rodzaju osobliwość. Tak n. p. pewien więzień napisał „Ojcze Nasz" na ziarnie fasoli, a przed kilkunastu laty próbował ktoś u nas na kartce korespondencyjnej przepisać „Pana Tadeusza" i t. d.

Oryginalną w tym zakresie osobliwość stanowi podobny dokument, znajdujący się w posiadaniu redaktora niniejszego Kalendarza. Jest to list na — ziarnku żyta, napisany tuszem przez Wiedeńczyka, J Sofera, tytułującego się „Schreibkuenstler in Miniaturschrift in jeder beliebigen Sprache". mającego zresztą za swoją sztukę liczne uznania od szeregu panujących. „List" ten, z daty 9 kwietnia 1888 r., napisany został do prezesa Akademji Umiejętności w Krakowie, dra Józefa Majera i zawiera gratulacje z okazji zatwierdzenia jego ponownego wyboru na prezesa przez cesarza Franciszka Józefa.

Ziarnko żyta ma 9 mm. długości, napis opiewa:

„Sr Wolgeboren Herrn Dr. Joseph Majer Praesident der Akademie der Wissenschaften in Krakau. Dem hervorragenden Gelehrten. anlaesslich der Kaiserlichen Bestaetigung der ehrenden Wiederwahl, ergebenst gewidmet von J. Sofer Wien 1888".

Razem więc na ziarnku napisanych jest 196 znaków literowych i interpunkcji. Słowa napisane są tak czysto i wyraźnie, że przy dobrym wzroku można je odczytywać bez użycia szkła powiększającego.

Spłowiały rachunek.

Dla skontrolowania pewnego zamówienia kupieckiego musiał kupiec poszukać odnośnych rachunków w dawniejszych papierach. Po wydobyciu ich stwierdził, że atrament. którym były pisane, tak wyblakł, iż nie dały się odczytać. Jeżeli zatarte miejsca cyfrowe oznaczymy kwadracikami. rachunek przedstawiał się, jak obok podano.

```
■■■■■■:■■■ = ■■8■
■■■
3 0 2 ■
■ 6 9 5
  ■ ■ 2 1
  3 ■ 8 ■
    2 ■ 1 ■
    ■ ■ ■ ■
      ■ ■ 0
```

Mimo tak znacznego zniekształcenia rachunku, kupiec zdołał ze zachowanych liczb obliczyć cyfry zatarte i zrekonstruował całe obliczenie.

Przeprowadźcie tę rekonstrukcję i odtwórzcie cały rachunek.

Zadania z szachownicy.

Wśród licznych kombinacyj z ustawianiem figurek szachowych na szachownicy znajduje się kilka zadań, których rozwiązanie wymaga dłuższego kombinowania. ale daje wiele zadowolenia. Najwięcej interesującemi z tych zadań są następujące:

Cztery damy rozmieścić na szachownicy w taki sposób, aby pod szachem było możliwie najwięcej pól. — Dla objaśnienia dodajemy, że zadanie to można rozwiązać w kilka sposobów, przyczem z 64 pól tylko 2 pozostaną wolne od szachu.

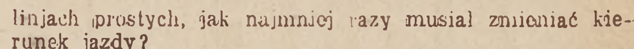
Ośm dam rozstawić na szachownicy tak, aby maximum pól zostało wolnych od szachu. Zadanie to można rozwiązać kilku kombinacjami, przyczem jako maximum pozostaje 11 pól wolnych. Wprawdzie matematycznie nie udowodniono jeszcze, że zmniejszenie tej liczby jest niemożliwe, niemniej jednak praktycznie nikt jeszcze nie wyszukał takiego rozwiązania, przy którem byłoby więcej pól wolnych. Interesujący się tym problemem mają tu pociągający temat: rozwiązać najpierw zadanie w kierunku znalezienia owych 11 pól wolnych, a potem popróbować, czy nie udałoby się zmniejszyć tę liczbę i stworzyć nowy rekord.

Wreszcie jeszcze jedno zadanie: Ośm dam rozstawić na szachownicy w ten sposób, aby żadna nie szachowała innej. Dla poszukujących rozwiązania dodajemy, że problem ten da się rozwiązać zasadniczo w 12 sposobów, co jednak nie jest zbyt łatwem. Podobne zadanie dla ośmiu wież nie nastręcza już trudności w kombinowaniu, daje jednak aż 40.320 różnych rozwiązań.

Objazd piekarczyka.

Piekarczyk ma rozwieźć z piekarni chleb do ośmiu domów rozmieszczonych w kwadracie, jak na załączonej rycinie. Jak ma odbyć tę wędrówkę, aby jadąc tylko po

Piekarnia

linjach prostych, jak najmniej razy musiał zmieniać kierunek jazdy?

Innemi słowy jest to zagadka geometryczna: przez dziewięć punktów ułożonych w kwadracie, przeprowadzić linję łamaną, złożoną z najmniejszej liczby odcinków prostych. Rozwiązać to zadanie przy pomocy 6 lub 5 takich odcinków nie przedstawia kłopotu. Trudniej natomiast jest zredukować liczbę linji przechodzących przez wszystkie dziewięć punktów, do czterech. Jak to uczynić — wykazuje rysunek.

Jak sobie kwestarz poradził.

Kwestarz, objeżdżający dwory, spotkał po drodze szlagona, jadącego na sejmik i zaraz zaczął się przymawiać o kwestę dla klasztoru. Szlagon chętnie sięgnął do kabzy, by wspomóc klasztor, chciał jednak obdarować także popularnego kwestarza i zaofiarował mu połowę węgrzyna, którego zapas wiózł ze sobą. Szlagon miał w gąsiorze 16 litrów, z czego 8 ofiarował kwestarzowi. Ten miał wprawdzie na swej bryczce gąsiorek 11-litrowy pusty, ale nie było czem wina odmierzyć. Tymczasem w bryczce szlagona znalazła się wypróżniona już 6-litrowa butla. Kwestarz bez zakłopotania zaczął węgra przelewać do tych pustych flasz i wnet w swoim gąsiorku miał 8 litrów. Gdy zaś szlagon zadziwił się, że to tak łatwo poszło, kwestarz odpowiedział, że już raz znalazł się w podobnej sytuacji, gdy z gąsiora 42-litrowego przy pomocy dwóch pustych

butli o 27 i 12 litrach objętości, odmierzył 21 litrów. Jak sobie radził kwestarz w obu tych wypadkach, aby dokonać podziału?

Podobne, choć nieco więcej skomplikowane zadanie polega na tem, aby wino z naczynia 24-litrowego, przy pomocy trzech pustych naczyń o pojemności 13, 11 i 5 litrów, rozdzielić do trzech największych naczyń, tak, aby w każdem było po 8 litrów.

Kłopot z zazdrośnikami.

W zeszłorocznym kalendarzu podaliśmy zadanie, w jaki sposób mając do dyspozycji łódkę bez wioślarza, na dwie tylko osoby, przeprawić się mogą przez rzekę trzy pary małżeńskie, z tym jednak warunkiem, że żadna z pań nie może pozostać w towarzystwie innych mężczyzn podczas nieobecności swego męża. Obecnie podajemy podobne zagadnienie do rozwiązania. Mianowicie chodzi o przeprawienie się przez rzekę, z podobnemi zastrzeżeniami jak poprzednio, czterech par małżeńskich, jednakże na środku rzeki znajduje się wyspa, na której przeprawiający się mogą się chwilowo zatrzymywać. W jaki sposób przeprawiali się zazdrośni małżonkowie?

Samochód i samolot.

Z Warszawy i Poznania wyruszyły naprzeciw siebie tegosamego dnia o tejsamej porze dwa samochody. Odległość między obu miastami wynosi 300 km. Samochody jadą z szybkością 50 km. na godzinę. Równocześnie z samochodem warszawskim wyruszył samolot z szybkością 100 km. na godzinę i poleciał na spotkanie samochodu poznańskiego. Natknąwszy się na niego, zawrócił i ruszył naprzeciw nadjeżdżającego samochodu warszawskiego. Gdy się z nim zetknął, znowu zawrócił i ruszył ku samochodowi poznańskiemu. W ten sposób tak długo latał, aż oba samochody spotkały się.

Wyrachujcie, ile kilometrów przeleciał samolot?

Jasne definicje.

W rozstrzygnięciach Sądu Rzeszy, w tomie I, str. 252 znajduje się następujące określenie kolei żelaznej:

„Kolej żelazna jest przedsięwzięciem skierowanem ku niejednokrotnemu transportowi ludzi lub rzeczy po niecałkiem nieznacznych odcinkach przestrzennych, na podstawie metalowej, która, dzięki swej konsystencji, konstrukcji oraz gładkości, przeznaczona jest do transportu dużych mas ciężarowych, względnie do osiągnięcia stosunkowo znacznej prędkości ruchu transportowego i przez tę właściwość w połączeniu z użytemi pozatem do osiągnięcia ruchu transportowego siłami przyrody (para, elektryczność, czynność mięśniowa zwierzęca, ludzka, przy pochyłym torze również już sama ciężkość przyrządów transportowych i ich ładunku i t. d.) zdolna jest przy ruchu przedsiębiorstwa na niej wytworzyć stosunkowo gwałtowne, zależnie od wypadku tylko, zamierzonym sposobem pożyteczne, ale także życie ludzkie niszczące i ludzkiemu zdrowiu szkodliwe skutki".

Jasno i zrozumiale, prawda?

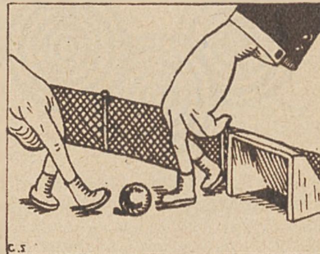
Niemiecki filozof, Hegel, określił elektryczność zapomocą następnego pięknego zdania:

„Elektryczność jest celem postaci, który się od niej uwalnia, postacią, która zaczyna niweczyć swoją obojętność, albowiem elektryczność jest bezpośredniem wystąpieniem, albo też blisko od postaci pochodzącym, jeszcze przez nią warunkowanym bytem — ale jeszcze nie rozwiązaniem samej postaci, tylko powierzchownem zjawiskiem, w którem różnice opuszczają postać, ale jeszcze są nią warunkowane i jeszcze nie zostały samodzielnemi same przez się".

Teraz już wiecie bez najmniejszych wątpliwości, co to jest elektryczność.

Football na stole.

Niektóre gry, odbywające się zwykle na wolnem powietrzu, można przenieść do salonu. Grywa się w ten sposób już tennisa, krokieta i t. d. Obecnie przyszła kolej na piłkę nożną. Moda ta przyjęła się przedewszystkiem w Anglji.

Gra odbywa się przy pomocy palców. Gracze, których może być 2, 4 lub 6-ciu, ubierają sobie na palec wskazujący i wielki małe, niby naparstki, buciki. Piłkę do kopania reprezentuje tu piłka tenisowa. Bramki są rozmieszczone na przeciwległych brzegach stołu, podobnie jak na prawdziwem boisku piłki nożnej.

Również przepisy gry obowiązują tesame. Jedyną niewygodę sprawia to, że piłka spada łatwo na ziemię. Aby temu zapobiec, można otoczyć brzeg stołu niezbyt wysoką siatką.

Tajemnicze teksty.

W szeregu średniowiecznych kościołów, a także na różnych średniowiecznych pieczęciach, oraz medalach wyryty był następujący tajemniczy napis:

S A T O R
A R E P O
T E N E T
O P E R A
R O T A S

Napis ten można jeszcze dziś widzieć w kościele Pieve Terzagni w Tremonie (z XI w.), w kościele Augustjańskim w Weronie, znajduje się on w Biblji z czasów Karolingów, wiadomo, że był wyryty na pieczęci hiszpańskiej inkwizycji, na wyspie Gotland znaleziono srebrny puharek z takim napisem, wyrytym na dnie, słowem, napis ten był bardzo szeroko stosowany w średniowieczu.

Napis jest kwadratem magicznym, a zarazem osobliwym palindromem, czytany bowiem od końca, od dołu ku górze i z góry na dół, brzmi jednakowo.

Co ten napis oznacza, niewiadomo. Nad jego rozwiązaniem pracowano wiele i w ciągu wieków utworzyła się na ten temat bogata literatura. Wiadomo tylko, że w średniowieczu napis ów używany był jako magiczna formula

y n n e i z d o c r c o d z i e n n y
n n c i z d o c r e r c o d z i e n n
n e i z d o c r e y e r c o d z i e n
e i z d o c r e y r y e r c o d z i e
i z d o c r e y r u r y e r c o d z i
z d o c r e y r u k u r y e r c o d z
d o c r e y r u k l k u r y e r c o d
o c r e y r u k l i l k u r y e r c o
d o c r e y r u k l k u r y e r c o d
z d o c r e y r u k u r y e r c o d z
i z d o c r e y r u r y e r c o d z i
e i z d o c r e y r y e r c o d z i e
n e i z d o c r e y e r c o d z i e n
n n e i z d o c r e r c o d z i e n n
y n n e i z d o c r c o d z i e n n y

przeciw różnym chorobom, zwłaszcza przeciw wściekliźnie, oraz stosowany był jako zaklęcie przeciw pożarom. Prof. Panza, włoski badacz średniowiecza, próbuje wytłómaczyć ową tajemniczą formułkę w ten sposób, że podobnie jak koło, obracające się w dwu kierunkach, taksamo napis ten, jednaki od początku i od końca, ma być pisemnym symbo-

lem wieczności i nieskończoności. Wyjaśnienie to nie rozwiązuje jednak treści napisu i niewątpliwie znajdzie się jeszcze sporo badaczy, którzy będą łamać sobie głowę nad jego znaczeniem.

Osobliwość innego rodzaju stanowi napis umieszczony w drugim prostokącie. Na pierwszy rzut oka odnosi się wrażenie, że część liter jest tu rozmieszczona jakgdyby przypadkowo, czy mylnie, po bliższem jednak rozpatrzeniu się odnajdzie się w napisie oryginalne rozmieszczenie tekstu zasadniczego. Kto słyszał o epitaphium księcia Silo w hiszpańskim kościele San Salvador w Ovideo, pozna odrazu, że chodzi tu o podobny problem. Książę Silo, który ufundował ów kościół, ma w nim napis pamiątkowy: „Silo principes fecit. „Książę Silo zrobił" (zbudował), rozmieszczony w podobny sposób, jak na niniejszym prostokącie.

Interesującą osobliwością w danym prostokącie jest to, że zasadniczy tekst, czytany od środka kolejno ku każdemu z rogów prostokąta, da się przeprowadzić różnemi drogami, których jest ogółem 45.760.

Prawdziwą jednak osobliwość układu słów, nie mającą podobnej sobie, stanowi następujący tekst:

te te ro ro ma ma nu nu da da te te la la te te

Wygląda to, jakby przemówienie jąkającego się, albo jak efekt echa, powtarzającego kolejno każdą zgłoskę. Tekst ten jest niewątpliwie średniowiecznego pochodzenia, kiedy to po klasztorach z niesłychaną cierpliwością i olbrzymim nakładem wysiłku myślowego zajmowano się kombinowaniem liter, by ułożyć jakieś niezwykle kunsztowne sentencje. W danem zdaniu chodziło o wywołanie naśladownictwa echa, przyczem sama budowa zdania polegała na tem, aby zgłoska echowa z następną zgłoską tworzyła jedno słowo. Zdanie jest ułożone w języku łacińskim, a geneza jego, według podania, jest taka, że któryś najeźdźca na Rzym, Brennus, czy inny barbarzyńca, rozpoczynając oblężenie miasta, miał rzucić powyższą pogróżkę. Zdanie to podzielone na słowa, brzmi:

„Te tero Roma, manu nuda, date tela, latete!"

To znaczy: „Ciebie Rzymie zniszczę gołą ręką. Dajcie pociski, kryjcie się!"

Z powyższym tekstem łączy się następujący epizod z życia literackiego w Polsce:

Gdy Stanisław Przybyszewski po pobycie w Berlinie osiedlił się w Krakowie, w kółku literackiem, grupującem się koło „Życia", zabawiano się raz powyższem zdaniem i w ogóle podobnemi sztucznemi tekstami. Wówczas Przybyszewski oświadczył, że zna także dziwaczny, zagadkowy tekst i swoim towarzyszom napisał do odcyfrowania następujące zdanie:

„Nascit roch epiro gazes eremi zryi".

Przy odczytywaniu trudzono się przedewszystkiem nad tem, z jakiego języka pochodzą powyższe słowa, gdyż to mogłoby być kluczem do rozwiązania. Ostatecznie zagadkę wyjaśnił sam Przybyszewski, dzieląc odpowiednio ów tekst i poprawiając nieco pisownię. Tajemniczy tekst opiewał:

„Naści trochę piroga ze serem i żryj".

Humor i satyra.

Asocjacja pojęć.

Mąż patrząc na buldoga swojej żony:
— A propos, o której pójdziemy do teściowej?

FILANTROP.

— Panie Pomeranz, na pana to wszyscy wymyślają, że pan, taki bogacz, a nic pan nie dał na jaki piękny cel.

— Co jest, ja nic nie dałem? Ja przecie przeznaczyłem pół miljona, pan słyszy, pół miljona, dla wdowy po nieznanym żołnierzu. Tylko ja czekam, żeby się ona zgłosiła.

TWARDA GŁOWA.

Murzyn przybiega do sędziego i skarży się, że go pracodawca natłukł łopatą po głowie. Sędzia obejrzał głowę murzyna i oświadcza, że na niej nie widzi żadnych śladów.

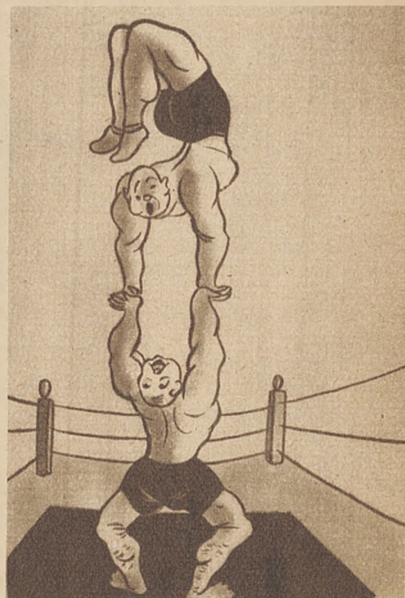
— Tak — woła murzyn — na głowie niema śladów, ale niech pan sędzia oglądnie łopatę!

SAMOKRYTYCYZM.

— Pan doktór był jeszcze wczoraj u nieboszczyka? Czy on zdawał sobie sprawę z tego, że śmierć się zbliża?

Lekarz: Nie, wcale mnie nie poznał.

W cyrku

Atleta, stojący na ziemi: Nie trzęś się, bo ci dam w pysk.
Atleta górny: Spróbuj!

OBRAZOWO.

— Nie ufaj mu, to fałszywy człowiek. W oczy będzie cię klepał po ramieniu, a poza oczy będzie się śmiał w nos.

PRZYJACIÓŁKA.

— Czy na zabawę trzeba się ubrać bardzo elegancko?
— Ależ nie, można iść w najgorszej sukni. Wcale się nie potrzebujesz przebierać, moja droga.

Ze starych kalendarzy.

„Kalendarz Polski, Ruski i Gospodarski" na rok 1829 „dla Królestwa Polskiego", wydany „w Kaliszu nakładem i drukiem Joanny Zuzanny Mehwald, wdowy", zamieścił następujące opowieści i anegdoty:

Astrolog Pacanowski.

Proszę Wać Pana Dobrodzieia, rzekł mieszczanin do Burmistrza, który z komety w roku 1811 woynę był wyprorokował: Dla czego słońce zachodzi na iedney stronie świata, a wschodzi każdego dnia na drugiey? mnie się to żadnem sposobem nie może w głowie pomieścić. Rzecz łatwa do naszego poięcia, odpowie mędrzec z powagą. Wraca się zawsze nocną porą, aby mógł nazajutrz bydź znowu na swoiem mieyscu.— Bardzo dobrze, ale czemuż my tego nie widziemy? — Ach, co za nieuk z Waszeci, zawoła pan Burmistrz z gniewem, iakżeś to chciał widzieć po nocy?

Wybór Pisarzów Polskich.

Pewien szlachcic na Żmudzi powziął chęć założenia sobie biblioteki. Radzi się więc przyjaciela o dzieła w polskim języku, coby to były i dobre i z wielu książek złożone.

— Kup WPan Wybór pisarzów Polskich — odpowie zacny sąsiad.

Podczas bytności w Stolicy udał się nasz nowy miłośnik nauk do księgarni na Nowolipcu. Właśnie 16-cie exemplarzy dawano do oprawy. Kupuje wszystkie. Nazajutrz księgarz odebrał kilka tysiączków nie bez życzenia mu szczęścia, biorąc go za rówiennika z prowincyi odległey.

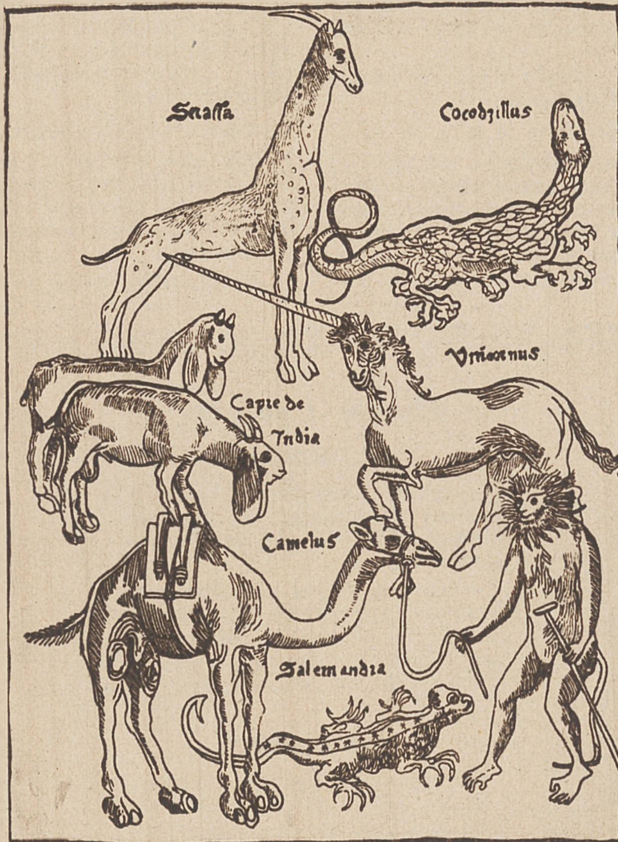
W kilka miesięcy, napotkawszy sąsiada, za którego poradą kupił rzeczone dzieła, takie o nich dał zdanie:

Piękne piszą, bo pięknie, lecz to mnie zastanawia, iak im się nieprzykrzyło po szesnaście razy jedno powtarzać.

Jak wystawiano „Hamleta" przed 100 laty na Podolu?

„Kalendarz Polski, Ruski i Astronomiczno-Gospodarski" na r. 1829, wydany w Krakowie, zamieszcza następujący opis wystawienia „Hamleta" (Podajemy z zachowaniem pisowni):

„Na Podolu, w pewnem miasteczku, Aktorowie odegrawszy Benefis na korzyść wspólną, tak się mocno po skończonem widowisku, dochodu podziałem skłócili, iż się pięściami obdzielać zaczęli. Straż blisko stoiąca, usłyszawszy hałas, bieży na ratunek i zastaie iunaków na gorącym uczynku, w grupach naymalowniejszych. Tu się Hamlet z Leartesem trzymaią za czupryny, tam Ofelia wycina trzewikiem policzki Królowey, pod oknem obkłada wałkiem Gildernstern Ducha zbielonego, pod piecem dusi Oldelholm Suflera. „Szto wy dielaiete" krzyknie ogromnym głosem Sierżant wąsaty: „my dielaiem probu", odpowie ieden z zacieklych zapaśników i w tem uderza pięścią w łeb swego przeciwnika. Bitwa się odnawia, lecą ławki, stolki, a straż stoi we drzwiach i wierząc, iż to próba, śmieie się do rospuku. Nazajutrz biega wieść po całem miasteczku, iż będzie dana sztuka, w którey potyczka ma bydź do podziwienia. Schodzą się oficerowie i wszystko co żyje na widowisko, lecz sztuka się kończy, a potyczki iak niema tak niema. Razem powstaie krzyk okropny, parter domaga się batalii. Nadaremnie przekładają Aktorowie, iż w tey sztuce żadna być nie może, ani żadna być nie miała, krzyk nieustaie. Aktorowie widząc zacięty upór Publiczności chcąc nie chcąc ięli się kułakować da capo, co im się tak dobrze powiodło, iż Publiczność z naywiększem odeszła zadowoleniem".

Drzeworyt z „Podróży do Ziemi św." Bernarda z Breydenbach.

(Utrecht 1486).

O zwierzu cudzoziemskim.

W Kalendarzu Polskim na Rok Pański 1757 znajdują się następujące przyrodnicze informacje:

O lwie, o jego mężności i dziwnych przymiotach.

Lew ma moc w piersiach silną, a gdy Człowieka pazurami albo zębami ukąsi, będzie z tej rany krew czarna y jako inkaust płynie. Ten Zwierz jest do społeczności prędki y popędliwy, jest natury cholerycznej, zajadłej, mściwej y do roku, który go w czym obraził, pamiętny. Lew każdy zwykł się wprzód na Mężczyznę porywać, a niżeli na Białogłowę. Obywatele Afryki często tego doświadczali. Dziecięciu małemu da pokój, nie pastwi się nad nim, chyba żeby miał bydź bardzo głodny. Czterech rzeczy się ten Zwierz z natury boi: naprzód Ognia, Kura piejącego, Wozu próżnego skrzypiącego, dopieroż Ruskiey kolasy skrzypiącej, boi się także Kule okrągłej, toczącey się. Gdy się Lew starzeje, na ten czas pragnie, aby zjadł Człowieka. Naturalistowie różne o tym swoje czynią zdania, że robi tak podobno dla lekarstwa, aby z tego miał odmłodnąć. Gdy ma zdychać, ziemię gryzie, rzewliwie płacze i ryczy.

Car Moskiewski miał przy swoim Dworze Lwa omieszkałego między ludźmi, którego do łowów zażywał, y gdy go na Niedźwiedzia silnego puszczono, nie mógł go porazić. Tedy Lew od jadu i od wstydu, że go taka od grubego y niezgrabnego Zwierza potkała konfuzya, tak się rozjadł

y tak ryczał, że ledwie się od złości nie rozpukł, aż nad nim rozmaite skoczno przygrywały muzyki, y różnem go koili śpiewaniem, pieśniami i tańcami.

O słoniu osobliwym, y o dziwnych jego cnotach i naturze.

Słoń, nad inne bestye jest wzrostem swoim największy, w dowcipie, ostrożności, prawie Człowiekowi podobny, języki rozumie wszystkie według którego Kraju, jako gdzie gadają. Obserwuje też obrząd jakoby swej zwierzęcej wiary: pewnych czasów czynią pokłon Niebu y Obrotom Niebieskim, Słońcu i Miesiącowi kłaniają się. Aleć to rzecz uwagi godna, iż gdy Słoń swego Kraju postrzeże Króla albo Monarchę jakiego, bądź na tronach, bądź przy asystencyi jego, albo prywatnie, pozna zaraz i poczuje Królewską osobę, przed którym stanie y obróciwszy się do niego, pokłon uczyni. Nawet między sobą mają pamięta, którym się też ubożsi Słoniowie stanąwszy na potkaniu kłaniają, póki nie minie.

O jednorożcu osobliwym.

Jednorożec ziemny jest z natury lotny, bystry i silny, którego z trudnością Myśliwym przychodzi pojmanie, bo ledwie okiem dojrzeć go. Naturalistowie i Poetowie tak o nim w swoich wierszach opisują, że rad w ciepłych zabawia Krajach, osobliwie w Afryce y na zielonych nad przebywa Łąkach, nikomu się nie da do pojmania, tylko prawdziwej Pannie, na pewnem miejscu siedzącey, na którey łonie, rad z swym odpoczywa rogiem.

O smokach jadowitych i ogromnych.

Smokowie rodzą się w Ethiopii, części Świata Afryce, którzy są okrutni, jadowici, bystrzy, śmiali i natarczywi, wzrost albo wielkość ich w sobie, gdy jaka ma być, dorośnie, do podziwienia jest na łokci 20. Smok ma na sobie kudły kędzierzawe, żyje ścierwem różnem. Takowe bestye straszne przy rybach, odchowują się z węża albo żaby chropowatej, którą Włosi zowią „Bufo", która w tamtym kraju, gdy strzyknie na człowieka, zaraz struje. W Kraju Kujawskim, w Gostyńskim Zamku, była w lochu tak wielka żaba, że ludzi w więzieniu tam siedzących zjadała. Jeden na śmierć dekretowany więzień odważył się, że ją zabił, w nagrodę tego gardłem go darowano. Obłupano tedy sprośną bestye ze skóry y długo tam była na bramie przybita, która od dawności już zbutwiała i zgniła.

Smok skrzydlaty.
Według Columna Hypnerotomachia Poliphili. R. 1499.

O wężach sprośnych.

Wężowie są czworakiego rodzaju: polne, skaliste, borowe i wodne. Który wąż jadowicie człowieka ukąsi, na zimę ziemia go nie przyjmie, ale się tylko po różnych wałęsa miejscach, póki go kto nie utłucze kijem, y znać go po tym, że jest głownikiem.

Na Ukrainie w Rusi, znajdują się takie srogie węże, które tameczni obywatele zowią połozami, są takie srogie i okrutne, prawie są częścią wspomnianego Smoka, który dusi ludzi.

O krokodylach jadowitych.

Krokodylowie, srogie i ziemne bestye, są w swojej postaci prawie niejako Smok, we wzroście bardzo wielcy, długości ich znayduje się na łokci 22, o czterech nogach.

Krokodyl jest w sobie jadowity, osobliwie we łzach jakoby w płaczu, języka żadnego w sobie nie ma. Człowieka nad zawsze goni, przed którym wężykiem uciekać trzeba, bardzo się nań odważa y chciwie go zawsze pragnie. Gdy płacze nad Człowiekiem, dostawszy go, tedy łzy wypuści na głowę, ta zaraz się na dwoje od jadu rozpadnie y mózg naprzód z niey wyje, potym Człowieka całego doszczętu zje. Bobu się boji y przeto miejsca i pole nim posiane mija przykładem, jako u nas Świnia od majeranu zwykła uciekać. Z Delfinem morskim ma wielką antypatyę y takową nieprzyjaźń, iż na potkaniu na rzekach y na Morzu Medyterańskiem walkę z sobą odprawiając, ledwie nie do śmierci jeden drugiego przywiedzie.

O papugach uciesznych.

Różny jest rodzaj Papug, są bowiem jedne jako Jastrząb, drugie jako Gołębie, trzecie znajdują się maluchne jako Wróble, a takie są najdroższe y przedniego gatunku. Są przytem różnych kolorów na piórach swoich, jakie się tylko znajdują u Malarzów farby. Z nauki wymawiają różne słowa z uciechą słyszących, do ludzi gwarząc swoim językiem, kochają się w Człowieku y wyiszczą go, za osobliwem macaniem.

O strusiach śmiałych.

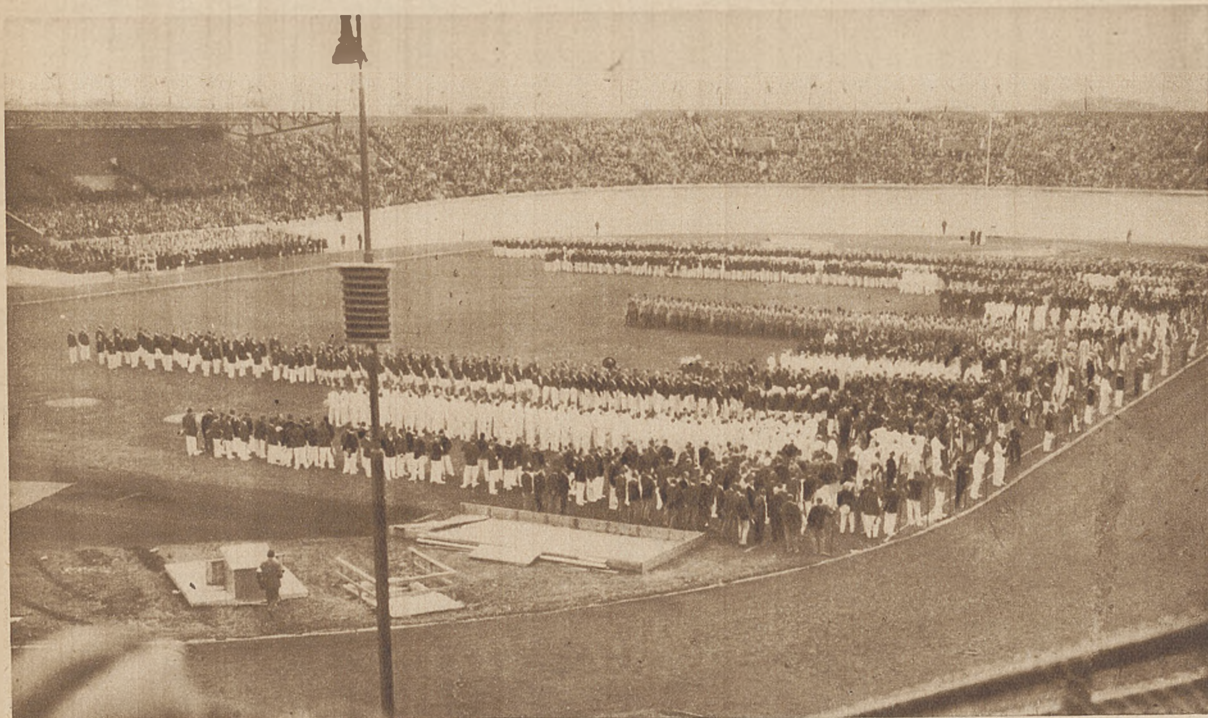
Struś bestya jest połowica Ptaka, połowica Zwierza ziemnego, urody ogromney, na postać konia stąpaniem i mężnością, którego w biegu swoim przechodzi, bo mu skrzydła do większego pomagają pochopu i bystrości. Kopyta u niego na kształt Jelenia rozdwojone, w nogach ma takową władzę, że niemi weźmie zręcznie i dobrze jako rękami. Człowiek kamień i tak chybko nim ciśnie, ktoby mu się w czym sprzeciwił, jako z jakiey kusze albo proce. Struś, gdy się starzeje, siwieje i łysieje, owocu jego zażywają do napoyów za puhary, jednym jego owocem kilkoro ludzi się nasyci.

O bazyliszku strasznym i niedostępnym.

Ta Gadzina jadowita nad wszystkie gadziny rodzi się w części Świata Afryce, w prowincyi Cyrenayka, gdzie jest Morze Piaszczyste, które za powstaniem Wiatrów tak się kurzy, że świata nie widzieć. Ludzie Podróżni od samey takowey kurzawy są w niemałym strachu i wielka musi im być molestya. Tak się szkli to miejsce piaszczyste jako ogień, albo szkło zapalone, albo siarka. Powiadają o pomienionem piaszczystem Morzu, że gdy nawałność wiatrów Człowieka zasypie, tedy Mumja z tego będzie, ale się to nie weryfikuje, o czym y Radziwiłł w swojej opisuje peregrynacji. Ów Bazyliszek ma moc w oczach i wzroku swoim tak potężny i przenikający jad, że nietylko Człowieka, ale każde nim zaraz zabije stworzenie. Jest w sobie niewielkiego wzrostu, farby białawey, z jedną na głowie Makutrą, z ogonem Wężowym. Ta bestya jest bardzo zaraźliwa, drzewa nawet, trawy swym zaraża jadem, uschnąc przy nim schną, skały nawet, kamienie od niego niszczeją i padają się.

Adam Obrubański.

Sport polski w r. 1928.

Otwarcie IX Olimjady w Amsterdamie.

Widok na zgromadzone tłumy uczestników IX Olimpjady, zebranych wedle grup narodowościowych w olimpijskim stadjonie w Amsterdamie, przybranym we flagi wszystkich państw, które brały udział w tych igrzyskach olimpijskich. W głębi widać na trybunach stadjonu nieprzejrzane masy widzów.

W zestawieniu z poprzedniemi latami rok 1928 niema sobie *równych w historji sportu polskiego,* jeśli idzie o jego rozwój, oraz o wywalczenie w świecie należnego Polsce miejsca. Długoletnia praca jednostek, a następnie już i społeczeństwa zaczyna wydawać swoje owoce. Idea wychowania fizycznego, dzięki życzliwemu i systematycznemu poparciu przez rząd Marszałka *Piłsudskiego,* obejmuje coraz szersze warstwy społeczeństwa, a nad jej realizacją pracuje systematycznie Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Warszawie, wspierany przez komitety wojewódzkie, miejskie i powiatowe, instytuty wych. fiz., ośrodki w. f. i p. w., cały szereg związków, klubów sportowych i innych pokrewnych organizacyj.

To też wewnątrz kraju na całej linji wre praca nad wyrobieniem sportowem i nad wychowaniem fizycznem. Wyrazem tego są powstające z każdym rokiem *nowe stadjony i boiska sportowe,* oraz przygotowania do budowy dalszych placówek sportu w najprzeróżniejszej postaci. Tu wspomnieć należy o budującym się już olbrzymim stadjonie *w Poznaniu* i w *Kielcach,* powstaniu nowego toru wyścigowego we Lwowie, otwarciu nowego boiska sportowego warszawskiej *„Polonji“*, Klubu Sportowego *„Biała-Lipnik“* w Białej, nowej bieżni lekkoatletycznej w parku „Cracovii“, nowych kortów tenisowych „Wisły“ i „Sokoła“ i t. d.

Ożywienie ruchu sportowego w kraju, oraz zainteresowanie się nim przez szerszy ogół niech najlepiej zilustrują nam cyfry. Dominującym u nas sportem jest bezwzględnie dotąd piłka nożna, której związek obejmuje około *500 towarzystw* wraz kilku tysiącami graczy, a których liczyć w Polsce można na sumę około *30.000*. Cyfrowo jeszcze poważniej przedstawia się sport *strzelecki, liczący* blisko dwadzieścia organizacyj, posiadających do *20.000* członków. Pięknie reprezentuje się u nas *gimnastyka,* zorganizowana *w „Sokole“*, oraz *Żydowskim Związku Towarzystw Gimnastycznych,* grupujących wspólnie do *150.000* członków.

Inne związki, jak *lekkoatletyczny, kolarski, tenisowy, narciarski, atletyczny, palanta i gier ruchowych,* liczą od kilkuset do paru tysięcy zorganizowanych członków.

O szerokiej popularności jednak pływania, szermierki, hockey'a, boksu, atletyki mówić nie można, a cóż dopiero wspominać np. o lotnictwie, automobiliźmie, grze w polo i t. d.

Jeśli się jednak uwzględni, iż cały szereg organizacyj sportowych u nas chadza luzem, nie należąc do żadnych zrzeszeń, to można stwierdzić, iż w Polsce

istnieje do *półtora tysiąca* towarzystw, uprawiających stale i systematycznie tą lub ową dziedzinę sportu, a liczących łącznie ponad *500.000* członków. Jeśli jednak potrącić od tej liczby pewną sumę na ten poważny odsetek ludzi, którzy uprawiają parę, a nawet kilka gałęzi sportu, to liczbę 300.000 uznać należy, jaką tą, która przedstawia ogół sportowców naszego kraju, stosunkowo bardzo jeszcze małą, bo stanowiącą 1% zaludnienia kraju. Stwierdzić jednak nie trudno, iż rezultaty ostatniej Olimpjady wzmogły znacznie u nas zainteresowanie dla sportu i przyczyniły się walnie do propagandy tegoż wewnątrz kraju.

Na zewnątrz zaś sport polski w roku ub. głym opromieniony został taką aureolą sławy, o jakiej nawet nikt nie marzył u nas przed Olimpjadą w Amsterdamie. Dotychczasowe bowiem wysiłki naszych, najgodniejszych przedstawicieli sportu i ich sukcesy w konkurencji międzynarodowej traktować można było poniekąd, jako *efemeryczne zjawisko*. Z chwilą jednak osiągnięcia przez nich wspaniałych rezultatów na IX. Olimpjadzie w Amsterdamie weszliśmy w rodzinę narodów, z którymi w sporcie zaczynają się *poważnie liczyć*. Nasz udział w zeszłorocznej Olimpjadzie jst *najważniejszym momentem w dotychczasowej historji sportu polskiego*, ze względu na jego wyniki, ze względu na porównanie tych olbrzymich postępów, jakie poczyniliśmy od poprzedniej Olimpjady w r. 1924.

Defilada polskiej drużyny na Olimpjadzie w Amsterdamie.

Na czele drużyny polskiej, defilującej na otwarciu igrzysk olimpijskich w Amsterdamie kroczy kolarz, Szymczyk, z tablicą z napisem „Polen“, za nim idzie chorąży Cieniewski (zapaśnik). W pierwszym rzędzie od lewej ku prawej idą kpt. Baran, kierownik techniczny polskiej ekspedycji olimpijskiej, inż. Znajdowski, wiceprezes Polskiego Komitetu Olimpijsk. i kpt. Kurleto. Za nimi nasze lekkoatletki: w pierwszym rzędzie Breuerówna, Konopacka i Tabacka, w drugim zaś Kobielska, Kilosówna i pływaczka Kaiserówna. W następnym szeregu nasi reprezentanci w nowoczesnym pięcioboju: por. Koprowski, por. Małłysko i wachm. Szelestowski. Na samym końcu widać zawodników w białych, słomianych kapeluszach z biało czerwoną opaską, w granatowych bluzach oraz w białych spodniach i trzewikach.

Na lewo u dołu:

Halina Konopacka

chluba sportu polskiego. która swym znakomitym wynikiem w rzucie dyskiem na ostatniej Olimpjadzie w Amsterdamie osiągnęła największy triumf sportu polskiego.

Ta piękna nasza praca w kierunku propagowania idei olimpijskiej uwieńczona została organizacyjnie powodzeniem w postaci przyznania nam drugiego miejsca w Międzynarodowym Komitecie Olimpijskim, które zajmuje nasz delegat, pułk. *Matuszewski.*

Olimpjada w Amsterdamie.

Udział naszych sportowców w Olimpjadzie poprzedziły dobrze przeprowadzone przygotowania i wybór odpowiednich reprezentantów. Stąd też ci, co do Amsterdamu pojechali, to już z tą świadomością, iż sport polski pokłada w nich nadzieje, których nie wolno im zawieść. Okoliczność ta przyczy-

niła się wydatnie do świetnej kondycji moralnej naszych zawodników, którzy zdobyli się też na najwyższy wysiłek.

Na pierwszem miejscu z pośród wszystkich postawić należy *Halinę Konopacką*, mistrzynię świata w dysku, która jedyna z pośród wszystkich na Olimpjadzie zawodniczek i zawodników potrafiła dokazać tego, iż *pobiła w Amsterdamie swój własny rekord światowy*. Jej wynik w rzucie dyskiem jednorącz, wynoszący 39.62 mtr., jest lepszy od jej poprzedniego rekordu o 44 cm.

Poza lekkoatletyką i w innych w dziedzinach wyniki *przeszły oczekiwania*, zdobycie *drugiego miejsca* w tak ciężkiej konkurencji hippicznej, jaką stanowi *„puhar narodów"*, oraz *trzeciego miejsca w szampjonacie konia* świadczą znakomicie o klasie *naszych kawalerzystów, bezsprzecznie najlepszych w świecie*, rozporządzających tylko niestety nieodpowiednim materjałem końskim.

Drugi nasz sport narodowy, jakim jest obok hippiki *szermierka*, doczekał się również triumfów. *Trzecie miejsce w drużynowej konkurencji szablowej* po takich potentatach, jakimi są *Włosi i Węgrzy*, a zwycięstwa nad tak głośnymi zespołami jak Ameryka, Belgja, Niemcy i Holandja, za jednym zamachem wywalczyły nam *uprzywilejowane stanowisko w sporcie szermierczym świata*. Zawdzięczać je należy naszej reprezentacji, złożonej z następujących zawodników: dr. *Papee*, rtm. *Segda*, por. *Laskowski* i p. *Friedrich*.

Niespodziewanie również doszliśmy do laurów *w wioślarstwie*, gdzie nasza czwórka ze sternikiem, złożona z pp. Dreweka (sternika Ormanowskiego (szlakowy), Birkholza, Jankowskiego i Bronikowskiego, zdobyła, po trudnej, a zwycięskiej walce z osadami Japonji, Francji, Belgji, Ameryki, Kanady i Węgier, *trzecie* miejsce.

Zaszczytne, aczkolwiek niepunktowane miejsca osiągnęli także nasi *kolarze, lekkoatleci, żeglarze, bokserzy, zapaśnicy, gimnastycy* i inni. Ale obok tych świetnych sukcesów kultury fizycznej Olimpjada w Amsterdamie przyniosła nam również i sukcesy *kultury duchowej*, jak zdobycie pierwszego miejsca przez red. Kazimierza *Wierzyńskiego* za tomik poezji p. t. *„Laur Olimpijski"*, oraz *trzeciego miejsca* za drzeworyt art. mal. *Skoczylasa „Łucznik"*, nagrodzonych na olimpijskiej wystawie sztuki.

W ogólnej punktacji zajęliśmy zaszczytne *15-te miejsce z 12 punktami* na 47 startujących państw, podczas gdy w Paryżu w r. 1924 zdobyliśmy w ogólnej klasyfikacji 21 miejsce.

Ogólna klasyfikacja olimpijska.

1) Stany Zjednoczone 118 punktów; 2) Niemcy 69 pkt.: 3) Francja 51 pkt.; 4) Finlandja 49 pkt.; 5) Holandja 47 pkt.; 6) Szwecja 45 pkt.,; 7) Anglja 41 pkt.; 8) Włochy 39 pkt.; 9) Szwajcarja 32 pkt.; 10) Kanada 27 pkt.; 11) Węgry 25 pkt.; 12) Czechosłowacja 18 pkt.; 13) Danja 17 pkt.; 14) Argentyna 14 pkt.; 15) *Polska* 12 pkt.; 16) Japonja 11 pkt.; 17) i 18) Austrja i Estonja po 10 pkt.; 19 i 20) Norwegja i Egipt po 9 pkt.; 21) Australja 8 pkt.; 22) Jugosławja 7 pkt.; 23) Poł. Afryka 5 pkt.; 24) Belgja 4 pkt.; 25, 26, 27 i 28) Irlandja, Hiszpanja, Luksemburg i Nowa Zelandja po 3 pkt.; 29 i 30) Hajti i Chile po 2 pkt.; 31 i 32) Portugalja i Filipiny po 1 pkt.

St. Moritz

słynna miejscowość klimatyczna w Szwajcarji i siedziba II. Olimpjady zimowej.

U dołu: Skocznia olimpijska w St. Moritz.

Reszta państw bez miejsc. Punkty dla Polski zdobyli: Konopacka i Wierzyński po 3, hippika 3 (w tem 2 w „Prix de Nations“ i 1 w szampionacie konia, Skoczylas, szermierze, wioślarze po jednym.

Narciarstwo.

Z kolei przejdziemy do omówienia wszystkich gałęzi sportu i podkreślenia rozwoju i postępów, jakie poczyniły one w ciągu ubiegłego roku. Naprzód poświęcimy więcej uwagi narciarstwu ze względu na jego występ na *Olimpjadzie zimowej w St. Moritz,* który nie przeszedł bez głośnego echa w całym świecie sportowym.

Olimpjada zimowa w St. Moritz.

Pomimo, iż Polska nie zajęła żadnego miejsca punktowanego wśród narodów, biorących udział w Olimpjadzie zimowej w szwajcarskiej miejscowości klimatycznej St. Moritz, to jednak wyniki nasze wzbudziły *ogólny podziw i respekt dla naszego narciarstwa,* które pierwsze z pośród wszystkich sportów w Polsce doczekało się niemałego zaszczytu, jak powierzenie mu organizacji dorocznych zawodów *międzynarodowych* (odpowiadających mistrzostwu Europy) *w roku 1929 w Zakopanem.* Piękny wynik *Bronisława Czecha,* który osiągnął *piąte* miejsce

Bronisław Czech

(S. N. P. Z. T.)

mistrz polskiego narciarstwa i zdobywca rekordu Polski skokiem 61-metrowym na wielkiej skoczni zakopiańskiej na „Krokwi“.

Staszel-Polankówna (Sokół).

najlepsza nasza narciarka, która tylko dla młodego wieku nie może startować w zawodach o mistrzostwo.

J. Loteczkowa

(Lwów)

jest obok Konopackiej naszą najwybitniejszą sportsmenką. Obok świetnych wyników w motocyklizmie może się chlubić zdobyciem mistrzowstwa narciarsk. Austrji, Francji i Polski.

Grupa wybitnych narciarzy „Wisły“.

Obok Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i „Sokoła“ trzeciem towarzystwem, które gromadzi najwybitniejszych narciarzy w Polsce, jest Tow. Sport. „Wisła“ w Krakowie. Oto ich grupa: stoją od lewej ku prawej: Mietelski, Malarz, Makowski, por. Kasprzyk, Wilga i ś. p. por. Woycicki.

w biegu 18 klm. w kombinacji, dalej *13-te miejsce Krzeptowskigo II* w „maratonie“ narciarskim, jakim jest bieg 50 klm. *i 10 miejsce Rozmusa* w konkursie skoków do kombinacji, a wreszcie zajęcie przez Czecha *dziesiątego miejsca w kombinacji w ogólnej klasyfikacji* — wszystko to oznacza postępy tak ogromne, iż wywalczyły nam one wśród narodów europejskich jedno *z czołowych stanowisk*. Przed naszymi zawodnikami w każdej niemal konkurencji można jako zwycięzców w St. Moritz widzieć tylko samych skandynawów, albo też wyjątkowe jednostki z pośród narciarzy Niemiec, Szwajcarji lub Czechosłowacji.

Ośrodki sportu narciarskiego.

Najwybitniejszymi naszymi przedstawicielami w narciarstwie są: mistrz Zakopanego i Krynicy i rekordzista skoczni na Krokwi (61 mtr.), *Bronisław Czech*, zdobywca rekordowej wprost ilości nagród w roku ubiegłym, mistrzyni Polski i Francji, *Loteczkowa*, oraz najlepsza narciarka *Staszel-Polankokowa*, dla młodego wieku występująca jeszcze w konkurencji juniorów. Obok Zakopanego i Krynicy, sport narciarski ma swoje placówki także we Lwowie i Bielsku, gdzie mistrzostwo należy do znanego zawodnika Wintersportklubu, mistrza Śląska, *Wagnera*, który zdobył w roku ubiegłym w Czechosłowacji także *mistrzostwo Beskidów. W Nowym Targu* powstaje również poważny ośrodek narciarstwa, dzięki pracy T. S. „Wisła“ (Kraków).

Najważniejsze, nasze towarzystwa, najmujące się narciarstwem, to *Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego* i *Sokół* w Zakopanem, *T. S. Wisła* w Krakowie, *Karpackie Towarzystwo Narciarzy* i I. L. K. S. *Czarni* we Lwowie, *Lechja* we Lwowie, *Wintersportklub* w Bielsku, *A. Z. S.* w Krakowie, Wilnie i t. d. Wszystkie kluby są zrzeszone *w Polskim Związku Narciarskim*, którego kierownictwo spoczywa przez szereg lat w ręku pułk. szt. gen. *Bobkowskiego*.

Program zawodów narciarskich w najbliższym sezonie zimowym.

Kalendarzyk zawodów narciarskich w nadchodzącym sezonie przedstawia się jak następuje:

Grudzień 28 i 30 1928 r.: konkursy skoków na Krokwi w Zakopanem.

Styczeń: 1-go 1929 r. bieg rozstawny 5 x 10 klm. w Zakopanem o puhar kpt. Fächera, 5 i 6 bieg 18 klm. i skoki w Zakopanem, 12i 13 mistrzostwa Krynicy, 19 i 20 mistrzostwa Śląska, 19 i 20 zawody T. S. Wisła (Memorjał ś. p. por. Woycickiego) i mistrzostwa Wilna, 24 bieg 50 klm. w Zakopanem (kwalifikacyjny), 26 i 27 mistrzostwa Zakopanego (kwalifikacyjne), 26 i 27 mistrzostwa Bielska, 26 i 27 mistrzostwa Lublina.

Luty: 2-go dzień młodzieży w całej Polsce, 2 i 3 mistrzostwa Przemyśla, 2 i 3 mistrzostwa Nowego Targu, **5—10 X. międzynarodowe mistrzostwa Europy i mistrzostwa Polski w Zakopanem,** 12 międzynarodowy konkurs skoków w Krynicy, 16 i 17 międzynarodwe mistrzostwa Lwowa, 23 i 24 bieg zjazdowy o mistrzostwo Tatr, oraz konkurs skoków w Zakopanem, 23 i 24 biegi zjazdowe w Worochcie lub Sławsku, 23 i 24 biegi zjazdowe i skoki na Śląsku.

Marzec: 2 i 3 zawody w Zakopanem, 2 i 3 zawody w Krynicy.

Hockey na lodzie i łyżwiarstwo.

Obok narciarstwa doskonałe wrażenie w St. Moritz zrobili reprezentanci drugiej, naszej gałęzi sportów zimowych, która stoi na europejskim poziomie, t. j. hockeya na lodzie. Aczkolwiek reprezentacja nasza została wyeliminowana od udziału w finale olimpijskim, na skutek przegranej z *Czechosłowacją* w stosunku bardzo nieznacznym, bo 3:2, to jednak uzyskanie przez nią wspaniałego wyniku remisowego 2:2, przy przepięknej grze z tak potężnym przeciwnikiem, jak *Szwecja*, odbiło się głośnem echem w całym świecie sportowym i naszym hockeistom wyrobiło też doskonałą markę. Są oni zarazem *mistrzem akademickim świata*, dzięki dwom świetnym zwycięstwom nad akademikami austrjackimi *6:0*, włoskimi *5:1*, odniesionym w Cortino d'Ampezza. Najlepsi gracze naszej reprezentacji hockeyowej, to *Adamowski* i *Tupalski* z Akademickiego Związku Sportowego w Warszawie.

Nehringowa (Warszawa).
jedna z najwybitniejszych naszych sił w łyżwiarstwie, która posiada cały szereg rekordów polskich.

Hockey zdobywa sobie u nas coraz większą popularność, czego wyrazem było powstanie w tym roku coraz to nowych klubów, czyteż sekcyj hockeyowych we wszystkich większych ośrodkach sportowych. Mistrzostwa Polski odbywały się corocznie w *Zakopanem*. W tym roku tytuł mistrza dzierży znowu *AZS* (Warszawa), drugie miejsce przypadło Legji (Warszawa), trzecie zdobył TKS (Toruń), czwarte Pogoń (Lwów), a piąte AZS (Wilno).

Międzynarodowy bilans naszego hockeya w r. 1928.

Rep. Akad. Polski — Rep. Akad. Austrji 6:0 (Cortina).
Rep. Akad. Polski — Rep. Akad. Włoch 5:1 (Cortina).
AZS — Davos H. C. 1:1 (Davos).

Polska drużyna hockeyowa w St. Moritz.

Nasi reprezentanci hockeya lodowego w St. Moritz. Stoją od lewej strony: Czaplicki, Słuczanowski, Kulej, Żebrowski, Szenajch, Tupalski, Adamowski, Kowalski, Krygier, Pastecki i Stogowski.

Polska — Niemcy 6:0 (Davos).
Polska — Szwecja 2:2 (St. Moritz).
Polska — Czechosłowacja 2:5 (St. Moritz).
Razem więc stosunek bramek **22:7** na korzyść polskiej drużyny.

* * *

W łyżwiarstwie, podobnie jak w roku ubiegłym, prym dzierżą *Lwowianie*, z których *Wacław Kuchar* (LŁT) zdobył tytuł mistrza w jeździe szybkości, a pp. *Bilorówna i Kowalski* tytuł pary mistrzowskiej w jeździe parami. Tytuł mistrza w jeździe sztucznej należy do inż. *Kikiewicza*. Ostatnio na podkreślenie zasługują rekordy polskie w łyżwiarstwie, osiągnięte przez pp. *Nehringów* (Warszawa). Naogół sport łyżwiarski jest u nas jeszcze w ogromnem zaniedbaniu.

Wioślarstwo.

Drugim, obok narciarstwa, sportem, który doczekał się zaszczytu urządzenia mistrzostw Europy u nas, jest wioślarstwo. Jego powolna, a systematyczna praca wydała w tym roku piękne rezultaty, jak wspomniane już zajęcie trzeciego miejsca *w czwórkach ze sternikiem*, oraz uzyskanie *najlepszego czasu i wyniku z osad europejskich w ósemkach* na Olimpjadzie w Amsterdamie. Zawdzięczać je należy wzmożonej specjalnie w roku ubiegłym rywalizacji między poszczególnemi klubami wioślarskiemi do tego stopnia, iż żadne regaty nie wykazywały wybitnych szybkości tej, czy owej osady, przeważającej chwilowo nad przeciwnikiem, który wygrywał znów następny bieg.

Mistrzostwa Polski na podstawie zwycięstwa na regatach zeszłorocznych w Bydgoszczy, dzierżą w swych rękach: w jedynkach *Barwicki* (Klub Wioślarski Toruń), w dwójkach podwójnych: *Jabrzemski i Lisicki* (Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie), w czwórkach bez sternika: *Poznańskie Towarzystwo Wioślarskie „Tryton"*, w czwórkach ze sternikiem: *Klub Wioślarski 1904 Poznań,* w ósemkach: *Klub Wioślarski 1904 Poznań.*

Tabela wioślarska.

Do Polskiego Związku Towarzystw Wioślarskich wprowadzoną została punktacja, umożliwiająca skwalifikowanie klubów, wedle ich jakości na podstawie osiągniętych rezultatów. Opiera się ona na podstawie decyzyj Komisji Sportowej PZTW, w myśl których każdemu klubowi przyznawano pewną ilość punktów za zwycięstwo na regatach kwalifikacyj-

nych. Punktacja, przeprowadzona w ten sposób, każe ułożyć następującą, zeszłoroczną tabelę wioślarską:

1)	Akad. Związek Sport. Warszawa	punktów	196.5
2)	Klub Wioślarski 1904 Poznań	„	140
3)	Bydgoskie Tow. Wioślarskie	„	109
4)	Warszawskie Tow. Wioślarskie	„	83

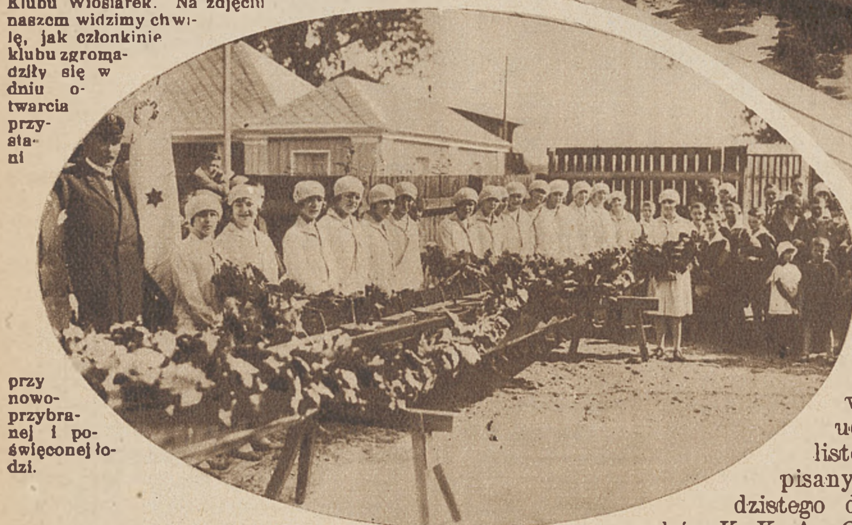
nasz sport automobilowy. Dzięki inicjatywie Automobilklubu Polski, a właściwie jego najruchliwszej filji, Krakowskiego Klubu Automobilowego, możemy poszczycić się w ubiegłym roku nowymi sukcesami i nawiązaniem żywszego kontaktu z zagranicą.

Na uwagę zasługuje między innymi udział dwóch

Zwycięska osada wioślarska Polski.

Na Olimpiadzie w Amsterdamie reprezentowała polskie wioślarstwo z powodzeniem w biegu czwórek ze sternikiem, osada Bydgoskiego Towarzystwa Wioślarskiego, która zdobyła zaszczytne, trzecie miejsce, bijąc osady Anglji, Ameryki, Francji, Belgji, Kanady i Węgier, ulegając tylko Włochom i Szwajcarji. Na zdjęciu zwycięska osada na torze olimpijskim przed rozpoczęciem biegu. Od prawej: sternik Brewek, szlakowy Ormanowski, Birkholc, Jankowski i Broniikowski.

Otwarcie nowej placówki sportu wioślarskiego w Poznaniu.

Nową placówkę sportu wioślarskiego kobiecego w Poznaniu stała się otwarta w ubiegłym roku przystań Poznańskiego Klubu Wioślarek. Na zdjęciu naszem widzimy chwilę, jak członkinie klubu zgromadziły się w dniu otwarcia przystani przy nowoprzybranej i poświęconej łodzi.

5)	Klub Wiośl. „Wisła" Warszawa	punktów	77
6)	Akad. Związek Sport. Kraków	„	44
7)	Poznańskie Tow. Wiośl. Tryton Poznań	„	38
8)	Oddział Wiośl. Sokoła Kraków	„	25.5
9)	Klub Wioślarski Toruń	„	25
10)	Klub Wiośl. „Gryf" Bydgoszcz	„	21
11)	Towarzystwo Wioślarskie Płock	„	20
12)	Towarzystwo Wiośl. Włocławek	„	14
13)	Klub Wioślarski Gdańsk	„	7

W roku bieżącym Polska będzie siedzibą międzynarodowych regat o mistrzostwo Europy w Brdyujściu, oraz Kongresu Międzynarodowej Federacji Wioślarskiej w Warszawie. Fakty te będą miały niezwykle doniosłe znaczenie dla naszego wioślarstwa.

Automobilizm.

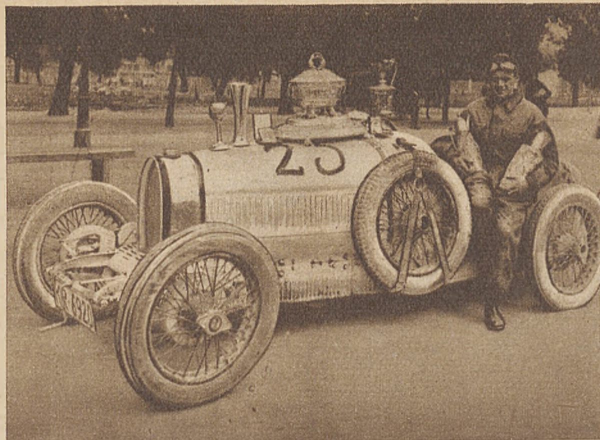
Olbrzymiemi krokami naprzód podąża pozostający ogromnie w tyle w porównaniu do innych narodów

członków Krakowskiego Klubu Automobilowego: *Rippera* na Lancii i Rostworowskiego na Tatrze w raidzie gwiaździstym do Monte Carlo, dokąd przybyli coprawda w spóźnionym czasie. Pierwszym, udałym występem naszych automobilistów zagranicą, był przyjazd w przepisanym czasie uczestników raidu gwiaździstego doWiesbadenu w osobie 4-ch członków K. K. A.: *Oborskiego, Dygata, Lanca i Rippera.* Ten ostatni osiągnął też sukcesy w odbywającym się z okazji raidu gwiaździstego w Wiesbadenie wyścigu szybkościowym i gymkhanie.

Na czele naszych automobilistów postawić należy nową gwiazdę: *J. Rippera,* oraz tegorocznego mistrza Polski, inż. *Liefeldta,* który uzyskał zwycięstwa takie, jak pierwsze miejsce *w górskiej próbie szybkości na Kocieży, w wyścigu płaskim pod Raszynem,* zorganizowanych w ramach międzynarodowego raidu samochodowego Automobilklubu Polski, oraz *ustanowieniem rekordu Polski na kilometrze (170.11 klm. na godzinę).* Do Krak. Klubu Automobilowego należy m. i. zaszczyt zorganizowania największej, naszej imprezy samochodowej, jaką jest bezsprzecznie *Wyścig Tatrzański,* gromadzący z każdym rokiem coraz większą ilościowo i jakościowo konkurencję krajową i zagraniczną. Wyścig ten przyniósł pełny triumf *Janowi Ripperowi* (KKA) który też uzyskał rekordowy czas *5:47.41,* na torze długości 7 i pół klm., stawiający go w rzędzie kierowców w europejskiej kla-

sie. Zachęcony temi powodzeniami Ripper, bierze udział w wyścigu „*Ecce Homo*“ na Morawach, zdobywając tamże drugie miejsce w ogólnej klasyfikacji, oraz wyścigu na *Szwabenbergu* pod Budapesztem, uzyskując w ogólnej klasyfikacji *trzecie*, a pierwsze miejsce w swej kategorji.

Pewną żywotność objawiły także inne filje Automobilklubu Polski, jak: *Małopolski, Śląski, Wielkopolski Kluby,* oraz *Łódzki* Automobilklub, który zorganizował na otwarcie sezonu zjazd gwiaździsty do Łodzi, gdzie I-sze miejsce przypadło w udziale Krak. Automobilklubowi.

Jan Ripper (K. K. A.)

zwycięzca w zeszłorocznym wyścigu Tatrzańskim, który ustanowił nowy rekord szybkości na torze o długości 7.5 klm., osiągając czas 5.47.41.

Międzynarodowy kalendarz automobilowy ustalony przez Kongres A. I. A. C. R. w Paryżu.

9 lutego: Szwecja — Międzynarodowy raid zimowy.
17 marca: Francja — Wyścig na La Tourbie kolo Monte Carlo w związku z międzynarodowym zjazdem gwiaździstym.
31 marca i 1 kwietnia: Francja — „Circuit de la Garoupe“.
1 kwietnia: Anglja — Wyścigi na torze w Brooklands.
7 kwietnia: Włochy — „Circuito d'Alesandria“ ku czci Bordino.
13/14 kwietnia: Włochy — Mille milia w Brescii.
14 kwietnia: Francja — Monte Carlo „Grand Prix“.
21 kwietnia: Włochy — „Circuito d'Cremona“.
21 kwietnia: Francja — „Grand Prix du Maroc“.
27/28 kwietnia: Włochy — Wyścigi sycylijskie.
28 kwietnia: Czechosłowacja — Wyścig górski w Königssaal Jilowischte.
5 maja: Włochy — „Targa Florio“ na Sycylji.
8/12 maja: Niemcy — Turniej samochodowy w Wiesbaden.
12 maja: Włochy — „Coppa Messina“.
19 maja: Włochy — „Grand Prix“ w Monzy z okazji Targów Medjolańskich.
19/20 maja: Francja — „Whitechurch-Trophy“.
29 maja: Włochy — „Coppe del re“ w Rzymie.
2 czerwca: Belgja: „Grand Prix de Frontieres“ w Chimay.
2 czerwca: Niemcy — Wyścig na Kesselbergu.
2 czerwca: Francja — Wyścigi szosowe A. C. du Rhone.
9 czerwca: Czechosłowacja Wyścig górski w Praded.
9 czerwca: Włochy — „Circuito de Mugello“.
9 czerwca: Francja — Wyścig Toul—Nancy.
15/16 czerwca: Francja — 24-godzinny wyścig w Mans.
16 czerwca: Hiszpanja — Wyścig górski w Rabassada.
16/21 czerwca: **Polska — Międzynarodowy raid A. P.**
19/24 czerwca: Niemcy — Turniej samochodowy w Baden Baden.
22/25 czerwca: Łotwa — Raid Niemcy—Łotwa—Estonja.
30 czerwca: Francja — „Grand Prix de l' A. C. F.“.
6/7 lipca: Belgja — „Grand Prix de la Marne“.
7 lipca: Austrja — Wyścig górski na Arlbergu.
12/13 lipca: Irlandja — Wyścigi międzynarodowe.
14 lipca: Niemcy — „Grosser Preiss“ der Nationen für Sportwagen na Nürburg Ringu.
20/21 lipca: Francja — „Coupe Boillot“ i „Grand Prix de l'A. C. du Nord“.
21 lipca: Włochy — „Circuito de Montenero“.
25 lipca: Hiszpanja — „Grand Prix“ w San Sebastian.
31 lipca: Hiszpanja — „Grand Prix“.
4 sierpnia: Włochy — „Coppa Acerbo“.
2/3 sierpnia: Włochy — Puhar Abruzzów.
5 sierpnia: Anglja — Wyścigi na torze w Brooklands.
11 sierpnia: Francja — Wyścig górski na Mont Ventoux.
11 sierpnia: **Polska — Wyścig Tatrzański w Zakopanem.**
17 sierpnia: Anglja — „Tourist Trophy“.
18 sierpnia: Szwajcarja — Wyścig górski na Klausenpass i Austrja — Puhar Alp.
18 sierpnia: Francja — „Grand Prix de Comminges.
25 sierpnia: Niemcy — Międzynarodowy wyścig urządzany przez A. D. A. C.
25 sierpnia: **Polska — Wyścig płaski we Lwowie.**
25 sierpnia: Francja — Wyścig górski „Chamonix Montblanc“.
1 września: Jugosławja — Wyścigi w Zagrzebiu.
7/8 września: Francja — „Trophee national“ w Boulogne.
8 września: Austrja — Gaissberg-rennen.
8 września: Włochy — „Grand Prix d'Europe“ na torze w Monzy.
15 września: Austrja — Wyścig górski na Semmeringu.
21 września: Anglja — Wyścigi na torze w Brooklands.

P. Grabowski, członek Automobilklubu Polski

na „Lancii“.

1) *Start międzynarodowego wyścigu Tatrzańskiego.*

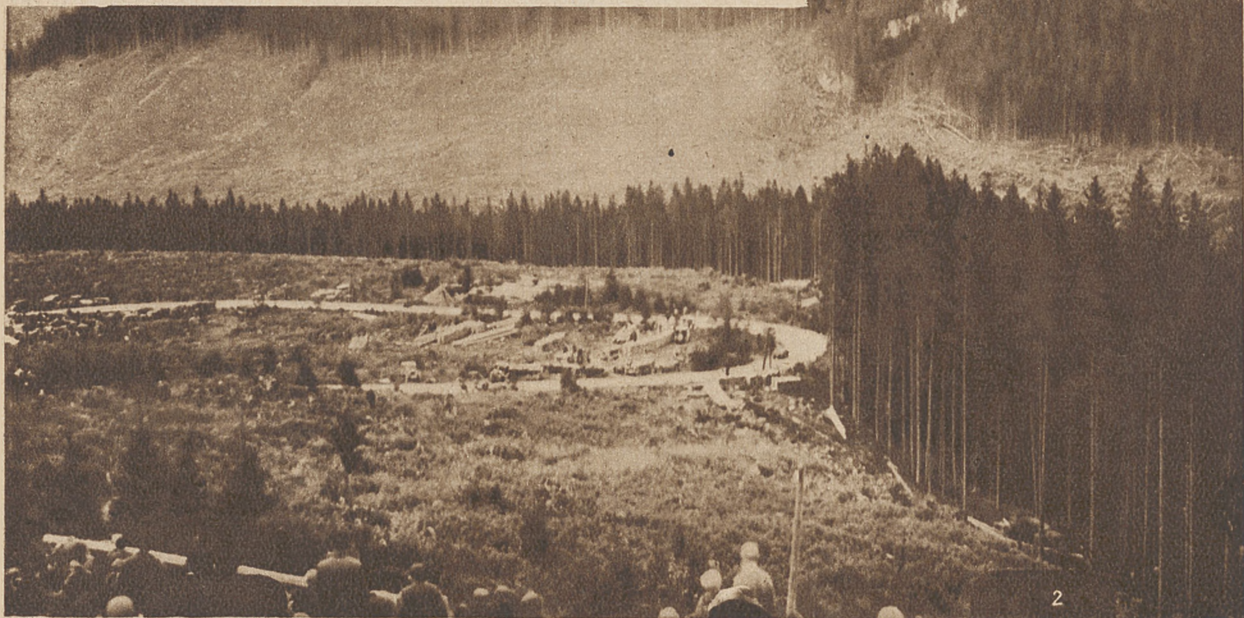
Zeszłoroczny wyścig Tatrzański wypadł pod każdym względem znakomicie. Na naszem zdjęciu widzimy miejsce startu wozów. Na zdjęciu 2) widzimy jedną z serpentyn, w jakie obfituje trasa wyścigu Tatrzańskiego, nie ustępująca najpiękniejszym drogom automobilowym w świecie.

3) *Pani Regulska (A. P.)*

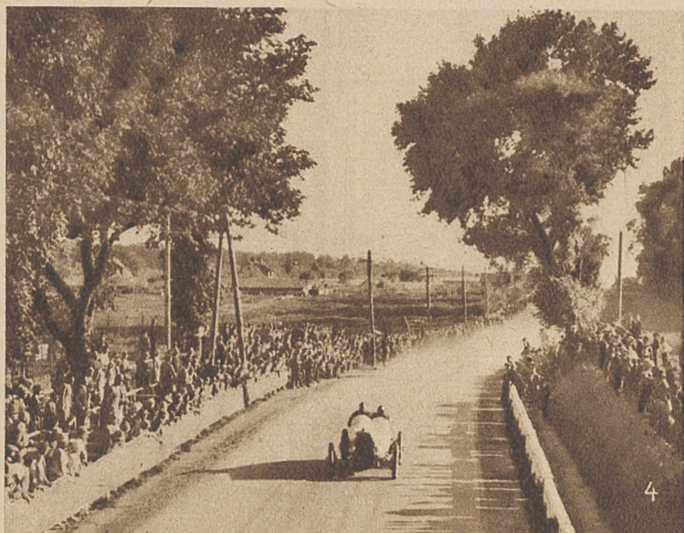
zwyciężczyni w zeszłorocznym raidzie automobilowym pań, urządzonym staraniem Automobilklubu Polski.

4) *Inż. Liefeldt (A. P.)*

mistrz Polski w r. 1927 i 1928 podczas wyścigu, zorganizowanego na szosie Stryjskiej przez Małop. Klub Automob. we Lwowie.

Hippika.

Największą, naszą dumą w sporcie, to bezsprzecznie nasi *kawalerzyści*. Każdy ich występ na arenie międzynarodowej roznosi tylko *sławę imienia polskiego* na jak najdalsze krańce świata. I w roku ubiegłym nie zawiedli reprezentanci naszego sportu konnego nadziei, jakie kraj cały w nich pokładał. Obok pięknych sukcesów na Olimpjadzie, o których już wspomnieliśmy na innem miejscu, do zanotowania mamy zdobycie *puharu narodów i pierwszego miejsca na zawodach w Nicei i w Warszawie,* oraz *drugiego miejsca* w podobnej konkurencji *w Brukseli.* Gorzej jednak jak po inne lata spisali się w ub. roku nasi kawalerzyści w Ameryce.

Pocieszającym jest tu objaw, iż w hippice sukcesy nasze polegają już nie, jak dawniej, na wynikach pojedynczych, doskonałych jeźdźców, ale, iż rozporządzamy tu licznym i doborowym materjałem nowych i młodych sił, które mogą bez jakichkolwiek obaw reprezentować godnie barwy polskiej w ciężkiej konkurencji międzynarodowej.

Rotmistrz Antoniewicz
okazał się najlepszym jeźdźcem polskim w ubiegłym roku.

Lekka atletyka.

Nowy kierunek wychowania fizycznego w całym świecie wysuwa sport lekkoatletyczny na czoło swych zamierzeń. Nie mógł przeto pozostać pod tym względem w tyle i sport polski, stąd też lekkoatletyka doznaje u nas jak najszerszego poparcia ze strony władz, wojskowości, szkół i t. d. Stwierdzić przytem należy, iż rok ubiegły jest rokiem *ogromnych postępów,* tabela rekordów polskich doznała poprawy, a przedewszystkiem wzrosła w wielkiej mierze liczba zawodników, którzy osięgają na stosunki europejskie wyniki przeciętnie całkiem dobre. Na miarę wszechświatową mamy tylko jednego zawodnika, względnie zawodniczkę, *Halinę Konopacką,* aczkolwiek lekka atletyka żeńska w porównaniu z męską jest za mało u nas rozpowszechnioną.

Jeśli idzie o porównanie poziomu poszczególnych ośrodków sportowych wewnątrz kraju, to bezwzględnie pierwszeństwo, podobnie jak przed dwoma laty, przyznać trzeba *stolicy.* Przewaga ta jednak w roku ubiegłym nie jest już tak jaskrawą, jak po inne lata, albowiem w całym szeregu dyscyplin dominować zaczyna coraz więcej *prowincja.*

Poza Olimpjadą w Amsterdamie, gdzie nasi zawodnicy, poza wspaniałym rekordem Konopackiej, osiągnęli naogół słabsze, aniżeli się spodziewano, wyniki, bilans naszych spotkań międzypaństwowych jest *bardzo pomyślny.* Tu należy *sensacyjne zwycięstwo w meczu z Czechosłowacją w Pradze,* osiągnięte różnicą jednego punktu (79:78), oraz zaszczytna porażka naszych lekkoatletek w *Wiedniu* w spotkaniu z Austrją w stosunku *52:54 punktów.* Obydwa te sukcesy dobitnie wskazują, że walczyć możemy śmiało bez obawy kompromitacji w konkurencji męskiej z narodami o klasie średniej, zaś w kobiecej lekkiej atletyce nawet z najwyżej stojącymi.

Na specjalne podkreślenie zasługuje tu pojawienie się na naszym, mimo wszystko jeszcze nikłym hory-

Porucznik Zgorzelski

Najnowszy reprezentant polskiej hippiki za Oceanem, który po raz pierwszy brał udział w zeszłorocznych konkursach hippicznych w Ameryce wraz z pułk. Rómmlem i rotmistrzem Antoniewiczem.

Zwycięski zespół w konkursie hippicznym o puhar „Ilustr. Kuryera Codz.“

Zespół 6 pułku Art. Pol. z Krakowa, który zdobył pierwsze miejsce w zeszłorocznym konkursie hippicznym o puhar wędrowny „Ilustr. Kurjera Codz“. Od lewej: por. Cisowski z puharem w ręce, w środku por. Turaszwili i wreszcie ppor. Boski.

Grupa uczestniczek w mistrzostwach lekkoatletycznych Polski.

W dniu 2 września ub. roku odbyły się na bieżni „Wisły“ w Krakowie lekkoatletyczne zawody pań o mistrzostwo Polski, przynosząc nowe rekordy polskie. Nasza ilustracja przedstawia zawodniczki, które brały udział we wspomnianych zawodach.

zoncie lekkoatletycznym, dwu gwiazd w biegach na dalsze dystanse, zawodników Warszawianki: *Kusocińskiego*, który „odziedziczył spadek“ po ś. p. Freyerze, oraz *Pietkiewicza*. Ostatni, jako obywatel łotewski, nie może chwilowo jeszcze reprezentować naszych barw państwowych.

Poniżej dajemy wykazy wyników naszych najlepszych zawodniczek i zawodników.

Lista 10-ciu najlepszych zawodniczek w r. 1928

60 m.: Rekord — **Kasprzakówna** 8 sek. Mistrzostwo Polski: **Hulanicka** 8 m. 4 s. Wyniki z r. 1928: **Breuerówna** 8 s., Kasprzakówna 8 s., Szymańska 8 s. (7.9 s.), Hulanicka 8 s., Freiwaldówna 8 s., Gędziorowska 8.1 s. Tabacka 8.2 s., Czajówna 8.2 s., Lanżanka 8.3 s. Grabicka 8.3 s.

100 m.: Rekord — **Breuerówna** 13 s. Mistrzostwo Polski — **Gędziorowska** 13.6 s. Wyniki z r. 1928: **Breuerówna** 13 s. (12.9), Hulanicka 13.2 s., Freiwaldówna 13.7 s., Gędziorowska 13.4 s., Woynarowska 13.4 s., Grabicka 13.6 s., Schabińska 13.6 s., Kasprzakówna 13.7 s., Warecka 13.8 s., Krótkówna 13. 8 s., Czajówna 13.8 s.

200 m.: Rekord — **Breuerówna** 26.8 s., Mistrzostwo Polski — **Tabacka 28 s.** Wyniki z r. 1928: **Breuerówna** 26.8 s., Tabacka 28 s. (27.9 s.), 28.4 s. Konopacka, Warecka, Gędziorowska, 28.6 s. Grabicka, Czajkowska, Hulanicka, 28.8 s. Woynarowska, 29 s. Freiwaldówna, Schabińska, Sadkowska.

800 m.: Rekord — **Tabacka** 2 m. 30 s. Mistrzostwo Polski **Kilosówna**. Wyniki z r. 1928: 2 m. 30 s. **Kilosówna**, 2 m. 30.2 s. Tabacka, 2 m. 38 s., 2 m. 39 s. Warecka, Milewska, 2 m. 40 s. Wieczorkiewiczówna, 2 m. 42 s. Peronówna, 2 m. 44.8 s. Woźniakówna, 2 m. 48.7 s. Stempniowska, 2 m. 49 s. Sawczakówna, 2 m. 50 s. Popielówna.

80 m. z płotkami: Rekord — **Schabińska** 13.2 s. Mistrzostwo Polski **Freiwaldówna**. Wyniki z r. 1928: 13.2 s. **Schabińska**, 13.4 s. Freiwaldówna, 14.8 s. Musielewska, 15 s. Rakoczanka, Dawczyńska, 15.4 s. Pirowska, 15.6 s. Goldmerówna, 16 s. Milewska, Lanżanka, „Jadzia“.

Skok wdal z rozb.: Rekord — **Konopacka** 493 cm., mistrzostwo Polski: **Breuerówna** 481.5 cm. Wyniki z r. 1928: 525 cm. **Breuerówna**, 595.5 cm. Freiwaldówna, 493 cm. Konopacka, 483 cm. Lubecka, 481 cm. Hulanicka, 472 cm. Czajówna, 465 cm. Grabicka i Woynarowska, 458 cm. Gędziorowska, 453 cm. Sobiesiakówna.

Skok wdal z m.: Rekord i mistrzostwo — **Czajówna** 238.50 cm. Wyniki z r. 1928: 238.5 cm. **Czajówna**, 231.5 cm. Hulanicka, 224.5 cm. Pirowska, 224 cm. Dobrzycka, 222.5 cm. Czerska, 222 cm. Breuerówna i Lanżanka, 220 cm. Freiwaldówna, 217 cm. Lonka i Konopacka.

Skok wwyż: Rekord — **Taborowiczóna 140 cm.**, mistrzostwo — **Konopacka** 139.5 cm. Wyniki z r. 1928: 141.5 cm. **Krajewska**, 140 cm. Schabińska, 139.5 cm. Konopacka, 137 cm. Frydrychówna, 135.5 cm. Pirowska, 135 cm. Hulanicka, 135 cm. Ryssówna, 134 cm. Czajkowska, 133 cm. Breuerówna, 132.5 cm. Francówna.

Kula dow. r.: Rekord — **Konopacka** 10.95 mtr. Mistrzostwo — **Konopacka** 10.36 m. Wyniki z r. 1928: 10.95 m. **Konopacka,** 10.48 m. Jasna, 9.92 m. Lewinówna, 9.60 m. Gawska, 9.44.5 m. Lubecka, 9.33 m. Kobielska, 9.28 m. Kotowska, 8.62 m. Czerska, 8.46 m. Donajówna, 8.45 m. Tabeńska.

Kulą oburącz: Wyniki z r. 1928: 19.32 m. **Konopacka,** 17.52 m. Jasna, 16.77 m. Lewinówna, 15.80.5 m. Schabińska, 15.36 m. Tabeńska, 15.30 m. Kołowska. 14.99 m. Aleksandrowiczówna, 14.54 m. Donajówna, 14.28 m. Gołkówna, 14 m. Czerska.

Dysk. dow. r.: Rekord — **Konopacka** 39.62 m. Mistrzostwo — **Konopacka** 37.24 m. Wyniki z r. 1928: 39.62 m. **Konopacka,** 33.76 m. Kobielska, 33.37 m. Jasna, 31.88 m. Kołowska, 30.61 m. Mienkisówna, 29.89 m. „Jadzia", 29.77 m. Krótkówna, 29.61 m. Czerska, 29.45 m. Berlinerówna, 29.42 m. Schabińska II.

Dysk oburącz: Wyniki z r. 1928: 66.48.5 m. **Konopacka,** 58.99.5 m. Kobielska, 53.66 m. Jasna, 49.87 m. Tabeńska, 49.58 m. Kołowska, 48.82 m. Kirchmayerówna. 45.64 Freiwaldówna, 45.41 m. Krótkówna, 43.48 m. Lewinówna, 42.62 m. Miłobęcka.

Statystyka wyników 10-ciu najlepszych lekkoatletów w r. 1928.

Bieg 100 mtr.: Rekord polski — **Szenajch** 10.9 (1925) mistrzostwo Polski — **Szenajch 11 sek.** Wyniki z r. 1928: Szenajch 11 s., Sikorski 11 s., Nowak 11 s., Gniech 11.2 s., Niwiński 11.2, Winczewski 11.2, Nowosielski 11.2, Kasperkiewicz 11.3, Skierczyński 11.3, Pędzich 11.3, Cukrowski 11.3, Biały 11.3, Brdowski 11.3.

Bieg 200 mtr.: Rekord i mistrzostwo Polski **Szenajch** 22.6. Wyniki z r. 1928: Szenajch 22.6, Sikorski 22.8. Biniakowski 22.8, Weiss 22.8, Gniech 23.2, Żuber 23.4, Cejzik 23.5. Kasperkiewicz 23.6, Balcer 23.6, Nowosielski, Kalinowski i Piechocki 23.8 s.

Bieg 400 mtr.: Rekord — **Biniakowski** 50.2 (1928), mistrzostwo Polski — **Biniakowski 50.4.** Wyniki z r. 1928: Biniakowski 50.2, Weiss 50.8, Malanowski 51.2, Żuber 51.4, Kostrzewski 51.4, Nowakowski 51.6, Gniech 51.8, Cejzik 52.2, Maszewski 52.4, Drozdowski 52.6.

Bieg 800 mtr.: Rekord i mistrzostwo **Kostrzewski** 1:57.6. Wyniki z r. 1928: Kostrzewski 1:57.6, Malanowski 1.58,

Kilosówna (K. S. Rozdzień — Szopienice)

Mistrzyni Polski. w biegu na 800 mtr przychodzi do mety na zawodach olimpijskich, przedeliminacyjnych. Dzięki zwycięstwu, reprezentuje naszą lekkoatletykę kobiecą na Olimpjadzie, kwalifikując się nawet do finału.

Kusociński (Warszawianka)

rekordzista Poski w biegach długodystansowych, najnowsza rewelacja polskiej lekkoatletyki, przychodzi pierwszy do mety na zawodach międzypaństwowych Polska—Czechosłowacja w Pradze, zdobywając dla nas ważne punkty.

Lonka (Cracovia)

mistrzyni Polski w rzucie jednorącz oszczepem. W rzucie oburącz osiąga wyniki na miarę światową, które jednak dla braku klasyfikacji tychże w tabeli rekordów światowych nie mogą jako takie być uznane.

Oszczep dow. r.: Rekord — **Konopacka** 33.92 m. Mistrzostwo — **Lonka** 33.37 m. Wyniki z r. 1928: 36.90 m. **Lonka,** 33.92 m. Konopacka, 32.50 m. Woynarowska, 31.43 m. Lanżanka, 29.14 m. Czerska, 29.10 m. Korzeniowska, 29.05 m. Jasna, 28.76 m. Ficówna, 28.43 m. Kobielska, 27.91 (Czajkówna) Kaczmarkówna, 27.58 m. Fellerówna.

Oszczep oburącz: Wyniki z r. 1928: 58.09 m. **Lonka,** 53.23 m. Lanżanka, 49.19 m. Konopacka, 45.39 m. Woynarowska, 43.15 m. Jasna, 42.85 m. Korzeniowska, 40.86 m. Czerska, 39.97 m. Fellerówna, 37.69 m. Lewinówna.

4×100 m.: Rekord — klubowy: **Grażyna** 53.6 s., mistrzostwo Polski **AZS** (Warszawa) 54.4 s. Wyniki z r. 1928: 53.6 s. **Grażyna,** 54.4 s. **AZS** Warszawa, 54.6 s. Hożdzień, 56.8 s. Legja, 57 s. Warta, 57.9 s. Cracovia, 58 s. Makkabi, Kr., 58 s. Warszawianka, 58.2 s. Sokół, Bydgoszcz, 1 m. 01.2 s. ŁKS.

4×200 m.: Rekord i mistrzostwo Polski — **AZS** (Warszawa) 1:58.6. Wyniki z r. 1928: 1 m. 57.4 s. **Rożdzień,** 1 m. 58.6 s. AZS Warszawa, 2 m. 01 s. Legja, 2 m. 01 s. Cracovia, 2 m. 01.1 s. Makkabi Kr., 2.02 Warta, 2 m. 04.8 s. Wisła, 2 m. 05 s. Warszawianka.

Maszewski 1:59, Nowakowski 1:59.2, Foryś 2:00.6, Malicki 2:00.6, Jaworski 2:00.9, Rzepuś 2:01, Meyro 2.02, Rojek 2:02.

Bieg 1.500 mtr.: Rekord — **Foryś** 4:06 **(1927),** mistrzostwo Polski — **Malanowski** 4:10.4. Wyniki z r. 1928: Jaworski 4:06.4, Foryś 4:06.6, Kusociński 4:06.8, Malanowski 4:08.8, Halicki 4:11, Sarnacki 4:18.8, Maszewski 4:19, Szwarc 4.21.5, Żyłka, Kuźnicki i Hudoment po 4.22.

Bieg. 5000 mtr.: Rekord — **Kusociński** 15:17.8 (1928), mistrzostwo Polski: **Kusociński** 15:41. Wyniki z r. 1928: Kusociński 15:17.8, Sawaryn 15:58, Sarnacki 15:59.8, Kowalski 16:05, Hanusz 16:05, Szelestowski 16:11, Motyka 16:26, Wenzel 16:26.4, Hnatyk 16:28.4, Nogaj 16:29.

Bieg 10.000 mtr.: Rekord — **Freyer** 33:00.4 (1927), mistrzostwo Polski: **Sarnacki** 33:10.8. Wyniki z r. 1928: Sarnacki 33:10.8, Szelestowski 33:25.4, Sawaryn 34:15.2, Motyka 34:18.6, Kowalski 34:38.2, Kołodziej 35:02, Żylewicz 35:05. Łukasiewicz 35:12, Boski 35:56, Chrostowski 36:04.

Bieg 110 płotki: Rekord — **Dobrowolski** 16 s. (1927), mistrzostwo Polski — **Trojanowski 15.8 s.** Wyniki z r. 1928:

Trojanowski 15.8, Kostrzewski 15.9, Dobnowolski 16.2, Nowosielski 16.6, Mierzejewski 17, Zajusz 17, Janicki 17.4, Cejzik 17.6, Wieczorek 17.6, Winczewski 17.6.

Bieg 400 mtr. płotki: Rekord — **Kostrzewski** 56.8 (1926), mistrzostwo Polski — **Kostrzewski** 57.4. Wyniki z r. 1928: Kostrzewski 54.6, Korolkiewicz 58, Drozdowski 58.8, Malanowski 59.6, Wieczorek 60.2, Halicki 60.3, Dąbrowski 60.6, Pernak 62.6. Kluźniak 62.7, Kawa 63.4.

Reprezentacyjna sztafeta Polski w biegu 4×400 m.

Rekord Polski zdobyła ub. roku w biegu 4×400 mtr. powyższa sztafeta; siedzą od lewej: Weiss, Nowakowski, Kostrzewski i Biniakowski.

Sztafeta 4×100 mtr.: Rekord polski klubowy — **AZS** 44.8 (1927), mistrzostwo Polski — **Warszawianka** 45.6. Wyniki z r. 1928: AZS, Warszawa 44.9, Polonia 45.2, Warszawianka 45.6, AZS. Kraków 45.9, Cracovia 46.2, Warta 47, AZS, Poznań 47.1 Czarni 47.2, Sokół, Bydgoszcz 47.2, Sokół, Jarosław 47.6, Polonia, Przemyśl 47.6.

Sztafeta 4×400 mtr.: Rekord polski klubowy — **Polonia** 3:28.2 (7927), Mistrzostwo Polski — **AZS** 3:31. Wyniki z r. 1928: AZS Warszawa 3:26, Polonia 3:33, Warszawianka 3:34.2, Cracovia 3:38, AZS Poznań 3:41, Czarni 3:47.9, Warta 3:50, AZS Wilno 3:50.4, Sokół, Bydgoszcz 3:50.6, Czuwaj 3:51.6.

Skok w dal: Rekord — **Sikorski** 703 (1928). Mistrzostwo Polski — **Nowak** 698.5 cm. Wyniki z r. 1928: Nowak 705, Sikorski 703, Nalepa 695, Nowosielski 671, Zieliński 670, Fryszczyn 667, Chmiel 66.4, Balcer 682, Kasperkiewicz 650, Wieczorek 650.

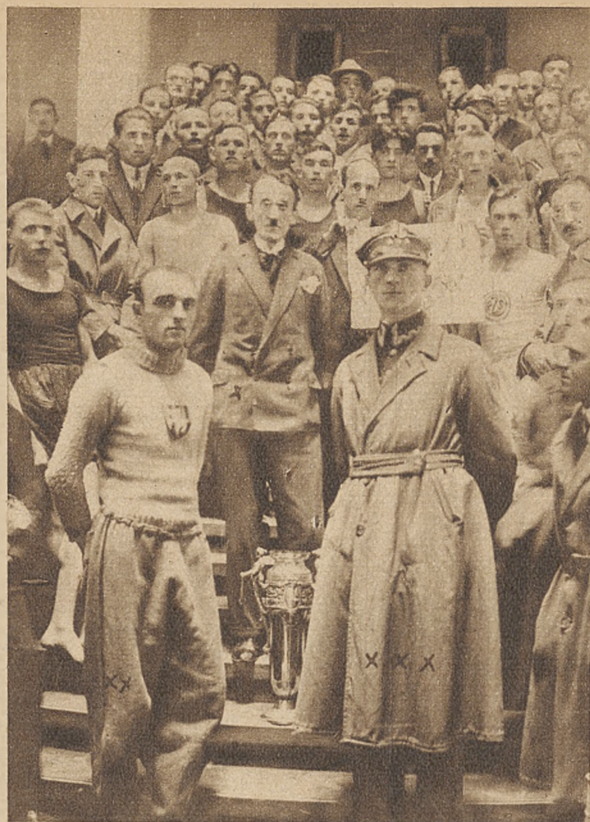
Skok wzwyż: Rekord — **Fryszczyn** 180 (1926), mistrzostwo Polski — **Mierzejewski** 165 cm. Wyniki z r. 1928: Nowosad 180.5, Fryszczyn 178, Meyro 175.50, Cejzik 175, Majtkowski 175, Mierzejewski 174, Wójcik 172, Dubena 171, Wojeńczyk 171, Pawelek 170.5 cm.

Skok o tyczce: Rekord — **Adamczak** 3.61 (1927), mistrzostwo Polski — **Adamczak** 3.54. Wyniki z r. 1928: Adamczak 3.55, Wieczorek 3.49, Gilewski 3.42, Majtkowski 3.38, Chełmicki 3.34, Mokrzycki 3.30, Fryszczyn 3.30, Rzepka 3.21, Urbaniak, Cieśliński i Rusecki po 3.20.

Trójskok: Rekord i mistrzostwo — **Sikorski** 13.82. Wyniki z r. 1928: Sikorski 13.82, Nowosielski 13.08, Cejzik 13.01, Zieliński 12.62, Wójcik 12.36, Mokrzycki 12.09. Nowicki 12.05. Wieczorek 12.04, Chmiel 11.96.

Rzut kulą: Rekord polski — **Baran** 13.34 (1928), mistrzostwo Polski — **Heljasz 12.93.** Wyniki z r. 1928: Górski 13.68, Baran 13.48, Heljasz 13.18, Puchalski 13.15, Cejzik 13.08, Urbaniak 12.78, Begaj 12.37, Nawojczyk 12.34, Jesiołowski 12.01, Leszek 11.96.

Rzut dyskiem: Rekord — **Baran** 44.20 (1928), mistrzostwo Polski — **Cejzik** 37.69. Wyniki z r. 1928: Baran 44.20, Cejzik 40.80, Górski 40.80, Wieczorek 39.91, Heljasz 39.87, Urbaniak 39.72, Puchalski 37.80, Szydłowski 37.46, Tilgner 37.31. Janicki 36.77.

Z VII Biegu Okrężnego „Ilustr. Kurjera Codz." w Krakowie.

Zorganizowany przez naszą redakcję zeszłoroczny bieg okrężny przewyższył ilością zawodników, oraz widzów dotychczasowe tego rodzaju imprezy. Przyniósł on zarazem definitywne zdobycie nagrody w postaci srebrnego pucharu „Ilustr. Kurjera Codz." znanemu, długodystansowcowi, Sawarynowi (Pogoń — Lwów), który ten puchar zdobył po raz trzeci. Nasza ilustracja przedstawia moment przed wręczeniem pucharu zwycięzcy, stoją m. in.: redaktor „Światowida" prof. J. Flach (x), zwycięzca zeszłorocznego biegu Sawaryn (xx), i zwycięzca I biegu „Ilustr. Kur. Codz." kpt. Jan Baran (xxx).

Tabela kobiecych mistrzostw lekkoatletycznych o nagrodę P. U. W. F. „Diana".

	1927	1928	Razem
AZS Warszawa	164	177	341
Cracovia	52	94	146
Grażyna	52	94	146
Legja	65	34	99
Rozdzień	26	69	95
Warta	40	19	59
TKS.	26	21	47
Makkabi—Kraków	16	20	46
AZS Poznań	18	27	45
Kolejowy K. S.	5	39	44
Śląsk K. S.	—	21	21
Warszawianka	8	8	16
Polonja	—	16	16
ŁKS.	15	—	15
Makabi—Wilno	—	12	12
Katowice 06	5	6	11
Krusche—Ender	8	—	8
Wisła	—	4	4

Punktacja lekkoatletycznych, męskich mistrzostw Polski o nagrodę „Łucznika" prof. Wittiga.

Kluby	1925	1926	1927	1928	Razem
AZS Warszawa	52	62	63	38	215
Polonja	55	60	47	49	211
Warszawianka	14	3	16	33	66
Warta	5	8	7	24	44
Pogoń (Lwów)	2	16	19	—	37
Cracovia	8	3	—	15	26
Sokół Piotrków	—	—	13	—	13
3 p. sap.	—	—	5	7	12
AZS Poznań	10	2	—	—	12
AZS Kraków	—	—	5	5	10
Sokół Bydgoszcz	4	2	—	2	8
IFC Katowice	7	—	—	—	7
Ł. K. S.	—	—	—	4	4
Varsovia	2	—	—	2	4
AZS Lwów	2	—	—	2	4
Polonja (Bydgoszcz)	—	—	—	3	3
Orzeł Biały	3	—	—	—	3
Roździeń	1	1	1	—	3
22 M. Dąbrówka	—	1	2	—	3
Sokół (Jarosław)	—	—	3	—	3
Jutrzenka	—	2	—	—	2
Kolejowy K. S.	—	2	—	—	2
Zw. Mł. Wiejskiej	—	—	—	2	2
Czarni	1	—	—	—	1
Pogoń (Wilno)	1	—	—	—	1
Strzelec Piotrków	—	—	1	—	1

Rzut oszczepem: Rekord — **Smakulski** 57.72 (1927), mistrzostwo Polski: **Gierałtowski** 54.03. Wyniki z roku 1928: Smakulski 58.08, Chmiel 56.82, Gierałtowski (Buchała) 56.15, Bobiński (Bobek) 54.37, Tunczyk 53.35, Dobrowolski 53.32, Kubisz 52.25, Cejzik 52.24, Mikrut 51.70, Urbaniak 51.50.

Rzut młotem: Rekord — **Cejzik** 34.20 (1927), mistrzostwo Polski — **Cejzik** 32.44. Wyniki z r. 1928: Miller 33.02, Cejzik 32.47, Pępkowski 31.34, Górski 31.07, Baran 39.90, Heljasz 29.53, Fischer 29.52, Urbaniak 28.37, Puchalski 27.75, Więckowski 27.11.

Pięciobój: Rekord i mistrzostwo — **Cejzik** 3613.17 pkt. Wyniki z r. 1928: Cejzik 3613, Wieczorek 3181, Rusecki 3029, Cena 3017, Rey 2871, Pernak 2861, Wójcik 2692, Gawenda 2682, Kaniak 2659, Lokajski 2609.

Dziesięciobój: Rekord i mistrzostwo — **Cejzik** 6621.33 pkt. Wyniki z r. 1928: Cejzik 6621, Wieczorek 6175, Fryszczyn 6111, Dzwonkowski 6005, Kaniak 5583, Rusecki 5530, Cena 5438, Gilowski 5418, Dubena 5112, Mokrzycki 4906.

Pływanie.

Świetnymi wynikami może się poszczycić zeszłoroczny sport pływacki. Zdobycie całego szeregu rekordów i to na każdych niemal zawodach tak w kraju, jak i zagranicą, ilekroć brali w nich udział nasi reprezentanci, świadczy znakomicie o dorobku zeszłorocznym naszego Związku Pływackiego. Ogromne zasługi położył tu *Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego*, który łożył pokaźne sumy na sprowadzenie zagranicznych trenerów, urządzanie kursów, organizację imprez z udziałem zagranicznych zawodników i t. p.

Wprawdzie nasz występ na Olimpjadzie nie przyniósł nam żadnych triumfów, a także każdorazowe spotkanie się z zagranicą kończyło się dla nas porażką, atoli mimo to poszczycić się możemy wielkiemi wynikami pracy i postępami. Świadczy o tem choćby wynik trójmeczu pływackiego *Czechosłowacja—Jugosławja—Polska*, który przegraliśmy już w znacznie *lepszym stosunku*, jak po inne lata.

Obok pływania rozwija się u nas, aczkolwiek powoli, gra w piłkę wodną *(water polo)*, w której mistrzostwo zdobyła *Makkabi* (Kraków), licząca w swych szeregach co najlepszych pływaków dawnej, doskonałej sekcji pływackiej z krakowskiej *Jutrzenki*.

Trattowa (Polonja)
jest jedną z najwybitniejszych, naszych pływaczek na długie dystanse.

Iżycka (AZS Warszawa)
rekordzistka Polski w pływaniu stylem dowolnym na krótkie dystanse.

Kaiserówna (Giszowiec)
mistrzyni Polski w pływaniu i reprezentantka na Olimpjadzie.

Z międzynarodowego turnieju tenisowego Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie.

Najpiękniejszą imprezą tenisową w Krakowie był urządzony z końcem m. czerwca i początkiem lipca ub. roku międzynarodowy turniej tenisowy z udziałem najlepszych sił krajowych, oraz wybitnych przedstawicieli „białego sportu“ z Berlina, Pragi i Budapesztu. Poniżej fragment z rogrywek, urządzanych na korcie centralnym AZS-u, a mianowicie z gry mieszanej między pp. Jędrzejowską i M. Stolarowem (po prawej stronie) i pp. Dubieńską i Foersterem (po lewej stronie). Partja ta zakończyła się zwycięstwem pp. Jędrzejowskiej (na zdjęciu powyższem niewidocznej, bo grającej w głębi kortu) i Stolarowa 6:4 i 6:3.

Poniżej dajemy zestawienie wedle punktacji najlepszych klubów pływackich w Polsce, których mistrzem jest *Giszowiec*.

Punktacja mistrzostw pływackich Polski.

Punktacja mistrzostwa pływackiego Polski o puhar przechodni M. S. Wojsk. na rok bieżący przedstawia się następująco: 1) **Giszowiec** 222 pkt., 2) Makkabi (Kraków) 131 pkt., 3) AZS. (Warszawa) 115 pkt., 4) Cracovia 55 pkt., 5) EKS. 28 pkt., 6) Pogoń i AZS. (Lwów) — po 26 pkt., Punktacja za 4 lata — 1) Giszowiec — 518 pkt., 2) AZS Warszawa 515.5 pkt., 3) Jutrzenka 444 pkt., 4) Cracovia 209 pkt., 5) Polonia 169 pkt., 6) WKSW. 164 pkt., 7) Makkabi krak. 142 pkt. A zatem rok bieżący zadecyduje, kto zdobędzie cenny puhar.

Program zawodów pływackich w r. 1929.

2 czerwca — zawody ogólno-polskie w Krakowie.
14 lipca — mistrzostwo długodystansowe w Poznaniu.
1—4 sierpnia mistrzostwa główne w Krakowie.
15—18 sierpnia mecz Polska—Belgja w Warszawie.
30 sierpnia do 1 września mistrzostwa water-polo we Lwowie.

Uczestnicy turnieju o puhar Davisa Danja-Polska.

Na zdjęciu widzimy reprezentantów „białego sportu“ Danji i Polski w najważniejszej rozgrywce tenisowej świata (jaką jest turniej o puhar Davisa), w której ulegliśmy już w tradycyjnym dla nas stosunku 0:5. Od lewej ku prawej: Petersen (Danja), Warmiński (Polska), Jerzy Stolarow (Polska) i Ulrich (Danja).

Tenis.

W żadnej gałęzi sportu w Polsce niema tak wyrównanej klasy czołowych zawodników, jak w „białym sporcie“ Każdy niemal turniej przynosił niespodzianki i wykazywał zmienną formę naszych najlepszych. Stosunkowo najpewniej i najrówniej trzymał się *Maks Stolarow,* to też tytuł mistrza tegorocznego Polski przypadł mu zasłużenie. Mistrzostwo pań zdobyła po raz pierwszy znana krakowska tenisistka, *Wanda Dubieńska,* odbierając ten tytuł długoletniej rywalce, *Wierze Rychterównej.* Obok niej należy się wspomnieć o naszej, nowej gwieździe tenisowej w osobie *Jędrzejowskiej* (AZS Kraków). Mistrzostwo Polski dzierżą w grze podwójnej pań zeszłoroczne mistrzynie: *Groblewska* i *Jędrzejowska,* zaś w grze podwójnej panów zeszłoroczni mistrze, bracia *Stolarowowie,* oraz w grze mieszanej *Jędrzejowska* i *Czetwertyński.* Mistrzem juniorów jest *Horain.* Obok mistrzostw jednostkowych rozgrywa się u nas przez cały rok mistrzostwo drużynowe najsilniejszych zespołów tenisowych w Polsce, przyczem tytuł mistrza zdobył w ub. roku *Łódzki Klub Lawn-Tennisowy.*

Jadwiga Jędrzejowska (AZS Kraków)

jest już obecnie, mimo młodego bardzo wieku, jedną z najlepszych tenisistek w Polsce, mającą za sobą szereg pięknych zwycięstw nad wybitnemi siłami w tej gałęzi sportu tak w kraju, jak i zagranicą.

Naogół poziom tego sportu, ze względu na brak u nas krytych hal, oraz odpowiednich trenerów, stoi *nisko,* to też w spotkaniach międzynarodowych ponosimy właściwie same porażki. Tegoroczna, nasza rozgrywka w turnieju o puhar Davisa *z Danją* zakończyła się dla nas *klęską w stosunku 5:0,* a w wielkim turnieju międzynarodowym Akad. Związku Sportowego w Krakowie wszystkie, zaszczytne miejsca zabrali obcy. Jedynym może najjaśniejszym punktem było uzyskanie na wspomnianym turnieju krakowskim drugiego miejsca w grze pojedynczej pań przez p. *Dubieńską,* która w finale z p. Neppach przegrała w wielce zaszczytnym stosunku *1:6, 6:1* i *3:6.* Zato można stwierdzić z prawdziwem zadowoleniem, iż sport tenisowy wszerz rozwija się u nas *żywiołowo,* czego dowodem rosnąca z każdym niemal tygodniem ilość klubów i boisk tenisowych i to rokuje białemu sportowi w Polsce jak najpiękniejszy rozwój już w najbliższych latach.

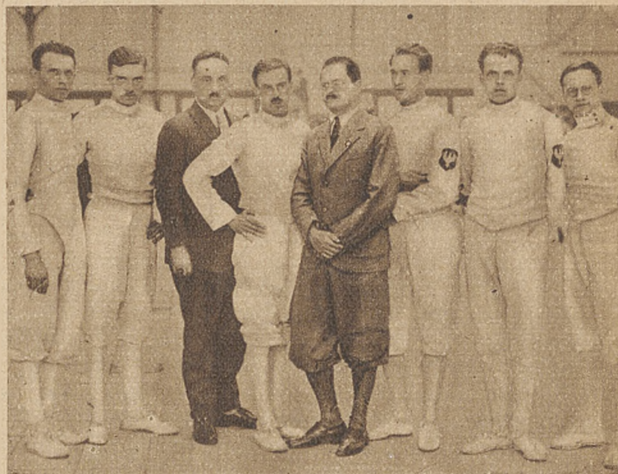
Tenisowi mistrzowie miast polskich.

W odbytych w roku bieżącym turniejach tenisowych mistrzostwo poszczególnych miast zdobyli następujący zawodnicy:

Warszawa: M. Stolarow, bracia Stolarowowie, Friedetzky. Poznań: Warmiński, bracia Stolarowowie, Dubieńska, Kraków: Macenauer, Macenauer i Maleczek (Czechosł.) Neppach (Berlin). Gdynia: Ferster. Soppoty: Czetwertyński. Ciechocinek: Goldstein. Jasło: Liebling, Bielecka. Zakopane: Liebling, Jędrzejowska. Wielkopolska: Warmiński i Gołuba, Jędrzejowska. Łódź: M. Stolarow, bracia Stolarowowie, Dubieńska . Lwów: Tarnowski, bracia Stolarowowie, Dubieńska.

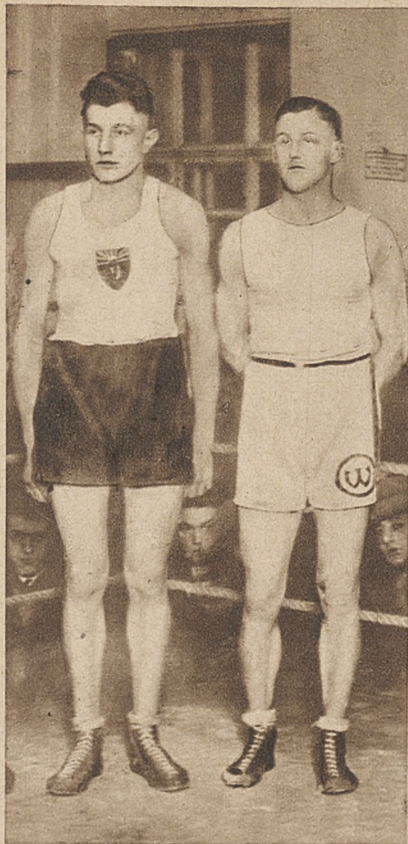
Szermierka.

Mimo starej, a pięknej tradycji, drugi nasz sport narodowy, obok hippiki, jakim jest szermierka, czyni zbyt małe postępy. Zapewne piękny rezultat na Olimpjadzie, o którym wspomnieliśmy, pchnie szermierkę u nas na lepsze drogi rozwoju. Ubiegły rok ma dla tej gałęzi sportu u nas niezwykle doniosłe znaczenie, albowiem obok sukcesu olimpijskiego, mogliśmy jeszcze poszczycić się tu *pierwszem, naszem zwycięstwem międzynarodowem,* jakim był *nasz triumf nad szermierzami czeskimi w Krakowie w dniu 22 kwietnia,* których pokonaliśmy w stosunku *2:1,* uzyskując wygraną *w szabli i florecie.*

Reprezentanci naszej szabli na Olimpjadzie.

Największym, dotychczasowym triumfem szermierki było zdobycie na Olimpjadzie trzeciego miejsca przez naszą drużynę szablową, którą oglądamy na naszem zdjęciu. Stoją od lewej ku prawej: Segda, Malecki, wiceprezes Polskiego Komitetu Olimp., inż. Znajdowski, Papeé, trener Szombathely, Laskowski, Friedrich i Zabielski.

Rywale o tytuł mistrza polskiego pięści w wadze półśredniej.

W zeszłorocznych mistrzostwach Polski, rozegranych w Warszawie, jedną z najciekawszych walk było spotkanie w wadze półśredniej między Seidlem (1) z Łodzi a Arskim (2) z Poznania, który zdobył zwycięstwo i tytuł mistrza Polski.

Mistrzostwa tegoroczne dzierżą w swych rękach: w szabli: *Friedrich* (Lwowski Klub Szermierzy), w szpadzie *Małecki* (AZS Kraków) i we florecie rtm. *Segda* (AZS Kraków). Mistrzynią pań jest *Latinikówna* (AZS Kraków). Najsilniejszym klubem naszym w szermierce jest niewątpliwie *Akad. Związek Sportowy w Krakowie.*

Atletyka i boks.

Te dwie gałęzie sportu mają swoich licznych wrogów w Polsce. Rozwój pierwszej jest utrudniony przez zapasy zawodowców, które ze względu na towarzyszący im wielokrotnie szwindel, odstraszają nawet gorących amatorów zapaśnictwa. Największą stosunkowo popularnością cieszy się zapaśnictwo na *Górnym Śląsku,* który też sporo liczy najlepszych sił na tem polu. Lista zeszłorocznych mistrzów Polski przedstawia się następująco: w wadze muszej *Moczko* (G. Śląsk), w wadze piórkowej *Górnik* (G. Śląsk), w wadze lekkiej *Błaszczyca* (G. Śląsk), w wadze średniej *Osiński* (Warszawa). w wadze półciężkiej *Gałuszka* (G. Śląsk) i w wadze ciężkiej *Cieniewski* (Warszawa). Zorganizowany przez Polski Związek Atletyczny mecz *Czechosłowacja—Polska* w Katowicach przyniósł naszym reprezentantom *porażkę w stosunku 6:12.* Występ olimpijski naszych zawodników nie przyniósł nam żadnego punktu, mimo niezaprzeczonego podniesienia się poziomu tego sportu.

Nieco lepiej jest może z boksem. Jednak właściwie poza ośrodkami robotniczemi, nie cieszy się on u nas wzięciem. A więc *Łódź* i *Górny Śląsk,* a także *i Poznań,* ma najlepszych u nas pięściarzy. Pierwszy mecz międzypaństwowy z *Austrją wygraliśmy 10:6.* Na Olimjadzie spotykały nas porażki, zato znów w sezonie jesiennym nasza reprezentacja, po klęskach w Berlinie w stosunku *1:3,* a następnie w Danji *1 : 4,* potrafiła potem uzyskiwać zwycięstwa w *Szwecji,* bijąc Szwedów w Malmoe *3:2* i *Helsingborgu 4:1,* oraz w *Landskronie 4:1.*

Tytuł mistrzów Polski dzierżą: w wadze muszej *Moczko* (G. Śląsk), w wadze piórkowej *Górny* (G. Śląsk), w wadze koguciej *Glon* (G. Śląsk), w wadze lekkiej *Majchrzycki* (Poznań), w wadze półśredniej *Arski (Poznań),* w wadze średniej *Czerwień* (Górny Śląsk), w wadze półciężkiej *Gerbich* (Łódź) i w wadze ciężkiej *Kupka* (G. Śląsk).

Strzelanie.

Strzelanie, jako sport obrony narodowej, znajduje nietylko coraz większe poparcie ze strony władz, ale potrzebę jego uprawiania zaczynają odczuwać coraz szersze warstwy społeczeństwa. Każdy niemal rok gromadzi coraz to *większe zastępy strzelców polskich,* nie mówiąc o budowie nowych strzelnic, jak np. w *Kaliszu, Krakowie* i t. d.

Kpt. Bolesław Gościewicz.

Mistrz Polski w strzelaniu z broni długiej wojskowej i dowolnej.

Mistrzostwa Polski w roku ubiegłym zdobyli:

w broni długiej: wojsk. kpt. *Gościewicz* (C. C. S.) 367 punktów;

w broni długiej, dowolnej: kpt. *Gościewicz* (C. C. S.) 940 punktów;

w broni krótkiej, dowolnej: major *Wrzosek* (80 p. p.) 480 punktów;

w broni krótkiej: wojsk. płk. *Sebera* (Przemyśl) 107 punktów;

w broni małokalibrowej: p. *Rutecki* (Legja) 392 punkty;

w strzelaniu do rzutków: *Rosenberg* (Warszawskie Towarzystwo Łowieckie) 43 pkt.;

w strzelaniu z broni długiej, małokalibrowej: *Karlewska* Jadwiga 361 pkt.

Postępy w roku bieżącym są niezwykłe w porównaniu do lat poprzednich, wyrazem tego jest wielka ilość rekordów Polski, jaka padła na IV. tegorocznych zawodach strzeleckich w miesiącu sierpniu ub. roku w Toruniu. Przeprowadzone również w ub. roku korespondencyjne zawody strzeleckie między naszymi a czechosłowackimi strzelcami przyniosły Polsce zwycięstwo.

Z otwarcia sezonu kolarskiego w Warszawie.

Tor kolarski Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów na Dynasach w Warszawie jest najpotężniejszym ośrodkiem sportu kolarskiego w Polsce. Zdjęcie nasze przedstawia zwycięzców biegów kolarskich, zorganizowanych na otwarcie sezonu w dniu 6 maja ub. roku, t. j. S. Podgórskiego, zdobywcę I. nagrody w biegu na 1000 mtr., oraz w głębi Oksiutycza, który zdobył drugie miejsce.

Lotnictwo.

Piękne tradycje polskiego lotnictwa, które może się poszczycić tego rodzaju lotami, jak Warszawa—Tokio kpt. Orlińskiego, odżyły i w tym roku w bohaterskiej próbie przebycia oceanu z Europy do Ameryki przez majorów *Idzikowskiego i Kubalę*. Pomimo, iż lot się nie udał, był on jednak pięknym dowodem nieugiętej woli i niezłomnej decyzji naszych pilotów, wystawiając polskiemu lotnictwu jak najlepsze świadectwo. Obok nich w historji polskiego lotnictwa uwiecznione będzie nazwisko ś. p. por. *Szalasa,* zwycięzcy lotu *Warszawa—Bagdad*, który w chwili samego lądowania na lotnisku w Bagdadzie zginął tragiczną śmiercią.

Kolarstwo i motocyklizm.

Znacznym rozwojem, ale wszerz, może się poszczycić w roku ub. sport kolarski. O ile bowiem wyniki jego zagranicą były stosunkowo marne, o tyle niezwykła ilość imprez w kraju, a przedewszystkiem organizacja gigantycznej imprezy, jaką był *pierwszy bieg kolarski dookoła Polski,* przeprowadzony przez redakcję „Przeglądu Sportowego" i Warszawskie Towarzystwo Cyklistów, jak najlepsze rokuje nadzieje rozwojowi tego sportu w Polsce.

W konkurencji międzynarodowej spotykały nas — jak wspomnieliśmy — same porażki. Nie mówiąc już o Olimpjadzie, gdzie uzyskaliśmy wyniki niekiedy nas *kompromitujące,* każde niemal spotkanie nasze w konkurencji, gdzie występowali zagraniczni zawo-

dnicy, kończyło się dla nas *przegraną*. Mistrzostwo w roku ubiegłym z rąk Łodzi powędrowało do *Warszawy*, mistrzem torowym został *Turowski* (W. T. C.), a szosowym *Stefański* (Amatorski K. S.).

Spokrewniony z kolarstwem *motocyklizm*, dla braku wszelkiej inicjatywy, stoi na miejscu, a nawet cofa się, jeśli idzie o wyniki torowe. Poniżej m. i. dajemy szczegółowe wyniki największej, naszej imprezy kolarskiej w Polsce, ktzra wysunęła dotychczas mało znane nazwisko *Więcka* na czoło kolarzy polskich.

Najlepsi kolarze w Polsce.

Lista najlepszych kolarzy w Polsce, zestawiona przez kapitana związkowego P. Z. T. K., p. Chocznera, przedstawia się, wedle klas, następująco:

Do „extraklasy" długodystasowców zaliczyć można 10 zawodników: na pierwszem miejscu kroczy mistrz **Więcek** z Bydgoszczy — zwycięzca I biegu kolarskiego dookoła Polski, dalej idą: Kłosowicz (Łódź), Michalak (Legja), Stefański mistrz Polski (AKS), Fröss (Lwów), Olszewski (Warszawa), Ignatowicz (Lwów), Śliwiński (Warszawa), Duda (Kraków) i wreszcie 10-ty weteran Gronczewski (WTC).

Jako zawodników I-ej klasy: **Żak** (Kraków), Sienpiński (Łódź), Serbeński (Lwów), Wisznicki i Krawczyk (z Warszawy), Sobolewski (Kalisz), Zieliński (Trzebinia), Piotrowicze Józef i Bolesław, Leibler (Kraków), Duszyński i Oleski (Warszawa), Tropaczyński (Lwów), Szeffel (Łódź) i Rasiński z S. T. C.

Do najlepszych jeźdźców torowych należą: **Koszutski**, Podgórski, Turowski, Szymczyk i Pusz; a dalej idą słabsi, jak: Reul, Smidt, Zybert, Majewski i Barzycki.

Z pośród „sztajerów" na pierwszy plan wysunął się **Oksintycz** przed Langem, Garley'em, Kamińskim. Z leaderów wybija się **Gędziorowski** przed Turowskim i Jankowskim.

Klasyfikacja biegu kolarskiego dookoła Polski.

Po ośmiu etapach walki na 1.500 kilometrach szos polskich w biegu kolarskim dookoła Polski ostateczna klasyfikacja poszczególnych zawodników przedstawia się następująco:

Feliks Więcek (Bydgoszcz)
zwycięzca „Biegu kolarskiego dookoła Polski"

Koszutski (Kalisz)
jeden z najlepszych kolarzy Polski na torze.

1) **Więcek Feliks** (Bydgoski Klub Kol.) — 58 g. 00 m. 19 s.
2) Olecki Wiktor (Legja Warszawa) — 59 g. 10 m. 35 s.
3) Kłosowicz Stanisław (T. Z. Sp. Łódź) — 59 g. 17 m. 14.
4) Stefański Józef (Am. K. S. Warszawa) — 59 g. 21 m. 04.
5) Gronczewski St. (W. T. C. Warszawa) 59 g. 27 m. 51 s.
6) Wiśznicki Z. (Am. K. S. Warszawa) — 59 g. 36 m. 27.
7) Ignatowicz St. (Pogoń Lwów) — 59 g. 48 m. 59 s.
8) Żak Jan (Legja Kraków) — 59 g. 53 m. 07 s.
9) Duszyński Kaz. (WTC. Warszawa) — 60 g. 13 m. 53 s.
10) Fröss Jakób (Pogoń Lwów) 60 g. 28 m. 38 sek.
11) Krawczyk J. (Am. K. S. Warszawa) — 60 g. 35 m. 22 s.
12) Śliwiński A. (W. T. C. Warszawa) — 60 g. 35 m. 51 s.
13) Sienpiński Longin (Ł. T. K. Łódź) — 60:35:58.
14) Sobolewski Zygmunt (K. T. C. Kalisz) — 60:45:48.8.
15) Duda (Legja Kraków) — 60:56:47.
16) Olszewski Henryk (W. T. C. Warszawa) — 61:16:44.
17) Malczewski Stanisław (Skra Warszawa) — 61:22:17.8.
18) Piotrowicz Bolesław (Wawel Kraków) — 61:24:58.
19) Krotkiewicz Eugenjusz (Sokół Warszawa) — 61:42:20.
20) Szeffel Bartłomiej (Union Łódź) 62:14:08.
21) Drańko Mikołaj (B. T. K. S. Brześć) — 62:14:47:2.
22) Konopczyński Kaz. (W. T. C. Warszawa) — 62:42:39.
23) Jednaszewski Wł. (W. T. C. Warszawa) — 62:42:57.8.
24) Serbeński Fryderyk (L. T. K. Lwów) — 62:52:52.
25) Cieślak Wacław (Świt Warszawa) — 63:27:23.
26) Jakubiec (Garbarnia Kraków) — 63:52:52.
27) Gałecki Jerzy (P. T. S. Łódź) — 63:57:13.
28) Boczkowski Jan (Ł. K. S. Łódź) — 64:07:53.
29) Koprowski Bol. (Resursa Łódź) — 64:08:04.
30) Węglarz (Garbarnia Kraków) — 64:12:19.
31) Gałecki Marjan (P. T. S. Łódź) — 64:22:11.
32) Grzesik Farnciszek (Legja Kraków) — 64:51:03.
33) Hiller Alfons (P. T. C. Pabjanice) — 64:56:21.
34) Tropaczyński Kazimierz (L. T. K. Lwów) — 65:04:52.
35) Kamiński Ludwik (W. T. C. Warszawa) — 65:08:53.
36) Sorówka Ludwik (Pogoń Lwów) — 65:17:58.
37) Szymański Leon (Ł. K. S. Łódź) — 66.35.29.
38) Lambert (Sokół Lublin) — 68:31:59.
39) Rasiński Józef (S. T. C. Sosnowiec) — 68:39:58.
40) Szarek Kazimierz (Legja Warszawa) — 68:53:28.

41) Kostrzębski Feliks (L. T. K. Lwów) — 69.36:28.
42) Jackowski Kazimierz (T. C. Chełm) — 70:23:13.
43) Neszper Henryk (Ł. K. S. Łódź) — 72:59:42.

Kolarskie rekordy Polski.

Ze startu lotnego:
200 m. 12³/₅ sek. Jan Łazarski 8 września 1924 r.
300 m. 21 sek. J. Grochowski 8 maja 1922 r.
400 m. 25³/₅ sek. J. Łazarski 16 września 1924.
1000 m. 1.13⁴/₅ sek. J. Lange 21 września 1924 r.
3000 m. 4.14 sek. Fr. Szymczyk 29 lipca 1922 r.
Ze startu zatrzymanego:
200 mtr. 16⁴/₅ sek. Fr. Szymczyk 1924 r.
4000 mtr. 5 m. 09 sek. ustanowił w biegu drużynowym zespół zawodników WTC. w składzie: Szymczyk, Lange, Podgórski i Oksiutycz.

Kategorja 350 cm: 50 klm. — 37.23; 100 klm. — 1:15:30; 200 klm. — 2:31:27. W biegu godzinnym 79.65 klm., dwu godz. 157.46, 3 godz. 237.56 klm. Wszystkie powyższe rekordy postawił **Poschadel** (Grudziądz).

Kategorja 500 cm.: 50 klm. — 28:10, rekord **Budy** (Bydgoszcz); 100 klm. — 1:6:30; 200 klm. — 2:17:25, rekordy p. **Stecka.** Szybkość: 1 godz. — 91.33 klm., rekord **Budy,** 2 godz. — 176.53 klm., 3 godz. — 245.20 klm., rekordy **Stecka.**

Rekordy torowe.

Torowe rekordy motocyklowe należą wszystkie do Choińskiego, i tak: 1 km. 33¹/₅, 3 km. 1.46, 5 km. 3.02, 10 km. 6.14, 15 km. 10.39⁴/₅.

Wszystkie powyższe rekordy ustanowione zostały na torze Warsz. Tow. Cykl. w Warszawie 1 okrężenie toru = 385 mtr.

Z wyścigów motocyklowych w Wieliczce.

Imprezy motocyklowe należą u nas, niestety, jeszcze do rzadkości. Na zdjęciu naszem widzimy start motocyklistów do wyścigu na 17.500 mtr., zorganizowanego w dniu 7 maja 1928 r. przez Klub Cyklistów w Wieliczce. Zwycięstwo odniósł Midowicz (x) w czasie 10.38.8 na F. N.

Rekordy tandemów.

1000 mtr. 1 m. 09³/₅ sek. Gędziorowski-Stankiewicz 30 września 1922 r.
200 mtr. 12 sek. Gędziorowski-Stankiewicz 16 lipca 1924.

Rekordy za prowadzeniem motorów.

10 km. 8.31 J. Lange 29 sierpnia 1926 r.
25 km. 22.51⁴/₅ J. Lange 25 lipca 1926 r.

* * *

W motocykliźmie na szosie mistrzostwo Polski zdobył Poschadel (Grudziądz) na zawodach w Grudziądzu, gdzie uzyskano następujące rekordy:

Motocyklowe rekordy szosowe.

Kategorja 175 cm.: 50 klm. — 38.58; 100 klm. — 1:17:35. Wszystkie rekordy postawił **Wargin** (Poznań). Ten sam zawodnik uzyskał szybkość w kategorji 175 cm. w godzinie: 77 klm., w 2 godz. 153.2 klm, w trzy godziny 222.17 klm

Piłka nożna.

Dominującym nadal jest najpopularniejszy w Polsce sport piłki nożnej, który na zawodach sportowych gromadzi z pośród wszystkich imprez sportowych *największe* masy widzów. Rok ubiegły jest pierwszym rokiem zgody w piłkarstwie polskiem po szczęśliwem zlikwidowaniu rozłamu. Podstawą likwidacji był m. in. wprowadzenie *ligowego systemu rozgrywek* o *mistrzostwo Polski,* w których brały udział najlepsze drużyny Polski, t. j. z Warszawy: *Legja, Polonia i Warszawianka,* ze Lwowa: *Czarni, Hasmonea i Pogoń,* z Krakowa: *Cracovia* i *Wisła,* z Łodzi: *Ł. K. S.* i *Turyści,* z Górnego Śląska: *I. F. C.* (Katowice), *Ruch* (Wielkie Hajduki) i *Śląsk* (Świętochłowice), z Poznania *Warta* i z Torunia *Toruński Klub Sportowy.*

W ogólności zauważyć można pewne *podniesienie*

Z międzypaństwowych zawodów w piłce nożnej Ameryka-Polska.

W dniu 10 czerwca 1928 r. odbyły się w Warszawie drugie z rzędu, międzypaństwowe zawody w piłce nożnej reprezentacyjnych drużyn Ameryki i Polski, zakończone wynikiem 3:3. Ilustracja nasza przedstawia obie drużyny reprezentacyjne wraz z sędzią, p. Cejnarem (x) z Pragi.

się klasy naszych piłkarzy w porównaniu z rokiem ubiegłym, za czem przemawia zestawienie naszych wyników tegorocznych w spotkaniach międzypaństwowych, które przedstawiają się następująco:

Ameryka—Polska 3:3.
Szwecja—Polska 1:2.
Czechosłowacja (zawodowcy) —*Polska 3:2.*
Czechosłowacja (amatorzy) — *Polska 1:0.* Wyniki naogół *lepsze*, jak w ubiegłych latach.

Również i w spotkaniach klubowych może się sport piłkarski w ubiegłym roku poszczycić *niejednym sukcesem.* W szczególności klubem, ktzry na arenie zagranicznej, a zwłaszcza *w Niemczech*, zostawił znakomite wrażenie, jest poznańska *Warta*, która osiągnęła szereg zwycięstw w spotkaniach z tak silnemi drużynami Niemiec, jak: *Tennis Borussia* (Berlin) 5:2, Fortuna (Lipsk) 1:0, Norden-Nordwest 4:2, Kickers (Berlin) 7:5, oraz remisowy rezultat ze słynnym *Wackerem* (Monachjum) 2:2. Obok tych rezultatów wspomnieć należy o wynikach takich, jak: *Cracovia—Hertha* (Wiedeń) *5:3 i 1:1, Hasmonea—Vasas 3:1, Wisła—Vasas 1:1, Polonia* (Warszawa)— *B. A. C.* (Wiedeń) *4:0, Hertha* (Wiedeń)—*L. K. S. 2:2*, oraz mecze międzymiastowe *Wiedeń—Kraków 2:1, Łódź—N. York 6:0 i Poznań—N. York 7:0.*

Pierwsza drużyna piłki nożnej „Wisły“ (Kraków), mistrz Polski w latach 1927 i 1928.

Wewnątrz kraju Związek Piłki Nożnej liczy się do *najlepiej zorganizowanych i najliczebniejszych.* Olimpjady w tym roku jednak piłkarstwo nasze nie obesłało z jednej strony dla braku funduszów, z drugiej dla małych szans na uzyskanie zaszczytnego dla nas tam miejsca, wobec silnej, międzynarodowej konkurencji t. zw. amatorów, z których wielu jest zamaskowanymi zawodowcami. Mistrzostwo Polski zdobyła w ub. r. po raaz drugi z rzędu drużyna krak. „Wisły“, uzyskując imponujący stosunek „bramek“. Wicemistrzem została Warta. Do kl. A spadają: Hasmonea, Śląsk i Toruński K. S.

Poniżej dajemy statystykę

wyników naszej reprezentacji w spotkaniach międzypaństwowych:

Statystyka meczów międzypaństwowych w piłce nożnej.

Statystyka meczów międzypaństwowych polskiej reprezentacji piłkarskiej przedstawia się następująco: Od roku 1921 rozegrano ogółem **58 meczów** (w tem 25 miejscowych), z czego wygrano **13** (7 zamiejscowych), a przegrano **17** (11 zamiejscowych). Stosunek bramek ujemny **71:85.**

Najwięcej razy grali: **Kuchar** (29), Kałuża (19), Sperling (18), Spojda (17), Staliński (17), Batsch (14), Hanke (13), Görlitz (12), Karasiak (12) i t. d.

Najwięcej bramek zdobyli: **Staliński** (12), Batsch (10), Kuchar (8), Reyman I. (6), Balcer i Steuermann po 4 i t. d.

Pierwsza drużyna piłki nożnej „Warty“ (Poznań), wicemistrz Polski w r. 1928.

Inne działy sportu.

Obok wspomnianych rodzajów sportu mamy jeszcze cały szereg gałęzi tegoż, które znajdują się w słabszem stadjum rozwoju. Do takich należy bądźto *hockey na trawie, rugby, palant, łucznictwo,* dalej *żeglarstwo,* które nawet było reprezentowane, aczkolwiek bez sukcesu na ostatniej Olimpjadzie, podobnie jak i saneczkowanie. Wszystkie te sporty jednak nie zdobyły sobie u nas takiej popularności, jak te, o których szerzej mówiliśmy.

Żywem zainteresowaniem cieszą się wśród młodzieży rozpowszechnione przez Y. M. C. A. *gry ruchowe,* a zwłaszcza *siatkówka i koszykówka.* W tej ostatniej mistrzostwo dzierży drużyna *„Czarnej Trzynastki“ z Poznania.* Pozatem na uwagę zasługują dwie, gigantyczne imprezy, które dochodzą do skutku i których wyniki możnaby śmiało nazwać rekordowemi i mającemi zarazem olbrzymie, społeczne znaczenie. Do nich należy marsz *„szlakiem kadrówki“* na przestrzeni *Kraków—Kielce,* organizowany corocznie w dniu 6 sierpnia, jako w rocznicę wymarszu pierwszej kompanji legjonowej pod wodzą Marsz. *Józefa Piłsudskiego* w r. 1914. Tu wspomnieć trzeba także i o gigantycznym biegu *wzdłuż granic Polski,* w którym bierze udział korpus ochrony pogranicza i straż celna. Odbył się on po raz pierwszy w ubiegłym roku, wzorem urządzanego po inne lata biegu wzdłuż granicy wschodniej.

Pierwsza drużyna piłki nożnej „Cracovii“.

Niezależnie od tego doszedł do skutku cały szereg imprez bez udziału władz lub związków sportowych, organizowanych najczęściej przez redakcje pism codziennych, Z nich na czoło, tak tradycją, jak i swym ogromem, wybija się *bieg okrężny „Ilustr. Kurjera Codziennego“,* odgrywający potężną rolę propagandy lekkiej atletyki. Cały szereg późniejszych sław lekkoatletycznych — dość wspomnieć ś. p. Alfreda Freyera — stawiał tu pierwsze swe kroki.

Pierwsza drużyna piłki nożnej „Toruńskiego Klubu Sportowego".

Organizacje sportowe i wychowania fizycznego w kraju.

Związek Polskich Związków Sportowych i Komitet Olimpijski, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Y. M. C. A. Biuro główne: Warszawa, ul. Marszałkowska 81a.

Y. M. C. A. Dział chłopców, Warszawa, Aleje Ujazdowskie 22.

Y. M. C. A. Ognisko Akademickie, Warszawa, Krucza 29.

Y. M. C. A. Kraków, ul. Krowoderska 8.

Polski Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół", Warszawa, ul. Szopena 3.

„Sokó", Dzielnica Małopolska, Lwów, ul. Sokoła 7.

„Sokó", Dzielnica Krakowska. Kraków, ul. Wolska 27.

„Sokół', Dzielnica Wielkopolska, Poznań, Zielone Ogródki.

„Sokół", Dzielnica Pomorska, Bydgoszcz.

„Sokół', Dzielnica Mazowiecka, Warszawa, ul. Śniadeckich 10.

„Sokół". Dzielnica Śląska, Katowice, Załęże, Ligonia 20.

Żydowski Związek Towarzystw Gimnastycznych i Sportowych, Warszawa, ul. Szopena 3.

Pierwsza drużyna „Łódzkiego Klubu Sportowego".

Związek Harcerstwa Polskiego, Warszawa, Aleje Ujazdowskie 37, m. 12.

Oddział w Krakowie, ul. Szewska 12, I p.

Polski Związek Lewn-Tenisowy, Warszawa, Pl. Małachowskiego 2.

Polski Związek Lekko-atletyczny, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Polski Związek Towarzystw Wioślarskich, Warszawa, ul. Foksal 19.

Polski Związek Piłki Nożnej, Warszawa, ul. Ossolińskich 8.

Liga Polskiego Związku Piłki Nożnej, Warszawa, ul. Ossolińskich 8.

Polski Związek Narciarski, Warszawa, ul. Żórawia 23, m. 5.

Polski Związek Motocyklowy, Warszawa, ul. Wilanowska 18.

Polski Związek Towarzystw Kolarskich, Warszawa, Oboźna 1-3.

Polski Związek Łyżwiarski, Warszawa, ul. Szopena 3.

Polski Związek Pływacki, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Związek Strzelecki (Komenda główna), Warszawa, Al. Jerozolimskie 27, m. 3.

Polski Związek Szermierczy, Warszawa, ul. Górnośląska 13, prof. Fiedorowicz.

Polski Związek Hockeya na Lodzie, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Polski Związek Hockeya na trawie, Poznań, ul. Łąkowa 10.

Polski Związek Żeglarski, Warszawa, ul. Marszałkowska, 136.

Polski Związek Jeździecki, Warszawa, Al. Szucha 23.

Polski Związek Łuczników, Warszawa.

Polski Związek Bokserski, Katowice.

Polski Związek Gier Sportowych, Warszawa, ul. Krucza 29.

Międzynarodowe związki sportowe.

Międzynarodowy Komitet Olimpijski: (Comite International Olympique) Lausanne (Szwajcarja).

Automobilizm: Association Internationale des Automobiles Clubs Reconnus Paris, 8 Place de Concorde.

Boks: Federation Internationale de Boxe Amateur, London E. C. 2. Valentine Barker 69, Bishopsgade.

Dźwiganie ciężarów: Federation Internationale Halterophile, Paris rue Etienne Dolet.

Gimnastyka: Federation Internationale de Gymnastique, Bordeaux (France) M. Charles Cazalet, 8 rue Reignier.

Hippika: Federation Internationale Equestre, Paris 33, Avenue Montaigne.

Jachty: Internationale Yacht Cacing Union, 'Carls brook. Ile de Wight (Anglja).

Kobiece Sporty: Federation Sportive Feminine Internationale, Paris 17 Faubourg Montmmantre.

Kolarstwo: Union Cycliste Internationale, Paris 24 Boulevard Poissonniere.

Lawn Tennis: Federation Internationale de Lawn Tennis, Paris 76 Avenue Wagram.

Lekka Atletyka: Internationale Amateur Athletic Federation Vesteras (Szwacja).

Lotnictwo: Federation Aeronautique Internationale, Paris. 5 rue Francois 1ver.

Łyżwiarstwo: Internationale Skating Union, Stockholm, Major General P. G. Balck.

Myślistwo: Federation Internationale de Tir de Chasse. Paris 21 rue de Clichy.

Narciarstwo: Federation Internationale de Ski Stockholm, Strandwagen 65.

Pływanie: Federation Internationale de Natation Amateur, Kent (Anglja), Tudor House Eltham Road, Lee.

Piłka nożna: Federation Internationale de Football Association, Secr, C. A. W. Hirschmann, Amsterdam (Holandja), Nic. Maesstraat 67.

Saneczki: Federation Internationale de Bobsleigh et de Tobagganing, Paris 1, Place d' Iena.

Strzelanie: Union Internationale de Tir, Paris, 46 rue de Provence.

Szermierka: Federation Internationale d' Escrime, 172 avenue Parmentier, Paris.

Wioślarstwo: Federation Internationale des Societes d' Aviron, Lausanne (Szwajcarja) 14, av. de 1 Eglise Anglaise.

Wychowanie fizyczne: Federation Internationale de Gymnastique Educative — Bruxelles 33, Avenue Haversherke, Forest.

Zapaśnictwo: Federation Internationale de Lutte (Greco romaine, lutte libre, Surrey (Anglja), Gailock Wellington.

Pierwsza drużyna piłki nożnej „Legji“ (Warszawa).

Mieczysław Gałuszka.

Przegląd szachowy.

E. D. Bogoljubow
Mistrz rosyjski.

Rok ubiegły, podobnie jak lata powojenne, zaznaczył się w świecie szachowym *wzrastającą intenzywnością ruchu*, której wyrazem były liczne turnieje międzynarodowe, jak również konkursy kompozycji i szereg dzieł z zakresu teorji szachów, będących wyrazem silnej twórczości w tym kierunku, potęgującej się z roku na rok. Szczupłość miejsca nie pozwala mi na obszerniejsze omówienie ważności i znaczenia wydarzeń zaszłych, dlatego też ograniczyć się muszę do statystycznego zarejestrowania głównych imprez aż do końca października b. r., na podstawie stojących mi do dyspozycji czasopism. Polska odniosła w tym roku podwójny sukces na Olimpjadzie: w turnieju indywidualnym *mistrz Przepiórka* zajął *drugie miejsce, w konkurencji zaś drużynowej* zdobyliśmy *trzecie miejsce*. Wyniki te świadczą o *niebywale wysokim poziomie gry szachowej* u nas, który to fakt zagranica (przynajmniej większa część krajów Zachodu) przyjęła z wielką dozą obojętności i niedowierzania. *Mistrz Rubinstein* swym wynikiem *na turnieju wielkich mistrzów w Kissingen* okazał, że potrafi jeszcze być niebezpiecznym dla każdego. Coprawda niestała forma, w jakiej się obecnie znajduje, nie pozwala stawiać żadnych prognoz co do przyszłych jego wyników.

O ile chodzi o mistrzostwo świata, to rok ubiegły nie przyniósł w tym kierunku wiele nowości. Obecny *mistrz świata, Dr. A. Alechin*, otrzymał wprawdzie propozycję ze strony swego pokonanego rywala, *Capablanki*, która jednak nie została przyjętą, gdyż warunki postawione przez tegoż, odbiegały od układu londyńskiego, który, jak wiadomo, jest podstawą pertraktacji walki o mistrzostwo świata. Następne wezwanie ze strony *Bogoljubowa*, który w roku tym uzyskał znakomite rezultaty, przyjęte zostało zasadniczo przez Alechina, jednak dojścia do skutku matchu nie należy oczekiwać przed końcem roku 1929.

Najciekawszemi wydarzeniami roku ub. były *turnieje w Berlinie, w Kissingen, Bernie i Budapeszcie*, oraz *olimpjada w Hadze*. Z działu kompozycji zanotować należy liczny szereg bardzo interesujących konkursów, które przyniosły prace, wykazujące niesłabnącą twórczość autorów i bogactwo idei tychże.

Z dziedziny literatury szachowej z pośród wielkiej ilości świetnych prac najciekawszych są dzieła: *Dr. A. Alechina: „Das New Yorker Turnier 1927“*, oraz *Dr. S. Tartakowera: „Das neuromantische Schach“*.

Wyniki ważniejszych turniejów w r. 1928

A. Niemcowicz
Mistrz rosyjski

Polska.

Warszawa. Turniej o mistrzostwo miasta (10 uczestników): I. A. Blass 7½ p., II—III. Frydman i Makarczyk po 6 p., IV. Pogoniely 6 p., V. Łowcki 5 p.

Poznań. Turniej o mistrzostwo miasta: I. A. Wojciechowski 11½ p., II. Gostyński 10½ p., III. Rhode 9½ p.

Gniezno. Mistrzostwo zdobywa M. Radwański

G. Śląsk. W V. turnieju o mistrzostwo Górnośląskiego Zw. Szach. zwyciężył po raz piąty z rzędu Sojka (po rozgrywce z Goldmincem).

Bielsko. Międzymiastowe zawody Bielsko—Królewska Huta 4:4. Międzymiastowe zawody Bielsko—Mor. Ostrawa (niem. repr.) 6½:3½. Międzymiastowe zawody Bielsko—Morawska Ostrawa (czeska repr. 4:6.

Kraków. Turniej o mistrzostwo miasta (kwiecień): I. M. Chwojnik 8 p., II—III. Em. Rubinstein i Dunkelblum po 6½ p., IV Blaszczak 6 p. Turniej o mistrzostwo Krak. Klubu szachowego (styczeń) z okazji 35-lecia klubu: I. T. Konczyński, II inż. J. Żukowski, III dr. Ag. Hubicki.

Lwów. Turniej o mistrzostwo miasta: I. H. Friedmann 5½ p., II—III. Popiel i inż. Piotrowski po 4½ p.

Rosja.

Moskwa. Turniej wszechrosyjski o mistrzostwo: I—II: Bogatyrczuk i Romanowski po 14½ p., III—IV. Dus Chocimirski i Model po 13 p., V—V. Botwinnik i Makagonow po 12½ p., VII. Nenarokow 11 p., VIII. Grigorjew 10½ p., IX. Ilijn Genewski 10 p.

Turniej o mistrzostwo miasta (19 uczestników): I. Werliński 13½ p., II. Nenarokow 12½ p., III—IV. Bernstein i Siergejew po 11 p., V—VI. Pijanow i Subarjew po 10½ p.

Leningrad. Turniej o mistrzostwo miasta (16 uczest.): I. Rabinowicz 12½ p., II. Löwenfisch 11½ p., III—IV. Romanowski i Rawiński po 9½ p., V. Ilijn Genewski 9 p., VI. Ostrowski 8½ p., VII. Gotthilf 8 p., VIII—IX. A. Kubbel i Rochlin po 7½ p., 12 i 13. IV. Międzymiastowe zawody Leningrad—Moskwa 25:16.

Węgry.

Turniej o mistrzostwo klubu: Budapesti Sakków (9 ucz.): I. Barasz 6½ p., II—IV. Havasi, Lovas i E. Steiner po 6 punktów.

Turniej o mistrzostwo Węg. Zw. Szach. (8 uczestników): I. Dr. Vajda 5 p., II—IV. Havasi, E. Steiner i Zinner po 4½ p.

21/IX—2/X. **Turniej międzynarodowy** (10 uczestników): **I. J. R. Capablanca 7 p. (200 nagr.), II. F. Marshall 6 p. (800 pengő nagr.)**, III—IV. **H. Kmoch i Spielmann po 5 p. (po 400 pengő)**, V—VI. **E. Steiner i Dr. A. Vajda po 4½ p. (po 150 pengő)**.

Czechosłowacja.

Praga. Turniej o mistrz. Pragi (o nagrodę fabryki perfum „Evona“ (16 uczestn.): I—II. Prof. Prokesz i Rejfirz po

11 p., III. Dr. Treybal 10½ p., IV. Flohr 10 p., V—VI. Dobiarz i Opoczenski po 9½ p., VII. Thelen 8 p.

Turniej międzynarodowy (10 uczstn.): I II. Reti i Sämisch po 7 p. (po 5000 kor. cz.), III. Kmoch 6 p. (3000 kor. cz.), IV—V. Marshall i Opoczenski po 5 p. (po 1.500 kor. cz.).

Trencz Cieplice. Maj. **Turniej międzynarodowy (12 ucz.): I. B. Kosticz 8 p. (4000 kor. cz.), II. E. Steiner 7½ p. (2.500 kor. cz.), III. F. Sämisch 7 p. (1.500 kor. cz.), IV. R. Spielmann 6½ p. (1000 kor. cz.) V—VI. E. Grünfeld i R. Reti po 6 p. (po 700 kor. cz.).**

Austrja.

Wiedeń. 24/II—15/III. Turniej Klubu Hakoah (Körner—Memorial): I. Reti 10½ p. (600 schill.), II—V. Prof. Becker, Lichtenstein, Spielmann i Dr. Tartakower po 8½ p. (po 350 schill.), VI. Kmoch 8 p. (100 sch.), VII Grünfeld 7½ p. (50 sch.).

XII. turniej Trebitsch—Memorial (11 uczestn.): I—II. Grünfeld i Takacs po 6½ p. (po 600 sch.), III—VI. Hönlinger. Kmoch, Lokvenc i Dr. Tartakower po 6 p. (250 sch.), VII. Prof. Becker 4½ p. (100 sch.).

Niemcy.

Berlin. 3—20. II. **Turniej międzynarodowy** (z okazji **100-letniego jubileuszu klubu berl.)** (14 uczestników): **I. A. Niemcowicz 10 p. (2000 Rm), II. E. Bogoljubow 9½ p. (1000 Rm), III. Dr. S. Tartakower 8 p. (600 Rm), IV. P. Johner 7½ p. (400 Rm).**

Turniej międzynarodowy 22/IX—8/X: **I. E. Bogoljubow 8½ p., II. F. Sämisch 8 p., III—IV. E. Grünfeld i B. Kosticz po 6½ p.**

8 i 9/IX. Międzymiastowe zawody Berlin—Sztokholm 10:10.

Międzynarodowy turniej wielkich mistrzów (zorganizowany i dotowany przez „Berliner Tageblatt") (7 uczestn., 2-turnusowy): I. J. R. Capablanca 8½ p. (2000 Rm), II. A. Niemcowicz 7 p. (1.400 Rm), III. R. Spielmann 6½ p. (1000 Rm), IV. Dr. S. Tartakower 5½ p. (800 Rm), R. Reti i A. Rubinstein po 5 p., F. Marshall 4½ p.

Hamburg. Turniej o mistrzostwo m. (14 uczestn.): I Schönmann 10 p. (po rozgrywkach), II. Rodatz 10 p., III. Roese 9 p.

26/II. Zawody Danja—Zw. Szach. Dolnej Łaby = 6½:5½.

Monachjum. Turniej o mistrzostwo m.: I. Michel 7 (+2½), II. Schindler 7 (+2½), III. Gebhardt 7 (+1) po rozgrywce (wyniki tejże w nawiasach).

Lipsk. XVI. Kongres Sask. Zw. Sz. (14 uczestn., syst. szwajc.), 30-letn. jubil. Klubu „Augustea": I. M. Blümich 5½ p., II. Blechschmidt 5 p., III—IV. Gilg, Prof. Wiarda po 4½ p., V—VI. Helling i L. Steiner po 4 p.

Dr. M. Vidmar

Mistrz jugosłowiański.

Turniej o mistrzostwo m. (zorganizowany przez „Neue Leipziger Zeitung") (Szwajc. systemem): I—II. I—II. M. Blümich i Riemann po 6 p., III—IV. M. Schroeder i F. Woog 5½ p.

Drezno. Turniej o mistrzostwo m.: I. Dr. Wiarda 4½ p., II. Porges 3½ p., III. Plania 3 p.

Wrocław. Turniej o mistrzostwo: I. A. Kramer 7½ p., II—III. Forder i Machate po 6½ p.

Międzymiastowe zawody Wrocław—Drezno 6:4.

Kilonja. Styczeń. Pojedynek Sämisch — Brinckmannt 1,—0, = 5.

Giessen. (70-lecie klubu). Turniej międzynarodowy (8 uczestn.): I. Reti 5½ p. (600 Rm), II. Dr. Tartakower 5 p. (400 Rm), III. Sämisch 4½ p. (300 Rm), IV—V. Orbach i Kmoch po 4 p. (po 175 Rm).

Gladbeck. 16 i 17/VI. Zawody Zw. Szach. Nadreńsko-Westfalsk.—Holandja 36½:21½.

Dortmund. VI. Kongres Westf. Zw. Szach. Turniej międzynarodowy (9 uczestn.): I. Sämisch 6½ p., II. Reti 5½ p., III. P. Johner 5 p., IV—V. Bogoljubow i Dr. Seitz po 4 p.

Kolonja. Turniej o mistrzostwo Kol. Zw. Szach (12 ucz.): I. Schiefer 10 p., II—IV. Guttenberger, Kötten i Platz po 8 p.

Karlsruhe. Turniej o mistrzostwo Nadr. Zw. Szach.: I. Rutz 5½ p., II. Hussong 5 p., III—IV. Weisinger i Klucher po 3½ p.

Reichenbach. XV. Kongres Śląsk. Zw. Szach.: I. Machate 5 p., II. Foerder 4½ p., III. Pitschak 3½ p.

Zawody międzyzwiązkowe: Ślaski Zw. Szach.—Niem. Zw. Szach. (w Czechosłowacji) 4½:3½.

Kissingen. 15 sierpnia. Turniej o mistrzostwo Bawarji: I. L. Schmidt 9½ p., II. Benzinger 8 p., III. Weisberger 6 p.

IX. Kongres Bawar. Zw. Szach. 11—25/VIII. Turniej międzynarodowy wielkich mistrzów (12 uczestn.): I. E. Bogoljubow 8 p. (1.200 Rm), II. J. R. Capablanca 7 p. (800 Rm), III—IV. Dr. M. Euwe i A. Rubinstein po 6½ p. 500 i 400 Rm), V. Niemcowicz 6 p. (300 Rm), VI. R. Reti 5½ p. (200 Rm).

Düsseldorf. 14—22/IV. I. turniej o mistrzostwo Zw. Szach. Nadreńsko-Westfalskiego: I—II. van Nüss i Engels po 5 p., III. Ripke.

Holandja.

Amsterdam. Turniej Klubu Vereenigd Ansterd. Schaakgenootschap (w 2 grup.): grupa I: I. Weenik 9½ p., II. Reti 8 p. (11 uczestn.).; grupa II: I. Dr. Euwe 10 p., II. Weltevreede 6 p. (11 uczestn.).

Pojedynek Dr. M. Euwe—E. Colle +5,—0, = 1.

„ Bogoljubow—Euwe +3,—2, = 5.

Turniej o mistrzostwo m.: I. Davidson 4 p., II. Hartingsoeldt 4 p., III. Kroone 3½ p.

Zwolle. 26 sierpnia. Kongres Holend. Zw. Szach.: I. J. N. O. v. d. Bosch, II. S. Landau, III. Schelfout.

Haga. Turniej z okazji 75-letn. jubil. Klubu „Discendo discimus": I. Kroone 3½ p., II. Key 3 p., III—IV. Goud i Wertheim po 2½ p.

Haga. V. Kongres Wszechśw. Zw. Szach. (Olimp.). Turniej indywidualny: I. Dr. M. Euwe (Holandja) 12 p., II. D. Przepiórka (Polska) 11 p., III. Mattison (Łotwa) 10 p., IV—VI. Golmayo (Hiszpanja), Dr. Treybal (Czechosłowacja) i Whitaker (Stany Zjednoczone) po 9½ p., VII. Carls (Niemcy) 9 punktów.

Turniej drużynowy (17 narodów!): I. Węgry 44 p., II. Stany Zjednoczone 39½ p., III. Polska 33 p., IV. Austrja 36½ p., V. Danja 34 p.

Świetne wyniki reprezentantów Polski w obu konkurencjach.

Anglja.

Londyn. Turniej o mistrzostwo miasta (10 ucz.): I. J. A.. Drewitt 1½ p., II. J. Birnberg 7 p., III. W. Winter 6 p.

Hastings. 28/XII — 6/I. Turniej świąteczny (10-ciu uczestn.): I. Dr. S. Tartakower 6½ p., II. L. Steiner

D. Przepiórka

Mistrz polski.

6 p., III—IV. V. Buerger i E. Colle po 5½ p., V. F. D. Yates 5 p.

Tenby. Lipiec. Turniej o mistrzostwo Anglji (12 uczestn.): I. F. D. Yates 8 p., II. Buerger 7½ p., III. Winter 7 p., IV—V. Fairhurst i Thomas po 6½ p.

Szwajcarja.

Sztokholm. Pojedynek G. Stoltz—A. Nilsson +2,—2,=1.

Helsinborg. XII. Kongres Szwedz. Zw. Szach. (12 ucz.): I. G. Stoltz, II—III. Karlin i G. Stahlberg, IV. Krenzisky.

Norwegja.

Oslo. 16—18/VIII. VI. Kongres Zw. Szach. Skandynawskich. I. K. Berndtsson 7 p., II. G. Stoltz 6½ p., (obaj Szwecja), III—IV. H. G. Hansen (Norwegja) i G. Stahlberg (Szwecja) po 5½ p. (uczestniczyli reprezentanci Szwecji, Norwegji, Danji i Islandji).

Danja.

Horsens. 3—6 maja. Turniej o mistrzostwo Norwegji: I. J. E. W. Gemzoë 5½ p. (nagroda honor. Króla), II—III. N. Lie i H. Petersen 5 p.

Finlandja.

Helsingfors. Trójmatch o mistrzostwo Finlandji: I. E. Lindross, II—III. A. Czepurnow i J. Rahm.

Rumunja.

Bukareszt. Turniej o mistrzostwo m.: I. M. Wechsler 10 p., II. Gudju 9½ p., III. H. Herland 8 p.

Belgja.

Antwerpja. Turniej o mistrzostwo m.: (12 uczestników): I. G. Koltanowski 10 p., II. H. Dunkelblum 8½ p., III. J. Perlmutter 6½ p.

Francja.

Paryż. Turniej o mistrzostwo m. (14 uczestn.): I. A. Baratz 11 p., II. E. Snoskoborowski 9½ p., III. Betbeder 8½ p.

Marsylja. 19—27/IX. VI. Turniej o mistrzostwo Francji (8 uczestn.): II. A. Gibaud 7 p., II. L. Betbeder 5½ p., III. A. Voisin 4½ p.

Hiszpanja.

Turniej o mistrzostwo H. (6 uczestn., 2 koła): I. A. Ribera 10 p., II. P. Soler 6 p.

Szwajcarja.

Bazylla. 7—15/IV. Turniej o mistrzostwo Szw.: I—II. H. i P. Johner po 8½ p., III. W. Henneberger 8 p., IV—V. Gygli i M. Henneberger po 7½ p.

Włochy.

Perugja. Turniej 3 mistrzów: I. Monticelli 3 p., II—III. Rosselli i Sacconi po 1½ p.

Turniej 8 mistrzów: I. Rosselli 6 p., II. Monticelli 5½ p., III. Sacconi 4 p., IV—V. De Nardo i Prof. Marotti po 3½ p.

Jugosławja.

Belgrad. Turniej o mistrzostwo m.: I. D. Poljanow 9½ p., II—III. B. Jowanowicz po 7½ p.

Zagrzeb. Turniej o mistrzostwo m.: I. Filipczicz 11½ p., II—III. Fabulicz i Z. Weis po 10 p.

Południowa Afryka.

Maritzburg. Turniej o mistrzostwo m.: I. R. J. Gibbs 30 p. (poza konkursem), II. A. G. Lugsdin 29 p., III. J. J. Perks 24½ p.

Stany Zjednoczone.

Buffalo. 7/VIII. Turniej o mistrzostwo okr. N. York: I. A. E. Santasiere 7 p., II. E. B. Adams 4½ p.

20—30/VIII. Turniej o mistrzostwo Zw. Szach. Zach. St. Zj.: I. L. Stolcenberg 7 p., II. J. Winter 5½ p., III. E. S. Roesch 4 p.

Bradley Beach. 15—18/IX. II. Kongres Zw. Szach. St. Zjedn. (8 uczestników): I. A. Kupchik 5 p., II—III. J. Horowitz i Ed. Lasker po 4½ p., IV—V. S. Factor i J. S. Turover po 3½ p.

Kanada.

Montreal. Turniej o mistrzostwo Klubu M.: I. A. Cartier 9 p., II. J. Sawyer 8½ p.

Argentyna.

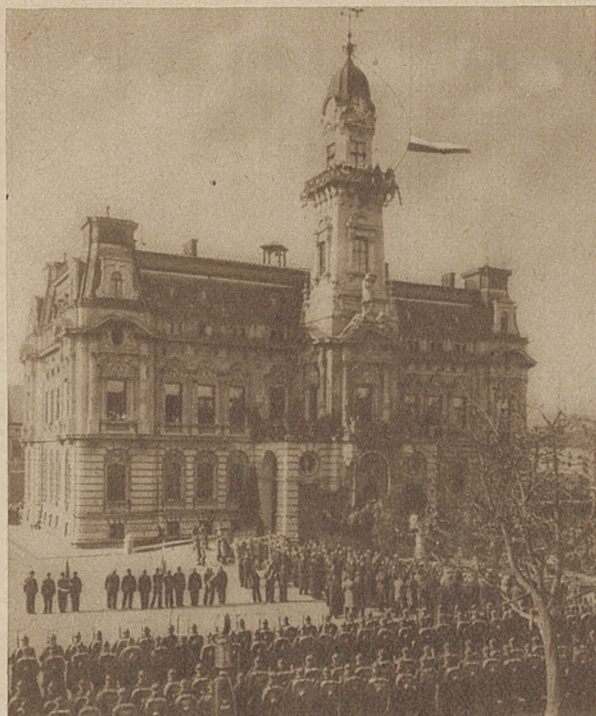
Buenos Aires. Turniej o mistrzostwo Arg. (16 uczestn.): I. D. Reca 14 p., II. Palau 10 p., III. Madenna 9½ p., IV. Villegas 8 p., V. Coria 7½ p.

Mar del Plata. Turniej o mistrzostwo Polud. Ameryki (reprezentanci Argentyny, Brazylji, Chile i Urugwaju): I. Grau (A) 13½ p., II. Palau (A) 12½ p., III. Dr. Souza Mendes (B) 11½ p., IV—V. Madenna (A) i Romano (B) po 11 p., VI. Pulcherio (B) 10½ p., VII. Villegas (A) 10 p., VIII. Castillo (Ch) 8½ p.

Wynik turnieju ogólnego o **mistrzostwo Australji:** I. J. A. Kinmann 10½ p., II. C. J. S. Purdy 9 p., III. S. M. Merkel 8½ p.

W r. 1929 rozpoczyna największy dziennik polski *„Ilustrowany Kuryer Codzienny“* 20 rok swego istnienia. Powyżej przedstawiamy rozwój *„Il. Kuryera Codz.“* w ciągu ubiegłych lat. W środku portret założyciela, wydawcy i naczelnego redaktora, posła *Marjana Dąbrowskiego*, u góry po lewej fragment maszyny rotacyjnej — u dołu siedziba wydawnictwa *„Pałac Prasy“*.

Kronika w obrazach.

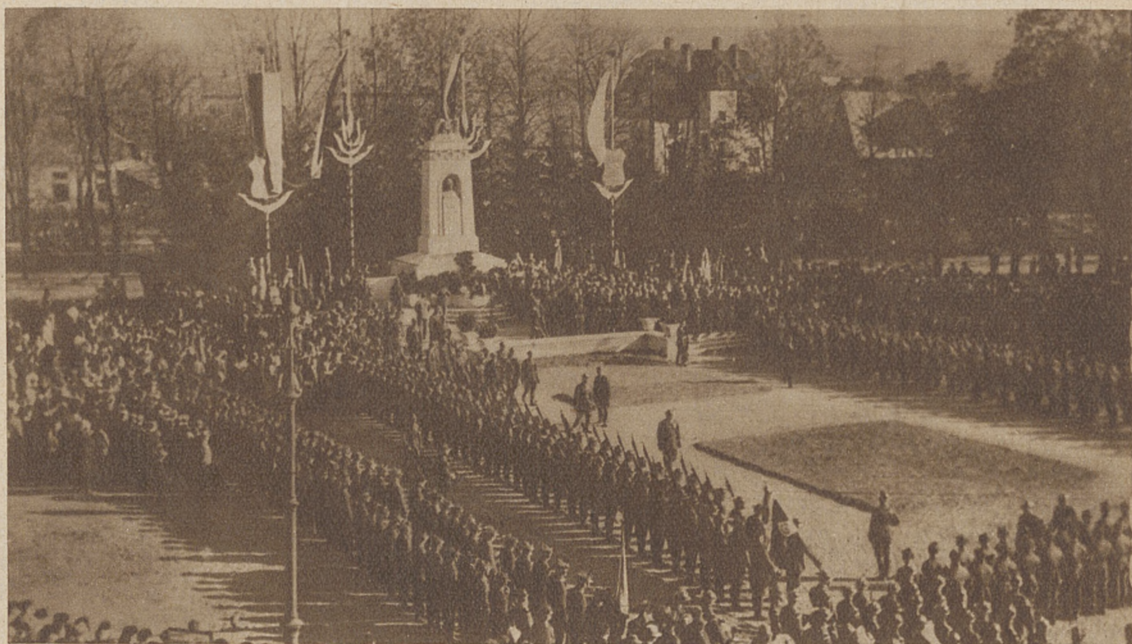
Prezydent Rzeczypospolitej na Podhalu.

W październiku 1928 P. Prezydent Rzpltej Ignacy Mościcki odwiedził Podhale. Zdjęcie przedstawia uroczystość poświęcenia sztandaru 1 p. strzelców podhalańskich na rynku w Nowym Sączu, w obecności P. Prezydenta.

Wielka manifestacja polska we Francji.

W lotaryńskiem mieście Nancy, pod pomnikiem króla Stanisława Leszczyńskiego odbyła się wielka manifestacja polska z okazji polskiego święta narodowego. Zdjęcie przedstawia członków Tow. Strzelców im. Piłsudskiego, dziewczęta i dzieci w strojach polskich, oraz przedstawicieli rządu i duchowieństwa.

Pomnik Prezydenta Gabrjela Narutowicza w Bielsku.

Bielsko na Śląsku Cieszyńskiem uczciło pomnikiem pamięć pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej, ś. p. Gabrjela Narutowicza. Pomnik odsłonięto w obecności P. Prezydenta Mościckiego z końcem października 1928.

Przelot Atlantyku sterowcem.

W październiku 1928 odbył sterowiec powietrzny „Graf Zeppelin“ podróż nad Oceanem Atlantyckim z Europy do Ameryki i z powrotem. Zdjęcie dokonane z samolotu przedstawia sterowiec nad Nowym Yorkiem.

Wybór prezydenta Stanów Zjednoczonych.

W walce wyborczej o stanowisko prezydenta Stanów Zjednoczonych zwyciężył (dn. 7. XI. 1928) kandydat republikanów, Herbert Hoover. Zdjęcie przedstawia fragment zgromadzenia przedwyborczego, na którem przez megafony przemawia Hoover.

Grożny wybuch Etny.

W listopadzie z. r. nastąpiły groźne wybuchy Etny na Sycylji, wyrządzając szkody na około 100 miljonów lirów. Zniszczeniu uległo 700 domów i 1.200 ha uprawnej ziemi, a przeszło 5000 ludzi zostało bez dachu. Na zdjęciu widać ruiny miasta Mascali, spalonego falami płynnej lawy.

Nowy komisarz Ligi ar. Nw Gdańsku.

Dr. Manfred hr. Gravina, w todze honorowego doktora praw, nowo mianowany wysoki komisarz Ligi Narodów w Gdańsku.

Koronacja w Japonji.

Dnia 11 listopada z. r. odbyła się w dawnej stolicy Japonji, w Kioto, uroczysta koronacja cesarza Hirohito, jako 124 mikada. Koronacja odbyła się przy zachowaniu starożytnego ceremonjału. Zdjęcie przedstawia nowego władcę Japonji.

Nowy król Abisynji.

W stolicy Abissynji, Addis Abeba, odbyła się z końcem roku 1928 koronacja regenta Ras Faffari na króla. Na zdjęciu nowy król, po akcie koronacyjnym, w koronie wartości 5 miljonów złotych. Uroczystość koronacyjna odbyła się z wielkim przepychem egzotycznym.

Ś. p. prof. Uniw. Jag. Jan Łoś.

Dnia 11 listopada 1928 r. zmarł w Krakowie b. rektor i profesor Uniw. Jagiell., Członek P. Akademji Um., dr. fil., Jan Nepomucyn Łoś, znakomity uczony polski, wysoko ceniony w kraju i zagranicą jako profesor filologji słowiańskiej.

Ś. p. gen. Tad. Rozwadowski.

D. 18 X. 1918 zmarł w Warszawie gen. Tad. Jordan Rozwadowski, wybitny wódz wojny światowej, pierwszy szef polsk. sztabu gen., kierownik obrony Lwowa i szef sztabu w wojnie bolszewickiej.

Ś. p. Józef Kotarbiński.

W listopadzie 1928 zmarł w Warszawie mistrz polskiego słowa mówionego, art. dram. i literat, Józef Kotarbiński, który pierwszy, jako dyrektor teatru w Krakowie, wprowadził na scenę „Kordjana" Słowackiego i „Wesele" Wyspiańskiego.

Na Starem Mieście w Warszawie.

W przededniu obchodu 10-lecia Niepodległości Polski odbyła się na Starym Rynku w Warszawie ceremonja przekazania odnowionego Rynku. W akcie tym wystąpiły w historycznych strojach oddziały reprezentujące formacje wojskowe i powstańcze od czasów Kościuszki. Na zdjęciu oddziały w mundurach z r. 1831, w oświetleniu reflektorów.

Dziesięciolecie Odrodzonej Polski.

Dnia 11 listopada 1928 r. cała Polska obchodziła uroczyście pierwsze dziesięciolecie swej niepodległości, święcąc tę datę wspaniałemi manifestacjami i fundowaniem licznych żywych pomników.

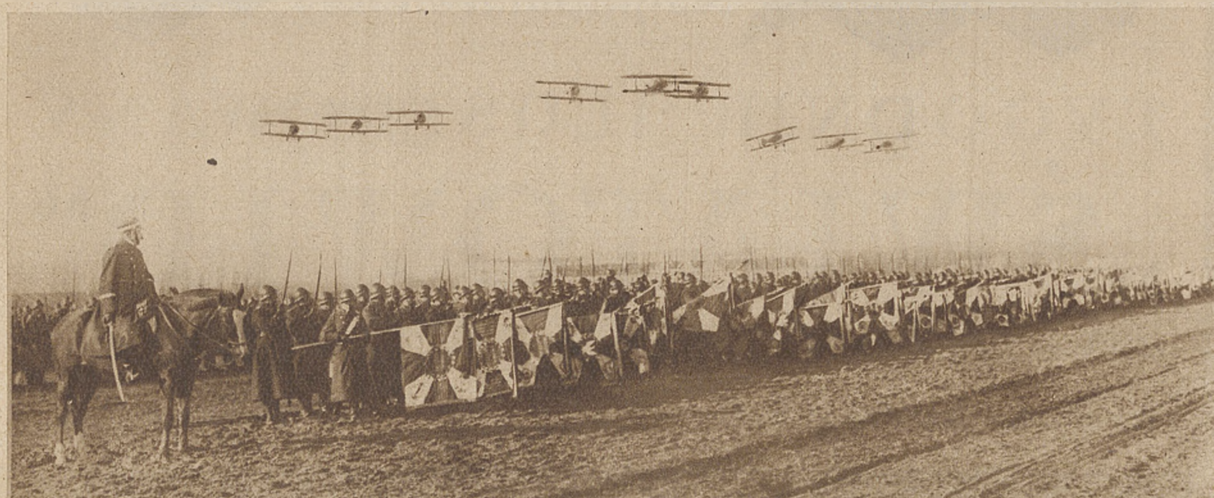
Porównanie sytuacji na ziemiach polskich w r. 1918 ze stanem obecnym najlepiej uwidacznia owo szybkie przejście od chaosu, dewastacji wojennej i rozprzężenia na obszarach polskich, nie zamkniętych granicami, do skonsolidowania, uporządkowania i potężnego rozwoju w różnych dziedzinach, oraz ujawnia rozpęd świadomej celu, państwowo-twórczej pracy.

Zarazem porównanie to wymownie obrazuje ów olbrzymi dorobek materjalny i duchowy, jaki dokonał się w pierwszem dziesięcioleciu, a równocześnie stanowi pokrzepiającą dobrą wróżbę na przyszłość i umacnia wiarę w zdrowe siły twórcze narodu.

Zdjęcia zamieszczone tutaj podają ważniejsze momenty uroczystości obchodowych w kraju.

Uroczystości w Warszawie.

U góry: Marsz. Piłsudski na placu rewji, przyjmuje wielką defiladę. U dołu: Hołd sztandarów na placu rewji. W hołdzie biorą udział poczty sztandarowe 60-ciu najstarszych pułków, formowanych w listopadzie r. 1918.

Uroczystości w Poznaniu.

Manifestacyjny obchód na Placu Wolności. Na placu ustawione oddziały wojska i stowarzyszenia, w około tłumy publiczności.

Występ Federacji Obrońców Ojczyzny.

Fragment defilady w Warszawie Federacji Obrońców Ojczyzny, skupiającej w sobie 20 związków b. wojskowych z rozmaitych dotychczasowych organizacji. Zjednoczenie tych związków nastąpiło bezpośrednio przed uroczystościami Dziesięciolecia. W defiladzie wzięło udział przeszło 60 tys. członków.

Z obchodow w Wilnie.

Hołd szkół polskich, rosyjskich i żydowskich przed obeliskiem ku czci Obrońców Ojczyzny.

U góry: Poświęcenie kamienia węgielnego pod pomnik Zwycięstwa w Toruniu. Widok z lotu ptaka. U dołu na lewo: Fragment oświetlenia Wawelu barwnemi reflektorami. Na środku zdjęcia widoczny pomnik Kościuszki na Barbakanie Władysława IV. Na prawo: Dekoracja dworca kolejowego w Katowicach. Na frontonie gmachu olbrzymia rozeta z herbem państwowym, efektownie oświetlonym.

Założyciel, nacz. redaktor i wyd.: Poseł MARJAN DĄBROWSKI.

„NA SZEROKIM ŚWIECIE"

Najtańsze polskie pismo obrazkowe. W każdym numerze 100 ilustracji.

Wychodzi co czwartek. Cena numeru tylko 30 groszy!

Jedyne tego rodzaju pismo w Polsce. — Najkorzystniejsze dla ogłoszeń pismo tygodniowe.

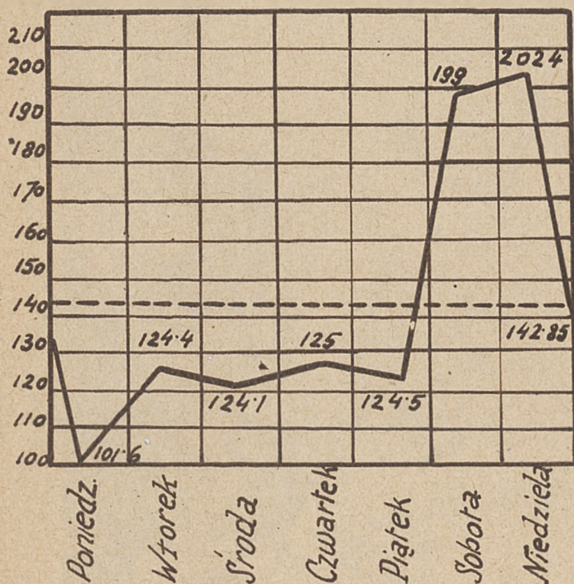
Prenumerata: 3 zł. 50 gr. kwartalnie łącznie z przesyłką poczt.

Konto P. K. O. Nr. 408.600. Adres: Kraków, ulica Wielopole 1, „Pałac Prasy".

Rozmaitości.

Wypadki samochodowe a dni tygodnia.

Nader liczne wypadki samochodowe, wydarzające się w wielkich miastach, gdzie ruch samochodowy jest bardzo silny, nasunęły myśl zestawienia ich z dniami, w których przypadają, a także z godzinami dnia, a to dla rozpatrzenia, czy taka statystyka mogłaby uprawniać do jakich wniosków. Wykres, jaki tutaj podajemy, sporządzono na podstawie zestawienia 10.000 wypadków cięższych i lżejszych, w różnych krajach Europy, rejestrując je wedle dni tygodnia i obliczając stosunek procentowy na 1000 wypadków dziennie. Naturalnie w zestawieniu takiem jest dorywczość, niemniej jednak wykres nasuwa pewne wnioski ogólniejszej natury.

Przedewszystkiem okazuje się, że gdyby wszystkie dni tygodnia były jednakowo szczęśliwe czy jednakowo nieszczęśliwe dla automobilistów, to średnio na każdy dzień wypadałoby 142.85 katastrof na 1000 wypadków. Następnie okazuje się, że najmniej katastrof, bo o 31 mniej niż wynosi przeciętna, przypada na poniedziałki, a najwięcej na soboty i niedziele.

Wytłumaczenie tego faktu co do niedziel leży w większej ilości wycieczek dla rozrywki, oraz w pewnej beztrosce niedzielnej po pracy. Nadto znaczny procent katastrof niedzielnych położyć trzeba na rachunek wpływu alkoholu, spożywanego obficiej w niedziele, bez względu na to, czy szoferem jest płatny pracownik czy sam właściciel samochodu.

Wzmożoną zaś ilość katastrof w soboty tłumaczą pewnem ogólnem znużeniem po tygodniowej pracy i stąd pochodzącą mniejszą wrażliwością i skupieniem uwagi, a nadto i tą okolicznością, że sobota angielska zbliża ten dzień swoim charakterem do charakteru niedzieli i że ludzie po pracy już w sobotę pragną się wyrwać czemprędzej do wypoczynku i rozrywek.

Co do stosunku wypadków samochodowych do pory dnia i nocy, zestawienia statystyczne wykazały, że największy procent katastrof przypada między godziną 5 a 6 pod wieczór. Fakt ten próbują tłumaczyć tem, że jest to pora największego znużenia fizycznego.

Wypadki nocne nie są częste, z powodu zmniejszenia się w nocy ruchu samochodowego, ale zato należą do najcięższych, zwłaszcza w miastach. Należy to przypisać tej okoliczności, że kierowca samochodu, ufając zbytnio pustce, jaką widzi na ulicach, jedzie za szybko, nie licząc się z tem, że drugi kierowca z tychsamych powodów także szybko jedzie i na skrzyżowaniach ulic czy zakrętach obaj nie znajdą już dosyć czasu, by zapobiec zderzeniu.

Dla zmniejszenia liczby wypadków samochodowych kierowcy samochodów poza przestrzeganiem różnych przepisów powinni wbić sobie w pamięć dwie przedewszystkiem tezy:

1) Że nie należy się po pracy zanadto spieszyć do domu czy do rozrywki, bo lepiej przyjechać o 10 minut później, niż wogóle nie przyjechać.

2) Że samochód prowadzony roztropnie, jest najszybszym pojazdem ulicznym, ale może być zarazem najszybszym środkiem do przejazdu na drugi świat.

Ameryka, gdzie po miastach liczba katastrof samochodowych wzrastać zaczęła w zatrważający sposób, wprowadziła wśród rozmaitych tablic ostrzegawczych i sygnałów, regulujących tempo ruchu, także symbol śmierci, jako znak bardzo realistycznie przemawiający. Jednym z takich znaków jest reprodukowany tutaj regulator ruchu samochodowego, wyobrażający trupią czaszkę. Sygnał ten, zrobiony z aluminium, jaśnieje niesamowicie białą barwą, a lampy elektryczne umieszczone w oczodołach i szczękach, potęgują jeszcze bardziej wrażenie upiornej zjawy i temsamem skuteczniej ostrzegają, niż różne tablice i pouczenia.

Międzynarodowe konkursy piękności.

W Galvestone w Stanach Zjednoczonych odbywa się w grudniu doroczny międzynarodowy konkurs piękności, do którego stają „królowe piękności“ z różnych krajów Europy. W roku 1928 na konkurs ten wyjechało z Europy ośm ambasadorek wdzięku i urody, między niemi także „Miss Polonia“, w osobie naszej rodaczki, Janiny Smo-

lińskiej, znanej artystki paryskich music-hallów. Dotychczas Polska nie miała swej przedstawicielki na międzynarodowych konkursach piękności, wybór więc Polki do grona konkursowych kandydatek z Europy wywołał w świecie artystycznym szczególniejsze zainteresowanie.

Nasza rycina przedstawia p. Janinę Smolińską, razem z głośnej sławy śpiewakiem polskim, Janem Kiepurą.

Są jeszcze takie kobiety na świecie!

Każda epoka ma swoją modę, a moda kaprysy, ujawniające się zwłaszcza w strojach i fryzurach kobiet. Przypomnijmy sobie epokę Gotyku, Renesansu, Barokka, Empir, Biedermajer, Secesję etc. Nasza współczesna epoka, nie posiadając jeszcze nazwy historycznej, zaznaczyła się w dziedzinie mody dwiema silnemi cechami: krótkiemi włosami u kobiet i brakiem wąsów u mężczyzn. Mężczyzna noszący dziś zarost, robi poprostu wrażenie czegoś dziwacznego i nieco osobliwego, jakby np. zjawienie się żywego przedhistorycznego mamuta na ulicach współczesnego miasta. Tosamo da się powiedzieć o fryzurach damskich, które dzisiaj właściwie nie są fryzurami, gdyż nawet samo pojęcie fryzury zaczyna należeć do histo-

rycznych wspomnień, podobnie jak tiurniury, krynoliny i t. p.

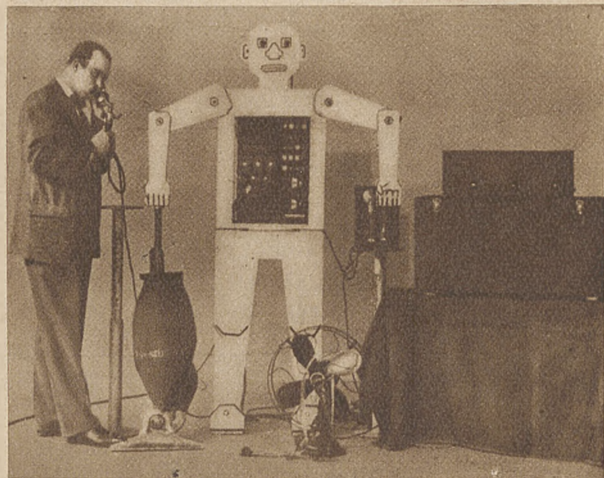
Począwszy od służącej, skończywszy na 70-letniej staruszce, żadna nie nosi dziś długich włosów, bo to niemodne, a przytem wie każda, że krótkie włosy są zarazem jakby dyplomem młodości.

A jednak są wyjątki. Są jeszcze kobiety na świecie, które wbrew przykazaniom noszą włosy długie, a w długości i obfitości warkoczy szukają swojej chluby.

Do tych pań należy bezsprzecznie Miss Macpherson, której długość włosów wynosi 2 metry 15 ctm. Żyje ona w znanem filmowem mieście Los Angeles i jest tam jedyną kobiecą istotą, która nie nosi chłopięcej fryzury.

Sztuczny człowiek.

Maszyna coraz częściej zastępuje w życiu człowieka. Coraz to nowe działy przemysłu zostają zmechanizowane i praca ludzka ogranicza się tylko do kontroli i kierownictwa. Do niedawna jednak nikomu nie udało się skonstruować sztucznego człowieka, a więc maszynę, którąby z wyglądu nawet człowieka przypominała i reagowała na rozmaite pobudki tak, jak reaguje człowiek, innemi słowy maszynę, któraby posiadała zmysły. Dopiero ostatnio udało się amerykańskiemu inżynierowi, R. J. Wensleyowi, zbudować takiego elektrycznego człowieka. Na załączonej rycinie widzimy właśnie inż. Wensleya obok jego mechanicznego człowieka. Wensley przez telefon udziela rozkazów temu nowoczesnemu homunculusowi, które tenże skrupulatnie wypełnia. Rzecz polega na tem, że mecha-

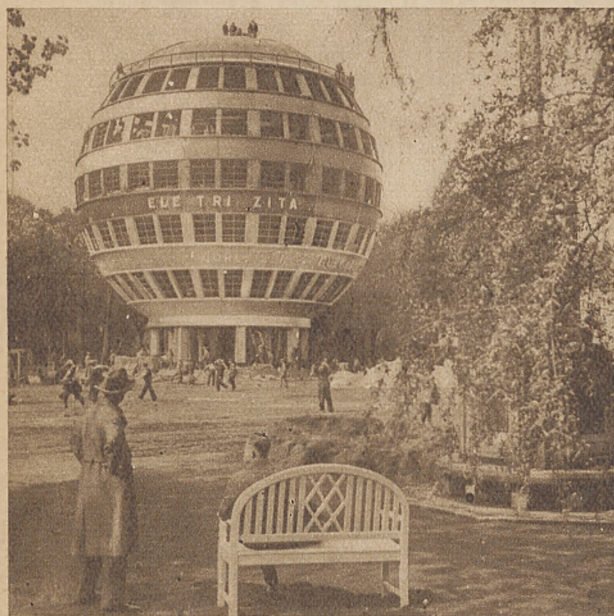

niczny człowiek zaopatrzony jest w bardzo czuły i odpowiednio nastrojony aparat odbiorczy. Reaguje on zatem tylko na pewne dźwięki. Zależnie od natury dźwięku mechaniczny człowiek wybiera jednę z wielu dźwigni, któremi wprawia w ruch rozmaite motorki elektryczne. Może więc na żądanie puścić w ruch wentylator, odkurzacz, może zamykać i otwierać drzwi, okna i t. d. Mechaniczny człowiek nietylko rozkazy wykonuje, ale daje zapomocą osobnej dźwigni znać, że rozkaz został wykonany. Ostatniemi dniami zaopatrzony nawet został w przyrząd, umożliwiający mu dawanie odpowiedzi mową ludzką.

Chociaż niezwykły ten wynalazek jest naprawdę szczytem doskonałości nowoczesnej techniki, to narazie dużego znaczenia praktycznego przypisać mu nie można, gdyż wszelkie czynności, wykonywane przez tego t. zw. televoxa, obracają się w ramach rzeczy drobnostkowych i niezbyt godnych tak wysokiego stopnia doskonałości technicznej.

Dom kulisty.

Hasłem dzisiejszego budownictwa jest: więcej światła i powietrza. Specjalnie dotyczy to zakładów leczniczych. W celu zdobycia jak największej ilości światła i powietrza

zrobiono próbę z budową domu kulistego, jak na załączonym obrazku. Oryginalny ten sposób budowy może mieć jednak zastosowanie tylko w okolicach, w których jest dużo wolnego miejsca, gdyż taki dom musi stać na wolnej przestrzeni. Drugą trudnością jest zdobycie światła dla pięter niższych, w dolnej części kuli. W każdym jednak razie pomysł domu w kształcie kuli jest interesującym przyczynkiem do nowoczesnych kierunków w architekturze

Jak w Chinach badano trzęsienie ziemi.

Jeszcze przed dwoma tysiącami lat zajmowali się Chińczycy badaniem trzęsienia ziemi. Najstarszym znanym instrumentem, służącym do tego celu, był dziwaczny przyrząd chińskiego uczonego, Cho Ko, pochodzący z roku 136 przed Chr. Przyrząd ten stanowiło kuliste naczynie, napełnionę małemi kulami. Na obwodzie naczynia znajdowały się otwarte pyski smoków. Przed każdą paszczą smoka była umieszczona nazewnątrz żaba, również z otwartym pyskiem. Podczas trzęsienia ziemi kule wydostawały się z paszczy smoków właśnie w kierunku rozchodzenia się

trzęsienia ziemi i wpadały do nadstawionych pysków żab. W ten sposób aparat ten podawał nietylko kierunek trzęsienia ziemi, ale także poniekąd określał jego siłę.

Pomnik odkrywcy ziemniaków.

W Plymouth (Anglja) odsłonięto w roku 1928 pomnik odkrywcy ziemniaków, słynnego podróżnika Franciszka Drake. W rzeczywistości Drake nie odkrył tej pożytecznej rośliny, lecz przyczynił się głównie do jej rozpowszechnienia w Europie. Ojczyzną ziemniaka jest w Ameryce Peru i północne Chile, skąd roślina ta od wysoko w kulturze stojącego, dziś zaginionego, narodu Inkasów, rozszerzyła się po całym tamtejszym kontynencie. Do Europy przywieźli ziemniaki Hiszpanie w połowie XVI wieku, i zaprowadzili je zrazu w Niderlandach, Burgundji i Italji (1584—1586). Podróżnicy angielscy Raleigh i Hawkins przywieźli ziemniaka w tymsamym czasie do Irlandji, a Clusius w r. 1588 do Niemiec. Z tych źródeł rozeszła się ta pożyteczna roślina po całej Europie i stała się z biegiem czasu jednym z najważniejszych i podstawowych artykułów spożywczych najszerszych warstw ludności.

W pierwszych okresach po sprowadzeniu ziemniaka do Europy ludność, z natury swej konserwatywna, patrzyła na ziemniaki jako jadalny produkt z nieufnością tak, że musiano się uciekać do najrozmaitszych pomysłów dla spopularyzowania tej rośliny. Jednym z takich oryginalnych pomysłów było ogłoszenie n. p. bardzo surowych

kar za kradzież ziemniaków z pola, aby w ten sposób nadać ziemniakom charakter zakazanego, a temsamem pożądanego owocu.

Obecnie stanowi ziemniak jeden z najgłówniejszych produktów rolniczych i pojawia się w kilkuset rozmaitych odmianach, ciągle udoskonalanych. Wartość odżywcza ziemniaka uwidocznia się najlepiej w jego składzie chemicznym, zawiera on bowiem 21% skrobi, 1% białka, 4% rozpuszczalnych węglowodanów i soli, tylko 2% celulozy i 72% wody. Poza bezpośrednią wartością spożywczą odgrywa obecnie ziemniak jedną z największych ról w przemyśle rolniczym, jako surogat do wytwarzania alkoholu, krochmalu, dekstryny, syropu, mączki i płatków ziemniaczanych i t. d., co za sobą pociągnęło konieczność ustawicznego wynajdywania i ulepszania przyrządów i maszyn rolniczych, przetwórczych i wogóle różnych działów w wielkim przemyśle metalowym.

Rycina nasza przedstawia pomnik Franciszka Drake w Plymouth.

Podróż polskiego harcerza dookoła świata.

Wśród niezliczonych ostatnich rekordów wyróżnia się nader sympatycznie okrężna podróż dookoła świata na

samochodzie, dokonana przez rodaka naszego, harcerza Jelińskiego. Młody ten człowiek, liczący zaledwie dwadzieścia kilka lat, w podróży swej, trwającej 4 lata, objechał samochodem kulę ziemską, utrzymując się w podróży z rozprzedaży zdjęć fotograficznych, widokówek i t. d. Przejeżdżając szereg krajów, Jeliński był na posłuchaniu u wielu monarchów i prezydentów państw i zebrał od nich podpisy do swej księgi pamiątkowej. Księgę tę, po powrocie do kraju, ofiarował p. Prezydentowi Mościckiemu.

Zdjęcie nasze przedstawia harcerza Jelińskiego i jego samochód, w otoczeniu owacyjnie witającej go publiczności po powrocie z wyprawy.

Leśny patrjarcha.

Okazy patrjarchów naszej flory nie są bynajmniej rzadkością. W literaturze pamiętnikarskiej natrafiamy na wzmianki (pamiętniki Paska, Kitowicza i t. p.) o bajecznym wieku drzew, co zwykle przyjmowaliśmy z pewnym sceptycyzmem. A jednak musiała to być prawda, skoro i dzisiaj podobne okazy egzystują. Mickiewicz w „Panu Tadeuszu" wspomina o olbrzymie lasów tamtejszych „Baublisie", „w którego ogromie sto par mogło tańcować, jak w olbrzymim domie".

W naszych czasach są tacy patrjarchowie. Na rycinie naszej widnieje wspaniały dąb pod Kielcami, zwany „Bartkiem". Dąb ten ma liczyć 1200 lat.

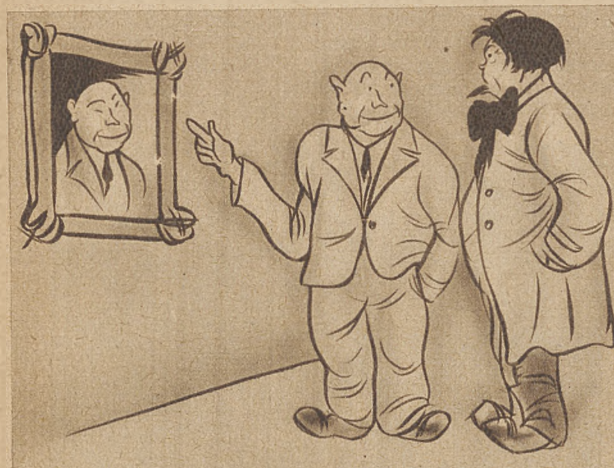
Dar Polski dla papieża.

Z początkiem listopada b. r. odbyła się w Watykanie uroczystość wręczenia papieżowi daru Polski, dla uczczenia 10-lecia przybycia do naszego państwa ówczesnego nuncjusza Rattiego, obecnego papieża. Dar ten, wręczony przez naszego ambasadora w otoczeniu wyższych urzędników ambasady, stanowi wspaniałe album, przedstawiające miejscowości historyczne Polski i gmachy historyczne, które ówczesny nuncjusz poznał za pobytu w Polsce i w których przebywał. Album, wykonane przez artystów tej miary, co Ruszczyc, Wyczółkowski, Fałat i inni, mieści się w artystycznej kasecie o zamknięciu ze srebrnych klamer, grzbiet i wierzch oprawy zdobią złocenia ręczne, z orłem polskim stylizowanym w pośrodku, oraz z godłami papieskiemi. Ornament na okładce, jak uwidacznia reprodukcja, oparty jest na napisie „Polonia".

Humor i satyra.

U PORTRECISTY.

— I pan się uważa za artystę? Toż ja na tym portrecie wyglądam jak małpa!

Malarz: Szkoda, że pan o tem nie pomyślał przed przyjściem do mnie.

TRAFNA DORADA.

— Ażem się przestraszyła, słysząc, że pan chory. Co też panu dolega?

— Wszystko.

— Ojej! To niechże pan idzie koniecznie do specjalisty!

DOKŁADNIE.

Akademik przybiega na policję z doniesieniem, że go okradziono.

— Co panu skradli — pyta urzędnik, zabierając się do pisania protokołu.

— 53 przedmioty.

— 53? jakto?

— No, talję kart i korkociąg.

SUGGESTJA.

Hypnotyzer: Jesteś pan teraz mną. Moja jaźń jest twoją jaźnią, moje myśl jest twoją myślą. Co czujesz?

Uśpiony: Jest mi strasznie głupio.

„DZIESIĘCIOLECIE POLSKI ODRODZONEJ"

ILUSTROWANA KSIĘGA PAMIĄTKOWA

1918—1928.

Odręczne pismo P. Prez. Rady Min. dla „Dziesięciolecia Polski Odrodz"

Dzieło zakrojone na olbrzymią skalę sumuje wyniki pracy naszej po dziesięciu latach niepodległości.

Wytworne wydanie w trwałej oprawie

Druku 1000 stron

Format albumowy wymiarów 29×40

Cena 60 zł. (zamiast conajmniej zł. 300)

Całokształt spraw i zagadnień z dziejów 10-lecia ze wszystkich dziedzin życia odrodzonej Polski.

Żadnych ogłoszeń

Kilka tysięcy wspaniałych ilustracyj

Wydawnictwo i nakład „I. K. C." i „Światowida" :: Kraków—Warszawa ::

Piszą czołowe pióra w Polsce, mężowie stanu, mężowie nauki, wyżsi wojskowi, literaci, artyści etc.

Zamówienia kierować:

„Pałac Prasy", Kraków.

Część informacyjna.

Miary.

Miary długości.

a) metryczne:

Metr *(m)*	= 10 dm = 100 cm = 1000 mm
Kilometr *(km)*	= 1000 m.
Decymetr *(dm)*	= 0.1 m.
Centymetr *(cm)*	= 0.01 m.
Milimetr *(mm)*	= 0.001 m.
Mikron	= 0.000.001 m.
Milimikron	= 0.000.000.001 m.
Angström	= 0.000.000.000.1 m

b) niemetryczne:

Mila geograficzna	= 7420.4 m.
Mila morska	= 1852 m.
Yard	= 3 stopy ang. = 36 cali = 91.43992 cm.
Mila angielska	= 1609 m.
Sążeń austrjacki	= 6 stóp austr. = 72 cali = 1.8965 m.
Toise	= 6 stóp franc. = 72 cali = 72.12 linij = 1.94909 m.
Sążeń polski	= 3 łokcie = 6 stóp = 1.728 m.
Mila polska	= 8534 m.
Sążeń rosyjski	= 3 arszyny = 2.1336 m.
Wiorsta	= 500 sążni = 1066.8 m.

Miary powierzchni.

a) metryczne:

Metr kwadratowy (m^2)	= 100 dm^2 = 10.000 cm^2 = 1,000,000.000 mm^2
Ar *(a)*	= 100 m^2
Hektar *(ha)*	= 100 a = 10.000 m^2
Kilometr kwadr. (km^2)	= 1.000.000 m^2

b) niemetryczne:

Morg austrjacki	= 57.546 a.
Morg pruski	= 25.532 a.
Akr angielski	= 40.469 a.
Morg polski	= 55.987 a.
Dziesięcina	= 109.25 a.

Włóka = 30 mórg = 16 ha 79 61 a.

Miary objętości.

b) metryczne:

Metr sześcienny (m^3)	= 1000 dm^3 = 1.000.000 cm^3 = 1.000 000.000 mm^3

b) niemetryczne:

Litr *(l)*	= 1.000027 dm^3
Hektolitr *(hl)*	= 100 l.
Gallon amerykański	= 3.7854 l.
Gallon angielski	= 4.5435 l.
Korzec	= 32 garnców = 128 l.
Garniec	= 4 l.
Beczka rosyjska	= 40 wiader = 491.96 l.

Miary masy.

a) metryczne:

Kilogram *(kg)*	= 100 dkg = 1000 gr.
Tonna *(t)*	= 1000 kg.
Cetnar metryczny *(q)*	= 100 kg.
Dekagram *(dkg)*	= 0.01 kg.
Gram *(g)*	= 0.001 kg.
Decygram *(dg)*	= 0.1 g.
Centygram *(cg)*	= 0.01 g.
Miligram *(mg)*	= 0.001 g.

b) niemetryczne:

Funt angielski	= 16 uncyj = 7000 granów = 453.5926 g.
Funt austrjacki	= 560.01 g.
Funt polski	= 32 łutów = 405.5 g.
Funt pruski	= 467.711 g.
Funt rosyjski	= 1/40 puda = 409.511 g.
Karat holenderski	= 0.2051 g.

Pojęcie *metra* ustalono jako 1/40,000.000 część południka ziemskiego. Na tej zasadzie sporządzony wzorowy metr znajduje się w Międzynarodowem Biurze Miar i Wag w Sevres pod Paryżem. Nowsze pomiary ziemi wykazały jednak, że południk zawiera około 40,009.000 takich wzorowych metrów.

Kilogram jest to masa wzorowego ciężarka, wyrobionego z irydjoplatyny, a pomyślanego w założeniu jako masa 1 dm.³ wody w temperaturze 4 C. i przy ciśnieniu 1 atmosfery. Ten wzorowy ciężarek nazywa się międzynarodowym wzorcem kilograma i znajduje się w Międzynarodowem Biurze Miar i Wag w Sevres.

Litr pomyślany został w międzynarodowej umowie jako objętość jednego kilograma czystej chemicznie wody, w temperaturze 4 C., pod ciśnieniem 1 atm. Według zasad przyjętych dla międzynarodowego układu metrycznego, litr miał być równy sześciennemu decymetrowi, miał zatem zawierać 1000 cm. sześć. Jednakże kilogram niema związku z masą sześciennego dycymetra wody i 1 kg. wody = 1.000.027 dm.³ W praktycznem zastosowaniu ta różnica jest tak nieznaczną, że uwzględniana bywa tylko przy nader ścisłych pomiarach.

Taryfa pocztowo-telegraficzna.

I. Obrót wewnętrzny.

(Wraz z Gdańskiem).

L i s t y p r y w a t n e: do wagi 20 g. — 25 gr; ponad 20 g. do 250 g. — 50 gr.; ponad 250 do 500 g. — 80 gr.

L i s t y u r z ę d o w e: do wagi 20 g. — jak za listy prywatne; ponad 200 do 250 g. — 50 gr.; ponad 250 do 2.000 g. — 70 gr.

K a r t k i p o c z t o w e: pojedyncze — 15 gr.; z odpowiedzią — 20 gr.

D r u k i: do wagi 25 g. — 5 gr.; ponad 25 do 50 g. — 10 gr.; ponad 50 do 100 g. — 15 gr.; ponad 100 do 250 g. — 25 gr.; ponad 250 do 500 g. — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g. — 60 gr., tylko pojedynczo wysyłane tomy — 70 gr. Druki urzędowe do 250. g. — jak za druki prywatne; ponad 250 do 2.000 g. — 40 gr.

D r u k i d l a o c i e m n i a ł y c h: do wagi 5.000 g. — 5 gr.

P r ó b k i t o w a r ó w: do wagi 250 g. — 25 gr.; ponad 250 do 500 g. — 50 gr.

P a p i e r y h a n d l o w e: do wagi 250 g. — 25 gr.;

ponad 250 do 500 g. — 50 gr.; noda 500 do 1.000 g. — 60 gr.

P r z e s y ł k i m i e s z a n e: do wagi 250 g. — 25 gr. ; ponad 250 do 500 g. — 50 gr.; ponad 500 do 1000 g. — 60 gr.

L i s t y w a r t o ś c i o w e: za listy wartościowe pobiera się, oprócz opłaty jak za list polecony odpowiedniej wagi, należytość asekuracyjną: do 1.000 zł. podanej wartości — 50 gr. do 5.000 zł. podanej wartości — 100 gr., do 10.000 zł. podanej wartości — 200 gr.; za każde dalsze 10.000 zł. — 200 gr., oraz dopłatę dodatkową, bez względu na wagę lub wysokość podanej wartości — 10 gr.

P a c z k i: (w obrocie z W. M Gdańskiem obowiązuje taryfa zagraniczna). Opłata za paczki prywatne i urzędowe zwykle wynosi: do wagi 1 kg. — 100 gr.; ponad 1 do 5 kg. — 200 gr.; od 5 do 10 kg. — 300 gr.; od 10 do 15 kg. — 500 gr.; od 15 do 20 kg. — 600 gr., oraz opłata dodatkowa bez względu na wagę paczki — 10 gr.

P r z e k a z y: do 10 zł. — 15 gr.; ponad 10 do 25 zł. — 30 gr.; od 25 do 50 zł. — 45 gr.; od 50 do 100 zł. — 65 gr.; od 100 do 250 zł. — 90 gr.; od 250 do 500 zł. — 1.30 gr.; od 500 do 750 zł. — 175 gr.; od 750 do 1000 zł. — 215 gr. Za przekazy telegraficzne, oprócz należytości powyższych — należytość manipulacyjna za sporządzenie telegramu przekazowego 20 gr.; należytość za telegram i należytość za pospieszne doręczenie (o ile nie chodzi o przekazy, adresowane poste-restante, lub do miejscowości należącej do zamiejscowego okręgu doręczeń).

N a l e ż y t o ś c i d o d a t k o w e: za przyjęcie przez listonosza wiejskiego: listu wartościowego, przekazu pocztowego lub przekazu P. K. O. (w obrocie wewnętrznym i zagranicznym) — 20 gr.; paczki za każde 5 kg. wagi (w brocie wewnętrnym i zagranicznym) — 30 gr.

P o n a d a n i u: zmiana adresu lub zarządzenie zwrotu wynosi w Warszawie do 5 kg. — 50 gr.; do 10 kg. — 60 gr., do 15 kg. — 100 gr.; do 20 kg. — 120 gr., w innych miejscowościach: do 5 kg. — 40 gr.; do 10 kg. — 50 gr.; do 15 kg. — 80 gr.; do 20 kg. — 100 gr. Za doręczenie przez listonosza wiejskiego paczki za każde 5 kg. — 30 gr.

T e l e g r a m y: miejscowe i zamiejscowe zwykłe, opłata od wyrazu — 15 gr.; Pilne: opłata od wyrazu — 45 gr. Oprócz opłat, wyszczególnionych w taryfie, pobiera się ponadto za każdy telegram w obrocie wewnętrznym opłatę dodatkową — 50 gr.

II. Obrót zagraniczny.

L i s t y: do wagi 20 g. — 50 gr.; za każde dalsze 20 g. — 30 gr.; do Austrji, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier: do wagi 20 g. — 40 gr.; za każde dalsze 20 g. — 30 gr. Najwyższa dopuszczalne waga: 2 kg.

K a r t k i p o c z t o w e: pojedyncze lub za każdą część kartki z opłaconą odpowiedzią — 30 gr., do Austrji, Czechocłowacji, Rumunji i Węgier — 25 gr.

D r u k i: za każde 50 g. — 10 gr. Najwyższa waga 2 kg. Waga pojedynczo wysyłanych tomów może wynosić 3 kg.

D r u k i d l a o c i e m n i a ł y c h: za każde 1000 g. — 5 gr.; najwyższa waga 3 kg. Do Austrji, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier do wagi 3000 g. — 5 gr.

P r ó b k i t o w a r ó w: za każde 50 g. — 10 gr., najmniej 20 gr. Najwyższa waga 500 g.

P a p i e r y h a n d l o w e: za każde 50 g. — 10 gr., najmniej jednak 50gr. Najwyższa waga 2 kg.

P r z e s y ł k i m i e s z a n e: za każde 50 g. — 10 gr., najmniej jednak 20 gr., jeżli przesyłka składa się z druków i próbki towarów. W innych wypadkach najmniej — 50 gr. Najwyższa waga 2 kg., warunki — jak w obrocie wewnętrznym.

L i s t y w a r t o ś c i o w e: jak za list polecony odpowiedniej wagi i ponadto należytość od deklarowanej wartości za każde 300 zł. lub części tychże — 50 gr. Podana wartość nie może przekraczać 5.000 franków w złocie.

P a c z k i: opłaty różne — zależnie od kraju przeznaczenia i od drogi przewozu — oznaczone szczegółowo w zagranicznej taryfie paczkowej.

P r z e k a z y: tylko do Francji, obszaru Saary, Stanów Zjednoczonych i Kanady. Kwota przekazu nie może przekraczać: do Francji i Terytorjum Saary — 250 zł., do Kanady — 500 zł., do Stanów Zjednoczonych — 1000 zł. Należytość za każde 100 zł. przekazanej kwoty — 80 gr.

N a l e ż y t o ś c i d o d a t k o w e: polecenie przesyłki pocztowej — 50gr.; zwrotne poświadczenie odbiorów, żądanych przy nadaniu — 50 gr.; żądane po nadaniu — 100 gr.; zwrotne poświadczenie wypłaty, żądane przy nadaniu — 50 gr.; za listy — 100 gr.; za paczki — 80 cent.

T e l e g r a m y: opłaty różne (zależnie od kraju przeznaczenia i od drogi) oznaczone szczegółowo w zagranicznej taryfie telegraficznej.

Opłaty stemplowe.

Czeki: jeżeli wystawca wręczył go innej osobie przed dniem oznaczonym datą wystawienia, albo jeżeli w czeku wystawca jest zarazem trasatem 0.3%

Jeżeli nie zachodzą powyższe warunki, albo gdy na czeku wystawcą i trasatem są dwa oddziały tegosamego przedsiębiorstwa — wolne są od opłaty.

Obligi, skrypta dłużne, rewersy: zasadniczo od sumy 0.5%

Pełnomocnictwa: zasadniczo . . . . zł. 3.—

Upoważniające do zastępstwa wsprawie należącej w I. instancji do sądu pow. (pokoju) przemysł. albo kupieckiego do 100 zł. wolne od opłaty.

Ponad 100 zł. . . . . zł. 1.—

Upoważniające do zastępstwa w sprawie należącej w I. instancji do urzędu rozjemczego do spraw najmu . . . . zł. 1.—

W sprawach karno-sądowych, karno-admin. lub karno-skarb. — wolne od opłaty.

Substytucyjne — wolne od opłaty.

Do odbioru sumy do 500 zł. — wolne od opłaty.

Powyżej tej sumy . . . . zł. 1.—

Pocztowe — wolne od opłaty.

Do odbioru sumy powyżej 500 zł., należne ze stosunku służb., lub z tytułu zwrotu wkładki w P. K. O. — wolne od opłaty.

Poza wypadkami wspomnianemi powyżej 500 zł. zł. 1.—

Podania: do urzędów państwowych od I-go arkusza zasadniczo . . . . zł. 3.—

Od dalszego arkusza, jakoteż od załączników zł. —.50

Podania: od każdego załącznika . . . . . zł. —.50

Papiery wartościowe, jako załączniki — wolne od opłaty.

Dodatkowe z przedłożeniem załączników . . zł. —.50

Gdy petent żąda zmiany decyzji w przedmiocie daniny publicznej, przy sumie spornej do 50 zł. — wolne od opłaty.

Przy sumie spornej ponad 50 do 100 zł. . . . zł. 2.—

Pokwitowania: z odbioru pieniędzy, papierów wartościowych i innych przedmiotów zasadniczo do wartości 50 zł. — wolne od opłaty.

Powyżej tej wartości . . . . zł. —.20

Umieszczone na rachunkach, a tyczące się należności stwierdzonej rachunkiem — wolne od opłaty.

Wydane w obrocie wewnętrznym jednego i tegosamego przedsiębiorstwa — wolne od opłaty.

Stwierdzające odbiór pensji służb. lub poborów — wolne od opłaty.

Stwierdzające uiszczenie sumy należnej z weksla, czeku i inne mniej ważne — wolne od opłaty.

Z przyjęciem podania przez urząd . . . . . zł. —.20

Rachunki: do kwoty 20 zł. — wolne od opłaty.

Ponad 20 zł. do 50 zł. . . . . zł. —.10

Za każde dalsze 50 zł. . . . . zł. 10.—

Zagraniczne podlegają opłacie jak krajowe.

Świadectwa: zasadniczo . . . . zł. 3.—

Szkolne — wolne od opłaty.

Wydane przez sądy, podlegają opłatom sądowym.

Weksle: in bianco (bez wymienienia sumy) . zł. 30.—

Wtóropis weksla, oraz odpis weksla zaopatrzony bądź w indos, bądź w porękę wekslową, podlega opłacie, jak weksel.

Wtóropis weksla, na którego przedniej stronie zaznaczono, że służy celem przesłania do przyjęcia, a odwrotną stronę przekreślono — wolny od opłaty.

Wystawione za granicą podlegają opłacie jeżeli: miejsce płatności lub miejsce wymienione obok nazwiska trasata (przekazanego) znajduje się w Polsce,

gdy weksel opiewa na walutę polską przy wekslu wystawionym zagranicą,

gdy weksel jest zaskarżony w Polsce.

Weksel zagraniczny należy ostemplować przez przedłożenie go kasie skarbowej. Dodatkowo ostemplować weksla nie wolno. Karę opłacają ci, którzy podpisali weksel przed jego należytem ostemplowaniem. Kara wynosi przy wadliwem ostemplowaniu lub nieostemplowaniu 25-krotną należność.

Skala wekslowa.

Weksle wystawione w Polsce — zasadniczo:

	do 50 zł	zł —.20
ponad 50 zł	do 100 zł	„ —.30
„ 100 zł	„ 200 zł	„ —.60
„ 200 zł	„ 300 zł	„ —.90
„ 300 zł	„ 400 zł	„ 1.20
„ 400 zł	„ 500 zł	„ 1.50
„ 500 zł	„ 600 zł	„ 1.80
„ 600 zł	„ 700 zł	„ 2.10
„ 700 zł	„ 800 zł	„ 2.40
„ 800 zł	„ 900 zł	„ 2.70
„ 900 zł	„ 1000 zł	„ 3.—
„ 1000 zł	„ 2000 zł	„ 6.—
„ 2000 zł	„ 3000 zł	„ 9.—
„ 3000 zł	„ 4000 zł	„ 12.—
„ 4000 zł	„ 5000 zł	„ 15.—
„ 5000 zł	„ 6000 zł	„ 18.—
„ 6000 zł	„ 7000 zł	„ 21.—
„ 7000 zł	„ 8000 zł	„ 24.—
„ 8000 zł	„ 9000 zł	„ 27.—
„ 9000 zł	„ 10000 zł	„ 30.—
Ponad 10.000 zł. od każdego zaczętego tysiąca		„ 3.—

Wartość opałowa.

Energja chemiczna, oswobodzona podczas palenia się materjałów opałowych w tlenie atmosferycznym, należy do najważniejszych w praktyce źródeł ciepła. Energję tę mierzy się przy pomocy przyrządu, zwanego kalorymetrem, spalając w nim odważone ilości ciał.

Liczby podane w poniższej tabelce, wyrażają ilość tego ciepła w kalorjach gramowych (kal/g), obliczoną na jeden gram odpowiedniego materjału opałowego. Każda z tych liczb przedstawia różnicę pomiędzy energją wewnętrzną (chemiczną) zawartą pierwotnie w jednym gramie pewnego materjału, łącznie z tlenem, potrzebnym do całkowitego spalenia, — a energją gazów, utworzonych przez spalenie i oziębionych do temperatury zwyczajnej.

	kal/g
Drzewo suche miękkie	4.560
Drzewo suche twarde	4.490
Gaz świetlny przedwojenny	5.000 na 1 dm³
„ „ dzisiejszy	2.600 na 1 dm³
„ ziemny	10.000 na 1 dm³
Koks — około	7.000
Nafta	11.000
Oliwa	9.500
Proch strzelniczy	700-800
Ropa (Bitków)	10.130
Terpentyna	10.850
Węgiel chem. czysty	8.140
„ kamienny (Dąbrowa)	7.540
„ „ (Karwina)	7.318
„ „ (Jaworzno)	5.235
„ brunatny (Glińsko)	3.670
Wodór	34.100

Kalendarzyk rybacki.

Czas ochrony.

1) Dla łososiów od 16 września do 15 marca;
2) dla troci od 16 września do 15 marca;
3) dla pstrągów od 16 września do 15 marca;
4) dla jaziów od 1 kwietnia do 31 maja;
5) dla lipieni od 1 marca do 31 maja;
6) dla głowacic od 16 marca do 15 maja;
7) dla świnek od 1 kwietnia do 15 maja;
8) dla wyrozubów od 1 kwietnia do 31 maja.
9) dla czopów od 1 kwietnia do 31 maja;
10) dla sandaczów od 16 kwietnia do 15 czerwca;
11) dla cyrt od 16 maja do 30 czerwca;
12) dla brzan i brzanek od 16 maja do 30 czerwca;
13) dla leszczów od 1 maja do 15 czerwca;
14) dla jesiotrów od 1 marca do 31 grudnia;
15) dla szczupaków od 1 marca do 15 kwietnia;
16) dla raków: a) dla samca od 1 października do 15 maja, b) dla samicy do 1 października do 31 lipca.

Nie mogą być sprzedawane, ani podawane w jadłodajniach: gatunki ryb i raki, wyszczególnione pod pozycjami 1—16, podczas oznaczonych czasów ochrony, z wyjątkiem pierwszych trzech dni tychże.

Nadto nie mogą być sprzedawane, ani podawane:

jesiostry	niżej	100	ctm.	jazie	niżej	25	ctm
łososie	„	50	„	lipienie	„	25	„
trocie	„	50	„	klonki	„	20	„
sandacze	„	40	„	pstrągi	„	20	„
głowacice	„	40	„	świnki	„	25	„
wyrozuby	„	40	„	cyrty	„	20	„
węgorze	„	40	„	brzanki	„	16	„
czeczugi	„	30	„	czopy	„	16	„
brzany	„	30	„	raki	„	8	„
leszcze	„	30	„				

Miara od początku głowy do końca płetwy ogonowej. Czas ochronny nie jest jeszcze ustalony dla wszystkich ziem Rzpltej. Powyższy kalendarzyk obowiązuje dla Małopolski, dla ziem b. zaboru pruskiego są normy według dawnego ustawodawstwa niemieckiego, dla obszarów b. zaboru rosyjskiego niema jeszcze przepisów.

Kalendarzyk myśliwski.

Ciemne pola oznaczają czas ochrony.

ZWIERZYNA		Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień
Łosie-byki		■	■	■	■	■	■	■	■			■	15 ■
Jelenie-byki, daniele, rogacze		■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
Sarny-kozły	woj. poznańskie i pomorskie	■	■	■	■	■ 15							
	reszta województw		■	■	■ 20								
Zające szaraki	woj. poznańskie i pomorskie	15 ■	■	■	■	■	■	■	■	■			
	inne województwa		■	■	■	■	■	■	■	■			
Zające bielaki			15 ■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Borsuki		■	■	■	■	■	■	■	■				
Wiewiórki				■	■	■	■	■	■	■	■		
Głuszce koguty		■	■	■ 5		15 ■	■	■	■	■	■	■	■
Cietrzewie koguty							■	■	■ 15				
Cietrzewie kury w województwie wileńskiem, nowogrodzkiem, białostockiem, poleskiem i wołyńskiem		■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
Jarząbki			■	■	■	■	■	■	■ 15				
Pardwy			■	■	■	■	■	■	■ 15				
Bażanty koguty			■	■	■	■	■	■	■				
Kuropatwy	w woj. wileńskiem, nowogrodzkiem, białostockiem, poleskiem i wołyń.	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
	w innych województwach	■	■	■	■	■	■	■	■				■
Przepiórki		od przylotu do 31 sierpnia											
Słonki						15 ■	■	■	■ 15				
Dzikie kaczory							■	■ 10					
Dzikie kaczki (samice i młode) oraz inne ptactwo wodne i błotne				■	■	■	■	■ 10					
Dzikie łabędzie i dzikie gęsi						15 ■	■	■					
Dropie, dropie kamionki, dzikie gołębie, drozdy, kwiczoły, paszkoty			■	■	■	■	■	■	■ 15				
Ptaki krukowate i drapieżne (z wyjątkiem jastrzębi gołębiarzy, krogulców, wron i srok)			■	■	■	■	■	■	■ 15				
Zubry, bobry, kozice, świstaki. Samice i cielęta: łosia, jelenia i daniela. Sarny, kozy i koźlęta. Niedźwiedzice od niedźwiedziątek. Głuszce-kury, bażanty-kury, czarne bociany.		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Przez cały rok wolno polować na wilki, wydry, kuny domowe (kamionki), tchórze, gronostaje, łasice, króliki, jastrzębie gołębiarze, krogulce, sroki, wrony oraz podbierać jaja, wybierać pisklęta i niszczyć gniazda wymienionych ptaków.

Kto wbrew przepisom poluje na żubra, karany będzie grzywną do 5000 zł., oraz aresztem do 6 miesięcy, na samicą łosia, na bobra lub kozicę grzywną do 2.500 zł., oraz aresztem do 6 miesięcy, na inne zwierzęta wyżej wymienione — grzywną do 500 zł., oraz aresztem do 6 tygodni.

Po upływie 10 dni od rozpoczęcia czasu ochronnego sprzedawanie, kupowanie, przewożenie i przenoszenie objętej ochroną zwierzyny, oraz świeżych jej skór, jakoteż podawanie tej zwierzyny w jadłodajniach jest zabronione karą grzywny do 500 zł., lub aresztem do 6 tygodni, nadto zwierzyna lub świeże jej skóry ulegają konfiskacie.

Spis rzeczy.

Część astronomiczno-kalendarzowa.

Opracował dr. Banachiewicz Tadeusz, dyrektor Obserwatorjum astronomicznego w Krakowie. (1 reprodukcja).

Kalendarjum.

(51 reprodukcyj).

Szematyzm państwa polskiego.

(41 reprodukcyj, 1 mapa).

Kronika z r. 1928.

(198 reprodukcyj, 1 mapka).

Część literacko-naukowa.

(71 reprodukcyj, 3 wykresy).

Przegląd statystyczny Polski.

(21 reprodukcyj, 7 wykresów).

Uzupełnienia i poprawki.

Str. 48. W zestawieniu wojewodów zaszła zmiana na stanowisku wojewody stanisławowskiego, którym mianowany został Bronisław Nakoniecznikoff Klukowski.

Str. 52. Ma być: Muftjat (nie Mufjat) muzułmański.

Str. 55. W zestawieniu inspektorów armji dodać: gen. bryg. Leon Berbecki.

Str. 55. W zestawieniu dowódców Okr. Korp. zaszły wskutek ostatnich nominacyj następujące zmiany: Nr. II. Lublin — gen. bryg. Stanisław Taczek, Nr. VIII. Toruń — gen. bryg. Stefan Pasławski.

Str. 104. W podpisie pod samolotem Lundborga dodać: na lewo fotografja Lundborga.

Str. 149. W tekście nutowym nie wyszło w odbiciu kilka linijek, oddzielających takty. Takt 6 od końca jest równobrzmiący z ostatnim taktem w 3 wierszu.

Str. 169. Stan ludności Poznania jest z daty 1/I. 1928.

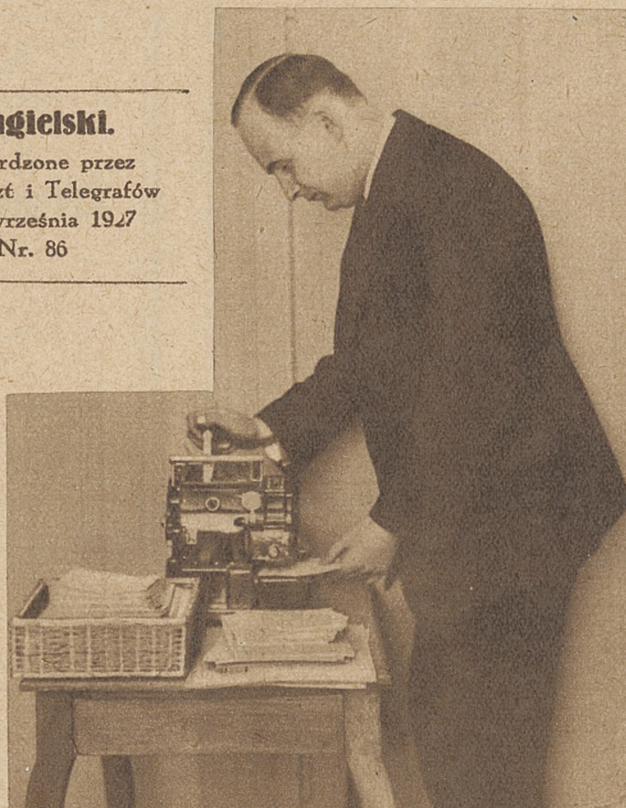

Część redakcyjną opracował *Jan Grzywiński*.

Zdjęcia fotograficzne, reprodukowane w Kalendarzu *„I. Kurjera Codz.“*, pochodzą w przeważnej części *z Agencji Fotograficznej „Światowida“*, Warszawa (Nowogrodzka 26) — Kraków (Wielopole 1).

‘MIDGET 3’

Wyrób angielski.

Maszyny zatwierdzone przez
Ministerstwo Poczt i Telegrafów
rozp. z dnia 9 września 1927
Dz. Ust. Nr. 86

Automatyczna maszyna do frankowania.

Drukuje znaczki pocztowe
o 3 i 5 różnych wartościach.

Rejestruje wszystkie zużycia
na jednym wspólnym liczniku.

GENERALNE PRZEDSTAWICIELSTWO
NA POLSKĘ
ADREMA
wł. JANUSZ WOYCIECHOWSKI
WARSZAWA, NIECAŁA 8 Tel. 215-10

Generalne Przedstawicielstwo na Polskę

Janusz Woyciechowski

Warszawa

Niecała 8.

ELEKTROWNIA MIEJSKA

W KRAKOWIE

Centrala: ul. Dajwór L. 27. Tel. 567 i 2052

Inkaso i Sklep: ul. Bracka 12, Pałac Larisza. Tel. 2051

POLECA W WIELKIM WYBORZE:

Żyrandole, świeczniki, kinkiety, lampy biurowe i na szafki nocne, ample alabastrowe, lampy do oświetlania wystaw sklepowych.

Żarówki

Garnuszki, imbryki, płyty do gotowania, maszynki na czarną kawę, młynki do mielenia kawy i pieprzu. — Piecyki do ogrzewania pokoi. — Poduszki lecznicze do nagrzewania. — Wentylatory ścienne i biurkowe.

Żelazka

na różne napięcia do użytku domowego i różnych gałęzi przemysłu.

Aparaty do suszenia i grzania rurek do włosów. — Froterki i odkurzacze różnych systemów. — Pralnie, aparaty do mycia talerzy.

Wystawa. Pokazy. Ciągłe nowości w lampach i aparat. elektrycznych.

Zwiedzanie nie obowiązuje do kupna.

31

NAJPEWNIEJSZA LOKATA KAPITAŁU W OBECNEJ CHWILI

8% | $ 200

PODATKOWANE (stamp)

DYREKCJA POZNAŃSKIEGO ZIEMSTWA KREDYTOWEGO (seal)

8%-OWY LIST ZASTAWNY
PO[illegible]SKIEGO ZIEMSTWA KREDYTOWEGO Nr. A 06061
NA 200 (DWIEŚCIE) DOLARÓW ST. ZJ. P. A.

[illegible] niniejszego listu zastawnego otrzyma w dniu 1. lipca 1933 roku nominalną sumę w dolarach. Wykup listu uskutecznia Bank Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego w POZNANIU.

[illegible] (8% rocznie) są płatne w Banku Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego na dzień 2. stycznia i 1. lipca.

[illegible] Ziemstwo Kredytowe poręcza:

1) że niniejszy list zastawny zabezpieczony jest na majętnościach ziemskich Stowarzyszonych w obrębie Województw Poznańskiego, Pomorskiego i Śląskiego zapisem w księdze wieczystej na rzecz Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego,
2) że wobec posiadacza listu zastawnego Poznańskie Ziemstwo Kredytowe odpowiada całkowitym majątkiem,
3) że posiadacz listu zastawnego ma prawo do ostatecznego pokrycia swoich pretensji z hipotek i innych zapisów zaintabulowanych na rzecz Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego w księgach wieczystych Stowarzyszonych,
4) że wobec Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego odpowiadają Stowarzyszeni obdłużoną majętnością i osobistym majątkiem.

Poznań, dnia 1. lipca 1923.

DYREKCJA POZNAŃSKIEGO ZIEMSTWA KREDYTOWEGO

Życzliński Moleszewski Juszkowski

$ 200 | 8%

Do nabycia:

W BANKU POZNAŃSKIEGO ZIEMSTWA KREDYTOWEGO W POZNANIU

ul. Wjazdowa 11.

59

Dywany *Ghodniki*

S. Menczel

Katowice, Rynek 2.

35

Firanki *Brokaty*

Instrumenty muzyczne dęte skrzypce, struny

z najlepszych fabryk poleca pracownia

4 **JÓZEFA ZAJĄCA**

Kraków, ul. Florjańska 21, I. p.

Wszelkie naprawy uskutecznia po cenach umiarkowanych. Praca bardzo staranna.

PIERWSZORZĘDNY HOTEL

„SAVOY"

KATOWICE, MARJACKA 4-6

Obok dworca. TEL. 474 i 475. Obok dworca.

W każdym pokoju płynąca zimna i ciepła woda. Centralne ogrzewanie. — Garaże automobilowe.

PRZY HOTELU PIERWSZORZĘDNA

WINIARNIA
i
RESTAURACJA

pod kierownictwem **pierwszorzędnych kuchmistrzów**

SALE DO ZEBRAŃ TOWARZYSKICH. 43

KOBIETY!

Bardzo wiele kobiet jest cierpiących na oberwanie wewnętrzne występujące zwykle po połogach, z ciężkiej pracy, z dźwigania i wielu innych przyczyn. Otóż kobieta niezawodnie będzie zdrową, chętną do życia i pracy, jeżeli sprowadzi specjalny bandaż przeciw obniżeniu (oberwaniu) wnętrzności.

Przy zamówieniu należy podać miarę w centimetrach lub nitką 1) w pasie, 2) wokoło przez brzuch, 3) wokoło podbrzuszem, dalej wzrost (niski, wysoki lub średni), ilość przebytych połogów. Należy opisać czy jest niestrawność żołądka, ucisk i bóle ciągnące wewnątrz, ból głowy i często nawet oczu, ból w krzyżach, plecach i pod łopatkami, ból w podbrzuszu lub w pachwinie, ból nogi jednej lub obu nóg i t. d.!

Wszystko dokładnie opisać i z całem zaufaniem sprowadzić bandaż czyli specjalny pas brzuszny na gumach, skonstruowany i uzupełniony odpowiednią pelotą stosownie do rodzaju dolegliwości. — Cena od 25 do 40 zł., o nadzwyczajnej konstrukcji cena wyższa.

W dolegliwościach i chorobach z powodu wewnętrznego obniżenia czyli oberwania: żołądka, kiszek, macicy i nerki żadne lekarstwa nie pomagają, lecz tylko chwilowo uśmierzają cierpienia. To też jedynem lekarstwem prócz operacji jest zastosowanie bandaża, nabytego u specjalisty bandażysty

M. L. Polaczek w Samborze Nr. 60.

Również i dla mężczyzn dostarcza się specjalne pasy przeciw obniżeniu żołądka, nerki i jelit.

Bandaże przepuklinowe. Pończochy gumowe.

Moczniki gumowe męskie i damskie. Prostotrzymacze przeciw garbieniu. Protezy sztucznych rąk i nóg itd. (Cenniki darmo). 19

MICHAŁ MARUŃCZAK

Hurtowny i detaliczny Magazyn Medyczny

Kraków, ul. Sławkowska L. 10. Tel. 2783

Poleca:

Instrumenta i urządzenia lekarskie, materjały chirurgiczne, sanitarne, opatrunkowe, gumowe, artykuły hygieniczne do pielęgnowania zdrowia i dla chorych, oraz wszelkie inne w powyższy zakres wchodzące. 18

Ceny bezkonkurencyjne. Obsługa fachowa.

Na żądanie cenniki i oferty.

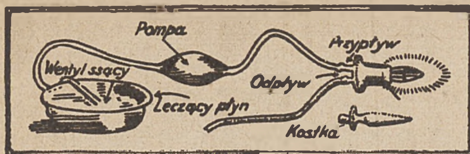

DOM MUZYCZNY 16

IGNACY CYPRES

KRAKÓW, SZEWSKA L. 15|K.K.

wysyła mandoliny włoskie po 25—30 zł., koncertowe ozdobne 35—45 zł., skrzypce szkolne ze smyczkiem 22 zł., koncertowe 30, 40 i 50 zł., klarnety 8 klap 38 zł., 10 klap 45 zł., 12 klap 50 zł., gitary koncertowe 40—45 zł., kornety 120 zł., Harmonje 2 registry 25 zł., wiedeńskie 1 rzędowe 35 zł., dwurzędowe 50 zł., dwurzędowe 12 basow. 75 zł., heligonki 8 basow. pierwszorzędne 130 zł. Niklowy „Gre Roskop" patent. z łańc. 13 zł., nikl. płaski zegarek słynnej marki „Emgma" 22 zł., budzik 14 zł., brzytwy „Solingen" po 6, 8 i 10 zł., maszynki do włosów 9—12 zł., diamenty do szkła po 7, 9 i 12 zł. — Cennik ilustr. zegarków i instrum. muzycznych darmo i opłat.

Pompa
Przypływ
Wentyl ssący
Odpływ
Leczący płyn
Kostka

Teraz
Dawniej

MIARA

Żądajcie nasz katalog z opisem wszystkich odmian zbóż. Wysyłamy go bezpłatnie.

22

POLSKO-SZWEDZKA

HODOWLA NASION SVALOF

(Polska Rozmnażalnią Elit Svalöfskich)

Poznań, ul. Pocztowa 10.

„ZIARNIK“ (ABAWIT — B) najskuteczniejsza sucha zaprawa przeciw wszelkim chorobom zboża i nasion siewnych.

„GORCZYK“ (CORBIN) zubezpiecza wysiewy przed ptactwem, myszami i t. d.

„BURACZAK“ (BETANAL) specjalna zaprawa dla ochrony nasion buraczanych przed chorobami.

„ŁOPUSZNIAK“ (RAPHANIT) niszczy wszelkie chwasty w każdem stadjum rozwoju, nie szkodząc zupełnie zasiewom zboża.

„CHWAŚCIEŃ“ (FORMIT) usuwa radykalnie wszelką roślinność ze ścieżek, placów, nasypów kolejowych.

„LEP SADOWNICZY“ chroni drzewa owocowe przed szkodnikami.

„DUSIMYSZ“ (LEPIT) dymem trującym niszczy radykalnie myszy, szczury, susły itp.

produkuje

FABRYKA CHEMICZNA

„AZOT“ S. A. JAWORZNO

5

CENTRA BATERJE GWARANTUJĄ

LAMPKA KIESZONKOWA
dla
Pani do torebki
Pana do kieszonki w kamizelce
Centra
Mikro
TURNLIGHT PATENT 7456
TURNLIGHT
PATENT
7456
Centra-Mikro
BEZ METALOWEJ LATARKI

Centra
Centra
Centra

NAJWYŻSZĄ JAKOŚĆ!

Prawdziwy tylko w tym opakowaniu!

Czy chcecie zostać zdrowymi?

Czy chcecie ochraniać się przed reumatyzmem, gośćcem, bólem krzyża, bólem głowy i zębów, przesileniem, zaziębieniem i różnemi innemi chorobami?

Wtedy używajcie nasz

„SALVIOL"

niedościgły hygieniczno-antyseptyczno-kosmetyczny ziółkowy środek domowy.

Tysiące podziękowań! Prospekty darmo i franko. Tysiące pochwał!

Ceny:

1 flaszka zł. 2·50 tylko za poprzedniem nadesłaniem gotówki 1
3 flaszki zł. 5·90 }
6 flaszek zł. 11.— } za zaliczeniem wraz z portem i opakowaniem.

„SALVIOL" do nabycia jest w aptekach i droguerjach.

Gdzie go niema, zamawiajcie u firmy

WYTWÓRNIA „SALVIOLU"

CIESZYN, UL. NIEMIECKA 30. Skrz. poczt. 48.

Niżej umieszczamy kilka listów, które nam codziennie dochodzą. O prawdziwości tychże może się każdy przekonać.

Niniejszem stwierdzam, że parafjanie moi w ciągu kilku tygodni zużytkowali 400 flaszek „Salviolu" i jeszcze wciąż mnie niepokoją o sprowadzenie tego środka.

„Salviol" bowiem jest rzeczywiście znakomitym środkiem łagodzącym wszelkie bóle: krzyża, głowy, zębów. Wzmacnia mięśnie, odświeża, przywraca apetyt, dodaje siły. Radykalnie usuwa zmęczenia. Przekonali się o tem liczni odbiorcy „Salviolu". Błogich tych skutków doświadczyłem i ja sam osobiście, za co czuję się w obowiązku podziękować Szan. Firmie. Życząc zaś, aby „Salviol" znalazł się w każdym domu, pozostaję z poważaniem

Ks. Władysław Lewicki,
proboszcz w Łochowie, woj. lubelskie.

„Saviol" z Cieszyna jest niezrównanym środkiem na reumatyzm, ból gardła, głowy i zębów. Polecam więc wszystkim cierpiącym, szczególnie na reumatyzm. Dawniej o laskach ledwo chodziłem, dziś bez laski biegać mogę. Ks. M. Sawicki, proboszcz,
Marzenin, woj. łódzkie.

Proszę uprzejmie o szybkie nadesłanie mi 30 flaszek „Salviolu". „Salviol" bowiem jest rzeczywiście dobrym środkiem leczniczym. Po użyciu „Saviolu" doświadczyłem na własnych plecach, że bóle się zmniejszyły do tego stopnia, że ich wcale nie odczuwam. Po wypróbowaniu dopiero poleciłem go naszym klijentom, którzy po małej próbce zabrali i byli z niej bardzo zadowoleni. Wobec tego polecam ten środek wszystkich cierpiącym.

Leon Kujawa, spółdz. „Nasz Sklep",
Włocławek, ul. Ceglana 1.

Uprzejmie proszę wysłać łaskawie dla mnie 12 butelek „Salviolu". Poprzedni transport zużytkowałem, skutki nadzwyczajne.

Ks. J. Bednarek, proboszcz,
Krzczonów, woj. lubelskie.

Za nadesłany „Salviol' czuję się w obowiązku złożyć Szan. „Wytwórni" serdeczne podziękowanie i to również w imieniu moich znajomych, dla których „Salviol" sprowadzałem, ponieważ jest to środek, który daje nowe życie i zadowolenie człowiekowi. Również upraszam o nadesłanie nam kilka paczek „Ziół Zdrowotnych". Za poprzednie przesyłam serdeczne podziękowanie, ponieważ cierpiałem trzy lata na zaziębienie i zaniedbanie kataru żołądka i brzucha, nareszcie w paru dniach wyleczyłem się temi „Ziółkami Zdrowotnemi".

J. Wilczyński,
Krzemienica, p. Gawłuszowice.

Uprzejmie dziękuję za nadesłany mi „Salviol", gdyż po użyciu tego czuję się zupełnie zdrową, co tylko temu doskonałemu środkowi zawdzięczam. Wobec tego, upraszam o nadesłanie mi 24 flaszek „Saviolu", oraz 6 paczek tak doskonałych „Ziółek Zdrowotnych. B. Chorążowa,
Supraśl, ul. Ogrodowa.

Składam Szan. Firmie serdeczne podziękowanie za nadesłany mi „Salviol", ponieważ jest on rzeczywiście doskonałym środkiem łagodzącym wszelkie bóle, jak: głowy, zębów, reumatyzmu. „Salviol" jest doskonały od zaziębienia, co sam doświadczyłem, wobec tego mogę go każdemu cierpiącemu polecić. Proszę o dalsze nadesłanie mi 12 butelek „Salviolu'.

W. Cebulok,
Dębno, p. Tryńcza.

Sama kawa ziarnista

jest często w smaku rzadka, a stale bezbarwna. Drobna rzecz jednak wadę tę usuwa, nadając kawie ziarnistej przedni smak i zapach, których inaczej napróżno oczekujemy. — — — — —
Sekretem tym jest od dawna uznana. **PRAWDZIWA „FRANCKA"** domieszka do kawy, która do przyrządzenia dobrej kawy jest niezbędna, podobnie jak sól w zupie. — — — — — —

Otóż ta recepta na której przyrządzenie dobrej kawy polega!

„FRANCKA"

w pudełkach oszczędna w użyciu, daje kawę wyśmienitą w smaku i kolorze!

